Αναγνωσθήκη Βενιαμ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ„

157

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

5/2 ἀρ. 92

ΕΝ ΤΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΩ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

(ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΑΞΕΙΔΙΟΥ)

908B

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ

ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΛΕΣΧΗ ΠΑΩΜΑΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ ΙΔΡΥΤΗΣ 1878

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Η "ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ„
Ὁδὸς Λέκα ἀριθ. 25
1899

Ὀφείλω κατὰ πρῶτον νὰ ὁμολογήσω, ὅτι μετά τινος διστα-
γμοῦ ἀπεφάσιζον μηνὶ Ἰουνίῳ τοῦ παρελθόντος ἔτους νὰ ἐπισκε-
φθῶ ἑλληνικὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Κοινότητας. Ἐξ ὅσων ἐλάμβα-
νον πληροφοριῶν ἐγίνωσκον, ὅτι ἡ ἀπογοήτευσις, ἡ ἀγανάκτη-
σις μᾶλλον κατὰ τῶν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι πραγμάτων οὕτως
ἐξεδηλοῦτο, ὥστε περὶ παντὸς ἄλλου ἠδύνατό τις νὰ σκεφθῇ ἢ
περὶ προσηλυτιστικῆς ὑπὲρ τοῦ **Ἑλληνισμοῦ** ἐνεργείας
παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις τῆς διασπορᾶς, οἵτινες ἁπανταχόθεν το-
σοῦτον φιλοτίμως καὶ γενναίως συνέπραξαν μεθ' ἡμῶν κατὰ
τὴν τελευταίαν ἑλληνοτουρκικὴν ῥῆξιν, τοσοῦτον δ' οἰκτρῶς εἶ-
δον ματαιούμενα τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν ὄνειρα — ὑπερβολικὰ ἢ δί-
καια. Ἀλλ' εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ καταλίπω ἐπί τινα καιρόν,
κατὰ τὸ θέρος, τὰς Ἀθήνας. Μετὰ τὴν συμφοράν, ἐνόμιζον ἐπά-
ναγκες καὶ καθῆκον νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν ἔξω ἑλληνικὸν κόσμον,
τοὺς ἡμετέρους ὁμοεθνεῖς, πρὸς μελέτην, διδάγματα, περισυλ-
λογήν, τὴν ἐπὶ τόπου ἀντίληψιν τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος, πρός
τινα ἐπὶ τέλους πνευματικὴν ἀνακούφισιν καὶ ἠθικὴν ἐπανόρθω-
σιν. Ἐνῷ ἐσκεπτόμην, τίνα ὁδὸν ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσω πρὸς τὸν
σκοπόν μου, ἐλάμβανον πληροφορίας περὶ λυπηρῶν πραγμά-
των, περὶ τῶν τελουμένων κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πραξικοπημά-
των ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν. Περὶ

τῶν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ συμβαινόντων κρίνω περιττὸν νὰ εἴπω, διότι ἦτο εὐνόητον, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἐκδικήσεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καταληφθέντων ἐξ ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς συγκρούσεως, οὐκ ὀλίγων δὲ προσελθόντων πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τάξεων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἐν Βουλγαρίᾳ δὲν ὑφίσταντο οἱ αὐτοὶ λόγοι καταδιώξεως. Τοὐναντίον μάλιστα· κατὰ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου αἵ τε βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ καὶ οἱ ἰδιῶται ἐπεδείξαντο πολλὴν ἀνοχὴν καὶ συμπάθειαν, καὶ δὴ ἐνίσχυσιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐθελοντὰς τῆς Στενημάχου, ἢ τῶν παρὰ τὸν Εὔξεινον ἑλληνίδων πόλεων, τοὺς κατελθόντας, ἵνα συμμεθέξωσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ὡς καὶ δὲν ἀπηγόρευον συνεισφοράς, ἀποστελλομένας εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις, ἐνῷ τοὐναντίον ἔπραξεν ἡ Ρωμουνία πρὸ τοῦ πολέμου καὶ μετέπειτα, ἐπιδειξαμένη τὸν συνήθη ἀνθελληνισμὸν ἕνεκα τῶν γνωστῶν αἰτίων, ὡς καὶ χάριν περιποιήσεως τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας.

Εὐνόητον τίνος ἕνεκεν ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἐπεδείξατο, παρὰ τὰς παραδόσεις αὐτῆς καὶ τὰ συμφέροντα, φιλελληνικὴν ὅπως δήποτε πολιτικὴν κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου. Ἤλπιζε νὰ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτοῦ. Ἐν στιγμαῖς στενοχωρίας τῆς Τουρκίας θὰ ἠπείλει νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Μακεδονίαν, ἐπὶ τέλους εὐχαριστουμένη καὶ μέ τινα ἀνταλλάγματα· ὅ περ δὲν ἤθελε συμβῇ κατὰ πρῶτον ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐπωφεληθέντων τῶν ἑκάστοτε ἐξεγέρσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἵν' ἀπολαύσωσι χορηγιῶν παρὰ τῆς Τουρκίας, εὑρισκομένων πάντοτε τῶν **ἐντίμων** μεσιτῶν. Τοιοῦτό τι θὰ

ἐγίνετο βεβαίως καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἢ τῶν Σέρβων, ἐκμεταλλευομένων προσηκόντως τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον καὶ ἀποζημιουμένων ἐπὶ τῇ φιλίᾳ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολιτικῇ, τοὐλάχιστον καὶ μὲ ὀλίγα βεράτια ἐν Μακεδονίᾳ . . .

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τὰς ἐπελθούσας συμφοράς, εἶνε γνωστόν, ὁποία ὑπῆρξεν ἡ πρὸς ἡμᾶς πολιτικὴ τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Περιττὸν κρίνω ν' ἀναλύσω διὰ μακρῶν, ὑποστηρίζων δι' ἱστορικῶν μαρτυριῶν, ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τούτων οὐδέποτε ὑπῆρξαν εὐμενεῖς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἴτε ἕνεκεν ἐσωτερικῶν ἀφορμῶν μισελληνισμοῦ, ὡς συμβαίνει ἐν Ρωμουνίᾳ κατ' ἐξοχήν, εἴτε ἕνεκα ραδιουργιῶν ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὡς συμβαίνει καὶ ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ ἐν Σερβίᾳ, εἴτε ἐξ ἀλλοτρίων ραδιουργιῶν, παλαιῶν τε καὶ νέων φυλετικῶν ἀντιπαθειῶν, ὡς συμβαίνει ἐν Βουλγαρίᾳ, τῇ ἀπό τινων δεκαετηρίδων, καθ' ὑποβολὴν ἀνθελληνικωτάτης πολιτικῆς, φανατικώτατα κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργαζομένη καὶ πολιτευομένη. Ἰδίᾳ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ χώρᾳ ὁ καθ' ἡμῶν ἀγὼν διεξάγεται ἀμειλικτότερον. Πάντα τὰ μέσα τίθενται εἰς ἐνέργειαν. Κυβέρνησις καὶ ἰδιῶται ἁμιλλῶνται ἐν τῇ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ σταυροφορίᾳ. Προμεμελετημένη καὶ σκόπιμος ἐξόντωσις πάντος ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν τῇ βουλγαρικῇ Ἡγεμονίᾳ, ἁρπαγὴ Μονῶν καὶ Ναῶν, ἔκπλαι ἀνηκόντες εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκτισμένων καὶ συντηρουμένων, ἀπαγόρευσις τῆς λειτουργίας Σχολείων καὶ παντὸς ἱδρύματος, συντελεστικοῦ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, τῇ βορείῳ ταύτῃ Θράκῃ,

ὡς μετωνομάσθη ὑπὸ τῆς διπλωματίας ἡ γενέτειρα τοῦ Ὀρφέως, πολυαρίθμων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ὑπερεχόντων τῶν Βουλγάρων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐνόμισα ὅτι δὲν ἦτο ἀσύμφορον πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας ἑταιρείας, νὰ μεταβῶ εἰς ἐπίσκεψιν τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τῆς ἑλληνικῆς ταύτης Χερσονήσου, ἥτις ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου κατέστη σπουδαιότατον μέλημα τῆς διπλωματικῆς Εὐρώπης, διεξάγεται δ' ἐν αὐτῇ βιαιότατος λαῶν καὶ κυβερνήσεων ἀνταγωνισμός, κατ' ἐξοχὴν ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας διαφέρων. Ἐφρόνουν, ὅτι ἐπεβάλλετό μοι ὑπέρτατον ἐθνικὸν καθῆκον, ὡς ἐκ τῶν καθηκόντων, ἅτινα ἐνεπιστεύθησάν μοι ὁμόφρονες καὶ φίλοι, νὰ μελετήσω ἐπὶ τόπου τὴν κατάστασιν τῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου πραγμάτων, ὡς καὶ τὴν κατάστασιν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁμογενῶν, πολυαρίθμων ὄντων καὶ ὡς ἐκ τούτου μέχρις ἐξοντώσεως καταδιωκομένων. Ἐπόθουν νὰ εἴπω λέξεις τινὰς παρηγορίας, ἀλλὰ καὶ ἐνισχύσεως καὶ ἐγκαρτερήσεως ἐν τῇ πίστει αὐτῶν, νὰ συντελέσω, τὸ ἐπ' ἐμοί, εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος, εἰς τὴν ἐμμονὴν αὐτῶν ἐν τῇ θεραπείᾳ τοῦ ἐθνικοῦ παρελθόντος. Κολακεύομαι νὰ πιστεύω, ὅτι δὲν ἠστόχησα ἐν τῇ ἀποστολῇ μου ταύτῃ. Κατενόησα ὁποίαν γοητείαν ἐξασκεῖ ὁ ἐλεύθερος Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τῶν ὑπὸ δουλείαν ἢ ἐν τῇ διασπορᾷ διαβιούντων ὁμογενῶν, ἕνα μόνον ἐχόντων πόθον—τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς μεγάλης πατρίδος. Ἔσχον περιπαθεῖς ἐκμυστηρεύσεις, ὁμολογίας ἀρρήκτων δεσμῶν πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα. Ἀληθῶς ἐλεύθεροι

ἄνδρες, δὲν κατεβλήθησαν ὑπὸ τῶν συμφορῶν, ὑπὸ τῆς ἐπισκηψάσης κρίσεως. Ἂν κατελήφθησαν εὐάριθμοι ἐκ δισταγμοῦ, τὸ πλεῖστον τῶν ὁμοεθνῶν ἐμμένει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πίστει.

Αἱ ἑπόμεναι σελίδες, ἀφορῶσαι εἰς τὰ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἑλληνικὰ πράγματα, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ, εἶνε πόρισμα τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ παρατηρήσεων καὶ μελετῶν μου. Φρονῶ, ὅτι δέον νὰ προσελκύσωσι τὴν προσοχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἀλλὰ πρωτίστως τὴν σκέψιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν. Δὲν ἔχουσι καλῶς τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἀνάγκη ὅπως σκεφθῶμεν· ἀλλὰ πρωτίστως, ὅπως ἐνεργήσωμεν προσηκόντως, χωρὶς ν' ἀναμένωμεν τὴν τελευταίαν στιγμήν, ἥτις ἄλλως τε καὶ δὲν ἀφίσταται. Ἐνῷ οἱ πολέμιοι, κυβερνήσεις καὶ ἰδιῶται, νυχθημερὸν ἐργάζονται καθ' ἡμῶν, ἀδιαφορεῖ τὸ Ἑλληνικόν, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι.

Νῦν ὑπὲρ πάντων ὁ ἀγών...

I

ΠΡΟ ΤΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΝΕΟΧΗΜΑΡΙΟΥ. ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

I

ΠΡΟ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τὸν Ἑλληνισμὸν ἄνευ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω αὐτὸν καὶ ἄνευ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀμφότεραι αἱ πόλεις τυγχάνουσι δι' ἐμὲ αἱ δύο κατ' ἐξοχὴν παραστάσεις τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν τῶν περὶ τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου τμημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐξεδηλώθη ἡ ἐθνικὴ δύναμις, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ τοσοῦτον μακρὸν χρόνον, ὅσον ἐν ἀμφοτέραις ταύταις ταῖς κατ' ἐξοχὴν πρωτευούσαις ἡμῶν. Ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτατα κέντρα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ἀπὸ τῶν δύο τούτων ἐθνικῶν θυσιαστηρίων ἀντλεῖ τὴν πίστιν αὐτῆς, τὰς ἐμπνεύσεις, τὴν δύναμιν. Ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἐνθυμοῦμαι καθ' ἕκαστον Πάσχα τὴν εὐχήν, ἣν ἀπηύθυνον πρὸς ἀλλήλους οἱ ἑορτάζοντες ἐν τῇ τουρκοκρατουμένῃ γενετείρᾳ μου—καὶ τοῦ χρόνου *στὴν πόλι*. Ἦτο ἡ ἐνθερμοτέρα εὐχὴ καὶ παράκλησις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ αἰῶνας· δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ οὗτος ἄνευ τῆς Κωνσταντινουπόλεως *πίστιν καὶ πατρίδα*. Σήμερον ἴσως ἀπημβλύνθη, ἕνεκα μυρίων περιπετειῶν, τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐν ταῖς ψυχαῖς πολλῶν πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ μου διατελεῖ ἀεί ποτε ἀκμαῖον καὶ ἀναλλοίωτον, ὅσον κατὰ τοὺς παιδικούς μου χρόνους, καθ' οὓς ἡ πίστις εἶνε τοσοῦτον ἀφελὴς καὶ ἀδιά-

φθορος. Ἀρκεῖ νὰ ἐπισκεφθῇ τις ἅπαξ τὴν Κωνσταντινούπολιν, νὰ πλανηθῇ ἐντὸς τῶν στενῶν αὐτῆς ὁδῶν καὶ συνοικιῶν, νὰ πατήσῃ ἐπὶ τῶν μνημείων αὐτῆς καὶ τῶν ἐρειπίων, ἐφ' ὧν πλανᾶται εἰσέτι τοῦ ἐθνικοῦ παρελθόντος ἡ ἀνεπίληστος μνήμη, τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἡ αἴγλη, ἵνα κατανοήσῃ τὸ αἴσθημα τοῦτο, ἵνα πεισθῇ, ὅτι ὁ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πόθος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς δὲν εἶνε τυχαῖος καὶ ἀβάσιμος. Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκπροσωπεῖται τοσοῦτον ἄρτιος. Ἂν τῶν Ἀθηνῶν ἡ πόλις ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνας ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα αὐτοῦ, ἡ παλαιὰ πόλις τοῦ Βύζαντος, ἡ Κωνσταντινούπολις τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ αὐτοκράτορος, διετέλεσεν ἐπίσης ἡ πολιτικὴ πρωτεύουσα τῆς μεγάλης ταύτης ἱστορικῆς δυνάμεως, ἥτις κατ' ἐξοχὴν διὰ τοῦ ἐκ τῶν τειχῶν αὐτῆς ἐξελθόντος φωτὸς ἐξημέρωσε καὶ ἐξεπολίτισε τὸν νεώτερον κόσμον.

Ἀπερίγραπτος εἶνε ἡ ἐντύπωσις, ὑφ' ἧς καταλαμβάνεται ὁ προσεγγίζων εἰς τὴν θαυμασίαν ταύτην πόλιν. Ἡ φύσις ἐσκόρπισεν ἐπὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ αὕτη ἐγείρεται, πᾶσαν χάριν καὶ πᾶσαν γοητείαν. Ἐκπροσωπεῖ τὴν ὑπερφυᾶ σύνθεσιν δύο κόσμων· εἶνε κατὰ τὸ ἥμισυ ἀσιατικὴ καὶ κατὰ ἥμισυ εὐρωπαϊκή, ἀλλ' ἐν συνόλῳ παγκόσμιος πόλις. Ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς ἐξειλίχθη ἐπὶ αἰῶνας τὸ δρᾶμα τῆς ἱστορίας. Ἔφερεν ἔκπαλαι ἑλληνικὸν μᾶλλον χαρακτῆρα, ἀλλ' οὐχ ἧττον διετέλει ἀείποτε παγκόσμιος πρωτεύουσα. Ἐλάχιστα σημεῖα τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἔσχον τὴν ὑπερφυᾶ ταύτην ἀποστολήν. Μεταξὺ τούτων ἀναμφιβόλως δικαιοῦται νὰ καταλεχθῇ καὶ ἡ παρὰ τὸν θρᾳκικὸν Βόσπορον ἑλληνικὴ πόλις.

Ἄλλοτε ἐπεσκέφθην τὴν πρωτεύουσαν ταύτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατεχόμενος ὑπ' ἐλπίδων καὶ γοητείας· ἤδη ἀφικόμην πρὸ αὐτῆς μὲ τὴν καρδίαν συνεσφιγμένην ἐξ ἄλγους ἐθνικοῦ.

Τὸ ἀτμόπλοιον, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον, ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ ἐν τῷ λιμένι, ἕνεκα ἀπροόπτου κωλύματος, περὶ τὰς τέσσαρας ἡμέρας. Δὲν μὲ δυσηρέστει τοῦτο· θὰ ἦτο δι' ἐμὲ ἀπόλαυσις νὰ προσβλέπω τὴν θαυμασίαν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου, νὰ θαυμάζω αὐτήν, νὰ ὀνειροπολῶ, νὰ ἐλπίζω. Ἐξῆλθον οὐχ ἧττον ἐπί τινας ὥρας εἰς τὴν πόλιν, τῇ εὐγενεῖ προσκλήσει τοῦ ἡμετέρου πρέσβεως, ὑπὸ Καβάση συνοδευόμενος.

Δὲν εἶνε εὐχάριστος σήμερον διὰ τὸν ἐξ Ἑλλάδος μεταβαίνοντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ διαμονή, ἰδίᾳ ἂν οὗτος τυγχάνῃ γνωστός πως ἐπὶ ἐθνικοῖς φρονήμασιν. Ἂν δὲν βλάψῃ ἑαυτόν, πάντως θέλει βλάψῃ τοὺς πλησιάσαντας αὐτῷ. Τοιαύτη συμβουλὴ μοὶ ἐδόθη ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ· τούτου δ' ἕνεκα οὐδεμίαν εἶχον ἐπιθυμίαν νὰ παραμείνω ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ πλει ταύτῃ. Λεγεῶν καταδοτῶν καὶ ὠτακουστῶν εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν προκυμαιῶν, ἐν τοῖς δημοσίοις τόποις πάσης συνοικίας, πρόθυμος νὰ καταγγείλῃ οἱονδήποτε φαντασθῇ ξένον ἢ ἐντόπιον ὡς ἐχθρὸν τοῦ καθεστῶτος, καὶ ἰδίᾳ ἐκείνου, ὃν οὐδεὶς τολμᾷ ν' ἀποκαλέσῃ ὀνομαστὶ διὰ τὸν φόβον τῆς καταδιώξεως. Εἶνε ὁ μέγας καὶ φοβερὸς ἀνώνυμος, τὸ δὲ μέγαρον, ἐν ᾧ κατοικεῖ, ἐπίσης δὲν προφέρεται, οὐδὲ δείκνυται κἂν διὰ τοῦ δακτύλου... Τί συμβαίνει; συνωμοσία πάντως τεκταίνεται, καὶ δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ προσκληθῇς εἰς τὴν ἀστυνομίαν πρὸς δικαιολογίαν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς κινήσεως τῆς χειρός σου ἢ τῆς κεφαλῆς σου. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ὑφίσταται πρὸ ἐτῶν μέν, ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῶν Ὀσμάνων ἀναβάσεως τοῦ νῦν Σουλτάνου, πρᾶγμα οὐχὶ ἀσύνηθες εἰς τὰ χρονικὰ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀρμενικῆς ἐξεγέρσεως καὶ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Ὁ φόβος ἀνατροπῆς ἐξηρέθισεν ἔτι μᾶλλον τὸ νευρικὸν σύστημα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Καλίφου, καὶ ἐντεῦθεν ἡ φοβερὰ κατασκοπεία, ἥτις ἀκμάζει

οὐ μόνον ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν αὐτοκρατορίαν. *Τρομοκρατία.*

*
* *

Μόλις κατώρθωσα νὰ συναντήσω ἐν Κωνσταντινουπόλει δύο ἢ τρία πρόσωπα. Συνδιελέχθημεν περὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων· πάντες ἦσαν ἀποτεθαρρημένοι ἐκ τῶν προσφάτων συμφορῶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον κατείχοντο ἐξ ἐλπίδων ταχείας βελτιώσεως — *περισυλλογῆς*. Ὁ Ἑλληνισμός, ἔλεγόν μοι, ὑποχωρεῖ καθ' ἅπασαν τὴν γραμμὴν τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τριακονταετίαν. Πολλὰ καὶ ποικίλα τὰ αἴτια· ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν ἐπανειλημμένως· ἀλλ' οὐδεὶς ἐμερίμνησεν ἐκ τῶν ἁρμοδίων περὶ τῆς ἀνορθώσεως τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ.

Πόσον διάφορος ἄλλοτε, ὑπερέχουσα καὶ ἐπιβάλλουσα, ἦτο ἡ θέσις αὐτοῦ!

Ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξεπροσώπει ἰσχυρὰν δύναμιν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ὁ κατακτητής, παρὰ τὸ μῖσος αὐτοῦ καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸν Ραγιᾶν, παρὰ τὸ φιλύποπτον περὶ ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ἥτις οὐχὶ ἅπαξ ἠπειλήθη ἀπὸ τῆς ἁλώσεως, ἐνεπιστεύετο κατ' ἀνάγκην εἰς αὐτόν, ἀναθέτων τὰς σπουδαιοτάτας τῶν θέσεων — αὐτὴν τὴν τοῦ μεγάλου Διερμηνέως. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐκέκτητο μεγάλα προνόμια, ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν ὁποίων ὁ πατριάρχης ἦτο πράγματι *ἐθνάρχης*. Ταῦτα μέχρι τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ 1821. Ἐπελθούσης ταύτης, οἱ Σουλτάνοι κατεδίωξαν καὶ ἀπεκήρυξαν τὸ ἄπιστον γένος, ἀπηλάθησαν δ' ἀπὸ πάσης δημοσίας θέσεως οἱ Φαναριῶται καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ὑπάλληλοι, μίαν δυσχερῶς χορηγηθέντων μετέπειτα εἰς τούτους ὑπουργημάτων. Οὐχ ἧττον, καὶ παρὰ τὴν δυσπιστίαν αὐτῆς ἡ τουρκικὴ Κυ-

βέρνησις ἐνεπιστεύετο ἐνίοτε εἰς πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων δημοσίας ὑπηρεσίας, παρελθόντος δὲ τοῦ χρόνου τῆς δοκιμασίας, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐγκαθίστατο αὖθις ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ δυνάμει, ἐπιφανὲς διεκδικῶν πρόσωπον ἔν τε τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

Εἰς τὴν δύναμιν ταύτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ τρία κατ' ἐξοχὴν συνετέλουν αἴτια: Α'. τὸ *οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον*, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σεβαστὸν παρὰ τῇ τουρκικῇ κυβερνήσει, καὶ ἰδίᾳ ὅταν εἶχε τοῦτο τὴν εὐτυχίαν νὰ προΐσταται τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Τουρκίας ἱκανὸς καὶ ἐπιτήδειος ἀνήρ, ἐπιβαλλόμενος διὰ τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ πανταχοῦ τοῦ κράτους ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Β'. ἡ *ἐθνικὴ παίδευσις*, ἀρτιωτέρα τῆς τῶν λοιπῶν συνοίκων λαῶν, ὑποτάσσουσα εἰς τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς τοὺς μὴ Ἕλληνας, ὧν πλεῖστοι ἐφιλοδόξουν νὰ καλῶνται τοιοῦτοι· καὶ Γ'. ἡ *οἰκονομικὴ* δραστηριότης καὶ ὑπεροχὴ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ἑλλήνων. Ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ Ἕλλην —ἐπιστήμων, τραπεζίτης, ἔμπορος, κτηματίας, δὲν κατώρθου νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τοῦ νοῦ καὶ τῆς μορφώσεως, ἐπεβάλλετο διὰ τοῦ χρήματος.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὁ Ἑλληνισμὸς διατελῶν, διεξεδίκει ὑπέρτατον κῦρος καὶ κράτος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ αὐταῖς ἔτι ταῖς μὴ ἑλληνοφώνοις. Ἀλλ' ἐν τῇ συνειδήσει τῶν λαῶν τούτων τοσοῦτον ἐθεωρεῖτο ὑπέροχος ὁ ἑλληνικὸς παράγων, ὥστε πάντες προέκρινον τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ τῆς τῶν κρατούντων. Οἱ Ἕλληνες, λαϊκοί τε καὶ κληρικοί, ἦσαν οἱ ἀντιλήπτορες καὶ ὑπερασπισταὶ τῶν ἑτεροφύλων καὶ ἀλλογλώσσων τῆς Ρωμουνίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας, ἐκπροσωποῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ἀριστοκρατικὸν στοιχεῖον τῶν ἀμορφώτων ἐκείνων κοινωνιῶν.

Καὶ ὑπεβλέποντο μὲν συνήθως, ὡς ὑποβλέπεται πᾶς ἐξέχων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀνεγνωρίζοντο. Δὲν προσέφερον καθ' ἑκάστην ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τοὺς τοσαῦτα ὑφισταμένους δεινὰ ἐκείνους πληθυσμοὺς ὑπὸ τῆς ἀπληστίας τῶν πασσάδων καὶ τῶν λοιπῶν πειναλέων ὑπαλλήλων τῆς τουρκικῆς διοικήσεως; Ὁ Ἕλλην πρόκριτος, πολλαχοῦ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἐν ᾗ περιπτώσει διετέλουν ὁμονοοῦντες καὶ συμπράττοντες, ἦσαν ἰσχυρότεροι τοῦ ἰσχυροτάτου πασσᾶ, δυνάμενοι νὰ σώσωσι καὶ ἐκ τῆς ἀγχόνης τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν κατάδικον. Οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν ἐξήσκουν τιμαριωτικὴν ἐξουσίαν, ὡς ἐπὶ τῷ πλεῖστον ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ραγιάδων. Διὰ τῆς εὐφυΐας αὐτῶν καὶ τῶν χρηματικῶν μέσων ἐπεβάλλοντο ἐπὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, μέχρι τοῦ Σουλτάνου, ἔχοντος ἀείποτε τὴν ἀνάγκην αὐτῶν καὶ ἐμπιστευομένου. Τοιοῦτος, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Φαναριωτισμοῦ, ὑπῆρξεν ὁ Γεώργιος Ζαρίφης, εἷς τῶν λαμπροτάτων ἀντιπροσώπων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου, τὰ μάλιστα ἐργασθεὶς καὶ συντελέσας ὑπὲρ τοῦ γένους καὶ τῆς ἐκκλησίας.

Ἀλλ' ἀτυχῶς, ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἐπῆλθον ἀντίξοοι περιστάσεις διὰ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν συμφέροντα ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Θέλω διηγηθῇ προσεχῶς λεπτομερέστερον τὰ τῆς ἐθνικῆς ταύτης δοκιμασίας, χαρακτηρίζων τοὺς αἰτίους αὐτῆς καὶ τὰ ἐλατήρια. Παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Χερσονήσου ταύτης, ἧς τὸ κυριώτατον γνώρισμα ὑπῆρξεν ἔκπαλαι ἑλληνικόν, τὸ πρῶτον τοῖς Ρωμούνοις καὶ εἶτα τοῖς Βουλγάροις, ἐξεδηλώθησαν ἐθνικαὶ ροπαὶ πρὸς αὐτόνομον βίον. Οὐδεὶς βεβαίως δύναται νὰ ψέξῃ ἢ νὰ μεμφθῇ τὴν ἐθνικὴν ταύτην ὁμοδόξων καὶ πολλαχῶς ἡμῖν συνδεδεμένων λαῶν ἐξέγερσιν. Οὐ σμικρὸν μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ

τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τῶν λαῶν τούτων. Ἀτυχῶς ἐν τούτοις ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἐξέγερσις Ρωμούνων καὶ Βουλγάρων ἔφερε χαρακτῆρα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *ἀνθελληνικόν*. Ὁ ἐπιπόλαιος παρατηρητής, ὁ κατὰ πρῶτον ἐξετάζων τὰ συμβαίνοντα, ἤθελεν ὑποθέσῃ, ὡς ὑπέθεσαν πολλοὶ τῶν Ἑσπερίων, ὅτι δεσπότης τῶν λαῶν τούτων ἦτο οὐχὶ ὁ μέγας κύριος τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ τὸ ἐν Φαναρίῳ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν πνευματικὴν τοῦ ὁποίου δικαιοδοσίαν ἀνεγνωριζον οἱ λαοὶ οὗτοι τοῦ Αἵμου ἐπὶ αἰῶνας καὶ εἰς ἣν οὐκ ὀλίγα ὤφειλον κατὰ τὸν μακρὸν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἐξουδενώσεως χρόνον. Ἐκήρυττον οἵ τε ἰθαγενεῖς καὶ οἱ ξένοι, οἱ ὄπισθεν ῥαδιουργοῦντες καὶ ἐνεδρεύοντες πρὸς ἐπιδίωξιν ἰδίων σκοπῶν, ἐκήρυττον ὅτι, ἂν ταλαιπωρῆται ὁ Ρωμοῦνος ἢ ὁ Βούλγαρος χωρικός, τὴν εὐθύνην φέρει ὁ Ἑλληνισμός, ὁ καὶ μετὰ τοῦ Τούρκου δῆθεν συμπράττων πρὸς καταπίεσιν αὐτῶν. Τὰ ἀνούσια ταῦτα ψεύδη ἐπιστεύθησαν παρὰ πολλῶν καὶ μέχρι τῆς σήμερον πιστεύονται. Τοσοῦτον ἐντέχνως ἐσκευωρήθη ἡ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συκοφαντία ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ὥστε μονονουχὶ αὐτὸς νὰ φέρῃ πᾶσαν τὴν εὐθύνην τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἔν τισιν ἐπαρχίαις τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ὄπισθεν τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἐξεγέρσεως δὲν ἐκρύπτετο, ὡς γνωστόν, ὁ πρὸς αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν πόθος ἀξέστων ἀγροτικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πληθυσμῶν, ἀλλ' ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὁσημέραι ἀναπτυσσομένου καὶ κραταιουμένου, πρὸς ὃν δυσμενῶς προσέβλεπον πολλαὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ Δυνάμεων, θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν, ὧν πρώτισται ἦσαν ὁ Καθολικισμός, ἡ Αὐστρία, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ Ἀγγλία. Ἀλλὰ κινδυνωδέστατος τῶν ἐχθρῶν ἐξεδηλώθη ὁ Πανσλαυϊσμός, μυστικὸς καὶ ἐπίβουλος ἐχθρός, φιλίαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιτηδεύων, μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συσφίγξῃ

στενότερον τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὰς δηλητηριώδεις ἀγκάλας του. Εἰργάσθη πρὸς τοῦτο ποικιλοτρόπως, φανερῶς καὶ κρυφίως, εἰλικρινῶς καὶ δολίως, ἐν Εὐρώπῃ ἢ ἐν Τουρκίᾳ, ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, ὅπως ἐξοντώσῃ αὐτόν. Ὅταν γραφῇ ἡ ἀληθὴς ἱστορία τοῦ δεκάτου ἑνάτου αἰῶνος, ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μονομαχοῦντος πρὸς τοσαύτας ἰσχυρὰς δυνάμεις, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν Πανσλαυϊσμόν, θέλει προξενήσῃ κατάπληξιν. Συντετριμμένον ἀπὸ πολλῶν αἰώνων γένος, διεσπαρμένον, πλεῖστα, ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων ἔχον κέντρα ἐνεργείας, ἕνεκα πολλῶν αἰτίων δυσχερῶς ἀλλήλοις συνεννοούμενα, διεξήγαγεν ὑπερφυᾶ ἀγῶνα ὡς μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος ἱστορικὴ δύναμις. Ὑπεχώρησεν ἐνιαχοῦ βεβαίως. Ἀλλὰ τίς οἶδε τί ἐπιφυλάττει αὐτῷ τὸ μέλλον; Σθεναρῶς ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ δικαίου, δὲν δύναται ἄρα νὰ ἐπανορθώσῃ αὖθις ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ τὰ ἀναμφισβήτητα αὐτοῦ δίκαια;....

Παρεξετράπην κατ' ἀνάγκην τῆς ἀφηγήσεώς μου, ἵνα ὑποδείξω, ὅτι ὁ μέγιστος τῶν ἐχθρῶν τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου ταύτης ἐκηρύχθη κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας, οὐχὶ ὁ Τοῦρκος, ἀλλ' ὁ Ἕλλην, οὐχὶ ὁ Καλίφης τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Εἶνε καὶ τοῦτο ἓν τῶν συμπτωμάτων τῆς κρατούσης ἱστορικῆς σκοτοδίνης τοῦ δεκάτου ἑνάτου αἰῶνος.

Ἵνα ἐπόμενον ν' ἀπολέσῃ ὁ Ἑλληνισμός, κατόπιν τοσαύτης ἀντιδράσεως, οὐ σμικρὸν τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὸ κῦρος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὤφειλε ν' ἀνταγωνισθῇ οὐ μόνον κατὰ τοῦ κρατοῦντος πολιτικοῦ συστήματος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ κατὰ τῶν ἀντενεργειῶν τῶν ξένων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, τῶν ἐκ συστήματος ἐπιβουλευουσῶν αὐτὸν καὶ ἐκ περιτροπῆς ραδιουργουσῶν παρὰ τῇ Πύλῃ ἐν παντὶ ἀναφερομένῳ εἰς τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ συμφέροντα ζητήματι. Σήμερον ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἀγ-

γλία, φοβούμεναι καὶ ἐκδικούμεναι τὸν φιλορρωσισμὸν δῆθεν τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος, τῶν Πατριαρχείων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, συνδεομένου διὰ τοῦ αὐτοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος μετὰ τῶν Σλαύων· αὖριον ἡ αὐτὴ Αὐστρία καὶ Γαλλία, ἐξ ὀνόματος τῶν συμφερόντων τοῦ Καθολικισμοῦ· καὶ ἐπὶ τέλους πανουργότατα ὁ Πανσλαυϊσμὸς καὶ ἡ ρωσσικὴ πολιτική, ποικιλοτρόπως ὑπονομεύουσα τὸν Ἑλληνισμόν. Παραλείπω ἐχθροὺς μᾶλλον ἀνισχύρους καὶ ἀσημάντους, καθισταμένους τοιούτους ἐξ ἀλλοτρίων ραδιουργιῶν καὶ εἰσηγήσεων.

Ὡς μὴ ὤφειλεν, ὁ Ἑλληνισμός, παρὰ τὰ κοσμοῦντα αὐτὸν πλεονεκτήματα, οὐδέποτε ἐνόησε τὸ κρίσιμον τῶν πραγμάτων, οὐδ' εἰργάσθη διὰ τῆς προσηκούσης πολιτικῆς μεθόδου καὶ περινοίας ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸς καταπολέμησιν καὶ ἀντιπερισπασμὸν τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐχθρων αὐτοῦ, φανερῶν ἢ κρυφίων. Κατελήφθη ἐξ ὑπερβαλλούσης αἰσιοδοξίας· ἐπίστευσε τὰ μάλιστα καὶ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ ἀστέρα. Ἤδη ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ νέου κράτους ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ αὐτοῦ δὲν διεξήχθη δεξιῶς· οὐδέποτε ἔσχε συγκεκριμένην τοιαύτην, ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καθωρισμένην, ἀλλὰ κυμαινομένην καὶ προσκλίνουσαν πότε πρὸς ταύτην καὶ πότε πρὸς ἐκείνην τὴν δύναμιν. Ἡ Ἑλλὰς καὶ ὡς ἔθνος καὶ ὡς κράτος δὲν ἐνόησε τί σημαίνει *καιροσκοπία* ἐν τῇ πολιτικῇ· πλέον ἢ ἅπαξ συνετρίβη ἕνεκα κακῆς καὶ ἀστόχου ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων, ἄλλοτε δὲ πάλιν ἀπώλεσεν εὐθέτους περιστάσεις πρὸς ἐνέργειαν.

Οὐ σμικρὰν ὑφίσταται εὐθύνην ἐπὶ τοῖς γενομένοις πρὸς βλάβην τῆς ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ περιωπῆς ἡμῶν ἡ ἐλευθέρα πατρίς. Ἀποβλέπουσα πρωτίστως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς πράγματα καὶ περὶ τούτων μόνον μεριμνῶσα, ἐν παρόδῳ

δὲ ἐργαζομένη περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ὑποτάσσουσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἐθνικὴν πολιτικὴν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κομματισμόν, οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ διατυπώσῃ πλήρες καὶ συγκεκριμένον πρόγραμμα ἐθνικῆς ἐνεργείας· δὲν κατενόησεν, οὐδ' ἐπωφελήθη τῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Βεβαίως, ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τοῦ νέου κράτους, πολλαὶ ἐπεβάλλοντο αὐτῷ μέριμναι ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ διοργανώσεως· ἀλλ' ἠδύνατο πρὸς ταύταις νὰ φροντίσῃ καὶ περὶ τοῦ εὐρυτέρου προγράμματος τοῦ ἔθνους, οὗ ἕνεκα καὶ κατηρτίσθη κοινῇ συμπράξει καὶ συναρωγῇ τοῦ πανελληνίου. Ἕνεκα τῆς ἀπεριτσκεψίας ταύτης ἡ Ἑλλάς, ἀποσυντιθεμένη μᾶλλον ἢ συντασσομένη, ἀπώλεσεν οὐ σμικρὸν τὸ γόητρον αὐτῆς παρά τε τοῖς ἐμογενέσι καὶ τοῖς ἀλλοφύλοις. Αὐτὴ ἡ φιλελληνικὴ Εὐρώπη, ἡ τοσοῦτον συντελέσασα εἰς τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, πλέον ἢ ἅπαξ ἀπεγοητεύθη, δυσθυμοῦσα ἐπὶ τοῦ φ. *Ἐθνικὴ πολιτική*, ἐν τῇ ἀκριβεῖ αὐτῆς ἐννοίᾳ, σπανίως ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι· σπανίως ἐπρυτάνευσεν ὁ νοῦς καὶ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ κράτους τινὸς εἶνε συνήθως ἀπαύγασμα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Λοιπὸν ἀνάλογος τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ ἐλευθέρου κράτους ἐξεδηλώθη ἐπὶ δεκαετηρίδας ἤδη ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική. Οἰκτρότατα κατεδείκνυτο τοῦτο ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν ἀντιπροσωπείᾳ — τῇ τε διπλωματικῇ καὶ τῇ προξενικῇ. Ἀλλὰ περὶ τούτου βραδύτερον.

*
* *

Τὸ σπουδαιότατον μέλημα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀείποτε ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσωπεία

αὐτῆς. Ἐσκέφθη ἆρά γε σοβαρῶς περὶ τούτου; Ἀμφισβητεῖται παρὰ πάντων.

Ἡ πρεσβεία τῆς Κωνσταντινουπόλεως σπανιώτατα ἐγνώρισεν ἀντιπρόσωπον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους νοῦν ὑπέροχον καὶ ἀληθοῦς ἐμπεφορημένον ἐθνικοῦ ζήλου. Ἐννοῶ ἱεραπόστολον τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, *μεγαλοϊδεάτην* ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἀλλὰ πρωτίστως ἐπιτήδειον καὶ σοβαρὸν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς. Καθῆκον ἔχει ὁ τοιοῦτος ν' ἀσχολῆται νυχθημερόν, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, συνεννοούμενος μετὰ τῶν ἐπιλέκτων ὁμοεθνῶν τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης, ἥτις κατὰ τὸ τρίτον τοὐλάχιστον εἶνε ἑλληνική, ὑπερέχουσα κατὰ τὴν παίδευσιν, τὸν πλοῦτον, τὴν κοινωνικὴν ἐπιρροὴν πασῶν τῶν ἄλλων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παροικιῶν. Ἡ δύναμις δ' αὕτη ἔτι μᾶλλον προέχει, καθ' ὅσον προΐσταται αὐτῆς τὸ μετὰ τὸν Σουλτάνον ἰσχυρότατον πρόσωπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως — ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Ὡς μὴ ὤφειλε, πολλάκις ἡ ἑλληνικὴ Πρεσβεία δὲν διηυκόλυνε τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Σπανίως ἐπίσης ἐφήρμοσε συγκεκριμένον καὶ ἐκ τῶν προτέρων διαγεγραμμένον πρόγραμμα. Πολλοὶ τῶν ἐν τῇ πρεσβείᾳ ὑπαλλήλων δὲν ὑπῆρξαν πάντοτε ἀντάξιοι τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν. Δὲν ἐστεροῦντο βεβαίως ἐθνικοῦ πυρός, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶχον τὴν ἀνάλογον ἱκανότητα. Ἐκ τούτων τινὲς ἀπέφευγον τὴν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς ἐπικοινωνίαν, δυσηρέστουν αὐτούς, δὲν ἐδίσταζον ἑκάστοτε νὰ ἔλθωσιν εἰς ῥῆξιν πρὸς πάντα ἐπίλεκτον ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὰ τοιαῦτα πλέον ἢ ἅπαξ κατέβλιψαν τοὺς διαφερομένους ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐνεργείας καὶ συμπράξεως τῶν ἔσω καὶ ἔξω Ἑλλήνων, οἵτινες ηὔχοντο νὰ βλέπωσι τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἐλευθέρας πατρίδος ἐν ἀγαστῇ ὁμονοίᾳ συνεργαζομένους

ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἂν εὑρίσκετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος πρὸ δεκαετηρίδων νοῦς ὑπέροχος, ἀληθὴς πολιτικὸς καὶ οὐχὶ ὑπηρεσιακὸς ἀνήρ, ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ ἐπωφελῆται ἑκάστοτε τῶν ἐσωτερικῶν δυσχερειῶν τῆς Τουρκίας πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Εἶνε περιττὸν νὰ παρατηρήσω, ὅτι οἱ ἐν τῇ πρεσβείᾳ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐλευθέρου κράτους τυγχάνουσιν ἐπίσης τοιοῦτοι καὶ τοῦ ἔθνους, ὅτι ἐκπροσωποῦσιν οὐχὶ μόνον τὴν δύναμιν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὴν τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ, ἥτις δύναμις τυγχάνει ἠθικὴ τε ἅμα καὶ ὑλική, ἀξία ἐν παση περιστάσει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὑπὸ τῶν κρατούντων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἡ μικροσκοπικὴ Βουλγαρία, ὑποτελὴς ἔτι τῇ Τουρκίᾳ ἐκτὸς τοῦ κράτους αὐτῆς ἐπ' οὐδεμιᾶς μονίμου δυνάμεως ἐρειδομένη, ἀτίμαντος ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, δὲν διστάζει νὰ ἀπειλῇ ἑκάστοτε, κραδαίνουσα τὴν δογκισωκικὴν αὐτῆς σπάθην. Ὁ Βούλγαρος Ἔξαρχος ἐν Κωνσταντινουπόλει ζητεῖ νὰ παραστήσῃ ὑπέροχον, ὅσον καὶ ἐπικίνδυνον πρόσωπον, ἀνώτερον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου· ὁ δὲ Μάρκωφ κατέστη προσωπικότης. Ἀμφότεροι παρουσιάζονται ἑκάστοτε ὡς ὑπέρμαχοι καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν συμφερόντων οὐ μόνον τῆς ὑποτελοῦς ἡγεμονίας, ἀλλ' ἐπιδεικτικώτερον ἔτι, τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἐγκατεσπαρμένων Βουλγάρων. Τὸ τοιοῦτο, ἔλαβον καὶ ἄλλοτε ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσω, εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς δεξιᾶς διευθύνσεως τῆς ἐν Σοφίᾳ βουλγαρικῆς πολιτικῆς. Καὶ ἐν τούτοις ὁ Ἑλληνισμός, διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἠδύνατο νὰ παρίσταται ἑκάστοτε ἐπικίνδυνος δύναμις. Τοῦτο δὲ καὶ συνέβη ἐνίοτε, ὁπότε εἶχε σαφῆ καὶ συγκεκριμένην ἐθνικὴν πολιτικὴν καὶ ἐνόει νὰ διαχειρίζηται ταύτην ἐπιτη-

δείως καὶ ἐπωφελῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατίᾳ.

Εἶνε ἀνάγκη, ὑπὸ τῶν ἡμετέρων συμφερόντων ἐπιτακτικῶς ἐπιβεβλημένη, νὰ μελετηθῇ παρὰ τῶν ἁρμοδίων τὸ ζήτημα τῆς πολιτικῆς ἡμῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει· δέον ὁ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀντιπρόσωπος νὰ ἐνισχυθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Δὲν ἐξαρκοῦσι μόνον τὰ προσωπικὰ πλεονεκτήματα, ὁ ἐθνικὸς ζῆλος, οὗ κατ' ἐξοχὴν ἐμφορεῖται ὁ διευθύνων κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὴν ἑλληνικὴν πρεσβείαν. Τὸ ἐθνικὸν τῶν Ἀθηνῶν κέντρον ἂς προσπαθήσῃ νὰ μελετήσῃ ἐπιστημόνως τὰ πράγματα, νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ καθωρισμένου σχεδίου. Μόνον ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ καταλάβῃ τὴν προσήκουσαν αὐτοῦ δύναμιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

*
* *

Ἂν ἡ κεντρικὴ ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴ δὲν ηὐδοκίμησεν ὡς ἔδει, διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἀντιπροσώπων, μετὰ λύπης ἀναγκάζομαι νὰ εἴπω, ὅτι καὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπελείφθη ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς ἐθνικῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργασίας. Κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, τοὺς ἐπακολουθήσαντας τὴν ἅλωσιν, παρὰ τὰ προνόμια, ἅτινα ἐχορηγήθησαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, δὲν ἐνόησεν ἐπαρκῶς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ σημασίαν, νὰ ἐνισχυθῇ ἄρα δι' αὐτῆς ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι, ὃν διεξῆγεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ εἰς αὐτὸ ἐμπεπιστευμένου ποιμνίου. Ἐτήρει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἰκουμενικὸν χαρακτῆρα, ἐστερεῖτο ἄρα ἐθνικῆς βάσεως Καὶ ἐν τούτοις κατ' οὐσίαν, ὡς καθ' ἱστορικὴν παράδοσιν, ἦτο ἑλληνικόν. Οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ γεραροῦ τούτου θρησκευτικοῦ θρόνου ὡμολόγησαν ἀείποτε, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον

καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε δύο ἀλληλένδετοι δυνάμεις, πρὸς ἕνα κοινὸν σκοπὸν ἀποβλέπουσαι, τὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἐξημερώσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπὶ αἰῶνας τὸ Πατριαρχεῖον καὶ οἱ κατ' ἐπαρχίας ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ ἐτήρησαν τὴν ἀρχὴν τῆς οὐδετερότητος ἐν ταῖς σχέσεσι πρὸς τοὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν διατελοῦντας ἀλλοφύλους καὶ ἀλλογλώσσους πληθυσμοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἄϊμου. Οὐχὶ μόνον δὲν ἐσκέφθησαν νὰ ἐπιβάλωσι τὸν Ἑλληνισμόν, οὗ τὰ ποικίλα πλεονεκτήματα ἦσαν ὑπέροχα ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν λαῶν τούτων, ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλεν, ἀλιγώρησαν εἰς τὴν πολλαχοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων διατήρησιν τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐθνικῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως τοῦ ὀρθοδόξου ποιμνίου. Πληθυσμοὶ ἑλληνικώτατοι ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀφοσιωμένοι εἰς τὴν γεραρὰν μητέρα, διετέλουν ἐπὶ αἰῶνας Τουρκόφωνοι, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων δι' ἐλαχίστης τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνεργείας. Μόλις ἤρξατο τοῦτο κατανοούμενον ἀπό τινος χρόνου, ἀξιέπαινοι δὲ καταβάλλονται προσπάθειαι πρὸς ἐξελληνισμὸν τῶν ὁμογενῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἥτις ἐγένετο ἀείποτε ἑστία ἑλληνικῆς σκέψεως καὶ φρονήματος, ὧν ἐστερήθη διὰ τῆς βίας, διὰ τῆς ἀπανθρώπου μυριάδων Ἑλλήνων ἀποκοπῆς τῆς γλώσσης μετὰ τὸν τουρκικὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατακλυσμόν, καὶ ἤδη ὁ ἐξελληνισμὸς προβαίνει ὁσημέραι ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας ταύτας. Διεξάγονται βεβαίως κατ' αὐτοῦ ἀντιδράσεις ὑπὸ προσηλυτιστικῶν ἑταιρειῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις διατελεῖ τοσοῦτον ἰσχυρός, ὥστε πᾶσαι αἱ κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεις θέλουσιν ἀστοχήσῃ.

Ἡ ἀδιαφορία, ἣν ἐπεδείξαντο οἱ περὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς πρὸς τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐξεδηλώθη ἐπίσης καὶ πολλαχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἄϊμου, ἐν χώραις ἑλληνικωτάταις. Ἠρκοῦντο οἱ ἱεράρχαι τῆς Ἐκκλησίας

εἰς τὴν ἑλληνιστὶ ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀλλ' εἰς τὴν κατανόησιν αὐτοῦ; ἥκιστα ἐμερίμνησαν. Οὐδαμῶς προσεπάθησαν νὰ μεταδώσωσι πληθυσμοῖς ἀπαιδεύτοις τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ὅταν ἔτι, ἕνεκα καιρικῶν περιστάσεων αὕτη δὲν ἐλαλεῖτο, ὡς ἔδει, ἤρξατο δὲ λησμονουμένη, διότι οἱ παλαιοὶ ἰθαγενεῖς, Ἕλληνες ὄντες τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν γλῶσσαν, ἠναγκάζοντο νὰ συνεννοῶνται πρὸς τοὺς ἐπιδραμόντας σλαυϊκοὺς πληθυσμοὺς ἐν τῇ γλώσσῃ τούτων, διότι ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐκμάθησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἦτο δυσχερεστάτη. Οὕτω οὖν τῷ χρόνῳ ἐστερούντο τῆς ἕξεως τοῦ ἑλληνιστὶ διαλέγεσθαι, ἕνεκα δὲ τῶν συναπτομένων συνοικεσίων μεταξὺ ἑλληνικῶν καὶ σλαυϊκῶν ἢ βουλγαροσλαυϊκῶν πληθυσμῶν, εἰσέδυσε, χωρὶς νὰ νοηθῇ τοῦτο, ἡ σλαυϊκὴ γλῶσσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ θεωρηθῇ αὕτη ὑπό τινων ἐθνολόγων καὶ ὡς ἐκλιποῦσα, ἀπορροφηθεῖσα δῆθεν ὑπὸ τῆς σλαυϊκῆς.

Ἀναγνωρίζω ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις καὶ περιπετείας, δι' ὧν διῆλθε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, κινδυνεῦσαν νὰ καταποντισθῇ ἐν τῷ κλύδωνι τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, μετὰ μόχθων δὲ καὶ ἀγώνων περισωθὲν καὶ ὀφεῖλον τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ οὐ σμικρὸν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τούτου ἕνεκα εἶμαι ἐπιεικής, ὡς δέον νὰ εἶνε τοιοῦτος καὶ πᾶς Ἕλλην ἐν ταῖς κρίσεσιν αὐτοῦ περὶ τῆς κιβωτοῦ ταύτης τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας. Ἀλλ' ἦλθε, καιρὸς εἶνε ν' ἀναλάβῃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν καὶ τόλμαν ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἑστιῶν. Χαρακτηρισθὲν ὑπὸ τῶν ποικίλων ἀποστατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ὡς ἑλληνικόν, καταγγελθὲν ὡς τοιοῦτο ὑπὸ τῶν μοχθηρῶν, ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ πᾶσαν αὐτῶν τὴν μῆνιν. Ἡ ἀνθελληνικὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

ἐπίσης πολιτικὴ τοῦ Βατικανοῦ προσεπάθησε παντὶ τρόπῳ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης κατὰ καιροὺς συμμαχοῦσα, νὰ πατάξῃ τὴν δύναμιν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ραδιουργοῦσα αὐτὸ ὡς ἑλληνικὸν καὶ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων μόνον διαφερόμενον καὶ ἐργαζόμενον. Ἴσως ἐπιτηδειότεροι Ἱεράρχαι τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας, κατανοοῦντες τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀποστολήν, θὰ ἠδύναντο ν' ἀνταγωνισθῶσι μετ' ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ τοιούτου διωγμοῦ. Δυστυχῶς ἐγένοντο ὑποδεέστεροι τῆς κλήσεως αὐτῶν. Ἐν τοῖς χρονικοῖς μάλιστα τῶν τελευταίων τούτων δεκαετηρίδων τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, περιδεὲς καὶ ἄτολμον, οὐ σμικρὸν ἐνίσχυσε διὰ τῆς ἀπραξίας αὐτοῦ τὸν καθ' ἡμῶν ἀγῶνα, εἰς ὃν ἀπεξεδύθησαν ἄσπονδοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας πολέμιοι.

Γράφω ταῦτα οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ψέξω τὴν γεραρὰν ταύτην δύναμιν, εἰς ἣν τοσαῦτα ὀφείλει ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς καὶ ἥτις, εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον, ἐμπνέει σέβας μόνον καὶ ἀγάπην. Μία μόνη ἐπιθυμία μὲ κατέχει κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων καὶ δοκιμασιῶν, νὰ ἴδω τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, μονονουχὶ καθιστάμενον ἑλληνικόν, ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχαίαν συνείδησιν καὶ ἰσχύν, δι' ἧς ἐπὶ τοσοῦτον ἐν παλαιτύροις καιροῖς διεκρίθη κατ' Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν.

Ἂς εἶνε βέβαιον, ὅτι δὲν θ' ἀπολειφθῇ μόνον ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἀγῶνι. Σύμπας ὁ Ἑλληνισμὸς θέλει παρακολουθήσῃ αὐτῷ, διεκδικῶν μετὰ σθένους καὶ ἀφοσιώσεως τὰ ἐθνικὰ δίκαια. Ἐκεῖνος, ὅστις δύναται ὑπὲρ πάντα ἄλλον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου προγράμματος, εἶνε ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐθνάρχης, ἡ ἐνέργεια τοῦ ὁποίου θέλει ἐνισχύσῃ τὴν τοσοῦτον ἐκ τῶν τελευταίων παθημάτων ἐπελθοῦσαν λιποψυχίαν τοῦ Πανελληνίου.

*
* *

Εἶνε ἑλληνικὴ πάντοτε ἡ Κωνσταντινούπολις, οἵα ἦτο καὶ καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἑλληνισμὸς ἐτύγχανεν ἀναμφιλέκτως ἡ μεγίστη τῶν φυλετικῶν δυνάμεων ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου· ἀλλ' ἐμειώθη οὐ σμικρὸν ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον, τὸ σθένος ἠλαττώθη· νομίζει τις, ὅτι κατελήφθη ὑπό τινος ἀποθαρρύνσεως, δισταγμοῦ πρὸς τὸ μέλλον ἕνεκα τῶν ἐπελθουσῶν ἀπωλειῶν. Πρὸ πεντήκοντα μόλις ἐτῶν τίς ἠδύνατο νὰ διανοηθῇ ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν δύναμιν ταύτην; Πάντα τὰ ὄνειρα τοῦ παρελθόντος μακρᾶς καὶ δυσπόνου δουλείας, ἡ ἀνίδρυτις νέου ἑλληνικοῦ κράτους, οὗ πρωτεύουσα θὰ ἦτο ἡ παρὰ τὸν Βόσπορον μαγικὴ πόλις, ἐξαφανίζονται ὁσημέραι ὡς *ὄνειρα θερινῆς νυκτός*. Οἱ ὁμογενεῖς στεροῦνται ἰσχυροῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, κατέστησαν σκεπτικοὶ πάντες, ἀποφαίνονται περὶ *τετελεσμένων γεγονότων*. Τί δύναται νὰ πράξῃ ὁ Ἑλληνισμός, ἀντιμαχόμενος πρὸς τοσούτους ἐχθρούς, ὑπερτεροῦντας αὐτὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν; Τοιαύτη εἶνε ἡ δικαιολογία τῆς ἐθνικῆς ραθυμίας πολλῶν ἐκ τούτων, κατ' οὐσίαν ἄλλως τε ἀγαπώντων μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὰ πάτρια. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἀπελπίζει αὐτοὺς ἡ πολιτεία τῶν ἐλευθέρων, ἡ ἀδράνεια τῆς Ἐκκλησίας. Ἄνευ ἀρχῆς, ἄνευ ἡγεμονίας, τί δύναται νὰ πράξῃ ἔθνος, οὐδένα ἔχον συνεκτικὸν δεσμόν, πολλαχόθεν δὲ παρὰ ποικίλων ἐχθρῶν πολεμούμενον;

Ἐν πολλοῖς δὲν στερεῖται ὑποστάσεως ἡ δικαιολογία αὕτη. *Δός μοι πᾶ στῶ*. Ἐπὶ τίνος δυνάμεως ὁ Ἑλληνισμὸς θέλει βασισθῇ, ἵν' ἀναλάβῃ καρτερικῶς τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα;

Ἤκουσα τὰ τοιαῦτα πλέον ἢ ἅπαξ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ἀπεκρίθην, ὅτι καὶ ὁ Ἑλληνισμός, ἰδίᾳ ὁ τῶν αὐτοκαλουμένων ἀνωτέρων τάξεων, δὲν δεικνύει ἀπό τινος χρόνου τὴν προσήκουσαν προθυμίαν πρὸς θεραπείαν

τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἂν δὲ τοῦτο τυγχάνῃ ἀνόσιον ἐν ταῖς κατὰ τὴν Εὐρώπην ἑλληνικαῖς Κοινότησιν, εἶνε αὐτόχρημα τερατῶδες, προκειμένου περὶ τῶν ὁμογενῶν ἑλληνικωτάτων διαμερισμάτων ἀλυτρώτου πατρίδος. Πολλοὶ τούτων ἥκιστα κατανοοῦσι τὴν σημασίαν τῆς ἐθνικῆς παιδεύσεως· ὁ δῆθεν εὐρωπαϊσμὸς τῆς Δύσεως, ὁ ἄνευ προπαρασκευῆς ἀποδεκτὸς γενόμενος, μετέδωσεν ἀτόπως εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν κοσμοπολιτισμόν, προκαλέσαντα ποιόν τινα ἐκφυλισμόν. Ἔνιοι τούτων δυστροποῦσι νὰ καλῶνται Ἕλληνες, ἀσμενίζοντες πρὸς ξενολατρείαν· τούτου δ' ἕνεκα ἡ ραθυμία αὐτῶν, ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἀντὶ τῆς προτέρας δραστηριότητος. Δὲν λέγω, ὅτι πλεῖστοι τῶν ὁμογενῶν τῆς τε Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐπαρχιῶν δὲν διεξεδίκησαν καὶ δὲν διεκδικοῦσι μέχρι τῆς σήμερον ἐρρωμένως τὰ ἐθνικὰ δίκαια, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὐτῶν ἠδύνατο νὰ καταστῇ ἰσχυροτέρα καὶ ἐπιβλητικωτέρα, ἂν ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἦτο ζωηροτέρα. Τοῦτο δὲ κατ' ἐξοχὴν θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ τῆς ἀποκλειστικῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἐθνικῶν ἑλληνικῶν σχολείων, μὴ ἐπιτρεπομένου ν' ἀποστέλλωνται οἱ Ἑλληνόπαιδες εἰς ἀλλόγλωσσα ἐκπαιδευτήρια, ἐν οἷς τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν φρόνημα εἰς πλείστους ὑποβάλλεται πειρασμούς. Ἂς καταστῇ καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις πρὸς ταῖς Ἀθήναις κέντρον ἑλληνικοῦ φρονήματος, ὅπως ἦτο καὶ ἄλλοτε. Τὰ ἀποτελέσματα τοιαύτης ἐνισχύσεως τῆς ἱερᾶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ πόλεως ἔσονται ἔξοχα ὠφέλιμα διὰ τὸ μέλλον αὐτοῦ.

Νομίζω, ὅτι ἂν οἱ ὁμογενεῖς τῆς ἀλυτρώτου πατρίδος, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατείχοντο ὑπὸ ἰσχυροτέρου ἐθνικοῦ φρονήματος, θὰ ἐξηνάγκαζον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς λοιπὰς διευθυνούσας ἐθνικὰς δυνάμεις νὰ ἐπιλάβωνται γενναιότερον τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, εἰς ὃν ἀναγκάζεται ν'

ἀποδυθῇ κατὰ νέων ἐχθρῶν, ἐπιφοβωτέρων τῶν προηγουμένων. Τὸ σκοπιμώτερον πρὸς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν μέσον ἐνισχύσεως θὰ ἦτο ἡ προσήκουσα καὶ λελογισμένη σύμπραξις τοῦ ἐλευθέρου κράτους καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὸ αὐτὸ πρόγραμμα καὶ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν. Πάντες οἱ ὁμογενεῖς, ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῆς συμπράξεως ταύτης, θὰ κατελαμβάνοντο ὑπὸ ζωηροτέρου διαφέροντος πρὸς τὰ ἐθνικὰ πράγματα. Πλέον ἢ ἄπιξ ἐμαρτύρησεν ἡ ἱστορία, πόσον τελεσφόρος καθίσταται ἡ ἐθνικὴ πολιτικὴ λαοῦ τινος διὰ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεννοήσεως καὶ συμπράξεως τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐξουσίας. Ἀμφότεραι αὗται αἱ δυνάμεις εἶνε τὰ θεμέλια πάσης ἀνθρωπίνης τάξεως. Ἡ μία δύναμις, ἀδιαφορούσης ἢ μὴ συμπραττούσης τῆς ἑτέρας, καθίσταται ἀλυσιτελής — ἑτερόζυξ δ' ἡ πολιτεία, ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ ἀρχαῖος Ἀθηναῖος. Ἂς κατανοηθῇ παρ' ἡμῶν τοῦτο, ἔστω καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ.

Πρωτίστως πρέπει νὰ κατανοηθῇ ὑπὸ τοῦ πανελληνίου ἡ ἐθνικὴ σημασία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅστις καὶ ἐπ' ἐλάχιστον γνωρίσῃ αὐτήν, δὲν δύναται ἢ νὰ πεισθῇ, ὅτι κατ' οὐσίαν αὕτη εἶνε ἑλληνική. Δὲν δύναμαι νὰ βασισθῶ ἐπὶ στατιστικῶν πληροφοριῶν ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς πρωτευούσης ταύτης τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους· βεβαιότατον ἐν τούτοις τυγχάνει, ὅτι τῶν κατοίκων αὐτῆς ὑπὲρ τὸ τρίτον ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ποιόν; Ὁ Ἑλληνισμός, κατὰ τὴν γνώμην καὶ αὐτῶν τῶν δυσμενῶς πρὸς αὐτὸν διατεθειμένων γεωγράφων, τῶν ἀρυομένων τὰς πληροφορίας αὐτῶν ἐκ τῶν ἀνθελληνικῶν γραφείων, εἶνε ἡ ὑπερτέρα ἠθικὴ δύναμις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ παιδεία, ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια ἐκπροσωποῦνται κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος, ὅστις καθ' ἑαυτὸν ἰσοφαρίζει πρὸς τὰ ἕτερα δύο

τρίτα τῶν κατοίκων, εἰμή τι πλέον. Τοιαύτη δύναμις εἶνε ἱκανὴ νὰ ἐπιβληθῇ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ νὰ κανονίσῃ τὰ πράγματα, ἐπιτηδείως διευθυνομένη. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἀπαιτεῖται τόλμη καὶ μόνον τόλμη.

Ἕνεκα τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἐπελθουσῶν ἀντιξόων περιστάσεων, ἂν δὲν δύναται νὰ καταστῇ πρὸς τὸ παρὸν ἡ Κωνσταντινούπολις πρωτεύουσα τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἂς προσπαθήσωμεν νὰ διατηρήσωμεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὑπερφυὴς ὑπῆρξεν ἡ ἐπίνοια τοῦ κατακτητοῦ, καλέσαντος τὸν πατριάρχην *Ἐθνάρχην*· ἂς μὴ ἀπομακρυνθῶμεν τοῦ θλιβεροῦ τούτου ἐπεισοδίου τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἂς μᾶς ἐμπνέῃ πάντοτε καὶ ἂς μᾶς συγκρατῇ ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἡμετέρων ἀγώνων.

Ὁ Ἑλληνισμὸς δεῖται ὑποστηρίξεως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πᾶσαι αἱ ἐθνικαὶ δυνάμεις καλοῦνται νὰ μετάσχωσι τῆς ἐργασίας ταύτης. Ἰσχυρὸς καθιστάμενος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτοῦ, κατ' ἀνάγκην θέλει ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἧς ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε καὶ ἔσται ἐς ἀεὶ τὸ σημαῖνον κέντρον, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς τοποθεσίας, τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος, τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς θρᾳκικοῖς καὶ ἀσιατικοῖς διαμερίσμασι καὶ οὐ σμικρὸν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅ περ ἐπὶ αἰῶνας θέλει ἐξασκῇ ἀκόμη ὑπερφυᾶ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ αὐτῶν τῶν ἀποταξαμένων. Ἡ δέσποινα αὕτη τοῦ Βοσπόρου εἶνε *Κοσμόπολις*, ὅσον ἐλάχισται τῶν ἐπὶ γῆς, παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν παραμένει ἑλληνική, τοιαύτη διατελοῦσα γεωγραφικῶς καὶ ἐθνικῶς. Τὸ ἑλληνικὸν γένος, εἴτε τυγχάνει συγκεντρωμένον ὑπὸ ἐνιαίαν πολιτικὴν δύναμιν, εἴτε διεσπασμένον, πρὸς πλήρωσιν τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ τυχῶν,

δὲν δύναται ν' ἀποβλέπῃ πρὸς ἄλλην πρωτεύουσαν ἢ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ταύτην, κεκτημένην ἀπαραμίλλως πάντα τὰ πλεονεκτήματα.

Καὶ ἐν τούτοις, ἡ πόλις αὕτη τῶν ποθεινῶν ἐλπίδων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ἐλίκνισεν αὐτὸν μὲ τὰ γλυκύτατα ὄνειρα, ὀλιγωρεῖται κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν μετ' ἐγκληματικῆς ἀδιαφορίας. Δὲν εἶνε πολλοὶ σήμερον οἱ μεγαλοϊδεᾶται, οἱ τολμῶντες νὰ ὀνειροπολήσωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς τὴν μέλλουσαν ἐθνικὴν πρωτεύουσαν.

Σήμερον φαίνονται μᾶλλον διαφερόμενοι ὑπὲρ αὐτῆς οἱ Σλαῦοι, μέχρι τῶν Βουλγάρων. Τὸ *Τσάριγκραντ* καθίσταται ὁσημέραι ἡ ἐθνικὴ πρωτεύουσα τῶν σλαυικῶν φυλων. Τὸ ἐθνικὸν ᾄσμα τῶν Βουλγάρων, τὸ «Ἄσμα τοῦ Ἔβρου», συνετέθη πρὸς παρόρμησιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

«*Ἐμπρός, ἐμπρός, ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ἰδική μας!*» . . .

Τίς ἐκ τῶν νέων Ἑλλήνων ποιητῶν, ἐμπεφορημένος ἐθνικοῦ πυρός, θέλει συνθέσῃ τὸ ᾄσμα τοῦ θρᾳκικοῦ Βοσπόρου, τὸ ᾄσμα τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης, ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ ὁποίου νὰ συγκινηθῇ ἡ ἑλληνικὴ ψυχή, ἐπαναλαμβάνουσα μετὰ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Θρήνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως:

«Πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δική μας εἶνε;».....

* *
*

Διῆλθον ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ τέσσαρας ἡμέρας καὶ νύκτας πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης πρωτευούσης. Ὁ πλοίαρχος μὲ συνέχαιρεν ἐπὶ τούτῳ. Μόνον ἀπὸ τοῦ πλοίου δύναται νὰ θαυμάσῃ τις τὴν μαγευτικήν, τὴν ὀνειρώδη πόλιν. Ἐλαχίστην παρέχει μοι διακοπὴν τῶν σκέψεων ὁ περὶ τὸ πλοῖον καὶ ἀπέναντι ἐπὶ τῆς πρυμναίας θόρυβος τῶν μυριάδων ἀνθρωπίνων ὄντων πάσης

φυλῆς, τῶν παρελαυνόντων κατὰ πᾶσαν στιγμήν, μέχρις οὗ ἡ σκιὰ τῆς νυκτὸς ἐπενέγκῃ τὴν ἡσυχίαν. Εἶτα ἐπέρχεται ἡ σκοτία, προσδίδουσα μαγευτικωτέραν ἔτι ἔκφρασιν εἰς τὸ πολύμορφον ἄστυ. Τὰ φῶτα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ φῶτα τῆς γῆς ρίπτουσιν ὑπέρφυᾶ αἴγλην ἐπὶ τῆς κοιμωμένης πόλεως, ἧς ἡ γαλήνη μόλις ταράσσεται ἐκ διαλειμμάτων κατὰ τὴν νύκτα διὰ τοῦ μελαγχολικοῦ θρησκευτικοῦ ᾄσματος τοῦ προσευχομένου ἐξ ὀνόματος τῶν πιστῶν Μουεζίμη : «Εἷς εἶνε ὁ Θεὸς καὶ Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ» Ἡ θλῖψις μου καθίσταται τότε ἰσχυροτέρα· ἀναμιμνήσκομαι τοῦ θρησκευτικοῦ παρελθόντος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἱερότητι, τῶν ἀλησμονήτων ἡμερῶν, καθ' ἃς ἠγόρευον πρὸ τοῦ λαοῦ, διερμηνεῖς τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν τῆς θρησκείας καὶ τοῦ καθήκοντος, ἄνδρες σεπτοί, μὴ διστάζοντες ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ καθήκοντος νὰ πατάξωσι πᾶσαν ἀνθρωπίνην αὐθαιρεσίαν, ὅσον αὕτη καὶ ἂν προήρχετο ἀπὸ τῆς ἐγκοσμίου ἰσχύος. Ὁ λόγος τοῦ ἐν οὐρανῷ Κυρίου ἦτο ἰσχυρότερος τῆς βουλήσεως τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς τοιούτου. Ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἱεραρχῶν τῆς ἀρτιουστάτου Ἐκκλησίας κατακτᾷ ψυχὰς καὶ συνειδήσεις καὶ κατὰ τὴν νέαν αὐτοῦ μεταμόρφωσιν, τὴν χριστιανικήν, δὲν εὑρίσκει καταλληλότερον στάδιον δράσεως καὶ πολιτισμοῦ παγκοσμίου, ὅσον τὴν Κωνσταντινούπολιν, δι' ἧς εἶνε γεγραμμένον ἐν ταῖς βουλαῖς τῆς ἱστορικῆς προνοίας νὰ λάβῃ τὴν ἀφετηρίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ὥθησιν ὁ νεώτερος πολιτισμός. Συνεχίζει τὴν ἀποστολὴν τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Ρώμης· συμπληροῖ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τὸ ἔργον αὐτῶν, λαμβάνουσα καθολικώτερον χαρακτῆρα.

Ἀνατολὴ καὶ Δύσις, Βορρᾶς καὶ Μεσημβρία συναντῶνται παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ θρᾳκικοῦ Βοσπόρου, πρὸ τῆς διφυοῦς ταύτης κυψέλης ποικιλωνύμων ἀνθρώπων, ἥτις καλεῖται Κωνσ-

σταντινούπολις. Ὁ κρατῶν αὐτῆς δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὸ κράτος τοῦ κόσμου. Ἐξεγείρονται κατ' ἀνάγκην ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου αἱ ἰδέαι τῆς ἰσχύος, τοῦ μεγαλείου Προσβλέπεις πρὸς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος καὶ βλέπεις ἐνώπιόν σου τὸν κόσμον. Οὕτω καταλαμβάνεσαι ὑπὸ ἐπιθυμιῶν κατακτήσεως, ἐπιρροῆς, παγκοσμίου ἐνεργείας.

Καθ' ὃν χρόνον Ναπολέων ὁ πρῶτος διετέλει ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μεγαλείου καὶ ἔκυπτον ἀσθενεῖς πρὸ αὐτοῦ οἱ μονάρχαι καὶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἐν τῇ γερμανικῇ πόλει τῆς Τιλσίτης, κορεσθεὶς ἴσως ἐκ τῶν τοσούτων αὐτοῦ ἀγώνων, ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῶν σλαυϊκῶν φύλων, πρὸς τὸν Τσάρον τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρον, περὶ διακανονισμοῦ τῆς Εὐρώπης, ἥτις κατὰ μέγα μέρος ὑπέκειτο εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων. Οἱ δύο μονάρχαι προέβαινον εἰς συμφωνίας καὶ περὶ διανομῆς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ πρῶτος ἐλάμβανε τὰ παρὰ τὸν Δούναβιν διαμερίσματα, τὴν σημερινὴν Ρωμουνίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ· ὁ δὲ δεύτερος τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὰς Ἰονίους Νήσους καὶ τὸ Αἰγαῖον. Ἀλλ' ὅταν ἐπὶ τοῦ πρωϊνοῦ ἐκείνου τάπητος, ἐφ' οὗ αὐθαιρέτως ἐπαίζετο ἡ τύχη ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου ἦλθε τὸ ζήτημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀμέσως ἐπῆλθε διαφωνία καὶ διακοπὴ τῶν διαπραγματεύσεων. Ἄ ! ὁ κατέχων τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶνε κύριος ὁλοκλήρου τοῦ κοσμου εἶπεν ὁ πρῶτος.

Οἱ δύο μονάρχαι ἀπεχωρίσθησαν. Ὁ Ναπολέων μετά τινα χρόνον ἀπέτινε διὰ τῆς ἐπελθούσης καταστροφῆς τὰ ἀνοσιουργήματα αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθίστατο τὸ προσφιλὲς ἴνδαλμα τῆς πολιτικῆς τοῦ Βορρᾶ. Πλέον ἢ ἅπαξ ἐξεδηλώθη ἡ ἐπιθυμία αὕτη κατὰ τὸν

αἰῶνα τοῦτον διά τε λόγων καὶ δι' ἔργων, ὡς καὶ ἡ ἀντίδρασις κατὰ πάσης κατισχύσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ θρᾳκικῷ Βοσπόρῳ. Ἀλλ' οὐδέποτε ἡ πολιτικὴ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐξεδηλώθη τοσοῦτον εἰλικρινῶς, ὅσον κατὰ τὴν περίφημον ἐκείνην συνέντευξιν τοῦ Ρώσσου αὐτοκράτορος πρὸς τὸν ἐν Πετρουπόλει Ἄγγλον πρεσβευτὴν Σέϋμουρ. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ἐν ἔτει 1853, διαλεγόμενος πρὸς τὸν Βρεττανὸν διπλωμάτην περὶ τῆς ἐνδεχομένης διαλύσεως τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ περὶ τῆς κληρονομίας αὐτῆς, διεκδικῶν δ' ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας τὴν προσωρινὴν κατοχὴν δῆθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄλλους τὰ ἑξῆς: «Δὲν θέλω ἐπιτρέψῃ (;) διαρκῆ κατοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ἀλλὰ καὶ δὲν θέλω ἀνεχθῇ νὰ καταληφθῇ αὕτη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἢ ὑπ' ἄλλου τινὸς μεγάλου ἔθνους. Δὲν θέλω ἐπιτρέψῃ ποτέ, οὔτε ἀποπειραν ἀνοικοδομήσεως βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, οὔτε *τοιαύτην ἔκτασιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἰσχυρὸν κράτος*· ἀκόμη ὀλιγώτερον θέλω συγχωρήσῃ νὰ διαμερισθῇ ἡ Τουρκία εἰς μικρὰς δημοκρατίας, ἀνοικτὰ καταφύγια εἰς τοὺς ἐπαναστατικοὺς τῆς Εὐρώπης· καὶ παρὰ νὰ ὑποβληθῶ εἴς τι τούτων, προτιμῶ νὰ κηρύξω τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἐξακολουθήσω αὐτόν, ἐνόσῳ μοὶ μένει εἷς ἄνθρωπος καὶ ἓν πυροβόλον . . .»

Ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ δὲν ἠλλοιώθη τὸ παράπαν ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου. Ἀπ' ἐναντίας τὰ μετὰ ταῦτα ἐπελθόντα γεγονότα κατέδειξεν ἐναργέστερον τὸ συνεπὲς τῆς πολιτικῆς ταύτης, ἥτις, μὴ δυναμένη ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ πληρώσῃ τὰ ὄνειρα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, περιορίζεται εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ καταρρέοντος θρόνου τῶν Ὀσμάνων δημιουργίαν νευροσπάστων κρατιδίων, ὑποχειρίων τῇ φιλοδοξίᾳ αὐτῆς κατὰ πᾶσαν στιγμήν, ἀλλὰ πρωτίστως εἰς τὸν

ἀκρωτηριασμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Ὁ Ἑλληνισμός, ἐνισχυόμενος, συμπαγὴς καθιστάμενος ὡς ἔθνος καὶ ὡς κράτος θέλει ἀπ.τελέσῃ κέντρον καὶ δύναμιν κατὰ τοῦ πανσλαυϊσμοῦ ἔκ τε τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ τοποθεσίας, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἰδιοφυΐας τῆς φυλῆς. Τοῦτο γινώσκει ἐξ ἐνστίκτου ἡ πανσλαυϊστικὴ πολιτική. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ αἱ ποικίλαι αὐτῆς ἀντιδράσεις καὶ ὑπονομεύσεις κατὰ πάσης σοβαρᾶς προσαυξήσεως τῆς ἑλληνικῆς χώρας.

Καὶ ἐν τούτοις, παρὰ τὴν κολοσσιαίαν ἀντίδρασιν, τὴν ὑπὸ τοσούτῳ ἰσχυρῶν ἐχθρῶν παρεμβαλλομένην πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει, φρονῶ ἀδιστάκτως, ὅτι τὸ μέγα τοῦ αἰῶνος ἱστορικὸν πρόβλημα, τὸ ἀνατολικόν, ὅ περ κατ' ἐξοχὴν συνοψίζεται ἐν τῇ κατοχῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θέλει λυθῇ ἐν προσεχεῖ ἢ ἀπωτέρῳ μέλλοντι ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ τοσοῦτον σήμερον καταδολιευομένου καὶ καταπολεμουμένου.

Δύο αἴτια εἶνε κατ' ἐμὲ τὰ συντελέσοντα ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν τοιαύτην ὁριστικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Τῶν Τούρκων τὸ κράτος θὰ παραμείνῃ ἴσως ἐπί τινα ἔτι χρόνον ἐν τῇ παρὰ τὸν Βόσπορον βασιλευούσῃ, καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει τὰ ὑπολειπόμενα ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου τμήματα τῆς αὐτοκρατορίας ἀποσπασθῶσιν ἀπ' αὐτῆς. Ὅσον καὶ ἂν ἤθελεν ἐξασθενήσῃ τὸ ἄλλοτε τοσοῦτον ἰσχυρὸν κράτος, ὅσον καὶ ἂν ἐλαττωθῇ ἡ πολεμικὴ αὐτοῦ ἰσχύς, τὸ πρόβλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε τοσοῦτον περιπεπλεγμένον, ὥστε ἡ αὐθαίρετος αὐτοῦ διὰ τοῦ ξίφους λύσις ὑπό τινος μεγάλης Δυνάμεως παρίσταται δυσχερεστάτη, εἰμὴ ἀδύνατος. Ὁ μέγας Κολίφης ἰέλει παραμείνῃ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ, καθ' ὃν χρόνον τὸ κράτος αὐτοῦ θέλει περιορισθῇ ἐν ταῖς ἀσιατικαῖς κτήσεσι-

θέλει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περισκέπῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐξοντώσεως ἡ ἀντιζηλία τῶν μεγάλων κρατῶν.

Ἡ Ρωσσία, ἥτις ἀπὸ αἰώνων ἤδη, ἡ πρώτη ἐκ τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν Δυνάμεων, τῶν ἐπιζητουσῶν τὴν παγκόσμιον ὑπεροχήν, ἔρριψε κατακτητικὰ βλέμματα ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τὴν διακαῆ αὐτῆς ἐπιθυμίαν, δυσχερέστατα δύναται νὰ καταλάβῃ τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον θαυμασίαν ταύτην πρωτεύουσαν. Ἀλλὰ κατανοεῖ, ὅτι προκαλεῖ καὶ θὰ προκαλῇ καθ' ἑαυτῆς τὰς πλείστας τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, καὶ ἰδίᾳ τὴν Ἀγγλίαν, ἧς ἡ ὁσημέραι ἀναπτυσσομένη παγκόσμιος ἰσχὺς οὐδέποτε θέλει ἐπιτρέψῃ τὴν ὑπὸ τῶν ρωσσικῶν στρατιῶν κατοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ρωσσία ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σημαίνει σλαυϊκὴν δεσποτείαν ἐπὶ τῶν τριῶν Ἠπείρων, ὅσον δὲ καὶ ἂν τὸ κράτος τοῦ κόσμου εἶνε ἀπέραντον, δὲν ἐξαρκεῖ πρὸς θεραπείαν τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, ἥτις κατ' ἀνάγκην, ἐκ τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐλαυνομένη, θέλει ἀντιταχθῇ πρὸς τὴν Ρωσσίαν, ἐκδιώκουσα αὐτὴν ἀπὸ τῆς καταληφθησομένης γῆς, καὶ ὡς συνέβη ἐν ἔτει 1856 καὶ 1878, ἐπιβάλλουσα μυρίας ὑποχρεώσεις.

Ὁ Ἰωσὴφ Δεμαΐτρος ἔλεγεν, ὅτι ἡ Ρωσσία ὁμοιάζει πρὸς τὴν λευκὴν ἄρκτον, ἥτις καθ' ὅσον ἐσθίει, κατὰ τοσοῦτον καὶ πεινᾷ. Ἡ ἱστορία αὐτῆς, ὅπως ἐν γένει πάσης κατακτητικῆς Δυνάμεως, εἶνε τοιαύτη καὶ οὐδὲν εὐρωπαϊκὸν κράτος θέλει ἀνεχθῇ τὴν ὑπὲρ τὸ μέτρον αὔξησιν τῆς ἐδαφικῆς αὐτῆς ἐκτάσεως, ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ, ἥτις πράγματι θέλει καταστῇ τὸ στρατηγεῖον τῶν ρωσσικῶν ἐνεργειῶν καὶ σχεδίων ἐπὶ τῶν ἠπείρων τοῦ παλαιοῦ κόσμου.

Ὁσάκις ἀπεπειράθη ἡ Ρωσσία νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εὗρε συνηνωμένην κατ' αὐτῆς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, ἐν οἱᾳδήποτε αὖτη καὶ ἂν διετέ-

λει ψυχολογικῇ ἢ πολιτικῇ καταστάσει. Ὁ κοινὸς κίνδυνος συνήνου ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ λοιπὰ κράτη, ὅσον ταῦτα καὶ ἂν ἦσαν διηρημένα ἐκ διαφόρων αἰτίων. Ἐν ἔτει 1853 ἡ Αὐστρία δὲν ἐδίστασε *νὰ καταπλήξῃ τὸν κόσμον διὰ τῆς ἀγνωμοσύνης της*. Τοῦτο κατενοοῦσα ἡ Ρωσσία, διεμαρτυρήθη ἑκάστοτε κατὰ τῶν ἀποδιδομένων αὐτῇ προθέσεων, ὁσάκις ἀπεπειράθη νὰ διαπράξῃ τι κατακτητικὸν τόλμημα. Γινώσκει ἄλλως τε, ὅτι δὲν δύναται ν' ἀντεπεξέλθῃ νικηφόρος κατὰ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων, ἐξ ὧν οὐδεμία θὰ ἔχῃ τὴν μωρίαν νὰ συμπράξῃ μετ' αὐτῆς ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς κληρονομίας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, οὗ πραγματοποιουμένου, ἡ Μεσόγειος καθίσταται ρωσσικὴ λίμνη καὶ κτῆσις.

Τὰ ἑπόμενα δύο ἀποσπάσματα ρωσσικῶν Ἐγκυκλίων μαρτυροῦσι προφανῶς, ὁπόσον δεξιὰ εἶνε ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσσίας καὶ δι' ὁποίων μεθόδων προσπαθεῖ νὰ ὑπνωτίζῃ τὸν κόσμον πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ κατακτητικοῦ αὐτῆς προγράμματος.

Ἐν ἔτει 1829 ἔγραφεν ὁ κόμης Νέσσελρωδ, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν ρωσσικῶν στρατευμάτων: "Ὀθωμανικὸν κράτος ἐξησθενημένον καὶ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς Εὐρώπης διατελοῦν εἶνε λυσιτελέστερον πρὸς τὰ πολιτικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἡμῶν συμφέροντα ἢ πᾶς συνδυασμός, ὅστις θὰ ἠνάγκαζεν ἡμᾶς νὰ ἐπεκτείνωμεν διὰ τῆς κατακτήσεως τὰ ἡμέτερα ἐδάφη καὶ ὑποκαταστήσωμεν εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος ἄλλα κράτη, ἅπερ θᾶττον ἢ βράδιον θὰ διηγωνίζοντο πρὸς ἡμᾶς . . .„

Ἐν ἔτει 1860, ἐν ἔτει 1875, ταὐτὰ ἐβεβαιοῦντο ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς διπλωματίας εἰς τὴν ἀνησυχοῦσαν Εὐρώπην, καὶ ἰδίᾳ τὴν Ἀγγλίαν. "Ὁ αὐτοκράτωρ μοὶ ἔδωκε λόγον τιμῆς κατὰ σοβαρὸν καὶ ἐπίσημον τρόπον, ἔγραφεν ὁ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ πρε-

σβευτὴς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, ὅτι δὲν προτίθεται νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὅτι ἂν ἡ ἀνάγκη ὑπεχρέου αὐτὸν νὰ καταλάβῃ μέρος τῆς Βουλγαρίας, τὸ μέτρον τοῦτο θὰ ἦτο προσωρινὸν μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ εἰρήνη καὶ ἡ σωτηρία τῶν χριστιανικῶν λαῶν. Ἀποδίδοται τῇ Ρωσσίᾳ, εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἡ πρόθεσις κατακτήσεως τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὐδὲν παραλογώτερον τούτου. Ἡ πρώτη ὑπόθεσις εἶνε πλέον ἢ δυσεπίτευκτος, ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν δευτέραν, ἐπαναλαμβάνω ἐπισημότατα τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι οὔτε ποθῶ. οὔτε διενοήθην αὐτήν„. Τοιαῦτα τινὰ ἔγραφε βραδύτερον ὁ πρίγκηψ Γορτσακὼφ ἐν διακοινώσει αὐτοῦ (18 Μαΐου 1877): "Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνακτοβούλιον σπεύδει νὰ ἐπαναλάβῃ, ὅτι ἡ κτῆσις τῆς πρωτευούσης εἶνε ἐκτὸς τῶν βλέψεων τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀναγνωρίζομεν ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ μέλλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε ζήτημα κοινοῦ συμφέροντος, ὅ περ μόνον διὰ καθολικῆς συνεννοήσεως εἶνε δυνατὸν νὰ διακανονισθῇ. Τοῦτο μόνον πρέπει νὰ γείνῃ παραδεκτόν· ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἰς οὐδεμίαν θ' ἀνήκῃ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.„

Χωρὶς νὰ πεισθῶ ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων τούτων διαβεβαιώσεων τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, πείθομαι ἀδιστάκτως, ὅτι αἱ διαμαρτυρίαι αὐτῆς κατὰ τῶν ἀποδιδομένων προθέσεων περὶ καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρέπει νὰ καταστήσωσι προσεκτικωτέρους πάντας τοὺς ὑποπτεύοντας τὴν πολιτικὴν ταύτην, ἥτις μάλιστα κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν, καθ' ἣν κατέστη εἰρηνικωτέρα καὶ φιλικωτέρα πρὸς τὴν ὁσημέραι ἐξαντλουμένην ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, δέον νὰ ἐξεγείρῃ μείζονας ὑπονοίας. Βεβαίως ἐπί τινα ἔτι χρόνον ὁ πανσλαυϊσμὸς δὲν θελει τολμήσῃ νὰ προβῇ πρὸς τὴν Κωνσταντι-

νούπολιν, ὑπὲρ πάντα ἄλλον γινώσκων τὸν μῦθον τῶν Ὀμφάκων. Ἀλλ' ἐργάζεται εἰρηνικώτερον πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του: νὰ παρεισδύσῃ εἰς τὰ ἐσώτατα τῆς ἐπιβουλευομένης αὐτοκρατορίας, ἐκμυζῶν τὸ οἷμα αὐτῆς καὶ πάντα ζωτικὸν χυμὸν διὰ θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν παρασίτων, ἅτινα ὑποκύπτουσιν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰ αὐταρχικὰ κελεύσματα τῆς μεγάλης σλαυϊκῆς Δυνάμεως.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ πανσλαυϊστικὰ σχέδια, πολεμικῶς ἢ εἰρηνικῶς ἑκάστοτε ἐκδηλούμενα. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν οἱ γρηγοροῦντες ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἰσχυρῶν ὅπως δήποτε, παρὰ τὴν μυωπίαν, ἣν πλέον ἢ ἅπαξ ἐπεδείξαντο, προκειμένου περὶ ζωτικωτάτων συμφερόντων τοῦ πολιτισμοῦ, αὐτῆς τῆς ὑπεροχῆς μεγάλων τινῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. Τὸ ὑπὲρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαφέρον τοῦτο, ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς ρωσσικῆς ἐν τῷ κόσμῳ παμβασιλείας, σώζει εὐτυχῶς τὴν ἑλληνικὴν ταύτην πόλιν καὶ θέλει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σώζῃ αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον ἀπὸ πάσης καταλήψεως, ἥτις ἤθελεν ἐμβάλῃ εἰς κίνδυνον ἐξοντώσεως τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Διακεκριμένος πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Τουρκίας, ὁ Φουὰτ πασᾶς, ἔλεγε πρὸ ἱκανοῦ χρόνου πρὸς Εὐρωπαῖον: Ὑπολαμβάνετε ἡμᾶς ἑτοιμορρόπους. Ἀπατᾶσθε. Ἡ μονιμότης ἡμῶν δὲν εἶνε τεχνητή, εἶνε ἀσφαλής, ἅτε βασιζομένη ἐπὶ τῶν ὑμετέρων διαιρέσεων.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν, καθῆκον ἐθνικὸν ἔχομεν νὰ γρηγορῶμεν καὶ νὰ παρασκευαζώμεθα, ἀναπτύσσοντες τὰς δυνάμεις ἡμῶν καὶ ἐπωφελούμενοι τοῦ διαφέροντος τούτου καὶ τῶν ἀντιζηλιῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ πρόβλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν κεῖται μόνον ἐν τῇ δυνάμει ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐπικρατείας, ἥτις ἐποφθαλμιᾷ αὐτήν, προσπαθοῦσα νὰ καταλάβῃ παντὶ τρόπῳ. Ὅπως ἔχουσι τὰ πράγματα σήμερον, ὅπως θὰ ἔχωσι ἐπὶ μα-

κρὸν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα χρόνον, εἰς οὐδένα ἐκ τῶν ἰσχυρῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς καιροῦ θὰ ἐπιτραπῇ ἡ κατάληψις πόλεως, ἧς τὸ ἱστορικὸν κράτος δὲν δύναται νὰ εἶνε βραχύβιον, ὅ περ γεγονὸς θέλει ἴσως δημιουργήσῃ νέον σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Τιτάνιαι δυνάμεις ἀντιμάχονται σήμερον περὶ τὸν πολυθρύλητον τοῦτον πορθμὸν τοῦ Βοσπόρου, ὅπου ἐν τούτοις ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία συναντῶνται τοσοῦτον στενῶς καὶ τοσοῦτον ἐπιχαρίτως, τῆς μιᾶς συνεχιζούσης τὴν ἱστορικὴν σύλληψιν καὶ ἐργασίαν τῆς ἑτέρας. Ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια δὲν δύναται νὰ εὕρῃ προσφορώτερον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων αὐτῆς. Ἂν ὑπάρχῃ τόπος, ὅστις κατὰ τὸν νῦν χρόνον μάλιστα, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων κοινοπραξίας, πληροῖ πάσας τὰς συνθήκας παγκοσμίου ἐνεργείας, ὁ τόπος οὗτος τυγχάνει κατ' ἐξοχὴν ἡ Κωνσταντινούπολις.

Τὸ πρόβλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον ἐξωτερικόν, δηλαδὴ δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων, διὰ τοὺς ἀνωτέρω μνημονευθέντας λόγους, ἀλλ' ἔσται κατ' ἐξοχὴν ἐσωτερικόν, ἀπορρέον ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν συνθηκῶν τῆς περιμαχήτου γῆς. Ἡ πόλις αὕτη οὐδέποτε ἀπώλεσε τὸν γνησίως ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα· κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ζοφερωτάτης δουλείας ἐξεδηλοῦτο ἑλληνική· καὶ σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων κατοίκων αὐτῆς πολλαπλασιάζεται. Κατὰ τὰ στατιστικὰ δεδομένα τῆς πρωτευούσης τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ῥέπει ὁσημέραι πρὸς αὔξησιν, εἴτε ἐκ τῆς κανονικῆς αὐξήσεως τῶν κατοίκων, εἴτε ἐκ τῶν ἔξωθεν ἀποικιζομένων, ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν τῶν λοιπῶν συνοίκων λαῶν. Ἐκ τούτων, ὡς γνωστόν, ἕνεκα ποικίλων αἰτίων, ὁ μὲν ὀθωμανικὸς πληθυσμὸς μειοῦται, ὅπως συμβαίνει τὸ τοιοῦτο καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τμήμασι τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ δὲ τῶν Ἀρμενίων

διατελεῖ στάσιμος μᾶλλον ἢ ἐν προϊούσῃ αὐξήσει. Περὶ τῆς ἀριθμητικῆς δ' αὐξήσεως τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς πόλεως δὲν δύναται νὰ γείνῃ πολὺς λόγος, καθότι ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν τυγχάνει ἀστήμαντος, οὐδαμῶς δυνάμενος νὰ βαρύνῃ ἐν τῇ στάθμῃ τοῦ μέλλοντος.

Καθ' ὃν χρόνον αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ σημερινὸν εὐρωπαϊκὸν καθεστώς, οὗ ἕκαστον τμῆμα διεκδικεῖ ὑπὲρ ἑαυτοῦ per fas et nefas τὸ παγκόσμιον κράτος, θέλουσιν ἴτως συγκρουσθῇ πρὸς ἀλλήλας, παρὰ τὰς πλατωνικὰς προτάσεις καὶ συζητήσεις περὶ ἀφοπλισμοῦ, ἄφθονον δὲ θέλει ρεύσῃ τὸ αἷμα, χωρὶς ν' ἀποδειχθῇ ἐπὶ τέλους εἰς τίνα δύναμιν ἀνήκει ὁριστικῶς τὸ κράτος τοῦ μέλλοντος, ἡ ἐπίφθονος αὕτη Κωνσταντινούπολις, τὸ ἀπαράμιλλον ἄστυ τῆς ἱστορίας, πέπρωται νὰ σώσῃ τὸν ἀγωνιῶντα Ἑλληνισμόν. Μόνον ἡ πανωλεθρία τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, ἡττημένης καὶ συντετριμμένης, θέλει ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν παντλαυτισμὸν θριαμβεύοντα νὰ ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἀλλὰ τοῦτο ἔσται ἀδύνατον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἑλληνισμός, σωφρονῶν καὶ συνετῶς διαχειριζόμενος τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἐπί τε τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν αὐτῇ ἀνηκόντων τμημάτων τῆς ἐκλειπούσης αὐτοκρατορίας, ἀναφωνῶν αὖθις ἐν μέσῳ τοῦ θάμβους καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ κόσμου, τὸ Ὡσαννὰ τῆς ὑπερφυοῦς αὐτοῦ ἱστορικῆς παλιγγενεσίας . . . .

Τοιαῦτα μελαγχολικῶς διελογιζομένην ἑσπέραν τινὰ θερινήν, καθ' ἣν ὥραν τὸ ἀτμόπλοιον, ἀνασπῶν τὰς ἀγκύρας αὐτοῦ, κατέλειπε τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξερχόμενον εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἡ ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ κίνησις ἥκιστα μ' ἀπησχόλει. Εἶχον τὴν προσοχήν μου ἐστραμμένην πρὸς τὴν ἐθνικὴν ταύτην πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αἱ ἀπό τινος χρόνου μοιραίως ἐπελθοῦσαι ἐθνικαὶ περιπέτειαι καὶ δοκιμα-

σίαι, τὰ ἐπισυμβάντα δυστυχήματα, οὐδαμῶς ἠλλοίωταν τὴν πίστιν μου ταύτην. Κατέλειπον τὴν μαγευτικὴν πρωτεύουσαν, νωχελῶς ἐξηπλωμένην ἐπὶ τῶν δύο ἀκτῶν τοῦ Βοσπόρου, κατὰ τὸ ἥμισυ εὐρωπαϊκὴν καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἀσιατικήν, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ἑλληνικήν, ἐν τῇ διφυεῖ ταύτῃ ὑποστάσει, ἧς ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας καὶ νύκτας ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ὑπερφυοῦς γοητείας ἐθαύμαζον τὸ ἀμύθητον κάλλος, εὐχόμενος αὐτῇ τὰ βέλτιστα, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐθνικὴν πίστιν καὶ ἰσχύν, ἴσην τοὐλάχιστον πρὸς τὴν ἰδικήν μου. Ὑπάρχουσι τοσαῦται καὶ τηλικαῦται ἐν αὐτῇ ἑλληνικαὶ δυνάμεις, αἵτινες προσηκόντως διευθυνόμεναι καὶ χρησιμοποιούμεναι, ἤθελον καταστήσῃ αὐτὴν ἐπὶ τέλους ἑλληνικὸν κέντρον. Προσεπάθουν νὰ συγκεντρώσω τὰς σκέψεις μου πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην, νὰ δικαιολογήσω αὐτήν, νὰ ἐνισχύσω, ἐρειδόμενος ἐπί τε τῶν παλαιοτέρων καὶ τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν δεδομένων. Ἀπηυθυνόμην εἰς τὸ παρελθόν, ἠρώτων τὸ ἐνεστώς, προσεπάθουν νὰ μαντεύσω τὸ μέλλον... Οἱ συνταξειδιῶται, πρὸς οὓς ἦλθον μετ' ὀλίγον εἰς ἐπικοινωνίαν, ἔχουσι τὴν αὐτὴν μετ' ἐμοῦ γνώμην, κατέχονται ἐκ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων. Ἀποχαιρετῶντες τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων καταλαμβάνονται πάντες ἐξ ἐθνικῆς ὀδύνης. Εἶνε τουρκευμένη ἀπὸ αἰώνων· ἐπιζητεῖται σήμερον ἡ κατάκτησις αὐτῆς ὑπ' ἀλλοφύλων, ἐχθρικωτάτων πρὸς ἡμᾶς, ὅσον καὶ οἱ ἀλλόθρησκοι, οἱ μέχρι τοῦδε κατέχοντες. Πότε θὰ ἐπαναδοθῇ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, εἰς τὸν Ἑλληνισμόν; πότε θ' ἀναλάβῃ αὖθις τὰ σκῆπτρα τῆς παλαιᾶς δυνάμεως καὶ δόξης;

Πολλοὶ τῶν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ ἐξηκολούθουν μετὰ ζήλου συζητοῦντες περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς μεγάλης κοσμοπόλεως. Τινὲς τούτων ἐκίνουν τὴν κεφαλὴν περιλύπως, φοβούμενοι πρὸ τοῦ ἀδήλου μέλλοντος· οἱ πλεῖστοι κατεῖχοντο ἐξ αἰσιοδοξίας. Ἐσιώπων ἀκροώμενος, μέχρις οὗ, δύσαντος ἤδη τοῦ ἡλίου, ἀπε-

μακρόνθη ἀφ' ἡμῶν ἡ πολυποίκιλος ἐκείνη καὶ θελκτικωτάτη ἀκτὴ τοῦ θρᾳκικοῦ Βοσπόρου. Ἤδη εἰσηρχόμεθα εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. Τῆς νυκτὸς τὸ σκότος ἐκάλυψε τὸν ὁρίζοντα. Ὅτε δὲ τοῦτο ὑπεχώρησε πάλιν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, τὸ ἀτμόπλοιον ἠγκυροβόλει εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Βουλγαρίας, τὴν βόρειον ταύτην Θρᾴκην. Ἀφικνούμεθα εἰς Πύργον.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

II

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

ΛΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

Α΄.

Η ΝΕΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Ἡ θλίψις τῶν προηγουμένων ἡμερῶν, ἡ δυσθυμία, ὑφ' ἧς κατελήφθην κατὰ τὴν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαμονήν μου, ὑφ' ἧς κατειχόμην καθ' ὅλην τὴν νύκτα τοῦ ἐν τῷ Εὐξείνῳ πλοῦ, ἐξεδηλώθη ζωηροτέρα, εὐθὺς ὡς περὶ τὴν πρωΐαν ἀνέβην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ τὰ βλέμματά μου ἐρρίφθησαν ἐπὶ τῆς προσεγγιζούσης ἀκτῆς, ἧς ἀπὸ αἰώνων ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκράτει, ἤδη δ' ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς νεοτεύκτου ἡγεμονίας, ἥτις ὑπὸ τὸ ὄνομα Βουλγαρία διεκδικεῖ ὑπέροχον θέσιν ἐν τῷ συστήματι τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ὁ Εὔξεινος Πόντος, πρὸ μιᾶς τοῦ ὁποίου ἀκτῆς, τῆς τοῦ Πύργου, εὑρέθην κατὰ τὴν πρωίαν ταύτην, συνδέεται μετὰ τῶν παλαιτάτων χρονικῶν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Πρὶν ἢ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκδηλώσῃ ὁριστικῶς τὴν πλήρη αὐτοῦ ἐθνικὴν ὑπόστασιν, ἐπεσκέφθη τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, οὗ τὸ θυελλῶδες ἥκιστα ἐφοβήθη ἡ ἀδάμαστος ἐκείνη φυλή. ἥτις ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἀπεκαλύφθη ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύϊ καὶ ὅστις ἐνωρίτατα κατέστη ὑπ' αὐτῆς ἑλληνικὴ λίμνη καὶ κτῆσις. Ρίπτω τὸ βλέμμα ἐπὶ χάρτου τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ καθ' ὅλας τὰς ἀκτὰς αὐτοῦ ἀναγινώσκω ἑλληνικὰ ὀνόματα ὑπομιμνήσκοντά μοι τὴν ἱστορίαν τῆς ἡμετέρας

φυλῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον. Ἡ προϊστορικὴ Ἑλλάς, ἡ Ἑλλὰς τῶν κλασικῶν αἰώνων, ἡ τῆς βυζαντιακῆς περιόδου, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἱστορικῇ ἑνότητι κοὲ συνειδήσει συναντῶνται ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τούτων, ἀποκαλύπτουσαι τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ἥτις ἀγωνίζεται διηνεκῶς, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὑπάρχει ἱστορία, νικᾷ, ἡττᾶται, ἀνορθοῦται, πίπτει, ὀλλ' οὐδέποτε παραιτεῖται τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς συνειδήσεως καὶ ἀποστολῆς.

Ἀδυνατῶ ν' ἀφαιρέσω τὰ βλέμματά μου ἀπὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὅστις εὑρίσκεται πρὸ ἐμοῦ ἀναπεπταμένος. Ἐν οἱᾳδήποτε ἀκτῇ αὐτοῦ στρέψω τὸ βλέμμα, ἀνάμνησις ἐθνικὴ μὲ καταλαμβάνει – παλαιὰ ἢ νεωτέρα, ἧς τὰ ἴχνη δὲν ἐξέλιπον ἐξ ὁλοκλήρου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Αἱ τῇδε κακεῖσε διεσκορπισμέναι αὗται ἀνομνήσεις πάντα ἄλλον θ' ἀπήλπιζον, νομίζοντα ὅτι εἶνε ἀναμνήσεις ἱστορικῶν ἐρειπίων ἐκλελιπότων αἰώνων, ἀλλ' εἰς ἐμὲ ἐμβάλλουσι τὸν πειρασμὸν τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος, τῆς προσδοκίας. Ἔχω ἀκράδαντον τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἐξηγέρθη κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀπὸ τῆς ὑπερφυοῦς αὐτοῦ ἱστορικῆς νεκροφανείας, ἐκ συμπτώσεως μόνον τῆς τύχης, οὐδ' ὅτι, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ δειλοὲ καὶ οἱ ἀπαισιόδοξοι, ἡ ἐξέγερσις αὕτη δὲν εἶνε πραγματική, ἀλλ' εἶνε ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τοῦ ὁσημέραι σβεννυμένου λύχνου τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ζωῆς. Ὑπὸ τῶν ἐλπίδων τούτων, προσδοκιῶν κρειττόνων ἡμερῶν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐλικνιζόμην κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα, ἧς τὸ ἔκπαγλον κάλλος ἐννέπνεέ μοι τὰς τολμηροτάτας τῶν σκέψεων. Παρὰ τὰς κατ' αὐτοῦ καταδρομάς, παρὰ τὸν ἄπελπιν ἀγῶνα, ὃν διεξάγει πρὸς αὐτοσυντήρησιν καὶ ἐξέλιξιν, παρὰ τὰς ὑποχωρήσεις, ἃς ὑφίσταται ὡς ἐκ τοῦ ἀνίσου ἀνταγωνισμοῦ, παρὰ τὰς πτώσεις τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν συνόλῳ ἀνα-

πτύσσεται μᾶλλον ἢ ἐλαττοῦται· προβαίνει ἐν τῇ δράσει αὐτοῦ κατά τε ποιὸν καὶ ποσόν. Ἠδύνατο ἀναμφιβόλως νὰ εἶνε ἰσχυρότερος σήμερον, νὰ ἐπικρατῇ περρισσότερον ἐπὶ τῶν χωρῶν, αἵτινες ἐπεκλώσθησαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς προνοίας ὡς στάδιον ζωῆς καὶ ἐνεργείας. Ὡς μὴ ὤφειλε, δὲν κατενόησε προσηκόντως τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, δὲν ἐγνώρισε νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ· ἐδείχθη ἄτολμος καὶ ἀμφίβολος, κατελήφθη ἐκ δισταγμοῦ, ἐκ περισκέψεως περὶ τοῦ μέλλοντός του. Ἐνόσησε τὴν νόσον ταύτην. ἥτις δὲν πιστεύω νὰ εἶνε ἀποτέλεσμα ὀργανικῶν αἰτίων, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ περιστάσεων. Ἤδη οὐδὲν ὑπολείπεται αὐτῷ, ἢ νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτόν, ν' ἀναλάβῃ τὸ παλαιὸν σθένος, νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ ὑπὸ τὴν ὤθησιν αὐτῆς καὶ τὰς ἀποκαλύψεις νὰ ἐξακολουθήσῃ γενναιότερον τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν.

Τοιαῦτα ἐσκεπτόμην καθ' ὅλην τὴν νύκτα, χωρὶς ἡ πρωΐα, τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ τῶν πραγμάτων, νὰ μεταβάλῃ τὸ παράπαν τὰς σκέψεις μου, νὰ μὲ καθησυχάσῃ. Καθ' ὅσον προσηγγίζομεν πρὸς τὰς βουλγαρικὰς ἀκτάς, πρὸς τὰς ἀκτὰς ταύτας τῆς βορείου Θράκης, ἥτις ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία κατέστη αὐτόνομον διοικητικὸν διαμέρισμα ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πύλης, ἀλλὰ μετὰ βραχὺν χρόνον κατελήφθη παρασπόνδως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, μὲ κατέχουσι τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, ἐκ περιτροπῆς αὐξανόμενα ἢ ἐλαττούμενα. Ἀλλ' ἔχω θάρρος νὰ ὑποστῶ πᾶσαν θλῖψιν, νὰ καταδαμάσω πᾶσαν στενοχωρίαν. Εἰς τὸν μέγαν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἐτάχθην στρατιώτης· οὐδ' ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ καταλίπω τὰς τάξεις μου καὶ τὸν παραστάτην.

*
* *

Ἄνευ δυσχερείας καὶ πολλῶν διατυπώσεων, ὡς θὰ συνέβαι-

νεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπεβιβάσθην εἰς τὸν πρῶτον ἐξ Ἀνατολῆς βουλγαρικὸν σταθμόν, ὅστις εἶνε ὁ Πύργος. Χθὲς καὶ πρώην ἑλληνικὴ πόλις, ἀπό τινος χρόνου ὑποχωρεῖ ὡς τοιαύτη πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἰουδαίων. Δὲν συμβαίνει τοῦτο ἐν Πύργῳ μόνον. Πολλαχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἔχει ἀνταγωνιστὴν ἀκάματον τὸ δεύτερον τοῦτο στοιχεῖον, ποιούμενον χρῆσιν κατ' αὐτοῦ πάντων τῶν θεμιτῶν μέσων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ μὴ διστάζον νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τὰ ἀθέμιτα.

Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ διαμονή, καὶ μάλιστα ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δυσάρεστος καὶ στενόχωρος. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὴν μέθοδον τῆς διεξαγομένης ἐργασίας πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπό τε τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἰδιωτῶν. Ἡ τραγῳδία αὕτη ἀπὸ δύο δεκαετηρίδων ἐξελίσσεται ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ θηριώδει ἐννοίᾳ· ὁσημέραι δὲ προβαίνει ἐπὶ τὰ χείρω, χωρὶς νὰ εὑρεθῇ ἀντίθετος δύναμις πρὸς καταπολέμησιν τοῦ καθεστῶτος τούτου καὶ ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου τῆς ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἣν ἀνέλαβεν ἡ νεότευκτος Βουλγαρία ὑπὸ τὴν ὤθησιν καὶ τὴν σκέπην ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς. Ἡ ἐνέργεια αὕτη διεξάγεται μὲν μετὰ μείζονος θράσους ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἀλλ' ἐπεκτείνεται μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμονῆς ἐπὶ τῆς λοιπῆς Θράκης, τῆς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν μέχρι τοῦδε διατελούσης, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας, ἐξ ὧν μέλλει νὰ κατασκευασθῇ τὸ κράτος τῆς *Νέας Βουλγαρίας*, κατὰ τοὺς θεωρητικοὺς τοῦ παμβουλγαρισμοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἥτις κηρύσσεται σλαυϊκὴ ἐξ ὁλοκλήρου.

Ἀνέπτυξα ἤδη τὸν σκοπὸν τῆς μεταβάσεώς μου εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἧς οὐ σμικρὸν μέρος ἐπεσκέφθην καὶ ἄλλοτε. Διεφερόμην νὰ μελετήσω ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πράγματα αὐτῆς,

νὰ κατανοήσω πληρέστερον καὶ ἐκτιμήσω τὴν ψυχὴν τοῦ οἰκοῦντος λαοῦ, νὰ σπουδάσω τὴν πολιτικήν, ἥτις τοσοῦτον ἀπειλητικὴ καὶ ἐχθρὰ ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἐξεγέρσεως, φανερῶς ἢ κρύφα, πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν· καὶ ἐπὶ τέλους νὰ γνωρίσω τοὺς ὁμογενεῖς, νὰ μελετήσω τὰ κατ' αὐτούς, νὰ παραμυθήσω ἐν τῷ διωγμῷ, ὃν ὑφίστανται, νὰ ἐνισχύσω, νὰ ἐμπνεύσω πίστιν καὶ καρτερίαν.

Ἐνόμιζον ὅτι εἶχον τοιαύτην ἀποστολὴν νὰ ἐπιτελέσω. Καὶ ἀνέλαβον αὐτὴν μετὰ ζήλου, μετ' ἀφοσιώσεως, μετ' ἀγάπης. Ἐμελέτησα τὰ πράγματα· ἐπεσκέφθην τοὺς ἐν διωγμῷ ἀδελφοὺς ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου, μέχρι τῶν βορειοτέρων τμημάτων τοῦ Αἵμου. Πάντες μιᾷ φωνῇ ἀπηύθυνάν μοι τοὺς αὐτοὺς λόγους — ὁ *Ἑλληνισμὸς κινδυνεύει ἐν Θρᾴκῃ*· δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ, ἐὰν δὲν ληφθῶσι παρὰ τῶν ἁρμοδίων τὰ προσήκοντα μέτρα ἀμύνης. Εὐθὺς ὡς ἐπέλθῃ ἡ ἐξόντωσις αὐτοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ, συντονώτερον θέλει συνεχισθῇ τὸ ἀπαίσιον πρόγραμμα ἐν τῇ μεσημβρινῇ Θρᾴκῃ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ.

Δὲν κατενόουν κατὰ πρῶτον τοῦτο· ἀλλ' εἶχον καθῆκον νὰ ἀντιληφθῶ καὶ ἐκ τοῦ πλησίον τῆς φοβερᾶς πραγματικότητος. Θέλω διηγηθῇ τὰ συμβάντα καὶ συμβαίνοντα ἄνευ προκαταλήψεως, ἄνευ φανατισμοῦ, ἐν ὅλῃ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ εἰλικρινείᾳ. Εὐελπιστῶ, ὅτι θέλω τύχῃ ἀκροάσεως· ἀλλὰ πρωτίστως εὐελπιστῶ, ὅτι θέλω προκαλέσῃ τὸ διαφέρον καὶ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἁπανταχοῦ ὁμαιμόνων, σημαίνων τὸν ἐθνικὸν κίνδυνον.

Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν στερούμεθα πλεονεκτημάτων ἐθνικῶν καὶ ἀτομικῶν ἀλλ' ἔχομεν ἓν μέγα ἐλάττωμα — τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀπαιτουμένου πρακτικοῦ πνεύματος. Πικρασυρόμεθα ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῶν ἰδεῶν, χωρὶς νὰ γινώσκωμεν, ὅτι ἡ ἰδέα δὲν λαμβάνει πλήρη πραγμάτωσιν ἄνευ τῆς διὰ τῆς προσηκούσης

μεθόδου ἐπιδιώξεως αὐτῆς. Πολιτικῶς νηπιάζομεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τούτου δ' ἕνεκα καὶ δὲν κατωρθώσαμεν μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀναγεννήσεως διὰ τῆς σκοπίμου πολιτικῆς ἐνεργείας νὰ πραγματώσωμεν τὴν ἰδέαν, ὑπὲρ ἧς ἐξηγέρθησαν οἱ πατέρες ἡμῶν ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τούτου. Μονονουχὶ ὑπεσκελίσθημεν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἤδη ἡ ὑπόληψις ἡμῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ οὐ σμικρὸν ἠλαττώθη, καθ' ὃν χρόνον λαοί, ὑποδεέστεροι ἡμῶν, ἔνιοι δ' αὐτῶν ὀφείλοντες εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν τὴν σύγχρονον ὑπόστασιν, φαίνονται ὑπερέχοντες καὶ ἐπικρατοῦντες. Ἐλλείπουσιν ἀφ' ἡμῶν οἱ ἄνδρες τῶν ἔργων, οἱ συνθετικοὶ ἐκεῖνοι καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δημιουργικοὶ χαρακτῆρες, οἱ δυνάμενοι ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐθνικὴν ἡγεμονίαν, προσδίδοντες εἰς τὸ ἔθνος διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τὴν ὁσημέραι ἐκλείπουσαν ἀπ' αὐτοῦ ἐσωτερικὴν δύναμιν, ἢ μᾶλλον τὴν λανθάνουσαν ἐν αὐτῷ δρᾶσιν καθιστάντες ἐναργῆ καὶ τελεσφόρον. Ἐν τῇ ἰδεολογικῇ ταύτῃ ἀδρανείᾳ κεῖται ἡ ἔλλειψις ἡμῶν. Παραμένοντες ἐπὶ μακρὸν ἔτι ἐν αὐτῷ χρόνον ἀδρανεῖς καὶ ἰδεολογοῦντες, θὰ εὑρεθῶμεν ἐπὶ τέλους ἐκτὸς τοῦ νυμφῶνος. Ὡς πρὸς τοῦτο πολλὰ δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν παρὰ τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν καὶ ἀντὶ νὰ καταφερώμεθα μόνον κατ' αὐτῶν, ἂς προσπαθήσωμεν νὰ τοὺς μιμηθῶμεν τοὐλάχιστον, παρακολουθοῦντες κατὰ βῆμα.

Ταῦτα ἀναλογιζόμενος, ἐπεχείρησα νὰ ἐπισκεφθῶ χώρας, ἐν αἷς ὁ Ἑλληνισμὸς καταδιώκεται μετὰ μανίας πρωτοφανοῦς, ἀναμιμνησκούσης τὰς θλιβερωτάτας τῶν διωγμῶν αὐτοῦ περιόδους. Ἐν ᾧ ἡ νέα Βουλγαρία, ἐν ᾗ κατ' ἐξοχὴν ὁ διωγμὸς οὗτος διεξάγεται ζωηρότερον, ἐνεργεῖ μετὰ μεθόδου καὶ ἐπιτηδειότητος, ἡ ἐνέργεια τῶν παρ' ἡμῖν ἐξελέγχεται ἀναξία. Ἴσως αἱ ἑπόμεναι σελίδες, ἐν αἷς θέλει ἐκτεθῇ ἡ ἀπό τινος χρόνου δρᾶσις τῆς Βουλγαρίας, θέλουσι συντελέσῃ εἰς τὴν ἀφύπνισιν τῆς ὑπνωτ-

τούσης ἐθνικῆς συνειδήσεως. Δὲν διστάζω νὰ ἐπικαλεσθῶ αὐτήν. Ὀλίγον βραδέως ἴσως· ἀλλ' ὅπως δήποτε δὲν ἀπωλέσθη ὁ χρόνος ἐξ ὁλοκλήρου.

*
* *

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τῆς διαφωτίσεως αὐτοῦ διὰ τῶν πραγμάτων, καθῆκον ἐπιβαλλόμενόν μοι φρονῶ, πρὶν ἢ εἰσέλθω εἰς τὰ συμβαίνοντα, πρὶν ἢ ἐκθέσω τὴν πολλαπλῆν ἐνέργειαν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, νὰ ἐπισκοπήσω τὴν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐξέλιξιν τοῦ νέου τούτου κράτους. Τὰ γεγονότα θέλουσι μᾶς φωτίσῃ ἴσως ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, ἀλλὰ πρωτίστως θέλουσι μᾶς καθοδηγήσῃ πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην ἐργασίαν, ἂν ἐννοοῦμεν νὰ ἐργασθῶμεν.

Πρὶν ἢ εἴπω τι περὶ τῶν πραγμάτων τῆς συγχρόνου Βουλγαρίας, πρὶν ἢ διηγηθῶ τὰ τοῦ διωγμοῦ, ὃν ὑφίσταται ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, δὲν νομίζω ἀλυσιτελὲς νὰ ἐκθέσω διὰ βραχέων τίνι τρόπῳ αὕτη, ἄνευ ἰδίας ἐργασίας, συνετάχθη εἰς κράτος, περὶ οὗ ἤδη γίνεται λόγος ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ. Τὸ μάθημα ἔσται διδακτικὸν εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας.

Εἰς ἣν σήμερον εὑρίσκεται κατάστασιν ἡ Βουλγαρία, προέβη ἐξεγερθεῖσα κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡσεὶ οὗτος ἦτο ὁ ἐχθρός, ὁ ἀπὸ αἰώνων καταδυναστεύων αὐτήν. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μίαν ἔχει σκέψιν καὶ μέριμναν — τίνι τρόπῳ νὰ ὑποκαταστῇ εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, νὰ ἐκδιώξῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν χωρῶν τούτων. Ἡ πεποίθησις αὕτη, ἡ ὁσημέραι ἰσχυροτέρα καθισταμένη ἐν τῇ συνειδήσει τῶν σκαιῶν καὶ ἀκατεργάστων τούτων ἐπιδρομέων, τῶν ἀπὸ τοῦ Βόλγα ἀπὸ αἰώνων ἐπιδραμόντων ἐπὶ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, πρὸς ἣν συνδέονται οὐχὶ διὰ τῆς ἐκπολιτιστικῆς αὐτῶν ἐνεργείας, ἀλλὰ διὰ

τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως, δέον νὰ καταστήσῃ προσεκτικὸν τὸν Ἑλληνισμόν, ὅστις, μετὰ λύπης ὀφείλω νὰ τὸ εἴπω, ὁσημέραι ἀπόλλυσιν ἔδαφος δυνάμεως καὶ ἐνεργείας ἐν ταῖς προαιωνίοις αὐτοῦ κτήσεσιν. Ἐνῷ ἡ Βουλγαρία ἀναγνωρίζεται σήμερον ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς σημαίνων παράγων ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύτῃ Χερσονήσῳ, ἡ Ἑλλὰς ὀλιγωρεῖται, εἰ καὶ δὲν ἐλαττοῦται τῶν Βουλγάρων κατ' ἀριθμόν, ἢ κατὰ πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν δύναμιν. Ἐπανειλημμένα πολιτικὰ καὶ ἐθνικὰ σφάλματα τοῦ τε ἐλευθέρου βασιλείου καὶ τῶν ἀλυτρώτων Ἑλλήνων ἐπήνεγκον ἀναμφιβόλως τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Κατόπιν τοσούτων ἀτυχημάτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπωλείας χρόνου, φρονῶ, ὅτι ἐπέστη ἡ τελευταία στιγμὴ τῆς σκέψεως καὶ τῆς περισυλλογῆς· καθῆκον ἔχω, μετὰ σύντονον καὶ ἀκριβῆ μελέτην τῶν πραγμάτων, νὰ προκαλέσω εἰς τοῦτο τούς τε ἐπισήμους καὶ τοὺς ἀνεπισήμους κύκλους, τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχεῖον, ἐν γένει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Περιώνυμος ἀνὴρ τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἀπεφήνατο: *οἱ ἀριθμοὶ κυβερνῶσι τὸν κόσμον.* Ἥ τε στατιστικὴ καὶ ἡ ἱστορία, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, δὲν διαψεύδουσι τοῦτο. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ δύναμις ν' ἀναδείξωσι λαόν τινα ἰσχυρόν· ἀπαιτεῖται πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἀριθμητικὴ αὐτοῦ δύναμις. Τούτου δεδομένου, ἐὰν παραβληθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς πρὸς τὸν βουλγαρικὸν κόσμον, δὲν εἶνε ἧττων. Καὶ ἐν τούτοις, τίνος λόγου ἕνεκα ἐκτήσατο οὗτος ἀπό τινος χρόνου τοσοῦτον σθένος καὶ θάρρος ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ ἰδεώδους, ὅ περ *ὑπεβλήθη* μᾶλλον αὐτῷ ὑπὸ ξένων ραδιούργων, ἥκιστα δ' ἀπορρέει ἐκ τῆς ἐθνικῆς πεποιθήσεως, ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ; Ἐν τῇ ἀπορίᾳ ταύτῃ κεῖται περίεργον ψυχολογικὸν πρόβλημα, οὗ τὴν λύσιν θέλω προσπαθήσῃ νὰ πα-

ράσχω διὰ τῶν ἐν ταῖς σελίσι ταύταις ἐκτιθεμένων. Θέλω ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ φαινομενικὴ ἐξέγερσις τοῦ λεγομένου βουλγαρικοῦ ἔθνους δὲν προέρχεται ἐξ ἰδίας συνειδήσεως, ἀλλ' εἶνε τεχνητὸν προϊὸν καὶ κατασκεύασμα ξένων φιλοδοξιῶν καὶ βλέψεων. Ἐπικίνδυνον τοῦτο ὑπό τινας ἐπόψεις· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ ἐποικοδομητικὸν δι' ἡμᾶς κατανοοῦντας, ὅτι ὁ ἀπὸ τῶν Βουλγάρων κίνδυνος δὲν εἶνε τοσοῦτον μέγας καὶ ὅτι συνετῶς ἐργαζόμενον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δύναται ν' ἀποσοβήσῃ αὐτόν, οὐ μόνον κατισχῦον, ἀλλὰ καὶ ὑποτάσσον πολλὰς ἀντιθέτους ἐπιρροὰς καὶ δυνάμεις εἰς τὸν ἑαυτοῦ παράγοντα ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

*
* *

Εἶπον ἤδη, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ φυλή, κατὰ τὴν θυελλώδη περίοδον τῆς μεταναστεύσεως τῶν βαρβάρων λαῶν πρὸς τὴν Ἕω, ἐπέδραμεν ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βόλγα.

Κατ' ἀρχὴν ἄρα ἀνήκει εἰς τὸν τουραννικὸν κλάδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα οἱ Βούλγαροι διεπεραιώθησαν τὸν Δούναβιν, συμμιγέντες πρὸς τοὺς ἐπιδραμόντας ἤδη σλαυϊκοὺς πληθυσμούς, ὧν σὺν τῷ χρόνῳ ἀποδέχονται τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη, αὐτοὶ μηδὲν στοιχεῖον πολιτισμοῦ κεκτημένοι. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐγκαινίζεται ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς περίοδος ἀκαθέκτου δράσεως, ἧς σκοπὸς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς εἶνε ἡ ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Φοβερὰ μονομαχία διεξάγεται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ συρφετοῦ, καθ' ἣν οὗτος ἐπί τινας στιγμὰς κατισχύει. Ἐν ἔτει 559 βουλγαρικὸς στρατὸς προελαύνει πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἐμφανίζεται πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν καὶ πολιορκεῖ, ἀλλ' ἀποκρούεται ὑπὸ τοῦ μεγάλου στρατη-

γοῦ τοῦ Βυζαντίου Βελισαρίου. Ἡ ἀποτυχία αὕτη δὲν ἀποθαρρύνει τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες ἐξακολουθοῦσι μετὰ πείσματος τὰς ἐπιθέσεις αὐτῶν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ αἰῶνας. Κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα ὁ Βούλγαρος Ἀσπαροὺχ ἱδρύει τὸ βουλγαρικὸν βασίλειον, ὁρίζον ἕδραν τῆς κυβερνήσεως τὴν Πρεσλαῦαν.

Τὸ βασίλειον τοῦτο λαμβάνει μείζονα δύναμιν ἐπὶ τοῦ Τσάρου Κρούμου, τοῦ Μεγάλου τούτου Ἀλεξάνδρου τῶν Βουλγάρων, πρὶν ἢ οὗτοι, διαστρέφοντες τὴν ἱστορίαν, ἀναγορεύσωσιν ὡς μέγαν Βούλγαρον τὸν ἡμέτερον Ἀλέξανδρον τῆς Μακεδονίας. Ὁ Κροῦμος οὗτος, δι' ἐπανειλημμένων πολεμικῶν ἐπιτυχιῶν, ἐξηνάγκασε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβέρνησιν ν' ἀποτίσῃ αὐτῷ φόρον. Ἐπί τινα χρόνον εἶχεν ἐξακολουθήσῃ ἐκδηλουμένη ἡ δύναμις τῶν Βουλγάρων, τρόμον τοῖς πᾶσιν ἐμπνεόντων. Περὶ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον οἱ λαοὶ οὗτοι προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμόν, κατηχηθέντες ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῶν Σλαύων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, Μακεδόνων τὴν καταγωγήν, ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου καταστάντων ἐθνικῶν ἡρώων τῆς σλαυϊκῆς, καὶ ἰδίᾳ τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς. Εἰς δύναμίν τινα ἐξικνοῦνται αὖθις οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἐπὶ τοῦ Τσάρου Συμεῶνος, κληθέντος "αὐτοκράτορος τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων καὶ δεσπότου τῶν Ἑλλήνων". Ἐννοεῖται, ὅτι οἱ τίτλοι οὗτοι εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φαντασιώδεις, ἀλλ' οἱ Νεοβούλγαροι δὲν διστάζουσιν, οὐδ' αἰδοῦνται νὰ ἐπικαλῶνται ἑκάστοτε αὐτοὺς ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς κατακτητικῆς αὐτῶν πολιτικῆς. Ὁ Τσάρος Συμεὼν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἀκολουθοῦσιν ἐπί τινα ἔτι χρόνον τὴν πολιτικὴν ταύτην, ἀλλ' ὑποκύπτουσιν ἐπὶ τέλους, ὑποστάντες πανωλεθρίαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου βυζαντίνου Αὐτοκράτορος Βασιλείου, τοῦ κληθέντος *Βουλγαροκτόνου*. οὕτω δὲ ἡ Βουλγαρία ἐπὶ δύο αἰῶνας (1018 — 1196) καθίσταται ἐπαρχία τῆς βυζαντινῆς αὐ-

τοκρατορίας. Μετά τινας παλιντροπίας τῆς τύχης, ἐπέρχονται κατὰ τῶν Βουλγάρων οἱ Τάρταροι, λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες καὶ ἐπὶ τέλους οἱ Τοῦρκοι, ὑποτάσσοντες ἐξ ὁλοκλήρου τοὺς ἀπογόνους τοῦ Κρούμου καὶ τοῦ Συμεῶνος, ἐπὶ αἰῶνας δ' ἐκμηδενίζοντες αὐτούς.

Ὁ ἐλάχιστος πολιτισμός, ὃν ἡ φυλὴ αὕτη ἔσχεν ὡς ἐκ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος καὶ τοῦ συγχρωτισμοῦ μετὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου, ἀπεσβέσθη διὰ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως. Ἐπῆλθε μετ' ὀλίγον μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν λαῶν ἐπιμιξία· πλεῖστοι τῶν κατακτηθέντων ἠσπάσαντο τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τοῦ κατακτητοῦ. Τοῦρκοι καὶ Βούλγαροι, συγγενεῖς λαοὶ ἐκ καταγωγῆς, δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ συναντηθῶσιν. Ἐν πολλοῖς τὰ ἤθη αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμα ἦσαν παραπλήσια· ὁ δὲ Χριστιανισμὸς ἐπ' ἐλάχιστον εἶχεν ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν τουραννικῶν τούτων λαῶν, ἐστερημένων τῶν πλεονεκτημάτων τῆς Ἀρίας φυλῆς. Παρέλαβον ἀπὸ τῶν Σλαύων τὴν γλῶσσαν, ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ θρήσκευμα, ἀλλ' ἡ τουραννικὴ αὐτῶν φύσις οὐδαμῶς μετεβλήθη, κατόπιν ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοσούτων αἰώνων. Ἐντεῦθεν ἡ ἄνευ πολλῆς ἀντιστάσεως ἀποδοχὴ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ὅλως τοὐναντίον πρὸς τοὺς γείτονας αὐτοῖς σλαυϊκοὺς λαούς, τοὺς Σέρβους, τοὺς Ἐρζεγοβινίους, καὶ ἔτι μᾶλλον τοὺς Ἕλληνας, ὑπὸ τὴν πνευματικὴν τῶν ὁποίων κηδεμονίαν διετέλεσαν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δουλείας. Στερούμενοι γλώσσης πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς σκέψεως αὐτῶν, ἐχρῶντο κατὰ προτίμησιν τῇ ἑλληνικῇ, καὶ τοῦτο μέχρι τῆς προτελευταίας γενεᾶς, ἧς οἱ ἐπίλεκτοι, ἂν ἐξ ὁλοκλήρου δὲν ἦσαν, ἀνεστρέφοντο ἐν τούτοις καὶ ἐπεθύμουν νὰ φαίνωνται καὶ νὰ λέγωνται, ὅτι ἦσαν Ἕλληνες ἢ ἑλληνίζοντες.

*
* *

Τὰ κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἐξέγερσιν τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος προέρχονται ἐξ *ὑποβολῆς*, σλαυϊκῆς μᾶλλον ἢ γνησίας βουλγαρικῆς ἰδέας. Τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης ὑπῆρξε πρωτοστάτης μοναχὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, Παΐσιος ὀνόματι, δημοσιεύσας ἐν ἔτει 1762 χυδαιοβουλγαριστὶ *Ἱστορίαν τῶν Τσάρων καὶ τῶν Ἁγίων τῆς Βουλγαρίας*. Ἕτερος ἐπίσης κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον Σλαῦος, Ραγουζαῖος τὴν καταγωγήν, προσήνεγκεν εἰς τὸν τσάρον Πέτρον τὸν Μέγαν σλαυϊκὴν μετάφρασιν ἰταλικῶν βιβλίων, ζητῶν ἅμα τὴν προστασίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν Νοτιοσλαύων. Τοιούτῳ τρόπῳ ἤρξατο ἤδη ἀναπτυσσόμενον τὸ σλαυϊκὸν αἴσθημα παρὰ τοῖς λαοῖς τούτοις καὶ ἀναρριπιζόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχομένων τῆς ἐργασίας ταύτης πρασηλυτιστικῶν σλαυϊκῶν κέντρων. Συνῳδὰ τούτοις ὁ Βλαδίκας τοῦ Μαυροβουνίου ἔλεγεν εἰς τὸν Γάλλον στρατηγὸν Marmont: "Ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ ἐλπὶς κεῖται μόνον ἐν τῇ συνεννοήσει μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ρώσσων· μετ' ἐκείνων θὰ ζήσωμεν ἢ θὰ καταστραφῶμεν. Ὁ ἐχθρὸς ἐκείνων εἶνε καὶ ἡμέτερος ἐχθρός." Ἔκτοτε ὁ Βλαδίκας τῶν μαύρων ὀρέων εἶνε ὁ μόνος φίλος τοῦ Τσάρου καὶ τῆς Ρωσσίας...

Ὁ Παΐσιος ἐκεῖνος ἤλεγχε τοὺς Βουλγάρους, ὡς ἀποδεχομένους ξένην γλῶσσαν καὶ ἀλλότρια ἔθιμα καὶ ὡς αἰσχυνομένους νὰ καλῶνται Βούλγαροι, ἐχαρακτήριζεν αὐτοὺς ὡς τὸ *ἐνδοξότατον* τῶν σλαυϊκῶν ἐθνῶν· τοσοῦτον ἐγίνωσκε τὴν ἱστορίαν τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου ὁ ἀφελὴς μοναχὸς τοῦ Ἄθωνος. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται παρορμήσεις δὲν ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος διὰ τὸν μετέπειτα χρόνον. Ὁ Πανσλαυϊσμὸς κατενόησεν ἐνωρίς, ὅτι τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος θὰ ἦτο προσφορώτερον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ. Καὶ μετὰ σθένους ἤρξατο τῆς

ἀνθελληνικῆς σταυροφορίας, ὡς ἀναγράφεται αὕτη ἐν τῇ πολυθρυλήτῳ *Διαθήκῃ τοῦ Μεγάλου Πέτρου*.

Ἡμφισβητήθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Ρώσσων τὸ γνήσιον τῆς διαθήκης τοῦ ὀργανωτοῦ τούτου τῆς ρωσσικῆς δυνάμεως· ἀλλὰ τὰ πράγματα, ἡ ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐξέλιξις τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ἐπιβάλλουσι τὴν ἀποδοχὴν τοῦ κύρους αὐτῆς καὶ τῆς γνησιότητος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μᾶλλον σκεπτικοὺς καὶ διστάζοντας. Πάντα τὰ σημειούμενα παραγγέλματα ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἐκείνῳ ἐθεωρήθησαν ἀείποτε ὑπό τε τῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων πανσλαυϊστικῶν κύκλων ὡς ἄρθρα ἐθνικῆς πίστεως, ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἐπιβάλλεται εἰς πάντα ἀληθῆ Ρῶσσον. Ἡ συμβουλευομένη πολιτικὴ τοῦ διαίρει καὶ βασίλευε ἐν Πολωνίᾳ καὶ Γερμανίᾳ· ἡ διαφθορὰ τῆς διαίτης τῆς πρώτης ταύτης χώρας καὶ ἡ ἐπιρροὴ ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν τῶν βασιλέων αὐτῆς, ἡ δι' οἰκογενειακῶν δεσμῶν προσέγγισις τῶν γερμανικῶν αὐλῶν, οὕτως ὥστε οἱ μὲν Γερμανοὶ ἡγεμονίσκοι νὰ λαμβάνωσι συζύγους Ρωσσίδας ἡγεμονίδας, οἱ δὲ μεγάλοι δοῦκες τῆς Ρωσσίας Γερμανίδας κυβερνώντων δυναστικῶν οἴκων, ἵνα διατελῶσι τὰ κρατίδια τῆς Γερμανίας ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ρωσσικὴν ἐπιρροήν. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ ἐπικράτησις ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, ἵνα καταστῇ ἐπὶ τέλους ρωσσικὴ λίμνη, ὁ ἐρεθισμὸς τῆς Αὐστρίας κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἡ ἐν τῷ φανερῷ μὲν ὑποστήριξις, ἀλλ' ἰδίᾳ ἡ πρόκλησις κατ' αὐτῆς ἐχθρῶν, καὶ μάλιστα ἐν Γερμανίᾳ· ἡ κατὰ τὰς περιστάσεις θεραπεία τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταλήψεως τοῦ Εὐξείνου πόντου· ἡ προσέλκυσις τῶν ὁμοδόξων τῆς Οὐγγαρίας, Πολωνίας καὶ Τουρκίας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα δὲ προστασίας χρησιμοποίησις αὐτῶν πρὸς καθυπόταξιν τῶν χωρῶν τούτων. Πάντα ταῦτα ἐτηρήθησαν καὶ μέχρι τῆς σήμερον τηροῦνται ὡς ἄρθρα πίστεως ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς διπλωματίας.

Ὅσον καὶ ἂν ἀμφισβητῆται τὸ γνήσιον τῆς διαθήκης ταύτης, τὰ γεγονότα οὐδαμῶς διαψεύδουσιν αὐτήν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου διαγραφεῖσα ρωσσικὴ πολιτικὴ οὐδαμῶς ἀπεμακρύνθη τοῦ προγράμματος τούτου. Ἐν τοῖς ρωσσικοῖς σχολείοις, ἀνωτέροις τε καὶ ὑποδεεστέροις διδάσκεται καὶ ἑρμηνεύεται τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἐν τῇ πλήρει αὐτοῦ ἐθνικῇ σημασίᾳ. Περὶ Αἰκατερίνης τῆς Δευτέρας λέγουσι τὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια: "Αὕτη ἐτελειοποίησε μετὰ τέχνης τὸ πρόγραμμα Πέτρου τοῦ Μεγάλου. . .„ Καὶ πάντα ταῦτα βεβαίως τελοῦνται καθ' ὑψηλοτέραν κυβερνητικὴν ἐπίνευσιν.

Πλεῖστα μέρη τοῦ προγράμματος τούτου ἐξετελέσθησαν· περὶ τῶν λοιπῶν ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον ἐπίμονος ἐργασία. Ἡ πανσλαυϊστικὴ πολιτικὴ προβαίνει πρὸς τὰ πρόσω· ὁσημέραι κατακτᾷ ἔδαφος. Πάντα τὰ μέσα εἶνε δι' αὐτὴν ἀποδεκτά: ὁ δόλος, ἡ πανουργία, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἐξαρκεῖ ὁ τρόμος καὶ ὁ ἐξαναγκασμός. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ ἀσιατικῆς δυνάμεως κατὰ τὸν χρόνον τοῦ Μεγάλου Πέτρου κατέστη ἤδη ἡ Ρωσία πρωτοστατοῦσα εὐρωπαϊκὴ δύναμις.

Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ὅ περ ἐπὶ τοσοῦτον συνετέλεσεν εἰς τὴν διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, κατεδείχθημεν ἀνίκανοι νὰ κατανοήσωμεν ἐν καιρῷ τὴν ὑπὸ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ καθ' ἡμῶν στηνομένην παγίδα. Διενηργεῖτο δεινὸς πόλεμος κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ὑπὸ τῶν Σλαύων πρακτόρων ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἠδιαφοροῦμεν διὰ τὰ περὶ ἡμᾶς συμβαίνοντα. Ἐνομίζομεν, ὅτι ἠδύναντο νὰ συνδεθῶσι τὰ ἀσύνδετα. Ἐθουσιάζομεν τὸν ἐθνισμὸν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἤδη ἀπὸ τῆς Αἰκατερίνης, ἐναγκαλιζομένης ἡμᾶς πρὸς κατάπνιξιν (1). Ἐπιστεύσαμεν μωρῶς εἰς

(1) J'embrasse mon rival, mais c'est pour l'etouffer.

τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀποστόλων αὐτῆς περὶ ἱδρύσεως αὐτοκρατορίας ἑλληνικῆς ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν παράκλητον τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, σωτῆρα. Ἐλησμονήσαμεν ὡς μὴ ὤφειλε, τὸ ἀπαίσιον διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἔτος 1770, τὴν καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἐλησμονήσαμεν τὴν δολίαν πολιτικήν, ἥτις συνετέλεσεν εἰς τὴν ὀπισθοδρόμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ αἰῶνας καὶ ἐρριπτόμεθα εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐξεγέρσεως. *Προσέχετε τοὺς Ρώσσους*, ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἕλληνας διὰ τοῦ Μαυροκορδάτου ἐν ἔτει 1822 ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Shelley ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ λυρικοῦ αὐτοῦ ποιήματος Ἑλλάς. Κατὰ τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1821, ἐνῷ ὁ φιλελληνισμὸς συνετάραττε πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης οὐδεμίαν εὗρισκεν ἐν τῇ ὁμοδόξῳ Ρωσσίᾳ ἀπήχησιν. Νήπιοι! ἐφρονοῦμεν, ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν ἀποστελλόμενα ἡμῖν Εὐαγγέλια καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια ἠδύναντο νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἡμετέραν ἐθνικὴν ὑπόστασιν.

Ἀνενήψαμεν ἴσως ἐπὶ τέλους· ἀλλὰ πόσον βραδέως! ὅταν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν κατώρθωσαν νὰ ἐκτελέσωσι μέρος τοῦ προγράμματος αὐτῶν—νὰ παραλύσωσιν ἡμᾶς καθ ὅλας τὰς σχέσεις, νὰ δημιουργήσωσιν ἀναιτίως ἐχθρούς, ἀμειλίκτους. Καὶ ἤδη ἀμφισβητοῦνται τὰ ἐναργέστατα τῶν ἡμετέρων δικαίων — τῆς χώρας ἐφ' ἧς οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἀπὸ αἰώνων ἔζησαν καὶ δαιμονίως ἐμεγαλούργησαν.

*
* *

Ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τούτου ἡ Χερσόνησος τοῦ Αἵμου συνεταράσσετο, δεικνύουσα σημεῖα αὐτονόμου ἐξεγέρσεως. Ἤδη, τελευτῶντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁ Θεσσαλὸς Ρῆγας εἶχε κηρύξῃ τὸ περιλάλητον αὐτοῦ πρόγραμμα ἐξεγέρσεως καὶ συν-

τάξεως τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν λαῶν, ἐξ ὧν οἱ δύο μᾶλλον ἀκάθεκτοι καὶ φιλελεύθεροι — οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρβοι, παρεσύροντο ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κηρύγματος καὶ ἐπὶ τέλους ἀπήλαυον ποιᾶς τινος αὐτονομίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐπαναστατικῶν ἀγώνων Ἑλλήνων καὶ Σέρβων, οἱ μὲν Ρωμοῦνοι προδήλως ἀπέκλινον πρὸς τὸν δυνάστην, ὑπείκοντες εἰς τὰ ἀνθελληνικὰ κελεύσματα τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, οἱ δὲ Βούλγαροι διετέλουν ἐν εἰδυλλιακῇ γαλήνῃ, καλλιεργοῦντες δίκην Εἱλώτων τὰς γαίας αὐτῶν, ἢ βόσκοντες τὰ ποίμνια. Ἥκιστα διενοήθησαν νὰ μιμηθῶσι τοὺς Ἕλληνας, ὧν ἡ τόλμη καὶ ἡ ἐπιμονὴ ἀποκατέστησαν μερικὴν τοὐλάχιστον τοῦ γένους ἐλευθερίαν. Οἱ ἐκ τῶν Εὐρωπαίων περιηγηθέντες κατὰ τὰς πρώτας τοῦ αἰῶνος δεκαετηρίδας τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τὸ σήμερον ἀξιοῦν τὴν ἐπ' αὐτῆς ἡγεμονίαν, μόλις ἀνεύρισκον ἐν αὐτῷ ἴχνη ἀνθρωπίνου βίου. Ἡ Βουλγαρία ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διὰ τοὺς Εὐρωπαίους *terra incognita*. Ὅσοι δὲ κατὰ τύχην, ἢ ἕνεκα ἐθνολογικῶν μελετῶν, ἐπεσκέπτοντο αὐτήν, ἐθαύμαζον μὲν τὸν εἰρηνικὸν καὶ φιλόπονον χαρακτῆρα τῶν κατοίκων, ἀλλ' οὐδὲν ἕτερον πλεονέκτημα εὕρισκον ἐν μέσῳ τῶν πληθυσμῶν τούτων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐστεροῦντο ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ συναισθήματος τῆς πατρίδος.

Αἱ κατὰ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ αἰῶνος ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων, ὁ θαυμασμός, ὃν ἐνέπνευσαν εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἡ ἀποκατάστασις μέρους τῆς χώρας αὐτῶν εἰς ἐλεύθερον κράτος, κέντρον εὐρυτέρας ἐθνικῆς ἐνεργείας, ἔμελλον νὰ καταστήσωσι προσεκτικωτέρους τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Ἂν ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ, πρὸ τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, χαλαρώτερον διεξήγετο ἡ κατ' αὐτοῦ ραδιουργία, ἤδη ἤρξατο ζωηροτέρα ἡ ἐνέργεια ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι. Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἐνεκαινίσθη φοβερὸς

ἀγὼν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις, ὡς μὴ ὤφειλε, καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει λίαν βραδέως κατενόησε τὰς σλαυϊκὰς μηχανορραφίας, μέχρις ἐσχάτων καὶ ὡς ἔθνος καὶ ὡς κράτος τεῖνων προσεκτικὸν οὗς εἰς τὰς δολίας ὑπαγορεύσεις τῆς πολιτικῆς τοῦ Βορρᾶ.

Ὄργανον τῆς πολιτικῆς ταύτης τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐγένετο παραδόξως ἡ Βουλγαρία.

Ἕνεκα τίνων αἰτίων ἔπεσεν ὁ κλῆρος τῆς ἐκλογῆς ἐπὶ τὸν βραδυνούστατον τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τὸν μᾶλλον ἀνελεύθερον ἀποδειχθέντα, κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς τουρκικῆς δεσποτείας ἀπολέσαντα καὶ τὰ ἐλάχιστα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ συναισθήματα; Δὲν εἶνε δυσχερὲς νὰ νοηθῇ ἡ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐμπιστοσύνη αὕτη τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου. Τὸ πρῶτον αἴτιον ἦτο ἡ τοποθεσία τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐγκατέστησαν, ἐπιδραμόντες πρὸ αἰώνων ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν ταύτην Χερσόνησον, μονίμως δὲ συνοικισθέντες ἔν τινι τμήματι αὐτῆς, ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν οὐχὶ ἀναξίου λόγου πρὸς τὰ στρατηγικὰ σχέδια τῶν ἐπιβουλευόντων τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς μόνης σημαινούσης δυνάμεως ἐν τῇ Χερσονήσῳ. Ἡ Βουλγαρία, ἐγγύτερον κειμένη τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱουδήποτε ἄλλου γνησιωτέρου σλαυϊκοῦ μερίσματος, ἠδύνατο νὰ καταστῇ θᾶττον ἢ βράδιον προφυλακὴ ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν μεγάλων σχεδίων τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Ὑπὸ τὴν ὥθησιν ταύτην ἡ βουλγαρικὴ φυλὴ ἤρξατο κινουμένη καὶ ἐκδηλοῦσα ροπὰς αὐτονομίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Παρεσκευάζετο ἐπανάστασις, ἧς σκοπὸς ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ ἱστορικὴ δῆθεν ἀνάστασις τῆς παλαιᾶς δυνάμεως τοῦ βασιλείου τοῦ Κρούμου καὶ τοῦ Συμεῶνος, καθισταμένων ἤδη ἡρώων οὐχὶ τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς, ἀλλὰ μονονουχὶ ὅλου τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου, διαβλέποντος παρὰ τοῖς ἀξέστοις τούτοις χωρικοῖς τῶν περὶ τῶν Αἵμον καὶ τὸν Δούναβιν χωρῶν τοὺς σημαιοφόρους

τῆς σλαυϊκῆς παλιγγενεσίας Περὶ τῶν Σέρβων οὐδεμία φροντίς. Οὗτοι κατῴκουν μακρὰν τοῦ *Τσάριγκραντ*. Ὤφειλον κατ' ἀνάγκην νὰ θυσιασθῶσιν εἰς τὸν Μολὸχ τοῦ πανσλαυϊσμοῦ, ἐκλέξαντα πρὸς πλήρωσιν τῶν κοσμοϊστορικῶν αὐτοῦ σκοπῶν τὴν Βουλγαρίαν.

Ἀλλ' ὁποία ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ ἐπανάστασις αὕτη; ἐθνική, ἢ πολιτικὴ κατὰ τῶν κρατούντων, τῶν Τούρκων; Οὐδαμῶς. Αἱ λέξεις αὐτονομία, ἐλευθερία, ἀνθρώπινα δίκαια ἦσαν ἀκατάληπτοι διὰ τὴν βουλγαρικὴν ἀντίληψιν ἔννοιαι. Τοῦτο ἐνόει ὁ Πανσλαυϊσμός, ὁ πλέον ἢ ἅπαξ κατασκηνώσας ἤδη ἐπὶ τῶν πεδιάδων τῆς Βουλγαρίας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμων τῆς Ρωσσίας. Ὁ Βούλγαρος ἐστερεῖτο τέλεον τῶν συναισθημάτων τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, οἱαδήποτε δ' ἐνέργεια πρὸς ἐξέγερσιν αὐτοῦ προφανῶς ἤθελεν ἀποτύχῃ, κατείχετο ὑπὸ θρησκευτικοῦ φόβου πρὸ τῆς μάστιγος τοῦ Τούρκου. Ἄλλως τε ἡ πολιτική, ἥτις ἐπεζήτει νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸν ὡς ὄργανον, δὲν ἠδύνατο οὐδ' ἐπεθύμει νὰ ἐξεγείρῃ ἐν αὐτῷ ροπὰς ἐλευθερίας καὶ φυλετικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐντεῦθεν ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐκμεταλλευομένης τὸ ὁμόφυλον, ἐξεδηλώθη διαφόρως. Οὕτως ἤρξατο ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τῆς μόνης δῆθεν ἀφορμῆς τῆς κακοδαιμονίας τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους. Ὁ σκοπὸς ἐπετεύχθη.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων μέχρι τοῦ ἔτους 1853, καθ' ὃ ἐπῆλθεν ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας, συμμετάσχουσῶν καὶ τῶν δυτικῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Πρόσχημα τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς ἦτο ἡ διεκδίκησις τῶν δικαίων τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις καὶ ἡ προστασία τῶν κακοπαθούντων Χριστιανῶν, τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, πράγματι ἐπεδιώκετο ἡ ἐξάντλησις τοῦ περὶ τὸν Βόσπορον ἀσθε-

νοῦς. Ἐν τῷ πολέμῳ ἐκείνῳ εἰργάσθη ἡ Ρωσσία ἐπιτηδειότατα παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, πρὸς ἐλάττωσιν τῶν δεινῶν τῶν ὁποίων ἀνελάμβανε δῆθεν τοσαύτας θυσίας. Παρεσύρθησαν οὗτοι. Ἡ Ἑλλάς, ἀστόχως ἀείποτε διεξάγουσα τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς πολιτικήν, ἐκδηλώσασα αὐτὴν οὐχὶ κατὰ τὰ διδάγματα τῆς ἱστορικῆς πείρας καὶ τὰ σύγχρονα πράγματα, ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρησμοὺς τοῦ Ἀγαθαγγέλου, κατελήφθη ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἐπὶ τῷ ἀκούσματι, ὅτι τὸ ξανθὸν *γένος* ἔμελλε ν' ἀποδιώξῃ ἐπὶ τέλους, συμπληρουμένων τῶν τετρακοσίων ἐνιαυτῶν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως, τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τῶν Κωνσταντίνων. Ἡ παιδαριώδης αὕτη πολιτικὴ ἐστοίχισεν οὐκ ὀλίγα εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ὅστις ἀντὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς νουθεσίας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐκτιμῶν προσηκόντως τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ τὰ συμφέροντα ἐν τῷ πολέμῳ ἐκείνῳ. ἀντὶ τῆς ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τῶν πραγμάτων οὐδετερότητος, κατῆλθεν ἀπαράσκευος εἰς τὸν ἀγῶνα. ὡς ἔπρεπε τοῦτο καὶ μετὰ ταῦτα πλέον ἢ ἅπαξ. Εἶνε γνωστὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς ἐκείνης, ἥτις προὐκάλεσε τὴν ἀγγλογαλλικὴν κατοχὴν τοῦ Πειραιῶς καὶ τὸν ἐξαναγκασμὸν τῆς Ἑλλάδος ν' ἀπόσχῃ ἀπὸ πάσης ἐνεργείας.

Ὁ ἀνατολικὸς ἐκεῖνος πόλεμος, ὁ διεξαχθεὶς μεταξὺ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ καί τινων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἤνοιξεν ὀλίγον τὰ ὄμματα τῶν Ἑλλήνων. Ἤρξαντο ἐπὶ τέλους οὗτοι κατανοοῦντες, ὅτι ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ μόνον περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν διαφέρεται. Πάντες μετ' ἐκπλήξεως ἀνέγνωσαν, μετὰ τὸ πέρας τοῦ φονικοῦ ἐκείνου δράματος, τὰς ἐπισήμους δηλώσεις, δι' ὧν κατεδείκνυτο. ὅτι οὐχὶ διαφέρον ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν λαῶν. ἀλλὰ συμφέροντα ἀποκλειστικῶς σλαυϊκὰ ἀπησχόλουν τὴν μεγάλην Δύναμιν τοῦ Βορρᾶ ἐν ταῖς σκέψεσιν αὐτῆς καὶ ταῖς ἐνεργείαις.

Ἡ διεξαγωγὴ καὶ ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου ἐκείνου κατέστησε

τὴν πανσλαυϊστικὴν πολιτικὴν συνετωτέραν καὶ πρακτικωτέραν. Κατενόει ὁ πανσλαυϊσμός, ὅτι δὲν θὰ ἐπετρέπετο αὐτῷ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης νὰ καταλάβῃ τὸν Βόσπορον, δεσπόζων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων, ἐπιβλαβοῦς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν διὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ Βορρᾶ, ἀπηγορεύετο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ διατήρησις ρωσσικοῦ στόλου ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, πᾶς δὲ δυνατὸς περιορισμὸς ἐπεβάλλετο πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ρωσσικῆς δυνάμεως καὶ κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τῶν Ρώσσων, πρωτοστατούντων τὸ μὲν τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων αὐτῶν ἐν τοῖς χώραις ταύταις, τὸ δὲ καταβαλλόντων ἔκτακτον ἐνέργειαν τῶν πανσλαυϊστικῶν κομιτάτων, ἐξουδετέρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων. Ὁ σκοπὸς ἐπετυγχάνετο κατ' ἄλλον τρόπον.

Ὑπὸ τὴν ὥθησιν τῶν σλαυϊκῶν πρακτόρων οἱ βουλγαρικοὶ πληθυσμοὶ ἤρχοντο ἤδη δεικνύοντες ροπὰς ἐξεγέρσεως — ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Σκοπὸς τῆς προσβολῆς καθίστατο τὸ οἰκουμενικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχεῖον, οὗ ἡ τυραννικὴ ἐξουσία παρεκώλυε δῆθεν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους. Τοιούτου φαινομένου ἀντελαμβάνετο ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος, ἅμα τῇ λήξει τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου.

Μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων οἱ τῶν Βουλγάρων πρόκριτοι, ὡς εἶπον, ἐφιλοδόξουν νὰ καλῶνται Ἕλληνες, ἑλληνιστὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνατρεφόμενοι. Τοῦτο συνέβαινεν αὐθορμήτως, τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἐπιδειξαμένης ἀπὸ αἰώνων προσηλυτιστικὴν προθυμίαν. Ἀνεγνώριζεν ἑκάστῳ τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς λαῶν ἐλευθερίαν γλώσσης, τῆς ἐκκλησιαστικῆς μόνον λειτουργίας τελουμένης ἑλληνιστί, ὅπως τελεῖται ἡ τῆς

δυτικῆς λατινιστί· καὶ τοῦτο διότι τὸ ἄμορφον καὶ ἀκατασκεύαστον τῆς γλώσσης τῶν λαῶν, τῶν ἀποδεξαμένων τὰ δόγματα τῆς Ὀρθοδοξίας δὲν ἐπέτρεπεν, ἵνα εἰς τὸ γλωσσικὸν αὐτῶν ἰδίωμα μετενεχθῶσι τὰ ἁδρὰ καὶ ὑψηλὰ νοήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς λειτουργίας. Οὐχ' ἧττον οὐδαμῶς παρημελεῖτο καὶ ἡ τῶν ἰθαγενῶν γλῶσσα. Ἀρχὴ τοῦ Πατριαρχείου ἦτο ἡ οἰκουμενικὴ ἰδέα, πρὸ τῆς ὁποίας τοῦτο ἠδιαφόρει διὰ τὸν φυλετισμὸν τὸν εἰς αὐτὸ ὑποτεταγμένων λαῶν. Αἰώνων ἱστορία ἐπιμαρτυρεῖ τοῦτο. πᾶσα δ' ἀντίθετος γνώμη εἶνε ἄδικος καὶ σφαλερά, ἐξ ἐπιβούλων ὑπολογισμῶν προερχομένη. Τούτου ἕνεκα τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον οὐδέποτε διενοήθη νὰ προηλυτίσῃ δι' οἱουδήποτε τρόπου εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν λαούς, ἀνήκοντας εἰς ἄλλην ἐθνικότητα.

Ταῦτα μέχρι τοῦ ἔτους 1858. Ἔκτοτε ἤρξατο ἡ ἐθνικὴ βουλγαρικὴ κίνησις, λαμβάνουσα ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα, ὃν καὶ μέχρι τῆς σήμερον τοιοῦτον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διατηρεῖ. Κατὰ πρῶτον ἐζητεῖτο ἡ ἵδρυσις ἀνεξαρτήτου βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐν χώραις βουλγαρικαῖς· καὶ ἐνόουν τοιαύτας οἱ Βούλγαροι μεγαλοϊδεᾶται τὴν κυρίως Βουλγαρίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἡ ἀξίωσις αὕτη ἀπῆδε πρὸς τὰ κανονικὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἀπερρίπτετο. Ὅσον καὶ ἂν ἦσαν τολμηραὶ αἱ ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων, θὰ ἦσαν ὅπως δήποτε εὐνόητοι, ἀλλὰ σκοπὸς δὲν ἦτο ἁπλῶς ἡ ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν οἰκουμένῃ χώρᾳ ἐγκατάστασις αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ἦτο ἡ ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Προεγράφετο οὗτος ἐκ Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οὐδέπετε αἱ δύο αὗται χῶραι ὑπῆρξαν ἑλληνικαί, ἤδη δὲ κατῳκοῦντο ἀποκλειστικῶς ἐκ Βουλγάρων.

Ἡ ἑλληνικὴ ἄρα Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδένα ἔχει λόγον ὑπάρξεως ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων. Καὶ ὀλίγῳ μὲν

πρότερον, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου, κατήρξατο μετὰ φανατισμοῦ ἡ ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων ποικίλη ἐνέργεια τῆς ἐπισήμου πανσλαυϊστικῆς πολιτικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπιτηδείως ἐδημιουργοῦντο παρὰ μισθίων ὀργάνων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου θρῦλοι περὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκηρύσσοντο μονονουχὶ Βούλγαροι. Ἡ θεωρία τοῦ Fallmerayer ἐτύγχανεν εὐρυτέρας διαδόσεως διὰ τῆς πολιτικῆς. Ἐκηρύττετο ἡ ἀπ' αἰώνων ἐξαφάνισις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἐγκατάστασις Σλαύων, καὶ δὴ τῶν Βουλγάρων.

Ὅσον τὰ τοιαῦτα περὶ Βουλγάρων μυθεύματα ἦσαν, ἀποκριτικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενα, ἀνάξια πάσης προσοχῆς, οὐχ ἧττον συνετέλουν εἰς τὴν παρὰ τῷ ἰθαγενεῖ ὄχλῳ δημιουργίαν μεγαλοβουλγαρικοῦ φρονήματος. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐχαρακτηρίζετο παρείσακτος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἔπρεπεν ἄρα νὰ ἐκβληθῇ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν. Καὶ εἰς τοῦτο συνεκεντρώθη ἡ ἐνέργεια τῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων πρωτοστατῶν καὶ πρακτόρων τοῦ πανσλαυϊσμοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ἀλλ' ἐξεπροσώπει οὐ μόνον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ ἐξέγερσις τῶν Βουλγάρων, ἐπιζητούντων ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν, Βουλγάρους τὸ γένος καὶ τὸ φρόνημα ἐπισκόπους, ἀφοῦ οἱ ὑπὸ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀποστελλόμενοι εἰργάζοντο δῆθεν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδεχθῇ τοιαύτην ἀντικανονικὴν αἴτησιν. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς, δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψει ἐν τῇ διοικήσει ἔθνη καὶ φυλάς, ἀλλὰ τὸ δόγμα.

Αἱ αἰτήσεις τῶν Βουλγάρων ἀπέβλεπον ἄρα εἰς τὴν μείωσιν τῶν δικαίων τοῦ Πατριαρχείου, καθ' ὃν δὲ τρόπον ὑπεβάλλοντο, ἐπεδίωκον προφανῶς καὶ τὴν μείωσιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Οὕτω κατ' ἀνάγκην Ἑλληνισμὸς καὶ Πατριαρχεῖον καθίσταντο σύμμαχοι δυνάμεις ἐν τῷ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων προκαλουμένῳ ἀγῶνι. Πολλαχοῦ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας ἄξεστοι χωρικοί, ἐστερημένοι ἐξ ὁλοκλήρου πάσης ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ δελεαζόμενοι διὰ μυρίων ὑποσχέσεων ὑπὸ τῶν πανσλαυϊστικῶν πρακτόρων, ἐξηγείροντο κατὰ τῶν Ἐπισκόπων αὐτῶν. Ἱερεῖς, καθῃρημένοι ἕνεκα παραβάσεων, ἐτίθεντο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τοιούτων συρφετῶν. Ἀνώτατος ὑποφήτης τῶν ἐνεργειῶν τούτων διετέλει ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας Ἰγνάτιεφ. πολυμήχανος διπλωμάτης, τεθεὶς ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ πανσλαυϊστικοῦ κόμματος, τοῦ ὁσημέραι ἐν Ρωσσίᾳ ἐπικρατοῦντος. οὗ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο εἷς τῶν ἀνωτάτων ἐπιτελῶν. Οὕτως ἐξερράγη ἐκκλησιαστικὴ στάσις. Τὸ Πατριαρχεῖον, μετριοπαθῆ μετερχόμενον πολιτικήν, προσεπάθει νὰ συμβιβάζῃ τὰ διεστῶτα· ἀλλ' ἡ μετριοπάθειά του αὕτη καθίστη τοὺς στασιαστὰς θρασυτέρους. Οὕτως ὥστε ἡ κατ' αὐτοῦ ἐξέγερσις ἐπεξετείνετο ὁσημέραι ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ καὶ ἔν τισι βορείοις διαμερίσμασι τῆς Μακεδονίας.

Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἠδύνατο ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Βουλγάρων, ἀφοῦ οὗτοι δὲν ἀπετέλουν ἀνεξάρτητον κράτος· ἀλλ' οὐδ' ἠδύνατο ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ παραμείνῃ ἀδιάφορος ἐπὶ τῷ κινήματι τούτῳ, προσβάλλοντι τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ δίκαια, ἀφοῦ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ὅτι Μακεδονία καὶ Θράκη ἦσαν βουλγαρικαὶ χῶραι, δικαιούμεναι εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ δὴ εἰς διορισμὸν Βουλγάρων ἐπισκόπων πανταχοῦ τῶν ἐπαρχιῶν

τούτων, ὧν τὸ πλεῖστον μέρος διετέλει ἑλληνικόν. Δὲν ἠγνοεῖτο ὅτι ὄπισθεν τῆς ἐκκλησιαστικῆς βουλγαρικῆς ἀνεξαρτησίας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ὑπελάνθανεν ὁ δόλιος σκοπὸς τῆς πολιτικῆς αὐτονομίας τῶν Βουλγάρων, εὐχερέστερον ἤδη δυναμένων νὰ ἐργασθῶσι κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία καθῆκον εἶχε ν' ἀντιστῇ κατὰ τῶν νέων τούτων δογμάτων τοῦ φυλετισμοῦ. Ὡς ἔγραφε πρὸ αἰώνων ὁ Πατριάρχης Φώτιος πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ρώμης Νικόλαον τὸν Α', "τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ μάλιστα τὰ περὶ ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις τε καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθε." Τοιαῦται εἶνε αἱ παραδόσεις καὶ τὰ καθεστῶτα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθεστῶτα, ὅσον ἔνεστι φιλελεύθερα— *Αὐτόνομος πολιτεία, αὐτόνομος ἐκκλησία*. Τοιοῦτο τὸ δόγμα τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἐντεῦθεν ὁ μετοξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀγών, ἐκδηλωθεὶς ἰδίᾳ βιαιότερος ἀπὸ τοῦ 1860. Ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, κατανοῆσαν ἐπὶ τέλους τὸν κατὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἐπικρεμάμενον κίνδυνον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Πανσλαυϊσμός. ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Βουλγάρων. Βεβαίως ἀπὸ ὑλικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενος ὁ ἀγὼν οὗτος ἦτο ἄνισος. Ἅπας ὁ Πανσλαυϊσμὸς εἶχε κατέλθῃ εἰς τὴν πάλην μὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ διατιθέμενα μέσα, φανερὰ ἢ κρύφια, θεμιτὰ ἢ ἀθέμιτα, ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμός, καίπερ ἐλάχιστα διαθέτων ὑλικὰ μέσα, εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον, τὴν ἱστορίαν. Ἔμελλε νὰ κατισχύσωσιν ἐπὶ τέλους οἱ Βούλγαροι, ἰδίᾳ ἕνεκα τῆς ἀμφιβόλου πολιτικῆς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, μὴ τολμησάσης νὰ πατάξῃ τὴν ἀνταρσίαν ταύτην, ἀλλ' ὑποκυψάσης εἰς τὰς πλεκτάνας καὶ τὰς ραδιουργίας τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ.

Πρὸ τῆς στασιαστικῆς ταύτης τῶν Βουλγάρων ἐξεγέρσεως τὸ Πατριαρχεῖον, εὐαγγελικώτατα φερόμενον, προέβη εἰς μεταθέ-

σεις ἐπισκόπων, καθ' ὧν εἶχον ἐξεγερθῇ οἱ Βούλγαροι, δὲν ἐδίστασε δὲ νὰ προβῇ καὶ εἰς ἄλλας παραχωρήσεις. Ἀλλ' εἰς οὐδὲν τοῦτα συνετέλεσαν. Οἱ Βούλγαροι, καταστάντες ἅπαξ ἔρμαια ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς, δὲν ἐδίστασαν νὰ προβῶσιν εἰς διαβήματα καὶ πρὸς τὸν Πάπαν· ἀλλ' εὐθὺς ἐπανῆλθον εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ πολλὰς ἀμφιβολίας καὶ ἀντιστάσεις ἡ Πύλη, καταρραδιουργουμένη ὑπὸ τῆς γνωστῆς ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἴς τινα λύσιν τοῦ ζητήματος – ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων βεβαίως. Πρωτοστάτης ὁ Ἰγνάτιεφ. Ὁ μέγας βεζίρης Ἀολῆ πασσᾶς, ἐπιζητῶν τὴν διάσπασιν τῆς χριστιανικῆς ὀρθοδοξίας, προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν φιρμανίου περὶ ἱδρύσεως βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, ἧς ἡ ἐνέργεια θὰ ἐπεξετείνετο ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς κυρίως Βουλγαρίας. Ὁ Ἔξαρχος, οὗ ἕδρα ἔμελλε νὰ ὁρισθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις, καθίστατο πράγματι πατριάρχης τῶν Βουλγάρων, ἀνεξάρτητος καὶ ἀντίπαλος τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐπῆλθε κατ' ἀνάγκην ἡ ἀποκήρυξις τῆς Ἐξαρχίας. Μεγάλη ἐκκλησιαστικὴ Σύνοδος, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν πρώτων ἱεραρχῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, συνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκτὸς τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, ραδιουργηθέντος ὑπὸ τῶν πρακτόρων τοῦ Πανσλουϊσμοῦ, ἀλλὰ καθαιρεθέντος ὑπὸ τῆς Συνόδου τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας. Ἡ Σύνοδος ἐν τῇ τριτῃ αὐτῆς συνεδρίᾳ ἐκήρυξε τὸ σχίσμα τῶν Βουλγάρων, "καταδικασθέντος τοῦ φυλετισμοῦ, τουτέστι τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τῶν ἐθνικῶν ἐρίδων καὶ διχοστασιῶν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀντικειμένων τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου„...

*
* *

Τὸ σχίσμα τοῦτο, καθ' οὗ τοσοῦτον ἐρρωμένως ἠγωνίσατο ἡ ρωσσικὴ πολιτική, ἦτο ἀναγκαῖον πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐθνικῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ δικαίων Ἐπῆλθεν ὁ ἐκκλησιαστικὸς χωρισμὸς Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἔκτοτε οὗτοι ἐξηκολούθησαν μετερχόμενοι τὴν αὐτὴν στασιαστικὴν πολιτικήν, ἀλλ' ἐφώτισε τὸν Ἑλληνισμόν, κατανοήσαντα ἐπὶ τέλους τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιβαλλομένης πρὸς σωτηρίαν ἐργασίας.

Μετὰ τοσούτους ἀγῶνας αὐτῆς, ἡ πανσλαυϊστικὴ πολιτικὴ κατώρθωσε νὰ ἐπενέγκῃ τὸ πολυπόθητον ῥῆγμα μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, νὰ καταστήσῃ τούτους ἐχθροὺς ἀδιαλλάκτους ἐκείνων. Ἀμέσως ἤρξατο διὰ τῶν πρακτόρων αὐτῆς ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν ἐν ταῖς σλαυοφώνοις ἐπαρχίαις τῆς Τουρκίας, ἐν τῇ Ἑρζεγοβίνῃ, τῇ Βοσνίᾳ τῇ Σερβίᾳ αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ. Οὕτως ἔβαινον τὰ πράγματα, ὁπότε μηνὶ Αὐγούστῳ τοῦ 1875 ἐξερρήγνυτο ἐπανάστασις ἔν τινι διαμερίσματι τῆς Ἑρζεγοβίνης. Ἡ ἐξέγερσις κατεχλευάσθη ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς ἐμφανείᾳ ὑπὸ τοῦ τότε κυρίου τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, τοῦ Γερμανοῦ Ἀρχικαγγελαρίου—*Ein bischen Erzegovina*, ὡς ἀναξίαν πολλῆς μερίμνης, ἀλλ' ἔμελλε νὰ καταστῇ παραίτιος μεγάλων ἀποτελεσμάτων καὶ μεταβολῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἡ Ρωσσία ἔσπευσε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἐξέγερσιν ταύτην, ἐκδικουμένη τὴν ταπείνωσιν τοῦ 1856. Οὕτως, ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν Ρώσσων πρακτόρων, ὧν κέντρον ἐτύγχανεν ὁ πολὺς τοῦ πανσλαυϊσμοῦ ἐπιτελάρχης, ὁ στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ, ἡ σλαυϊκὴ ἐξέγερσις μετεδίδετο ἀπὸ τῆς Ἑρζεγοβίνης ἀνὰ τὰ λοιπὰ σλαυϊκὰ διαμερίσματα τοῦ Αἵμου, ἰδίᾳ δὲ ἐν Βουλγαρίᾳ, τῇ τέως ἐν μακαριότητι ὑπνωττούσῃ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς τουρ-

κικῆς κυριαρχίας. Πρώτην φορὰν συνέβαινε τοῦτο ἐν Βουλγαρίᾳ· οἱ δὲ Τοῦρκοι κατανοοῦντες, ὅτι οὐχὶ αὐτόβουλος ἐθνικὴ συνείδησις, ἀλλὰ ξένης ἐνεργείας δάκτυλος προὐκάλει τὴν ἐξέγερσιν, πρὸς ἀπαλλαγὴν πάσης ἐξ αὐτῆς ἐνοχλήσεως διὰ τὸ μέλλον, προέβησαν εἰς ἀπανθρώπους ἔν τινι διαμερίσματι τῆς Βουλγαρίας ὠμότητας ἐναντίον Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Αἱ ὠμότητες αὗται, διεκτραγῳδηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ πανσλαυιστικοῦ τύπου, ἔμελλον νὰ προκαλέσωσιν ἐξέγερσιν τῆς δημοσίας ἐν Εὐρώπῃ γνώμης. Ἐστιγματίσθησαν ὑπὸ τῶν φιλανθρώπων πάσης χώρας, πρωτοστατοῦντος τοῦ Γλάδστωνος.

Ἐπῆλθεν ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, οὗ ἀποτέλεσμα, μετὰ τὴν ἐν Πλεύνῃ ὁριστικὴν νίκην τῶν ρωσσικῶν στρατευμάτων, ὑπῆρξεν ἡ *Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου*, ἐπιβληθεῖσα τῷ Σουλτάνῳ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δι αὐτῆς ἐδημιουργεῖτο Μεγάλη Βουλγαρία, μονονουχὶ ἐπεκτεινομένη ἐφ' ἅπασαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, πρὸς ἣν κυρίως ἀποβλέπουσα -- πρὸς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εὐτυχῶς ἀντέστη, ματαιώσασα τὴν συνθήκην ταύτην, ἡ Ἀγγλία, καταδείξασα τῇ ἀμφιρρεπούσῃ ἐκ τῶν γεγονότων τούτων Εὐρώπῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνθήκης καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπικαλεσθεῖσα τὰ παραβιαζόμενα ἐξ αὐτῆς δίκαια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, οὗ τὸν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου παράγοντα δι' εἰδικῆς συγγραφῆς; ἀνέλυεν ὁ Γλάδστων. Ἔγραφεν ὁ λόρδος Σώλσβαρυ ἐν τῇ διπλωματικῇ αὐτοῦ διακοινώσει πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας: "Τὰ ἐν τῇ νέᾳ Ἡγεμονίᾳ καθορίζονται οὕτως, ὥστε νὰ καταπνιγῇ ἐν τῇ σλαυϊκῇ πλειονοψηφίᾳ μέγας ὄγκος πληθυσμοῦ, μετὰ δέους προσβλέποντος εἰς τὴν ἐξάλειψιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἐν κοινωνικῷ ὄγκῳ, διαφέροντι πρὸς αὐτόν, οὐχὶ μόνον τὴν ἐθνότητα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικοὺς πόθους καὶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις„. Ἡ δια-

μαρτύρησις τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐξηνάγκασε τὴν Εὐρώπην νὰ συνέλθῃ ἐκ τῆς καταπλήξεως καὶ τῆς ἀδιαφορίας, τὴν δὲ Ρωσσίαν νὰ ὑποχωρήσῃ. Μετ' ὀλίγον συνήρχετο ἐν Βερολίνῳ διπλωματικὴ Σύνοδος πρὸς διακανονισμὸν τῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ἐν ᾗ καὶ πάλιν κατεδείχθη ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα φιλελληνικὴ πολιτικὴ τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ἀναλαβόντος διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ τὴν συνηγορίαν τῶν ἡμετέρων δικαίων, κατεδείκνυεν ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα κακεντρέχειαν, ἀντιστᾶσα εἰς τὴν συμμετοχὴν ἐν τῇ Συνόδῳ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Μετὰ παρέλευσιν εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν ἡ περίφημος θεωρία, ἡ ἐξενεχθεῖσα ἄλλοτε ἐν Παρισίοις περὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀνηρεῖτο ὑπ' αὐτῶν τῶν ὁμολογησασῶν Δυνάμεων. Ἐν Βερολίνῳ κατίσχυεν ἤδη τὸ ἀντίθετον δόγμα. Τὰ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐκανονίζοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ρουμυνίας καὶ τῆς Σερβίας, τῆς δημιουργίας ἡμιανεξαρτήτου βουλγαρικῆς ἡγεμονίας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, τῆς προσαρτήσεως ὑπὸ προσωρινὸν τύπον τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἥτις αὖθις ἀπεζημιοῦτο πλουσιοπαρόχως — felix Austria !... Ἐπὶ τέλους ὡρύνοντο κατὰ τὸ ἐνὸν τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, ὑπεχρεοῦτο δὲ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις νὰ προβῇ εἰς μεταρρυθμίσεις ἔν τισι τῶν ὑπ' αὐτῆς κατεχομένων ἔτι ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ χριστιανικῶν διαμερισμάτων.

Δὲν ἔσχε κατὰ τὸ φαινόμενον πολλὰ ὠφελήματα ἐκ τῆς Συνόδου ἡ ρωσσικὴ πολιτική, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐζημιώθη ἐκ τῆς μερικῆς ταύτης διαλύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐν μέρει ἐτύγχανε πραγματώσεως τὸ πρόγραμμα αὐτῆς διὰ τῆς ἱδρύσεως ἡμιανεξαρτήτου βουλγαρικῆς ἡγεμονίας· αὕτη ἀνετέθη εἰς τὴν

προστασίαν τῆς Ρωσσίας, ὀργανωθεῖσα ὑπὸ Ρώσσων στρατηγῶν κατὰ τὰ πανσλαυϊστικὰ δόγματα. Τὸ πρῶτον μέλημα τῆς νέας κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἡ ὀργάνωσις ἀμειλίκτου κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πολέμου, μέχρις ἐξοντώσεως· διὰ τῆς τεθείσης δ' εἰς ἐνέργειαν μεθόδου οὐ σμικρὸν ἐπετυγχάνετο τοῦτο.

Πρὸς τῇ ἡμιανεξαρτήτῳ Βουλγαρίᾳ ἀπεφασίζετο ὑπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου ἡ ἵδρυσις ἑτέρας ἐπαρχίας, ἡμιανεξαρτήτου ἐπίσης, ἀλλ' ἐξαρτωμένης πολιτικῶς ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ἥτις καὶ ἐδικαιοῦτο νὰ διορίζῃ τὸν Χριστιανον αὐτῆς διοικητήν. Ἕδρα τῆς διοικήσεως ταύτης καθίστατο ἡ Φιλιππούπολις· εἶδος Συντάγματος ἐκανόνιζε τὰς σχέσεις τῶν κατοίκων ἐπὶ τῇ βάσει ἰσοπολιτείας· ὁ πληθυσμὸς ἀπετελεῖτο ἐξ Ἑλλήνων, Τούρκων καὶ Βουλγαρων, τῶν δύο πρώτων ὄντων ἰσαρίθμων πρὸς τοὺς δευτέρους. Ὑπὸ τὴν τοιαύτην διοίκησιν τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς βορείου Θράκης προέβαινεν ἐν νομιμότητι καὶ πολιτισμῷ κρεῖττον τῆς γείτονος Βουλγαρίας, ἅτε ἀποτελούμενον ἐκ νοημονεστέρων στοιχείων. Παρὰ τὰς βουλγαρικὰς ἀντιδράσεις καὶ ραδιουργίας, ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνεπτύσσετο ἐπαισθητῶς, πρωτοστατῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς χώρας. Ἀλλ' ἡ ἀποτύφλωσις τῆς Πύλης παρεκώλυσε τὴν πρόοδον ταύτην, ἥτις ἐντὸς εἰκοσαετίας ἤθελεν ἐπενέγκῃ διάφορα ἀποτελέσματα διὰ τῆς ὁσημέραι προϊούσης ἀναπτύξεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Οἱ πολιτικοὶ τῆς Βουλγαρίας μετὰ δυσφορίας προσέβλεπον τὴν ὁσημέραι πρὸς τὰ πρόσω βαίνουσαν ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. Παρὰ τῶν Τούρκων οὐδὲν ἐφοβοῦντο, ἀλλ' ἐστενοχωροῦντο, ὅτι οὗτοι συνετάσσοντο μᾶλλον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, κατ' ἀνάγκην παρακολουθοῦντες αὐτούς. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ ἀνωτάτη διοίκησις τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἦτο ἐμπεπιστευμένη εἰς διοικητάς, Βουλγάρους τὴν καταγωγήν, ἐξελληνισθέντας μετὰ ταῦτα καὶ

πάλιν ἐπιστρέψαντας εἰς τὸν Βουλγαρισμόν, οἷοι ἦταν ὁ Βογορίδης καὶ ὁ Γαβριὴλ Κρέστοβιτζ πρώην Χρηστιδης, ἀλλ' ἡ ὑπερτέρα δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀντεπεξήρχετο κατὰ παντὸς εἰς αὐτὸ ἐκ τῆς βουλγαρικῆς πλειονοψηφίας παρεμβαλλομένου προσκόμματος. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἀπεφάσιζεν ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ κυβέρνησις νὰ προβῇ διὰ πραξικοπήματος εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Οἱ συνωμόται ἔν τε Σόφιᾳ καὶ ἐν Φιλιππουπόλει ἐνισχύθησαν εἰς τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν πρακτόρων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἐν διπλωματικῇ μυωπίᾳ ἐργασθέντων εἰς τὴν ἕνωσιν ταύτην, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀποσπάσωσι δῆθεν τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ρωσσίας. Τὸ πραξικόπημα ἐτελέσθη· μηνὶ Σεπτεμβρίῳ τοῦ 1885 κατελαμβάνετο ἡ Φιλιππούπολις ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, συγχρόνως δὲ καθίστατο βουλγαρικὴ ἐπαρχία ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, διασπασθέντος παντὸς αὐτῆς δεσμοῦ πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην.

Τὰ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐνδιαφερόμενα εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἀπέδειξαν πρωτοφανῆ μυωπίαν καὶ ἀβελτηρίαν πρὸ τοῦ τολμηροῦ τούτου γεγονότος. Παραλείπω τὴν στάσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἥτις ἔκλεισεν ἐκ δέους τοὺς ὀφθαλμούς, ἐπικαλεσθεῖσα τὴν ἀνάγκην τοῦ τετελεσμένου γεγονότος, διότι τοῦτο συνέφερεν αὐτῇ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Καὶ διεμαρτυρήθη μὲν ἡ Τουρκία, χάριν τῶν τύπων μόνον, κατὰ τῆς παραβάσεως ταύτης τῶν δικαίων αὐτῆς, ἀλλ' οὐδὲν ἐπετεύχθη. Ἡ Σερβία, πολιτικώτερον σκεπτομένη, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἐπιζητοῦσα τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ προτέρου καθεστῶτος, ἀλλ' ἀπαράσκευος οὖσα καὶ κακῶς διευθυνομένη, ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἡ τοιαύτη ἔκβασις αὐτοσχεδιασθέντος πολέμου, ἐπελθοῦσα οὐχὶ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπεροχῆς ἢ τῆς ἀνδρίας τῶν Βουλ-

γάρων, ἀλλ' ἐκ ποικίλων περιστάσεων, ἐκορύφωσε τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν φιλαυτίαν. Ἐπιτυχία στρατιωτικὴ ἐν μιᾷ ἢ δυσὶ μάχαις ἐνέπνευσεν αὐτοῖς τὴν πεποίθησιν, ὅτι εἶνε τὸ στρατιωτικώτατον τῶν ἐθνῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Εὐνοηθέντες κατά τε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου καὶ μετ' αὐτὴν πρὸς τῇ τύχῃ καὶ ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἐπίστευσαν, ὅτι ἔχουσιν ἀνώτερον ἱστορικὸν προορισμὸν ἐν τῇ Χερσονήσῳ. Ἡ πολιτικὴ αὐτῶν ἐξακολουθεῖ ἔκτοτε τολμηρὰ καὶ προκλητική. Ἐξασφαλισθείσης τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, στρέφονται αἰσιοδόξως πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου, μὴ δισταζόντων ἀπὸ τοῦδε τῶν τολμηροτάτων νὰ ἐκδηλώσωσι κατακτητικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Σφάλμα ἀσύγγνωστον διέπραξεν ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἐν Βερολίνῳ διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον κατεκερματίσθη ἡ *Μεγάλη Βουλγαρία* τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἀφαιρεθέντων ἀπ' αὐτῆς πολλῶν τμημάτων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· καὶ τοῦτο πάνυ δικαίως, διότι ἐπ' οὐδεμιᾶς ἐθνικῆς ἢ ἱστορικῆς ἀρχῆς ἐβασίζετο τὸ αὐθαίρετον ἐκεῖνο κατασκεύασμα τῆς ρωσσικῆς Δυνάμεως, ἥτις ἐσκόπει νὰ καταστήσῃ τὴν Βουλγαρίαν πρόσκοπον μόνον αὐτῆς, δι' ἐλαχίστης κινήσεως δυναμένης οὕτω νὰ καταλάβῃ τὸν Βόσπορον καὶ νὰ καταστῇ κυρία Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Ἀλλὰ τίνα σκοπὸν εἶχε τὸ παράδοξον ἐκεῖνο δημιούργημα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἥτις κατ' ὄνομα μόνον ἦτο τουρκικὴ ἐπαρχία, ἀλλὰ πράγματι καθίστατο ἐξάρτημα τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς ὄπισθεν αὐτῆς ἐνεδρευούσης πολιτικῶς, ἐκ τοῦ φανεροῦ ἢ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς δυναμένης νὰ ραδιουργῇ ἀσφαλῶς ἐπὶ βλάβῃ τῶν δικαίων καὶ τῶν συμφερόντων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τῶν οἰκούντων ἐν τῷ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν

στρατηγικῶς καὶ γεωγραφικῶς σπουδαίῳ τούτῳ τμήματι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων; Χωρὶς νὰ κατανοήσῃ τὴν σημασίαν τοῦ τολμήματος ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, διέπραξε τὸ σπουδαῖον τοῦτο σφάλμα, ὅ περ τοσοῦτον ἐτάραξε τὴν ἐθνολογικὴν ἰσορροπίαν τῆς Χερσοννήσου, ἴσως δὲ ὑπάρξῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἀφορμὴ μεγάλων καταστροφῶν. Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἐπαναλαμβάνω νὰ τὸ εἴπω, καθίστατο ἔκτοτε ἡμιαυτόνομος ἐπαρχία τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀλλὰ τίς ἠδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ τελευταίως ἐκδηλωθέντα πανσλαυϊστικὰ κινήματα ἐν ταῖς χώραις ταύταις, ὅτι δὲν θὰ καθίστατο ἐπὶ τέλους ἕρμαιον τῶν σλαυοβουλγαρικῶν ἐνεργειῶν; Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι κατὰ τὸ βραχυχρόνιον διάστημα τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὁ Ἑλληνισμὸς οὐ σμικρὸν ἐπεκράτει καὶ ἀνεπτύσσετο, ἂν μὴ κατὰ πληθυσμόν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἠθικὰ καὶ τὰ πνευματικὰ πλεονεκτήματα ὑπερτερῶν τῶν ἄλλων στοιχείων, οὐχ ἧττον οἱ Βούλγαροι ἐκέκτηντο ἀφθονώτερα τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας, καὶ ἰδίᾳ ἐκέκτηντο μέγα πλεονέκτημα, τὴν γε τνίασιν τῆς νεοτεύκτου ἡγεμονίας, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη διοικουμένης καὶ ἐμπνεομένης ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς ἐπιρροῆς, φανερῶς καὶ κρυφίως ἐργαζομένης κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πρὸς τούτοις, ἕτερον σφάλμα τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ὑπῆρξεν ὁ ἑκάστοτε διορισμὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ὡς διοικητῶν ἀνδρῶν, τέως μὲν ἐπαγγελλομένων τὸν Ἕλληνα, ἀλλ' ἀσθενῶν τὸν χαρακτῆρα, ραδιουργηθέντων, ὡς ἦτο γνωστόν, πρὸ καιροῦ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρακτόρων τοῦ Πανσλαυισμοῦ. Ἀνερχόμενοι εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας οἱ ἄνδρες οὗτοι, δὲν ἠδύναντο νὰ τηρήσωσι τὴν ἀπαιτουμένην ἀμεροληψίαν πρὸς τοὺς ἀνταγωνιζομένους λαούς. Οὕτως ἐξηκολούθησαν ὑπηρετοῦντες τὰ συμφέροντα καὶ τὰς βλέψεις τῆς πολιτικῆς, ἥτις οὐ

σμικρὸν ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνέργειαν. Ἐθισιάζοντο εἰς τὰ βουλγαρικὰ συμφέροντα τὰ δίκαια τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς ἡγεμονίας. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων τὸ συνωμοτικὸν πραξικόπημα τῆς Φιλιππουπόλεως ἔθηκε τέρμα εἰς τὸ ἄτεχνον καὶ δυστυχὲς τοῦτο πολιτικὸν κατασκεύασμα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας, ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Βάττεμβεργ, δὲν ἔμελλε ν' ἀπολαύσῃ τῶν καρπῶν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δεξιότητος ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἡ Ρωσσία ὑπόπτως προσέβλεπε τὴν τολμηρὰν καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν βλέψεων αὐτῆς καὶ προθέσεων ἐνέργειαν. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ προβῇ εἰς ριζικὰς ἀποφάσεις. Κατώρθωσεν εὐχερῶς διὰ συνωμοσίας, ἐξυφανθείσης ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας, νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν ἡγεμόνα τῶν δύο Βουλγαριῶν εἰς παραίτησιν. Αἱ νίκαι τῆς Σλιβνίτζης καὶ τοῦ Πιρὸτ εἰς οὐδὲν ὠφέλησαν τὸν μεγαλοπράγμονα ἄνδρα. Ὁ ἡγεμὼν ἐπανῆλθεν εἰς Βουλγαρίαν, ἀλλ' αὖθις ἐξηναγκάσθη εἰς παραίτησιν, ἕνεκα τῶν ἀπειλῶν τῆς μεγάλης ὁμοδόξου Δυνάμεως.

Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Φερδινάνδος ἐξηκολούθησεν ἐπί τινα χρόνον διὰ τῆς δικτατορίας τοῦ Σταμπολὼφ τὴν ἀντιρωσσικὴν πολιτικὴν τοῦ προκατόχου του —τολμηρότερον ἔτι· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν δύναμιν τῶν πραγμάτων. Ἀπὸ ἀδιαλλάκτου ἐχθροῦ κατέστη κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ὑποτελὴς τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ κορυφαῖος ἀντιπρόσωπος τῆς προτέρας πολιτικῆς τῆς Βουλγαρίας, ὁ Σταμπολώφ, κακῶς κατέστρεψε τὸν βίον, δολοφονηθεὶς καθ' ὁδόν, ἐν γνώσει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀντιπάλων, ὕστερον ἀπὸ ἀνόσια ὄργια, ἅτινα ἐξετέλεσεν ὡς δικτάτωρ τῆς Βουλγαρίας. Ἐκ τῶν κοριωτάτων μελημάτων τοῦ ἀνθρώ-

που τούτου, ἦτο καὶ ἡ ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἣν διεξῆγε μετὰ πολλῆς θρασύτητος καὶ τέχνης.

*
* *

Ἡ *ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ*. Τοιοῦτο εἶνε τὸ πρόγραμμα τῆς νέας Βουλγαρίας ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βάττεμβεργ καὶ τοῦ Φερδινάνδου. Ἡ ἐνέργεια αὕτη διεξάγεται ποικιλοτρόπως, φανερῶς ἢ κρυφίως, διὰ τοῦ νόμου καὶ τῆς βίας. Βεβαίως ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς ἡγεμονίας δὲν εἶνε τοσοῦτος, ὥστε νὰ παρεμβάλλῃ τὸ ἐλάχιστον πρόσκομμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Βουλγαρισμοῦ. Ἡ πολιτικὴ ἄρα αὕτη δὲν ἀποβλέπει πρὸς ἐσωτερικὸν μόνον σκοπόν. Τὸ πρόγραμμα αὐτῆς εἶνε εὐρύτερον, ἀλλὰ καὶ καταχθονιώτερον.

Ἐπιτυγχανομένης τῆς ἐκμηδενίσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ῥωμυλίᾳ ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν Στενημάχῳ, ἐν Καβακλῇ, ἐν ταῖς παραλίοις πόλεσι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐν αἷς κέκτηται τοσαύτας ἐθνικὰς ῥίζας καὶ δυνάμεις ἀπὸ αἰώνων, ἡ καταστρεπτικὴ ἐργασία καὶ πρόοδος τῶν Βουλγάρων πρὸς τὰ πρόσω θὰ καταστῇ εὐχερεστέρα, μηδενὸς ἀντιτιθεμένου κωλύματος πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῷ βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως καὶ τῇ Μακεδονίᾳ. Μόνον ἡμεῖς οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀγνοοῦμεν μετὰ πόσης διεξάγεται στρατηγικῆς δεξιότητος ἡ καθ' ἡμῶν πολιτικὴ τῶν Βουλγάρων· ἡ πασίγνωστος σλαυϊκὴ τέχνη ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν μεγάλων προβλημάτων εὗρεν ἐπιτήδειον καὶ ὑποτακτικὸν ὄργανον τὴν νέαν Βουλγαρίαν. Αἱ κυριώταται τῶν πόλεων τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας οἰκοῦνται ὑπὸ Ἑλλήνων, δυναμένων νὰ καταστῶσι προσκόμματα κατὰ τῶν προθέσεων τῶν Βουλγάρων, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν ἐπέλθῃ περιπλοκὴ τῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Καθ' ἣν στιγμὴν οὗτοι

θὰ διεκδικῶσι δικαιώματα ἐν Μακεδονίᾳ, ἀνὰ χεῖρας κρατοῦντες τὰ στατιστικὰ δεδομένα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐπαρχίας, ταύτης οἷα κατασκευάζονται ἐν τοῖς ἐπισήμοις καὶ ἀνεπισήμοις κύκλοις τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ δύναται κατὰ δεδομένην στιγμὴν νὰ καταστῇ ὀχληρὸς εἰς αὐτούς, ταράττων οὕτω κατακτητικὰ ὄνειρα. Ὑπὸ τὴν προτέραν τουρκικὴν διοίκησιν, ἥτις εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄρνησις πάσης διοικήσεως καὶ ἐννόμου τάξεως, ὁ Ἑλληνισμός, ἐργαζόμενος διὰ τῶν ἰδίων ἀποκλειστικῶς δυνάμεων, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης συνδρομῆς τοῦ καθεστῶτος, ἐπρωτοστάτει συνήθως. Τί θὰ συνέβαινεν ἤδη, ὁπότε ἐκτήσατο δίκαια ἰσοπολιτείας καὶ αὐτοβούλου ἐνεργείας; Ἀπεδεικνύετο κατὰ τὸ διάστημα ὀλίγων ἐτῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. Ἥττονες κατ' ἀριθμὸν ἦσαν οἱ Ἕλληνες· καὶ ἐν τούτοις ὁσημέραι προέβαινον πρὸς τὰ πρόσω ἐξεπροσώπουν πράγματι τὸ ἰσχῦον ἐν τῇ κοινωνικῇ δράσει στοιχεῖον τῆς ἐπαρχίας ταύτης· ἐν δὲ τῷ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀνταγωνισμῷ κατ' ἀνάγκην ἤθελον ἐπικρατήσῃ σὺν τῷ χρόνῳ. Ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἀνδρῶν, οἷοι ὁ Βογορίδης καὶ ὁ Κρέστοβιτς, καίπερ βουλγαροφρονούντων, οἱ Ἕλληνες, διὰ τῆς ὑπερτέρας αὐτῶν νομιμοσύνης καὶ δραστηριότητος ἐπεβάλλοντο ἐπὶ τῶν κοινῶν, ἐπικούρους ἔχοντες καὶ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Ἡγεμονίας, πλὴν τῶν Βουλγάρων. Ἐν δὲ τῷ νομοθετικῷ σώματι τῆς Φιλιππουπόλεως ἡ ἑλληνικὴ μειονοψηφία, ἐκ νοημόνων καὶ ἀποφασιστικῶν ἀνδρῶν ἀπαρτιζομένη, ἐπεβάλλετο πολλάκις.

Ὅτε, μία τῶν ἡμερῶν, οἱ Βούλγαροι, καταχρώμενοι τῇ ἀριθμητικῇ αὐτῶν ὑπεροχῇ, προσεπάθουν νὰ ἐπιβληθῶσιν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς μειονοψηφίας, Ἕλλην μητροπολίτης, παρεδρεύων ἐν τῷ νομοθετικῷ σώματι δὲν ἐδίστασε ν' ἀπειλήσῃ ἀπὸ τῆς θέσεώς του, ὅτι εἶνε ἕτοιμος νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν Ροδόπην, καλῶν

εἰς ὑποστήριξιν τοῦ Ἔθνους, ὃ ἐξεπροσώπει ἐν τῇ συνελεύσει ἐκείνῃ, χιλιάδας μαχητῶν Ἑλλήνων. Ἡ τολμηρὰ αὕτη ἀπειλὴ τοῦ ἱεράρχου κατίσχυσε τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων καὶ ἡ πλειονοψηφία κατέστη μετριοπαθεστέρα. Ἐν τῷ πολιτικῷ ὀργανισμῷ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ἀναγνωρισμένη ὡς γλῶσσα σπουδαίου μέρους τῶν κατοίκων αὕτη μόνη δυναμένη κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐκφράζῃ τὸ πνεῦμα τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τάξεως καὶ προόδου. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἡ ὁσημέραι προϊοῦσα δύναμις αὐτοῦ ἦτο ἐπόμενον νὰ συνταράξῃ τὴν βουλγαρικὴν διοίκησιν, μετ' ἀνησυχίας προσβλέπουσαν τὰς προόδους τῶν Ἑλλήνων. Τῶν λόγων τούτων ἕνεκα ἐπῆλθε τὸ πολιτικὸν τόλμημα τῆς Φιλιππουπόλεως πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπικινδύνου ταύτης δυνάμεως.

Πρὸ τῶν ἐπελθόντων ἀποτελεσμάτων, ἅτινα ἀνεμένοντο βεβαίως ὑπὸ τῶν καλῶς γινωσκόντων τὰ πράγματα, ἀγνοεῖ τις τί νὰ οἰκτείρῃ ἐν τῷ γεγονότι τούτῳ: τὴν ἀδράνειαν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἢ τὴν ἀποτύφλωσιν τῆς διπλωματίας. Τὸ παραδόξημα συνετελέσθη. Πράγματι ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν ἐπικράτησιν τῆς Βουλγαρίας καὶ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Ποῖα τ' ἀποτελέσματα τῆς μεταβολῆς ταύτης; Καταδείκνυνται ὁσημέραι· οὐδ' ἀπαιτεῖται προφητικὴ δύναμις πρὸς κατανόησιν τῶν γεννησομένων ἐν προσεχεῖ ἢ βραδυτέρῳ χρόνῳ.

Ἡ ἐπανάστασις αὕτη, δι' ἧς ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον ἐλευθέρων τέως ὁπωσδήποτε ἀνθρώπων, Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἄνευ οὐδενὸς δικαίου, ἢ τοῦ τῆς τολμηρᾶς καταλήψεως, καθίσταντο ὑποτελεῖς τῶν Βουλγάρων, ἐπῆλθε, χωρὶς νὰ μελετηθῇ προσηκόντως ὑπὸ τῶν ἰθυνόντων τὰ πράγματα τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Καθ' ὃν χρόνον ἡ φιλάνθρωπος καὶ πεπολι-

τιμένη Εὐρώπη, ἐν ταῖς ὥραις τῆς σχολῆς αὐτῆς, μελετᾷ τίνι τρόπῳ δύναται νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην ἀνθρωπίνων ὄντων, ὑπὸ ἀνοσίους κοινωνικὰς ἢ πολιτικὰς συνθήκας διαβιούντων πολλαχοῦ τοῦ κόσμου, κατέλιπεν ἔρμαιον τῆς βουλγαρικῆς θρασύτητος καὶ μεγαλομανίας ἑλληνικὸν πληθυσμὸν ἑλληνικῆς ἔκπαλαι χώρας, καθ' οὗ ἀπὸ δύο ἤδη δεκαετηρίδων διεξάγεται ὁ βιαιότατος τῶν πολέμων.

Ἐπιτραπήτω μοι νὰ παρατηρήσω, ὅτι κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην δὲν κατενοήθη προσηκόντως καὶ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἡ ἐθνικὴ σημασία τοῦ βιαίου τούτου γεγονότος. Πάντα τὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον συμβάντα μαρτυροῦσι πολιτικὴν ἄγνοιαν παρ' ἡμῖν, ἔλλειψιν θετικῆς ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων. Ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἔθνους οὐδέποτε ἤρθη εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐθνικῆς περιωπῆς, ἣν πρωτίστως ἔπρεπε νὰ διεκδικῇ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς. Ἥκιστα κατενοήθη ἡ σημασία τῆς ἐν Φιλιππουπόλει συντελεσθείσης ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν καθεστώτων. Ἀντὶ νὰ διαμαρτυρηθῶμεν, διότι τμῆμα ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, κατοικοῦντος ἐν χώρᾳ ἔκπαλαι ἑλληνικῇ, τῇ βορείῳ Θράκῃ, κατέστη ὑποτελὲς τοῖς Βουλγάροις, ἀντὶ νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ὑπὸ τῶν Μ. Δυνάμεων κανονισθέντος καθεστῶτος ἰσονομίας καὶ ἰσοτελείας τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ οἰκουσῶν ἐθνικοτήτων, ἀφοῦ προφανῶς παρεβιάζοντο δικαιώματα ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ ὀργανικῷ νόμῳ τῆς διοικήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας, ἐκηρύξαμεν, πρὸς διεκδίκησιν ἐθνικῶν δικαίων, τῶν παραβιασθέντων ἐκ τοῦ πραξικοπήματος τούτου, ἐπιστράτευσιν. Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, μὴ ἀντιλαμβανόμενος σοβαρῶς τῶν συμβαινόντων, οὐδενὸς δὲ τολμῶντος, κατὰ τὸ εἰκός, νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, ἐκ φόβου ἀντιδημοτικότητος, ἐπεβλήθη εἰς τὴν κυβέρνησιν, καταστᾶσαν

πολεμικήν, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προπαρασκευῆς τοῦ ἔθνους, περιορισθεῖσαν ἐπὶ ὀκτὼ περίπου μῆνας εἰς τὴν ἐκγύμνασιν ἀτυχῶς ἐξησκημένων ἐφέδρων, ἐθελοντῶν καὶ νεοσυλλέκτων.

Ἀλλὰ τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ ἡ Ἑλλὰς ἐν τῇ περιστάσει ἐκείνῃ; Ἁπλούστατον. Ἔπρεπε νὰ κατανοήσῃ, ὅτι τὸ πραξικόπημα τῆς Φιλιππουπόλεως δὲν ἀπηυθύνετο μόνον κατὰ τῆς τουρκικῆς ἐπικυριαρχίας, κατὰ τοῦ διπλωματικοῦ κύρους τῶν Μ. Δυνάμεων, αἵτινες καθώρισαν τὸ καθεστὼς τοῦτο, ἀλλ' ἐπίσης ἀμέσως καὶ ἐμμέσως κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, ἀφοῦ τὸ ἐλεύθερον κράτος, θῦμα τῆς αἰωνίου ἀπρονοησίας αὐτοῦ, στρατιωτικῶς ἀσύντακτον καὶ ἀπαίδευτον, δὲν εἶχε σκεφθῇ νὰ ἐνεργήσῃ ἀμέσως τοὐλάχιστον, διὰ τῶν διατιθεμένων ὑπ' αὐτοῦ μέσων, ἀναλαμβάνον στρατιωτικὸν περίπατον εἰς Ἤπειρον, μὴ ὑπάρχοντος κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπαρκοῦς τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν, νὰ καταλάβῃ τὰ Ἰωάννινα καὶ δι' ἑτέρου σώματος ἐν Θεσσαλίᾳ τὴν Ἐλασσῶνα, ὡς δὲν ἐδίστασαν νὰ ὑποδείξωσι καί τινες τῶν δρώντων τότε διπλωματικῶν κύκλων(1), νὰ δημιουργήσῃ δ' οὕτω τετελεσμένον γεγονός, ἔχον ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ κῦρος τῆς Συνόδου τοῦ Βερολίνου, παρέσχεν εἰς τὸν κόσμον τὸ φαινόμενον ἀτυχοῦς ἐμπολέμου καταστάσεως, ἥτις οὐκ ὀλίγον ἐστοίχισεν αὐτῷ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς. Ἡ τοιαύτη κατάληψις χωρῶν, ἐπιδικασθεισῶν ἤδη τῇ Ἑλλάδι, θὰ θὰ ἦτο ἀντίκτυπος τοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως,

---

(1) Τοιαύτην γνώμην ἐξέφρασέ μοι ἐν Ρώμῃ, ἐν ἔτει 1886, ὁ τότε ἡγέτης τῆς κατὰ τοῦ Δεπρέτη καὶ Ρομπιλὰν ἀντιπολιτεύσεως κ. Κρίσπης. Ἐπληροφορήθην ἐπίσης ἐξ αὐθεντικωτάτης πηγῆς, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας Ρομπιλὰν τοιοῦτό τι ὑπέδειξεν εἴς τινα τῶν ἡμετέρων, παραπονούμενον ἐπὶ τῇ ἐχθρικῇ πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν στάσει τῆς Ἰταλίας:— Ἐπὶ τέλους διευκολύνατέ με καὶ σεῖς, ἐπεφώνησεν ἐν στιγμῇ στενοχωρίας.

ἐπαναφορὰ τῆς πολιτικῆς ἰσορροπίας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οὕτως ἢ ἄλλως ἐνεργοῦσα ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, εἰρηνικὴ ἢ πολεμική, καθῆκον εἶχε νὰ ἐξεγερθῇ, διαμαρτυρομένη κατὰ τοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ τῆς Βουλγαρίας, οὐχὶ δὲ νὰ καταστήσῃ δυσχερῆ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ ἄνευ ὡρισμένου σκοποῦ τὴν θέσιν τῆς Τουρκίας. Αὕτη δέ, αἰσθανομένη ἑαυτὴν ἐλευθέραν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν συνόρων, θ' ἀνελάμβανεν ἴσως νὰ πατάξῃ τὴν βουλγαρικὴν θρασύτητα, ὅσον καὶ ἂν ἡ Βουλγαρία ἐνισχύετο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὑφ' οἱασδήποτε Μεγάλης Δυνάμεως. Ἀλλ' ἡ Τουρκία εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν νομιμότητα καὶ τὴν ὑποστήριξιν ἰθαγενῶν στοιχείων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, δὲν ἦτο δὲ ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τοσοῦτον ἀξία λόγου, ὥστε ν' ἀντιπαραταχθῇ μετ' ἐπιτυχίας καὶ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τῶν Σέρβων, τῶν Ἑλλήνων ἐν τοιαύτῃ περιστάσει μὴ ἐχόντων ἀφορμὴν νὰ μετάσχωσι τοῦ ἀγῶνος, ἀφοῦ πλέον δὲν εἶχε καταληφθῇ ἐγκαίρως ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνήκουσα γραμμὴ τοῦ Βερολίνου.

Ὀφείλω νὰ παρατηρήσω ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος, ἐθνικὴ ὄντως καθισταμένη, δὲν δύναται, οὐδ' ὀφείλει νὰ εἶνε πολιτικὴ γεωγραφικῆς μόνον ἐπεκτάσεως. δηλαδὴ προσαρτήσεως χωρῶν εἰς τὸ ἐλεύθερον ἔδαφος. Πρέπει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν νὰ εἶνε εὐρυτέρα. Ὅπου Ἑλληνισμός, συμπαγὴς ἢ διεσπαρμένος, ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ ἐποπτεύῃ, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐνεργοῦσα. Δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὸ ἔδαφος τὴν ἐθνικὴν δύναμιν λαοῦ τινος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια καὶ ὑπεροχή. Ταύτην δὲ τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν ὑποχρεοῦται νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτοῦ ἐργασίᾳ. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, οἱ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀποκεχωρισμένοι ἀπὸ τοῦ

ἐλευθέρου κράτους, ἢ τῶν ὑποδούλων ἐπαρχιῶν, τίς οἶδεν, ὁποίαν ὑπηρεσίαν δύναται νὰ παράσχωσί ποτε εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος, συντελοῦν ἐπὶ τέλους τὴν εὐρείαν αὐτοῦ ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἑνότητα:

Ἕνεκα τῶν σφαλμάτων τῆς πολιτικῆς τῶν τριῶν κατ' ἐξοχὴν διαφερομένων κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, Τουρκίας, Ἑλλάδος καὶ Σερβίας, εἰ καὶ ἡ Ρωμουνία ἠδύνατο νὰ συμπράξῃ, μὴ συνεννοηθέντων πρὸς ματαίωσιν τοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως, ἀφοῦ ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη τοσαύτην εἶχεν ἐπιδείξῃ ἀδιαφορίαν, ἐπέτυχεν ἡ τολμηρὰ ἐνέργεια τῆς Βουλγαρίας. Ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς, ὀνόματι μόνον διοικητὴς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, εἶνε ὑποτελὴς τοῦ Σουλτάνου, πράγματι ἐν τούτοις ἐξασκεῖ κυριαρχικὰ δίκαια. Παρεβιάσθη ὁ ὀργανικὸς νόμος τῆς ἐπαρχίας ταύτης, δι' οὗ ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει καὶ ἐξησφαλίζοντο προσηκόντως τὰ δίκαια τῶν συνοικούντων μετὰ τῶν Βουλγάρων λαῶν, ὧν τὸ ἥμισυ ἀπετέλουν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τοῦρκοι. Καὶ ἤδη, μετὰ σατανικῆς ἐπιτηδειότητος, καταβάλλεται πᾶσα προσπάθεια, ὅπως διασπασθῶσιν αἱ ἑλληνικαὶ Κοινότητες, παρεισαγομένων βουλγαρικῶν πληθυσμῶν ἐν τοῖς τμήμασιν ἐκείνοις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἅτινα θὰ ἠδύναντο ἴσως, δοθείσης εὐκαιρίας, νὰ προκαλέσωσιν ἀντίδρασιν κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων.

*
* *

Audaces fortuna juvat. Αἱ ἀπροσδόκητοι ἐπιτυχίαι τῶν Βουλγάρων κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐξεγείρωσι τὴν φαντασίαν αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ἀναπτύξωσι μείζονα πολυπραγμοσύνην καὶ τόλμην. Ἐκ τοῦ μηδενός, διὰ τῆς ἐννοίας τῆς τύχης μόνον, ἐγένετο κράτος ἡ Βουλγαρία

Ἤδη δέ, μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τὸν θρίαμβον τῶν βουλγαρικῶν ὅπλων κατὰ τοῦ ἀσυντάκτου καὶ πλημμελῶς διευθυνομένου σερβικοῦ στρατοῦ, δὲν ἐδίστασεν' ἀξιώσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἡ εὐρωπαϊκὴ πολιτική, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοσοῦτον ἐνθουσιᾷ ὑπὲρ τῶν *τετελεσμένων γεγονότων*, ἠσθάνθη ἄρρητον ἀγαλλίασιν ἐπὶ τῷ τετελεσμένῳ τῆς καταλήψεως τῆς Φιλιππουπόλεως γεγονότι, ὅ περ ἐν τῇ συνήθει ἀνανδρίᾳ αὐτῆς καὶ τῷ δισταγμῷ ἀπεδέξατο, εὐηρεστημένη, ὅτι ἀπέμεινεν αὐτῇ μία φροντὶς ὀλιγωτέρα περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου. Παράδοξος ἀγάπη κατέλαβεν ἀμέσως τὴν Εὐρώπην πρὸς τὸ τυχοδιωκτικὸν κρατίδιον, ὅ περ, ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου, ἐπίστευσεν, ὅτι κατέστη τὸ κράτος τοῦ μέλλοντος, πλῆρες εὐρωστίας καὶ ἐνεργείας. Μία νίκη ἐξήρκεσε νὰ προσδώσῃ περιφανῆ αἴγλην εἰς τὴν νέαν Βουλγαρίαν. Φεῦ! ἡ νίκη αὕτη δὲν εἶνε ἔργον τῆς βουλγαρικῆς στρατηγικῆς τέχνης καὶ ἀνδρείας, ὅσον ἀποτέλεσμα τῆς σερβικῆς ἀσυνταξίας. Ἀλλ' εἴθισται ὁ κόσμος ἡ λεγομένη δημοσία γνώμη, νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ τὸ ἐκ τοῦ σερβοβουλγαρικοῦ πολέμου ἀποτέλεσμα ἐξεδηλώθη ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας. Ἡ πολυθρύλητος τριπλῆ συμμαχία, ἡ καταρτισθεῖσα, ὡς γνωστόν, καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο καὶ τὸ πραξικόπημα τῆς Φιλιππουπόλεως, ἀπεδέξατο μετ' ἐνθουσιασμοῦ τοῦτο, φρονοῦσα ὅτι διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς ρωσσικῆς ἐπιρροῆς—διότι ἡ Ρωσσία εἶχε διαμαρτυρηθῇ κατὰ τοῦ πραξικοπήματος—ἐνισχυομένου τοῦ νέου κράτους, θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Αἵμου σλαυϊκὴν φιλοκτημοσύνην.

Ἡ Ἀγγλία παρηκολούθησεν ἐπίσης διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὴν πολιτικὴν ταύτην. Ὑπεστήριξε κατὰ πρῶτον τὸν Βάττεμ-

βεργ διὰ τῶν πρακτόρων αὐτῆς καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Σταμπολώφ, καταλ βόντα τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἐν Βουλγαρίᾳ.

Μετὰ τοὺς Ρώσσους, μονονουχὶ ἐκδιωχθέντας ἐκ Βουλγαρίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σταμπολώφ, ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶνε ὁ πραγματικὸς ὀργανωτὴς τοῦ νέου κράτους Φέρων ἅπαντα τὰ ἔνστικτα τῆς ἀσιατικῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνῆκεν, ἐκδηλώσας αὐτὰ ἐν ὅλῃ τῇ γυμνότητι διὰ τοῦ κληρονομικοῦ *ἀταβισμοῦ*, παρέσχε καταπληκτικὴν ὥθησιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Δικτάτωρ καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἐκυριάρχησεν ἐπί τινα χρόνον διὰ τῆς βίας καὶ τῆς διαφθορᾶς. Μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα, προκρίνων συνήθως τὰ ἀθέμιτα. Ἀγνοῶ ἂν ἀνέγνωσεν ἢ ἤκουσέ τι περὶ τοῦ *Ἡγεμόνος* τοῦ Μακιαβέλλη ὁ Βούλγαρος πολιτικός· ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ἐκυβέρνησε τὴν πατρίδα αὐτοῦ διὰ τῶν μεθόδων τοῦ λεγομένου Μακιαβελλισμοῦ. Ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἠδύνατο διὰ τῆς διαφθορᾶς, προσεπάθει διὰ τῆς βίας. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεδείκνυτο νικητής. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἡ Βουλγαρία ὑπέκυψεν εἰς τὴν θέλησίν του, ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ὅστις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἦτο νευρόσπαστόν του, μέχρι τοῦ τελευταίου Βουλγάρου. Ἐπὶ τέλους, καταστὰς ἀφόρητος, ἐξεδιώχθη μὲν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, μετά τινα δὲ χρόνον, ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς διατελῶν, ἐδολοφονήθη —μὴ ὄντων ἴσως ἀθώων ἐν τῷ ἐγκλήματι τούτῳ καὶ αὐτῶν τῶν πρώην πολιτικῶν αὐτοῦ φίλων καὶ συνεργατῶν, κατὰ τὰ γραφέντα, ἀλλὰ μὴ ἐπαρκῶς διαψευσθέντα.

Ὡς εἶπον, ὁ Σταμπολὼφ ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν Βούλγαρος πολιτικός Διῴκησε τὴν πατρίδα αὐτοῦ ὡς προσῆκε λαῷ, ἐστερημένῳ πάσης ἠθικῆς ἀντιλήψεως, βουλγαρικῶς. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξαν ἄνευ σημασίας τὰ ἀποτελέσματα τῆς διοικήσεως ταύτης. Ἀναῦτη εἶνε ἰσχυρὰ καὶ σημαίνουσα δύναμις ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, τοῦτο οὐ σμικρὸν ὀφείλεται εἰς τὴν διοικητικὴν τοῦ

ἀνδρὸς ἐνέργειαν Οἱ διάδοχοι δὲν ἀπεμακρύνθησαν τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, τοῦ μόνου δυνατοῦ καὶ προσήκοντος διὰ τὴν Βουλγαρίαν.

Ἀξιοσημείωτον χαρακτηριστικὸν τῆς πολιτικῆς τοῦ Σταμπολὼφ ἦτο ὁ ἀντιρωσσισμὸς αὐτοῦ. Ἔσχε τὸ θάρρος ὑποστηριζόμενος βεβαίως καὶ ὑπὸ τῆς τριπλῆς Συμμαχίας, νὰ καταπολεμήσῃ μετὰ σπανίας ἐνεργείας διὰ πολιτικὸν μικροῦ κράτους, ἐστερημένου πάσης ἱστορικῆς παραδόσεως καὶ σημασίας, τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπιρροὴν τῆς Ρωσσίας, ὑφ' ἧς αὕτη πρὸ δεκαετίας μόλις ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐδημιουργήθη. Καὶ ἂν μετά τινα χρόνον ἐπῆλθε πλήρης συνδιαλλαγὴ μεταξὺ Ρώσσων καὶ Βουλγάρων, ὑποταχθέντων τῶν δευτέρων εἰς τοὺς πρώτους, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ σπέρματα τῆς πολιτικῆς τοῦ Σταμπολὼφ θέλουσι καρποφορήσῃ, ἐκτὸς ἂν ταχέως ἐπισπευσθῇ ἡ ἀπὸ πολλοῦ παρασκευαζομένη ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καταστροφή. Λαός τις, οἱανδήποτε κεκτημένος ἀνατροφήν, ἅπαξ λαβὼν συνείδησιν ἑαυτοῦ, δυσχερῶς ἀποτάσσεται αὐτῆ. Τοιοῦτό τι σημαίνει πράγματι αὐτοκτονίαν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Βουλγαρία ὑπέκυψεν αὖθις εἰς τὴν ρωσσικὴν ἐπιρροήν. Ὁ Φερδινάνδος μετ' εὐθυκρισίας κατενόησε τὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος συμφέροντα τοῦ τόπου, ὃν ἐκλήθη νὰ διοικήσῃ. Δὲν ἐδίστασε νὰ βαπτίσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐξευμενίζων τὴν τέως ἐχθρικὴν δύναμιν. Ἐκ τῆς πολιτικῆς ταύτης δὲν ἐπῆλθε ζημία βεβαίως τῇ Βουλγαρίᾳ. Ἀλλὰ τί φρονοῦσι νῦν περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἡ τριπλῆ Συμμαχία καὶ ἡ Ἀγγλία, αἵτινες τοσοῦτον ἐδείχθησαν εὐμενεῖς πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ Σταμπολὼφ καὶ τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐπὶ τῇ μωρᾷ ἐλπίδι, ὅτι θέλουσι δημιουργήσῃ ἐν αὐτῇ ἰσχυρὸν ἀντίρροπον κατὰ τῆς ἐν τῷ Αἵμῳ ρωσσικῆς φιλοκτημοσύνης ;

*
* *

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐξελίσσεται φοβερωτέρα ἡ τραγῳδία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἡ ἐν Φιλιππουπόλει πολιτικὴ μεταβολὴ ἐπήνεγκε θανάσιμον κατ' αὐτοῦ τραῦμα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἐνεθάρρυνε δὲ τὰ μάλιστα τὰς ἐνεργείας τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐπὶ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Σκοπῶ νὰ ἐκθέσω ὅσον τὸ ἐνὸν λεπτομερῶς καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ δεδομένων ἐρειδόμενος τὴν θλιβερὰν δοκιμασίαν καὶ τὰς περιπετείας, ἃς ὑφίσταται τὸ ἑλληνικὸν γένος, καταδιωκόμενον καὶ πολεμούμενον μετὰ μανίας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρὸ τούτου, πρὶν ἢ ἐκθέσω τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ διωγμοῦ, δὲν κρίνω ἄσκοπον νὰ μνημονεύσω ἰδιαιτέρως περὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, αἵτινες προσηκόντως ὀργανούμεναι καὶ διευθυνόμεναι ἠδύναντο τὰ μάλιστα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐπιτυχῆ καταπολέμησιν τῶν ἐχθρῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν περιφρούρησιν τῶν περιφανῶν αὐτοῦ ἀκροπόλεων, ἀφ' ὧν ἐκδιώκεται, ἀπό τινος δὲ χρόνου ἤρξατο δεικνύων σημεῖα ὑποχωρήσεως.

Ὁ Ἑλληνισμός, ἀφιλονείκητος ἱστορικὴ δύναμις, παρὰ τὰς περιπετείας αὐτοῦ καὶ τὰς καταστροφάς, τὸν σεβασμὸν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐμπνέων, ἠδύνατο ν' ἀντεπεξέλθῃ ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν κατακτητικῶν καὶ ἀπορροφητικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ ἧκιστα ἐπιτυχὴς πολιτικὴ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους εἰς οὐδὲν συνετέλεσεν. Ἐκτὸς εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐλευθέρας πολιτείας τυγχάνουσιν ἀναρμόδιοι πρὸς τὸν μέγαν σκοπόν, δι' ὃν προορί-

ζονται. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λαμβάνονται ὑπ' ὄψει ἐν τῇ χρησιμοποιήσει αὐτῶν αἱ συστάσεις, τὰ μέσα, οὐχὶ δὲ ἡ ἱκανότης.

Ἀγνοῶ, ἂν ὑπάρχῃ ἔθνος ἐν Εὐρώπῃ, ἐπιδιῶκον γενναῖον σκοπὸν καὶ ἀντιπροσωπευόμενον ἐν τῇ διεξαγωγῇ αὐτοῦ τοσοῦτον ἀδεξίως καὶ ἀνεπιτυχῶς, ὅσον τὸ ἑλληνικόν.

Πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, αἱ χρησιμοποιούμεναι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας, λειτουργοῦσιν οὐχὶ ὡς ἔδει δεξιῶς καὶ δραστηρίως. Αὐτοὶ οἱ ἐχθροί, ἐκεῖνοι, καθ' ὧν ἀγωνιζόμεθα, δὲν διστάζουσι νὰ εἴπωσι τοῦτο, οἰκτείροντες καὶ χαιρεκακοῦντες ἐπὶ τῇ ἀβελτηρίᾳ ἡμῶν πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων.

Πανταχοῦ, ὅπου διεξάγεται ὁ ἀγὼν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ εἶνε ἡ Ἐκκλησία, τὸ Σχολεῖον καὶ τοῦ ἐλευθέρου κράτους οἱ ἀντιπρόσωποι. Ἂν παραβλεφθῇ ἡ ἐνέργεια τούτων πρὸς τὴν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἄλλων λαῶν ἢ προσηλυτισμῶν, τῶν πρὸς ἡμᾶς διεκδικούντων τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐλέγχεται πολλῷ ὑποδεεστέρα.

Ἡ ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶνε ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ ἡ γεραρωτάτη τῶν χριστιανικῶν. Ἀμφισβητεῖται τοῦτο βεβαίως ὑπὸ τῶν καθολικῶν, ἀλλ' οἱ ἐξ αὐτῶν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας ἀποσπασθέντες, οἱ Διαμαρτυρόμενοι, οἱ Παλαιοκαθολικοί, κλ. ἀπονέμουσιν ἰδιαίτερον σεβασμὸν εἰς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Τίνι τρόπῳ ἐργάζονται οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν; Λίαν ἀδεξίως. Στεροῦνται δυστυχῶς πολλοὶ τούτων τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐκείνου σθένους, ἐνθουσιασμοῦ, οὗ ἄνευ εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπικρατήσῃ ἰδέα τις· στεροῦνται τοῦ ἀναγκαίου φρονήματος, τοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιβεβλημένης ἐργασίας ζήλου, οὗ ὑπερμέτρως ἐμφοροῦνται ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν οἱ λειτουργοί.

Ὁμολογῶ, ὅτι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, διὰ τῆς συνετῆς ἐπὶ

μακροὺς αἰῶνας πολιτικῆς αὐτῆς, κατώρθωσε νὰ περιστώσῃ τὴν κιβωτὸν τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας. Περιφανεῖς Ἱεράρχαι ἐπρωτοστάτησαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως. Ὁ δὲ κατώτατος κλῆρος παρηκολούθησε τὰς ἐθνικὰς περιπετείας, ἀγωνισθεὶς ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ὑπὲρ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Δὲν ἐδίστασαν πάντες οὗτοι πρὸ τῶν θυσιῶν, πρὸ τῶν κινδύνων. Ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς ὀφείλει οὐ σμικρὸν τὴν ἱστορικήν αὐτοῦ ἀναγέννησιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τηρήσασαν ἐν χαλεποῖς καιροῖς τὴν γλῶσσαν. τὸ αἴσθημα, τὴν συνείδησιν, τὴν καρτερίαν.

Σήμερον ἐν τούτοις ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος ὑστεροῖ ἐν πολλοῖς, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν κλῆρον τῶν παρελθόντων αἰώνων, ὡς καὶ πρὸς τὸν κατ' αὐτοῦ ἀντιδρῶντα καὶ ἀγωνιζόμενον κλῆρον τῶν ἀντιπάλων Ἐκκλησιῶν. Βεβαίως στερεῖται πολλῶν μέσων καὶ ἐφοδίων, ὧν εὐμοιροῦσιν οὗτοι. Οὐχ ἧττον, δέον νὰ ὦμεν εἰλικρινεῖς, ὁμολογοῦντες, ὅτι ποιά τις νωχέλεια καὶ ραστώνη κατέλαβεν αὐτὸν ἀπό τινος χρόνου. Ἴσως κατεβλήθη ἐκ τῶν τελευταίων ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀτυχημάτων καὶ περιεκόπη τὰς πτέρυγας. Ἀλλὰ δικαιολογεῖται ἡ ἀδιαφορία; Ἀκριβῶς αἱ περιπέτειαι καὶ αἱ δοκιμασίαι τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἔπρεπε νὰ προσθέσωσιν εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ μεῖζον σθένος. Εἰ μή τι ἄλλο, ἔπρεπε νὰ μιμηθῇ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν, οἵτινες, κρατοῦντες τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν Βίβλον ἀνὰ χεῖρας, προσπαθοῦσι παντὶ σθένει πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς νὰ ἐκδιώξωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς τῶν πατέρων.

Παρὰ τῶν πολεμίων τούτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους ἔπρεπε νὰ λάβῃ διδάγματα σθένους καὶ ἐνεργείας ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος. Δυστυχῶς ἀδιαφορεῖ ἐξ ὁλοκλήρου Κατελήφθη ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ τουρκικοῦ *κισμέτ*· μοιροδοξεῖ ὡς ὁ ἔσχατος τῶν Μουσουλμάνων, καταλαμβάνεται ἐκ φρίκης πρὸ πάσης ἐνερ-

γείας. — Τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἡμεῖς, στερούμενοι τῶν μέσων τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀγωνιζομένων, ὀλίγοι ὄντες πρὸς πολλούς; Τοιαύτη ἡ ἀνατολικὴ ἀπόκρισις πλείστων ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου διὰ πᾶσαν ἀπευθυνομένην πρὸς αὐτοὺς παρατήρησιν καὶ παρότρυνσιν πρὸς ἐνέργειαν. Φρονοῦσιν, ὅτι δικαιολογοῦνται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐκ τῆς νωθρίας ταύτης ἀνίκανοι καθιστάμενοι πρὸς πᾶσαν γενναίαν ἐνέργειαν, ἀπεκδεχόμενοι μετ' ἐγκαρτερήσεως τὰ συμβαίνοντα, κατέλιπον εἰς τοὺς ἐχθροὺς εὐρὺ τὸ στάδιον τῆς ἀνθελληνικῆς ἐνεργείας. Τούτου ἕνεκα ἀπωλέσθησαν, ἢ κινδυνεύουσι ν' ἀπολεσθῶσιν, οὐκ ὀλίγαι θρησκευτικαὶ καὶ ἐθνικαὶ ἀκροπόλεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον. Ὕστερον ἀπὸ τοσαύτας ἀπωλείας, μόλις δυνάμεθα νὰ συγκρατήσωμεν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην δύο περιμάχητα προπύργια τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας, τὸν Ἄθωνα καὶ τὸν κινδυνεύοντα θρόνον τῆς Ἀντιοχείας

Ὑμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀπαξιοῦμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον — καὶ ὡς ἄτομα καὶ ὡς σύνολον — νὰ ἐργασθῶμεν μετὰ διαφέροντος καὶ ζήλου ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ξένων· προφασιζόμεθα αἰωνίως, διστάζομεν. Τοὐναντίον πράττουσιν οἱ ξένοι· καίπερ ἀγνοοῦντες τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, ὃν ἀναλαμβάνουσι νὰ προσηλυτίσωσι, τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα αὐτοῦ, οὐδόλως διστάζουσι. Καὶ ἂν δὲν ἐπιτυγχάνωσιν ἐξ ὁλοκλήρου, οὐχ ἧττον κατορθοῦσι νὰ συνταράξωσι τὰς συνειδήσεις τῶν ἁπλουστέρων· πάντοτε ἐπὶ ζημίᾳ ἡμῶν.

Παρετήρησα, καθ' ὅλην τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου τὸν Καθολικισμόν, ἐργαζόμενον μετ' ἀπαραμίλλου δεξιότητος κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ κατορθοῦντα νὰ προσελκύῃ τὴν συνδρομὴν ἀντιπροσώπων, διπλωματικῶν ἢ προξενικῶν, ἀντιμαχομένων πολλάκις

κυβερνήσεων. Ποικιλώνυμοι Μοναχοὶ τῆς Δύσεως συντηροῦσι Σχολεῖα ἀνώτερα καὶ κατώτερα, οὐχὶ βεβαίως ἀπὸ φιλανθρωπικοῦ αἰσθήματος ὁρμώμενοι ὅσον ἀπὸ προσηλυτιστικοῦ σκοποῦ Καθὰ ἐπληροφορήθην, οὐ σμικρὸν ἐπέτυχον καὶ ἐπιτυγχάνουσιν ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν. Οἱ ἐκ τῶν ἰθαγενῶν δὲ προσηλυτιζόμενοι καθίστανται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φανατικώτατοι, πράκτορες ἐν τῷ μέλλοντι ἀνθελληνικῶν σκοπῶν καὶ συμφερόντων. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐπίσης, εἰ καὶ μεθ' ἧττονος φανατισμοῦ, ἐπιδιώκουσι τὴν ἐξάπλωσιν τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἀνὰ τὰς χώρας τοῦ Αἵμου. Βαρεῖα εἶνε ἡ εὐθύνη ἐπὶ τῇ ἀδιαφορίᾳ τῶν κρατούντων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας· αἱ δυνάμεις αὐτῆς εἰς οὐδὲν συντελοῦσιν, εἰ καὶ ταύτας διαχειριζομένη αὕτη προσηκόντως, ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ ἰσχυρότατον ἐθνικὸν παράγοντα

Ἐξέφρασα ἐπανειλημμένως τὴν ἐπὶ τούτῳ λύπην μου εἰς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὁμογενῶν. Πλεῖστοι τούτων ἀνομολογοῦσιν ἀδράνειαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀδιαφορίαν ὡς πρὸς τὰ ἐθνικὰ πράγματα. Δὲν ἀντιλαμβάνεται τῶν πρὸ αὐτῆς συμβαινόντων. Τὸ Πατριαρχεῖον καὶ οἱ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ ἱεράρχαι δὲν ἀναλαμβάνουσι τὴν προσήκουσαν ἐθνικὴν δρᾶσιν. Δὲν ἐννοῶ νὰ πράξωσι τοῦτο, ἔχοντες ἀναπεπταμένην τὴν σημαίαν· καὶ δυσχερὲς καὶ ἐπικίνδυνον. Δύναται ἐν τούτοις νὰ ἐργασθῇ ἐθνικώτατα, χωρὶς νὰ καταφωρᾶται, δύναται καὶ ἔχει ὅλα τὰ μέσα νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἁρμοδίους ἄνδρας ὡς ἐπισκόπους καὶ ἱεροκήρυκας, ἀποστέλλον τοὺς ἐξ αὐτῶν ἱκανωτάτους εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας, ἐν αἷς διατρέχει ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξοντώσεως κίνδυνον. Ἀλλὰ σπανίως πράττει τοῦτο. Ἐν τῇ ἐκλογῇ δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψει προσόντα, ἀλλὰ συστάσεις μόνον καὶ μέσα. Ἐντεῦθεν τὰ φοβερὰ ἐπεισόδια, τὰ πλέον ἢ ἅπαξ ἐκδηλωθέντα καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐκδηλού-

μενα παρά τισι τῶν λειτουργῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας — ἡ ἀπεμπόλησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν ἡμῶν συμφερόντων εἰς τοὺς πράκτορας ξένων προσηλυτιστικῶν ἑταιρειῶν. Πλέον ἢ ἅπαξ το ἑλληνικὸν πλήρωμα, ἀπολέσαν πᾶσαν ὑπομονήν, μὴ εἰσακουόμενον παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. ἠναγκάσθη νὰ ἐξεγερθῇ κατὰ τῶν ἀρνησιπατρίδων ἱεραρχῶν αὐτοῦ, ἐξαναγκάζον οὕτω τὴν ἀπὸ τῆς ἐπισκοπικῆς ἕδρας ἀπομάκρυνσιν ἐπιβούλων θρησκευτικῶν λειτουργῶν.

Λόγῳ ἐπιστημονικῆς μορφώσεως οἱ Ἕλληνες ἱεράρχαι ὑπερτεροῦσι βεβαίως καὶ Σλαύους καὶ Ρωμούνους. Ἀλλ' οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐργάζονται μετὰ φανατικοῦ ζήλου. Εἶνε ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος αὐτῶν. Ηὐχόμην νὰ εἶχον ποσοστὸν μόνον τοῦ ζήλου τούτου οἱ ἡμέτεροι!

Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ λοιποὶ ὀρθόδοξοι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου παραπονοῦνται συνήθως κατὰ τοῦ προσηλυτιστικοῦ πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Οὐδὲν τούτου ἀναληθέστερον. Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ αἰώνων ὑπνώττει ἐπὶ τῶν οἰκουμενικῶν αὐτοῦ παραδόσεων.

Αἱ ἡμέραι, ἃς διέρχεται τὸ ἑλληνικὸν γένος, εἶνε δειναὶ καὶ κρίσιμοι. Ἐξορκίζω τοὺς ἱεράρχας τῆς ὀρθοδοξίας νὰ μελετήσωσι πραγματικώτερον τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ νὰ ἐργασθῶσιν ἐθνικώτερον. Ἠδυνάμην ν' ἀναφέρω πολλοὺς ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου, μὴ ἐκτελοῦντας κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ καθῆκον αὐτῶν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα γινώσκει αὐτοὺς τὸ Πατριαρχεῖον, ἢ δύναται εὐκόλως νὰ τοὺς μάθῃ. *Ας πράξῃ ὅ τι δεῖ.*

*
* *

Παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἕτερος παράγων μεγίστης ἐπίσης σημασίας ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, δυνάμενος τελεσφόρως

νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶνε τὸ Σχολεῖον.

Δυστυχῶς, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ πράγματα καὶ τὴν κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας ἐνέργειαν αὐτοῦ, δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι καὶ τοῦτο τυγχάνει σήμερον ἄξιον τῆς ἀποστολῆς του. Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἤλπισε πολὺ ἐκ τῆς ἐθνικῆς δράσεως τῶν σχολείων, ἅτινα ἐν σκοτεινοῖς καιροῖς ὑπῆρξαν φωστῆρες κατὰ τὴν Ἀνατολήν, οὐ μόνον πρὸς φωτισμὸν τῶν ὁμογενῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλογλώσσων.

Πρὸ τῆς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον πολιγγενεσίας τὸ ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἦτο ἡ δύναμις ἐκείνη ἥτις μετὰ τῆς Ἐκκλησίας περιέσωζε τὴν καθ' ὅλων τοῦ γένους. Διετέλει συνήθως ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἐκκλησίας, ἧς τὸ πρόγραμμα μετέδιδε τοῖς τε ἑλληνογλώσσοις καὶ τοῖς μή. Ἐν αὐτῷ ὑπεθάλπετο ἐπὶ αἰῶνας τὸ ἐθνικὸν πῦρ, ἐμέλλε δ' ἀπὸ τῶν σπλάγχνων του νὰ ἐκβλαστήσῃ ἰσχυρὰ καὶ ἀκαταβλητος ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις. Ὁ τύραννος οὐδ' ὑπώπτευε κἂν, ὁποῖα ἔμελλον νὰ εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξεγέρσεως ἐκείνης, τῆς ἥρμα διὰ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων διεξαγομένης. Πορὰ τὴν ἀθλιότητα τῶν καιρῶν καὶ τὸ φιλύποπτον τοῦ καθεστῶτος, ἡ παιδευσις ἦτο γενναιοτάτη, ἑλληνικωτάτη, ἀνερρίπιζε τὰ ἐθνικὰ αἰσθήματα, ὑπέβολπε τὰ ἰδεώδη τῆς πεσούσης φυλῆς, ἐκ τοῦ βίου τῶν προγόνων ἀνεμίμνησκεν αὐτῇ τὰ ἐπιβολλόμενα πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα. Οὕτως ἐσφηνηλατήθη ἡ πρὸ τῆς τελευταίας ἐθνεγερσίας ὑπερφυὴς γενεά, ἡ ἐκπλήξασα τὸν κόσμον διὰ τοῦ σθένους τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς μέχρι θυσιῶν καθ' ἑκάστην ἐκδηλουμένης αὐτῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἰδέαν καὶ τὴν πίστιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἤκουσα ἐν ἐφηβικῇ ἡλικίᾳ παρὰ γερόντων τῶν πρὸ τῆς παλιγγενεσίας χρόνων, ὁπόσον αὐστηρῶς ἐθνικὴ ἦτο ἡ παίδευσις, ἡ παρεχομένη τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας. Δὲν ἦτο αὕτη ποικίλη, ἐγκυκλιοπαιδική· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δ' ἐστερεῖτο

ἐπιστημονικῆς βαθύτητος· ἀλλ' ἦτο ἐξόχως ἑλληνικὴ τήν τε οὐσίαν καὶ τοὺς τύπους. Οἵ τε διδάσκοντες καὶ οἱ διδασκόμενοι ἐχειρίζοντο τὴν γλῶσσαν ἑλληνικώτατα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁδρὰ καὶ ὑψηλὰ νοήματα τῶν ἀριστουργημάτων τῆς προγονικῆς σκέψεως ἀπετυποῦντο ζωηρότατα ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν νεανίσκων. Διὰ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης παιδεύσεως κατωρθοῦτο ὁ προσηλυτισμὸς οὐ μόνον τῶν ὁμοεθνῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλοφύλων, εἰς ὧν τοὺς οἴκους εἰσήγετο κατὰ μικρὸν ἡ γλῶσσα τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Πλουτάρχου, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολὴ τῶν περιφανῶν ἐκείνων Ἀκαδημειῶν καὶ Σχολείων ἐν τῇ δουλευούσῃ ἔτι Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Παρῆλθον ἱκανὰ ἔκτοτε ἔτη· ἀλλ' ἡ δρᾶσις τῶν ἑλληνικῶν Σχολείων, ἅτινα ἐφώτιζον τοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ τοὺς μὴ τοιούτους, ὁποῖα ἦσαν κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, ἡ ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικὴ, ἡ Ἀθωνιὰς Ἀκαδήμεια, ἡ ἐν Ἰωαννίνοις, τὰ μεγάλα ἐκπαιδευτήρια τῶν Κυδωνιῶν, τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τοσούτων ἄλλων ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, παρασχόντα ἐξόχους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν παλιγγενεσίαν, μετὰ τιμῆς μέχρι τῆς σήμερον μνημονεύονται. Τὸ ἑλληνικὸν Σχολεῖον ὑπῆρξεν ὁ μυθικὸς δούρειος ἵππος, ἀφ' οὗ, ἐπὶ μακρὸν χρόνον παρασκευαζόμενοι, ἔμελλον νὰ ἐξέλθωσιν εὐτάλεῖς καὶ καρτερικοὶ οἱ ἀγωνισταὶ τῆς ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως καὶ ἐλευθερίας.

Ὅ τι τοσοῦτον γενναίως συνετέλεσεν εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς παλιγγενεσίας, ἔπεσεν εἰς μαρασμὸν καὶ ἀδράνειαν, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐνέργεια ἔπρεπε νὰ ἐκδηλωθῇ ἰσχυροτέρα καὶ γενναιοτέρα. Ἰδίᾳ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου ὀλεθρίως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Αὕτη, ἀπὸ ἐθνικῆς κατέστη χρησιμοθηρικὴ καὶ κοσμοπολιτική. Οἱ διδάσκαλοι πᾶν ἄλλο πράττουσιν ἢ νὰ ἐμπνέωσιν ἐθνικὸν φρό-

νημα —ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος—εἴτε διὰ τῆς συγγραφῆς, εἴτε διὰ τοῦ λόγου. Πρωτοστατεῖ ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ ταύτῃ δυστυχῶς τὸ Πανεπιστήμιον, ἰσχνοτάτην ἐθνικὴν τροφὴν παρέχον εἰς τοὺς φοιτῶντας. Ὁμολογῶ μετὰ λύπης, ὅτι οἱ ἐν τοῖς ξένοις πανεπιστημίοις ἐκπαιδευόμενοι Ἑλληνόπαιδες διαλλέγονται ὑπὸ ἐθνικωτέρου πυρὸς τῶν ἐν Ἀθήναις. Τὰ λοιπὰ ἐπίσης ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια ἀκολουθοῦσι τὴν αὐτὴν τετριμμένην ὁδόν. Οὕτω διαπράττεται —ἐξ ἀπρονοησίας βεβαίως—βαρύτατον κατὰ τοῦ ἔθνους ἔγκλημα διὰ τοῦ λειτουργοῦντος ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.

Πλεῖστα ἐρρήθησαν καὶ ἐγράφησαν ἀπό τινος χρόνου περὶ τῆς τοιαύτης διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου ἐπελθούσης καὶ ἐπερχομένης ζημίας εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ὡς μὴ ὤφειλε, περιοριζόμεθα οἱ Ἕλληνες εἰς λόγους μόνον, ὑρρωδοῦντες πρὸ τῆς ἐκτελέσεως, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν πραγμάτων. Καὶ ἐν τῇ ἐκπαιδευτικῇ αὐτοῦ ἐργασίᾳ τὸ ἑλληνικὸν γένος δεικνύει τὸ αὐτὸ τοῦ δισταγμοῦ πνεῦμα, ὅ περ δεικνύει καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς μεταρρυθμίσεσι, ταῖς ἐπιβαλλομέναις σήμερον πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος.

Ἤκουσα πολλαχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου παρ' ὁμογενῶν, μετὰ διαφέροντος παρακολουθούντων τὰ ἐθνικὰ πράγματα καὶ θλιβομένων ἐπὶ τῇ στασιμότητι ἡμῶν ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν πρόοδον, τὴν γινομένην ὑπὸ τῶν λοιπῶν περιοίκων λαῶν, τῶν πρὸς ἡμᾶς συναγωνιζομένων, ὅτι ἡ παρατηρουμένη ἀπό τινος χρόνου στασιμότης καθ' ὅλας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις δέον ν' ἀποδοθῇ ἰδίᾳ εἰς τὸ ἄστοχον σύστημα τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως. Δὲν εἶνε ἡ διδασκαλία μεθοδική, ὡς ἔδει· ἧκιστα ἀναπτύσσει τὴν περιέργειαν,τὸ πνεῦμα τῆς ἐρεύνης,τὴν ἅμιλλαν, τὴν φιλοτιμίαν· ἐν πολλοῖς προκαλεῖ τὴν νάρκην, τὴν ἀδιαφορίαν· τὸ κεφάλαιον τῶν παρεχομένων τοῖς μαθηταῖς θετικῶν γνώσεων

εἶνε ἐλάχιστον· οὐδὲ δύνανται οὗτοι νὰ τὸ χρησιμοποιήσωσιν ἐπιτυχῶς ἐν τῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα. ὃν κατ' ἀνάγκην ὀφείλουσι νὰ διεξαγάγωσιν, εἴτε ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, εἴτε ἐν ξένῃ χώρᾳ, πρὸς ἣν κατ' ἀνάγκην φέρεται ὁ ἐκ φύσεως ἀποδημητικὰς περιθάλπων ἔκπαλαι ροπὰς Ἕλλην. Αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀτελῶς διδάσκεται, καί τοι ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἀτελεστάτη εἶνε ἐπίσης καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ξένων γλωσσῶν, ὧν ἄνευ ἀδύνατος καθίσταται σήμερον, ἐν τῇ ὁσημέραι ἀναπτυσσομένῃ παγκοσμίῳ ἐπικοινωνίᾳ τῶν λαῶν, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν αἷς χώραις ἄλλοτε εἶχε τὸ πλεονέκτημα νὰ πρωταγωνιστῇ· κρεῖττον νὰ μὴ ἐδιδάσκοντο. Ἀτελέστατα διδάσκονται ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Γεωγραφία, καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν σημασίαν, χωρὶς νὰ ἐξεγείρωσι τὸ φρόνημα τῶν Ἑλληνοπαίδων, αἱ δὲ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, θεωρητικαί τε καὶ ἐφηρμοσμέναι, μονονουχὶ καταφρονοῦνται. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας βεβαίως καθίσταται δυσχερέστατος, εἰμὴ ἀδύνατος, ὁ ἀνταγωνισμὸς πρὸς τὰ ξένα ἐκπαιδευτήρια, ἅτινα παρακολουθοῦντα διηνεκῶς τὰς προόδους τῆς συγχρόνου κοινωνίας, ὑπερέχουσι τῶν ἡμετέρων, ὁσημέραι ὑποχωρούντων πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ, τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ μὴ τοιούτου.

Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦσαν τὰ δύο πνευματικὰ τῆς Ἀνατολῆς κέντρα Ρωμοῦνοι, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ἀλβανοί, πολλάκις δὲ καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν τῶν χωρῶν αὐτῆς ἐθνοτήτων, προσήρχοντο εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. Δὲν κατενοήσαμεν νὰ συγκρατήσωμεν τὴν ὑπεροχὴν ἡμῶν, νὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτὴν προσηκόντως. Σήμερον οἱ πλεῖστοι τῶν λαῶν τούτων ἀμφισβητοῦσι τὴν χρησιμότητα τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ δὲν διστάζουσι διὰ νομοθετικῶν μέτρων νὰ καταστρέψωσιν αὐτήν, κηρύττοντες ἀλυσιτελῆ. Ἐθνικὸν μῖσος καὶ συμφέρον ἐξωθεῖ βεβαίως κυβερνήσεις, οἷαι ἡ

ρωμουνική καὶ ἡ βουλγαρική, νὰ καταγγείλωσι τὴν χρησιμότητα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Ὀφείλομεν ἐν τούτοις νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἂν ἐγινώσκομεν νὰ καταστήσωμεν τὴν ἑλληνικὴν παίδευσιν θετικὴν ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις δύναμιν, ἠθέλομεν καταβάλῃ πρὸς τοῦτο μείζονα προσοχήν· Ἀτυχῶς, ὡς ἐν τοῖς λοιποῖς κλάδοις τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἐκπαιδευτικῷ συστήματι, λείπει ἡ ὑπέροχος πρόνοια, ἡ δύναμις ἐκείνη, δι' ἧς ἀνορθοῦνται οἱ λαοί. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, κατελήφθη ἐξ ἐνόχου ἀδρανείας, ἥκιστα διαφερόμενον νὰ κατανοήσῃ τὰ πραγματικὰ αὐτοῦ συμφέροντα Καὶ μεμψιμοιροῦσι μὲν οἱ πλεῖστοι, ταλανίζοντες τὴν ἐπερχομένην καταστροφήν, ἀλλ' οὐδὲν τολμῶσι νὰ πράξωσι πρὸς καταπολέμησιν τῆς νόσου, ὑφ' ἧς κατατρυχόμεθα. Ἐλαχίστη σκέψις, ἐνέργεια καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἤθελεν ἀναλάβῃ αὖθις τὴν παλαιὰν αὐτοῦ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καὶ τῇ λοιπῇ ἀνατολικῇ χώρᾳ ἡγεμονίαν.

Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν δείκνυνται ἐπίσης ὑπέρτεροι τοῦ λειτουργοῦντος ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος· οἱ πλεῖστοι τούτων τυγχάνουσιν ἄξιοι αὐτοῦ ἀντιπρόσωποι. Ἠθικῶς τε καὶ πνευματικῶς διατελοῦσι κατώτεροι τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν. Ἐλάχιστοι τούτων ἀναμιμνήσκουσι τοὺς κληθέντας *διδασκάλους τοῦ γένους* τῶν παλαιοτέρων γενεῶν. Στεροῦνται οἱ πλεῖστοι τῆς προσηκούσης ἐθνικῆς πίστεως, ἵνα ἐμφυσήσωσιν αὐτὴν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἐκπαιδευομένων νεανίσκων. Ἠδυνάμην ν' ἀναφέρω οὐκ ὀλίγα παραδείγματα πλημμελοῦς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων. Ἀπίστευτα πράγματα ἐπληροφορήθην. Πατρίς, πίστις, καθῆκον οὐδένα ἐμπνέουσιν αὐτοῖς σεβασμὸν ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς εὐγενοῦς λειτουργίας, ἥτις τυγχάνει ἐμπεπιστευμένη αὐτοῖς. Ἐλλείπει ἀπ' αὐτῶν ὁ εἱεραποστολικὸς χαρακτήρ· ἀδιαφοροῦσι πρὸς πᾶν ἰδεῶδες. Ἐν

τοῖς Σχολείοις, ἰδίᾳ ἐκείνοις, ἐν οἷς δὲν ὑπάρχει αὐστηρὰ ἡ ἐπίβλεψις τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν, διαρκῶς διεξάγονται ἔριδες καὶ ραδιουργίαι μεταξὺ συναδέλφων, εἰς ἃς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσκαλοῦνται νὰ συμμετάσχωσι καὶ οἱ μαθηταί· πρὸς τούτοις ἔριδες καὶ πνεῦμα ἀνυποταξίας καὶ περιφρονήσεως τῶν διδασκόντων πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους, τοὺς Ἐφόρους τῶν Κοινοτήτων, καταγγελλομένους πρὸς τὰ μέλη τῆς Κοινότητος ὡς παραβάτας δῆθεν τῶν ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων, οὕτω δὲ ἐπερχομένων λυπηρῶν συγκρούσεων καὶ διχοστασιῶν μεταξὺ ἀνθρώπων ἁπλοϊκωτάτων καὶ ἐχόντων ἀνάγκην ἐθνικῆς ἐνισχύσεως, ἐμπνεύσεως ἰσχυροῦ φρονήματος. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ταῦτα ἔτη ἐπῆλθον, ἕνεκα εὐτελεστάτων ἀφορμῶν, ἀποστασίαι διδασκάλων ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν Βουλγαρισμόν, τὸν Ρωμουνισμόν, τὸν Σερβισμόν. Ἐπληροφορήθην μετὰ λύπης ἐπίσης, ὅτι πολλαχοῦ τῶν χωρῶν τοῦ Ἄθω, διδάσκαλοι ἀνατραφέντες καὶ ἐκπαιδευθέντες δι' ἑλληνικῶν χρημάτων ἐπὶ ὑποχρεώσει διδασκαλίας ἐν ἐθνικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀφορμῆς ἀπεστάτησαν, προσελθόντες εἰς τὸν Βουλγαρισμόν, μὴ διστάσαντες νὰ μεταβάλωσι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ἀπορῶ τίνος λόγου ἕνεκα δὲν ἐτιμωρήθησαν τοιαῦτα ἀνοσιουργήματα, γενόμενα μάλιστα παρ' ἀνθρώπων, παρ' ὧν τὸ ἔθνος εἶχε μείζονας ἀξιώσεις πρὸς ἐκτέλεσιν ὑφίστου καθήκοντος, ὅ περ διεπιστεύθη αὐτοῖς.

Ἂν ὑπάρχῃ δύναμις, ἥτις κατ' ἐξοχὴν ὀφείλει νὰ ἐνισχύσῃ καὶ ν' ἀνυψώσῃ τὸ ἑλληνικόν, αὕτη εἶνε τὸ Σχολεῖον. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἶνε τὰ πρώτιστα ἠθοποιητικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μαθήματα, δι' ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἕλληνας ἰδίᾳ ἐθνοποιητικά. Ἐν τούτοις, ἡ πλημμελὴς αὐτῶν διδασκαλία ἔν τε ταῖς Ἀθήναις καὶ ἐκτὸς ἥκιστα ἐξετέλεσε τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην χρονικὴν περίοδον. Τὸ ἑλ-

λληνικὸν Σχολεῖον, παραβαλλόμενον πρὸς τὰ ξένα, τυγχάνει ὑποδεέστερον, θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς ἀστοχεῖ. Οὐ μόνον ἡ θεωρητικὴ παίδευσις εἶνε ἐλαττωματική, ἀλλὰ καὶ ἡ πρακτικὴ κατ' ἐλάχιστον ἐκπροσωπεῖται· ἀπελείφθημεν ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἔξω τῆς σφαίρας τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ αἰῶνος. Ἀλλὰ τίνος λόγου ἕνεκα ἡ ἑλληνικὴ παίδευσις δὲν ἐκτελεῖ τὸν προορισμὸν αὐτῆς, δὲν εἶνε δημιουργικὴ τῶν ποικίλων ἀρετῶν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ πολίτου, ἐπιφέρει ἀτονίαν μᾶλλον ἢ ἐνίσχυσιν τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων; Ἐπὶ τῶν προβλημάτων τούτων προκαλῶ τὴν συζήτησιν καὶ τὴν κρίσιν τῶν ἐπαΐόντων. Ὅ τι μόνον ὀφείλω νὰ παρατηρήσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἶνε, ὅτι καθ' ὃν τρόπον διεξάγεται ἡ ἐθνικὴ ἐκπαίδευσις ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι, κατά τε σύστημα καὶ ἐκτέλεσιν, παρὰ πάντων καταγγέλλεται ὡς ὀλεθρία.

*
* *

Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, ἐντολοδόχος τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ ἰδεῶν, καθῆκον εἶχε νὰ ἀνταποκρίνηται ἐθνικώτερον εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῆς. Δυστυχῶς τοῦτο δὲν συμβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τὸ ἐλεύθερον κράτος παρενόησε τὴν γένεσιν αὐτοῦ καὶ τὰς συνθήκας τῆς ἀποκαταστάσεώς του. Δὲν ἀνῆλθεν, ὅσον ἔπρεπεν, εἰς τὴν ἁρμόζουσαν ἐκ τῶν ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων περιωπήν, δὲν ἐμελέτησε σοβαρῶς τὰ ἐπιβαλλόμενα αὐτῷ καθήκοντα, τούτου δ' ἕνεκα ἡ πρὸς τοὺς ὑποδούλους ὁμοεθνεῖς πολιτεία ἡμῶν ἐμείωσεν οὐ σμικρὸν τὸ κῦρος τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, προὐκάλεσε δ' ἀπό τινος χρόνου ἀποστασίας, ὧν οὐδὲ κατενοήθη μέχρι τῆς σήμερον ἡ σημασία ὑπὸ τῶν ἰθυνόντων τὰ τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας.

Ὅσα ἀκούω ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν περὶ τῆς διπλωματικῆς καὶ προξενικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὅσων ἀντελήφθην πολλάκις καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν ἀποδημίαν μου, δὲν δύναμαι νὰ τὰ ἀναγράψω ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἐξ αἰδοῦς ἐξ ὀργῆς καὶ αὐτὸς ὁ ἄψυχος θέλει ἐρυθριάσῃ. Δυστυχῶς οἱ ὕπατοι ἀδιαφοροῦσιν.

Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω, τίνος λόγου ἕνεκα ὁ ἀποθανὼν πρόεδρος τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Βουλγαρίας, ὃν τυχαίως ἐγνώρισα ἐν Σόφιᾳ, μεταξὺ ἄλλων ἐνδιαφερόντων πραγμάτων, περὶ ὧν μοὶ ἐλάλησε, μοὶ εἶπεν ὡσαύτως τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς διπλωματικῆς καὶ προξενικῆς ὑπηρεσίας τῶν κρατῶν. Οἱ Ρῶσσοι καὶ οἱ Αὐστριακοὶ γινώσκουσι νὰ ἐκλέγωσιν ἐξωτερικοὺς ἀντιπροσώπους, μοὶ εἶπε μετὰ ζωηρότητος, ἐκθειάζων ἰδίᾳ τὸν Ἰγνάτιεφ. Δὲν ἠρώτησα βεβαίως τὸν ἀποστάτην τοῦτον ἱεράρχην τῆς ὀρθοδοξίας, ποίαν γνώμην ἔχει περὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἔκρινα περιττὸν νὰ τὸν ἐρωτήσω, ὧν βέβαιος ἐκ τῶν πρότερον περὶ τῆς δοθησομένης ἀποκρίσεως.

Ἔγκριτος ὁμογενής, ἐν Παρισίοις ἀπό τινος χρόνου διαμένων, τιμήσας τὴν ἐξωτερικὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, ἤδη δ' ἀναλαβὼν ἐμπιστευτικωτάτην θέσιν ἐν Κρήτῃ, ἔλεγέ μοι κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος τί ἤκουσε παρ' ἐπισήμου Γάλλου: — *Mon cher, vous vous représentez très mal...*

Ἆ! κάκιστα, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβέστατα Τις ἀγνοεῖ τοῦτο; πόσα δὲν ἐλέχθησαν, πόσα δὲν ἐγράφησαν κατὰ τὸν τελευταῖον καιρόν! Τίς μερίμνᾳ ν' ἀνυψώσῃ τὴν ἐξωτερικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλλάδος, ἄρα τὴν ἐπίσημον Ἑλλάδα νὰ προσδώσῃ ἰσχὺν καὶ κῦρος εἰς τὴν γοητείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ;

Καὶ ἐν τούτοις δὲν ἦτο δυσχερὲς τοῦτο. Ἡ ἐξωτερικὴ ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος ἠδύνατο νὰ λειτουργήσῃ ἄριστα, νὰ παραγάγῃ γενναιοτάτους καρπούς, ἂν ὑπῆρχεν ἡ ἐλαχίστη πρόνοια.

Ἀγαθὴ θέλησις βεβαίως δὲν λείπει. Ἀλλὰ λείπει τι, ὅ περ δὲν ἠθελήσαμεν ποτὲ νὰ κατανοήσωμεν—λείπει τὸ *ἐνδιαφέρον*.

Ἐπεθύμουν νὰ διετάσσετο παρὰ τῶν ἁρμοδίων ἐξέλεγξις τῆς διαχειρίσεως τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης λειτουργίας, οὐχὶ βεβαίως διὰ τῶν ὀργάνων τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας, ἀλλὰ δι' ἄλλων ἀνεξαρτήτων ἀνδρῶν, καὶ θέλει ἀποκαλυφθῇ εἰς φῶς οἷα διατελεῖ ἡ κατάστασις τῆς διπλωματικῆς καὶ προξενικῆς ἀντιπροσωπείας. Ἤκουσα ἐπανειλημμένως παρὰ πλείστων τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὁμογενῶν, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀγαθῶν καὶ φιλοπατρίδων, ὅτι ἂν ἐπῆλθον συμφοραὶ εἰς τὸ ἔθνος κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς, οὐ σμικρὸν εὐθύνεται ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου. Ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελεν ἀναλάβῃ νὰ συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, ἤθελε χαράξῃ μαύρας σελίδας ἐν τῷ μαρτυρολογίῳ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ προβῶ εἰς λεπτομερείας. Ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν κατέχει πλεῖστα γεγονότα, χαρακτηριστικὰ τῆς δράσεως τῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων, χωρὶς οὐδέποτε νὰ ἐνεργήσῃ τι οἱ ὁμογενεῖς, οἵτινες ὑφίστανται κατ' ἐξοχὴν τὰς συνεπείας, μυριάκις ἀνηνέχθησαν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις προϊσταμένην ἀρχὴν τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργείου. Ἀλλὰ τίς παρέχει τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν εἰς τὰ παράπονα ταῦτα; Ἐξ ἐναντίας, ὑπάρχει εὐχερὴς ἡ ἀπόκρισις: — Δὲν γίνεται ὄργανόν σας ὁ πρόξενος, καὶ τούτου ἕνεκα καταφέρεσθε κατ' αὐτοῦ. Οὕτω; ἀντὶ νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει αἱ παρατηρήσεις καὶ τὰ παράπονα τῶν Ὁμογενῶν, πρὸς οὓς ἀπευθυνόμεθα ἐν ἡμέραις ἐθνικῶν δυσχερειῶν, περιφρονοῦμεν αὐτούς. Πρὸ τοιαύτης συμπεριφορᾶς τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας, εὐνόητον, τίνος ἕνεκα πολλοὶ τῶν ἡμετέρων Ὁμογενῶν, οὐ μόνον κατέλιπον τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἐθνισμόν. Καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν γαυριᾷ

ἀφελέστατα ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ καταστροφῇ, ἥτις οὐ σμικρὸν αὐτὸ καὶ μόνον εὐθύνει.

Διὰ νὰ ἔχωμεν ἐθνικὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἐν Τουρκίᾳ, ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ, πανταχοῦ ὅπου ἔχομεν συμφέροντα νὰ διεκδικήσωμεν καὶ νὰ συντηρήσωμεν τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις, ἀπαιτεῖται πρωτίστως νὰ κατανοήσωμεν, ὅτι πρέπει τὸ ἐλεύθερον κράτος ν' ἀντιπροσωπευθῇ παρ' ἀνδρῶν, δυναμένων νὰ κατανοήσωσι τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν. Ἀπαιτεῖται ἐν πρώτοις θεωρητικὴ παίδευσις ἐν Ἀθήναις καὶ πρακτικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει, γνῶσις τῆς γλώσσης τῆς χώρας, ἐν ᾗ εἶνε προωρισμένοι νὰ ἐργασθῶσι, τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἐν γένει, κοινωνικῆς, πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, στρατιωτικῆς, ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ, ἐξ ἅπαντος δὲ καὶ ὑλικὴ ἀνεξαρτησία· ἐκλογὴ πρὸς τούτοις ἀνδρῶν σοβαρῶν, μὴ στερουμένων ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, καταλλήλων πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τοὺς τόπους, ἐν οἷς ἀντιπροσωπεύουσι τὴν πατρίδα αὐτῶν. Στρατιωτικοὶ ἐκ τῶν εὖ ἠγμένων καὶ πεπαιδευμένων δύνανται ἐπίσης νὰ χρησιμεύσωσιν οὐ σμικρὸν ἐν τῇ εὐγενεστάτῃ ταύτῃ καὶ λεπτοτάτῃ ὑπηρεσίᾳ. Ἔχομεν δ' ὡς πρὸς τοῦτο παραδείγματα ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἄλλων κρατῶν, καὶ δὴ αὐτῆς τῆς Τουρκίας.

Ἀλλὰ τί συμβαίνει σήμερον; Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀντιπροσώπων καὶ ἀποστόλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μεταβαίνοντες εἰς τὰ διάφορα κέντρα τῆς δράσεως αὐτῶν, ἀσαφεστάτην κέκτηνται τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποστολῆς, ἣν ἀν ἐλαβον· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διατελοῦσιν ἀθέατοι, εἰς οὐδεμίαν ἔρχονται ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, φέρονται δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀγερώχως, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα ἔκ τε τῆς ἀνατροφῆς, ὡς καὶ τῆς ἐν γένει κοινωνικῆς καταστάσεως. Ἡ παίδευσις τῶν τε διπλωματικῶν καὶ τῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων εἶνε ἀτελεστάτη· στεροῦνται οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν τῆς δευτέρας ταύτης

κατηγορίας καὶ αὐτῶν τῶν στοιχείων ξένης τινὸς γλώσσης, ἰδίᾳ δὲ τῆς γλώσσης ἐκείνης, ἥτις λαλεῖται ἐν τῇ χώρᾳ, παρ' ᾗ ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Ἐστερημένοι ἰδίας προσωπικότητος, παρίστανται ὑποδεέστεροι τῶν λοιπῶν αὐτῶν συναδέλφων, ἀνωτέρων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ κατὰ μόρφωσιν, καὶ κατ' ἀγωγήν, καὶ κατὰ κοινωνικὴν συμπεριφοράν, ὡς καὶ κατὰ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως.

Ὅσον καὶ ἂν εἶνε ὁ ἄνθρωπος φίλαυτος, ἐπέρχονται περιστάσεις, καθ' ἃς κατανοεῖ τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ κατάστασιν. Τοιοῦτό τι συμβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρὰ τοῖς ἀντιπροσώποις, καὶ ἰδίᾳ τοῖς προξενικοῖς, τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τυπικωτάτας διατελοῦσι σχέσεις πρὸς τὰς ἐπιτοπίους ἀρχάς, πρὸς τὸ προξενικὸν σῶμα. Διὰ τίνος γλώσσης θέλουσι συνεννοηθῇ; Ἄλλως τε ἡ παίδευσις αὐτῶν εἶνε τοσοῦτον στοιχειώδης καὶ ἐλαττωματική, ὥστε καλῶς πράττουσιν, εἰς ἐλαχίστην ἐρχόμενοι ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ξένους συναδέλφους . . .

Ἠδύναντο τοὐλάχιστον τὴν ἔλλειψιν ταύτην ν' ἀναπληρώσωσι, τηροῦντες κρείττονας σχέσεις πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς ὧν οὐκ ὀλίγοι, ὡς ἐκ τοῦ πλούτου, τῆς νοημοσύνης καὶ τῶν ἐν γένει χαρακτηριζόντων τὸν Ἕλληνα πλεονεκτημάτων, διατελοῦσιν εἰς ἀνωτέραν περιωπὴν πανταχοῦ, ὅπου διαβιοῦσιν, εἴτε ἐν πεπολιτισμένοις, εἴτε ἐν ἀπολιτίστοις τόποις. Ἀλλ' ὡς εἶπον, οὐδαμῶς κατενόησαν τοῦτο οἱ πλεῖστοι· νομίζουσιν ὅτι ἀξιοπρεπὲς δι' αὐτοὺς εἶνε νὰ ἔλθωσιν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὰς Κοινότητας, πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν Μητρόπολιν, ἥτις πράγματι ἀντιπροσωπεύει τὸ ἔθνος, πρὸς τὴν Δημογεροντίαν, πρὸς πάντα διακεκριμένον ὁμογενῆ, Ἕλληνα ὑπήκοον ἢ μὴ τοιοῦτον. Ἀντελήφθην πολλάκις, ὅτι πλεῖστοι τῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων, ἀποφεύγοντες τοὺς ἐγκρίτους, διατελοῦσιν εἰς σχέσεις πρὸς εὐ-

τελεστάτους ὁμογενεῖς, ἐστερημένους ὑπολήψεως, ραδιουργοῦντες μετ' αὐτῶν ἀναξίως.

Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου μελετᾶται, καὶ σήμερον ἔτι μᾶλλον, ἡ ἀνάγκη πληρεστέρας διοργανώσεως τῆς διπλωματικῆς καὶ προξενικῆς ἡμῶν ὑπηρεσίας. Πλεῖστα ἐγράφησαν μέχρι τοῦδε πάντα βεβαίως ἀπὸ ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὴ βασιζόμενα ἐπὶ τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν καὶ συμφερόντων τοῦ ἔθνους. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος δὲν εἶνε εὐχερής, οὐδ' εἶνε δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ ἀξία λόγου διπλωματικὴ καὶ προξενικὴ ὑπηρεσία μόνον διὰ νόμων καὶ προσόντων. Κατ' ἀρχὴν πάντα ταῦτα δυνατὸν νὰ εἶνε ἄριστα· ἀλλὰ δύνανται ἄρά γε καὶ νὰ τελεσφορήσωσι καὶ νὰ ἐπενέγκωσι τοὺς ἐπιζητουμένους καρπούς; Οἱ περὶ προσόντων νόμοι τελεσιουργοῦσιν, ἐν ᾗ περιπτώσει ὑπάρχει καὶ ἡ δεξιὰ καὶ εἰλικρινὴς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κέντρου διεύθυνσις. Τούτου μὴ ἐπιτυγχανομένου ἕνεκα ποικίλων αἰτίων, οἱ ἄριστοι, οἱ προσφυέστατοι τῶν νόμων, ἀστόχως ἐφαρμοζόμενοι, κατορθοῦσι μὲν ἴσως νὰ δημιουργήσωσι τυπικούς τινας ὑπαλλήλους, ἀλλ' οὐδένα ἄξιον νὰ κατατανοήσῃ καὶ ἐκτελέσῃ τὸ κρατοῦν ἐν αὐτοῖς πνεῦμα

Μείζων ἔτι αἰτία ἐλαττώσεως τοῦ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ παρὰ τοῖς ὁμοεθνέσι γοήτρου τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ ἀπογοητεύσεως αὐτῶν, προβαινούσης ἑκάστοτε μέχρις ἀποστασίας, εἶνε ἡ πληγή, ἡ τῶν λεγομένων προξενικῶν πρακτόρων, ἀμίσθων τούτων, πενεστάτων κατὰ γενικὴν ἀρχήν, ἀποζώντων ἄρα εἰς βάρος τῶν ὁμογενῶν, ἀλλ' ἅμα καὶ εἰς βάρος τῆς ἑλληνικῆς τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας. Οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ πεινάλεος στρατολογεῖται ἐν ταῖς ἀγυιαῖς τῶν Ἀθηνῶν, ἵν' ἀποσταλῇ πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀδελφοὺς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐλευθέρου κράτους. Δὲν τολμῶ ν' ἀφηγηθῶ τὸν βίον καὶ τὰ κατορθώματα πολλῶν ἐκ τούτων, γνωστὰ ἄλλως τε εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον,

ἥκιστα μεριμνῆσαν περὶ τοῦ κλάδου τούτου τῆς προξενικῆς ὑπηρεσίας. Αἱ καταγγελίαι σπανίως λαμβάνονται ὑπ' ὄψει. Καὶ ἐν τούτοις εἶνε δυνατὸν εἰς πάσας τὰς παροικίας τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ νὰ διορίζωνται προξενικοὶ πράκτορες ἄνδρες ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς ἐγκατεστημένων, κεκτημένοι πάντα τὰ πρὸς τοῦτο προσόντα, εὐποροῦντες ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Οὕτω πράττουσιν αἱ ξέναι κυβερνήσεως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μάλιστα ἀναθέτουσαι καὶ εἰς ἡμετέρους ὁμοεθνεῖς τὴν ἀντιπροσωπείαν αὐτῶν. Τὸ σύστημα δὲ τοῦτο δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἐν μέτρῳ ἐφαρμοζόμενον, οὐ μόνον διὰ τὴν κατηγορίαν τῶν ἀμίσθων προξενικῶν πρακτόρων, ἀλλ' ἔν τισι περιστάσεσι καὶ διὰ τὴν τῶν λοιπῶν προξένων.

Ἐφημερίς, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐκδιδομένη καὶ διερμηνεύουσα τὸ φρόνημα τῶν Ὁμογενῶν τμήματός τινος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἔγραφε πρό τινος τὰ ἑπόμενα, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς καταναγκαστικῆς ἀναχωρήσεως προξενικοῦ πράκτορος :

"Ὁ ἐν..... ὑποπρόξενος κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἰδούμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ ἀναχώρησις τοῦ μάρτυρος τούτου ὑπαλλήλου τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐγένετο τῇ συνδρομῇ τῶν ὁμογενῶν.... Παρέχεται δ' ἡμῖν καὶ αὖθις ἡ θλιβερὰ εὐκαιρία νὰ συστήσωμεν τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει, ὅπως ἡ ἐκλέγῃ ὡς ἀμίσθους προξένους πρόσωπα, τοὐλάχιστον εὐποροῦντα ἀτομικῶς, ἢ προβῇ εἰς τὴν κατάργησιν τῶν προξενείων τούτων, καθ' ὅσον, καθ' ὃν τρόπον ἐξασκεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ ἄμισθος προξενικὴ ὑπηρεσία, προσγίνεται πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς πρόξενος ζημίας καὶ ἐξευτελισμοῦ μᾶλλον ἢ ὠφελείας„...

Τὰ ὧδε ἀναγραφόμενα εἶνε ἐλάχιστα. Δὲν διστάζω νὰ εἴπω, ὅτι ἔλαβον ἐντολὴν παρὰ πλείστων ἐντίμων ὁμοεθνῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ ὑποδείξω εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τὴν ἀνάγκην τῆς καταργήσεως τῶν προξενείων, ἂν πρόκειται νὰ ἐξακο-

λουθῶσι λειτουργοῦντα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἱκαναὶ ἐπῆλθον ἐθνικαὶ συμφοραὶ ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἀνεπαρκοῦς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἡμῶν ἀντιπροσωπείας· διὰ τῆς παραιτέρω παρατάσεως τῆς τοιαύτης καταστάσεως διαπράττεται ἔγκλημα κατὰ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

Νομίζω, ὅτι δὲν ἐξετράπην τοῦ θέματός μου. Ἦτο ἀναγκαῖον νὰ παρεντεθῶσιν ἐνταῦθα αἱ σκέψεις αὗται καὶ κρίσεις περὶ τῶν ἐθνικῶν ἐκείνων δυνάμεων, αἵτινες ἀποστολὴν ἔχουσι κατ' ἐξοχὴν τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἄμυναν καὶ ἐνέργειαν, πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν αἰτίων τῆς κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς ἐλαττώσεως τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως πανταχοῦ, ὅπου διεξάγομεν ἐθνικὴν ἐργασίαν. Ἐπιζητῶ, ἐκδηλῶν πανελλήνιον μέλημα καὶ ἐνδιαφέρον, τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν σκόπιμον διεύθυνσιν καὶ λειτουργίαν τούτων, ἂν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐννοεῖ νὰ συνεχίσῃ καὶ νὰ διεξαγάγῃ ἐρρωμενέστερον καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης πίστεως τὸν μέγαν αὐτοῦ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, ὑπὲρ *πίστεως καὶ πατρίδος*, ἀγῶνα. Ἀλλ' ἀγών, ἄνευ τῶν πρὸς τοῦτο καταλλήλων ἀγωνιστῶν, εἶνε μονονουχὶ ἄσκοπος καὶ ἐπιβλαβής. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς κρίσεως, ἐν ᾗ διατελεῖ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τοῦ κλύδωνος, ὑπὸ τῶν ρευμάτων τοῦ ὁποίου συνταράσσεται τὸ σκάφος αὐτοῦ, κινδυνεῦον νὰ καταποντισθῇ, μόνον ἡ προσήκουσα καὶ λελογισμένη κατανόησις τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ἡ μεθοδικὴ διεύθυνσις τοῦ ἀγῶνος, ἡ παρασκευὴ καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἱκανῶν ἀγωνιστῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπικρεμαμένου κινδύνου, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ὑπελάνθανεν, ἀλλ' ἤδη σαφέστερον ἐξεδηλώθη. ἀπὸ τῆς ἐπιβούλου ἱδρύσεως μεγάλου βουλγαρικοῦ κράτους, διατελοῦντος ἐν πολιτικῇ ἀνισορροπίᾳ πρὸς ἄλλα κράτη τοῦ Αἵμου, καὶ ἰδίᾳ πρὸς ἡμᾶς, δύναται νὰ ἐπενέγκῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐθνικὴν σωτηρίαν.

Ἡ πανσλαυϊστικὴ πολιτική, τὸ μὲν διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς χειραφετήσεως τῶν Βουλγάρων, τὸ δὲ διὰ τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἧς ἀποτυχούσης ἱδρύθη ἡ βουλγαρικὴ Ἡγεμονία, ἐζήτει ὄργανον πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐγένετο τοῦτο, ἡ δὲ Βουλγαρία, εἴτε ρωσσοφρονοῦσα, εἴτε ἀποκλίνουσα πρὸς τὴν Τριπλῆν Συμμαχίαν, ἀπέδειξε διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἠστόχησε τῶν προσδοκιῶν τῆς πολιτικῆς, ἥτις ἐσκέφθη νὰ εὕρῃ ἐν αὐτῇ τὸ προσφυέστατον τῶν ὀργάνων. Ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν δρᾶσις τῆς νεοτεύκτου ἡγεμονίας κυριώτατον ἔχει προορισμὸν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀνθελληνικοῦ προγράμματος τῆς διαθήκης τοῦ Μεγάλου Πέτρου.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ · ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 ·

Β'.

ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Θέλω διηγηθῆ τὰ πράγματα, ὡς ἀντελήφθην αὐτῶν, ἄνευ προκαταλήψεως, εἰλικρινῶς καὶ ἀμερολήπτως. Οὔτε πάθος, οὔτε μῖσος, οὔτε φθόνος ἐπεκράτουν ἐν τῇ σκέψει μου, καθ' ὃν χρόνον ἠρεύνων τὰ διαπραττόμενα κατὰ τῶν ὁμοεθνῶν ἀδικήματα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἥτις πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν διετέλει ὑπὸ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπιρροὴν τοῦ 'Ελληνισμοῦ, σήμερον δὲ μὲ φανατισμὸν ἀποστάτου μάχεται κατ' αὐτοῦ, χρησιμοποιοῦσα πρὸς τοῦτο πάντα τὰ μέσα, θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα. Εὐελπιστῶ, ὅτι θέλω προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ὁμογενῶν, τῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων κύκλων, ἀλλὰ πρωτίστως τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν κινδύνων, οἵτινες, ὡς μὴ ὤφειλε, πολλαπλασιάζονται ὁσημέραι.

Πρώτη φροντὶς τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων ἦτο νὰ ἐμπνεύσῃ μῖσος κατὰ τοῦ 'Ελληνισμοῦ διὰ τῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίας.' Εν πολλαῖς τοῖς συγχρόνου Εὐρώπης χώραις, συνοικοῦσι λαοί, ἀνήκοντες εἰς διάφορον φυλὴν ἢ θρησκευτικὸν σύστημα, κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων ἐπὶ αἰῶνας, ἀλληλομαχοῦντες μέχρις ἐξοντώσεως, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, ἐκπροσωποῦσα τὰς ἰδέας καὶ τὰς ροπὰς τῆς μιᾶς φυλῆς, πρωτοστατεῖ, κηρύττουσα ἐπισήμως καὶ ἐνεργοῦσα διὰ τῶν ὀργά-

νων αὐτῆς κατὰ πάντα τρόπον τὴν ἐξόντωσιν τῆς ἑτέρας. Μόνον ἡ Βουλγαρία, ἀπομιμηθεῖσα καὶ ὑπερβᾶσα τὰς ἐνεργείας γείτονος αὐτῇ κράτους, ἐκήρυξεν ὡς πολιτικὸν πρόγραμμα τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὁ Βουλγαρόπαις δὲν διδάσκεται ν' ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα αὐτοῦ—ἡ ἔννοια αὐτῆς εἶνε ἀμυδρὰ καὶ συγκεχυμένη ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει τῶν Βουλγάρων—ἀλλὰ νὰ μισῇ τοὺς Ἕλληνας, ὡς τοὺς κατ' ἐξοχὴν ἐχθρούς. Πάντα τὰ διδακτικὰ αὐτῶν βιβλία εἰς ἓν καὶ μόνον ἀποβλέπουσιν, εἰς τὸ νὰ ἐμπνεύσωσι μῖσος καθ' ἡμῶν. *Ἐσεῖς τὸν Ἕλληνα σφάξατε, τὸν τύραννον σπαράξατε*, λέγει δημοτικὸν αὐτῶν ᾆσμα, ἀπομίμησις παλαιοτέρου ἑλληνικοῦ ᾄσματος. Ἐν τινι ἐθνικῇ βουλγαρικῇ ἑορτῇ. Βούλγαρος διδάσκαλος δὲν ἐδίστασε νὰ προπίῃ εἰς μνήμην τοῦ μεγάλου Βουλγάρου βασιλέως Κρούμου, τοῦ μεταβαλόντος εἰς κύπελλον κρανίον Ἕλληνος αὐτοκράτορος, ἐφ' οὗ ἔπινε τὸν οἶνον αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπισήμοις συμποσίοις . . . Δὲν χρήζει σχολίων τὸ ἀνίερον τοῦτο ἐπιδόρπιον ἐν ἐπισήμῳ ἡμέρᾳ. Τὸ ἔνστικτον τοῦ βαρβάρου ἐκδηλοῦται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, οἵτινες πρὸ τῆς τελευταίας αὐτῶν ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως, ἐχαρακτηρίσθησαν ὑπὸ εὐφαντάστων Εὐρωπαίων περιηγητῶν ὡς εἰδυλλιακοὶ ποιμένες, διαβιοῦντες ἐν ζηλευτῇ εἰρήνῃ καὶ ἀμεριμνησίᾳ.

Κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ὁ *Ivan Waso*[1], ὑπουργὸς τῆς Ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τὸν Στόϊλωφ. εἷς τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῆς Βουλγαρίας, ἐπαγγελλόμενος ἐπίσης τὸν ποιητὴν καὶ τὸν πεζογράφον[1], τυχὼν δὲ ποιᾶς τινος εὐφήμου μνείας ἔξω τῆς Βουλγαρίας, ἅτε κατὰ πρῶτον παρουσιαζομένου βουλγαρικοῦ βιβλίου ἐν εὐρωπαϊκῇ γλώσσῃ, ἐκάλεσεν ἐν τῇ

---

1 *SKizzen aus dem bulgarischen Residenzleben* Ἕτερον ἔργον τοῦ ἀνδρὸς Ὑπὸ τὸν Ζυγὸν μετεφράσθη καὶ ἑλληνιστί.

παρὰ τῶν Βουλγάρων ἁρπαγείσῃ μονῇ τοῦ Μπατσκόβου πολλοὺς ἐκ τῶν διδασκάλων τῆς ἡγεμονίας, διασκεπτόμενος μετ' αὐτῶν περὶ λήψεως ἐκβιαστικῶν μέτρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐμμενόντων εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν παραδόσεων καὶ μὴ συγκατατιθεμένων νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς ἐξοντώσεως, ἣν διεξάγει κατ' αὐτῶν τὸ νέον βουλγαρικὸν καθεστώς. Βεβαιοῦται, ὅτι πλήρης συνεννόησις ἐπῆλθε μεταξὺ τῶν ἐκπολιτιστῶν τούτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Καταβάλλεται πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως πᾶσα προσπάθεια, ὅπως κλεισθῶσι τὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα, ἱδρυθῶσι δὲ βουλγαρικὰ καὶ ἐκεῖ, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι βουλγαρικοὶ πληθυσμοί. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιζητεῖται ὁ βίαιος ἐθνικὸς προσηλυτισμὸς τῶν Ἑλληνοπαίδων εἰς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν καὶ ἐθνικότητα. Οἱ τοιοῦτοι νεοφώτιστοι χρησιμοποιοῦνται παραχρῆμα, παρεχομένων αὐτοῖς δαψιλῶς δημοσίων θέσεων, ὑλικῆς ἀμοιβῆς, κοινωνικῆς περιωπῆς. Τέως ἀποδιοπομπαῖοι ὄντες ὡς Ἕλληνες, καθίστανται ἐπιφανεῖς ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν μετουσίωσιν. Τὸ σύστημα τοῦτο ὑπενθυμίζει τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο τῶν πρώτων χρόνων τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, καθ' ὃ Χριστιανόπαιδες ἐξισλαμίζοντο διὰ τῆς βίας, παρείχοντο δ' αὐτοῖς πολλαὶ χάριτες πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐμμείνωσι πιστοὶ μέχρι φανατισμοῦ εἰς τὴν νέαν θρησκείαν. Ἡ νέα Βουλγαρία μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, δὲν ἀποκρούει τοὺς ἀποστάτας, τοὐναντίον θεραπεύει αὐτοὺς κατὰ πάντα τρόπον, ἀλλ' ὑποχρεοῦνται καὶ οὗτοι να ἐπιδεικνύωσι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν φιλοβουλγαρικά, ἄρα ἀνθελληνικά, φρονήματα. Παρατηρῶ ἐν παρενθέσει, ὅτι περὶ τοῦ ἠθικοῦ ποιοῦ τῶν προσηλυτιζομένων οὐ φροντίς. Ὡς ἐν Ρωμουνίᾳ, οὕτω καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ, οἱ ἀπόβλητοι πολλάκις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε οἱ ἐπίλεκτοι τῆς πολιτείας.

*
* *

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν διωγμῷ.– Τοιοῦτον τίτλον πρέπει νὰ φέρωσιν αἱ ἀκόλουθοι σελίδες. Τὰ γραφόμενα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εἶνε κατώτερα τῆς ἀληθείας. Ἀγνοῶ, ἂν θὰ ἐπενέγκωσι τὸ ἀποτέλεσμα, ὅ περ προὐτιθέμην, ἐπισκεφθεὶς τοὺς τόπους τούτους, ἐν οἷς τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐτέθη μονονουχὶ ἐκτὸς παντὸς ἐθνικοῦ, ἂν μὴ ἀνθρωπίνου, δικαίου. Ἐπικαλοῦμαι τὴν ἀντίληψιν τῶν ὁμοεθνῶν, ἀλλ' ἅμα τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν καὶ τὴν τιμωρίαν.

Μεμελετημένος ἀπὸ μακροῦ, ὅσον καὶ ἀνόσιος διεξάγεται ὁ κατὰ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους διωγμὸς πανταχοῦ τῆς χώρας ταύτης. Τὰ ἀνθρώπινα δίκαια, αἱ συνθῆκαι, οἱ κανόνες τῆς ἠθικῆς παραβιάζονται καθ' ἑκάστην ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῶν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης, ἥτις ἔδρυσε τὸ κράτος τοῦτο πρὸς λύτρωσιν χριστιανικῶν πληθυσμῶν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κακοδιοικήσεως. Αἱ διαμαρτυρίαι ἀδικουμένων ἀνθρωπίνων ὄντων οὐδεμιᾶς ἀξιοῦνται προσοχῆς, ὅπως πρότερον ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῆς Ὑψ. Πύλης. Πρέπει ὁ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ Ἑλληνισμὸς νὰ ὑποκύψῃ, νὰ *ἐκλίπῃ*. Τοιοῦτο εἶνε τὸ πρόγραμμα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἡ δὲ χριστιανικὴ καὶ φιλάνθρωπος Εὐρώπη δὲν διστάζει ν' ἀποδεχθῇ τὸ πρόγραμμα τοῦτο—τὸν βίαιον ἐκβουλγαρισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐν Θρᾴκῃ, ἵνα μὴ διαταράξῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὰς σκέψεις αὐτῆς καὶ τὴν ἡσυχίαν.

Ὁ διωγμὸς διεξάγεται μεθοδικῶς· βιαιότερος ἐκεῖ, ἔνθα ἐπιβάλλουσιν αὐτὸν ἀνώτερα πολιτικὰ καὶ στρατηγικὰ συμφέροντα, ἠπιώτερος δέ, ἔνθα δὲν παρίσταται κατεπείγουσα ἡ ἀνάγκη τοῦ ὀλέθρου. Τὸ δεύτερον συμβαίνει ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ παραλίᾳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

*
* *

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἔνθα θέλει ἐξακολουθήσῃ ὁ Ἑλληνισμός, προβάλλων ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀντοχὴν καὶ ἐνέργειαν εἶνε ἡ παραλία τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ναὶ μὲν ἡ βουλγαρικὴ ἐπιδρομή, ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐργάζεται καὶ ἐνταῦθα μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ διαφέροντος, ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμός, κατὰ τὸ εἰωθός, προσλαμβάνει ἑκάστοτε νέας δυνάμεις ἐκ τῶν ὁμοφύλων, ἀνθίσταται καὶ θὰ ἀντιστῇ μετὰ μείζονος ἀναμφιβόλως ἐνεργείας. Αἱ κυριώταται τῶν παραλίων πόλεων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἡ Σωζούπολις, ὁ Πύργος ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Μεσημβρία, αἵτινες ἦσαν καὶ μένουσι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης γνήσιαι ἑλληνικαί, κατέχονται δυστυχῶς ὑπὸ φόβου, ἀντιλαμβανόμεναι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τῶν κατὰ τοῦ ἡμετέρου ἐθνισμοῦ καταδρομῶν τῆς τε ἐπισήμου καὶ ἀνεπισήμου Βουλγαρίας· οὐχ ἧττον, ἐμμένουσιν οἱ πλεῖστοι ἐν τῇ ἐθνικῇ πίστει, ὅσον καὶ ἂν ἡ κατ' αὐτῶν βία τυγχάνῃ ἐγκληματικὴ καὶ ἀνόσιος. Ἐπαναλαμβάνω, οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐνθαρρύνσεως καὶ ἐνισχύσεως τῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ Ἑλλήνων, ἐθνικωτάτων τὸ φρόνημα καὶ ἰσχυροτάτων τὴν ἀντίδρασιν, ἣν ἀντιτάσσουσι πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἀλλ' ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ ἀπ' αἰώνων ἱστορικὰ δεδομένα τοῦ τόπου τούτου, ὅτι θεωρῶ ἀδύνατον τὸν ἐξαφανισμὸν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. ὅστις, πρὸς τῇ φυσιολογικῇ αὐτοῦ ἐξ-λίξει, κέκτηται τὸ ὑπέροχον καὶ ἄξιον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει πάντως πλεονέκτημα τῆς ἔξωθεν εἰσδοχῆς νέων φυλετικῶν στοιχείων, ἑκάστοτε ἀνακαινιζόντων τὸν ἄλλως τε ἰσχυρὸν αὐτοῦ ὀργανισμόν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὅτι ὡς ἐκ τοῦ ὁμοδόξου καὶ ἄλλων ἐθνικῶν περιπετειῶν οὐ σμικρὸν ἐξηφανίσθη ὁ Ἑλληνισμὸς ἔν τισι

χώραις τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Ρωσσί· ἀλλ' ἔζη ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐν σημαντικῇ μειονότητι, εὐχερέστερον δυναμένη ν' ἀπορροφηθῇ ἢ αἱ μεγάλαι τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἑλληνικαὶ Κοινότητες, αἱ κείμεναι ἐγγύτατα τῆς μεσημβρινῆς Θράκης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν τῶν ὁποίων ἐπιρροὴν οὐ σμικρὸν θέλουσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὑποκύπτῃ. Ἐξαιρεῖται ἡ Βάρνα, ἥτις ἕνεκα πολλῶν αἰτίων ὑποκύπτει ὁσημέραι εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐπιρροήν, τῆς κυβερνήσεως διαφερόντως προσπαθούσης νὰ καταστήσῃ αὐτὴν κέντρον ναυτικὸν καὶ ἐμπορικὸν καὶ μηδενὸς μέσου φειδομένης πρὸς τοῦτο.

Διὰ τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προερχόμενον ὁ Πύργος εἶνε ἡ πρώτη τῶν πόλεων τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας. Πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἐπεκράτει ἐν αὐτῷ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ ἐμπορικῆς δεξιότητος καὶ ὑπεροχῆς, ἀλλ' ἤδη ἀπηνῶς καταδιώκεται, εἰ καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ δὲν ἐλαττοῦται, τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιζομένων σθεναρῶς κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν, ὡς καὶ τοῦ ἀπό τινος χρόνου ἐπιδραμόντος ἰουδαϊκοῦ συρφετοῦ, συμπράττοντος ἑκάστοτε μετὰ παντὸς ἐχθροῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀείποτε διατελέσαντος προσκόμματος κατ' αὐτοῦ λόγῳ ἀνωτέρων ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν πλεονεκτημάτων, κατ' ἐξοχὴν ἠθικῶν. Ὁ Πύργος, οὗ ἡ ἐμπορικὴ καὶ οἰκονομικὴ δύναμις ὁσημέραι ἀναπτύσσεται ἐν τῇ παραλίᾳ ταύτῃ, περιστοιχιζόμενος καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν λοιπῶν γειτονικῶν ἑλληνίδων πόλεων, ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ναυτιλίας, θὰ ἦτο σήμερον ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικὴ πόλις, εἰ μὴ ἐπήρχοντο διὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἀπὸ δεκαπενταετίας ἀντίξοοι περιστάσεις. Κατὰ ποιὸν ἐκπροσωπεῖ μέχρι τοῦδε τὸν ἀριστοκρατικὸν παράγοντα τῆς πόλεως. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀρκεῖ ἡ πνευματικὴ μόνον ὑπεροχὴ πρὸς

δημιουργίαν ἐθνικῆς δυνάμεως. Κατ' ἀνάγκην ἡ δύναμις τοῦ ἀτόμου ἐκμηδενίζεται ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ αὐτοῦ πρὸς τὸ σύνολον—πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἥτις ἐπινοεῖ πᾶν μέσον, ὅπως ἐπενέγκῃ ἀντιπερισπασμὸν καὶ βλάβην εἰς τὸ ἐπικρατοῦν ἑλληνικὸν στοιχεῖον.

Ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις, καλῶς γινώσκουσα, ἐκ τῶν πραγμάτων, τὴν ἀκάθεκτον ἐνέργειαν τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος, ἐνισχυομένου καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς πτώσεσι, προσπαθεῖ παντὶ τρόπῳ νὰ δεσμεύσῃ καὶ ὑποτάξῃ δι' ὧν ἐξέθηκα ἤδη τρόπων. Ἀλλὰ θὰ καταστῇ ἡ βουλγαρικὴ δύναμις ἱκανὴ νὰ δημιουργήσῃ αὐτοτελῆ καὶ μόνιμον πολιτισμόν, ἢ θὰ ὑποκύψῃ κατὰ μοιραίαν ἀνάγκην εἰς ἐπικρατεστέραν δύναμιν, ἀπειλοῦσαν νὰ καταβροχθίσῃ τὸ ἀρτίτοκον κατασκεύασμα; Ὁ χρόνος θὰ τὸ δείξῃ. Ὀφείλω ἐν τούτοις νὰ παρατηρήσω, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ αἰσιοδοξώτατοι ἐκ τῶν Βουλγάρων κατέχονται ἐκ φόβου περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς φυλῆς αὐτῶν. Κατανοοῦσιν, ὅτι ἐλλείπουσι παρ' αὐτοῖς τὰ στοιχεῖα ὑπερόχου ἐθνικῆς συστάσεως, ἱκανὰ νὰ δημιουργήσωσι μόνιμον ἱστορικὴν δύναμιν. Κατὰ τόπους ὑπάρχει σήμερον βουλγαρικὸν κράτος, ἐργαζόμενον ἐξ ἰδίας ἐμπνεύσεως καὶ πρωτοβουλίας· εἶνε ἐστερημένον βουλήσεως, ὄργανον ἀλλοτρίων συμφερόντων, πιστῶς ὑπηρετοῦν αὐτοῖς. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ βουλγαρικὸν ἔθνος, κεκτημένον αὐτοτελῆ συνείδησιν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ κλήσεως; περὶ τούτου δύνανται νὰ ἐξεγερθῶσι δισταγμοί. Θὰ ἀναπτύξω τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ τῆς παρούσης μελέτης.

Ἀλλ' ἐπανέρχομαι εἰς τὸν Πύργον. Ἡ γνῶσις τῶν κατ' αὐτὸν ἥκιστα μὲ ἀπελπίζει περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἀντελήφθην καὶ καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διὰ πολλοστὴν φορὰν τῆς ἑλληνικῆς δραστηριότητος καὶ φιλοτιμίας. Ἔνιοι τῶν ὁμοεθνῶν πτήσσουσι πρὸ τῶν καταπιεστικῶν ροπῶν τοῦ βουλγαρικοῦ καθεστῶτος, πρὸ

τῆς μοίρας, ἥτις τοὺς ἀναμένει· ἀλλ' οἱ πλεῖστοι, ὧν οὐκ ὀλίγοι ἐκ τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, δείκνυνται γενναιότεροι, χωρὶς ν' ἀποβάλωσιν ἀπὸ τῆς σκέψεως αὐτῶν τέλεον τὴν μελαγχολικὴν εἰκόνα ὀδυνηροῦ μέλλοντος· μοὶ ἀναφέρουσι τὰ ὀνόματα ὁμογενῶν, ἀλλαξοπιστησάντων διὰ τῶν μέσων, ἅτινα γινώσκει νὰ θέτῃ εἰς ἐνέργειαν ὁ Πανσλαυϊσμός. Θὰ ἀντιστῇ τὸ ἔθνος, θὰ ἀντιστῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον· ἀλλ' ἐπὶ τέλους; πῶς θ' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ χειμάρρου; διὰ τίνων προφραγμάτων καὶ προπυργίων, ἀφοῦ ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, τῇ δημιουργηθείσῃ κατόπιν τοσούτων ἐθνικῶν ἀγώνων τοῦ Πανελληνίου πρὸς σύνταξιν αὐτοῦ καὶ ἀναγέννησιν, δεικνύομεν τοσοῦτον ἐγκληματικὴν ἀδιαφορίαν; Τοιαῦτα μοὶ παρετήρει εὐφυής, ὅσον καὶ φιλόπατρις Πελοποννήσιος.

Δυστυχεῖς ἀπαισιόδοξοι τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου! ἀγνοοῦσι τὴν ἱστορίαν. Δὲν ἀντιλαμβάνονται τῶν νόμων τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς. Ἐπέρχονται κρίσεις ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν· ἀλλὰ τούτου ἕνεκα δὲν εἶνε ἀναπόδραστος ἡ καταστροφή. Ἀρκεῖ, ὅτι ἡ ἐθνικὴ συνείδησις δὲν ἐκλείπει, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ ζῶσα καὶ ἐκδηλουμένη παντοιοτρόπως. Πλέον ἢ ἅπαξ ἡ Ἑλλὰς ἐδοκιμάσθη· ἀλλ' ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὰ καὶ ὑπέροχος ἡ σύστασις αὐτῆς, ὥστε ὑπερενίκησε πάσας τὰς ἐναντίας δυνάμεις, αἵτινες ἀνέλαβον τὸ ἔργον τῆς ἐξοντώσεως.

Οἱ ὁμογενεῖς τοῦ Πύργου στεροῦνται σήμερον πολιτικῆς ἰσχύος καὶ κύρους πρὸ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἡ κοινωνικὴ αὐτῶν σημασία δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ. Φιλοπάτριδες καὶ φιλόμουσοι, συντηροῦσιν ἄξια λόγου Σχολεῖα, ἀγλαοὺς ἀποφέροντα καρπούς. Εὐπρεπῶς λειτουργεῖ ἑλληνικὸν Σχολεῖον καὶ Παρθεναγωγεῖον· ἡ δὲ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις τιμᾷ τὸ φιλοπρόοδον τῶν κατοίκων. Παρὰ τὴν ἀντίδρασιν δὲ τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ ἰουδαϊκοῦ στοιχείου, ἡ πόλις αὕτη, ἕνεκα τῆς

παρὰ τὴν θάλασσαν τοποθεσίας καὶ τῆς μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως γειτνιάσεως, ἔσται ἀείποτε κέντρον ἰσχυρᾶς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ δραστηριότητος.

Σκοπῶν νὰ παραμείνω ἐπί τινας ἡμέρας παρὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον, καὶ ἰδίᾳ ἐν Πύργῳ, πρὸς ἔρευναν καὶ μελέτην τῆς κατὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καταστάσεως τῶν δμοεθνῶν καὶ τῶν δοκιμασιῶν, ἃς ὑφίστανται, δὲν ἔκρινα ἄσκοπον νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ ἑτέρας κοινότητας, καὶ δὴ τὴν σπουδαιοτάτην πασῶν, ἀλλὰ καὶ ἀρχαιοτάτην, τὴν Ἀγχίαλον, ἕδραν Μητροπολίτου. Ἂν ὁ Πύργος ὑπέστη κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἰουδαίων, ὡς κεντρικὸν ἐμπορεῖον τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἡ Ἀγχίαλος διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον ἀμιγὴς ἀπὸ πάσης ἑτεροφύλου ἐπιδρομῆς. Ἡ πόλις αὕτη παρίστησι θελκτικὸν καὶ εὐάρεστον πανόραμα· εἶνε ἐκ τῶν ἑλληνικωτάτων πόλεων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ ἐν γένει τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἐν τῷ μακρῷ αὐτῆς καὶ περιπετειώδει ἱστορικῷ βίῳ ὑπέστη πολλὰς ἐπιδρομὰς καὶ περιπετείας, καταλήψεις ὑπὸ ἀλλοφύλων βαρβάρων, μηδὲ τῶν Βουλγάρων ἐξαιρουμένων, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ὁ ἑλληνικὸς αὐτῆς χαρακτὴρ παρέμεινεν ἀλώβητος καὶ ἀδιάφθορος. Σπανίως παρετήρησα ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι κοινότητα, τοσοῦτον συμπαγῆ, ἐμπνεομένην ὑπὸ ἀκραιφνοῦς ἐθνικοῦ φρονήματος. Ἐξεπλάγην ἐκ τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν ἐν Ἀγχιάλῳ, παρὰ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς δοκιμασίας, ἃς καὶ οὗτοι ὑφίστανται ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ νέου βουλγαρικοῦ καθεστῶτος. Ὑπάρχει ἐν τῇ πόλει ἑλληνικὸς Σύλλογος, συντηρῶν ἀναγνωστήριον, εὐδοκιμώτατα δὲ λειτουργοῦσι τὰ διάφορα ἐκπαιδευτήρια. Μὲ κατέπληξεν ἐπίσης ἡ ἁγνὴ καὶ καθαρεύουσα ἑλληνικὴ διάλεκτος, ἣν τινι χρῶνται οἱ πάσης τάξεως πολῖται. Γνωστόν, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶνε τὸ χαρακτηριστικώτατον σημεῖον λαοῦ τινος, εὐγενὴς δὲ

καὶ καλλιεπημένη γλῶσσα δηλοῖ λαόν, εὐγενεῖς ἔχοντα ροπάς. Εἶνε βέβαιον, ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου αὗται πόλεις, αἵτινες γειτνιάζουσι πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν (Ἀγχίαλος, Μεσημβρία καὶ Σωζούπολις) ἦσαν ἐνδιαιτήματα τῶν εὐπατριδῶν τῆς βασιλευούσης ἐπὶ τῶν εὐτυχῶν ἡμερῶν αὐτῆς· τούτου ἕνεκα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ κάτοικοι ἐτήρησαν ἀλώβητον τὴν εὐγενῆ φύσιν, ἥτις μέχρι τοῦ νῦν ἐκδηλοῦται ἐν τῷ καθόλου βίῳ τῶν ἑλληνίδων τούτων πόλεων, ζωηρῶς ἀντιστασῶν καὶ ἀνθισταμένων κατὰ πάσης ἀπορροφητικῆς ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων.

Μεγαλοπρεπὴς κτίζεται ἀπό τινος χρόνου ἑλληνικὸς ναὸς ἐν Ἀγχιάλῳ. Τὰς πρὸς τοῦτο δαπάνας κατέβαλον Ἀγχιαλῖται, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαβιώσαντες, ἀφέντες δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οὐχὶ ἀνάξια λόγου κληροδοτήματα. Ἡ οἰκοδομὴ προκαλεῖ τὸν φθόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξεγείρει τὰ ἁρπακτικὰ ἔνστικτα τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαβιούντων Βουλγάρων. Οἱ θρασύτατοι ἐξ αὐτῶν δὲν διστάζουσι νὰ βεβαιῶσι δημοσίᾳ πρὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅτι εὐθὺς ὡς περατωθῇ τὸ ἱερὸν τοῦτο ἵδρυμα, θὰ καταληφθῇ. Διατί νὰ μὴ περιθάλπωσι τὴν ἰδέαν ταύτην; δὲν δικαιολογοῦσιν αὐτοὺς τὰ μέχρι τοῦδε συμβάντα ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ; θέλουσιν εὑρεθῇ πρὸς τοῦτο προφάσεις, κατὰ τὰ εἰωθότα, ὡς συνέβη καὶ ἐν τῇ ἁρπαγῇ καὶ συλήσει καὶ ἄλλων τοιούτων εὐαγῶν ἱδρυμάτων: ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι οἱ κτίτορες, οἱ συντελέσαντες εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, ἦσαν βουλγαρικῆς καὶ οὐχὶ ἑλληνικῆς καταγωγῆς· Τίς θέλει διαφεύσῃ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον; Ἡ ἐν Σόφιᾳ κυβέρνησις εἶνε πρόθυμος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἁρπαγήν, ἡ δὲ βουλγαρικὴ δικαιοσύνη δὲν θέλει διστάσῃ νὰ δικάσῃ κατὰ τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις.

Τὸν αὐτὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα διατηροῦσι μέχρι τῆς σή-

μερον καὶ αἱ ἕτεραι δύο πόλεις τοῦ Εὐξείνου — ἡ Σωζούπολις καὶ ἡ Μεσημβρία. Στεροῦνται βεβαίως τῆς σημασίας τοῦ Πύργου καὶ τῆς Ἀγχιάλου, ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῶν μένει ἀλώβητος. Ἐν γένει, ἡ βουλγαρικὴ ἐπιδρομὴ δὲν ἐξεδηλώθη μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης τοσοῦτον ἀγρία ἐν τῇ παραλίᾳ ταύτῃ ἐξαιρουμένης τῆς Βάρνης. Οἱ πολιτικοὶ σκοποὶ τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας ἐπιδιώκονται στρατηγικώτατα· συμφέρον εἶχε νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀλλαχοῦ, ὅπου τοῦτο ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῶν πανσλαυϊστικῶν συμφερόντων. Ὅταν ἐκπορθηθῶσι τὰ παρὰ τὴν Ροδόπην καὶ τὸν Αἷμον προπύργια, ἡ πτῶσις τῶν ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Εὐξείνου Ἑλλήνων ἔσται εὐχερέστατον ἔργον.

Πρὶν ἢ καταλίπω τὸν Εὔξεινον, οὗ οἱ κάτοικοι τοσοῦτον μ' ηὐχαρίστησαν καὶ μ' ἐνεθάρρυναν διὰ τὰ ἑλληνικώτατα αὐτῶν αἰσθήματα, τὸν ἰσχυρὸν χαρακτῆρα, ὅστις ἐν γένει διακρίνει τοὺς θρᾳκικοὺς τούτους πληθυσμούς, ἐνδιεφερόμην νὰ γνωρίσω ἐπίσης ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἄλλην πόλιν, κειμένην ἐπὶ τῆς παραλίας ταύτης ἀπώτερόν πως, ἑλληνικωτάτην ἔκπαλαι, ἀλλὰ σήμερον οὐ σμικρὸν καταβληθεῖσαν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἐπιδρομῆς καὶ ἀπολέσασαν τὸν ἄλλοτε ἐκφανέστατον ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα. Ἡ πόλις αὕτη εἶνε ἡ Βάρνα, παλαιότερον Ὀδησσός, θεμελιωθεῖσα κατὰ τὸν ἕκτον π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τῶν Μιλησίων.

Ἀλγεινόταται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑπῆρξαν αἱ καταλαβοῦσαί με ἐντυπώσεις ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἦτο διάσημος πρό τινων ἐτῶν ἐπὶ τῷ ἑλληνικῷ αὐτῆς χαρακτῆρι καὶ σήμερον. ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς νέας Βουλγαρίας, ὁ τροχὸς τῆς βουλγαρικῆς ἰσοπεδώσεως ἐξαλείφει ὁσημέραι ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως ὅ τι ἑλληνικόν, ἀναμιμνῄσκον τὴν δρᾶσιν τοῦ ὁμογενοῦς στοιχείου. Δὲν ἐπεσκεπτόμην κατὰ πρῶτον τὴν πόλιν ταύτην. Πρὸ εἰκοσαετίας καὶ πλέον εἶχον ἤδη διέλθῃ δι' αὐτῆς, παραμείνας ἐπί

τινας ὥρας. Ἦτο τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς Τουρκοκρατίας· ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο ἀκμαιότατος, προσδίδων εἰς τὴν πόλιν χαρακτῆρα ὅλως ἑλληνικόν. Ὁμογενεῖς, μεθ' ὧν ἔσχον παροδικὴν γνωριμίαν, ἐβεβαίουν μοι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτι καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐργάζεται μετὰ ζήλου καὶ ἐρρωμένως ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα, ἀλλ' ὅτι οὐδὲν ἄξιον λόγου θὰ κατωρθώσῃ, διότι ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ μένει καὶ θὰ μείνῃ ἀκράδαντος. Μόλις εἰκοσαετία παρῆλθε καὶ τὰ πράγματα ἐξ ὁλοκλήρου μετεβλήθησαν. Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον κατὰ μειονότητα μόνον ὑφίσταται σήμερον ἐν Βάρνῃ, πολλοὶ τῶν ὁμογενῶν κατέλιπον αὐτήν, ἕνεκα τοῦ βουλγαρικοῦ διωγμοῦ, ἄλλοι δέ, διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἐπιγαμιῶν, ἥτις καὶ ἀλλαχοῦ μὲν τῆς Ἡγεμονίας, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐφηρμόσθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐν ᾗ οἱ πλουσιώτατοι κατηριθμοῦντο μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσιν. Οἱ δυστυχεῖς οὐδέποτε ἀνέμενον τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, τούτου δ' ἕνεκα εὑρέθησαν ἀπαράσκευοι. Ἠδύνατο ἡ πόλις αὕτη νὰ εἶνε ἑλληνικὴ ἐξ ὁλοκλήρου κτῆσις, ἔλεγέ μοι ὁ συνοδεύων με ἐν τῇ πόλει, ἵνα μοι δείξῃ τὰ ἀξιοθέατα αὐτῆς, ὁ ἤδη τοῦ δικαίου τὸν ὕπνον ἀναπαυόμενος ἀναπληρωτὴς τοῦ Ἕλληνος Προξένου. Πλὴν τίς ἐκ τῶν ἡμετέρων ὑπώπτευέ ποτε, ὅτι οἱ Βούλγαροι θὰ γείνωσιν ἄνθρωποι καὶ θὰ ἀποτελέσωσι μόνιμον καὶ βιώσιμον κράτος;—Ἀλλὰ δὲν ἐγράφη, τῷ ἀπεκρίθην κακεντρεχῶς, ὅτι τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα τοὺς ἰσχυροὺς καταισχύνῃ;... Ἐπανεπαύθημεν ἐπὶ τῶν δαφνῶν ἡμῶν καὶ τῶν τροπαίων, ἐπὶ τῆς προγονικῆς δόξης, ἐζήσαμεν ἐν τῷ συγκεχυμένῳ κόσμῳ τοῦ παρελθόντος καὶ δὲν ἀντελήφθημεν τῆς πραγματικότητος, πρὸ τοῦ ὄγκου τῆς ὁποίας σήμερον κύπτομεν, χωρὶς νὰ αἰσθανώμεθα τοὐλάχιστον τύψεις τοῦ συνειδότος ἐπὶ τῇ μωρίᾳ ταύτῃ. Καθῆκον εἶχομεν πάντες οἱ Ἕλληνες, ὡς ἔθνος, τοσαύτην κεκτημένον ἱστορικὴν πεῖραν,

ἐπανειλημμένως δοκιμασθέντες, νὰ μελετήσωμεν σοβαρώτερον τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς βουλγαρικῆς ἐξελίξεως κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, ν' ἀναλύσωμεν αὐτὸ ἀπὸ ποικίλης ἀπόψεως, νὰ κατανοήσωμεν τὰ αἴτια καὶ τὰ ἀποτελέσματα καὶ νὰ μὴ ἀφεθῶμεν ἕρμαια τῆς τύχης καὶ τῶν περιστάσεων. Τίς ἐσκέπτετο περὶ πάντων τούτων; ποῦ εὑρίσκετο ὁ ὑπέροχος ἐθνικὸς νοῦς, ὁ δυνάμενος νὰ συγκεντρώσῃ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀπόρρητον τῆς λύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ προβλήματος, μᾶλλον δυσεπιλύτου καθισταμένου ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ ἐμφανείας τοῦ βουλγαρικοῦ παράγοντος; . . .

Ὁμολογῶ, ὅτι ἡ ἐν Βάρνῃ βραχυχρόνιος διαμονή μου ἐνέβαλέ με εἰς μελαγχολίαν. Κατενόουν, ὅτι εὑρισκόμην ἐν χώρᾳ, ἧς ὁ λαὸς στερεῖται ιῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἠθικῆς ὑπεροχῆς λαοῦ πεπολιτισμένου. Καὶ ἐν τούτοις σημαντικώταται πρόοδοι ἐτελέσθησαν ἐν διαστήματι εἰκοσαετίας. Ἡ πόλις κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν εἶνε σχεδὸν εὐρωπαϊκή. Ὁδοὶ πλατεῖαι, δημόσια καταστήματα, τάξις ἐν γένει. Ἐντύπωσιν μοὶ ἐμποιεῖ ἰδιαιτέραν τὸ μέγα παρθεναγωγεῖον τῆς πόλεως. Οὐδὲν ἐκ τούτων ἄγει τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ φιλοπάτριδος ἰδιώτου. Πανταχοῦ βλέπω τὸ κράτος. Ὀφείλω νὰ παρατηρήσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐφάπαξ, ὅτι πᾶν ἄξιον λόγου ἵδρυμα ἐν Βουλγαρίᾳ, ἀπὸ τῆς πρωτευούσης μέχρι τοῦ τελευταίου χωρίου, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὀφείλονται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Ἡ διοίκησις εἰσχωρεῖ πανταχοῦ καὶ εἰς ἐκείνας ἔτι τὰς σχέσεις, αἵτινες ἀλλαχοῦ εἶνε προωρισμέναι εἰς τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν. Ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει ἄτομον, δηλαδὴ ὄν σκεπτόμενον, αὐτόνομον. ἐλευθέρως παρακολουθοῦν τῇ δράσει τῆς ἐξουσίας. Δὲν εἶνε αὕτη πεπολιτισμένη· ἀλλ' ἔχει θέλησιν, πρόγραμμα, σκοπόν· γινώσκει δὲ νὰ ἐπιβάλληται ἑκάστοτε· ὁ πολίτης ὑπακούει, κατὰ τύπους εἶνε συνταγ-

ματικός· πράγματι εἶνε ὑποτελής· προτέρχεται εἰς τὴν κάλπην, ἵνα ἐκλέξῃ τοὺς ὑποψηφίους τῆς κυβερνήσεως, οἵτινες εἶνε καὶ ὑποψήφιοι ἰδικοί του.

Καθ' ὅλην τὴν Βουλγαρίαν τὸ φαινόμενον τοῦτο μὲ κατα-πλήττει, ἐμβάλλον με εἰς σκέψεις περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐρωτῶ περί τινος ὑπερέχοντος πάντων τῶν ἄλλων κτιρίων — Εἶνε τὸ νομαρχιακὸν κατάστημα, λαμβάνω ἀπόκρισιν. Τί σημαίνει τοῦτο; Εἶνε ἡ ἐξωτερικὴ παράστασις τῆς βουλγαρικῆς διοικήσεως. Ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα, καὶ ἔτι μᾶλλον αἱ δευτερεύουσαι πόλεις τοῦ βασιλείου, πλὴν τῆς Κερκύρας, στερεῖται τοιούτου νομαρχιακοῦ καταστήματος, ἐκμισθοῦσα ἑκάστοτε ἀντὶ ὑπερόγκου μισθώματος τὸ πρῶτον οἴκημα ἥκιστα κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ἕνεκα τίνος λόγου ἡ χθεσινὴ Βουλγαρία νὰ ὑπερτερήσῃ ἡμᾶς; Ἐπὶ τοσοῦτον μᾶς κυριεύει τὸ ἀτομικὸν συμφέρον; Ἀνάλογα πρὸς τὸ νομαρχιακὸν κατάστημα καὶ πάντα τὰ λοιπὰ δημόσια ἱδρύματα διακρίνονται διὰ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν παραστάσεως καὶ ἀξιοπρεπείας, ἐμπνέουσι τὸν πρὸς τὴν διοίκησιν σεβασμόν. Ἰδοὺ ἓν δημοτικὸν σχολεῖον· ᾠκοδομήθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, κατὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα. Ἡμεῖς ἐν Ἑλλάδι ἀναμένομεν τὸν θάνατον τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ πολυταλάντου Ὁμογενοῦς, ἵν' ἀποκτήσωμεν τοιαῦτα. Ἄξιον τιμῆς τὸ ἔθνος, τὸ ἀριθμοῦν μεταξὺ τῶν τέκνων αὐτοῦ τοιαῦτα· ἀλλὰ μείζονος τιμῆς ἔτι θὰ ἦτο ἄξιον, ἂν ἐδημιούργει κυβέρνησιν, ἐμφορουμένην τοιούτων πλεονεκτημάτων.

Ἔλεγον, ὅτι τὸ Σχολεῖον ᾠκοδομήθη ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα, πληροῦν πάντας τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς παιδεύσεως. Ἀναμφιβόλως τὸ περιεχόμενον δὲν εἶνε ἄξιον τοῦ περιέχοντος. Ἀλλὰ τί δύναται νὰ συμβῇ ἐν ἀπωτέρῳ χρόνῳ, ἐξευγενιζομένης τῆς φυλῆς, τὸ μὲν διὰ τοῦ αὐτονόμου καὶ ἐλευθέρου βίου, τὸ δὲ διὰ τῆς μείζονος ἐπικοινωνίας καὶ δια-

σταυρώσεως μετ' ἀλλογενῶν στοιχείων, καὶ δὴ ἑλληνικῶν ; Πάντως ἡ φύσις αὐτῆς θέλει καταστῇ εὐγενεστέρα. Οἱ ἑλληνικοὶ ἐπίσημοι κύκλοι, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἐκκλησιαστικοί, δὲν ἐσκέφθησαν βεβαίως περὶ τοιούτων ἀντικειμένων, νομίζοντες αὐτὰ μεταφυσικά. Παρὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Σχίσματος, οὐδὲν παρεμβάλλεται κώλυμα ἐπιγαμιῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Δεικνύομεν πρὸς τοὺς πληθυσμοὺς τούτους ἀπερίγραπτον ἀνεξικακίαν, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ μᾶς ἐνοχλῇ ἡ πρὸς ἡμᾶς συμπεριφορὰ αὐτῶν, ἐχθρὰ κεκηρυγμένη.

— Ἔχετε ὑψηλοτέρας μερίμνας σεῖς οἱ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, ἐπίσημοί τε καὶ ἀνεπίσημοι, οὐδ' ἔχετε καιρὸν νὰ σκεφθῆτε περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου. Συζητεῖτε τὴν ἐξ ὕψους, δηλαδὴ τὴν ἐξ Εὐρώπης, ἀντίληψιν, ἐξ ὀνόματος πατρογονικῶν δικαίων, ἀλλ' ἥκιστα φροντίζετε νὰ καταστῆτε ἄξιοι τῆς συνδρομῆς ταύτης. Ῥήτορες καὶ σοφισταί, τοιοῦτο τὸ προϊὸν τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ· μεγαλορρήμονες, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μεγαλοπράγμονες. Ἦλθον ἐκ τῆς ἐλευθέρας πατρίδος πρὸ τεσσαρακονταετίας, ἵνα ἐγκατασταθῶ ἐνταῦθα, ἐν Βάρνῃ, ἥτις τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦτο ἑλληνικὴ πόλις. Σήμερον μετὰ μίαν εἰκοσαετίαν βλέπεις πῶς μετεμορφώθη. Τοιαῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον θ' ἀντιληφθῇς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς χώρας περὶ τῶν ἀνθρώπων, οὓς χθὲς καὶ πρώην κατεφρονοῦμεν ἡμεῖς, τοῦ κυανοῦ αἵματος οἱ ἐπίλεκτοι.

Ἀλλὰ δὲν λύονται τὰ μεγάλα ζητήματα διὰ τῶν ἠχηρῶν φράσεων μόνον. Ὀλίγη εὐθυκρισία ἔστω καὶ πεζοτάτη. Οἱ ἄξεστοι πολιτικοὶ τῆς Βουλγαρίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οὐκ ὀλίγοι τυχοδιῶκται Ἕλληνες, οἱ χθεσινοὶ ἀπόφοιτοι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλοι ροβερτείου Λυκείου, ἢ τῶν Σεμιναρίων τῆς Ὀδησσοῦ καὶ τῆς Μόσχας, στεροῦνται διαλεκτικῆς, ἀλλὰ γινώσκουσι νὰ χρησιμοποιῶσι προσηκόντως καὶ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ

τὰ πορίσματα τῶν στοιχειωδῶν αὐτῶν γνώσεων, ἀσημάντου πείρας. Οὕτως ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου κατώρθωσαν νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἀξίαν λόγου διοίκησιν, ἢ μᾶλλον διὰ νὰ εἶμαι ἀκριβής, τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσσων ἐγκαινισθεῖσαν ἐγνώρισαν νὰ συνεχίσωσι καὶ ὑπό τινας ἐπόψεις νὰ βελτιώσωσι. Τοιοῦτο τὸ ἀπόρρητον τῆς βουλγαρικῆς προόδου. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τοὐναντιον ἐπιζητοῦμεν ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων τὴν εὕρεσιν τῆς φιλοσοφικῆς λίθου, τῆς λύσεως τοῦ πολιτικοῦ προβλήματος, τοῦ ἀπασχολοῦντος τοὺς ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους κύκλους τῆς ἐλευθέρας πατρίδος· ἀλλ' ἐπὶ ἑβδομήκοντα περίπου ἔτη δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἐπιδείξωμεν μέγα τι καὶ ἄξιον λόγου. Πόσας κυβερνήσεις μετεβάλομεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Καποδιστρίου! Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Μεφιστοφελῆ, ἐπιζητοῦμεν τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' ἵνα πράξωμεν τὸ κακόν. Ἐξεβλήθη διὰ τοῦ ἐγκλήματος ἡ κυβέρνησις τοῦ Κερκυραίου πολιτικοῦ, ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι θέσαντος ἀσφαλῆ θεμέλια πολιτικῆς τάξεως καὶ εὐκοσμίας, ἀλλ' ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων δὲν ἐβελτιώθη. Ἐξεδιώχθησαν οἱ Βυζαντοὶ καὶ ἡ διοίκησις αὐτῶν διὰ τῆς συνταγματικῆς μεταβολῆς τοῦ 1843. Ἐξώσθη ὁ Ὄθων, ὁ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἐγκαινίσας διὰ προσωπικῆς κυβερνήσεως μονιμωτέραν διοικητικὴν τάξιν. Ἔκτοτε μυρία ἐδημοσιεύθησαν πολιτικὰ προγράμματα, ἰδέαι καὶ θεωρίαι, ἀλλ' οὐδὲν ἐγένετο πρὸς ἰσχυροτέραν σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κῦρος τῆς κυβερνήσεως ἐλαττοῦται, ἡ δύναμις τῆς πολιτείας ἐκλείπει. Τὰ πράγματα βροντοφωνοῦσι τὴν κρίσιμον κατάστασιν, εἰς ἣν διατελεῖ ἡ Ἑλλὰς ὡς κράτος· ὁ τελευταῖος πόλεμος, ἵνα παραλίπω προγενεστέρας συμφοράς.

Ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς ν' ἀκολουθήσῃ, ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς προγράμματος, τὸ παράδειγμα τοῦ Πεδεμοντίου, τὸ παράδειγμα τῆς Ἰταλίας. Πλεῖστοι, ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη, ἐπε-

καλέσθησαν αὐτό. Ἀλλὰ μεταξὺ λόγων καὶ πραγμάτων πολλὰ πέλει. Καὶ σήμερον οἱ πλεῖστοι τῶν ὀρθοφρονούντων Ἑλλήνων ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἂν ἡ Ἑλλὰς ὡς ἔθνος προέβη βήματά τινα πρὸς τὸν πολιτισμὸν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος, ὡς μὴ ὤφειλεν ἠστόχησεν ὡς κράτος.

Τοιαῦτα ἀνελογιζόμην, καθ' ἣν ὥραν κατέλειπον τὴν ἄλλοτε τοσοῦτον ἑλληνόφρονα καὶ ἰσχυρὰν ἐν τῷ ἐθνισμῷ αὐτῆς πόλιν, ἤδη δὲ ἐκλείπουσαν ὁσημέραι καὶ μὴ δυναμένην ν' ἀνταγωνισθῇ κατὰ τῆς βουλγαρικῆς ἐπιδρομῆς, τῆς αὐξανομένης διηνεκῶς ἐκ τῆς μεσογείου Βουλγαρίας. Τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε διηυθύνετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἀλλοφύλων· ἐπῆλθεν ἀπόγνωσις μεταξὺ τῶν ἡμετέρων. Οὐδαμοῦ εὑρίσκουσιν ὑποστήριξιν. Δὲν ἐκπροσωποῦσιν οἱ Ἕλληνες πρόξενοι τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, οὐδ' ἡ Ἐκκλησία, ἥτις ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ σθένος εἰς τὸν τέως τοσοῦτον ἀκμαῖον ἐπὶ ἐθνικῇ συνειδήσει πληθυσμὸν τῆς ἑλληνικωτάτης πόλεως. Πάντες ἀποδέχονται τὰ γεγονότα, τὴν μοῖραν τῶν πραγμάτων, ἐπιφωνοῦντες —τετέλεσται. Ἐν τῇ ὀδυνηρᾷ ταύτῃ λιποψυχίᾳ, ὑφ' ἧς κατελήφθη ἄνευ λόγου ἀπό τινος χρόνου τὸ ταλαίπωρον ἑλληνικὸν γένος, παραδίδον ἄνευ πολλῆς ἀντιστάσεως τὰ παλαίμαχα αὐτοῦ προπύργια, τὴν γλῶσσαν, τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τοὺς ἐχθρούς, εὐάριθμοι ὑπάρχουσιν οἱ διαμαρτυρόμενοι, ἀλλ' ἅμα καὶ θαρροῦντες καὶ ἐλπίζοντες. Ὀλίγη ἐπιμονὴ καὶ ἔσονται αὖθις λεγεών. Ἡ πίστις αὕτη μὲ κατέχει· τούτου δ' ἕνεκα δὲν διστάζω ν' ἀναλάβω τὸν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνορθώσεως καὶ σωτηρίας ἀγῶνα.

Ἀπέρχομαι μετ' ἄλγους ἐκ τῆς πόλεως, καταλείπων ὄπισθεν ἐθνικὰ ἐρείπια. Ἐπανέρχομαι εἰς Πύργον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μεταβῶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, εἰς τὴν πρώην πρωτεύουσαν αὐτῆς, τὴν Φιλιππούπολιν,

ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς ὁποίας φοβερώτερος ἔτι διεξάγεται ὁ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀγὼν ὑπὸ τῆς νέας Βουλγαρίας.

*
* *

Δώδεκα διαρκεῖ ὥρας ἡ ἀπὸ Πύργου εἰς Φιλιππούπολιν μετάβασις διὰ τῆς σιδηρᾶς ὁδοῦ. Εἶχον καταλίπῃ τοὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁμογενεῖς περιαλγῆς. Πάντες κατείχοντο ὑπ' ἀκμαιοτάτου ἐθνικοῦ φρονήματος· ἀλλ' ἐπὶ πόσον χρόνον θέλει διατηρηθῇ τοῦτο ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τοῦ ὁσημέραι χωροῦντος πρὸς τὰ παράλια βουλγαρισμοῦ, παντὶ τρόπῳ ἐπιζητοῦντος τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἰθαγενοῦς στοιχείου, τοῦ ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐγκατεστημένου ; Καὶ ἂν οὗτοι ἐμμείνωσιν ἀλώβητοι ἐν τῇ πατρῴᾳ πίστει, ὑπὲρ ἧς οἱ πρόγονοι ἤθλησαν, τί γενήσεται διὰ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν ; θὰ ἐπιμείνωσιν ἐν τῇ πίστει ταύτῃ, ἢ θὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν τῇ συγχρόνῳ περιόδῳ τοῦ καταλαβόντος τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν κοσμοπολιτισμοῦ, τῆς ἀφομοιώσεως μετ' ἀλλογενῶν στοιχείων, οὐδὲν κοινὸν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐχόντων ; Τοιαῦτα διελεγόμεθα μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ. *Ἡ Ἑλλὰς εἶνε μεγάλη*· δὲν ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, διὰ νὰ εἰσέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸν τάφον· ἂς ἔχωμεν θάρρος, ἂς ἐπιμείνωμεν, ἡ δὲ νίκη θὰ στέψῃ καὶ πάλιν τοὺς ἡμετέρους ἀγῶνας.

Μὲ τὰς συγκινήσεις ταύτας ἀπεχωρίσθημεν. Ἐπὶ δωδεκάωρον διάστημα τὸ βλέμμα μου περιεπλανᾶτο ἐπὶ ἀτελῶς καλλιεργουμένων πεδιάδων, δι' ὧν διήρχετο ἡ ἁμαξοστοιχία, ἢ ἐπὶ τῶν περιστεφόντων ταύτας ὀρέων, μηδὲν παρουσιαζόντων ἄξιον λόγου θέσμα. Ὁ πληθυσμὸς τῶν μερῶν τούτων ἀποτελεῖται ἐξ Ἑλλήνων, Τούρκων καὶ Βουλγάρων, διατελούντων ἐν καταστάσει πρωΐμου εἰσέτι πολιτισμοῦ· θέλει παρέλθῃ ἱκανὸς

χρόνος βεβαίως, ἵνα ὁ πληθυσμὸς οὗτος, πρωτοστατούσης προοδευτικῆς κυβερνήσεως, καὶ δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ τις ἀγαθὴν προαίρεσιν εἰς τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν, προβῇ ἐν πολιτισμῷ καὶ οἰκονομικῇ εὐεξίᾳ· διότι εἶνε βέβαιον, ὅτι ἡ συγκοινωνία εἶνε ἡ ἰσχυροτάτη τῶν δυνάμεων, δι' ἧς καταρρίπτονται πάντα τῆς βαρβαρότητος τὰ προσκόμματα, καὶ ὅ τι ἄλλοτε ἐτελεῖτο ἐπὶ αἰῶνας, ἀπαιτεῖται σήμερον πρὸς ἐκτέλεσιν δεκαετία μόνον. Παρετήρησα καθ' ὅλην ταύτην τὴν περιφέρειαν ἀνθρώπους ἐργαζομένους, εἰ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῶν δὲν ἐμαρτύρει τὸν ἄνετον ἐκεῖνον βίον, ὅστις ἐκδηλοῦται ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας μᾶλλον προηγμένων λαῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον προδήλως ἐκπροσωπεῖται ἐν ἱκανῷ πληθυσμῷ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, μᾶλλον πεπολιτισμένον τυγχάνον, ὡς ἐβεβαιώθην, τοῦ βουλγαρικοῦ· ἀλλ' ὁσημέραι ὑποχωρεῖ καὶ τοῦτο, ἐκπατριζόμενον διὰ τῆς χρήσεως τῶν γνωστῶν μεθόδων τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, διαφερομένης, ὡς ἀφηγήθην καὶ θ' ἀφηγηθῶ καὶ παρακατιών, εἰς τὴν παντελῆ ἐξόντωσιν παντὸς μὴ βουλγαρικοῦ στοιχείου διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Τί γενήσεται, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἐπωφελουμένη δυσχερειῶν τῆς Βουλγαρίας, ἐνισχυομένη δὲ ὑπό τινος εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως, ἤθελεν ἀποφασίσῃ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς ἔκνομον καὶ ἔκτροπον καθεστώς, παρὰ τὰς διεθνεῖς συνθήκας ὑφιστάμενον, ἃς παραβαίνει καθ' ἑκάστην πρὸ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ κοινῷ σκανδάλῳ; Ἀναμφιβόλως στρατιωτικὸς περίπατος μέχρι Φιλιππουπόλεως ἀρκεῖ, ὡς ἔχουσι σήμερον τὰ πράγματα, νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν τὸ καθεστὼς τῆς πολαιᾶς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὅ περ εἰ μή τι ἄλλο, πρὸς τῇ ἀνεκτῇ διοικήσει, ἀνεκτοτέρᾳ τῆς βουλγαρικῆς, ἐξησφάλιζεν ὅπως δήποτε τὴν ἰσοπολιτείαν τῶν λαῶν, ἐξ ὧν αὕτη ἀπετελεῖτο. Μόνος ἐξ ὁλοκλήρου εὑρισκόμενος ἐν τῷ διαμερί-

σματι τῆς ἁμαξοστοιχίας, ἀναλογιζόμενος τοιαῦτα κατὰ τὴν μακροτάτην ἐκείνην ἡμέραν, ἣν καθίστη τοιαύτην τὸ μονότονον θέαμα τῶν πεδιάδων, δι' ὧν διηρχόμην, κατελαμβανόμην ἐξ ὀδύνης ἐπὶ τῇ ἀπειλουμένῃ καταστροφῇ πληθυσμοῦ, κεκτημένου ἀπαράμιλλα στοιχεῖα δράσεως, ὧν ἡ προσήκουσα χρησιμοποίησις τὰ μάλιστα ἠδύνατο νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἐν τῇ Θράκῃ Ἑλληνισμόν, καθιστῶντος αὐτὸν προπύργιον κατὰ τῆς βουλγαρικῆς φιλοκτημοσύνης. Ἐν μέσῳ τῶν σκέψεων τούτων παρήρχετο ἡ ἡμέρα, ὁπότε, ἐγγιζούσης τῆς ἑσπέρας, ἡ ἁμαξοστοιχία εἰσήρχετο ἐντὸς χώρας ποικιλωτέρας, διαρρεομένης ἁδρότερον ὑπὸ τοῦ Ἔβρου καὶ δεσποζομένης ἐπιβλητικώτερον καὶ γραφικώτερον ὑπὸ τῶν περικειμένων ὀρέων.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου εἰσηρχόμεθα εἰς Φιλιππούπολιν. Ἡ τρίλοφος πόλις (trimontium) ἐπιβλητικῶς ἀνυψοῦτο ἐπὶ τῆς κοιλάδος, ἧς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δεσπόζει.

*
* *

Ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως εἰς αὐτὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, παρὰ τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου ἀποφασισθέντα, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐτραυματίσθη καιρίως πολλαχοῦ μὲν τῆς Ἡγεμονίας ταύτης, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Φιλιππουπόλει. Μέχρι τοῦ ἔτους 1885 ἡ Φιλιππούπολις ἐθεωρεῖτο καὶ ἦτο ἑλληνική· ἀλλὰ τούτου ἕνεκα καὶ ἐπέσυρε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν Βουλγάρων. Εὐθὺς ὡς κατέστη ἡ δευτέρα πόλις τοῦ νεοτεύκτου κράτους, αὐξηθέντος διὰ τῆς καταλήψεως κατὰ ἓν περίπου ἑκατομμύριον κατοίκων, ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἐσκέφθη τίνι τρόπῳ ἠδύνατο νὰ ἐκβουλγαρίσῃ αὐτὴν ὡς τάχιστα, ἐκμηδενίζουσα ἐξ ὁλοκλήρου

τὴν ἑλληνικὴν ὑπεροχήν, ἥτις ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς βραχείας ὑπάρξεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἐλάμβανε μείζονα ἢ κατὰ τὸ παρελθὸν δύναμιν.

Βουλγάρων κυβερνώντων, δὲν ἦτο δυσχερὴς ἡ ταχεῖα ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμός, ὁ εὐρωπαϊκὸς ψευδοπολιτισμὸς ἐξημέρωσαν τὸν Βούλγαρον κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον· πράγματι διατελεῖ εἰς οἵαν καὶ ὁ Τοῦρκος κατάστασιν. Δὲν φονεύει ἐν τῷ φανερῷ, ὡς ὁ τελευταῖος οὗτος· δολοφονεῖ κατὰ σλαυϊκὴν μέθοδον· δὲν ἀποκόπτει τὰς γλώσσας ἀνθρώπων κατὰ μυριάδας πρὸς ἀπομάθησιν τῆς πατρίου γλώσσης· δὲν ἐκβιάζει εἰς τὸν προσηλυτισμόν· γινώσκει μεθόδους ἐπιτηδειοτέρας καὶ ἐπιτυχεστέρας καὶ δὲν ἀποτυγχάνει.

Ἐν τοῖς κυβερνητικοῖς γραφείοις τῆς Ἡγεμονίας, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀπορρήτοις τῶν σλαυϊκῶν προσηλυτιστικῶν ἑταιρειῶν, ἀπεφασίσθη ἀπὸ καιροῦ ἤδη ἡ δολοφονία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ μέθοδος δὲν εἶνε, ὡς εἶπον, ἡ γνωστὴ τουρκική, ἡ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως, ἀλλ' ἡ πονηρὰ ἐκείνη, ἡ μακιαβελλική, ἥτις ἰδίᾳ ἀνῆλθεν εἰς ἐπιστήμην κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς καὶ βαρβάρους χρόνους τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέσου αἰῶνος, ἀκμάζει δὲ σήμερον ἔν τινι σλαυϊκῇ χώρᾳ. Δὲν ἔχουσι τὴν πνευματικὴν δύναμιν οἱ Βούλγαροι ν' ἀντιμετρηθῶσι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, δὲν ἔχουσι τὸ θάρρος νὰ ἀπελάσωσιν αὐτοὺς διὰ νόμου, ἢ διὰ κυβερνητικοῦ οὐκαζίου ἀπὸ τῶν ἑστιῶν, νὰ τοὺς ἐκπατρίσωσι διὰ τῆς βίας. Πρακτικώτατα ἐσκέφθησαν νὰ ἐξοντώσωσιν αὐτοὺς δι' ἄλλων μέσων, ἐξίσου ἀθεμίτων.

Ἐν Φιλιππουπόλει ἑδρεύει ὀρθόδοξος Μητροπολίτης. Ἐπόμενον, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Μητρόπολις, ἄγκυρα καὶ κιβωτὸς τοῦ ἐθνισμοῦ, ἔμελλε νὰ καταστῇ ὁ σκοπὸς τῶν βουλγαρικῶν προσβολῶν. Ἐγένετο πλέον ἢ ἅπαξ ἀπόπειρα πρὸς κατάληψιν ὑπὸ τοῦ ὄχλου· εὐτυχῶς ἀπέτυχεν, ἀλλ' ἡ ἐργαλεία ἐξακολουθεῖ πρὸς

παντελῆ ἀπογόμνωσιν αὐτῆς. Αἱ μοναί, οἱ ναοί, τὰ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μητροπολίτου τῆς Φιλιππουπόλεως διατελοῦντα εὐαγῆ ἱδρύματα ὁσημέραι διαρπάζονται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Πρωτοστάτης τῆς θρασείας ταύτης πολιτικῆς ὑπῆρξεν ἰδία ὁ Σταμπολώφ. Ἀλλὰ καὶ οἱ διάδοχοι βαίνουσιν ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Οὕτω διηρπάγησαν, ἐκτὸς πλείστων ἄλλων προγενεστέρως, ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ περιφερείᾳ τῆς Φιλιππουπόλεως κατὰ τὰ τελευταῖα μόνον ταῦτα ἔτη αἱ ἑξῆς Μοναί, Ναοὶ καὶ Σχολεῖα :

1ον Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς ἐν Φερδινανδόβῳ.

2ον Ἡ ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ ἑλληνικὴ Σχολή.

3ον Ὁ Ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν ἐν Χασκόβῳ.

4ον Ἡ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τούτου Σχολή.

5ον Τὰ ἐν Φιλιππουπόλει πλούσια κτήματα τοῦ ρηθέντος ναοῦ τοῦ Χασκόβου.

6ον Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Στενημάχῳ.

7ον Ὁ ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐν τῇ αὐτῇ πόλει.

8ον Ἡ πατριαρχικὴ μονὴ τοῦ Μπατσκόβου.

9ον Τὰ πλουσιώτατα, εὐρύτατα καὶ προσοδοφόρα κτήματα ἐν Στενημάχῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς μονῆς τοῦ Μπατσκόβου.

10ον Ὁ ἐν Φιλιππουπόλει ναὸς τῆς Ἁγίας Κυριακῆς.

11ον Τὸ ἐν Στενημάχῳ μετόχιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ἀνέγραψα ἐνταῦθα ὅσων ἁρπαγῶν ἔχω πρόχειρον σημείωσιν, χωρὶς νὰ καταγράψω ἐν λεπτομερείᾳ πάσας τὰς γενομένας ἐν μικραῖς κώμαις, ἔνθα οἰκοῦσιν ἀνάμικτοι ἑλληνικοὶ καὶ βουλγαρικοὶ πληθυσμοί, ἐξ ὧν οἱ πρῶτοι διατελοῦσιν ἐκτὸς παντὸς δικαίου καὶ νόμου. Ἡ ὁρμὴ αὕτη τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ἀντὶ νὰ ἐλαττωθῇ διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, ὁσημέραι προβαίνει, εὑρίσκουσα στήριγμα παρὰ τῇ βουλγαρικῇ κυβερνήσει, ἥτις ἀντὶ νὰ πατάξῃ τὰς ἀδικοπραγίας ταύτας, τοὐναν-

τίον ἐνισχύει αὐτὰς καὶ ἐνθαρρύνει. Κατὰ τὸ βουλγαρικὸν Σύνταγμα, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ὀργανισμοῦ τῆς Ἐξαρχίας, κατὰ τὸν διοικητικὸν Ὀργανισμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, αἱ Μοναί, οἱ Ναοί, οἱ ἔκπαλαι ἀνήκοντες τοῖς Ἕλλησι, κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπ' αὐτῶν. Τίς σέβεται ἐν Βουλγαρίᾳ τοιαύτας διατάξεις; Πᾶσα ἁρπαγὴ κηρύσσεται τετελεσμένον γεγονὸς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, δι' ὑπεκφυγῶν καὶ στρεψοδικιῶν ἐπικυρωσάσης καὶ ἐπικυρούσης ἑκάστοτε πᾶσαν παραβίασιν τοῦ κοινοῦ δικαίου, διαρρήδην τοῦτο διὰ τοὺς ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ Ἕλληνας καὶ Βουλγάρους. Κατ' αὐτὴν τὴν μέθοδον κατέλαβον οὗτοι τὸ παρελθὸν θέρος ἐν Καβακλῇ τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐνέκρινε δὲ τὸ διάβημα αὐτῶν τοῦτο ἡ κυβέρνησις, διατάξασα νὰ παραδοθῇ αὕτη εἰς τὸν Βούλγαρον Μητροπολίτην Σηλύμνου [1]. κινδυνεύει δὲ πάλιν ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Στενημάχῳ. Πρὸς τοῦτο οἱ Βούλγαροι ζητοῦσιν ἐκλογὴν ἐφορίας, ὅπως ἔπραξαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅτε διήρπασαν τὸν ἐν τῇ αὐτῇ κωμοπόλει ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Οἱ Βούλγαροι ἀνηνέχθησαν πρός τε τὴν ἑλληνικὴν

---

1. Τὸ παρατιθέμενον τηλεγράφημα χαρακτηρίζει τὴν ἐνέργειαν τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν ἐν παντὶ ζητήματι, σχετιζομένῳ πρὸς τὴν ἁρπαγὴν εὐαγοῦς τινος ἱδρύματος παρὰ τῶν Ἑλλήνων.

«Τῷ ἐπάρχῳ Καβακλῆ

«Τὴν Μονὴν Ἁγίας Τριάδος δὲν θὰ ἀποδώσητε τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλὰ θὰ τὴν παραδώσητε εἰς τὸν ἀπεσταλμένον, ὅστις σταλήσεται ἐκ τῆς Μητροπόλεως Σηλύμνου διὰ καταγραφῆς καὶ πρακτικοῦ. Εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἂν παρεμβάλωσι προσκόμματα εἴς τι, θὰ εἴπητε σοβαρῷ τῷ τρόπῳ νὰ ἡσυχάζουν καὶ νὰ μὴ ἀνησυχοῦν (!) τὴν ἐκλεγεῖσαν Ἐπιτροπὴν καὶ τὴν διορισθεῖσαν παρ' ἡμῶν πνευματικὴν Ἀρχήν, διότι αἱ συνέπειαι εἶνε βαρεῖαι.

Ὁ Νομάρχης
Σλάβκωφ»

Μητρόπολιν καὶ τὸ ἐν Σόφιᾳ ὑπουργεῖον, ζητοῦντες νὰ διατάξῃ ἡ Μητρόπολις νέαν ἐκλογὴν ἐπιτροπῆς, διότι, ὡς ἰσχυρίζοντο, ἡ τέως ὑπάρχουσα τοιαύτη εἶνε παρανόμως ἐκλελεγμένη. Ἡ Μητρόπολις, ἔχουσα ὁκλῃρὰν πεῖραν τῆς μεθόδου τῶν ἀνθρώπων τούτων, ἐν τῷ φανατισμῷ αὐτῶν προσπαθούντων νὰ καταστρέψωσιν ὅ τι ἑλληνικόν, παρέστησαν εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸ ἄτοπον τῆς αἰτήσεως τῶν ἀνενεχθέντων καὶ ὑπέδειξεν ἐκ τῶν προτέρων τοὺς σκοποὺς αὐτῶν, ἀλλ' ἐπιμενούσης τῆς κυβερνήσεως, ἐγένετο ἡ ἐκλογή, ἧς ἄμεσον ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ μετά τινας ἡμέρας παράδοσις τοῦ ναοῦ εἰς τὴν βουλγαρικὴν Μητρόπολιν. Ἐνὶ λόγῳ ὁσάκις ἐπεχειρήθη τι ἐναντίον ἱεροῦ καθιδρύματος, ἀνήκοντος εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μητρόπολιν, ἡ κυβέρνησις ποικιλοτρόπως καὶ δολίως προσεπάθησε νὰ παραδώσῃ αὐτὸ εἰς τοὺς ἅρπαγας. Ἐὰν δὲ τὰς κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος ἁρπαγείσας μονάς, τὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τὴν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μητρόπολιν, τοῦτο ἐγένετο ἕνεκα τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ρωσσικοῦ ἐν Σόφιᾳ διπλωματικοῦ πρακτορείου.

Πρὸς ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐξάντλησιν τῶν κατοίκων τῆς ἑλληνικωτάτης ταύτης πόλεως, ἧς οἱ πρόκριτοι, ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν, ὡς ἐκ τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς καὶ ἐπιρροῆς, ἦσαν οἱ κατ' ἐξοχὴν προστάται τῶν Βουλγάρων, ἀνικάνων ὄντων ν' ἀναδείξωσιν ἐκ μέσου αὐτῶν ἀξίους λόγου ἀντιπροσώπους, τούτου δ' ἕνεκα προσφεύγοντας εἰς τὴν προστασίαν τῶν Ἑλλήνων, τὸ νέον βουλγαρικὸν καθεστὼς προσεπάθησε νὰ συντελέσῃ καὶ συντελεῖ παντὶ τρόπῳ. Ἡ ἑλληνικὴ παίδευσις μονονουχὶ καταδιώκεται σήμερον καὶ ἐν Φιλιππουπόλει. Ὅπως καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἑλληνικῇ Κοινότητι τῆς Ἠγεμονίας, Καὶ οἱ Ἕλληνες, ὅπως καὶ οἱ Βούλγαροι, καταβάλλουσιν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τὸν λεγόμενον *σχολικὸν φόρον*. Κατὰ τὸ

Σύνταγμα τῆς Ἡγεμονίας. πάντες οἱ κάτοικοι εἶνε ἴσοι ἐνώπιον τοῦ Νόμου· ἡ κυβέρνησις ἐν τούτοις παρέχει τὰ ἐκ τοῦ νόμου τούτου εἰσπραττόμενα χρήματα ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ βουλγαρικὰ Σχολεῖα, ἐνῷ ἀνάλογον τούτων μέρος ἔδει νὰ παρέχηται καὶ εἰς τὰ ἑλληνικά. Μόνον πρὸς τὸ θεαθῆναι ἡ κυβέρνησις, κατόπιν ἐπανειλημμένων διαμαρτυρήσεων, ὥρισε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ποσόν τι διὰ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶνε ἐλάχιστον καὶ ἀσήμαντον. Εὐτυχῶς ὁμογενεῖς φιλοπάτριδες, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ὁ Ζαρίφης, ὁ Μαρασλῆς. ὁ Χρυσοβέργης, διὰ γενναιοτάτων χρηματικῶν δωρεῶν συνέδραμον καὶ συντρέχουσι τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ σὺν αὐτῇ τὸν ἐν τῇ Θράκῃ Ἑλληνισμόν, ἐνισχύοντες τὴν ἐθνικὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἀπευθύνομαι πρὸς τὴν κοινὴν συνείδησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἐρωτῶ: Ἐν τίνι ἄλλῃ χώρᾳ τῆς συγχρόνου Εὐρώπης διαπράττονται τοιαῦτα πραξικοπήματα κατὰ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ὑποστάσεως καὶ ἀνεξαρτησίας λαοῦ τινος; Ὑπάρχουσι μέχρι τῆς σήμερον πολλαχοῦ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν πληθυσμοὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι, κατακτηθέντες διὰ τοῦ ξίφους, πλεῖστοι καὶ ἐστερημένοι ἰσονομίας. Πάντες οὗτοι τηροῦσιν ὡς ἐθνικὸν κειμήλιον τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων αὐτῶν, φείδεται δὲ ταύτης ἡ κυβέρνησις, οἱαδήποτε καὶ ἂν τυγχάνῃ. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ γλῶσσα τῆς μειονοψηφίας εἶνε ὑποδεεστέρα ἐκείνης, ἣν λαλεῖ καὶ χρῆται ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἡ μεγάλη πλειονότης· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε λόγος διαγραφῆς τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς μειονότητος. Ὅπως ἀναγνωρίζει τὸ κοινὸν δίκαιον ἐλευθερίαν θρησκευτικῆς συνειδήσεως, οὕτως ἀναγνωρίζει καὶ ἐλευθερίαν τῆς γλώσσης. Ἂν λαοὶ πεπολιτισμένοι σέβωνται καὶ τιμῶσι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἔστω καὶ ὑποδεές, ἐν τίνι δικαίῳ οἱ Βούλγαροι, οἵτινες στεροῦνται γλώσ-

σης κατὰ τὴν πλήρη ἔννοιαν τῆς λέξεως, τολμῶσι νὰ καταστρέψωσι τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς πνευματικῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν; Ἐκτὸς τῆς ρωσσικῆς, καὶ εἴ τινος ἄλλης κυβερνήσεως, οὐδεμία κυβέρνησις τολμᾷ σήμερον διὰ τοιούτων μέσων, παρὰ τὰς συνθήκας καὶ τὰς λοιπὰς ἠθικὰς ὑποχρεώσεις, νὰ ἐργάζηται δημοσίᾳ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐξόντωσιν πληθυσμῶν, ἀνωτέρων ἐκείνων, οὓς αὕτη ἀντιπροσωπεύει. Ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις, τὸ δημιούργημα μεγάλης πεπολιτισμένης εὐρωπαϊκῆς Συνόδου, δὲν διστάζει νὰ μεταχειρισθῇ μέθοδον, ἀξίαν βαρβάρων αἰώνων, πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μόνον καὶ μόνον, διότι γινώσκει, ὅτι ἐπισκιάζεται ὑπ' αὐτοῦ, οὐδ' εἶνε δυνατὸν ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς αὐτὸν ἠθικῶς καὶ νομίμως.

Ἐπαναλαμβάνω νὰ εἴπω, ὅτι ἡ Φιλιππούπολις ὑπῆρξεν ἀείποτε ἐθνικὸν ἑλληνικὸν κέντρον, ὅπερ διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ δυνάμεως συνετέλεσε τὰ μάλιστα εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀντιτιθέμενον κατὰ τῶν κρατούντων, εἰς τὸν μὴ ἐκμουσουλμανισμὸν τῶν Βουλγάρων, προθύμων ὄντων, ὡς ἐγένετο ἀλλαχοῦ, νὰ καταλίπωσι τὴν θρησκείαν αὐτῶν ἕνεκα συμφέροντος. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης κατὰ τύπους μόνον οἱ Βούλγαροι εἶνε Χριστιανοί· ἀνώτερον τῆς ἠθικῆς αὐτῶν ἀντιλήψεως εἶνε τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα. Παραβάλετε τοὺς τυραννικοὺς τούτους λαοὺς πρὸς τοὺς λοιποὺς Σλαύους—εἴτε ὀρθοδόξους, εἴτε καθολικούς. Οὐδὲν κοινὸν ἔσχον ποτὲ πρὸς τούτους ὑπὸ χριστιανικὴν ἔποψιν. Θρησκευτικὸς βίος δὲν ὑφίσταται παρὰ τοῖς Βουλγάροις· θρησκευτικαὶ παραδόσεις· ἐκκλησία. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐξεγέρσεως αὐτῶν, ἐπελθούσης δι' ὑποβολῆς τῶν πανσλαυϊστικῶν κομιτάτων, κηρυχθέντες κατὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, χωρὶς νὰ γινώσκωσι τὸ *διατί*, μισθούμενοι ἰδίᾳ πρὸς τοῦτο ὑπὸ

τῶν κομιτάτων, δὲν ἐδίσταζον ἐκ περιτροπῆς, ἑτεροβούλῳ ἴσως ἐπινεύσει, νὰ συνεννοῶνται πρός τε τοὺς Καθολικοὺς καὶ τοὺς Διαμαρτυρομένους. Οἱ δὲ πρωταγωνισταὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης κινήσεως, ὁσάκις ἐνεπνέοντο ἐξ ἀλλοτρίων, ἐχθρικῶν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, φυλετικῶν καὶ πολιτικῶν εἰσηγήσεων, ἦσαν αὐτὸ τοῦτο χυδαῖοι ἀποστάται, ἔχοντες προσωπικὰς ἀφορμὰς κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς τιμωρήσαντος αὐτοὺς ἐπὶ παραπτώμασιν, ὑπαγομένοις εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν λειτουργείαν. Καθίσταντο Βούλγαροι ἐξ ὑπολογισμοῦ, πρότερον ἐπαγγελλόμενοι τὸν Ἕλληνα καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει μὴ διστάζοντες νὰ ἐπανέλθωσιν, ἂν ἐγίνοντο δεκτοί, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας.

Ὡς ἐθνικὸν ἑλληνικὸν κέντρον ἡ πόλις αὕτη ἀνεδείχθη αὖθις καὶ ἀπὸ τὴν βραχυχρόνιον διοίκησιν τῆς διοικήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Εἰ καὶ οἱ Διοικηταὶ αὐτῆς, ὁ Βογορίδης, ὁ ἀπὸ Ἕλληνος φαντασθεὶς ἑαυτὸν ἀπόγονον δυναστικῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας καὶ ὀνειροπολήσας βουλγαρικὸν θρόνον, ὁ Κρέστοβιτς, πρώην Χρηστίδης, (1) οὗ ὁ υἱὸς ἐναβρύνεται καλούμενος

---

1. Εἶχον ἤδη γράψῃ τὰ ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ καταχωριζόμενα, ὅτε ἀνέγνων, κατὰ μετάφρασιν τῆς ἐν Φιλιππουπόλει ἐκδιδομένης ὁμωνύμου ἑλληνικῆς ἐφημερίδος, τὰ ἑπόμενα, εἰλημμένα ἐκ βουλγαρικῆς ἐφημερίδος. Καταχωρίζω αὐτὰ ὅπως ἔχουσιν· οὐ χρῄζουσι σχολίων :

Ἡ πόλις Πλόβδιβ, ἐν ᾗ ἐπικρατεῖ πάντοτε τὸ βουλγαρικὸν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐθνογραφικῶν (!!! ἐτνογραφίτσεσκη) στοιχείων, ἡ πόλις αὕτη, ἥτις ἦτο πρωτεύουσα βουλγαρικῆς Τοπαρχίας καὶ ἥτις μετέσχε μετὰ μεγάλου ζήλου τῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βουλγαρισμοῦ καὶ ἰδίᾳ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀγώνων, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ καλῆται ἐν τῇ διεθνεῖ ἀλληλογραφίᾳ τῆς Βουλγαρίας διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος Φιλιππούπολις. Τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ οὕτω. Ἡ πόλις αὕτη δύναται διὰ τοὺς Τούρκους νὰ εἶνε Φιλιμπὲ καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας Φιλιππούπολις, ἀλλὰ διὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ διὰ τὸ ἡμέτερον Κράτος δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶνε Πλόβδιβ. Πρέπει πλέον νὰ παύσῃ

Ἕλλην, καί περ ἑλληνιστὶ ἀνατραφέντες καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὡς Ἕλληνες καυχώμενοι, συνεπάθουν βραδύτερον, ἐκ συμφέροντος μᾶλλον, πρὸς τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων καὶ εἰργάζοντο ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων, οὐχ ἧττον ὁ Ἑλληνισμός, ὡς ἐκ τῆς ἠθικῆς, πνευματικῆς καὶ καθ' ὅλου ὑπεροχῆς αὐτοῦ, ἐπεκράτει. Καὶ ἐν τῇ ἀντιπροσωπείᾳ. καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁσημέραι ἐπεβάλλετο. Ἂν δ' ἡ κατάστασις αὕτη διετηρεῖτο ἐπί τινα ἔτι χρόνον, ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία μονονουχὶ θὰ καθίστατο ἑλληνική· τὸ ἐν τῇ χώρᾳ ὀθωμανικὸν στοιχεῖον, πάντως ἀνώτερον τῶν Βουλγάρων, συνετάσσετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῖς Ἕλλησι, κύπτον πρὸ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς. Πρὸς τὴν πρόοδον

ὁ ἐμπαιγμὸς οὗτος τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης. πρέπει νὰ παύσῃ ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος Φιλιππούπολις ἐν ταῖς διεθνέσι ταχυδρομικαῖς συμβάσεσι, καθ' ἃς ἡ βουλγορικὴ κυβέρνησις κοινοποιεῖ τὰς ἀκριβεῖς ὀνομασίας πάντων τῶν τηλεγραφικῶν καὶ ταχυδρομικῶν σταθμῶν. Ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τούτου πρέπει νὰ δώσῃ αὐτὴ ἡ ἰδία Διεύθυνσις τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων ἡμῶν, καταργοῦσα τὴν ἐπὶ τῶν ταχυδρομικῶν σφραγίδων χρῆσιν τῆς λέξεως Φιλιππούπολις (Philippople). Τοῦτο ἐπιβάλλουσιν ἡμῖν τά τε ἐθνικὰ καὶ τὰ ἐμπορικὰ ἡμῶν συμφέροντα. Δὲν πρέπει νὰ ποιώμεθα χρῆσιν τοῦ ὀνόματος, ὅπερ τόσον πολὺ γοητεύει τοὺς Ἕλληνας, ἂς γίνῃ δὲ ἐνέργεια ὄχι μόνον διὰ στατιστικῶν πληροφοριῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ γεωγραφικῶν ὀνομασιῶν, ἵνα ἐννοήσῃ ὁ κόσμος, ὅτι ἑκατοντάδες τινὲς ἐξηλληνισμένων οἰκογενειῶν δὲν δύνανται νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν ἐθνικότητα καὶ τὸ ὄνειμα αὐτῶν εἰς ὁλόκληρον πόλιν, καὶ μάλιστα εἰς πόλιν, οἵα εἶνε ἡ Πλόβδιβ. Οἱ χαράκται γεωγραφικῶν πινάκων ἂς σβέσωσιν ἀπ' αὐτῶν τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ εἶνε κίβδηλον καὶ δὲν ἔχει βουλγορικὴν εὐφωνίαν. Μόνον ὁπόταν τελεσθῶσι ταῦτα, δὲν θ' ἀναζητῆται πλέον τὸ εἰς ὃ ἀπευθύνεται εἰς Φιλιππούπολιν ἐπιστολή τις ἢ τηλεγράφημα πρόσωπον ἐν Ρωσσίᾳ ἢ Κίνᾳ, ὡς συμβαίνει καθ' ἑκάστην ἐν τῷ κυκεῶνι τούτῳ τῶν ὀνομασιῶν Πλόβδιβ, Φιλιππούπολις, Φιλιμπέ. Ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ ἐκδότης μιᾶς πολιτικῆς ἐφημερίδος ἔθετο ἐπὶ κεφαλίδος τῆς ἐφημερίδος του, βαπτίσας αὐτὴν «Πλόβδιβ». πρέπει νὰ γείνῃ πανταχοῦ, ἔνθα ζῶσι Βούλγαροι, ἡ δὲ συνάδελφός του «Φιλιππούπολις» ἂς ὑποστηρίζῃ τὰς ἑλληνικὰς φαντασιοπληξίας».

ταύτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν εἶνε ἄσχετος ἡ σπουδή, δι' ἧς ἐπετεύχθη, συνωμοτικῷ τῷ τρόπῳ, τὸ πραξικόπημα τῆς καταλήψεως τῆς Φιλιππουπόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, τοσοῦτον θανασίμως πληγέντων τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ συμφερόντων, ἡ Φιλιππούπολις κατέστη ὁ σκοπὸς τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Βουλγαρισμοῦ. Ὠνομάσθη ἐπισήμως *Πλόβδιβ*, ἐνῷ ἄλλαι πόλεις τῆς Βουλγαρίας, αὐτὴ ἡ Σόφια, τηροῦσι τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ἑλληνικὰ ὀνόματα. Κατὰ τῆς Φιλιππουπόλεως, ὀνόματι καὶ πράγματι, ἀπηγγέλθη φοβερὰ ταρταρικὴ καταδίκη· δὲν πρέπει νὰ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθου Καὶ εἰς τοῦτο διεξάγεται καταχθόνιος, ὅσον καὶ τεχνικωτάτη ἐργασία. Οὐδὲν εἶνε σεβαστόν : ἄτομον, οἰκογένεια, ἐκκλησία, θρησκευτικαὶ παραδόσεις, προσωπικὴ ἐλευθερία καὶ ὅ τι ἄλλο πλεονέκτημα ἠθικὸν κέκτηται τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Πρόγραμμα τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ τοῦ Αἵμου εἶναι ὁ ὡς τάχιστα ἐκβουλγαρισμὸς τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν πέριξ, τῶν ἑλληνικωτάτων πληθυσμῶν Στενημάχου, περὶ ὧν ἀμέσως κατωτέρω, καὶ Καβακλῆ. Εὐθὺς ὡς τὰ ὑποπόρθητα ταῦτα καὶ ἀκαταμάχητον ἐμμονὴν εἰς τὰ πάτρια δεικνύοντα προπύργια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑποκύψωσι καὶ πέσωσιν, ἡ προσοχὴ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐπιτελείου θὰ διευθυνθῇ ἐξ ὁλοκλήρου πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἕτερον ἐπίσης προπύργιον τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν παρὰ τὸν Αἷμον δυνάμεων. Ἡ μέθοδος τοῦ ἐχθροῦ εἶνε τεχνικωτάτη. Πῶς ὄχι; Ὅλος ὁ σλαυϊκὸς κόσμος ἐν Πετρουπόλει ἢ ἐν Μόσχᾳ ἐν Πράγῃ ἢ ἐν Ἄγραμ, συνεργάζεται ἐπὶ κοινοῦ καὶ μεμελετημένου ἀπὸ πολλοῦ χρόνου σχεδίου, πρὸς ἐθνικὴν ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πτῶσις αὐτῶν καὶ τοῦ ἐκπροσωποῦντος κατ' ἐξοχὴν τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔσται ὁ ἱστορικὸς θρίαμβος τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων

θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς δυνάμεως, ἐπὶ αἰῶνας ὑπηρετησάσης καὶ θεραπευσάσης τὰ εὐγενέστατα τῶν συμφερόντων τοῦ πολιτισμοῦ. Μόνος ὁ Γερμανὸς Αὐτοκράτωρ δύναται ἴσως ν' ἀγνοῇ τοῦτο, ἀποστέλλων εὐχαριστήρια ἐπὶ τῇ δεξιώσει, ἣν ἔσχεν ἐν Ἀνατολῇ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων, οὐχὶ πρὸς τὸν πραγματικὸν ἱστορικὸν αὐτῶν ἀντιπρόσωπον, τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ἀλλὰ πρὸς τὸν Τσάρον τῶν Ρώσσων.

Ὅταν πέσῃ καὶ ἡ Ἀδριανούπολις, μοὶ ἔλεγεν Εὐρωπαῖος, γινώσκων ἐκ τῶν πραγμάτων τὰ ἀπόρρητα διανοήματα τῶν ἐπιτελῶν τῆς πανσλαυϊστικῆς Προπαγάνδας, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μελετῶν τὴν δρᾶσιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐξέλιξιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἡ ὁδὸς εἶνε ἀναπεπταμένη. Τὸ Τσάριγραδ, ἡ Κωνσταντινούπολις, καθίσταται ἄνευ ἀντιστάσεως, ἄνευ ἐπιβλέψεως τῶν στενῶν τοῦ θρᾳκικοῦ Βοσπόρου, πραγματικὴ μητρόπολις τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου . . .

Ὁ εἰρηνικὸς Καῖσαρ, ὁ ἥρως τῶν θρύλων τοῦ παγκοσμίου ἀφοπλισμοῦ, καθίσταται οὕτω κατακτητής, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐξανδραποδιστὴς τοῦ εὐγενεστάτου τῶν ἀνθρωπίνων πολιτισμῶν, ἐπισύρων ἴσως καὶ τὰς ἐπευφημίας καὶ τὰ ἐγκώμια τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου !...

*
* *

Ἂς ἐπανέλθω εἰς τὸ θέμα μου. Πρέπει ἡ Φιλιππούπολις νὰ καταστῇ πράγματι *Πλόβδιβ*. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τοιοῦτο τυγχάνει τὸ βουλγαρικὸν πρόγραμμα. Διηγήθην ἤδη τὸν πόλεμον, τὸν τοσοῦτον σθεναρῶς διεξαγόμενον ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν, ὅσον καὶ τῶν βουλγαρικῶν πληθυσμῶν, κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Παράδοξον. Ἰσχυρίζεται ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα, εἴτ

ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ, εἴτε ἀλλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, μηδὲ τῶν Ἀθηνῶν ἐξαιρουμένων, μηδὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις καὶ ἐν τῇ ζοφερωτάτῃ περιόδῳ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ὑπῆρξε τηλαυγὴς φάρος παιδεύσεως, ἐξημερῶν καὶ ἐξανθρωπίζων αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους, ὧν οἱ ἔγκριτοι μέχρι τῆς σήμερον εἶνε πεπολιτισμένοι, διότι ἔλαχον παιδείας ἑλληνικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἐν Ἀθήναις, ὅτι λέγω τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα δὲν εἶνε ἱκανὰ νὰ παρασκευάσωσιν ἤδη ἐπιστήμονας καὶ ἐν γένει χρησίμους πολίτας. Οὕτω δικαιολογεῖται ἡ προγραφὴ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ἐννοεῖται, ὅτι τὰ ζαρίφεια Διδασκαλεῖα, ἐκ τῶν σοβαρωτάτων ἐν γένει ἑλληνικῶν παιδευτικῶν ἱδρυμάτων, διατηρούμενα δαπάναις τοῦ μεγαλωνύμου ἱδρυτοῦ αὐτῶν, ἐποπτείᾳ δὲ τῆς ἑλληνικῆς ἐν Φιλιππουπόλει Κοινότητος καὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, εἰς ὧν τὴν διαχείρισιν ἀνετέθη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Ζαρίφη ἡ διεύθυνσις τοῦ κληροδοτήματος, ὡς μὴ ἀνταποκρινόμενα εἰς τὸν παιδευτικὸν αὐτῶν σκοπόν, πρέπει νὰ κλεισθῶσι . . . Κρῖμα, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ διαρπαγῇ καὶ ἡ περιουσία αὐτῶν, ἵνα διατεθῇ ἐπὶ τὸ σκοπιμώτερον . . .

Ὁ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Σχολείων πόλεμος εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φανερός, ἐκ τοῦ συστάδην. Πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα μέσα ἐπίσης ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τίθενται εἰς ἐνέργειαν. Ἡ ἀπέχθεια κατὰ παντὸς Ἑλληνικοῦ προβαίνει μέχρι τοῦ ἀπιστεύτου. Ἡ βουλγαρικὴ νομοθεσία δὲν διστάζει νὰ ὑπερβῇ πᾶν ὅριον τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας. Περὶ ἰσότητος δικαιωμάτων Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων οὐδεὶς λόγος. Ὡς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν, οὕτω καὶ ὑπὸ τὴν διάδοχον αὐτῆς, οἱ Ἕλληνες μένουσι **ραγιάδες**. Ἔτι χεῖρον. Ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἦτο ἀνεγνωρισμένη ἡ θρησκευτικὴ αὐτῶν ἐλευθερία, ἡ τῆς γλώσσης καὶ τὸ σπουδαιότατον, ἡ οἰκογενειακή. Σήμερον πάντα ταῦτα καταφρονοῦνται.

Ἂν ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία παραβιάζεται, τοσαῦτα δ' ἐκακουργήθησαν ἐπ' ἐσχάτων κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, ἂν ἡ τῶν Σχολείων καὶ τῆς παιδεύσεως σήμερα περιορίζεται, καθὰ ἀφηγήθην ἀνωτέρω, κατὰ τῆς γλώσσης ἐπίσης, τῆς ἑλληνικῆς, ἣν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐγκρίτων Βουλγάρων ὡς μητρικὴν γινώσκουσι καὶ κατ' οἶκον διαλέγονται, ἀλλὰ δημοσίᾳ ὑποκρίνονται, ὅτι ἀγνοοῦσιν, ὁ αὐτὸς διωγμὸς διεξάγεται ἐπισήμως καὶ ἀνεπισήμως. Ἡ χρῆσις αὐτῆς εἶνε αἰτία διωγμοῦ. Καὶ διεξάγεται οὕτως ἀπηνῶς, καθ' ὃν τρόπον διεξήγετο ἐν παρωχημένῃ περιόδῳ ἐν Ἱσπανίᾳ ὁ θρησκευτικὸς διωγμὸς κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Μαύρων. (1)

---

(1) Εἶχον γράψῃ τὰ ἀνωτέρω, ἕτοιμα πρὸς στοιχειοθεσίαν, ὅτε ἀνέγνων ἔν τινι ἐφημερίδι τῶν Ἀθηνῶν ἀνταπόκρισιν ἐκ Φιλιππουπόλεως, ἀπελπιστικῶς περιγράφουσαν τὰ κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἐξοντώσεως μέτρα, τὰ ληφθέντα ὑπὸ τῆς σημερινῆς ἐν Βουλγαρίᾳ κυβερνήσεως, ἧς προΐσταται δυστυχῶς Ἕλλην ἀρνησίπατρις. Τὰ δημοσιεύω ἄνευ παρατηρήσεων. Εἶνε συμπλήρωμα, ἀπὸ τῶν πραγμάτων εἰλημμένον, τῶν ἐν ταῖς σελίσι ταύταις ἀναγραφομένων, ἓν ἐκ τῶν πολλῶν. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπιδιωκομένου ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος κυβερνητικοῦ κόμματος ἐκ τῆς Σοβράνιε ἀποκλεισμοῦ Ἑλλήνων βουλευτῶν, ἵν' ἀποδειχθῇ ἐπὶ τέλους, ὅτι Ἕλληνες δὲν ὑφίστανται πλέον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ!

«Προκειμένου περὶ τοῦ ἐνταῦθα ἑλληνικοῦ στοιχείου, μολονότι πάντα τὰ βουλγαρικὰ κόμματα, περιελθόντα ἀμοιβαδὸν εἰς τὴν ἀρχήν, ἐπολιτεύθησαν πρὸς αὐτὸ μετ' ἀδικίας, διότι γενικὸν πρόγραμμα τῶν Βουλγάρων εἶνε ὁ συστηματικὸς καθ' Ἑλλήνων διωγμός, ἐν τούτοις τὸ κρατοῦν ὑπουργικὸν κόμμα τῶν κυρίων Γραίκωφ καὶ Ραδοσλάβωφ περιλαμβάνει τὰ φανατικώτερα μισελληνικὰ στοιχεῖα καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ μᾶλλον κακῶς διατεθειμένον κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Οὐδ' αὐτὸς ὁ Γραίκωφ ἐξαιρεῖται. Οὗτος ὅπως διαψεύσῃ, ὡς φαίνεται, τὴν ἑλληνικὴν καταγωγήν του, διότι αἱ βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν, ὅτι ὁ πατήρ του Παναγιώτης κατήγετο ἐν Στενημάχου καὶ ἐξεπατρίσθη εἰς Βεσσαραβίαν, φιλοτιμεῖται νὰ ἐπιδεικνύηται δυσμενέστερος πρὸς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ἐνῷ μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον ἐπετρέπετο νὰ ἐκλέγωνται τρεῖς βουλευταὶ Ἕλληνες ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἑλληνικῶν κέντρων, τῆς Στενημάχου, τοῦ

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶνε ἀπηγορευμένη ἐν χώρᾳ ἐν ᾗ διεθνεῖς ἐγγυήσεις ἐξασφαλίζουσι τὴν χρῆσιν αὐτῆς καὶ τὴν λειτουργίαν. Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ θέτων ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν ἐν τῷ καταστήματί του ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ τέλος ἑκατὸν λεβίων, ἐνῷ

Καβακλῆ καὶ τῆς Ἀγχιάλου, ὅπου πλειονοψηφοῦσιν οἱ Ἕλληνες, ἤδη οἱ Ἕλληνες διεγράφησαν ἐξ ὅλων τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων τοῦ κυβερνητικοῦ κόμματος, ὡς καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι, ὅπως οὐδεὶς Ἕλλην βουλευτὴς ἀντιπροσωπεύῃ ἐν τῇ Σοβράνιε τὸ ἰθαγενὲς ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ἀλλ' ὅμως οἱ Ἕλληνες παρασκευάζονται νὰ ἐπιτελέσωσι τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα... Ἐνθυμοῦμαι τὸ ἑπόμενον ἐπεισόδιον, χαρακτηρίζον τὸ ἀνθελληνικὸν φρόνημα τοῦ Ἑλληνοβουλγάρου Γραίκωφ. Ὅτε πρὸ ἐτῶν οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἀρχῶν ἥρπασαν τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, συνέπεσε κατὰ τύχην ὁ Γραίκωφ, ὑπουργὸς ὤν, νὰ ἔλθῃ εἰς Φιλιππούπολιν. Ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης, ἀπελπισθεῖσα νὰ τύχῃ δικαιοσύνης, μεθ' ὅλα τὰ διαβήματα αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν Σόφιᾳ κυβέρνησιν, ἐσκέφθη νὰ πέμψῃ ἐπιτροπείαν πρὸς τὸν παρεπιδημοῦντα ὑπουργὸν καὶ διατυπώσῃ προφορικῶς τὰ ἴδια δίκαια. Πρόσωπον παρευρεθὲν μοῦ διηγήθη, ὅτι ὁ Γραίκωφ, μὴ δυνηθεὶς διὰ λοξοδρομιῶν καὶ σοφισμάτων ν' ἀναιρέσῃ τὰ ἀποδεδειγμένα δίκαια τῶν Ἑλλήνων καὶ εὑρεθεὶς ἀτέναντι ἀκαταγωνίστου λογικῆς, ἀπήντησε πρὸς τὴν ἐπιτροπείαν τάδε: «Ἀπορῶ, κύριοι, διατί ταράττεσθε διὰ τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Κυριακῆς. Ἡ φυσικὴ πορεία τῶν πραγμάτων εἶνε τοιαύτη. Σεῖς γινώσκετε, ὅτι πρὸ εἴκοσιν ἢ τριάκοντα ἐτῶν ἐπεκράτει ἐνταῦθα τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ ἡ Φιλιππούπολις ἦτο πόλις ἑλληνική. Ἤδη ὅμως ἤλλαξαν τὰ πράγματα· ἰδέτε γύρω σας καὶ δὲν θὰ γνωρίσητε τὴν ποτὲ ἑλληνικὴν Φιλιππούπολιν· μετ' ἄλλα εἴκοσιν ἔτη ἴσως καὶ ἴχνος ἑλληνικὸν δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐν αὐτῇ.» Ταῦτα ἤκουσαν μετ' ἐκπλήξεως τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπείας ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Γραίκωφ, ἓν δὲ τῶν μελῶν δὲν ἐδίστασε νὰ τῷ ἀπαντήσῃ: "μὰ κύριε ὑπουργέ, ἀφοῦ νομίζετε τόσον ἑτοιμοθάνατον τὸν ἐνταῦθα Ἑλληνισμόν, ἀφήσατέ μας τοὐλάχιστον νὰ ἀποθάνωμεν θάνατον φυσικὸν καὶ μὴ μᾶς περνᾶτε τὸ σχοινὶ εἰς τὸν λαιμόν· τὰ διάφορα ὅμως μέτρα, τὰ ὁποῖα λαμβάνονται, ἀποδεικνύουσι τὸ ἐναντίον,,. Οὕτω δὲ ἡ ἐπιτροπὴ ἀνεχώρησε, πεποιθυῖα, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀναμένῃ δικαιοσύνην παρὰ τοῦ τοιαῦτα φρονοῦντος ὑπουργοῦ. Ἔκτοτε δέκα παρῆλθον ἔτη· καὶ ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ ἀκμάζων καὶ κραταιούμενος ὁ ἐνταῦθα Ἑλληνισμός,,.

τοὐναντίον ὁ θέτων βουλγαρικὴν σχεδὸν τίποτε. Πῶς θὰ καταστῇ δυνατὸν ὑπὸ τοιούτους ὅρους ν' ἀνταγωνισθῇ ἡ ἑλληνικὴ δύναμις, ὅσον καὶ ἂν εἶνε αὕτη ἀδάμαστος, κατὰ τῆς βουλγαρικῆς; Εἰς τὰς τοιαύτας μεμελετημένας καταδρομὰς ἀποδοτέα ἡ σημέραι προϊοῦσα ἐξάντλησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς μεσογείοις χώραις τῆς Βουλγαρίας. Πῶς δυνάμεθα ν' ἀνταγωνισθῶμεν κατὰ τῆς κτηνώδους βίας, μηδὲν αἰδουμένης ἢ φοβουμένης; Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑποχωρεῖ κατ' ἀνάγκην πρὸ τοῦ ἀνωτέρου πληθυσμοῦ.

Ἀλλὰ δὲν εἶπον ἀκόμη τι περὶ τοῦ καταχθονιωτέρου μέσου, τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τιθεμένου εἰς ἐνέργειαν, πρὸς ἐθνικὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Θὰ φανῇ ἴσως εἰς πολλοὺς παράδοξον, ἀλλ' ἐν τούτοις πραγματικόν.

Ὁ διωγμὸς πάντοτε δὲν φέρει ἀγαθὰ ἀποτελέσματα· τοῦτο διδάσκει καὶ ἡ ἱστορία. Ἐπέρχεται ζωηροτέρα ἡ ἀντίδρασις τῶν δυναστευομένων κατὰ τῶν δυναστῶν, τὸ μῖσος, ἡ ἀπέχθεια καὶ τὰ ἐκ τούτων ἀποτελέσματα. Χάσμα μέγα καθίσταται οὕτω μεταξὺ δύο λαῶν ἀνταγωνιζομένων.

Οἱ Βούλγαροι, πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, εὗρον ἕτερον μέσον ἀπορροφήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἴσως πρὸς εὐγενισμὸν τῆς φυλῆς, τοσοῦτον ὑστερούσης—τὴν διάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Ὁ Βούλγαρος κατὰ προτίμησιν δὲν λαμβάνει σύζυγον ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ Ἕλλην σπανίως ἐλάμβανεν ἢ λαμβάνει Βουλγαρίδα. Ἡ γυνὴ ἐν Βουλγαρίᾳ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δυσειδής· αἱ μογγολικαὶ ἐκεῖναι μορφαί, αἵτινες ἐφόβιζον τοὺς Εὐρωπαίους κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Οὔννων καὶ τῆς λοιπῆς ἐθνολογικῆς πανσπερμίας, τῆς καταλαβούσης καὶ ἐπανειλημμένως δῃωσάσης τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην, ἐπισώζονται μέχρι τῆς σήμερον. Οὕτως ἡ γυνὴ οὐδένα ἐγείρει πόθον ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Βουλγάρου· κατὰ προτί-

μησιν λοιπὸν φέρεται πρὸς τὴν Ἑλληνίδα. Ἀλλ' ἄπαγε τῆς βλασφημίας· δὲν εἶνε καλαισθητικὸν μόνον τὸ αἴτιον· ἐν τῷ οἴκῳ ἡ Ἑλληνὶς εἶνε μᾶλλον ἀφωσιωμένη εἰς τὸν σύζυγον, διότι ἡ Βουλγαρὶς κατέχεται συνήθως ἐκ κοινωνιστικῶν ροπῶν· ἡ Ἑλληνὶς ἐπίσης εἶνε πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς μᾶλλον ἀνεπτυγμένη καὶ προηγμένη· ὁ δὲ Βούλγαρος, δυνάμενος ἐν τῇ νέᾳ τάξει τῶν πραγμάτων νὰ διεκδικῇ καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀνωτάτας πολιτικὰς θέσεις ἔχει ἀνάγκην μεμορφωμένης γυναικός Ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ἀρκοῦσιν. Ὁ Βούλγαρος ἐδιδάχθη ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας, ὅτι ἐθνικὸν δι' αὐτὸν συμφέρον, ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου διὰ τὴν Βουλγαρίαν, εἶνε ἡ ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων μέσων προχειρότατον ἐπίσης ἀπεδείχθη ἡ διὰ τῆς διαλύσεως τῆς οἰκογενείας ἐξόντωσις. Εἰσερχόμενος ἐν ἑλληνικῇ οἰκογενείᾳ, ἀριστοκρατικῇ, ὁ Βούλγαρος ἐκπολιτίζεται ταχύτερον, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς, παρασύρει εἰς τὸν Βουλγαρισμὸν τὰ ἀσθενέστερα μέλη τῆς οἰκογενείας διὰ ποικίλων μεθόδων ἀποπλανήσεως, παροχῆς θέσεων κτλ. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ διαλύεται ἡ οἰκογένεια, ἐλάχιστον δυστυχῶς ἐπιδράσαντος μέχρι τοῦδε τοῦ Σχίσματος πρὸς ἀποτροπὴν τῶν τοιούτων κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μεμελετημένων ἐγκλημάτων.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον πλεῖσται ἑλληνικώτατα οἰκογένειαι τῆς Φιλιππουπόλεως διελύθησαν καὶ ἐξεβουλγαρίσθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον.

Ἐπληροφορήθην τὸ ἑπόμενον γεγονός, γνωστότατον καθ' ἅπασαν τὴν Φιλιππούπολιν.

Ἔγκριτος ὁμογενής, εὐπατρίδης καὶ ἐκ τῶν εὐπορωτάτων κατοίκων τῆς πόλεως, ἀποθνήσκων, ὥριζε ρητῶς, ὅτι εἰς οὐδεμίαν ἐκ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ ἐπέτρεπε νὰ συζευχθῇ μετὰ Βουλγάρου· ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει αὕτη θὰ ἀπεκληροῦτο. Δυστυχῶς,

παρὰ τὰς ρητὰς διατάξεις τοῦ φιλοπάτριδος ἀνδρός, ἅπασαι αἱ θυγατέρες αὐτοῦ ἔλαβον ἐκοῦσαι ἄκουσαι συζύγους Βουλγάρους. Οἱ συγγενεῖς δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντιταχθῶσιν. ὡς ἦσαν ὑποχρεωμένοι, κατὰ τῶν τοιούτων γάμων Ἐφοβήθησαν. Οἱ Βούλγαροι γαμβροί, ἰσχυρότατοι ὄντες καὶ διαθέτοντες πάντα τὰ μέσα τῆς διοικήσεως, ἔμελλον νὰ κατισχύσωσιν εἰς τὴν μὴ ἀκύρωσιν τῆς διαθήκης. Οὕτως ἐξηφανίσθη μία τῶν ἑλληνικωτάτων καὶ φιλογενεστάτων οἰκογενειῶν τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ ἐν γένει τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Ταῦτα μεταξὺ ὀλίγων, δι' ὧν ἐπιζητεῖται παντὶ τρόπῳ ὑπὸ τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἡ καταπολέμησις καὶ ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ὑπεράσπισις τῶν ἐθνικῶν δικαίων ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ ἐπιβάλλεται ἡμῖν. Τὸ Πατριαρχεῖον, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἀλλὰ πρωτίστως οἱ ἐν Φιλιππουπόλει ὁμοεθνεῖς, οἵτινες καθῆκον ἔχουσι νὰ καταλίπωσι τὰς ἀσημάντους πρὸς ἀλλήλας ἔριδας, ἐξ ὧν οὐ σμικρὸν ἐλαττοῦται ἡ ἐθνικὴ δύναμις, ὀφείλουσι νὰ ἐργασθῶσι παντὶ σθένει πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιθέσεων. Οἱ Βούλγαροι ἀγωνίζονται ἐπισταμένως, μεθοδικῶς. Εὐθὺς ὡς καταπέσῃ τὸ προπύργιον τῆς Φιλιπουπόλεως καὶ τῆς Στενημάχου, ἡ πρὸς Ἀδριανούπολιν ὁδὸς εἶνε εὐχερεστάτη. Περὶ τῶν λοιπῶν ἔχει ὁ θεὸς καὶ ὁ Τσάρος...

Ἰδίᾳ καθῆκον ἔχει ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ σκεφθῇ ἐμβριθῶς περὶ καταλλήλου καὶ μονίμου ἀντιπροσωπείας. Κρίνω περιττὸν νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερείας. Πανταχοῦ, ὡς εἶπον ἤδη, οἱ Ἕλληνες πρόξενοι ἔχουσι μεγάλην ἐθνικὴν ἀποστολὴν νὰ ἐπιτελέσωσιν. Ἀλλ' ἐκεῖ, ἔνθα ἀπαιτεῖται σθένος νοῦ καὶ καρδίας, εἶνε ἡ Βουλγαρία, ὅπου ζωηρότερος διεξάγεται ὁ ὑπὲρ τῶν πατρίων ἀγὼν [1].

1. Ἵνα κατανοηθῇ τὸ μῖσος τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ παντός, ὅ τι ἑλληνικὸν ἐν Φιλιππουπόλει καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἀπο-

Ἡ ἑλληνικὴ σημασία τῆς Φιλιππουπόλεως, ἆρα καὶ αἱ κατ' αὐτῆς ἐνέργειαι τῆς τε ἐπισήμου καὶ τῆς ἀνεπισήμου Βουλγαρίας, ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ ἄνευ τῆς Στενημάχου. Χωρὶς νὰ ἐλαττώσω τὸ παράπαν τὸν ἐθνισμὸν καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλοπατρίαν, τὴν μέχρις ἐνθουσιασμοῦ προβαίνουσαν, ὅλων τῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀδιστάκτως λέγω, ὅτι ἂν ὁ Ἑλληνισμὸς δικαιοῦται νὰ ἐναβρύνηται ἐπὶ ἀκραιφνεστάτοις αὐτοῦ ἀντιπροσώποις, τοῦτο ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἡρωϊκὴν Στενήμαχον.

Τεμάχιον Ἑλληνισμοῦ ἀκραιφνεστάτου, χρυσὸς ἐθνικὸς ἄπεφθος καὶ ἀτίμητος, γνησιώτατος παραμείνας ἐν ταῖς ὀπωρείαις τῆς Ροδόπης—τοιαύτη ἡ Στενήμαχος. Ἂν, ὃ μὴ γένοιτο, εἶνε πεπρωμένον ὁ Ἑλληνισμός, ἐν τῷ τεραστίῳ αὐτοῦ κατὰ τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἀγῶνι, νὰ ὑποκύψῃ καὶ νὰ ἐκλίπῃ ἀπὸ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἡ Στενήμαχος ἐπὶ αἰῶνες θὰ παραμείνῃ ἑλληνική, διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς μοίρας τῶν ὁμοφύλων πληθυσμῶν, τῶν ὑποκυψάντων εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἀριθμοῦ. Ἂν δὲ πάλιν εἴμαρται, ἐν ταῖς ἀνεξερευνήτοις βου-

---

σπῶ τὰ ἑπόμενα ἐκ τινος βουλγαρικῆς ἐφημερίδος, τῆς Ζαπάδνα «Bolgaria», ἐκδιδομένης ἐν Σόφιᾳ: "Αἱ χειμεριναὶ ἐπιτερίδες ἤρξαντο ἐν τῇ στρατιωτικῇ λέσχῃ Φιλιππουπόλεως. Μεταξὺ τῶν κεκλημένων συνήθως τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν Ἕλληνες καὶ Ἑβραῖοι, ἡ δὲ λαλουμένη ἐν τῇ λέσχῃ γλῶσσα εἶνε ἡ ἑλληνική. Δὲν πιστεύομεν, ὅτι ἐν ἄλλῃ λέσχῃ παρέχεται τοιαύτη προτίμησις εἰς τὰ δύο ταῦτα σιχαμερὰ στοιχεῖα. Παρήγορον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εἶνε, ἐὰν αἱ πληροφορίαι ἡμῶν ἀληθεύωσιν, ὅτι ἅπαντες οἱ ἀξιωματικοὶ ἐκ συμφώνου ὑπέγραψαν ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς λέσχης ἐναντίον τῶν προσκλήσεων τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ἑλλήνων, μόνον δὲ οἱ κ. κ. Δόλωφ καὶ Μπότσεφ, διότι αὐτοὶ προσκαλοῦσιν, ἠρνήθησαν νὰ συμφωνήσωσι πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς ὁλοκλήρου τῆς φρουρᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ μὲν Δόλωφ ἀγαπᾷ τὴν Παλαιστίνην καὶ ὁ Κύριλλος Μπότσεφ τὰς Ἀθήνας. Εὐτυχεῖς οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες ὡς πράκτορας τοῦ Ἑλληνισμοῦ Βουλγάρους συνταγματάρχας !...

λαῖς τῆς ἱστορικῆς Προνοίας, νὰ ἐπαναζήσῃ ὁ Ἑλληνισμός, ἀποκαθαίρων τὸ βεβηλωθὲν πάτριον ἔδαφος, ἡ Στενήμαχος θὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπαραμίλλους μαχητάς. Αὐτὴ ἡ φύσις συνετέλεσεν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν Ἑλλήνων τούτων. Οὐδαμοῦ ἡ Ροδόπη εἶνε γοητευτικωτέρα, ἑλληνικωτέρα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὅσον ἐν τῇ διασφαγάδι ἐκείνῃ, ἐν ᾗ ἀπὸ αἰώνων κατοικεῖ, ἑλληνικώτατος παραμένων, ὁ πληθυσμὸς τῆς Στενημάχου.

Κειμένη εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τῆς Φιλιππουπόλεως ἀπόστασιν, τροφοδοτεῖ αὐτὴν διηνεκῶς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Στενημαχῖται εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἐξέχοντες ἐκ τῶν Φιλιππουπολιτῶν, ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ἐγκριτωτάτων κατοίκων τῆς βορείου Θράκης.

Πρό τινων ἐτῶν, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐπεσκεπτόμην τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, διερχόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ τότε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἕλλην πρόξενος, πρότερον ἐν Φιλιππουπόλει, ἀρίστας καταλιπὼν ἀναμνήσεις ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τοῦ καταδιωκομένου Ἑλληνισμοῦ, μοὶ ἔλεγε: "Μὴ ἀμελήσῃς νὰ ἐπισκεφθῇς, μεταβαίνων εἰς Φιλιππούπολιν, καὶ τὴν Στενήμαχον· εἶνε ἡ Ἀκρόπολις τοῦ ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ Ἑλληνισμοῦ.„ Ἀτυχῶς, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, δὲν κατορθώθη νὰ χαιρετίσω τὴν ἑλληνικωτάτην ταύτην παροικίαν. Ἤδη μεταξὺ τῶν πρώτων μου μελημάτων ἦτο καὶ ἡ ἐπίσκεψις τῆς Στενημάχου.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶνε εὐβοϊκὴ ἀποικία ἀπὸ παλαιοτάτου καιροῦ· ὁ χαρακτὴρ τῶν κατοίκων, ἡ γλῶσσα παραμένουσιν ἀκραιφνῶς ἑλληνικά, οἷα ἦσαν ἅμα τῇ ἱδρύσει αὐτῆς τὸν ἕκτον π. Χ. αἰῶνα. Ὁ ἀλησμόνητος φίλος μου Σκορδέλης, Στενημαχίτης καὶ αὐτός, ἐδημοσίευσε λεξιλόγιον, ἐν ᾧ περιλαμβάνονται διακόσιαι λέξεις, μὴ λαλούμεναι πλέον ἐν τῇ δημώδει ἑλληνικῇ διαλέκτῳ, ἀλλ' αἵτινες ἐτυμολογικῶς ἀνάγονται εἰς

τὴν γλῶσσαν τῶν κλασικῶν χρόνων. Κατοικεῖται ὑπὸ δεκαπεντακισχιλίων Ἑλλήνων, οὐδέποτε ἀνεχθεὶς νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπιμιξίαν μετ' ὀθνείων λαῶν.

Τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης εἶνε ἀπαράμιλλον. Πλεῖστοι ἐξ αὐτῆς ἐθελονταὶ μετέβησαν ἐν ἔτει 1866 εἰς Κρήτην, ἵνα ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς. Κατέλιπον ἀνεξαλείπτους ἀναμνήσεις ἀνδρείας καὶ φιλοπατρίας. Ἔκτοτε, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων, αἱ σχέσεις μεταξὺ Στενημάχου καὶ ἐλευθέρας πατρίδος κατέστησαν ἀδιάρρηκτοι.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ Στενήμαχος ἀπέστελλεν αὖθις ἐθελοντὰς καθ' ἑκατοντάδας εἰς τὰ πεδία τῆς Θεσσαλίας. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν ἔλευσιν αὐτῶν ἐνταῦθα καὶ τὴν ἄμετον ἀναχώρησιν; Ἐπέστρεψαν μετ' ὀλίγον, μίαν μόνον θλῖψιν ἔχοντες, ὅτι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιτελέσωσιν, ὡς ἐπεθύμουν, τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον· ἀλλ' οἱ δεσμοὶ αὐτῶν μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἔτι μᾶλλον συνεσφίγχθησαν, χωρὶς ἡ ἐπελθοῦσα συμφορὰ νὰ τοὺς ἀποθαρρύνῃ.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἦτο ἐπόμενον νὰ ἐξεγείρῃ ἔτι μᾶλλον κατὰ τῶν Στενημαχιτῶν τὴν προσοχὴν τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Τοσαῦτα μετεχειρίσθη μέχρι τοῦδε μέσα πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν καὶ δὲν τὸ κατώρθωσεν: ἁρπαγὰς Ναῶν καὶ Μονῶν, διωγμούς, στρατολογίας παρανόμους, φορολογίας, περιορισμοὺς παντὸς εἴδους. Ὁ Στενημαχίτης ἔμεινε καὶ μένει ἀκράδαντος, φανατικὸς ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτοῦ ἰδέᾳ.

Ὅ τι δὲν κατώρθωσεν ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις διὰ τῆς βίας καὶ τῆς παρανομίας, ἀποπειρᾶται ἤδη νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῆς πονηρίας. Οὕτως ἡ Στενήμαχος ὑφίσταται κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην περίεργον πολιορκίαν ἀπὸ μέρους τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν, ἐπιζητουσῶν παντὶ τρόπῳ νὰ καταλύσωσι τὸ κράτος τοῦ

Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἀπαλάσσονται ἐπικινδύνων ἀντιπάλων.

Ἡ κατὰ τῆς Στενημάχου ἐπιβουλὴ ἤρξατο διεξαγομένη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους στρατηγικώτατα, ἀλλὰ καὶ βουλγαρικώτατα. Ὡς ἐπαρχιακὴ πόλις δὲν εἶχεν ἀνάγκην φρουρᾶς ὁλοκλήρου συντάγματος, οἰκοδομῆς ἐπίσης μεγαλοπρεπεστάτης καὶ εὐρυτάτης στρατιωτικῆς λέσχης. Ἡ Στενήμαχος, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀδάμαστον τὸ φρόνημα τῶν κατοίκων αὐτῆς, δὲν θὰ ἐξηγείρετο εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Τὰ συμφέροντα ἐν τούτοις τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἐπέβαλον τὴν καινοτομίαν ταύτην.

Ἡ Στενήμαχος κεῖται, ὡς εἶπον, ἐντὸς διασφᾶγος τῆς Ροδόπης. Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως, ἑκατέρωθεν, ἐκτίσθησαν εὐρύτατοι στρατῶνες, οἱονεὶ πρὸς παρακώλυσιν πάσης ἐξόδου τῶν κατοίκων. Ὀλίγῳ τι δ' ἀπωτέρω, πρὸς τὴν πόλιν, ἐκτίσθη στρατιωτικὴ λέσχη. Καὶ πάντα ταῦτα ἐγένοντο πρὸς ἕνα σκοπὸν—πρὸς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Στενημάχου.

Γράφων περὶ Φιλιππουπόλεως, ἔλεγον, ὅτι μεταξὺ τῶν μέσων, ἅτινα μεταχειρίζονται οἱ Βούλγαροι πρὸς ἐκμηδένισιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καταριθμεῖται καὶ ἡ διὰ τῶν γάμων διάλυσις τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Ἐπέτυχεν ἐν μέρει τοῦτο ἐν Φιλιππουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ, ἤδη γίνεται ἀπόπειρα τοιούτου πραξικοπήματος καὶ ἐν Στενημάχῳ. Πρὸς τίνα σκοπὸν ἐκτίσθη ἡ στρατιωτικὴ λέσχη; μόνον πρὸς συνάντησιν ἐν αὐτῇ τῶν ἀξιωματικῶν; Οὐχὶ βεβαίως. Κατὰ τὰς μακρὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος εἶνε ἐπάναγκες οἱ κύριοι ἀξιωματικοὶ νὰ διέρχωνται ὅσον τὸ δυνατὸν εὐχαρίστως τὰς ὥρας αὐτῶν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ χορεύοντες. Ἀλλὰ μετὰ τίνων γυναικῶν; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα, περὶ οὗ ἐσκέφθη ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις.

Αἱ Ἑλληνίδες τῆς Στενημάχου, ὡς οἱ ἄνδρες, πατριωτικώτατα

ἔδειξαν μέχρι τοῦδε παραδειγματικὴν περιφρόνησιν πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Μία μόνη μεταξὺ αὐτῶν ὑπανδρεύθη Βούλγαρον, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἕνεκα οἰκογενειακῆς ἀνάγκης. Κατὰ τὰ λοιπά, καὶ αὐτὴ καὶ ἡ οἰκογένειά της διατελοῦσι προσηλωμέναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἤδη ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις διωργάνωσε συνωμοσίαν κατὰ τῶν γυναικῶν τῆς Στενημάχου, κτίζουσά στρατῶνας καὶ λέσχας Φοβοῦμαι δέ. μὴ μάθωμεν ταχέως ἀνανεούμενον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὸν παλαιὸν θρῦλον τῆς ἁρπαγῆς τῶν *Σαβίνων Παρθένων*...

Δὲν δύναμαι νὰ περιγράψω τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα τῶν Στενημαχιτῶν. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι θέλουσιν ἀντιταχθῇ μετὰ σθένους κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ Βουλγαρισμοῦ. Ἀλλὰ τί δύνανται νὰ κατορθώσωσιν οἱ εὐάριθμοι οὗτοι Ἕλληνες μετὰ τῶν περιχώρων, ἑλληνικωτάτων ἐπίσης διατελούντων κατὰ τὰ αἰσθήματα, ἀντιπαλαίοντες κατὰ τῆς βουλγορικῆς ἐπιδρομῆς; Θὰ ἀντιστῶσι βεβαίως ἐπὶ μακρὸν χρόνον· καὶ ἐπὶ τέλους... ὡς μοὶ ἔλεγε Στενημαχίτης, θὰ προτιμήσωσι νὰ καταλίπωσι τὴν γῆν τῶν προγόνων των, ἥτις εἶνε ἑλληνικὴ ἀπὸ εἴκοσι πέντε ἤδη αἰώνων, καὶ ἴσως καὶ πρότερον, καὶ νὰ μεταναστεύσωσιν ἐν ἐλευθέρῳ ἑλληνικῷ ἐδάφει, περισώζοντες ἐθνισμὸν καὶ γλῶσσαν.

Θαυμασία εἶνε ἡ τοποθεσία. Εἰς τὸ βάθος δὲ καὶ ὑψηλότερα τῆς ἀπαραμίλλου φυσικῆς σκηνογραφίας, ἥτις καλεῖται Στενήμαχος, ἐφ' ἧς κεῖται ἡ μονὴ τοῦ Μπατσκόβου, ἐκδηλοῦται φύσις Ἄλπεων. Ἡ μονὴ εἶνε ἐκτισμένη κατὰ βυζαντινὸν ρυθμόν. Διηρπάγη καὶ αὕτη ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, προβαλόντων ἀνυπόστατα δικαιώματα, ἰδίᾳ διὰ τὰ πλουσιώτατα αὐτῆς κτήματα.

Παρέμεινα ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἐν Στενημάχῳ, γοητευόμενος ὑπὸ τῆς κύκλῳ φύσεως, ἥτις εἶνε μοναδική, ἀπολαύων τῶν ἐντυπώσεων τῆς πολυθελγήτρου Ροδόπης. Εἰκοσὰς πρεσβυτῶν

καὶ νεωτέρων, τινὲς τῶν ὁποίων, ἐπιστήμονες καὶ εὐπατρίδαι τῆς Στενημάχου, εἶχον κατέλθῃ εἰς τὸν τελευταῖον ἐθνικὸν ἀγῶνα, ἐπανελάμβανον μετ' ἐνθουσιασμοῦ φράσεις τοῦ λόγου μου, δι' οὗ ἐχαιρέτισα αὐτοὺς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐξ ὀνόματος τῆς Ἑταιρείας, ἐρχομένους ν' ἀγωνισθῶσι. Δὲν ἐνόουν οὐδ' ἐπὶ μίαν στιγμὴν νὰ μὲ ἀφήσωσι μόνον. Ἐπεσκέφθην ὅ τι ἄξιον λόγου ἐν Στενημάχῳ. Τὰ σχολεῖα λειτουργοῦσιν ἐπαρκῶς, διότι εὐποροῦσιν οἱ Στενημαχῖται, εἶνε φιλομουσώτατοι, πρὸς ἀλλήλους φέρονται κάλλιστα· ὁμονοοῦσι· τοῦθ' ὅ περ δὲν συμβαίνει συνήθως, πολλαχοῦ μὲν τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ.

Κατέλιπον ἐξ ἀνάγκης τὴν Στενήμαχον, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν φίλων, περὶ τὴν ἑσπέραν ἐπιστρέφων εἰς Φιλιππούπολιν. Δὲν γνωρίζω, διὰ ποῖον λόγον διετελοῦμεν σιωπηλοὶ καὶ περιφρόντιδες μετὰ τοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος, μεθ' οὗ εἶχον συνεκδράμῃ εἰς Στενήμαχον. Ἆρά γε τὸ ἀπὸ τοσούτων αἰώνων προπύργιον τοῦτο τοῦ Ἑλληνισμοῦ θ' ἀνθίστατο ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἀσπονδοτάτων ἐχθρῶν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους; ἆρά γε τὸ πνεῦμα θὰ κατισχύσῃ τῆς ὕλης; ἡ ἰδέα τοῦ ἀριθμοῦ; Ὑπὸ τοιούτων κατελήφθημεν μεριμνῶν. Ἐνίοτε μόνον ἀπαράμιλλον τῆς Ροδόπης τοπεῖον, καταυγαζόμενον ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τῆς ἀνατελλούσης σελήνης, ἐξῆγεν ἀμφοτέρους ἀπὸ τῶν θλιβερῶν σκέψεων, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς ἐπαναρρίψῃ εἰς μείζονα ρεμβασμὸν περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

— Καὶ ἀμφιβάλλεις, ἂν εὑρισκώμεθα κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους; Τοιαύτη φύσις μόνον ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ ὑπάρξῃ... Εἶχε δίκαιον ὁ ποιητὴς τῶν *Ἀθηναϊκῶν Νυκτῶν*. Καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν, καταλιποῦσα τὰς μελαγχολικὰς σκέψεις, ἐξεχύθη πρὸ τοῦ σεληναίου φωτός, πρὸ τοῦ πανορά-

ματος τῆς μυστηριώδους Ροδόπης, εἰς ἐθνικὸν ὕμνον. Ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἄξιος τῆς ὥρας καὶ τοῦ τόπου.

*
* *

Ληφθήτω ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐγγὺς τῶν τόπων τούτων, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἔζησεν ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Ὀρφεύς, ὁ ἀπὸ τῆς λύρας αὐτοῦ ἐκχέων θαυμασίας μελῳδίας, δι' ὧν ἐτιθασσεύοντο καὶ τὰ ἄγρια θηρία, ἐπὶ τέλους σπαραχθεὶς ὑπὸ τῶν Μαινάδων τῆς Θράκης. Ὁ μῦθος οὗτος δὲν ἔχει ἄρά γε σχέσιν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, οὗ εἶνε ὑφίστη ἔκφρασις, ἐξημεροῦντα διὰ τῆς μυστηριώδους αὐτοῦ ἱστορικῆς κλήσεως τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλ' ἑκάστοτε σπαρασσόμενον ὑπὸ τῶν Μαινάδων πάσης φυλῆς καὶ χώρας ;...

Εἶπον Ὀρφεύς· καὶ κατ' ἀνάγκην ἀναμιμνήσκομαι τῆς πολυθρυλήτου ἐκείνης πλαστογραφίας, ἥκιστα ὀρφικῆς, Σλαύου ἀρχαιοκαπήλου, τοῦ Βέρκοβιτζ. Ὁ ἐκ Σερρῶν οὗτος κύριος, ἐκδοὺς πρό τινων ἐτῶν δημοτικὰ ᾄσματα, συλλεγέντα δῆθεν παρὰ τῶν χωρικῶν τῆς Ροδόπης καὶ ἀναφερόμενα εἰς παραδόσεις περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, δὲν ἐδίστασε νὰ παραστήσῃ τὸν μέγαν Αὐτοκράτορα Σλαῦον, οὗ ἡ μνήμη καὶ ἡ φήμη περισώζονται ἔτι παρὰ τοῖς παλαιοῖς αὐτοῦ συμπατριώταις. Ὁ ἀτυχὴς ἠγνόει ἐν τῇ ἀμαθίᾳ αὐτοῦ, ἂν ἡ κακοπιστία δὲν ὑπηγόρευσεν αὐτῷ τὸ παράδοξον τοῦτο φαντασιογράφημα, ὅτι, ὅπως παρατηρεῖ νεώτερος συγγραφεύς, οἱ ἐρευνήσαντες τοὺς περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου θρύλους, λέγουσιν, ὅ τι τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ κατορθώματα ἐπὶ τοσοῦτον ἐγοήτευσαν τούς τε συγχρόνους τοῦ Μεγάλου Μακεδόνος, ὡς καὶ τοὺς μεταγενεστέρους κατ' Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν, ὥστε μονονουχὶ κατέστη καὶ διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον ὁ ἐθνικὸς ἥρως πολλῶν λαῶν, ἀποδιδόν-

των τοὺς ἄθλους αὐτοῦ εἰς ἐγχωρίους ἥρωας. Ἐννοεῖται, ὅτι ἕκαστος λαὸς περιεκόσμησε τὴν ἀλεξανδρινὴν ἐποποιΐαν δι' ἐπεισοδίων ἐκ τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ παραδόσεων. Οἱ περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου θρῦλοι μετὰ πολλῶν παραλλαγῶν εἰσῆλθον καὶ εἰς τὴν γραμματολογίαν τῶν σλαυϊκῶν λαῶν, εἴτε ἐκ γερμανικῶν καὶ λατινικῶν κειμένων, εἴτε ἐξ ἑλληνοβυζαντιακῶν παραδόσεων. Σλαῦος συγγραφεύς, ὁ Jagitsch, ὑποθέτει, ὅτι ὁ περὶ τοῦ Μακεδόνος βασιλέως θρῦλος ἐγνώσθη παρὰ τοῖς σλαυϊκοῖς λαοῖς ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ψευδοκαλλισθένους.

Εἰς τὸν ἐκ Σερρῶν ἀρχαιοκάπηλον δὲν ἤρκεσεν ἡ δόξα τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὡς σλαυϊκοῦ ἥρωος. Προέβη περαιτέρω· δὲν ἐδίστασε νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι ἡ πολυθρύλητος *Rig-Veda* τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀσθενὴς ἠχὼ παλαιῶν σλαυϊκῶν ᾀσμάτων, καὶ ἔτι πρός, ἠξίωσεν, ὅτι ἀνεῦρεν ἐν τοῖς πληθυσμοῖς τῆς Ροδόπης τοῦ τμήματος τούτου πανάρχαια ᾄσματα, ἀποδιδόμενα δῆθεν ὑπὸ τῶν ἐντοπίων εἰς θαυμαστὸν πρόσωπον, ὅ περ οὗτοι ἀπεκάλουν *Orfen*, πολλὰς ἐκπροσωποῦν ὑπερφυεῖς ἰδιότητας. Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ ταῦτα τὰ ᾄσματα εἶνε... *σλαυϊκά*, ἡ ἀρχέγονος γλῶσσα τοῦ τόπου. Καὶ ἐντεῦθεν ἐξήγετο τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, οὕτω καὶ ὁ Ὀρφεὺς ὑπῆρξε Σλαῦος. Δὲν ἔλειψαν ὀπαδοὶ εἰς τὸν Βέρκοβιτς· ἀλλὰ μετά τινα χρόνον ἔπεσεν ἡ μοναδικὴ αὕτη ἐφεύρεσις ὑπὸ τὸ γελοῖον. Ὁ ἀδέξιος οὗτος Μάκφερσων ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως ἀτυχέστερος τοῦ Σκώτου ἐκείνου, τοῦ ἀνακαλύψαντος κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ποιήσεις ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Καληδονίας μεγάλου βασιλέως καὶ ραψῳδοῦ, τοῦ Ὀσσιανοῦ, ἐπὶ ἀρκετὸν δὲ χρόνον παραπλανήσαντος τὸν κόσμον περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ποιημάτων τούτων. Ἅτινα ἄλλως ἐξήσκησαν ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τῆς

φαντασίας ποιητῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. *La festa dei Ciarlatani dura poco...*

*
* *

Εἶχον καθῆκον ἐν ταῖς ἐντυπώσεσί μου ν' ἀφηγηθῶ ἐν πάσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν λεπτομερείᾳ τὸν ἄγριον καὶ ἐμπαθῆ πόλεμον, ὃν ὑφίσταται ὁ Ἑλληνισμὸς παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, χρωμένων παντὶ μέσῳ πρὸς ἐξόντωσιν. Πρὸς ἐπικουρίαν δὲν ἐδίστασεν ὁ Πανσλαυϊσμὸς νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ποίησιν. τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, τὴν ἱστορίαν, τὴν ἀψευδῆ παράστασιν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἵνα καταλήξῃ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν διὰ τῆς πολιτικῆς, τῶν *πραγμάτων*, ἐξαφάνισιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Τὸ ἀνόσιον πρόγραμμα ἐπιδιώκεται μετὰ παντὸς ζήλου· ἐν ᾗ περιστάσει δὲν ἰσχύει τὸ ψεῦδος καὶ ἡ πλαστογραφία, προσέρχεται ἡ βία καὶ ἡ δολιότης.

Τὸ περὶ τὴν Φιλιππούπολιν, Στενήμαχον καὶ Καβακλῆ τμῆμα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀριθμεῖ ὑπὲρ τοὺς πεντηκοντακισχιλίους ἐρρωμενεστάτους Ἕλληνας· εἶνε τὸ κρατοῦν στοιχεῖον, στερρῶς ἀντέχον κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς· κατέστη ἄρα κατ' ἀνάγκην ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ Οὕτως, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους, νέα, ἀλλὰ σατανικωτέρα καὶ ἐπιβουλοτέρα ἐργασία καταβάλλεται πρὸς εἰρηνικὴν ἐκπόρθησιν τῆς Θράκης, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς θρησκείας, ἥτις διὰ τοὺς Σλαύους εἶνε τὸ κυριώτατον ὄργανον πάσης ἀδικίας καὶ πλεονεξίας.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἤρξατο κατὰ πρῶτον κρυφίως· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐγνώσθη καὶ ἐξιχνιάσθη ὁ σκοπὸς αὐτῆς. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Βούλγαροι δυσμενῶς ἀντελήφθησαν τῶν συμβαινόντων, ἀλλ' ἐκ φόβου σιγῶσιν.

Ἐν Σίπκᾳ, περιωνύμῳ κατὰ τὸν τελευταῖον ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον, κτίζεται ὑπὸ τῶν Ρώσσων Μονή, πρὸς ἵδρυσιν θεολογικῆς Σχολῆς. Βεβαιοῦται, ὅτι ἡ οἰκοδομὴ αὕτη γίνεται, ἵνα χρησιμεύσῃ ἐν δεδομένῃ περιστάσει ὡς φρούριον μᾶλλον ἢ ὡς θρησκευτικὸν ἀναχωρητήριον καὶ ἄσυλον μελέτης. Εἰς τὴν Μονὴν ταύτην θὰ εἰσέρχωνται, πλὴν τῶν Σπουδαστῶν, καὶ Ρῶσσοι Μοναχοί, δῆθεν φεύγοντες τὰς θυέλλας τοῦ βίου, ἀλλὰ κατὰ τὸ σύνηθες μετημφιεσμένοι Ρῶσσοι ἀξιωματικοί, πρὸς μελέτην τῶν στρατηγικωτάτων ἐκείνων θέσεων. Πρὸς τοῦτο δαπανῶνται ἑκατομμύρια, γνωστὸς δὲ Ρῶσσος ἀρχιτέκτων ἔδωκε τὸ καταλληλότερον σχέδιον Τὰ τοιαῦτα δὲν τελοῦνται κατὰ πρῶτον ἐν τοῖς κρυσφυγέτοις τοῦ Αἵμου, διαλανθάνοντα ὅπως δήποτε τὴν προσοχὴν τοῦ πολλοῦ κόσμου. Δημοσιώτερον ἔτι καὶ τολμηρότερον συμβαίνουσι καὶ ἐν Ἄθωνι, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἐκεῖ θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου. Ρῶσσοι ἀξιωματικοὶ κατέρχονται καθ' ἑκάστην εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ψυχικῆς σωτηρίας, πράγματι ὅμως πρὸς ἐπιδίωξιν πανσλαυϊστικῶν σκοπῶν.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀναμένει τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἐν ᾧ ἠδύνατο ν' ἀγωνισθῇ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τέλους. . .

Πανταχοῦ ἐν τούτοις κινδυνεύει ἐν ταῖς χώραις ταύταις τοῦ Αἵμου, ταῖς τε βορειοτέραις καὶ ταῖς μεσημβριναῖς χώραις τῆς Θράκης. Δυστυχῶς ἡμεῖς δὲν δεικνύομεν τὸ προσῆκον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ὑπερασπίσεως αὐτῶν. Ὑπάρχουσι μάλιστα παρ' ἡμῖν, καὶ ἐκ τῶν τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς, οἱ φρονοῦντες, ὅτι ματαία πᾶσα προσπάθεια, ἀφοῦ ὁ Ἑλληνισμὸς λόγῳ τῆς ἀριθμητικῆς αὐτοῦ μειονότητος θὰ ὑποκύψῃ ἡμέραν τινά. Ἀγνοοῦσι τὴν ἱστορίαν βεβαίως· δὲν ἀντιλαμβάνονται τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ ἐννοίᾳ. Ποῖον εἶνε τὸ μέλλον τῶν χωρῶν τούτων; Πόσον καιρὸν ἀκόμη θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ σύγ-

χρονος ζύμωσις; Ἔχει ὁ Βουλγαρισμὸς ἱστορικὸν μέλλον, ἀφοῦ ἀπὸ δέκα πέντε αἰώνων ἀγωνίζεται νὰ δημιουργήσῃ μόνιμον πολιτικὴν κατάστασιν καὶ ἀποτυγχάνει; Ἂν κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν παρουσιάζεται ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ζῶν παράγων, τοῦτο ὀφείλεται εἰς ἀλλοτρίας ἐνεργείας. Ἰσχυρίζομαι, ὅτι εἶνε μᾶλλον ἀσιατική, τουραννικὴ φυλή, ἀνίκανος πρὸς παγίωσιν ἀσφαλοῦς πολιτικοῦ καθεστῶτος. Δὲν ἐπαγγέλλομαι τὸν προφήτην· ὁ χρόνος θὰ δείξῃ ἐν τούτοις, ἂν λέγω ὑπερβολάς. Ὅπως δήποτε καθῆκον ἔχομεν σήμερον νὰ γρηγορῶμεν.

*
* *

Διέμεινα δέκα περίπου ἡμέρας ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, τῇ Φιλιππουπόλει, ἥτις ὑπέστη κατ' ἐξοχὴν τὰς βιαιοτάτας τῶν ἐπιθέσεων ὑπὸ τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ἕνεκα τῆς τοποθεσίας αὐτῆς καὶ τοῦ ἰσχυροτάτου ἑλληνικοῦ φρονήματος, καθ' οὗ πλέον ἢ ἅπαξ ἥ τε διοίκησις καὶ ὁ ὄχλος προέβησαν μέχρις ἐγκληματικῶν πραξικοπημάτων πρὸς ἐντελῆ ἐκμηδένισιν. Ἀγνοῶ ἂν συμβῇ καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθω εἰς τοὺς τόπους τούτους, ἂν θὰ εὕρω τοὺς ὁμοεθνεῖς ἐργαζομένους καὶ καρτεροῦντας μὲ τὸ αὐτὸ ἐθνικὸν φρόνημα, μὲ τὴν αὐτὴν πεποίθησιν εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος, ὃν διεξάγουσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, οἵτινες ἀπό τινος χρόνου δὲν εἶνε πλέον Μουσουλμάνοι, ἀλλὰ Χριστιανοί, ἐπαγγελλόμενοι τοὺς ὀρθοδόξους. Ἀλλ' ὅπως δήποτε θέλω τηρῇ ἀείποτε ποθεινὴν τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἡμερῶν, ἃς διῆλθον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς Στενημάχου, τῆς εὐγενοῦς συμπαθείας, ἣν οὗτοι μοὶ ἐπεδοψίλευσαν. Δύνανται οἱ ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι κύκλοι

τῆς Βουλγαρίας νὰ φρυάξωσι, νὰ ἀπειλήσωσιν ἐπὶ τῇ ἀπὸ καθήκοντος ὀφειλομένῃ ταύτῃ ὁμολογίᾳ μου, νὰ προβῶσι μέχρι διαμαρτυριῶν καὶ ἀδικιῶν κατ' ἀθώων ὁμοεθνῶν. Ἔστωσαν βέβαιοι, ὅτι ἐπῆλθεν ὁ καιρὸς νὰ γνωρίσῃ ὁ πεπολιτισμένος κόσμος διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ ἐν τῇ νεοτεύκτῳ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ κατάστασις πεπολιτισμένων χριστιανικῶν πληθυσμῶν δὲν εἶνε ἀνωτέρα τῆς πρότερον κρατούσης. Πιθανῶς νὰ μὴ φρίξῃ πλέον ἡ ἀναισθητοῦσα Εὐρώπη διὰ νέας ὠμότητας, ὁποῖαι ἦσαν αἱ γενόμεναι πρὸ εἰκοσαετίας. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ σημερινὸν χριστιανικὸν καθεστώς, τὸ κυρωθὲν καὶ εὐλογηθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου καὶ σκεπόμενον ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, τελοῦνται ἀνοσιώτερα ἐγκλήματα. Ἐσημείωσα ἀρκετὰ ἐκ τούτων καὶ θέλω παρακατιὼν σημειώσῃ καὶ ἄλλα. Δὲν φονεύεται ἐν τῇ σημερινῇ Βουλγαρίᾳ, ὡς πρότερον ἐν τῇ τουρκικῇ, ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος· ἀποκτείνεται ὁ ἠθικὸς καὶ πνευματικὸς διὰ τῆς χειρίστης τῶν μεθόδων. Ἀρνεῖται εἰς αὐτὸν τὸ καθεστὼς καὶ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν κοινοτάτων καὶ τῶν εὐγενεστάτων συναισθημάτων, αὐτῆς τῆς φιλίας καὶ τῆς ξενίας, ἅτινα δὲν ἀρνοῦνται, οὐδ' ἀμφισβητοῦσι καὶ αὐταὶ αἱ ἀρχέγονοι κοινωνίαι.

Ἀπῆλθον τῆς Φιλιππουπόλεως, συνοδευθεὶς εἰς τὸν σταθμὸν τῆς ἀναχωρήσεως ὑπό τινων φίλων. Οὐτ' ἐγώ, οὐδ' οἱ παρευρεθέντες ἐν τῷ σταθμῷ βεβαίως ὑπέθετον, ὅτι ἡ ἀθώα αὕτη πρᾶξις ἔμελλε νὰ κινήσῃ τὸν χόλον τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχλου, οὐδ' ὅτι θὰ ἐξεδηλοῦντο ἐπὶ τούτῳ τρομοκρατικὰ ἔνστικτα ἀπὸ μέρους τοῦ τύπου τῆς Φιλιππουπόλεως. Καὶ ὅμως ἐγένετο. Τῇ ἐπαύριον τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἐφημερὶς τῆς πόλεως ταύτης, "Ζαπάδνα Μπολγκάρια„ (Ἀνατολικὴ Βουλγαρία), κατεχώριζε τὰ ἑπόμενα, ἄξια νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐκτίμησιν παντὸς φίλου τῆς νέας Βουλγαρίας:

"Χθὲς διήρχετο ἐκ τῆς πόλεως ἡμῶν Ἕλλην καθηγητὴς ἐξ Ἀθηνῶν.. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἅπασα ἡ ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία τῆς ἡμετέρας πόλεως μετέβη εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Ἕλληνος καθηγητοῦ. Μεταξὺ τῶν μεταβάντων ἦσαν καὶ δύο βουλευταὶ τῆς Σοβράνιε. Σημειώσατε, ὅτι οἱ κύριοι οὗτοι Βούλγαροι βουλευταὶ εἶνε Ἕλληνες πλειότερον τοῦ Ἕλληνος Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως! Πότε πρὸς Θεοῦ, θὰ λήξῃ ἡ ἀφόρητος αὕτη κατάστασις τοῦ κράτους ἐν κράτει; Πότε θὰ μείνωμεν καὶ ἡμεῖς κύριοι ἐν τῷ οἴκῳ (;) ἡμῶν, ὡς οἱ γείτονες Ρωμοῦνοι, καὶ δὲν θὰ ἔχωμεν παρόμοια παρατράγφδα „ ; . . .

*
* *

Διεκτραγῳδῶν τὴν διὰ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, κρίνω περιττὸν νὰ σημειώσω, ὅτι αὕτη συστηματικῶς καὶ διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου διεξάγεται καθ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ διαμερίσματα τῆς Ἡγεμονίας. Μεγάλα ἢ μικρά, ἀκίνδυνα ἢ ἐπικίνδυνα, πάντα ὑφίστανται τὴν αὐτὴν καταδρομὴν συμφώνως τῷ πανσλαυϊστικῷ προγράμματι. Οὐδὲ εἷς ἀναγνωρίζεται Ἕλλην, ἀμφισβητεῖται δὲ ἡ ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Πῶς ἄλλως δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο ἢ διὰ τῆς ἁρπαγῆς τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς παντελοῦς ἀπαγορεύσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ διδασκαλίας εἰς τοὺς παραμένοντας ἔτι ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, δι' οὓς οὐδὲ συνθῆκαι ἰσχύουσι διεθνεῖς, οὐδ' ἀνθρώπινοι νόμοι; Ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις λαμβάνει ἀνελλιπῶς τὸν σχολικὸν φόρον παρὰ τῶν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτῆς Ἑλλήνων, ἀλλὰ μεταχειρίζεται αὐτὸν πρὸς ἐξόντω-

σιν μᾶλλον ἢ πρὸς φωτισμόν. Καὶ εἶνε ἀληθῶς ἐξόντωσις ὁ ἐξαναγκασμὸς ἀνθρωπίνων ὄντων νὰ λάβωσι τὸ βάπτισμα τῆς ἐξημερώσεως ἐν τοῖς βουλγαρικοῖς, ἀντὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, ἐκείνων, ἐν οἷς πρότερον ἐφωτίσθησαν, φωτίσαντες τοὺς Βουλγάρους, οἱ γονεῖς αὐτῶν καὶ οἱ πρόγονοι ἐξ ἀμνημονεύτου χρόνου.

Ἡ πόλις Καβακλῆ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας, κατοικεῖται ὑπὸ ἐνεακισχιλίων Ἑλλήνων, Βουλγάρων μὴ ὑπαρχόντων, ἐκτὸς τῶν προσωρινῶς διαμενόντων εὐαρίθμων ὑπαλλήλων. Εἰς διαφόρους δ' ἀπ' αὐτῆς ἀποστάσεις κεῖνται ἑπτὰ ἑλληνικαὶ Κοινότητες, ἡ τῶν Καρυῶν, τοῦ Δογάνογλου, Σιναπλῆ, Μικροῦ Μοναστηρίου, Δράμας, Μεγάλου Μοναστηρίου καὶ Τουρκούκιοϊ, αἵτινες ἀποτελοῦσι μετὰ τοῦ Καβακλῆ σχῆμα ἐκτεταμένου κύκλου, μὴ περιέχοντος ξένον στοιχεῖον, ἅτε κατοικουμένων καὶ τῶν χωρίων τούτων ἐξ Ἑλλήνων, ἀνερχομένων εἰς 10—12 χιλιάδας. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος, διὰ τὸ συμπαγὲς καὶ ἀμιγὲς αὐτοῦ, θὰ ἦτο σπουδαία ἐθνικὴ δύναμις, παράγων διὰ τὸν ἐν γένει Ἑλληνισμὸν τῆς Βουλγαρίας, ἂν ἐκέκτητο πληρεστέραν νοητικὴν ἀνάπτυξιν. ἐξ ἧς καὶ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ αἴσθημα θὰ καθίστατο ζωηρότερον. Ἀλλ' ὡς μὴ ὤφελεν, ἐλλείψει ἐπαρκῶν χρηματικῶν μέσων, παρασκευάζεται καὶ ἐπιτευχθήσεται ὁ διὰ τῆς ἀπαιδευσίας ἐθνικὸς θάνατος, ἂν παραταθῇ ἐπί τινα χρόνον ἔτι ἡ κατάστασις αὕτη τῆς διανοητικῆς ἀδρανείας.

Τὰ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς δήμοις τῆς ἑλληνικωτάτης ταύτης ἐπαρχίας, ἐχούσης καὶ ἴδιον βουλευτὴν ἐν τῇ Σοβράνιε, φθίνουσιν, ἕνεκα τῆς μὴ τακτικῆς μισθοδοσίας τῶν διδασκόντων, ἐλαχίστους ἄρα παρέχουσι καρπούς. Εἰς τὴν αὐτὴν περίπου κατηγορίαν δέον νὰ ὑπαχθῇ καὶ ἡ ἐν τῇ πρωτευούσῃ (Καβακλῆ) ἀστικὴ Σχολή, παρὰ τὴν φιλοτιμίαν τῶν κατοίκων καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν διδασκάλων, ὀλίγους παρέχουσα καρ-

πούς, διότι, μὴ ὑπαρχόντων προκαταρκτικῶν Σχολείων, συνωστίζονται πάσης ἡλικίας παῖδες, ὑπὲρ τοὺς ἑπτακοσίους μαθητάς, τοῦ χώρου μόλις ἐπαρκοῦντος διὰ τριακοσίους. Παρθεναγωγεῖον ἐπίσης δὲν ὑπάρχει· ἡ δὲ κατ' οἶκον ἀνατροφὴ πλημμελής. Τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου καταστρέφεται ἐν αὐτῷ κατ' ἀνάγκην. Οὕτως ἡ Ἑλληνὶς θέλει καταστῇ ἴσως κατωτέρα τῆς Βουλγαρίδος, ἐπιμελέστερον ἀπό τινος χρόνου, ὑπὸ τὴν μέριμναν τῆς διοικήσεως, ἀνατρεφομένης.

Ἐν ταῖς πλείσταις τῶν Κοινοτήτων τούτων μόλις δύνανται νὰ συντηρηθῶσιν ἑλληνικὰ Σχολεῖα, δὲν ἀρκοῦσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον αἱ προαιρετικαὶ εἰσφοραὶ τῶν κατοίκων (μὴ ὑπαρχουσῶν μονίμων προσόδων), οὐδ' ἐπίσης αἱ ἀσήμαντοι συνδρομαὶ τῶν συντεχνιῶν. Ἐκ τούτου προέρχεται ἔλλειμμα καθ' ἕκαστον ἔτος· ἀποτέλεσμα δ' ἔσται τὸ κλείσιμον τῶν ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ ἡ κατ' ἀνάγκην προσέλευσις τῶν Ἑλληνοπαίδων εἰς τὰ βουλγαρικά. Ταῦτα συντηροῦνται ἐπαρκέστατα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, διεξάγοντα μετ' ἐπιτυχίας τὰς προσηλυτιστικὰς αὐτῶν προσπαθείας. Ἡ ἑλληνικωτάτη ἐπαρχία τοῦ Καβακλῆ ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐξεγείρῃ τὴν βουλγαρικὴν βουλιμίαν· τούτου δ' ἕνεκα ἡ κυβέρνησις ᾠκοδόμησεν ἐπ' ἐσχάτων μεγαλοπρεπὲς βουλγαρικὸν Σχολεῖον, εἰ καὶ οὐδεὶς ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βούλγαρος, ἤδη δ' ἀπεφασίσθη καὶ ἡ ἀνέγερσις βουλγαρικοῦ ναοῦ. Προφανὴς τυγχάνει ὁ σκοπὸς ἀμφοτέρων . . .

Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν τί πράττει κατὰ τῆς προσηλυτιστικῆς ταύτης ἐνεργείας; Δυστυχῶς οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἐλήφθη φροντὶς περὶ πληρεστέρας συντηρήσεως τῶν προγονικῶν κειμηλίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς γλώσσης ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ ταύτῃ ἐπαρχίᾳ, ἧς ἡ φιλοπατρία ἐπανειλημμένως διετρανώθη. Αἰτήσεις πρὸς συνδρομὴν ἀπηυθύνθησαν πρὸς τοὺς δυναμένους· ἀλλ' οὐδεμία ἀπόκρισις . . .

Παρόμοιος διὰ τῆς ἀπαιδευσίας ἐξανδραποδισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐπιδιώκεται καὶ ἐν ἄλλαις ἑλληνικαῖς κοινότησι τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας. Παραλείπω πλεῖστα παραδείγματα, ἀφηγοῦμαι τί συμβαίνει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινότητι Ταταρπαζαρτζικίου καὶ τῇ ἐπίσης ἑλληνικῇ κωμοπόλει τῆς Περιστερᾶς.

Ἐν τῇ πρώτῃ τούτων ὁ Ἑλληνισμὸς πρὸ ἐλαχίστου ἔτ. χρόνου ἐθεωρεῖτο ἀκμαιότατος, τῶν Ἑλλήνων ἐκπροσωπούντων, μέχρι τῆς βουλγαρικῆς ἀποκαταστάσεως, τὸ νοημονέστατον καὶ ἰσχυρότατον στοιχεῖον. Ἐν ἔτει 1837, ἐν ἐποχῇ δηλαδή, καθ' ἣν ἦτο μονονουχὶ ἄγνωστος ἡ βουλγαρικὴ φιλοδοξία. ᾠκοδομήθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἑλληνικὸς ναός, ὁ τῆς Παναγίας, δι' ἐράνων τῶν ἐμπορευομένων ὁμογενῶν, πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ ἀπαιτουμένου ποσοῦ προσέφυγον οὗτοι εἰς δάνειον παρὰ τοῖς ἐν Βιέννῃ Ἕλλησι, Δούμπᾳ καὶ Σινᾳ.

Δεσπόζουσα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γλῶσσα ἐν τῇ πόλει ἦτο ἡ ἑλληνική. Ταύτην ἐλάλουν οἱ Βούλγαροι, ἐν αὐτῇ ἐξεπαιδεύοντο, ἀκούοντες ἅμα καὶ τὴν θείαν λειτουργίαν. Οὐδεμία ὑπῆρχε διαφορὰ ἐθνικότητος, πάντων τῶν κατοίκων ἐκ φιλαυτίας ἀποκαλουμένων Ἑλλήνων. Ἐφρόνουν, ὅτι διεξεδίκουν ἀνωτέραν ἐθνικὴν καταγωγὴν καὶ κοινωνικὴν θέσιν.

Ἀλλ' ἐν ἔτει 1848, τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσσου πρέσβεως, ὑπεκινήθησαν οἱ ἐκ τῶν Βουλγάρων πρόκριτοι, ὅπως αἱ ἱεροτελεστίαι γίνωνται ἐν ἀμφοτέραις ταῖς γλώσσαις, διαιρεθῶσι τὰ σχολεῖα, διεξάγηται δ' ἐπίσης κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ διδασκαλία. Ἐπετεύχθη τοῦτο. Ἀλλὰ μετὰ τὸ 1854, διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς σλαυϊκῆς προπαγάνδας ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ Βούλγαροι, ἐνισχυθέντες καὶ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἐξεδίωξαν τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν Σχολείων, εἰς αὐτοὺς τέως ἀποκλειστικῶς ἀνηκόντων. Βραδύτε-

ρον, ἐπελθόντος συμβιβασμοῦ, ἐγένοντο δύο τμήματα, ἐν ἑνὶ τῶν ὁποίων ἐδιδάσκετο ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα· οὐχ ἧττον οἱ Βούλγαροι προὐτίμων ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον τὴν ἑλληνικὴν παίδευσιν, ἀποστέλλοντες τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα.

Παρὰ ταῦτα, οἱ Βούλγαροι ὀσημέραι ἔβαινον πρὸς τὰ πρόσω ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἑλληνοκτόνου αὐτῶν προγράμματος. Ἐν ἔτει 1860 κατωρθώθη, διὰ τῆς ὀθωμανικῆς πάλιν κυβερνήσεως, θεραπευούσης τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Ρώσσου πρεσβευτοῦ, νὰ καταλάβωσιν οὗτοι τὸν ναὸν καὶ τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως, μεταβληθέντα ἐξ ὁλοκλήρου εἰς βουλγαρικὰ παιδευτήρια. Δυσχερῶς φέροντες οἱ Ἕλληνες τὴν ἁρπαγὴν ταύτην, συνησπίσθησαν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀπεφάσισαν νὰ οἰκοδομήσωσι νέον ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ Σχολεῖον.

Πρὸς τοῦτο συνέστη ἐπιτροπὴ ἐξ Ὁμογενῶν, συλλέξασα ἐράνους, ἐν διαστήματι δὲ μηνὸς κατωρθώθη νὰ τεθῇ ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ τε ναοῦ καὶ τοῦ σχολείου. Μέχρι τῆς περατώσεως αὐτῶν, εὐρύχωρα δωμάτια ἑλληνικῶν οἴκων εἶχον μετατραπῇ εἰς βωμούς, ἕκαστος δὲ τῶν κατοίκων ἐναλλὰξ προσέφερε τὸν οἶκον αὐτοῦ πρὸς διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνοπαίδων. Οὕτως οἱ μαθηταὶ δὲν ἐζημιώθησαν, λήγοντος δὲ τοῦ ἔτους, ἡ ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἐργασθεῖσα ἑλληνικὴ Κοινότης ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ περατωθέντα ἀμφότερα τὰ ἱερὰ οἰκοδομήματα. Τὰ σχολεῖα, διῃρημένα εἰς τρεῖς τάξεις, ἐκτὸς τῶν κατωτέρων δημοτικῶν, ἐλειτούργουν κανονικῶς μέχρι τοῦ 1877, δηλ. μέχρι τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ σφαγῶν, ὁπότε προσετέθη εἰς τὴν Κοινότητα καὶ νέον οἰκοδόμημα, χρησιμεῦον ὡς νηπιαγωγεῖον, κτισθὲν δι' ἐράνων καὶ δωρεᾶς μεγαθύμου Ἄγγλου, τοῦ *John Long*, μέλους τῆς ἀγγλικῆς ἐπιτροπείας πρὸς ἀνάκρισιν τῶν ὑπὸ των Τούρκων γενομένων κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὠμοτήτων.

Ἀτυχῶς Κοινότητες ἑλληνοφρονέσταται, ὡς ἡ τοῦ Ταταρπαζαρτζικίου, ἐλαχίστας ἔχουσι σήμερον προσόδους πρὸς συντήρησιν τῶν Σχολείων. Αὕτη, ἐξαντληθεῖσα οἰκονομικῶς κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον, ὁσημέραι πολεμουμένη ὑπὸ τῶν ἐγκατασταθεισῶν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Τούρκων βουλγαρικῶν ἀρχῶν, ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῶν Πατριαρχείων. Ἀλλ' ὡς γνωστόν, καὶ τούτων ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἀπὸ μακροῦ χρόνου καὶ ἕνεκα τῶν αὐτῶν αἰτίων δὲν διατελεῖ εὐάρεστος· τούτου ἕνεκα οὐδεμία συνδρομὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παρεσχέθη τῇ ὁμογενεῖ κοινότητι. Οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπίσης, ὡς καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις ἐθνικοὶ Σύλλογοι ἐλαχίστην παρέσχον ὑποστήριξιν εἰς τὴν κοινότητα ταύτην, ἥτις οὐχ ἧττον μετὰ πολλῶν δυσχερειῶν συντηρεῖ κατὰ τὸ ἐνὸν τὰ ἐκπαιδευτικὰ αὐτῆς ἱδρύματα. Κεῖνται τοσούτῳ μακρὰν ἡμῶν, βατταρίζουσιν οἱ φρονοῦντες, ὅτι οὐδεμίαν ὑπέχουσιν εὐθύνην ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, διότι οὗτοι ζῶσιν ἐν ἀπωτέραις χώραις καὶ δὲν διστάζουσι νὰ ἐπιτρέψωσι πρὸ τῆς ὥρας τὸν ἐκβουλγαρισμὸν αὐτῶν, ἐνῷ ἄσβεστον ἐθνικὸν πῦρ διακαίει τὰ στήθη ὁμογενῶν ἑλληνικωτάτων.

Εἰς τὴν αὐτὴν οἰκτρὰν κατάστασιν διατελεῖ καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης Περιστερᾶς, ὅμορος τῇ τοῦ Ταταρπαζαρτζικίου, διακρινομένη ἐπίσης ἐπὶ ἀκμαιοτάτῳ ἐθνικῷ φρονήματι.

Ὁ Βουλγαρισμὸς μαίνεται πανταχοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐκεῖ, ἔνθα οὐδένα διατρέχει ἐξ αὐτοῦ κίνδυνον. Ἀντελήφθην τούτου πανταχοῦ τῆς Βουλγαρίας, ἔν τε τοῖς κέντροις αὐτῆς καὶ ταῖς ἐσχατιαῖς. Ἡ κοινότης Περιστερᾶς, καίπερ ἐν ταῖς ἄκραις ἐσχατιαῖς τῆς χώρας εὑρισκομένη, ἐξακολουθεῖ οὐχ ἧττον ἐπισύρουσα τὴν καταδίωξιν τῶν Βουλγάρων, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ὁ ἐλάχιστος ἐξ αὐτῆς φόβος.

Οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως ταύτης, κειμένης ἐν μαγευτι-

κωτάτη τοποθεσία, ἔλκουσιν ἰδίᾳ τὸ γένος ἐξ Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, ἐκδιωχθέντων τῶν προγόνων αὐτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης ἐθνεγερσίας, εὑρόντων δ' ἄσυλον ἐν τῇ ἐσχατιᾷ ταύτῃ τῆς Βουλγαρίας. Ὠκοδόμησαν οὗτοι μέγαν ναόν, τὸν Ἅγιον Δημήτριον, ὅστις τῇ 4 Ἰουνίου 1861 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐπιδραμόντων ἀπὸ τῶν περιχώρων.

Ἐπὶ ἱκανὸν καιρόν, μὴ ὑπάρχοντος ναοῦ, ἡ ἱερὰ λειτουργία ἐτελεῖτο ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ, ἥτις ἐχρησίμευε καὶ ὡς Σχολή, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι ὁ ἁρπαγεὶς ναὸς θ' ἀπεδίδετο αὖθις εἰς τὴν Κοινότητα. Ἀλλὰ πάντα τὰ καταβληθέντα μέσα ἀπέβησαν ἀτελεσφόρητα. Οὕτως ἀποβάντων τῶν πραγμάτων, οἱ φιλότιμοι κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως δὲν κατεβλήθησαν ὑπὸ τῆς συμφορᾶς ταύτης, ἀλλ' ἔκτισαν νέον ναόν, ἵδρυσαν δὲ καὶ δύο ἐκπαιδευτήρια, ἀρρένων καὶ θηλέων, πάσῃ θυσίᾳ συντηροῦντες αὐτά. Ἀλλὰ τὰ γλίσχρα αὐτῶν μέσα δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς τοῦτο. Ἔξωθεν δὲ ἐλάχισται διαβιβάζονται συνδρομαί. Καὶ ἀπηυθύνθησαν μὲν οἱ πρόκριτοι τῆς κωμοπόλεως πρὸς πολλοὺς τῶν ὁμογενῶν, ἀλλ' ἀτυχῶς οὐδεμία παρεσχέθη αὐτοῖς βοήθεια. Βλέποντες τὴν δεινὴν αὐτῶν θέσιν οἱ Βούλγαροι προσπαθοῦσι διὰ παντὸς τρόπου ν' ἀποπλανήσωσιν αὐτούς, παραπείθοντες νὰ προσέλθωσι τῷ Βουλγαρισμῷ, ἐν τοῖς κόλποις τοῦ ὁποίου θέλουσι τύχῃ πάσης ὑποστηρίξεως καὶ εὐημερίας—Πόσον καιρὸν ἀκόμη θὰ ἐπιμένητε νὰ εἶσθε *γραικομανεῖς*; δὲν βλέπετε, ὅτι καταστρέφεσθε ὁσημέραι; ἔλεγε Βούλγαρος προσηλυτιστὴς πρός τινα τῶν ἡμετέρων ἐν Παζαρτζικίῳ. Ἔλθετε πρὸς ἡμᾶς, θὰ εὕρητε πάντα τὰ ἀγαθά, θὰ εὐημερήσητε· ἄλλως θὰ ἀναγκασθῆτε νὰ καταστραφῆτε ἢ νὰ *ἐκπατρισθῆτε—Θὰ πράξωμεν τὸ δεύτερον*, ἀπεκρίθη λακωνικῶς ὁ ὁμογενής· ἡ Ἑλλὰς εἶνε μεγάλη.

Καὶ ἐν τούτοις, ἀντὶ δισχιλίων μόνον φράγκων κατ'

ἔτος δύναται ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ συντηρήσῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰς δύο ταύτας ἑλληνικωτάτας Κοινότητας. Περὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἂς μὴ ἀπελπισθῶμεν...

Ἦτο ὡραία ἑσπέρα τοῦ Ἰουλίου. Μετέβην εἴς τινα ἀπόκεντρον κῆπον τοῦ Ταταρπαζαρτζικίου μετὰ τῶν προκρίτων ὁμογενῶν τῆς ἑλληνικῆς ταύτης Κοινότητος, πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἀκμαζούσης, σήμερον δὲ μόλις δυναμένης νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ὑπόστασιν. Ἀντιπρόσωποι τῆς Περιστερᾶς κατῆλθον ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους φωλεᾶς αὐτῶν, εὐθὺς ὡς τηλεγραφικῶς ἐπληροφορήθησαν τὴν διὰ τῆς πόλεως ἐκείνης διάβασίν μου. Μὲ παρεκάλουν νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὴν Κοινότητα αὐτῶν, ἀκμαιότατον τηροῦσαν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Ἀτυχῶς ὁ χρόνος δὲν μοὶ ἐπέτρεπε τοῦτο. Ἀπὸ τῶν ἁπλοϊκῶν ἐκείνων χωρικῶν ἤκουον λόγους σθένους, θάρρους, πίστεως πρὸς τὸ μέλλον τῆς μεγάλης πατρίδος. Ἐκτὸς ἑνός, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὴν ἐλευθέραν πατρίδα, οὐδεὶς ἐγίνωσκε τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν· ἀλλ' ἐγίνωσκον πάντες ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτήν. Διελέγοντο πρὸς ἐμὲ περὶ τῶν Ἀθηνῶν, ὡσεὶ εἶχον γεννηθῇ καὶ τραφῇ ἐν αὐτῇ, μετὰ διαφέροντος παραδόξου. Κατέκρινον τὰ κακῶς ἔχοντα ἐν γνώσει τῶν πραγμάτων· ἐθλίβοντο ἐπὶ τῇ ἐπελθούσῃ συμφορᾷ, ᾤκτειρον τὰ αἴτια, ἀλλὰ δὲν ἀπεθαρρύνοντο· πάντες ἤλπιζον. Σπανίως διῆλθον ἐν τῷ βίῳ μου ὥρας μᾶλλον εὐαρέστους, μᾶλλον συγκινητικάς.. Πρέπει νὰ λάβῃ τις τὴν εὐτυχίαν νὰ εὑρεθῇ ἐν μέσῳ τοιούτων ἀνθρώπων, ἵνα κατανοήσῃ τί σημαίνει αἴσθημα φιλοπατρίας. Μεταξὺ ποικίλων συνδιαλέξεων πατὴρ πολλῶν θυγατέρων μοὶ ἔλεγε μετ' ἐμφάσεως, ἀλλ' ἅμα καὶ ὀδύνης. "Πολλοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐν Βουλγαρίᾳ

ὁμοεθνῶν δὲν διστάζουσι νὰ ἐκδώσωσι τὰς θυγατέρας αὐτῶν εἰς Βουλγάρους, κατὰ πάντα τρόπον προσπαθοῦντας καὶ ἐκβιάζοντας νὰ λάβωσι συζύγους Ἑλληνίδας. Τὸ κατ' ἐμέ, ἂν πέπρωται νὰ παραστῶ μάρτυς τοιαύτης ἀτιμίας, προτιμῶ νὰ μὴ ζῶ„...

Ὅταν ἐχωρίσθην, περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, ὅσον καὶ ἑλληνικωτάτων ὁμογενῶν, ἐνόμισα, προσπαθῶν νὰ συγκεντρώσω τὰ σκέψεις μου ἐπὶ τὸ αὐτό, ὅτι διετέλεσα ἐπί τινα χρόνον ἐν ὑπερφυεῖ ὀπτασίᾳ. Εἶδον τὸν *διωκόμενον* Ἑλληνισμὸν ἀήττητον καὶ ἀκαταδάμαστον ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ *ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος*... Πόσα ἐπεισόδια ἐπληροφορήθην ἐκ τοῦ τραγικοῦ τούτου ἀγῶνος, ἅτινα δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀναγραφῶσι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πάντα· πόσων φρικαλέων ἐρειπίων ἀντελήφθην ἐπὶ τῶν τόπων τῆς καταστροφῆς! Ἄμυνα, ἐκδίκησις, τιμωρία, τοιαῦτα πρὸ πολλοῦ καιροῦ ἀκούω παρὰ πάντων, θερμοτέρων ἢ ψυχροτέρων ὁμογενῶν, πιστευόντων εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀνάστασιν ἢ δυσπιστούντων. Ἀλλ' ἐπὶ πόσον καιρὸν θὰ ἐξακολουθῶσιν ἀκόμη οἱ κενοὶ λόγοι; *Πράγματα, πράγματα*, ἐλεύθεροί τε καὶ ἀλύτρωτοι Ἕλληνες· μόνον διὰ τῆς πραγματικῆς ἐργασίας θὰ περισωθῶμεν ἀπὸ τοῦ ἐπαπειλοῦντος κινδύνου. Τί ἠδυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν, ἂν σκοπίμως διεχειριζόμεθα τὸ ἐθνικὸν τάλαντον ἐν τῇ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου προγράμματος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐργασίᾳ; Ἀλλ' ἀπαιτεῖται πίστις καὶ ἐργασία· καὶ θὰ ἴδητε πῶς ἐργάζονται οἱ Βούλγαροι καὶ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις, ἐν αἷς δὲν ὑφίσταται βουλγαρικὴ κυριαρχία — ἐν *Μακεδονίᾳ*.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Τὸ κέντρον σήμερον τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς βαρύτητος τῆς Βουλγαρίας, τὸ στρατηγεῖον τῆς κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργασίας, εἶνε ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς, ἡ ἐν παλαιτέροις καιροῖς Σαρδικὴ καὶ μετὰ ταῦτα Σόφια, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἔκ τινος ἡγεμονίδος τοῦ Βυζαντίου, κτισάσης ναόν. Ἡ πόλις αὕτη εἶνε ἡ ἱστορικὴ πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἡγεμόνων ἐγκατάλειψιν τῆς Πρεσλαύας καὶ τοῦ Τυρνάβου. Ὡς ἐκ τῆς τοποθεσίας αὐτῆς θεωρεῖται κεκτημένη ἰδιάζουσαν στρατηγικὴν καὶ ἐμπορικὴν σημασίαν, σήμερον δ' ἔτι μᾶλλον αὕτη ηὐξήθη, ὡς ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι διέρχεται ἡ σιδηρᾶ ὁδός, ἡ συνδέουσα τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῆς Εὐρώπης. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ ἡ παλαιὰ Σαρδικὴ φημίζεται ὡς ἡ ἕδρα, ἐν ᾗ ἐκλήθη ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίνου καὶ Κώνσταντος ἡ Σύνοδος, ἡ καταδικάσασα τὰ αἱρετικὰ δόγματα τοῦ Ἀρείου.

Ὡς ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῆς παρελθόντος ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ Τσάρου Συμεῶνος ἐγένετο ἡ πρωτεύουσα τῆς νέας Βουλγαρίας. Πρὸ εἰκοσαετίας μόλις ἐλεεινὴ τουρκικὴ πόλις, ἐν ἐλαχίστῳ χρονικῷ διαστήματι σχεδὸν ἐξηυρωπαΐσθη, καταστᾶσα ἐκ τῶν ὡραιοτάτων πόλεων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ὑπὸ τὴν δραστηρίαν ἐνέργειαν τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Ἡ Βουλγαρία προσπαθεῖ νὰ καταστῇ μεγάλη καὶ ἰσχυρά, με-

γάλην δὲ φιλοτιμεῖται νὰ καταστήσῃ καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν στερεῖται μέλλοντος ἡ πόλις αὕτη. Κέκτηται ὡραίας πλατείας, οἰκοδομάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται αἱ δημόσιαι, ζωολογικὸν καὶ βοτανικὸν κῆπον καί τινα ἄλλα ἱδρύματα, μαρτυροῦντα τὸ ὑπὲρ τῆς πόλεως διαφέρον τῆς διοικήσεως. Εὐπρέπειά τις καὶ χάρις δὲν εἶνε ξένα πρὸς τὴν πρωτεύουσαν ταύτην τῆς Βουλγαρίας, ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ ἐγκαταστάσεως πολλῶν Εὐρωπαίων, καὶ ἰδίᾳ Γερμανῶν, ὧν ἡ ἐπίδρασις ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς καταφαίνεται ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἀπό τινος χρόνου. Προπαρασκευάζεται ἔξω τῆς πόλεως δάσος, τάχιστα ἀναπτυσσόμενον, ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων. Δὲν στεροῦνται φυσικῶν καλλονῶν τὰ πέριξ τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης. Γραφικωτάτη ὀροσειρὰ περιβάλλει αὐτήν, καθισταμένην μᾶλλον θελκτικήν. Ταῦτα πάντα ἐν τούτοις συντελοῦσι μόνον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ξένου. Ἀλλ' ὅταν ἐξετάσῃ τις ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν πραγματικὴν μητρόπολιν τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, ἄνευ τῆς δράσεως τῆς κυβερνήσεως, ἄνευ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν ἔξωθεν προσελθόντων ξένων, παρατηρεῖ μέγα μηδέν, ἀμέσως προσβάλλον τὴν ἀντίληψιν καὶ τοῦ μᾶλλον ἀδιαφόρου παρατηρητοῦ.

* * *

Πᾶσα πρωτεύουσα εἶνε ἡ *ἐπιτομὴ* τοῦ ὅλου ἔθνους, τὸ κάτοπτρον, ἐφ' οὗ ἐκτυποῦται ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ, τὸ ἦθος, τὸ φρόνημα, ὁ νοῦς, τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα, αἱ ἑκάστοτε κρατοῦσαι ἰδέαι καὶ ροπαί. Ἐν Βουλγαρίᾳ, ἀρτιτόκῳ πολιτείᾳ, ἐμφανισθείσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορικῆς ζωῆς, οὐχὶ ἕνεκα *ἐσωτερικῆς ἀνάγκης* τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἐξ *ὑποβο-*

λῆς ἐξωτερικῆς, δυσχερὲς ν' ἀνεύρῃ τις λαόν, κεκτημένον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλεονεκτήματα, εὐχερῶς ἀνευρισκόμενα παρ' ἄλλοις λαοῖς.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διαμονῆς μου. Θέλω κατ' ἀνάγκην διατρίψῃ μᾶλλον περὶ τῶν κατ' αὐτὴν οἵας δήποτε βουλγαρικῆς πόλεως.

Ἀνεζήτησα ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχιακαῖς πόλεσι τῆς Βουλγαρίας ἐθνικὸν χαρακτῆρα, λαόν, παρουσιαζόμενον ἀπό τινος χρόνου μὲ τοσαύτας ἀξιώσεις, διεκδικοῦντα μόνονουχὶ ἀποκλειστικὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου· τί λέγω; τὸν ἐκπολιτισμόν αὐτῆς καὶ εὑρίσκοντα ἀφελεῖς ἀνθρώπους νὰ παράσχωσιν ἀκρόασιν εἰς τὰ τοιαῦτα παραληρήματα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, προτάσσοντος ὡς ἐθνικὸν πρόσκοπον σήμερον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ τὸν βραδυνούστατον τῶν λαῶν αὐτῆς, ἐλαχίστου πρὸς τούτοις σλαυϊκοῦ αἵματος κυκλοφοροῦντος ἐν τῷ ὀργανισμῷ αὐτοῦ.

Δὲν προδικάζω, οὐδὲ παραφέρομαι ἐξ ἐθνικῆς ἀπεχθείας. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἱστορικῶν αὐτῶν δεδομένων οἱ Βούλγαροι καὶ ἐκ τῆς παλαιοτέρας στρατιωτικῆς ἀκμῆς, ἥτις ἔσχε στιγμιαίαν μόνον κατακτητικὴν αἴγλην, καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος, καθ' ὃ ἐμφανίζονται αὖθις ὡς νέα ἱστορικὴ δύναμις, ἀρυομένη τὸ δίκαιον αὐτῆς οὐχὶ ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐκ τῶν αὐθαιρέτων ἰσχυρισμῶν καὶ πλασμάτων, οὐδὲν κοινὸν καὶ ἄξιον προσοχῆς παρουσιάζουσιν ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Χθὲς καὶ πρώην ὁ λαὸς οὗτος, παραβαλλόμενος πρὸς τοὺς λοιποὺς λαούς, τοὺς οἰκοῦντας τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐθεωρεῖτο ὁ πάντων βραδυνούστατος. Ἡ λέξις **Βούλγαρος** ἐκέκτητο καθ' ὅλην τὴν Χερσόνησον ταύτην καὶ κέκτηται μέχρι τῆς σήμερον ὑβριστικὴν σημασίαν. Κατὰ τὴν

στιγμὴν ἀκόμη ταύτην ἐν Σόφια, ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν Βάρνῃ, ἐν Ρουχτσουκίῳ, αἱ ἔγκριτοι τοῦ λαοῦ τούτου οἰκογένειαι, ὧν τὰ μέλη ἔξω τοῦ οἴκου ἐπιδεικνύουσιν ἀνθελληνικὰ φρονήματα, ἐν τῷ οἴκῳ λαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ προσφέρονται ὡς Ἕλληνες, θεωροῦντες τοῦτο εὐγενῆ καταγωγήν. Οἱ Βούλγαροι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, λόγῳ πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως, εἶνε ὑποδεέστεροι τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ρωμούνων, τῶν Σέρβων, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Ἀρμενίων, αὐτῶν τῶν Τούρκων. Οὐδενὸς τῶν λαῶν τούτων, διατελεσάντων ἀπὸ αἰώνων ὑπὸ τὰς αὐτὰς κοινωνικὰς συνθήκας, κέκτηνται τὴν ἀγχίνοιαν, τὴν φιλοτιμίαν, τὴν ἀξιοπρέπειαν, οἱονδήποτε ἰδεῶδες, συλλήβδην εἰπεῖν τὰς ἀρετάς, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἰδιότητα λαοῦ τινος, δι' ἧς δύναται οὗτος νὰ δημιουργήσῃ τι ἐν τῷ βίῳ ὑπέροχον καὶ γενναῖον. Ἐρευνήσατε φυσιολογικῶς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ Βουλγάρου, ἐξετάσατε τὸ κρανίον αὐτοῦ, εἴτε ἐν τοῖς κοιμητηρίοις τῶν πόλεων, εἴτε ἐν τοῖς τῶν ἀγροτικῶν διαμερισμάτων, ἐν οἷς εὑρίσκονται ὡς εἰκὸς οἱ γνησιώτατοι βουλγαρικοὶ τύποι. Ἀμέσως θέλετε ἀντιληφθῇ γνησιωτάτων τουραννικῶν τύπων. Δὲν εἶχον ἀποστολὴν νὰ ὑποβάλω εἰς ἐξέλεγξιν φυσιολογικὴν τὸ βουλγαρικὸν κρανίον, ἵνα ἐξαγάγω συμπεράσματα· οὐδ' εἶμαι πρὸς τοῦτο ἁρμόδιος, ἀλλ' ἔχω πρὸ ἐμοῦ τὰ δεδομένα, τὰ ἀποτελέσματα τοῦ κρανίου τούτου ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἐργασίᾳ. Διεπεραιώθη εἰς Εὐρώπην ὡς λαὸς κατακτητικός, θηριώδεις μόνον ἐκδηλώσας ροπάς, ἀλλ' οὐδὲν γενναῖον αἴσθημα, τοιοῦτος δ' ἐξακολουθεῖ καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Τὸ δόγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ἠθικὴ τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ οὐδεμία ἐξήσκησαν ἐπ' αὐτοῦ ἰδιαιτέραν ἐπιρροήν, ὡς ἐπὶ τῶν λοιπῶν λαῶν, τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον μεταναστευσάντων μετὰ τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην, ἐξ ὧν οἱ Οὔγγροι κατ' ἐξοχήν, κατά τε τὸ παρελθὸν καὶ κατὰ

τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα, θαυμασίας ἐποιήσαντο προόδους ἐν πολιτισμῷ καὶ τῇ καθόλου κοινωνικῇ εὐημερίᾳ.

Ἔγκριτος συγγραφεύς, ὁ καθηγητὴς Μπότκιν, ἐπισκεφθεὶς πρὸ εἰκοσαετίας τὴν Βουλγαρίαν, ἀπεφήνατο τὰ ἑξῆς περὶ τῶν Βουλγάρων: "Ἀγνοῶ τί γενήσεται βραδύτερον, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε οἱ Βούλγαροι δὲν κινοῦσι τὴν συμπάθειάν μου. Οἷαι βλακώδεις φυσιογνωμίαι μὲ ραφανοειδῆ κρανία!„ [1] Ἂς ἐρωτηθῶσι κατ' ἰδίαν οἱ εἰδότες ἐκ τῶν σλαυϊκῶν λαῶν περὶ τῆς φυλῆς ταύτης· θ' ἀποκριθῶσι διὰ τοῦ αὐτοῦ καταφρονητικοῦ τρόπου. Καὶ ἐν τούτοις ὑποδεικνύονται σήμερον οἱ Βούλγαροι παρὰ τῶν σημαιοφόρων τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ὡς οἱ κατ' ἐξοχὴν πρόσκοποι καὶ ἐκτελεσταὶ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου τῆς σλαυϊκῆς ἰδέας. Τὴν ἐξήγησιν τοῦ προβλήματος τούτου παρέσχον ἤδη προγουμένως. Εἶνε ἡ γειτνίασις τῆς Βουλγαρίας πρὸς τὸν θρᾳκικὸν Βόσπορον. Εἰλικρινεῖς καὶ εὐσυνείδητοι Σλαῦοι δὲν διστάζουσι νὰ ὁμολογήσωσι τοῦτο, οἰκτείροντες τὴν πολιτικήν, ἥτις ἕνεκα προσωρινῶν συμφερόντων, ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ λαόν, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπ' ἐλάχιστον κέκτηται τὰ στοιχεῖα ἰσχυρᾶς ἐκπολιτιστικῆς δυνάμεως, ἱκανῆς νὰ πραγματώσῃ ἔκτακτον ἱστορικὸν προορισμόν.

Δὲν ἀγνοῶ, ὅτι ὑπάρχουσι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων ἐπιφανεῖς καὶ ἀφανεῖς, εἰλικρινεῖς ἢ ἀπεμπολημένοι, θαυμάζοντες τὰς ἀρετὰς τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, τὴν ἀγχίνοιαν αὐτοῦ, τὸ ἐρευνητικὸν πνεῦμα, δι' ὧν παρασκευάζεται δῆθεν ἔξοχον ἱστορικὸν μέλλον εἰς αὐτόν, τέως παραγνωρισθέντα ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Δὲν εἶνε εὐάριθμοι οἱ ἐξυμνηταὶ οὗτοι· ἀλλὰ δὲν εἶνε καὶ ἄγνωστοι αἱ χρυσοφόροι πηγαί, ἐξ ὧν ἀντλοῦσι τὰς πληροφορίας περὶ λαοῦ, ὅστις ἀπὸ δεκαπέντε ἤδη αἰῶ-

1. Δουρνώβω. Ἡ βουλγαρικὴ Προπαγάνδα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, («Ἑλληνισμὸς» Ἀπρίλιος τοῦ 1899).

νων, ἐκτὸς ἰσχυρῶν τινῶν ἀνδρῶν, δεσποσάντων διὰ τῆς βίας μᾶλλον ἢ διὰ τῆς ἠθικῆς ὑπεροχῆς, συντελεσάντων εἰς καταστροφὴν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἐλαχίστην δημιουργίαν, οὐδένα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἄξιον λόγου χαρακτῆρα.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἰσχύος λαοῦ τινος εἶνε ἡ γλῶσσα, δι' ἧς ἐκδηλοῦνται τὰ ὑπέρτατα τῶν νοημάτων, τὰ αἰσθήματα, οἱ πόθοι, αἱ ἰδέαι. Λοιπὸν ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα στερεῖται τέλεον τῶν πλεονεκτημάτων τούτων. Εἶνε βέβαιον, ὅτι μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ μεταδοθέντος τοῖς σλαυϊκοῖς λαοῖς ὑπὸ τῶν ἱεραποστόλων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἀπεδέξαντο παρὰ τῶν λαῶν τούτων οἱ Βούλγαροι καὶ τὸ σλαυϊκὸν ἀλφάβητον, ἀλλ' οὐδεμίαν ἰδιάζουσαν ὥθησιν παρέσχον εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην, ἀνίκανοι γενόμενοι νὰ δημιουργήσωσιν ἄξιον λόγου γλωσσικὸν ἰδίωμα, δυνάμενον νὰ ἐκφράσῃ ὑψηλοτέρας ἐννοίας. Μέχρι τῆς σήμερον πολλοὶ τῶν Βουλγάρων χρῶνται γράφοντες τῇ σερβικῇ, τῇ μᾶλλον ἐξηυγενισμένῃ τῶν νοτιοσλαυϊκῶν διαλέκτων. "Ο Βούλγαρος συγγραφεὺς Σλαβέϊκωφ, λέγει ὁ ἐν Μόσχᾳ πολύτιμος φίλος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους κ. Δουρνοβώ, ἐκδίδων τὸ 1867 ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἐφημερίδα "Μακεδονίαν„, συνέταξεν αὐτὴν ἐν τῷ σλαυομακεδονικῷ ἰδιώματι, πλησιάζοντι τῷ σερβικῷ, δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων. Καὶ ἤδη ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξαρχία τὴν "Νοβινὶ„ αὐτῆς ἐκδίδει ἐν γλώσσῃ, πλησιαζούσῃ τῇ σερβικῇ, ὁ δὲ Βούλγαρος ποιητὴς Βάζωφ τοὺς στίχους αὐτοῦ ἐν τοιαύτῃ γράφει γλώσσῃ„.

Στερούμενοι ἐπιτηδείου γλωσσικοῦ ὀργάνου οἱ ἐπίλεκτοι Βούλγαροι, προσφυοῦς εἰς τὴν ἐκδήλωσιν γενναίων αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν, ἐξαναγκάζονται νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὴν σερβικὴν γλῶσσαν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ βουλγαρικὸν κρανίον δυσχερῶς θὰ δυνηθῇ νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι

ὑπέροχον γλωσσικὸν ὄργανον· θὰ ὑποκύψῃ ἴσως εἰς τὴν ἐπιρροὴν ἑτέρου σλαυϊκοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ἀδιάφορον τίνος· τοῦτο θὰ ὑποδείξωσιν αἱ περιστάσεις, ὧν δύναται κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐπωφελῆται ἡ φυλὴ αὕτη, καθὰ πλέον ἢ ἅπαξ μέχρι τῆς σήμερον κατεδείχθη.

Ἐπεκαλέσθην τὸ βουλγαρικὸν κρανίον, οὐχὶ τοσοῦτον τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ παράστασιν, ὅσον τὸ ἐσωτερικὸν βάρος καὶ τὴν παρεπομένην λειτουργίαν, ἵν' ἀποδείξω τὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑποδεέστερον αὐτοῦ ὀργανισμόν. Ἐρωτήσατε περὶ τούτου τοὺς πρὸ μιᾶς γενεᾶς ἐν Κωνσταντινουπόλει διδασκάλους, ἀναμιμνησκομένους ἔτι μετ' ἀπελπισίας τῶν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις μαθητευόντων Βουλγαροπαίδων. Ποσάκις νεαροὶ Ἕλληνες διεμαρτυρήθησαν εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῶν ἢ εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, διότι περιφρονητικῶς ἐκλήθησαν Βούλγαροι! Μεταβαίνων ἐκ Φιλιππουπόλεως εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας, συνήντησα παλαιὸν ἐξ Ἀθηνῶν γνώριμον, διατελέσαντα ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μηχανικῆς τινος ἐπιχειρήσεως ἐν Ἑλλάδι. Ἤδη διατέλει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως ὡς διευθυντὴς τμήματος ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν δημοσίων Ἔργων. Τὸν ἠρώτησα πῶς κατώρθωσε νὰ λάβῃ τοιαύτην ἐμπιστευτικὴν θέσιν, ἐξακολουθῶν νὰ διατελῇ Ἕλλην ὑπήκοος. Μοὶ ἀπεκρίθη, ὅτι οἱ ἐν Εὐρώπῃ ἐκπαιδευθέντες Βούλγαροι δὲν εἶνε εἰς κατάστασιν μέχρι τῆς σήμερον ν' ἀναλάβωσι τὴν διεύθυνσιν σπουδαίου κλάδου τῆς μηχανικῆς ὑπηρεσίας. —Καὶ πῶς ἐξηγεῖτε τοῦτο. τὸν ἠρώτησα. —Εἰς ἀτέλειαν ἴσως τοῦ κρανίου. Ὁ Βούλγαρος, οἱασδήποτε καὶ ἂν εὐμοιρήσῃ παιδεύσεως, διατελεῖ, τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος . . . δύσνους.

Καὶ εἰς ποῖον αἴτιον λοιπὸν δέον ν' ἀποδοθῇ ἡ τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου διαβοηθεῖσα ἐθνικὴ ἐξέγερσις τῆς

βουλγαρικῆς φυλῆς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος, χωρὶς αὕτη νὰ κατέχῃ τὰ πρὸς τοῦτο στοιχεῖα; Οἱ παρασκευάσαντες ἐκ συμφέροντος καὶ ἐκτελέσαντες τὸ σχέδιον τῆς ἐξεγέρσεως τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικότητος, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, δὲν ἦσαν Βούλγαροι τὴν καταγωγήν, ἀλλὰ ποικίλη ἐθνολογικὴ πανσπερμία, ἧς δὲν στεροῦνται τὰ πλεῖστα τῶν μεγάλων κέντρων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἡ ἰδέα τῆς βουλγαρικῆς παλιγγενεσίας ἐσχεδιάσθη τὸ πρῶτον καὶ διεκηρύχθη ἀπὸ τῶν πανσλαυϊστικῶν γραφείων, ἀλλ' εὗρεν ὀπαδοὺς καὶ προσηλύτους μεταξὺ ἀνθρώπων ἀμφιβόλου βουλγαρικῆς καταγωγῆς, Σλαύων, Ἑλλήνων, Ρωμούνων, μέχρις Ἀθιγγάνων καὶ Σαρακατσάνων καὶ τῶν ἐκ τούτων μιγάδων, μορφωθέντων ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Μόσχας, τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς Πράγης, οὐκ ὀλίγων δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἀναμφιβόλως οἱ πάντων ἐπιτηδειότατοι ἦσαν οἱ ἐξ Ἑλλήνων μιγάδες, καταστάντες σὺν τῷ χρόνῳ, ἕνεκα φιλοδοξίας, δραστηριώτατα ὄργανα, ἐκκλησιαστικὰ ἢ πολιτικά, εἰς χεῖρας τῆς σλαυϊκῆς προπαγάνδας. Πάντες οὗτοι ἐγένοντο οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς βουλγαρικῆς ἐγέρσεως, μέχρι τῆς σήμερον δὲ τυγχάνουσιν οἱ κατ' ἐξοχὴν προϊστάμενοι τῆς νέας Βουλγαρίας. Ἐκλιπόντων τούτων τί γενήσεται; Οὐδεὶς οἶδε. Θέλει διατηρήσῃ καὶ μετὰ ταῦτα τὴν αὐτὴν πρὸς τὰ πρόσω φορὰν ἡ νέα βουλγαρικὴ γενεά, ἢ θέλει μείνῃ στάσιμος, συμφδὰ τῇ φύσει αὐτῆς; Ἀπόκειται εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον ἡ λύσις τοῦ ἱστορικοῦ τούτου προβλήματος: κατὰ πόσον ἡ ὑποτιθεμένη ἐξέγερσις τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς εἶνε φυσιολογικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς ὀργανισμοῦ, ἢ εἶνε ὑποβολιμαῖον ἐξωτερικὸν κατασκεύασμα ξένης ἐργασίας καὶ ἐπιρροῆς. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὀφείλομεν οἱ Ἕλληνες νὰ γρηγορῶμεν, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ

πρόσφατον παρελθὸν διὰ πάντα τὰ τελούμενα ἐν τῇ γωνίᾳ ταύτῃ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Λυποῦμαι τὰ μέγιστα, πιστοποιῶν, ὅτι ἐν τῇ ἐξεγέρσει ταύτῃ ἐθνικοτήτων τινῶν τῶν χωρῶν τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῆς ρωμουνικῆς καὶ τῆς βουλγαρικῆς, ἐλεεινῶς πρωταγωνιστοῦσι καὶ ἡμέτεροι. Πλεῖστοι τῶν ἐκ τῆς μὴ ἐλευθέρας Ἑλλάδος, (Μακεδονίας, Ἠπείρου, Θρᾴκης καὶ ἄλλοθεν) ὁμογενῶν δὲν ἐδίστασαν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τῶν ἐθνικῶν κρίσεων νὰ συνταχθῶσι τοῖς ἡμετέροις ἐχθροῖς ἐν τῇ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξεγέρσει αὐτῶν. Οὐχὶ βεβαίως ἀπὸ πεποιθήσεως ἔπραξαν καὶ πράττουσι μέχρι τῆς σήμερον τοῦτο. Καταληφθέντες ἐκ φιλοδοξίας, ἐστερημένοι ἐλευθέρας πατρίδος, ἐνόμισαν, ὅτι ἦτο ἐπιτετραμμένον εἰς αὐτοὺς ν' ἀφομοιωθῶσιν ἐν τῷ πρώτῳ ἐθνικῷ ὀργανισμῷ, χωρὶς νὰ ἐννοῶσιν, ὅτι τοῦτο ἦτο ἄντικρυς προδοσία κατὰ τῆς πατρίδος. Οὕτως ἐτέθησαν οἱ ἀρνησιπάτριδες οὗτοι Ἕλληνες ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐν Σερβίᾳ, ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπὶ κεφαλῆς ἀνθελληνικῆς σταυροφορίας, καταγγέλλοντες τὰ ἀνοσιουργήματα δῆθεν τῶν ὁμοφύλων —κλήρου ἰδίᾳ καὶ ἀρχόντων — κατὰ τῶν ἰθαγενῶν, ὧν τὴν ὑπεράσπισιν αὐτόκλητοι ἀνέλαβον. Ἐν Βουλγαρίᾳ ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγα τοῦ φαινομένου τούτου παραδείγματα. Ἡ βουλγαρικὴ κίνησις ὀφείλει βεβαίως τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν προστασίαν τῆς πανσλαυϊστικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ἤθελεν ἐκδηλωθῇ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα λίαν περιωρισμένως, ἂν δὲν ἐτύγχανε προσηλύτων μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν Ἑλληνομιγάδων.

Δυστυχῶς ἡ πολιτικὴ τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ, δὲν ἐμελέτησε τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, τίνι τρόπῳ νὰ κατορθώσῃ νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἔξω τῶν ὁρίων ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, παρέχουσα στάδιον ἐνεργείας εἰς τὴν φιλοδοξίαν ἐγκρίτων προσώπων, καταγομένων ἐκ τῶν ὑποδούλων

ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Τὸ πραξικόπημα τοῦ ψηφίσματος τῆς Συνελεύσεως τοῦ 1843 οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὰς τοιαύτας ἐθνικὰς ἀποστασίας. Πλεῖστοι ἀπεμακρύνθησαν, ἐκπατρισθέντες εἰς τὰ ὁμόδοξα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου τμήματα, παρ' οἷς εὗρον τάχιστα ἀναγνώρισιν ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀποστασίας. Παρὰ πάντων ἀναγνωρίζεται σήμερον ἡ χρησιμότης τῶν πρώην τούτων Ἑλλήνων, τῶν πρωταγωνιστούντων ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ. Καὶ εὔχομαι νὰ μὴ ἀποδειχθῇ, ὅτι εἶχε δίκαιον ὁ Ἄγγλος δημοσιογράφος Στῆλμαν, παραβαλών ποτε τοὺς Ἕλληνας πρὸς εἴδη τινὰ τεῖου, ἅτινα μόνα μὲν δὲν κατορθοῦσι νὰ παραγάγωσιν ἐκχύλισμα εὐάρεστον, ἀλλ' ἀναμιγνύμενα μετ' ἄλλων εἰδῶν, προκαλοῦσι τὸ ἀποτέλεσμα, ὃ περ δὲν ἠδύναντο μόνα . . .

Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας. Ὁ ἀποθανὼν πρόεδρος τῆς Ἱ. Συνόδου, οὗ ἐμνήσθην καὶ πρότερον, ἔλεγέ μοι πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι οἱ Βούλγαροι κάτοικοι τῆς Σόφιας εἶνε οἱ εὐτελέστατοι μεταξὺ τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν· εἰσὶ δὲ οἱ ἰσχυριζόμενοι, ὅτι οὗτοι δὲν εἶνε γνήσιοι Βούλγαροι, ἀλλὰ πανσπερμία ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, κατὰ τὰ στατιστικὰ δεδομένα τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης, μόλις τὸ ἥμισυ ἀποτελεῖται ἐκ Βουλγάρων, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ σύγκειται ἐξ ἄλλων ἐθνολογικῶν ὁμάδων, ἀνωτέρας ἢ κατωτέρας συστάσεως, αἵτινες ἐπέδραμον πρὸς ἀναζήτησιν ἄρτου καὶ τύχης. Ἀναμφιβόλως ὁ ἰθαγενὴς πληθυσμὸς τῆς πόλεως ταύτης δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἄλλων πόλεων τῆς ἡγεμονίας λόγῳ πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως. Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος εἶνε εὐχερεστάτη. Ἐν ἁπάσαις ταύταις ταῖς πόλεσιν ἐκράτει ἀπὸ αἰώνων καὶ κρατεῖ ἐν μέρει μέχρι τῆς σήμερον, παρὰ τοὺς διωγμούς, οὓς ὑφίσταται, τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον· τοὐναντίον ἡ Σόφια, εἰ καὶ ἦτο ἕδρα τουρκικῆς τοπαρχίας, ἀπετελεῖτο ἀπο-

κλειστικῶς ἐκ Βουλγάρων, εἰς οὐδεμίαν ἐρχομένων συνάφειαν μετ' ἀλλογενῶν ἐκπολιτιστικῶν στοιχείων· τούτου δ' ἕνεκα καὶ παρέμεινεν ἐν ὑποδεεστέρᾳ καταστάσει τῶν κατοίκων ἄλλων βουλγαρικῶν πόλεων.

Καὶ ἐν τούτοις, παρὰ τὰ θεμελιώδη ταῦτα μειονεκτήματα τῶν κατοίκων τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης, παρὰ τὸ ὑποδεὲς τῆς φυλῆς, ἐξ ἧς προῆλθεν, ἡ δρᾶσις τῶν κυβερνήσεων πάντων τῶν πολιτικῶν συστημάτων, ἅτινα ἀπὸ δύο ἤδη δεκαετηρίδων ἐκράτησαν ἐν Βουλγαρίᾳ, ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἡ βουλγαρικὴ πρωτεύουσα παρουσιάζει ἱκανῶς τὴν ὄψιν πεπολιτισμένης πόλεως. Ὡς εἶπον εἴδη, τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῆς δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος· ὁσημέραι βαίνει πρὸς τὰ πρόσω. Ἐπιζητεῖται παντὶ τρόπῳ ὑπὸ τῶν κυβερνώντων, ὅπως ἡ ἐν Σόφιᾳ διαμονὴ καταστῇ ὅσον τὸ δυνατὸν εὐάρεστος, τούτου δ' ἕνεκα δὲν φείδονται δαπανῶν. Γινώσκουσιν οἱ Βούλγαροι, ὅτι ἡ χώρα αὐτῶν δὲν παρέχει ἐνδιαφέρον εἰς τὸν ξένον, ἅτε ἐστερημένη τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένων — φύσεως, τέχνης, πολιτισμοῦ, ἱστορικῶν μνημείων, τούτου δ' ἕνεκα ἐργάζονται νὰ καταστήσωσιν εὐάρεστον τὴν ἐν τῇ πρωτευούσῃ διαμονήν.

Ἀλλ' εἶνε τοῦτο συμφέρον εἰς λαόν, διατελοῦντα ἀκόμη ἐν ἡμιβαρβάρῳ καταστάσει, ν' ἀναπετάσῃ διὰ παντὸς τρόπου τὰς πύλας αὐτοῦ εἰς ξένους, ἥκιστα συνδεομένους πρὸς τὸν τόπον, οὐδαμῶς δὲ ὑπὲρ τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ προόδου διαφερομένους, ἥτις δὲν εἶνε μόνον ὑλική, ἀλλὰ καὶ ἠθική; Δύναται νὰ συντελέσῃ εἴς τι ἀγαθὸν ὁ κοσμοπολιτισμὸς οὗτος ἰδεῶν, ἠθῶν, ἀλλοτρίων πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ, ἔν τινι δὲ περιστάσει καὶ ἐπιβλαβῶν; Πρωτεύουσα λαοῦ ἀμαθοῦς καὶ ἀξέστου, μὴ κατανοοῦντος ἔτι ἐπαρκῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ πολιτισμοῦ, ὃν ἀποδέχεται, μὴ δυναμένου νὰ ἐκτιμήσῃ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα, τὰ ἄξια καὶ τὰ ἀνάξια ἀποδοχῆς, καθίσταται

πάντως ἐπιβλαβὴς εἰς τὸν τόπον, ἀποδεχόμενον ἀνεξελέγκτως τὸν βίον τῆς πρωτευούσης, πολλάκις δὲ φιλοτιμούμενον, κατὰ τοὺς νόμους τῆς μιμήσεως, καὶ νὰ ὑπερβῇ αὐτόν. Παρετήρησα τὸ φαινόμενον τοῦτο πανταχοῦ τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. καὶ δὴ καὶ ἐν Σόφιᾳ, ἧς οἱ κάτοικοι φιλοτιμοῦνται νὰ ἐπιδειχθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐξηυρωπαϊσμένοι, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀποδοχῇ τῶν ἐλαττωματικῶν ἀπόψεων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου. Καὶ πιθανῶς μὲν ἡ ἐξωτερικὴ αὕτη παράστασις πόλεως, χθὲς μὲν καὶ πρώην ἀνατολικωτάτης, μᾶλλον τουρκικωτάτης, ἤδη δ' ἐπιτηδευούσης εὐρωπαϊσμόν, κολακεύει τὴν φιλαυτίαν τῶν κατοίκων, καὶ ἔτι μᾶλλον προκαλεῖ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν εἰς τὸ παρασκευαζόμενον μέλλον πίστιν τῶν θιασωτῶν καὶ ἐξυμνητῶν τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους. ἀλλ' οἱ μελετῶντες βαθύτερον τὰ πράγματα δὲν δύνανται νὰ παραπλανηθῶσιν ἐκ τῆς γοητευτικῆς ταύτης ὀπτασίας. Καταλαμβάνουσιν εὐχερῶς, ὅτι ὁ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἀθρόως εἰσδύων ἐξεζητημένος βίος, ὁ κατ' εὐφημισμὸν καλούμενος πολιτισμός, εἰς οὐδὲν συντελεῖ ἢ εἰς τὴν ταχεῖαν παρακμὴν τοῦ λαοῦ, στερουμένου τῶν προσηκουσῶν δυνάμεων, ὅπως δεχθῇ ἐν τῷ ὀργανισμῷ αὐτοῦ ἀλλότρια στοιχεῖα, ἅτινα δὲν ἔχει τὴν ἱκανότητα καὶ ν' ἀφομοιώσῃ. Ἐπέρχεται κατ' ἀνάγκην ἡ ὑπερτροφία, ἥτις δὲν δύναται ἢ νὰ καταδαμάσῃ καὶ καταφθείρῃ τὸν κοινωνικὸν στόμαχον, καὶ σὺν τούτῳ τὸν φυσικὸν καὶ ἠθικὸν ὀργανισμόν. Ὅπου ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἐκδηλοῦται φυσιολογικῶς, κατ' ἀνάγκην ἐπέρχονται παθολογικὰ ἀποτελέσματα.

Ἐν συντομίᾳ τοιαύτη εἶνε ἡ ἀντίληψίς μου περὶ τῶν πλείστων μεγάλων πόλεων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, χωρὶς νὰ ἐξαιρέσω βεβαίως ἐκ τῆς κατηγορίας ταύτης καὶ τὴν πρωτεύου-

σαν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἐπικαλούμενος τὸ αἰώνιον τῆς ἱστορίας *memento*...

Ἀλλ' ἐπανέρχομαι εἰς τὴν βουλγαρικὴν πρωτεύουσαν. Ἀνατολικὴ πόλις, φέρουσα εὐρωπαϊκὸν ψιμμύθιον, ἐν ᾗ τὸ ταταρικὸν ἄτομον ἐπιτηδεύει τὸν Εὐρωπαῖον· τοιαύτη εἶνε ἡ ἀρετηρία τῆς κοινωνίας τῆς Σόφιας. Ὑπὸ πλείστας ἐπόψεις κυμαίνεται αὕτη μεταξὺ ἀνατολισμοῦ καὶ φραγκισμοῦ ὑπὸ τὴν εὐτελεστάτην ἔννοιαν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ Βουλγαρὶς δὲν πληροῖ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης τοὺς ὅρους τῆς συζύγου. Ἀνατολίτισσα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, κύπτουσα εἰς τὴν βούλησιν τοῦ σατράπου, ὅστις εἶνε ὁ σύζυγος, ἐχειραφετήθη ἀμέσως καὶ ἤδη ἐπιζητεῖ ἀπόλυτον χειραφέτησιν κατὰ τὰ παρὰ ταῖς γυναιξὶ τῶν Σλαύων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ρώσσων, κρατοῦντα. Ἀπὸ τοῦ χαρεμίου κατῆλθεν εἰς τὸν κοινωνικὸν στρόβιλον, χωρὶς δὲ νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν ν' ἀντιστῇ κατὰ τοῦ ρεύματος αὐτοῦ, ἐζαλίσθη καὶ ὑπέκυψεν. Οὕτως ἡ Βουλγαρίς, ὅπως καὶ ἡ Σλαῦα ἐν γένει, μειονεκτεῖ ἐν ταῖς χώραις ταύταις τῆς Ἑλληνίδος γυναικός· ἄλλοτε μέν, ἕνεκα τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, παρέχοντος ἐπιμελεστέραν ἀνατροφὴν εἰς τὸ θῆλυ φύλον, σήμερον δὲ ἕνεκα τῶν ρηθεισῶν ἰδιοτήτων τῆς σλαυϊκῆς φυλῆς, παρ' ἣ, ὡς παρετήρησα παρὰ τοῖς Νοτιοσλαύοις, ἡ γυνὴ ὁσημέραι χειραφετεῖται ὑπὸ τὴν χειρίστην ἔννοιαν τῆς λέξεως· ὑπὸ τοιοῦτον πρόγραμμα σχέσεων ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς διαλύεται ἡ οἰκογένεια, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς διαλύσεως ταύτης ἐκδηλοῦνται ἰδίᾳ ἐν τῷ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ. Κατέδειξα ἤδη πρότερον τὰ αἴτια καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐκτρόπου τούτου, οὗ ἕνεκα οἱ γάμοι Βουλγάρων ἀνδρῶν μετὰ γυναικῶν Ἑλληνίδων. Φρονῶ, ὅτι δὲν δύναται ἄλλη δύναμις νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ φαινομένου τούτου ἢ ἡ *Ἐκκλησία*, ἐπωφελουμένη μάλιστα τοῦ *Σχίσματος*, οὗ σκοπὸς

πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦτο καὶ οὗτος, ὁ καθ' οἱονδήποτε τρόπον μὴ συγχρωτισμὸς Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.

Ἦθη ἀσιατικὰ καὶ σλαυοφραγκικά. Ἡ γυνή, κατώτερον ὄν, ἀντικείμενον πληρώσεως αἰσθητικῶν ἡδονῶν· περιφρόνησις αὐτῆς μέχρι θανάτου — μετὰ τὸν κόρον. Συμβαίνουσι τὰ τοιαῦτα βεβαίως καὶ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς κοινωνίαις, ἀλλὰ μεταξὺ ἀνθρώπων *ἐκπεφυλισμένων*, διατελούντων ὑπὸ παθολογικὴν ἐπίδρασιν. Διεβοήθη πρό τινος χρόνου ἐν Εὐρώπῃ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ θανάτου Οὐγγαρίδος ἀοιδοῦ, ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατελεσάσης ἐρωμένης ἀξιωματικοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἀνήκοντος εἰς ἔγκριτον οἰκογένειαν τοῦ τόπου, τὰ μάλιστα δ' εὐνοουμένου τῶν ἡγεμονικῶν κύκλων. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς τραγικῆς ἱστορίας, γνωσθεῖσαι τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσει καὶ ἐπεμβάσει τῆς αὐστροουγγαρικῆς κυβερνήσεως, κατέπληξαν τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἐκτὸς τῶν ἐπισήμων κύκλων τῆς Βουλγαρίας, παντὶ τρόπῳ προσπαθησάντων ν' ἀποκρύψωσι τὸ γεγονός. Ἀσήμαντα πράγματα. Ἀοιδός, ἐγκαταλειπομένη ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ πρὸς ἐπίτευξιν πλουσίου συνοικεσίου, ἀξιωματικοῦ τῆς ἡγεμονικῆς θεραπείας, συνεννοουμένου μετὰ τοῦ ἀρχιαστυνόμου τῆς Φιλιππουπόλεως πρὸς θανάτωσιν αὐτῆς. Ὁ νεκρὸς ἐρρίφθη ἀμέσως ἐντὸς τοῦ Ἕβρου, ἵνα ἐπαναληφθῇ μετὰ πάροδον τόσων αἰώνων τὸ πολυθρύλητον ἐπεισόδιον τοῦ παλαιοῦ Σλαύου ἀοιδοῦ, οὗ τὰ ἱστορικὰ ἴχνη ἀνεκάλυψαν πρό τινων ἐτῶν οἱ περὶ τὸν ἀρχαιοδίφην τῶν Σερρῶν Βούλγαροι ἀρχαιολόγοι. Δὲν ἀναφέρει ἡ ἱστορία τὴν τύχην τῶν Μαινάδων ἐκείνων, αἵτινες κατεμέλισαν τὸν περίπυστον ἀοιδόν. Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅ περ ἐγὼ γινώσκω, εἶνε ὅτι πρωΐαν τινὰ ἐν Φιλιππουπόλει, κατὰ τὴν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας διαμονήν μου, οἱ δύο συνένοχοι τοῦ φόνου τῆς ἀτυχοῦς ἀοιδοῦ, ὁ ἐραστὴς ἀξιωματικὸς καὶ ὁ ἀρχιαστυνόμος τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως,

ἐθανατοῦντο ἐν ταῖς εἱρκταῖς τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐν ᾗ ἐτελέσθη τὸ ἔγκλημα, παρισταμένου ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ποινῆς καὶ τοῦ καισαροβασιλικοῦ προξένου τῆς Αὐστροουγγαρίας, μὴ ἐπιτρεψάσης νὰ χορηγηθῇ τοὐλάχιστον τῷ εὐνοουμένῳ ἀξιωματικῷ τῆς τοσοῦτον ταπεινῶς ἐπιζητηθείσης χάριτος.

Δὲν εἶνε τοῦτο τὸ μόνον ἐπεισόδιον τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῆς συγχρόνου Βουλγαρίας. Τὰ χρονικὰ τῆς νεοτεύκτου ἡγεμονίας δὲν στεροῦνται τὸ παράπαν τοιούτων ἐγκλημάτων, τραγικῶν, μεμελετημένων, ἐκτελεσθέντων μετὰ πρωτοφανοῦς ἀποφασιστικότητος καὶ ψυχραιμίας. Ἐνθυμοῦμαι κατὰ τὸ ἔτος 1892 τὴν βδελυγμίαν ἅμα καὶ τὴν φρίκην, ὑφ' ἧς κατελήφθην, πληροφορηθεὶς τὸν τρόπον, δι' οὗ ἐξεδικήθη τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ Καραβέλωφ ἐν ταῖς εἱρκταῖς τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης ὁ τότε δικτατορικὴν μετερχόμενος ἐξουσίαν Σταμπολώφ. Ἡ ποινή, ἣν ἐπέβαλεν αὐτῷ, οὐδὲ λέγεται, οὐδὲ γράφεται. Πόσα διεδίδοντο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ φοβερὰ ἀλλὰ καὶ μυστηριώδη, περὶ τοῦ φόνου τοῦ ὑπουργοῦ Βέλτσεφφ, πυροβοληθέντος ἐν τῇ ἁμάξῃ, ἐφ' ἧς ἐπέβαινεν ὁ φοβερὸς δικτάτωρ μετὰ τοῦ συνυπουργοῦ καὶ φίλου του! Ἡ ἀνάκρισις, ὡς εἰκός, οὐδ' ἐπελήφθη κἂν τῶν ἐρευνῶν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν κατὰ τὸν φόνον καὶ τὸν φονέα, ὧν τὸ μυστικὸν μόνος ἐγίνωσκεν ὁ ἁμαξηλάτης, ἢ ἂν δὲν ἐγίνωσκεν, ὑπώπτευε. Πῶς ἐπετεύχθη παρὰ τῆς βουλγαρικῆς δικαιοσύνης ὁ θάνατος τοῦ ταγματάρχου Πανίτσα, καὶ τούτου πρότερον στενοῦ φίλου καὶ συναγωνιστοῦ τοῦ Σταμπολώφ; Ἀλλ' ἐπίσης, οἱονεὶ κατ' ἀνταπόδοσιν — *ἡ θεία δίκη δὲν λησμονεῖ* — πόσα ἐρρήθησαν καὶ ἐγράφησαν περὶ τῶν αἰτίων καὶ τῶν αὐτουργῶν τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοῦ δικτάτορος, οὗ ἐπελθόντος, ἀνέπνευσεν ὅπως δήποτε ἡ Βουλγαρία, ἀλλ' ἐπίσης καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ;...

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ βουλγαρικὴ αὕτη ἠθογραφία ἀπεικονίζεται κατ' ἐξοχὴν καὶ ἐξωτερικεύεται ἐν τῷ τύπῳ τῆς χώρας. Μετὰ

τὴν καταστροφὴν τοῦ Σταμπολώφ, ἐχειραφετήθη οὗτος ἐξ ὁλοκλήρου, κατέστη ἐλευθερώτατος· τὸ δὲ ποιούμενον τὴν βδελυρωτέραν χρῆσιν αὐτοῦ κόμμα εἶνε, ὡς εἰκός, τὸ κόμμα τοῦ ἐκλιπόντος δικτάτορος, οὗ τὸ ὄργανον (Σβομποντά), διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Πέτκωφ, ἐπιστηθίου φίλου αὐτοῦ, ἐπιζητεῖ κατὰ πάντα τρόπον τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ προτέρου πολιτικοῦ συστήματος, ἐν τῷ προγράμματι τοῦ ὁποίου περιλαμβάνεται καὶ ἡ μέχρις ἐξοντώσεως καταδίωξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Δὲν δύναμαι νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ὁ τύπος ἐν Βουλγαρίᾳ εἶνε ἄξιος τῆς ἀποστολῆς του. Θὰ ἦτο θαῦμα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἐν χώρᾳ ἐστερημένῃ πάσης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς μορφώσεως, νὰ λειτουργήσῃ καὶ νὰ συντηρηθῇ τύπος, ἄξιος τοῦ ὀνόματος. Ὡς εἰκός, τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῶν ἐπιθέσεων καὶ τῆς καταφορᾶς τοῦ τύπου τούτου, ἡμερησίου τε ἢ μή, εἶνε ἡ προσβολὴ κατὰ παντὸς ὅ τι ἑλληνικὸν ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς Ἡγεμονίας. Δὲν ἔχω διάθεσιν νὰ ρυπάνω τὸν χάρτην, ἐφ' οὗ σημειῶ τὰς ἐντυπώσεις μου ταύτας, διὰ τῆς ἀναγραφῆς ἀποσπασμάτων ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου· πᾶν ὅ τι ἱερὸν καὶ εὐγενὲς κέκτηται ὁ Ἑλληνισμός, εἰς ὃ ἐπίσης καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι οὐκ ὀλίγα ὀφείλουσι, διηνεκῶς ἐξυβρίζεται. Κατ' ἐξοχὴν τὸ ἄκρον ἄωτον τῶν ἐπιθέσεων αὐτῶν καθίσταται τὸ Πατριαρχεῖον, ἐννοεῖται ἐκ τίνων παροτρύνσεων. Ἕλλην καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν συνέγραψε πρό τινος χρόνου βιβλίον, δι' οὗ ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ διὰ τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης τὸν Ἑλληνισμὸν τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Μακεδονίας [1]. Βούλγαρος δὲν ἐδίστασεν ἔν τινι ἐφημερίδι τῆς πατρίδος αὐτοῦ νὰ ἀποκαλέσῃ τὸ βιβλίον τοῦτο **ἀπόπατον**, ἰσχυριζόμενος, ὅτι Σλαῦοι εἶνε οἱ

1. Ἴδε Ἐπιθεώρησιν «Ἑλληνισμοῦ», φυλλάδια Ὀκτωβρίου καὶ Νοεμβρίου τοῦ 1898 καὶ φεβρουαρίου τοῦ 1899.

πρῶτοι κάτοικοι τῆς Μακεδονίας. Διὰ τῆς διδακτικῆς ταύτης μεθόδου παρεπείσθη καὶ παραπείθεται ὁ βουλγαρικὸς λαός, φρονῶν μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶνε οἱ ἅρπαγες παντὸς αὐτοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἐθνικοῦ κειμηλίου. Ὁ πανσλαυϊσμὸς γαυριᾷ· ἀδιάφορον· ὁ σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται καὶ ὁ *σκοπὸς ἐξαγνίζει τὰ μέσα.*

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἐπίσης ὑφίσταται οὐ σμικρὸν τὴν ἐπίθεσιν τοῦ τύπου τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὑπὸ καθεστὼς ἀπολύτου δημοσιογραφικῆς ἐλευθερίας εἶνε ἐπιτετραμμένον ἐκ τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν νὰ γράφωνται πάντα, καὶ ἐκεῖνα, ἅτινα ἤθελε διστάσῃ καὶ αἰδεσθῇ νὰ εἴπῃ ὁ τελευταῖος τῶν ἀνθρώπων. Ἐνῷ ἐπὶ Σταμπολώφ ὁ τύπος κατεδιώκετο ἀμειλίκτως, ἀπὸ τῆς ἐγκαινίσεως τοῦ νέου πολιτικοῦ συστήματος ἐπικρατεῖ μεγίστη ἀνεξικακία. Παρὰ τὴν ἐξαχρείωσιν τῆς βουλγαρικῆς δημοσιογραφίας, ὀφείλω νὰ εἴπω, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις δὲν ἀδιαφορεῖ ὡς πρὸς τὴν διὰ τῶν καταλλήλων δημοσιευμάτων ἀνατροφὴν τοῦ λαοῦ. Πᾶν δημοσίευμα ἀποβλέπει κατ' ἐξοχὴν εἰς ἐθνικὸν σκοπόν, τὴν ἔμπνευσιν αἰσθήματος καὶ χαρακτῆρος εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, ὧν τὴν ἀπαιδευσίαν καταπολεμεῖ διὰ παντὸς τρόπου. Πρὸς τοῦτο χορηγεῖ ἄφθονα ποσὰ εἰς ἔκδοσιν εὐθηνῶν λαϊκῶν βιβλίων, τῶν Βουλγάρων μὴ ὄντων φιλαναγνωστῶν. Εἰκονογραφημένον περιοδικὸν λαμβάνει ἐτησίαν τακτικὴν ἐπιχορήγησιν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὰ θέατρα, αἱ δημοτικαὶ βιβλιοθῆκαι λαμβάνουσι τὴν προσήκουσαν ὑποστήριξιν παρὰ τῶν ἑκάστοτε κυβερνήσεων.

*
* *

Οὐδ' εἶνε κἂν ἀνάγκη νὰ συζητηθῇ κατὰ πόσον συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον λαοῦ, διατελοῦντος εἰς τὰ

σπάργανα τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ κυβερνητικὴ κηδεμονία καὶ ἐπίδρασις καθ' ὅλας τοῦ κοινωνικοῦ βίου τὰς σχέσεις Πρέπει τις νὰ μεταβῇ εἰς Βουλγαρίαν, ἵνα κατανοήσῃ τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν σκοπιμότητα τῆς κυβερνητικῆς παντοδυναμίας καὶ προνοίας ἐν ἡμέραις, καθ' ἃς διατελεῖ ἐλλιπεστάτη ἔτι ἡ πρωτοβουλία τῶν ἀτόμων καὶ ἡ αὐτόβουλος τοῦ λαοῦ ἀντίληψις καὶ ἐνέργεια. Ὁ βουλγαρικὸς λαὸς ὀφείλει τὰ πάντα εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἐργαζομένην ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ καθ' ὡρισμένον, *προδιαγεγραμμένον*, σαφὲς πολιτικὸν σύστημα καὶ πρόγραμμα.

Τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τῆς νέας Βουλγαρίας διεμορφώθη κατὰ τὰ νεώτατα εὐρωπαϊκὰ συστήματα. Χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μετάδοσιν χρησίμων γνώσεων, δυναμένων νὰ ἀναπτύξωσι τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων, ἐπιζητεῖ πρὸς τῇ ἐπιδιώξει τοῦ χρησίμου καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ πολίτου. Ἀρκεῖ νὰ ἐπισκεφθῇ τις μόνον τὰ βουλγαρικὰ ἐκπαιδευτήρια ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου προορισμοῦ, καὶ θέλει κατανοήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κυβερνήσεως ταύτης ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κατοίκων. Τὸ σχολεῖον ἐν Βουλγαρίᾳ τυγχάνει ἓν τῶν ἀρίστων ἱδρυμάτων τῆς ἡγεμονίας. Καταλαμβάνεταί τις ἐξ ἐκπλήξεως ἐπὶ τῇ ἐσωτερικῇ τάξει καὶ λειτουργίᾳ. Πάντες οἱ κανόνες τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς πληροῦνται, ὡς καὶ ἡ ἐπιτυχεστέρα διδασκαλία. Οἱ διδάσκαλοι, εἰς οὓς εἶνε αὕτη ἀνατεθειμένη, χθὲς καὶ πρώην ἄξεστοι χωρικοί, ἐνωρὶς διδάσκονται, ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀποστολὴν μόνον νὰ μάθωσι γράμματα εἰς τοὺς Βουλγαρόπαιδας, ἀλλ' ἐπίσης νὰ ἐμπνεύσωσιν αὐτοῖς ἐθνικὸν φρόνημα, νὰ ἐμβάλωσιν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὸν προορισμὸν τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς, τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς παρελθόν, παραπεποιημένον καὶ νοθευμένον καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς λέξεως, τὸ μέλλον αὐτῆς, ὅ περ ἐπιτευχθήσεται διὰ τῆς κατα-

κτήσεως τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, διὰ τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ παλαιοῦ καὶ ἐνδόξου βασιλείου τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, διὰ τῆς καταστροφῆς ἐπὶ τέλους τοῦ μόνου καὶ προαιωνίου αὐτῆς ἐχθροῦ, τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὕτω παρασκευάζονται ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας οἱ Βουλγαρόπαιδες εἰς τὸ μῖσος παντὸς ἑλληνικοῦ· τοῦτο δὲ προβαίνει ὁσημέραι, καθ' ὅσον προβαίνει καὶ ἡ ἡλικία. Ὁ θετικὸς σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τῶν λεγομένων πρακτικῶν Σχολείων ἐπιδιώκεται ἐπίσης παντὶ τρόπῳ. Ἡ χώρα εἶνε γεωργικὴ καὶ κτηνοτρόφος· ἡ δὲ κυβέρνησις, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς, δὲν ἠμέλησε τὴν σύστασιν προσφυῶν σχολῶν, παρέχουσα μεγίστην ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, τῶν δύο τούτων κατ' ἐξοχὴν προσοδοφόρων πηγῶν τοῦ βουλγαρικοῦ πλούτου. Ἐπίσης σχολὴ κτηνιατρικὴ ἱδρύθη πρὸ χρόνου, ὡς καὶ βορσοδεψική, χορηγίᾳ ἑνὸς *Ἕλληνος* ! ! Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ λεγομένη *κλασικὴ* παίδευσις ἧκιστα τιμᾶται ἢ λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἀφοῦ μάλιστα βάσις αὐτῆς καὶ ἀφετηρία εἶνε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα· οὐχ ἧττον δὲν παραμελεῖται καὶ αὕτη, γνωστὴ ἄλλως τε ὡς μητρικὴ ἐν ταῖς ἑλληνοβουλγαρικαῖς οἰκογενείαις, αἵτινες ὡς ἐξέθηκα ἤδη πλεῖσται τυγχάνουσι καὶ θὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον.

Σκοπιμώτατα σκεπτομένη καὶ ἐνεργοῦσα ἡ νέα Βουλγαρία δὲν ἀπέβλεψεν, ἅμα τῇ ἱδρύσει αὐτῆς, εἰς σύστασιν *πανεπιστημίου*. Ἐστερεῖτο πάντων τῶν πρὸς τοῦτο προκαταρκτικῶν στοιχείων. Πλήρους τοιούτου ἱδρύματος ἀπορεῖ μέχρι τῆς σήμερον· δὲν σπεύδει εἰς δημιουργίαν δυσχερειῶν, αἵτινες ἤθελον ἐπέλθῃ εἰς τὸ νέον κράτος διὰ τῆς πληθώρας τῶν διπλωματούχων καὶ τῶν θεσιθηρῶν. Οὐχ ἧττον τὸ μέγα κοινωνικὸν πρόβλημα τοῦ αἰῶνος, τὸ τῆς ἐπισωρεύσεως τῶν ἐπιστημόνων, μονονουχὶ ἐμφανίζεται καὶ ἐν τῇ νεοτεύκτῳ ἡγεμονίᾳ, ἰδίᾳ ἔν τισι

κλάδοις τῆς ἐπιστήμης. Ἂν στερῆται ἡ Βουλγαρία σήμερον πλήρους καὶ τελείου ἀνωτέρου ἐκπαιδευτικοῦ ἱδρύματος, παράγοντος ἐπιστήμονας ἐντελῶς κατηρτισμένους, οὐχ ἧττον πλεῖστοι ἐκ τῶν Βουλγάρων ἀθρόοι μεταβαίνουσιν αἰς εὐρωπαϊκὰς χώρας πρὸς κτῆσιν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, καὶ ἰδίᾳ νομικῶν καὶ πολιτικῶν. Τὸ πανεπιστήμιον καθίσταται ὁσημέραι ἐπικινδυνότερον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀνέκραξαν πρό τινος χρόνου ἔγκριτοι ἄνδρες ἐν Ἰταλίᾳ, καταγγέλλεται δ' ἐπανειλημμένως κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς διὰ στόματος μοναρχῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, θεωρητικῶν τε καὶ πρακτικῶν, παντα-χοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' οὐδεμία λαμβάνεται σοβαρὰ πρόνοια περὶ ἀποσοβήσεως τοῦ κινδύνου τούτου. Τὸ βουλγαρικὸν κράτος δὲν συντελεῖ βεβαίως εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ἐπιστημόνων τῆς ἡγεμονίας, ἀλλ' οὐχ ἧττον εἰσέρχεται ἔξωθεν ἐν τῇ χώρᾳ ἄφθονος συγκομιδή, ἥτις ἄδηλον κατὰ πόσον ἔσται συμφέρουσα καὶ σκόπιμος μετὰ βραχύτατον χρόνον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὁ διωγμὸς ὁ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔτι μᾶλλον θέλει ἐπεκταθῇ, τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων, τῶν ἐξ ἀνάγκης ἀνεκτῶν ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ τῆς Βουλγαρίας, ἐλλείψει ἰθαγενῶν, ἐκβληθησομένων τῆς ὑπηρεσίας, καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἔτι ἧθελον ἀποπτύσῃ καὶ ἀποκρύψῃ δημοσίᾳ τὸ ὄνομα αὐτῶν καὶ τὸ ἐνδεχόμενον φρόνημα. Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν μαίνονται οἱ Βούλγαροι, ὅτι Ἕλληνές τινες διατελοῦσιν ἐν βουλγαρικῇ ὑπηρεσίᾳ· ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου ἐκδιωχθήσονται καὶ οὗτοι, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δὲ θεωρῶ τοῦτο συμφορώτατον διὰ τὴν περαιτέρω διατήρησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ.

Τὸ βουλγαρικὸν πανεπιστήμιον, **Σχολὴ τῶν ἀνωτάτων σπουδῶν**, ὡς ἀπεκλήθη, ἱδρύθη ἐν ἔτει 1888, ἀποτελεῖται δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκ τῶν τριῶν ἀκολούθων σχολῶν: τῆς

ἱστορικοφιλολογικῆς, τῆς φυσικομαθηματικῆς καὶ τῆς νομικῆς.

Δὲν ἀποπειρῶμαι ν' ἀναγράψω ἐνταῦθα τὸν κατάλογον τῶν διδασκομένων μαθημάτων. Ὀφείλω μόνον νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία, ἡ κρατοῦσα παρ' ἡμῖν, κατὰ τὰ ἐν Γερμανίᾳ πρότυπα, δὲν εἶνε ἀνεκτὴ ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὀρθὸν καὶ προσῆκον τοῦτο. Ὅπου δὲν ἐκτιμᾶται ἕνεκα ποικίλων αἰτίων ἡ ἐλευθερία, οὐδὲ γίνεται ἡ προσήκουσα αὐτῆς χρῆσις, ἀναγκαία καθίσταται ἡ κηδεμονία. Ἡ πολιτεία ἔχει ἐν τούτῳ καὶ δικαίωμα καὶ καθῆκον.

* *
*

Ἡ δρᾶσις τῆς κυβερνήσεως καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς κοινωνικῆς λειτουργίας εἶνε ἀνεγνωρισμένη ἐν Βουλγαρίᾳ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὅσον καὶ ἐν τῇ συγκεντρωτικωτάτῃ χώρᾳ. Ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐποπτεία καὶ ὥθησις τυγχάνει πάντως ἀξία ἐκτιμήσεως ἐν τῇ ἀρτιπαγεῖ ταύτῃ χώρᾳ. Οἱ δημόσιοι λειτουργοὶ αὐτῆς ἀνήκουσιν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἀποστολὴν ἔχοντες τὴν προαγωγὴν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων, ἠθικῶν τε καὶ ὑλικῶν. Ὑπηρετοῦσι βεβαίως τὸ κόμμα, ἀλλ' ἐπίσης ὑπηρετοῦσι καὶ τὸν τόπον, ὅὲν εἶνε ἁπλοῖ, ἀδιάφοροι διαχειρισταὶ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἕκαστος Νομάρχης, ἅτε ὢν ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως ἐν τῷ διαμερίσματι, οὗ ἡ διοίκησις εἶνε εἰς αὐτὸν ἐμπεπιστευμένη, καθῆκον ἔχει, ἐκ τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ, προσωπικῶς νὰ μεριμνᾷ περὶ πάντων τῶν κοινωνικῶν ἀντικειμένων – τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς συγκοινωνίας, τῆς δημοσίας οἰκονομίας καὶ καθεξῆς. Περὶ πάντων δὲ τούτων ὀφείλει νὰ ὑποβάλῃ καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν προϊσταμένην ἀρχὴν λεπτομερῆ ἔκθεσιν περὶ τῆς ἐξε-

λίξεως τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τοῦ διαμερίσματος. ὅ περ διευθύνει. Οἱ Βούλγαροι Νομάρχαι, καί περ ἀμοιροῦντες βεβαίως τῶν προσόντων πεφωτισμένων λειτουργῶν τῆς διοικήσεως, ἀλλ' ἐργαζόμενοι κατά τι καθωρισμένον πολιτικὸν σύστημα, οἷον ἐπεβλήθη αὐτοῖς ὑπὸ τῶν Ρώσσων ὀργανωτῶν, εὐσυνειδήτως ἐκτελοῦσι τὴν ἑαυτῶν λειτουργίαν. Καὶ δὲν ἔχουσιν ἀποστολὴν μόνον καὶ μέλημα τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐν γένει τοῦ διαμερίσματος. Προσπαθοῦσι παντὶ τρόπῳ, καὶ ἐν τούτῳ καταφαίνεται ὁ ἔκτακτος ζῆλος τῆς βουλγαρικῆς διοικήσεως, νὰ προσηλυτίζωσιν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἐθνικῆς ἰδέας τούς τε ἐντὸς καὶ τοὺς ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας ἀμφιβόλους πληθυσμοὺς πρὸς ἐπέκτασιν ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ τῆς βουλγαρικῆς δυνάμεως. Δὲν διστάζει ὁ νομάρχης νὰ μετέλθῃ ἔργον προπαγανδικοῦ ἐκβιαστοῦ ἐντὸς τοῦ κράτους. Τοιοῦτό τι συνέβη πρό τινος. Ἕλληνες τῆς ἐν Μακεδονίᾳ κοινότητος Ἀσβεστοχωρίου, ζητοῦντες ἐργασίαν ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ νομάρχου, ὑποσχεθέντος αὐτοῖς πᾶσαν ὑποστήριξιν, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ γράψωσιν εἰς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ συγγενεῖς αὐτῶν ν' ἀποταχθῶσι τῷ Πατριαρχείῳ, ὑποτασσόμενοι εἰς τὴν Ἐξαρχίαν.

Ἄτ ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις τῆς χώρας ἔχει καιρὸν καὶ σκέπτεται περὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ ἐνεργείας, εὐνόητον ὁποίας καταβάλλουσιν ἐνεργείας οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀντιπρόσωποι τῆς κυβερνήσεως. Πρὸς τοῦτο δ' ἐκλέγονται οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐμπεφορημένοι οὐχὶ ἐθνικοῦ ζήλου, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο φανατισμοῦ ὑπὲρ τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας· σημειωτέον ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ τοιοῦτοι ἐκλέγονται μεταξὺ τῶν ἐξ Ἑλλήνων *ἀποστατῶν*, τῶν ἐξωλεστάτων ἐκείνων ἀνθρωπίσκων, οἵτινες κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη κατήσχυναν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, χωρὶς οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ τύχῃ τῆς προσηκούσης

ἐθνικῆς τιμωρίας. Κορυφαῖος πάντων τούτων ἀνεδείχθη ἐπ' ἐσχάτων ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μάρκωφ (Μαρκίδης), μὴ διστάζων νὰ μεταχειρισθῇ πᾶν μέσον θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐμπεπιστευμένης αὐτῷ ἐντολῆς τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἡγεμόνος, ὅστις πολλάκις μετέρχεται ἰδίαν πολιτικήν, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν συμβούλων αὐτοῦ. Ὁ ἐν Ἀθήναις διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας δεξιώτατα ἐπίσης κατὰ τὰ φαινόμενα διεξάγει τὴν ἀνατεθειμένην αὐτῷ ἐντολήν, κατέρχεται μέχρι τοῦ βίου, τῶν σχέσεων, τῶν γνωμῶν, αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς δοκιμασίας τῶν ἐκ Βουλγαρίας Ἑλλήνων σπουδαστῶν, ἀναφέρων τακτικῶς τὰ πάντα εἰς τὴν κυβέρνησίν του. Ποῦ καιρὸς διὰ τοὺς ἡμετέρους τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀντιπροσώπους νὰ σκεφθῶσι περὶ τοιούτων ἐπουσιωδῶν ἀντικειμένων; Ὡς ἀσφαλῶς πληροφοροῦμαι, ἐν μέσαις Ἀθήναις διεξάγεται ἀπὸ μέρους τῶν πρακτόρων τῆς Βουλγαρίας προσηλυτισμὸς μεταξὺ τῶν ἐκ τῆς χώρας ταύτης Ἑλλήνων σπουδαστῶν, τῶν παρεπιδημούντων χάριν τῶν σπουδῶν αὐτῶν. Δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ἂν ἐπιτυγχάνωσιν αἱ ἀπόπειραι αὗται, ἀλλ' ὅ τι ὀφείλω νὰ εἴπω εἶνε ὅτι οἱ καθ' ἡμᾶς ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι δεικνύουσι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης πρὸς τοὺς Βουλγάρους τὴν αὐτὴν ἀδράνειαν καὶ ἀσυνεσίαν. Κατ' ἀρχὴν ὀφείλομεν νὰ δυσπιστῶμεν πρὸς πᾶσαν μετὰ τῶν Σλαύων σχέσιν[1]· τοσάκις ἐξηπατήθημεν. Καιρὸς νὰ συνέλθωμεν.

---

1. Τὴν πονηρίαν τοῦ ἐν Ἀθήναις βουλγαρικοῦ πρακτορείου χαρακτηρίζει ἐπαρκῶς τὸ ἀκόλουθον γεγονός. Ἐπὶ τῷ πρό τινος ἐπελθόντι θανάτῳ τῆς ἡγεμονίδος τῆς Βουλγαρίας ἐγένετο ἐν τῷ ἐνταῦθα ρωσσικῷ ναῷ, παρὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ νόμιμα, μνημόσυνον ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τῆς ἀποβιωσάσης. Τὸ πρακτορεῖον ἐκάλεσεν εἰς τὸ μνημόσυνον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ μέλη τοῦ ἐνταῦθα συλλόγου «Ροδόπης», πάντας Ἕλληνας ἐκ Βουλγαρίας καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τινὲς τῶν ὁποίων καὶ προσῆλθον. Τὴν ἐπαύ-

Τελεσφορώτερον ἔτι ἐργάζεται ἡ βουλγαρικὴ διοίκησις εἰς ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας σχέσεων καὶ συνθηκῶν. Διὰ κυβέρνησιν χθεσινὴν ἀκόμη, μὴ λύσασαν τὸ πρόβλημα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, ἀπερροφημένην ὑπὸ μυρίων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν δυσχερειῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῆς μεγάλης μερίμνης τῆς συντάξεως καὶ ὀργανώσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, τέως ἀμάχου καὶ ἀπολέμου καθ' ὁλοκληρίαν, καθίσταται ἀντικείμενον, ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας. Ἡ βουλγαρικὴ νομοθεσία εἶνε κατ' οὐσίαν προστατευτικὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐνεργείας καὶ φιλοπονίας τοῦ λαοῦ· παρέχει πάντα τὰ μέσα καὶ πᾶσαν ἀμοιβὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, καὶ ἐκείνης ἀκόμη, ἥτις ὡς ἐκ τῶν οἰκονομικῶν καὶ πλουτολογικῶν συνθηκῶν τοῦ τόπου, δὲν δύναται νὰ κατακτήσῃ ἔδαφος. Πᾶν ὅ τι ἐθνικὸν βουλγαρικόν, ἢ δυνάμενον νὰ καταστῇ τοιοῦτο, προστατεύεται διαφερόντως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ὁ στρατός, οἱ ὑπάλληλοι, ὑποχρεοῦνται νὰ ἐνδύωνται δι' ἐγχωρίων ὑφασμάτων, ὧν ἡ ποιότης ἄλλως τε εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξία λόγου, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἱδρύσεως πρό τινος χρόνου μεγάλου ἐριουργικοῦ ἐργοστασίου δαπάναις τοῦ ἐκ τῶν Βουλγάρων πολυταλάντου Γεώργιεφ. Προκειμένου νὰ χορηγηθῶσιν ἄδειαι ἱδρύσεως ἐργοστασίων εἰς Βουλγάρους καὶ μὴ τοιούτους, ἰθαγενεῖς ὅμως ἢ πολιτογραφημένους, Ἕλληνας δὲ τὸ γένος, προτιμῶνται οἱ πρῶτοι, διότι εἶνε Βούλγαροι, καὶ περ μὴ πληροῦντες ἐπαρκῶς τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτουμένας συνθήκας· Ἀσφαλιστικὴ ἑταιρεία, ὑπὸ τὴν προστασίαν διατελοῦσα τῆς κυβερνήσεως, ἐργάζεται ἐπιτυχέστατα, δηλαδὴ βουλγαρικώτατα,

---

ριον τὸ πρακτορεῖον ἐδημοσίευεν ἐν ταῖς ἐφημερίσι τῶν Ἀθηνῶν, ἀφελῶς καταχωρισάσαις τὴν κοινοποίησιν, ὅτι μεταξὺ τῶν προσελθόντων εἰς τὸ μνημόσυνον παρῆν καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΠΑΡΟΙΚΙΑ...

συνέστησε δὲ ὑποκατάστημα καὶ ἐν Ἀθήναις, ἐπιτυχῶς ἐργαζόμενον, καθὰ πληροφοροῦμαι. Ὁ φανατισμός, ὁ ἐκδηλούμενος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν προαγωγῆς, ἐκδηλοῦται ἐξίσου καὶ ὑπὲρ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅ τι ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ, τῇ παρ' ἡμῖν παρὰ πάντων τῶν ἑλληνικῶν κύκλων ἐνδεικνυμένῃ, οὐδαμῶς παράδοξον νὰ ἴδωμεν ἡμέραν τινὰ τὴν Βουλγαρίαν προαγομένην καὶ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐνεργείᾳ, ἀποδιώκουσαν ἡμᾶς ἐκ τῆς Θράκης καὶ ἀποκλείουσαν τὸν Εὔξεινον Πόντον. Στερεῖται βεβαίως κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ναυτιλίας, ἐμπορικῆς καὶ πολεμικῆς, τοῦ λαοῦ αὐτῆς ὄντος καθ' ὁλοκληρίαν γεωργικοῦ καὶ κτηνοτρόφου. Ἀλλὰ δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ σὺν τῷ χρόνῳ μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν—τοὺς ἐκβιαζομένους εἰς ἀποστασίαν Ἕλληνας, οἵτινες ὑποκύπτοντες εἰς τὴν προπαγανδικὴν πίεσιν δύνανται νὰ καταστῶσιν ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ ἐπικίνδυνοι ἀνταγωνισταὶ ἔν τε τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Αἰγαίῳ πελάγει. Ἤδη τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια τῶν βουλγαρικῶν πόλεων καταγγέλλουσι πᾶν ὅ τι ἑλληνικόν, ἀναγόμενον εἰς τὴν ἡμετέραν βιομηχανίαν καὶ ἐμπορίαν. Μετά τινα χρόνον θέλουσι κηρύξῃ καθ' ἡμῶν πλήρη οἰκονομικὸν πόλεμον, ἀποκλείοντες τὸν Ἑλληνισμὸν πάσης ἐπικοινωνίας. Ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἐπιζητεῖ οἰκονομικὴν μεθ' ἡμῶν σύμπραξιν. Δὲν δυνάμεθα, οὐδ' ὀφείλομεν ν' ἀρνηθῶμεν αὐτῇ τοῦτο. Ἀλλὰ πρέπει ἐκ τῶν προτέρων νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅ τι εὐθὺς ὡς ἐπιτύχῃ ἐν τῇ συνομολογήσει οἵας δήποτε συνθήκης, μετὰ κακοπιστίας θέλει παρεμβάλλῃ πᾶν δυνατὸν πρόσκομμα, δυνάμενον νὰ ἐπενέγκῃ ἡμῖν ζημίαν.

Ὁμολογῶ, ὅ τι ὅσον καὶ ἂν σημειῶ μετ' ἀλγεινοῦ συναισθήματος πάντα ταῦτα, ἀφ' ἑτέρου ἀνακουφίζομαι. Ἐκδικοῦμαι τοὐλάχιστον κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀτομισμοῦ, κατὰ τῆς μεγάλης ταύτης καὶ προαιωνίου ἐθνικῆς νόσου, ἐξ ἧς οὐδέποτε θεραπευ-

θέντες, ἐξακολουθοῦμεν νὰ διατελῶμεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐγωϊστικῇ καταστάσει. Οὐδὲν ἐμάθομεν καὶ οὐδὲν ἀπεμάθομεν. Δὲν ἐννοοῦμεν ὡς ἄτομα τί σημαίνει κυβέρνησις ἀξιοῦντες τὴν εἰς αὐτὴν ὑποκατάστασιν· ἡ κυβέρνησις ἐπίσης, ἀποτελουμένη ἐξ ἑλληνικῶν ἀτόμων, περὶ οὐδενὸς μεριμνᾷ ἢ περὶ τοῦ συμφέροντος αὐτῆς. Περὶ τοῦ συνόλου μεριμνᾷ καὶ αὕτη ἐξίσου, ὅπως καὶ ἕκαστον τῶν ἀτόμων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται.

ΝΕΑΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

Δ'.

Ο ΗΓΕΜΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

Ὡς εἰκός, ἀρχηγὸς σήμερον τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ἄρα καὶ πρώτη προσωπικότης τῆς χώρας, εἶνε ὁ ἡγεμών, ὁ ἀπὸ Κοβούργου πρίγκηψ Φερδινάνδος, υἱὸς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Γάλλων Λουδοβίκου Φιλίππου Καθ' ὃν χρόνον παρεπεδήμουν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Βουλγαρίας, ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ Στόϊλωφ, εὑρίσκετο ἐν Πετρουπόλει [1], ἵνα λάβῃ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ ἀχαριστή-

1. Ἐν τῇ μετά τινα χρόνον γενομένῃ ἐνάρξει τῶν νομοθετικῶν ἐργασιῶν τῆς Σοβράνιε, ὁ ἡγεμὼν ἔλεγε τὰ ἑπόμενα πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ: «Ἡ μεγάλη εὔνοια, ἣν ἡ Αὐτοῦ αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης, ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Νικόλαος Ἀλεξάνδροβιτς ἐπεδείξατο πρός τε τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὸν Οἶκον Μου, μοὶ ἐπέβαλε τὸ εὐάρεστον καθῆκον νὰ παρουσιάσω τὴν Αὐτοῦ βασιλικὴν Ὑψηλότητα, τὸν διάδοχον τῆς Βουλγαρίας εἰς τὰς αὐτῶν αὐτοκρατορικὰς Μεγαλειότητας, τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν Αὐτοκράτειραν πασῶν τῶν Ρωσσιῶν. Ἡ ἐγκάρδιος ὑποδοχή, ἧς ἐτύχομεν παρὰ ταῖς ΑΑ. ΑΑ. Μεγαλειότησι καὶ ὁλοκλήρῳ τῇ αὐτοκρατορικῇ Οἰκογενείᾳ, αἱ ζωηραὶ συμπάθειαι, ὧν ἀντικείμενον ἐγενόμεθα μεταξὺ τοῦ ἀδελφοῦ ρωσσικοῦ ἔθνους, ἐπλήρωσαν εὐγνωμοσύνης τὴν καρδίαν μου, εὐγνωμοσύνης, ἣν διακηρύττω ἐνταῦθα, πεποιθὼς ὅ τι θέλουσι συμμερισθῇ αὐτὴν πληρέστατα καὶ ὁ λαός μου καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ.»

σαντος βουλγαρικοῦ λαοῦ παρὰ τοῦ ἐλευθερωτοῦ καὶ προστάτου. Κατὰ τὸ ἥμισυ ὢν Γερμανὸς καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ Γάλλος, ὑφίσταται οὐ σμικρὰν τὴν ἐξάρτησιν τῆς βασιλικῆς μητρός του, φιλοδόξου γυναικός, ἀφοσιωθείσης ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων. Δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ἐξεικονίσῃ τις τὸν πραγματικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις ἂν παραμείνῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Βουλγαρίας, οὐδαμῶς παράδοξον νὰ παραστήσῃ σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ὡς *ὄργανον*, ἂν οὐχὶ ὡς πρωταγωνιστής, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα στερεῖται τῶν προσηκόντων πλεονεκτημάτων. Πᾶν ὅ τι ἔπραξε μέχρι τοῦδε ὁ ἀπὸ Κοβούργου πρίγκηψ, ὡς ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας, τὸ ἔπραξε καθ' *ὑποβολήν*, ἄνευ ἰδίας πρωτοβουλίας, διότι στερεῖται τοιαύτης, κατὰ τοὺς γινώσκοντας αὐτόν, νευρόσπαστον τούτου ἢ ἐκείνου καθιστάμενος. Ἀδρὸς δὲν εἶνε ὁ πολιτικὸς αὐτοῦ μέχρι τοῦδε βίος, ἀλλὰ συνεπὴς καὶ ἐπίμονος. Γινώσκει τί ἐπιζητεῖ, δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ εἰς τὸν ἡγεμόνα Φερδινάνδον ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ, βαίνουσα μέχρι φορτικωτάτης μεγαλοπραγμοσύνης. Ἔχει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν ἀρετὴν βασιλέως· δὲν κοιμᾶται *παννύχιος*· ἐλατήριόν τι ἀπασχολεῖ αὐτὸν — νὰ καταστήσῃ μεγάλην τὴν Βουλγαρίαν· περὶ τῶν μέσων ἀδιαφορεῖ. Ἐν συνόψει, τοιαύτη ἡ πολιτικὴ τοῦ ἀνδρός, ἀφ' ἧς ἡμέρας, συνωμοτικῷ τῷ τρόπῳ, διεδέχθη τὸν ἐκβληθέντα ρωσσικῇ εἰσηγήσει Ἀλέξανδρον Βάττεμβεργ. Ἡ ἀποστασία, αἱ ὑποχωρήσεις καὶ αἱ μεταμορφώσεις, προσωπικαὶ ἢ ἡγεμονικαί, οὐδὲν σημαίνουσι δι' αὐτόν. Ἀρκεῖ, ὅτι ἐπετεύχθη τὸ ζητηθέν.

Δύναταί τις τοιοῦτον ἄνθρωπον νὰ καταφρονήσῃ; Τοὐναντίον· εἶνε ἐπικίνδυνος καὶ ὀσημέραι καθίσταται τοιοῦτος. Πολλάκις ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὅ τι ἡγέται λαῶν, ἐστερημένοι προσωπικῆς ἢ ἐθνικῆς τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας, ἔρποντες, ἐξευ-

τελιζόμενοι, ἐπίορκοι, ἀποστατοῦντες ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, εἶνε ἐπικινδυνώτεροι τῶν μὴ τοιούτων, παρὰ τὰ συμφυῆ αὐτοῖς πλεονεκτήματα. Δὲν εἶνε ἐκπεφυλισμένος ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας· ἐξ ἐναντίας, ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις εἶνε τύπος ἡγεμόνος δραστηρίου καὶ φιλοπάτριδος, μὴ ἀποκνοῦντος πρὸ οὐδενὸς κωλύματος εἰς ἐπιτέλεσιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Καὶ οὗτος εἶνε ἐθνικὸς καὶ γενναῖος.

Ὁ Φερδινάνδος δὲν μένει ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ πατρίδι· καὶ ὅμως κατέστη Βούλγαρος, ἢ τοὐλάχιστον ἐπιτηδεύεται βουλγαρισμόν. Ἀπὸ καταγωγῆς οὐδεμίαν ἔσχε σχέσιν, ἔστω καὶ μεμακρυσμένην, πρὸς τὴν ἄξεστον ταύτην ἐν μέσῳ τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Δουνάβεως φυλήν, τὰ καθέκαστα τῆς ὁποίας θὰ ἐπληροφορεῖτο, καθ' ὃν χρόνον ἐκαλεῖτο ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν τυχῶν αὐτῆς, ἐν ἐποχῇ θυελλώδει, μὴ διστάσας ἢ μὴ φοβηθεὶς νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον ἀνδρὸς δημοτικωτάτου ἐν Βουλγαρίᾳ, παρασχόντος καὶ τούτου γενναιοτάτας ὑπηρεσίας τῇ ἐθνικῇ ὑποθέσει, ἀκριβῶς δὲ τούτου ἕνεκα ἐξωσθέντος ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ὡς μὴ ἄξιος ἐμπιστοσύνης καὶ ἐπικίνδυνος. Μεταβὰς εἰς Βουλγαρίαν, εἰς οὐδένα ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ ἢ εἰς τὸν ἀστέρα του μόνον· καὶ ὁ ἀστὴρ τῶν ἡγεμόνων πάντοτε μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς, δὲν εἶνε ἄξιος πολλῆς ἐμπιστοσύνης. Πλάσμα τοῦ Σταμπολώφ, ἠκολούθει αὐτὸν καὶ ὑπέκυπτεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀκριβῶς ἐκτελῶν τὰς διαταγὰς τοῦ δικτάτορος τούτου τῆς Βουλγαρίας, ἑνὸς τῶν μεγαλητέρων πολιτικῶν ἐγκλημάτιῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος. Ἐχρησίμευσεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ ὄργανον κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιπάλων, ὧν ἄλλους μὲν ἐφόνευσεν, ἄλλους δὲ κατεδίωξε μέχρις ἐξοντώσεως· ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἦτο δυνατὸν διὰ τοῦ νόμου, ἐπεδιώκετο διὰ τῆς δολοφονίας. Τοῦ Σταμπολώφ, ἰσχυροῦ ὄντος ἐν

Βουλγαρία, ἅτε ἐρειδομένου ἐπὶ τοῦ τρόμου καὶ τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας, ὁ Φερδινάνδος ὑπήκουεν αὐτῷ. Ἀλλ' ὅταν ἤρξατο κατερχόμενος εἰς τὴν δύσιν ὁ ἀστὴρ τοῦ δικτάτορος, ὁ Φερδινάνδος ἐσκέφθη, ὅτι ἠδύνατο καὶ ἦτο ἐπιτετραμμένον ν' ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἐπὶ παραβάσει κανόνων τινῶν εὐγνωμοσύνης. Ἡ εὐγνωμοσύνη δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀρετὴ τῶν ἡγεμόνων· ἂν δὲν τὸ εἶπεν ὁ Μακιαβέλλης, δύναται νὰ τὸ εἴπῃ καὶ νὰ τὸ πράξῃ πᾶς μακιαβελλίζων ἡγεμών, ἔστω καὶ κατὰ τὸν δέκατον ἕνατον αἰῶνα. Ἄλλως τε ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ ἐπὶ τῇ συμπεριφορᾷ του ταύτῃ ὁ Φερδινάνδος, τοῦ Σταμπολὼφ παρέχοντος καθ' ἑκάστην πλείστας ἀφορμὰς περιφρονήσεως πάσης δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ὑποχρεώσεως. Ὁ βίος τοῦ ἀνδρὸς τούτου, πολιτικός τε καὶ ἰδιωτικός, ὑπῆρξε καθαρὸν ἔγκλημα. Οὕτως ὁ Φερδινάνδος ἐσκέφθη ἐνισχυθεὶς ἐν τῇ ἀρχῇ, ὅτι καιρὸς ἦτο ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ὀχληροῦ κηδεμόνος, δυναμένου νὰ παρασύρῃ καὶ αὐτὸν ἐν τῇ ἀναποδράστῳ πτώσει, ἥτις ὁσημέραι προηγγέλλετο ἐκ τῶν πολιτικῶν διοσημειῶν τῆς ἡγεμονίας. Καὶ ἐξέπεμψεν αὐτὸν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξευμενίσεως τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, συνωμοτούσης ἤδη κατ' αὐτοῦ μετὰ τῶν δυσηρεστημένων στοιχείων τοῦ τόπου, διότι αἱ συμπάθειαι πρὸς τὸν *μέγαν ἐλευθερωτὴν* οὐδέποτε ἐξέλιπον ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ. Ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα συνδιαλλαγῆς πρὸς τὴν προστάτιδα δύναμιν τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, τὴν Ρωσσίαν. *Τὸ αἷμα δὲν γίνεται νερό*, λέγει δημοτικὴ παροιμία. Ἡ Ρωσσία ἔμελλε νὰ λησμονήσῃ ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου τὸ παρελθόν, ἀφοῦ μετενόησεν ὁ ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτωλός, ὁ ἀθῶος καὶ ἄκακος βουλγαρικὸς λαός. Ἐκ τῆς πολιτικῆς ταύτης τροπῆς τοῦ Φερδινάνδου ἠγανάκτησε καὶ δυσηρεστήθη ἡ Τριπλῆ Συμμαχία, καὶ ἰδίᾳ ἡ Αὐστρία.

Ἀλλὰ τὰ συμφέροντα τῆς Βουλγαρίας, τὰ συμφέροντα τοῦ ἡγεμόνος; . . .

Ἡ σταμπολωφικὴ ἀντιπολίτευσις, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἀσπόνδων, τῶν προσωπικῶν ἐχθρῶν τοῦ δικτάτορος, ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Πάντες οὗτοι, προεξάρχοντος τοῦ ἄλλοτε συναδέλφου αὐτοῦ καὶ συνεργάτου, τοῦ Νάτσεβιτς, ἐφρόνουν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλίπῃ ὁ Σταμπολώφ, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Βουλγαρίας καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Φερδινάνδου, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων του. Ὁ δολοφόνος ἐνόησεν ἐξ ἐνστίκτου τί παρασκευάζεται αὐτῷ· ἐζήτησεν ἄδειαν μεταβάσεως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χάριν τῆς ὑγείας του, παθούσης ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πατρίδος. Οὐδεμία ἀπόκρισις. Ὁ τέως πρωθυπουργὸς διετέλει ὑπὸ κατηγορίαν ἐπὶ καταχρήσεσιν ἀποδιδομέναις αὐτῷ· δικαίως ἢ ἀδίκως, ἀδιάφορον. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ ἄλλοτε πτωχὸς δικηγορίσκος τοῦ Τυρνόβου ἐν διαστήματι τοῦ πρωθυπουργικοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος κατέστη ἑκατομμυριοῦχος· οὐχὶ ἀσύνηθες διὰ τὴν Βουλγαρίαν, ἐν ᾗ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες ὑπηρετοῦσι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου τό τε ἔθνος καὶ τὸ βαλάντιον . . . Ὀλίγος παρῆλθε χρόνος καὶ ὁ τέως φοβερὸς δικτάτωρ οἰκτρῶς ἠκρωτηριάζετο νύκτα τινά, καθ' ἣν ὥραν μετέβαινεν εἰς τὸν οἶκόν του.

Τίνες οἱ αὐτουργοί; οὐδεὶς γινώσκει καὶ πάντες γινώσκουσιν ἐν Σόφιᾳ Ὁ Τουφεξῆεφ; οἱ περὶ τὴν ἀλύτρωτον Μακεδονίαν; Γινώσκουσί τι οἱ πρώην συνάδελφοι; Ἀγνοῶ . . . Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Σταμπολώφ ἐκήρυξαν καὶ κηρύττουσι καθ' ἑκάστην, ὅτι ἐξεδικήθη ἡ σκιὰ τοῦ Πανίτσα, ὁ Βέλτσεφφ καὶ τὰ λοιπὰ θύματα τοῦ αἱμοχαροῦς δικτάτορος. Πλεῖστοι ἐχάρησαν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ· ἀλλ' ὁ μᾶλλον ἴσως κατ' ἰδίαν εὐφρανθείς, ἰσχυρίζονται, ὅτι ὑπῆρξεν

ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος, στερηθεὶς ἐπικινδύνου ὑποψηφίου πρωθυπουργοῦ καὶ ὀχληροῦ κηδεμόνος . . .

Ἀπὸ τῆς τραγικῆς ἐκείνης νυκτὸς ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἀπηλλάγη ἐφιάλτου, εἶνε ἡσυχώτερος καὶ εὐτυχέστερος. Ἔκτοτε σημαίνεται τροπὴ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ τῆς ἡγεμονίας, τροπὴ πρὸς τὴν παλαιὰν πανσλαυϊστικὴν πολιτικήν. Ἀλλ' ἐπῆλθεν ἐπίσης καὶ ἡ χειραφέτησις τοῦ ἡγεμόνος. Οἱ τέως ἀδιάλλακτοι ἐχθροὶ συμφιλιοῦνται. Οἱ Βούλγαροι ἀναμιμνήσκονται τῶν ἀδελφῶν Ρώσσων, τοῦ ἐλευθερωτοῦ Τσάρου· ζητοῦσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀφοῦ ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ μέσου ὁ μέγας ἁμαρτωλός. Πρῶτον βῆμα ἐγένετο διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸ ὀρθόδοξον δόγμα τοῦ ἡγεμονικοῦ πρίγκηπος· καὶ δυσανεσχέτησε μὲν καὶ δυσηρεστήθη ἡ καθολικωτάτη οἰκογένεια τοῦ ἡγεμόνος· ἀλλὰ δὲν ἦτο εἷς τῶν προγόνων αὐτοῦ, ὁ εἰπὼν τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο λόγιον: *Paris vaut bien une messe*; . . . Ἡ σλαυϊκὴ ἀλώπηξ ἠσθάνθη ἀνέκφραστον ἀγαλλίασιν ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ. Ἔκτοτε οἱ δεσμοὶ Ρώσσων καὶ Βουλγάρων συνεσφίγχθησαν. Ἐπῆλθε μετά τινα χρόνον ἡ μετάβασις τοῦ Φερδινάνδου καὶ τοῦ Βογόριδος εἰς τὴν ἁγίαν προστάτιδα, ἵνα λάβωσι τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ Τσάρου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὑπῆρξε θρίαμβος τοῦ πανσλαυϊσμοῦ· ὁ δὲ Φερδινάνδος, παρὰ τὴν ζωηρὰν ἀντίδρασιν ἐν Βουλγαρίᾳ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διατελεῖ πρὸς τὸ παρὸν ἀσφαλής. Σκέπει αὐτὸν ὁ Τσάρος, καὶ ὑπὲρ τὸν Τσάρον ὁ Σλαυϊσμός, οὗ κατέστη πειθήνιον ὄργανον ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, αὐτὸς ὁ Γερμανογάλλος. Ἤδη ἀγγέλλεται ἐκ Σόφιας, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πέτκωφ, τοῦ Σταμπολὼφ ὁ ἐξ ἀπορρήτων καὶ ὁ ἐκδικητής, συνδιηλλάγη πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας.

Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ἂν ὁ Φερδινάνδος εἶνε δημοτικὸς ἐν τῇ χώρᾳ, παρὰ τὸ ἐνδιαφέρον, ὅ περ καθ' ἑκάστην δεικνύει

ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς ἡγεμονίας, ἧς παντὶ τρόπῳ ἐργάζεται νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια καὶ ν' ἀνυψώσῃ αὐτὴν εἰς βασίλειον. Ὅπως δήποτε παρίστησι πρόσωπον ἐπιτηδειοτάτου διπλωμάτου· ἐνθυμεῖται τὴν τύχην καὶ τὰς τραγικὰς περιπετείας τοῦ προκατόχου του. Ἀσπάζεται ἐναλλὰξ τὰ κράσπεδα τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ Τσάρου, ὁρκίζεται πίστιν εἰς τὴν Τριπλῆν Συμμαχίαν, ἐπαγγέλλεται τὸν εἰρηνόφιλον· ἀλλ' ἐν τούτοις συνωμοτεῖ κρύφα μετὰ τῶν ραδιούργων καὶ τυχοδιωκτῶν τῆς ἀλυτρώτου βουλγαρικῆς Μακεδονίας [1]. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπιτυχάνει. Ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄρχων ἐν Βουλγαρίᾳ ὡς ἀπόλυτος δεσπότης, οἷος κατέστη μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἐξαφάνισιν τοῦ Σταμπολώφ; Ἄδηλον. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἐνισχυόμενος τὸ μὲν ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν νέαν βουλγαρικὴν πατρίδα, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀθλιότητος τῶν πολιτικῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, προσφέρεται πρὸς αὐτοὺς λίαν ἀγερώχως, βουλγαρικῶς, γινώσκων ἐξ ἅπαντος μὲ ποίους ἀνθρώπους συνεργάζεται. Καὶ δὲν ἔχει ἴσως ὑπό τινας ἐπόψεις ἄδικον. Διετέλει εἰς στενὰς σχέσεις πρὸς τὸν Σταμπολώφ· τοῦτο δὲν ἠμπόδισε νὰ τὸν ἐξοντώσῃ. Ὁ Στόϊλωφ ἦτο ἐκ τῶν προσφιλεστάτων ὑπουργῶν· τὸν ἀπέπεμψεν ὡς κλέπτην ὡρολογίου. Τὰ σκανδαλώδη χρονικὰ τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης ἀφηγοῦνται τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς ἀποπομπῆς τῶν δύο τελευ-

---

1) Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας Μαρκὼφ ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον ἐμπίστων τοῦ ἡγεμόνος – σ υ ν ω μ ό τ η ς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. Αἴφνης οὗτος παρητήθη πρό τινων ἡμερῶν. Τότε ὁ ἡγεμὼν ἔπεμψε κρύφα ὑπάλληλον τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου του εἰς Κωνσταντινούπολιν, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ σφραγίσῃ τὸ ἰδιαίτερον τοῦ Μαρκὼφ γραφεῖον. Οἱ μεμυημένοι ἰσχυρίζονται, ὅτι σκοπὸς τῆς σφραγίσεως ἦτο ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀλληλογραφίας μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ πράκτορος, ἥτις ἐκθέτει τὰ μάλιστα τὸν ἡγεμόνα.

ταίων ὑπουργῶν τοῦ Στόϊλωφ. Ὁ ἡγεμών καλέσας τὸν Θεοδωρώφ, ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, εἶπεν αὐτῷ: "Ἐπίστευσα, ὅτι ὁ πεντάωρος λόγος σου ἐν τῇ Σοβράνιε ὑπὲρ τῆς σιδηροδρομικῆς συμβάσεως ὑπηγορεύθη ὑπὸ φιλοπατρίας. Ἔχω ἀποδείξεις, ὅτι δὲν εἶχεν οὕτω. Συνῆψας τὰς διαφόρους συμβάσεις ὑπὸ δυσμενεῖς ὅρους, ὄχι διότι ἦτο τοῦτο ἀνάγκη τοῦ κράτους, ἀλλὰ διότι ἤλπιζες νὰ πληρωθῇς δι' αὐτό Εἶσαι ὁ μέγιστος λωποδύτης ἐξ ὅσων κατέλαβον μέχρι τοῦδε ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον. Πήγαινε 'στὸν διάβολον καὶ νὰ μὴ σὲ ἴδουν πλέον τὰ μάτια μου„ . . . Εἶτα ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν Μπένεφ, καλῶν αὐτὸν χοῖρον. . . Ὑπὸ τοιούτων ἀνδρῶν διοικεῖται σήμερον ἡ Βουλγαρία, τὸ παρασκευαζόμενον ἐκπολιτιστικὸν κράτος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἡγεμών, τοιαύτην γνώμην καὶ ἐκτίμησιν τρέφων περὶ τῶν συμβούλων του· ἀλλὰ καὶ οὗτοι δὲν προσφέρονται ἐπιεικέστερον καὶ λεπτότερον πρὸς τὸν τέως κύριον αὐτῶν. Ἀγνοῶ, ἂν ἔχωσι δίκαιον ἢ ἄδικον. Περιορίζομαι εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν γεγονότων. Λέγεται, ὅτι ὁ Στόϊλωφ, κληθεὶς ν' ἀναλάβῃ τὸν σχηματισμὸν νέου ὑπουργείου, ἀπεκρίθη: "Δὲν ἐννοῶ νὰ ὑποστῶ τὴν τύχην τοῦ Σταμπολώφ„. Τί σημαίνει τοῦτο; . . .

Τοιαῦται τυγχάνουσιν ἐν Βουλγαρίᾳ αἱ σχέσεις μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ πολιτικῶν κομμάτων.

* *
*

Οὐδὲν κωμικώτερον καὶ ἀνιαρώτερον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τούτου βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ κοινοβουλευτικοῦ δικαίου ἐν πολιτείαις, ἐστερημέναις εἰσέτι πάντων τῶν προσόντων καὶ πλεονεκτημάτων πρὸς ἐλευθέραν λαϊκὴν ἀντίληψιν τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν καὶ συμφερόντων τοῦ τόπου. Κατὰ

πᾶσαν πιθανότητα, δὲν ὑπῆρξε μεγαλήτερον, ἀλλ' ἅμα καὶ καταστρεπτικώτερον ψεῦδος κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον τοῦτον αἰῶνα τῶν μεγάλων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν σοφισμάτων, ὅσον ἡ θεωρία καὶ ἡ πρᾶξις τοῦ λεγομένου κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ἐφαρμοζομένου ἐν χώραις, χθὲς μόλις ἐξελθούσαις ἀπὸ καταστάσεως στυγερᾶς δουλείας καὶ βαρβαρότητος, μονονουχὶ δ' ἐστερημέναις πάσης ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς βάσεως καὶ ἀρετῆς. Δὲν λέγω τι καινόν, σημειῶν ἐνταῦθα ἐκ τοῦ προχείρου, ὅτι πολλαχοῦ τῆς συγχρόνου Εὐρώπης τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ἐφαρμοσθὲν πρὸ τῆς ὥρας, δὲν ἐπόρισε τὰ ἀναμενόμενα ἀγαθὰ καὶ τοὺς καρπούς, οἵτινες ἐξ αὐτοῦ προῆλθον ἐν τῇ κλασικῇ κοιτίδι τῶν ἐλευθέρων πολιτικῶν θεσμῶν τῆς νεωτέρας ἱστορίας, τῇ Ἀγγλίᾳ. Ἀλλ' ὅπως δήποτε ἐν ταῖς πλείσταις τῶν χωρῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ λειτουργία ἐλευθέρων θεσμῶν, καὶ ἂν οὗτοι δὲν δύνανται ἐπαρκῶς νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ νὰ τελεσφορήσωσι, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καταδικασθῶσιν ἀπολύτως. Προηγμένη δημοσία γνώμη, κατ' ἀπομίμησιν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πολιτισμῶν μᾶλλον προωδευμένων σκεπτομένη καὶ λειτουργοῦσα, δὲν δύναται νὰ μὴ διεκδικήσῃ τὸ ἴδιον αὐτῆς δίκαιον, κατὰ πρῶτον λόγον ἐκδηλούμενον ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτονομίᾳ καὶ αὐτοβουλίᾳ, ἄρα ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς ψήφου. Ὅσα ἔκτροπα καὶ ἂν παρουσιάζῃ ἐνίοτε τὸ σύστημα τοῦτο, οὐδεὶς δύναται ἀπολύτως νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν σκοπιμότητα αὐτοῦ καὶ χρησιμότητα. Λαὸς ἐλεύθερος, συνειδὼς τὴν ἐλευθερίαν ἑαυτοῦ, τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα, δὲν ἀποφασίζει νὰ καταλίπῃ αὐτὰ ἔκθετα ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν αὐθαίρετον βούλησιν ἑνὸς ἀτόμου καὶ τῶν ἐμπίστων αὐτοῦ, οἵτινες ἐνδεχόμενον νὰ μὴ ἀπολαύωσι τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς χώρας. Τὸ τοιοῦτο εἶνε ὀρθὸν καὶ λογικὸν κατὰ γενικὴν ἀρχήν, κατὰ θεωρίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι; Τίς δύναται

νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ δεδομένα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, οἷα ἐξελίσσεται ἑκάστοτε κατὰ χρόνον καὶ τόπον;

Ὁ Πασχὰλ ἀπεφαίνετο πρὸ δύο αἰώνων: *Ἀλήθεια ἐντεῦθεν τῶν Πυρηναίων, ψεῦδος ἐκεῖθεν αὐτῶν.* Πόση κοινωνικὴ φιλοσοφία εὑρηται ἐν τῇ φράσει ταύτῃ! Ἐθαυματούργησε τὸ λεγόμενον συνταγματικὸν ἢ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα ἐν Ἀγγλίᾳ ἢ ὅπου δήποτε ἀλλαχοῦ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα δικαιοῦνται νὰ ἐπικαλῶνται τὴν πανάκειαν αὐτοῦ λαοί, οἷοι οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι καὶ εἴ τις ἄλλος, προσομοιάζων αὐτοῖς κατὰ πολιτικὴν ἀνατροφὴν καὶ ἱστορίαν; Ἰδοὺ μέγα παράδοξον τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, οὐχὶ τὸ πρῶτον, οὐχὶ τὸ τελευταῖον.

Ἡ νέα Βουλγαρία δὲν ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ἐξαίρεσιν. Μὴ τυχοῦσα ἰθαγενοῦς ἡγεμόνος, εἰς ὃν νὰ χρεωστῇ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, ὡς ἔσχε τὸ εὐτύχημα τοῦτο ἡ Σερβία, εὑροῦσα μεταξὺ τῶν ἐλευθερωτῶν αὐτῆς ἄνδρα, ἐξελθόντα ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ σερβικοῦ λαοῦ, ἢ τὸ Μαυροβούνιον, ἐλευθερωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ἔλαβεν ἔξωθεν ἡγεμόνα, εἰς ὃν φυσικῷ τῷ λόγῳ ἔμελλε νὰ ἐπιβάλῃ τὰς προσηκούσας ὑποχρεώσεις, δεσμεύουσα κατὰ τὸ ἐνὸν πᾶσαν αὐτοῦ ἀπόλυτον ἐπικράτησιν. Φυσικὴ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων, πρὸ τῆς ὁποίας, ὡς γνωστόν, ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τῆς χώρας διεμαρτυρήθη διὰ πραξικοπήματος κατὰ τοῦ πρώτου, τοῦ φιλελευθέρου συντάγματος, ἀνακηρύξας ἕτερον, συντηρητικώτερον καὶ αὐθαιρετώτερον· ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὠφέλησεν αὐτὸν τοῦτο.

Ὁ διάδοχος αὐτοῦ, πλάσμα τοῦ Σταμπολὼφ καὶ τῆς περὶ αὐτὸν τρομοκρατικῆς συμμορίας, δὲν δύναται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν νὰ διεκδικήσῃ πρὸ τοῦ τόπου τὸ *Ἐγὼ* ἐκεῖνο, ὅ περ δύναται νὰ διεκδικῇ, ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπὶ παραδείγματι, εἷς

Χοεντζόλλερν ἢ εἰς Σαβαυδός. Τί ὀφείλει εἰς αὐτὸν ἡ νεαρὰ ἡγεμονία; Βεβαίως, ὡς ὑπέδειξα προηγουμένως, ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος φαίνεται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας, εἰργάσθη καὶ ἐργάζεται ὑπὲρ αὐτῆς, ἀλλ' οὐδὲν ἔτι μέγα ἐπετεύχθη, ὥστε νὰ δύναται νὰ διεκδικήσῃ ὑπέροχον κῦρος ἐν τῇ πολιτικῇ λειτουργίᾳ τῆς νέας πατρίδος. Ὑποκύπτει εἰς τὸ ἐκ περιτροπῆς ἐπικρατοῦν κόμμα· πράττει καλῶς. Ἡ Βουλγαρία ἔχει ἀνάγκην αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀφ' ἑτέρου τί δύναται νὰ εἶνε ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας;

Ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ἐπικρατεῖ πάντοτε τὸ κυβερνητικὸν κόμμα, οἱονδήποτε καὶ ἂν φέρῃ ὄνομα. Οἱ ὑποψήφιοι αὐτοῦ εἶνε καὶ ὑποψήφιοι τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν προέρχεται ἐπὶ τοσοῦτον ἐκ τοῦ συντηρητικοῦ φρονήματος αὐτοῦ, ὅσον ἐκ τῶν κυβερνητικῶν παροχῶν, καὶ τὸ σπουδαιότατον, ἐκ τῆς κυβερνητικῆς ἐπεμβάσεως.

Ἐκ τούτου ἡ τολμηρὰ ἑκάστοτε πολιτεία τῶν ἐκτὸς τῆς κυβερνήσεως κομμάτων πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Δὲν διστάζουσι νὰ προβῶσιν ἐνίοτε καὶ μέχρι συνωμοτικῶν ἀποπειρῶν, ἃς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὀσφραίνονται οἱ περὶ αὐτόν, ἀνακρούοντες ἐν καιρῷ τὴν πρύμναν τῆς ἡγεμονικῆς ἐμπιστοσύνης. Ἐπέρχεται ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς καὶ τὰ παρεπόμενα, δηλαδὴ ἡ ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ἐπιτυχία τῶν πρώην ἀντιπολιτευομένων, καθισταμένων φανατικῶν φίλων τοῦ ἡγεμόνος, τῶν τέως κυβερνητικῶν μεταμορφουμένων φυσικῷ τῷ λόγῳ εἰς ἀσπόνδους προσωπικοὺς πολεμίους.

Ὁ πρώην πρωθυπουργὸς Στόϊλωφ ἐθεωρεῖτο εὐνοούμενος τοῦ Φερδινάνδου, ἐκ τῶν ἐμπίστων. Τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὸν πολιτικὸν ἄνδρα τῆς Βουλγαρίας νὰ προβῇ, οὐχὶ εἰς τὴν ὑπαγόρευσιν, ἀλλ' εἰς τὴν συγγραφὴν ἄρθρου ἐν τῇ τέως ὑπουργικῇ ἐφημερίδι "Μὶρ„ κατὰ τοῦ ἡγεμόνος, ἀρνούμενος αὐτῷ πᾶν

δικαίωμα, ᾧ πρότερον αὐτὸς οὗτος ὁ Στοΐλωφ *γενναίως* ἐχρήσατο. Τὸ ἄρθρον ἐπιγράφεται *ἡ εὐθύνη τοῦ Ἡγεμόνος*, οὗ παρατίθενται κατωτέρω ἀποσπάσματα τινά, ἐνδεικτικὰ τῆς καταστάσεως τῶν πολιτικῶν ἠθῶν τῆς Βουλγαρίας :

"Οἱ ἀναγνόντες τὰς ἀντιπολιτευομένας ἐφημερίδας κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα πέντη ἔτη, ὡς ἴδωσι τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἡμετέρου τούτου ἄρθρου, θὰ συνεπέραινον, ὅτι ἐξήλθομεν ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς τακτικῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰ προνόμια τοῦ ἀνωτάτου Ἄρχοντος. Ὅσον καὶ ἂν τὸ δοθὲν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἐσχάτως παράδειγμα εἶνε γοητευτικόν, ὅσον καὶ ἂν οἱ Βούλγαροι πολῖται κατήντησαν νὰ εὐαρεστῶνται εἰς τὸ νὰ ἀκούωσι ἀθυροστομίας καὶ σκανδαλώδεις ἱστορίας, ἡ ἀνατροφὴ ἡμῶν, αἱ ἡμέτεραι ἀρχαὶ ἐντίμων δημοσιολόγων, οὐδέποτε θὰ μᾶς ἐπιτρέψωσι νὰ ἀπομακρυνθῶμεν τῶν συνταγματικῶν ἡμῶν ὑποχρεώσεων ὡς Βουλγάρων πολιτῶν. Ἡμεῖς θὰ ἀναπτύξωμεν τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις ἄνευ προκλήσεως, ἄνευ ἐπινοήσεων καὶ ἄνευ ὕβρεων. Καὶ τοῦτο θὰ πράξωμεν οὐχὶ ἐξ ἐπιθυμίας ὑστεροβούλου, οὐχὶ ὑπὸ ἐλπίδος μελλόντων ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐκ βαθείας συνειδήσεως, ὅτι μόνον τοιουτοτρόπως ἐκτελοῦμεν τὸ καθῆκον ἡμῶν ὡς ἀληθῆ τέκνα τῆς πατρίδος, ἣν ἅπαντες πρέπει νὰ ὑπηρετῶμεν εἰλικρινῶς καὶ μετ' ἀφοσιώσεως. Ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ καὶ τῷ σεβασμῷ ἐνυπάρχει μείζων πειθὼ ἢ ἐν τῇ προσωπικῇ ὕβρει καὶ τοῖς ψευδέσιν ἐπιχειρήμασιν.

"Τὸ ζήτημα ὅ περ θέτομεν ὑπὸ συζήτησιν εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων. Τοῦτο εἶνε ἀληθὲς ὅτι εἶνε δεδικασμένον ὑπὸ πολλῶν αὐθεντικῶν προσώπων, συνεζητήθη εἰς πολλὰς Βουλάς, οὐχ' ἧττον ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ λύσις ἐξαρτᾶται οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ εἴδους τῆς κυβερνήσεως δεδομένης τινὸς χώρας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀναπτύξεως τῶν πολιτῶν, ἐκ τῆς ἀναλο-

γίας τοῦ διαρκοῦς στρατοῦ καὶ ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνωτάτου Ἄρχοντος. Ἡ γνώμη ἡμῶν ἑπομένως περὶ τοῦ ζητήματος τῆς εὐθύνης τοῦ Ἡγεμόνος εἶνε, ὅτι τοῦτο ὅσον καὶ ἂν εἶνε γενικὸν δι' ὅλας τὰς συνταγματικὰς χώρας, ἐνέχει ὅμως πολλὰς λεπτομερείας, αἵτινες εἶνε καθαρῶς βουλγαρικαὶ καὶ ἐξ ὧν πρέπει νὰ χειραγωγώμεθα, ὅταν καθορίζωμεν τὸν βαθμὸν τῆς τοιαύτης εὐθύνης. Εὐκταῖον εἶνε καὶ τὰ κυβερνητικὰ ὄργανα νὰ ἐκφράσωσι τὴν γνώμην των ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Σήμερον, ὅτε γίνεται ἀλλαγὴ ἔν τε τῇ ἐξωτερικῇ καὶ τῇ ἐσωτερικῇ πολιτικῇ, ὅτε παύει ἡ κατασκευὴ σιδηροδρόμων, ὅτε ἐκμηδενίζεται ἡ ἀρχὴ τῆς κυβερνητικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἀνοίγεται ἡ ὁδὸς εἰς τὰς ξένας ἑταιρείας, ὅτε ὁ πρωθυπουργὸς εἶνε ἄτομον, ὅ περ πρὸ ἔτους ἐπισήμως παρητήθη πάσης πολιτικῆς ἐνεργείας, ὅτε πέντε ὑπουργοὶ διορίζονται κατ' ἐπιθυμίαν ρητὴν τοῦ ἡγεμόνος, τὸ ζήτημα τῆς ἡγεμονικῆς εὐθύνης εἶνε σύγχρονον καὶ ἐπιβαλλόμενον. Εἶνε καιρὸς νὰ ἐξηγηθῇ εἰς τοὺς Βουλγάρους πολίτας εἰς ποίας περιπτώσεις ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν δύναται νὰ περιορίσῃ τὰς παρανομίας καὶ τὰ καταστρεπτικὰ τῶν ὑπουργῶν ἔργα καὶ διατί δὲν πρέπει διὰ κάθε τι νὰ ἀπευθύνωνται πρὸς Αὐτὸν καὶ νὰ τὸν θεωρῶσιν ὡς ἔνοχον ἀκόμη καὶ δι' αὐτὰς τὰς φυσικὰς καταστροφάς.

"Ὡς γενικὸν γνώμονα τῆς συνταγματικῆς εὐθύνης κυριάρχου τινὸς θὰ ἐπεθυμοῦμεν τὴν ἀρχήν,ὅτι οὗτος δύναται νὰ κρύπτηται ὄπισθεν τῶν ὑπουργῶν του μόνον δι' ἐκεῖνα τὰ κυβερνητικὰ σφάλματα, ἅτινα δύνανται νὰ διορθωθῶσι διὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ὑπουργείου. Καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς δημοσιεύοντες τηλεγραφήματα διευθυνόμενα εἰς ὑψηλὸν ὄνομα πράττομεν τοῦτο, ὄχι διότι τὸ θεωροῦμεν ὑπεύθυνον διὰ τὰς ἀτασθαλίας τῆς διοικήσεως ἢ τῶν κυβερνητικῶν ὀρδῶν, ἀλλὰ διότι κατὰ τὸ σύν-

ταγμα οὗτος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χειραγωγῇ τὰς κυβερνητικὰς πράξεις καὶ διότι τὸ ἔθνος ἔχει ἀνάγκην νὰ γνωρίζῃ, ἐὰν εἶνε γνωσταὶ αὗται εἰς τὸν Ἡγεμόνα του.

"Ὅταν κρίνωμεν περὶ τῆς εὐθύνης κυριάρχου τινὸς συνταγματικοῦ κράτους, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι δὲν ὁμοιάζει αὕτη πρὸς τὴν τῶν ὑπαλλήλων ἢ ὑπουργῶν. Ἡγεμών τις δύναται νὰ διαπράξῃ τὰ φοβερώτερα ἐγκλήματα καὶ δὲν δύνασθε νὰ τὸν παραπέμψητε εἰς οἱαδήποτε κοσμικὰ δικαστήρια, οὐδὲ νὰ τῷ ἐπιβάλητε οἱανδήποτε σωματικὴν ποινήν. Μόλα ταῦτα ἡ εὐθύνη του φέρεται ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς συνειδήσεώς του, ἐὰν αὕτη δύναται νὰ αἰσθάνηται τύψεις, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐὰν πιστεύῃ ἀληθῶς εἰς αὐτὸν καὶ φοβῆται ἐκ τῆς τιμωρίας ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ. Ἀλλ' ἐὰν δὲν ἐμπνέηται ὑπὸ ἐσωτερικῆς συναισθήσεως, ὅτι ὡρίσθη εἰς τὴν ὑφίστην θέσιν, ὅπως συγχρωτίζηται καὶ μετὰ τῶν κατωτέρων στρωμάτων τῆς κοινωνίας, ὅτι ἐκ τῆς ἱερᾶς θελήσεώς του ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἡ εὐημερία τοῦ ἔθνους του, τότε ἀναφαίνονται οἱ φοβεροὶ ἐκεῖνοι κλονισμοί, οὓς τόσον ἀκριβὰ ἐπλήρωσαν τά τε ἔθνη καὶ αἱ δυναστεῖαι. Δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ὁρισθῇ εἰς τίνας περιστάσεις ὁ ἡγεμὼν δὲν δύναται νὰ δικαιολογῆται διὰ τῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν του, ἀλλὰ πιστεύομεν, ὅτι ὅλοι θὰ συμφωνήσωσι μεθ' ἡμῶν, ὅτι ἡ περίπτωσις αὕτη εἶνε τοσούτῳ μείζων καὶ εὐρυτέρα, ὅσον ὀλιγώτερον συνείθισε τὸ ἔθνος νὰ καρπῶται τῶν συνταγματικῶν δικαιωμάτων του καὶ ὅσον περισσότερον ἐτυφλώθησαν οἱ ἄρχοντές του καὶ δὲν λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει τὰς συνεπείας. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀφήσωμεν πρὸς στιγμὴν τοὺς κοινωνικοὺς τούτους ὅρους, ἡ ἡγεμονικὴ εὐθύνη θὰ ἠδύνατο νὰ ὁρισθῇ, εἰ καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πράξεων. Θὰ ἐθεωρεῖτο γελοῖος ὁ Βούλγαρος ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ὑπεστήριζεν, ὅτι πρὸς ἀλλαγὴν κυρίων τινῶν

ἄρθρων τοῦ συντάγματος, ἢ πρὸς παράδοσιν τμήματος τῆς βουλγαρικῆς χώρας, ὅλη ἡ εὐθύνη πίπτει μόνον ἐπὶ τῶν ὑπουργῶν. Ἰδία εἶνε φοβερὰ ἡ εὐθύνη ἑνὸς κυριάρχου, ὅταν ἐν γνώσει ἐπιτρέπῃ νὰ παραβαίνηται ἡ κυριαρχία ἢ ἡ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία τῆς χώρας, εἴτε διὰ τῆς ἀναμίξεως κράτους τινός. εἴτε δι' ἑταιρείας. Ἡ ἀπώλεια ἑκατομμυρίων τινῶν εἶνε ἀληθῶς μεγάλη ἀπώλεια ἑνὸς ἔθνους. Ἀλλ' αὕτη δὲν εἶνε ἀνεπανόρθωτος, θὰ ἔλθῃ νέον ὑπουργεῖον, θὰ κάμῃ οἰκονομίας καὶ θὰ ἐξαλειφθῇ ἡ ἀπώλεια. Ἀλλὰ τὸ νὰ ριζωθῇ ἡ ἐπίδρασις ξένης ἑταιρείας, εἰς ἣν παραδίδεται ἡ ἐκμετάλλευσις τμήματος τῆς χώρας ἡμῶν, ἡ εὐθύνη τοιαύτης πράξεως δὲν ἐπιβαρύνει μόνον ἐκείνους, οἵτινες ζῶσι σήμερον καὶ εἶνε οἱ ἀληθεῖς ἔνοχοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαδόχους των. Ἡ κατάρα θὰ στραφῇ καθ' ὅλων ἐκείνων, οἵτινες ἦσαν ἱκανοὶ νὰ προλάβωσι τὸ κακὸν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, εἴτε ἐξ ἀμελείας, εἴτε ἐκ κακίας, εἴτε ἐκ πείσματος. „

Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὸ τολμηρὸν τοῦτο ἄρθρον ἐδόθη ἀμέσως ἡ προσήκουσα ἀπάντησις ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν ὀργάνων, ἅτινα ἐξάπαντος πάντῃ διάφορον θὰ εἶχον γνώμην, ἂν οἱ ἐμπνέοντες αὐτὰ διετέλουν ἔτι ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει. Ἀλλὰ τὰ πράγματα μεταβάλλονται καὶ μεταβάλλονται μετ' αὐτῶν καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ἤδη διδάσκουσιν οὗτοι ἀντιθέτως, "ὅτι οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ κλονισμοί, οἵτινες ἐξέθηκαν εἰς κίνδυνον καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τῆς πατρίδος, ὡς ἀνεξαρτήτου πολιτικῆς ἑνότητος, παρεκίνησάν ποτε τοὺς ἐγκριτωτέρους Βουλγάρους φιλοπάτριδας νὰ διασκεφθῶσι περὶ τῶν μέσων, ἅτινα ῥιζικῶς θὰ ἐξεμηδένιζον τὸ κακόν, ταῦτα δὲ συνίσταντο εἰς τὴν πολιτικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ ἔθνους, εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ χαραχθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι πρὸς ὕπαρξιν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς προόδου αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶνε σεβαστὸν τὸ ἀπαραβίαστον καὶ ἡ αὐθεντεία τοῦ

ἀνωτάτου ἄρχοντος„ . . . Τούτου μὴ συμβαίνοντος, "ἀποτελεῖται ἔγκλημα δὶς μεγαλήτερον, διότι τελεῖται ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες μέχρι τῆς χθὲς ἦσαν σύμβουλοι τοῦ στέμματος καὶ κυβερνῆται τῆς Βουλγαρίας„ . . .

'Εξετράπην τοῦ θέματός μου, ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν πολιτικῶν ἠθῶν τῆς Βουλγαρίας, οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ εἰπεῖν τι ἄηθες καὶ καινόν, ἀλλ' ἵνα ἀνακοινώσω, ὅτι εἰ καὶ ὁ πολιτικὸς βίος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τυγχάνει ἀνώμαλος εἰσέτι, πολλὰ παρουσιάζων ἔκτροπα, οὐχ ἧττον ἡ κυβερνητικὴ δρᾶσις ἐξακολουθεῖ ἀείποτε ἰσχυρὰ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ τόπου. Τὸ ἀρχικὸν πρόγραμμα τηρεῖται μετ' ἀξιεπαίνου μερίμνης. Οὐδεὶς δ' εὐσυνείδητος παρατηρητὴς δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ νέα Βουλγαρία δὲν ἐργάζεται μετὰ πολλοῦ ζήλου πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἐπιτηδειότατα ἐπιδιώκουσα τὴν πραγμάτωσιν τοῦ προγράμματος τούτου. Ὁ πολιτικὸς ἀνταγωνισμός, ὅσον καὶ ἂν ἐξέρχηται τῆς τροχιᾶς τῆς σεμνότητος καὶ τῆς εὐπρεπείας, προβαίνει μέχρι τινός, ἀλλ' εἶτα ὑποχωρεῖ πρὸ τῶν μεγάλων τῆς Βουλγαρίας συμφερόντων. Ἅτινα μετὰ περισσῆς θεραπεύουσι στοργῆς ὁ ἡγεμών, τὰ κόμματα, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἐξαχρειωμένα, αὐτὸς ἐπὶ τέλους ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος, προθύμως παρακολουθῶν τοῖς κελεύσμασι τῆς ἐξουσίας. Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ἀπόρρητον τῆς βουλγαρικῆς δυνάμεως, τοσοῦτον ἐπιβλητικῆς σήμερον διὰ λαόν, μόλις χθὲς ἐξελθόντα ἐκ τῆς δουλείας πολλῶν αἰώνων.

Ε΄.

ΣΤΡΑΤΟΣ

ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Οὕτως ἡ Βουλγαρία κατέστη χώρα, οὐχὶ ἀναξία περιφρονήσεως, ἡ δὲ ἰσχὺς αὐτῆς κεῖται κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ στρατιωτικῇ συντάξει καὶ ὀργανώσει τῶν δυνάμεων αὐτῆς. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ Φερδινάνδος βαίνει ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ βασιλέως τῆς Ρωμουνίας, εἰς ὃν ἀληθῶς ὀφείλει τὸ παραδουνάβιον τοῦτο κράτος τὴν ὑπέροχον θέσιν, ἣν ἐκτήσατο ἐπ' ἐσχάτων ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ Βουλγαρία εἶνε στρατόπεδον. Ἄνευ πολλοῦ κόπου, ἐκ τῶν πολεμικῶν ἐνστίκτων τῆς φυλῆς, ἐκ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν συνέστη πρὸ εἰκοσαετίας, κατενόησε τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτῆς. Ὅταν πρὸ δεκατετραετίας ἠσθάνθη τὴν ἐκ τούτων εὐφροσύνην ἐν Πιρὸτ καὶ Σλιβνίτσῃ, ἐπεδόθη μετὰ μείζονος ἔτι ζήλου εἰς τὴν πληρεστέραν ἑαυτῆς στρατιωτικὴν σύνταξιν, μηδὲ θυσιῶν φειδομένη, μηδὲ κόπων.

Σήμερον ἡ Βουλγαρία κατέστη στρατιωτικὸν κράτος, ἄνευ τοιούτου παρελθόντος, ἄνευ παραδόσεων· ἐθεωρεῖτο ὁ λαὸς αὐτῆς ὁ εἰρηνικώτατος τῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἤδη ἐπεδόθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν. Πάντες δεικνύουσι πρὸς τοῦτο ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος μέχρι τοῦ τελευταίου Βουλγάρου.

Ἐπὶ ὁλόκληρον μῆνα, ἐν οἱᾳδήποτε καὶ ἂν εὑρισκόμην πόλει τῆς Βουλγαρίας, τὸ ἀντικείμενον, τὸ κατ' ἐξοχὴν προσελκῦον τὴν προσοχήν μου, ἦτο ἡ στρατιωτικὴ κίνησις. Κατὰ πᾶσαν πρωΐαν ἔβλεπον στρατιωτικὰ σώματα, μεταβαίνοντα εἰς τὰ γυμνάσια· ἐπανήρχοντο τὴν ἑσπέραν ἐν εὐθυμίᾳ, ᾄδοντα πολεμικὰ ᾄσματα. Τὰ πάντα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀποβλέπουσι πρὸς ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν—τὴν σύνταξιν στρατοῦ, οὗ προορισμὸς ἔσται ἡ πραγμάτωσις τῆς μεγάλης βουλγαρικῆς ἰδέας, ἥτις, ὀφείλω ἑκάστοτε νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνω, (ἴσως αἰσθανθῶσι τοῦτο καὶ κατανοήσωσιν οἱ τοσοῦτοι ἐκ τῶν ἡμετέρων παχύδερμοι ἢ ἀδιάφοροι), εἶνε ἡ κατάκτησις τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἵδρυσις μεγάλης βουλγαρικῆς αὐτοκρατορίας.

Δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ παράδοξον τοῦτο: πῶς κράτος, χθεσινὸν ἀκόμη, ἐστερημένον τῶν πάντων, πνευματικῆς μορφώσεως, ἐθνικῆς ἀγωγῆς, πολιτικῆς ἀνατροφῆς, κοινωνικῆς συντάξεως, οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, κατώρθωσεν ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου νὰ κατανοήσῃ προσφυῶς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, τὸ ἀπόρρητον τῆς δυνάμεως καὶ κατισχύσεως ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἡ ἀνάστασις τῆς Βουλγαρίας δὲν ἀπέβλεπε τὸ παράπαν εἰς τὴν ἀνάστασιν μεγάλης ἐθνικῆς ἰδέας, εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς παλιγγενεσίαν. Οὐδὲν ἐκ τούτων. Οἱ Βούλγαροι οὐδ' ἦσαν, οὐδὲ φιλοδοξοῦσι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ καταστῶσιν ἐκπολιτιστικὸς λαός· ἡ τοιαύτη ἀποστολὴ ἀντίκειται εἰς τὴν φυλετικὴν αὐτῶν ἰδιοφυΐαν. Ὅπως προεμάντευόν τινες τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, πρὸ εἰκοσαετίας καὶ πλέον, οἱ Βούλγαροι ἔμελλον ν' ἀκολουθήσωσι τὰ ἔνστικτα τῆς φυλῆς αὐτῶν. Εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν ἤθελον θέσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν, πρωτίστως ἤθελον μεριμνήσῃ περὶ στρατιωτικῆς συντάξεως καὶ ὀργανώσεως, περὶ ἱδρύσεως ὁπλοστασίων, στρα-

τώνων, παντὸς ἐν γένει τοῦ συντελέσοντος εἰς τὴν δημιουργίαν στρατιωτικῆς Βουλγαρίας. Ταύτην τὴν ἀποστολὴν ἐζήτει παρὰ τῶν Βουλγάρων ὁ Πανσλαυϊσμός, ἀπελευθερῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας. Ἡ δυτικὴ Εὐρώπη, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ Ἀγγλία, ἥτις καὶ αὕτη, διά τε τῶν συντηρητικῶν καὶ τῶν φιλελευθέρων, οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑπεράγαν, παρὰ τὸ δίκαιον, παρὰ τὴν πολιτικὴν ἰσορροπίαν τῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου κρατῶν, ἐπέκτασιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς Βουλγαρίας, εὐθύνεται διὰ πάντα τὰ ἔκτροπα, τὰ δυνάμενα νὰ ἐπέλθωσιν ἐν προσεχεῖ ἢ ἀπωτέρῳ μέλλοντι ἐκ τῆς τοιαύτης ἀνοχῆς πρὸς τὸν Πανσλαυϊσμόν, συνωμοτικῶς ἐργαζόμενον κατὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτονομίας πεπολιτισμένων λαῶν, οὓς διὰ τῆς βίας προσπαθεῖ ν' ἀπορροφήσῃ καὶ νὰ ἐξοντώσῃ.

Ἤδη ἡ Βουλγαρία, μετὰ τὴν Ρωμουνίαν, δικαίως ἐναρύνεται ἐπὶ τῇ στρατιωτικῇ αὐτῆς συντάξει καὶ ὀργανώσει. Μέχρι τῆς χθὲς ἦτο ἔθνος κτηνοτροφικόν, γεωργικόν, ἀπόλεμον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Οἱ ὀλίγοι λῃσταί, οἵτινες κατὰ περιόδους τινὰς πλήξεως ἐξήρχοντο ἀνὰ τὰ ὄρη τοῦ Αἵμου, ἵνα ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τῶν κοιμωμένων Τούρκων φυλάκων τῆς τάξεως, ἀλλ' ἐτσκορπίζοντο παραχρῆμα, δὲν ἐξήρκουν νὰ προσδώσωσιν ἐλαχίστην πολεμικὴν αἴγλην εἰς τὸν ἀπολεμώτατον τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου· οὐδ' ἐμορφώθη τοὐλάχιστον ἐπαρκῶς ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πρώτης καὶ τελευταίας ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ἣν ἀμέσως ἐπηκολούθησεν ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ἡ ἐκ τούτου ἀπελευθέρωσις τῶν Βουλγάρων. Ἤδη, ἐν διαστήματι εἰκοσαετίας, ἡ Βουλγαρία διὰ προσφυοῦς διοικήσεως μετεμορφώθη εἰς στρατιωτικὸν κράτος, ἀξιοῦν καὶ δυνάμενον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει ἐν τῷ συστήματι τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ διανομῆς τῶν ὑπολειπομένων λειψά-

νων τοῦ ψυχορραγοῦντος ἀσθενοῦς τοῦ Βοσπόρου, ἐπιδιῶκον τὴν μερίδα τοῦ λέοντος.

Δὲν εἶνε μυστήριον τίνι τρόπῳ κατωρθώθη τοσοῦτον ταχέως ἡ μεταμόρφωσις αὕτη ἀπολέμου λαοῦ εἰς στρατιωτικόν, ὅσημέραι κτώμενον πολεμικὰς ροπὰς καὶ ἰδιότητας. Προχειροτάτη καὶ εὐχερεστάτη ἡ ἐξήγησις. Ἄνευ πολλῆς μεταφυσικῆς οἱ διευθύναντες μέχρι τοῦδε τὸ νεότευκτον κράτος κατενόησαν τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν σημασίαν τοῦ *ἐνόπλου ἔθνους*. Διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως εἰσήρχοντο εἰς νέον στάδιον βίου, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ κινδύνων καὶ περιπετειῶν. Πῶς ἠδύναντο νὰ ἐξασφαλίσωσιν αὐτὸν ἄλλως ἢ διὰ τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως, ἥτις θὰ καθίστα αὐτοὺς ἅμα ἀξίους νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει ἐν παντὶ διακανονισμῷ τῶν ἐθνικῶν σχέσεων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου; Οὕτω διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὁ Βούλγαρος ἀγρότης κατέστη ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι στρατιώτης.

Ἀρκεῖ νὰ παραμείνῃ τις καὶ ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον ἐν Βουλγαρίᾳ, νὰ ἐξετάσῃ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τοὺς πρεσβυτέρους ἐκ τῶν γινωσκόντων αὐτήν, καὶ θὰ λάβῃ τὴν αὐτὴν στερεότυπον ἀπόκρισιν. Ὁ Βούλγαρος μετεμορφώθη καὶ ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὡς πολίτης, ἀφ' οὗ χρόνου ἐγένετο στρατιώτης.

Δὲν εἶνε ἀντικείμενον, δυνάμενον νὰ συζητηθῇ ἢ ἀμφισβητηθῇ: κατὰ πόσον ἡ στρατιωτικὴ παίδευσις καὶ μόρφωσις σωτηρίως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἤθους καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν λαῶν. Ἀρχαία τε καὶ νεωτέρα ἱστορία διὰ τῶν πραγμάτων πιστοποιοῦσι τοῦτο. Τὸ πρόβλημα τῶν λαῶν δὲν δύναται ἐπαρκῶς νὰ λυθῇ καὶ κανονισθῇ ἄνευ τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν παιδεύσεως καὶ συντάξεως.

Τὸ σημερινὸν *ἔνοπλον ἔθνος* οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τοὺς παλαιοὺς στρατοὺς τῶν μισθοφόρων καὶ τῶν παρομοίων τυχοδιωκτῶν, περὶ ὧν τοσαῦτα ἀνεγνώσαμεν ἐν τῇ πολεμικῇ

ἱστορίᾳ τῶν μέσων αἰώνων. Τὸ νεώτερον στρατιωτικὸν σύστημα ἀποτελεῖ μέρος οὐσιῶδες τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τῶν λαῶν· συντελεῖ οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἄμυναν τῆς χώρας, ἢ εἰς τὴν πολεμικὴν αὐτῆς ὑπεροχὴν καὶ ἐπικράτησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς μόρφωσιν πολιτῶν, ἀξίων τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ προορισμοῦ.

Ὡς παρατηρεῖ σύγχρονος κοινωνιολόγος, τὸ ἐλατήριον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν παλαιοτέρων στρατῶν ἦτο ὁ φόβος, ἢ τὸ συμφέρον, ἢ ἡ ἀφοσίωσις εἴς τι πρόσωπον, ὁ θαυμασμὸς ἐπὶ τέλους, ἢ ὁ ἔρως τῆς δόξης. Ἀλλ' ὑπέρτερον πάντων τούτων τῶν ἐλατηρίων εἶνε ἡ φιλοπατρία, ἧς τὸ συναίσθημα δέον νὰ καλλιεργηθῇ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ στρατιώτου. Τὸ συναίσθημα τοῦτο ἀποδείκνυται ἐκ τῶν πραγμάτων τὸ πάντων ἰσχυρότατον. Ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος, ἡ πρὸς αὐτὴν ἀφοσίωσις, ἡ ἐπιβαλλομένη ἐκ τούτου θυσία, διδάσκονται, ἑρμηνεύονται, ἐμπνέονται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ στρατιώτου τοῦ *ἐνόπλου ἔθνους*. Ὁ στρατὸς εἶνε ἄρα σχολεῖον ἠθοποιητικὸν ἐν τῇ νεωτέρᾳ πολιτείᾳ, ἥτις, ὅπως ἔχουσι νῦν τὰ πράγματα, καθῆκον ἔχει νὰ ἱδρύῃ τοιαῦτα, σοβαρῶς νὰ ἐποπτεύῃ καὶ νὰ διευθύνῃ, παρακολουθοῦσα τὸν σκοπόν, ὃν προτίθενται καὶ ἐπιζητοῦσιν.

Τοιαύτη ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς ἐθνικῆς ἐνισχύσεως καὶ τῆς τοσοῦτον ἀπροσδοκήτως καταδειχθείσης προόδου τῆς Βουλγαρίας. Ἀπεδέξατο τὸ πρόγραμμα, ὅ περ ἐτέθη αὐτῇ ὑπὸ τῶν ἐλευθερωτῶν μετὰ ζήλου καὶ μετ' ἀφοσιώσεως· ἐφαρμόζει αὐτὸ ἄνευ δισταγμοῦ, καλῶς γινώσκουσα, ὅτι δι' αὐτοῦ καὶ μόνου θέλει ἐπιτευχθῇ ἡ πραγμάτωσις τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας.

Σήμερον οἱ πόλεμοι, ὡς παρατηρεῖ ἔγκριτος στρατιωτικὸς συγγραφεύς, ἔχουσι καθαρῶς στρατιωτικὸν χαρακτῆρα. Εὐλόγως ἢ μὴ ἀδιάφορον. Οὕτως ἔχουσι τὰ πράγματα· οὐδεὶς δὲ λαὸς ἢ ἄτομον, ὅσον καὶ ἂν ὑπερέχωσι, δικαιοῦνται νὰ καταφρονῶσι ταῦτα. Ὁ πόλεμος ὑπηρετεῖ τὴν πολιτικήν, δηλαδὴ

τὴν ἐπιδίωξιν τῶν ποικίλων αὐτῆς συμφερόντων. Οὐδεὶς ἄρα λαὸς δικαιοῦται νὰ παραμελήσῃ τὰ παράπαν τὰς φυσικὰς ἢ ἐπικτήτους αὐτοῦ πρὸς τὸν πόλεμον ἀρετὰς ἢ ἰδιότητας. Παραμελῶν ἢ παραγνωρίζων ὑπογράφει ἀναγκαίως τὴν θανατικὴν αὐτοῦ καταδίκην . . .

Τοιαῦται σκέψεις ἀπησχόλουν με καθ' ἑκάστην, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ διαμονῆς μου. Κατελαμβανόμην ἐξ ὀδύνης, ἀντιλαμβανόμενος, ὅτι οἱ δύο ἀπολεμώτατοι τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, οἱ Ρωμοῦνοι καὶ οἱ Βούλγαροι, κατέστησαν ἐν μιᾷ εἰκοσαετίᾳ, κατὰ τὰ φαινόμενα τοὐλάχιστον, πολεμικώτεροι ἡμῶν τῶν ἄλλων, τῶν ἐπὶ αἰῶνας ἐπιδειξαμένων τοσαύτας πολεμικὰς ἀρετάς, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων. Δὲν ἦτο δυσχερὲς νὰ κατανοήσω ποῖον τὸ αἴτιον τῆς τοιαύτης στρατιωτικῆς ἡμῶν ἐλαττώσεως. Ἀλλ' ἦτο στενόχωρον δι' ἐμὲ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ν' ἀκούω μομφὰς παρὰ πλείστων ὁμογενῶν τε καὶ μὴ τοιούτων, εἰλικρινῶν ἢ μή, καὶ ποικίλας ἐξηγήσεις καὶ κρίσεις περὶ τῆς στρατιωτικῆς παρακμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τοσοῦτον τραγικῶς καταδειχθείσης κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, παρὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐψυχίαν, ἣν ἐπεδείξατο τὸ αὐτοσχεδίως καὶ ἀμελετήτως κληθὲν εἰς διεκδίκησιν τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ δικαίων ἔθνος.

Δὲν νομίζω ἐπίκαιρον νὰ θίξω τὸ ζήτημα, ἂν ἡ στρατιωτικὴ ἀρετὴ τῶν λαῶν συμβάλλει κατά τι εἰς τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν σύνταξιν καὶ ἰσχύν. ἢ ἡ προσήκουσα στρατιωτικὴ σύνταξις καὶ ὀργάνωσις ἀναπτύσσει ἐν αὐτοῖς τὰς ἐθνικὰς ἀρετὰς τῆς πειθαρχίας, τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς πᾶσαν εὐγενῆ ἰδέαν, αἵτινες, ὡς εἶπον ἤδη προηγουμένως, λαμβάνουσιν οὐ σμικρὰν ὤθησιν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς διαπαιδαγωγήσεως. Παρατηρῶ μετὰ λύπης, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἥκιστα ἐνεβαθύναμεν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ προβλήματος τούτου, τὸ ὁποῖον παρ' ἄλλοις

λαοῖς. ἦττον ἡμῶν προηγμένοις ἐν τῷ πολιτισμῷ, ὁλοσχερῶς, ἀλλὰ καὶ ὁλοταχῶς, ἐλύθη.

Ὁσημέραι λησμονοῦμεν τὰς στρατιωτικὰς ἡμῶν ἕξεις καὶ παραδόσεις· οἱ υἱοὶ καὶ οἱ ἔγγονοι μονονουχὶ μετ' ἀδιαφορίας προσβλέπουσι πρὸς τὴν ἀρετὴν τῶν πατέρων αὐτῶν, ὧν ἐν τούτοις τὰς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὑπηρεσίας ἐκμεταλλεύονται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης.

— Καὶ πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχητε στρατὸν συντεταγμένον, πειθαρχοῦντα, ἐθνικὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὁπόταν ἐπιτρέπητε αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάμιξιν, κομματικὰς ὑποψηφιότητας μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ; Ἀπαιτεῖται μεγάλη δόσις μωρίας καὶ πωρώσεως, ἵνα ἐπιμένητε ἀπὸ τριάκοντα πέντε ἤδη ἐτῶν εἰς τὸ ὀλέθριον τοῦτο σύστημα, παρασκευάζον ἡμῖν μεγαλητέρας συμφορὰς ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐκ τῆς στατιστικῆς τῶν τελευταίων ἐκλογικῶν περιόδων τῆς Ἑλλάδος, ὑπολογίζω, ὅτι τὸ ἕκτον τῶν νομοθετῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου ἀποτελεῖται ἐκ στρατιωτικῶν. Ἀμφισβητοῦσι τὰ πρωτεῖα πρὸς τοὺς δικηγόρους. Ἀποδίδω εἰς αὐτὰς τὰς δύο κατηγορίας τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ τὴν σύγχρονον κακοδαιμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Κάλλιστα δὲ γινώσκω, διὰ ποίων τρόπων καὶ ἐνεργειῶν οἵ τε στρατιωτικοὶ καὶ οἱ δικηγόροι ἠδυνήθησαν νὰ δημιουργήσωσι τὴν πολιτικὴν ἑαυτῶν ἐπιρροὴν ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ . . .

Τοιαῦτα μοὶ ἔλεγεν ἡμέραν τινὰ ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου τοῦ Δουνάβεως ἔγκριτος πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐπὶ μακρὸν χρόνον διαμείνας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀκριβῶς τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα γινώσκων. Ἡ ἀδιαφορία σας, ἐξηκολούθησε, πρὸς τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων θέλει στοιχίσῃ αὐτὸ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος. Κατελήφθητε ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐκ μοιραίας ἐθνικῆς χαυνώσεως.

Ἐνδιαφέρεσθε μόνον καὶ πολυπραγμονεῖτε, ἕνεκα ἀσημάντων ἐσωτερικῶν ζητημάτων καὶ παραμελεῖτε, μετ' ἀκατανοήτου ἀποτυφλώσεως, τὰ ἐθνικώτατα καὶ ζωτικώτατα τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων. Εὔχομαι νὰ μὴ μετανοήσητε. . .

Ὅλως τοὐναντίον πρὸς ἡμᾶς φέρονται οἱ Βούλγαροι. Ἐνόησαν τὴν σημασίαν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐδημιούργησαν τοιοῦτον μετὰ ἢ ἄνευ θυσιῶν, ἀδιάφορον. Ἀρκεῖ ὅτι παρουσιάζονται ὡς σημαίνουσα δύναμις ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καὶ λαμβάνονται ὑπ' ὄψει· ἀρκεῖ ὅτι διεκδικοῦσι τὴν ἀντιπροσωπείαν τῶν δυναστευομένων πληθυσμῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας· καὶ ἐπὶ τέλους δὲν εἶνε ἀναξία λόγου τιμὴ τοῦτο.

Διηγεῖται ὁ βυζαντῖνος ἱστορικὸς Φραντζῆς, ὅτι καθ' ὃν χρόνον κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Βουλγαρία, ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔγγρων Σιγισμοῦνδος ἔπεμψε πρεσβευτὴν πρὸς τὸν ἐν Φιλιππουπόλει παραμένοντα Βαγιαζήτην, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ καταλίπῃ χώραν, ἐφ' ἧς οὐδὲν κέκτηται δικαίωμα. Ὁ Σουλτάνος διέταξε ν' ἀνοίξωσιν εἰς τὸν πρέσβυν τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ἀποθήκας, ἀποκρινόμενος: "Λέξον ταῦτα τῷ αὐθέντῃ σου τῷ βασιλεῖ, ὅτι τὸ ἐμὸν δίκαιον, ὃ ἔχω ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ, ταῦτα τὰ ὅπλα καὶ αἱ παρασκευαὶ ἃς εἶδες εἰσί„. Δὲν φοβούμεθα μὴ τοιαύτην τινὰ ἀπόκρισιν λάβωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες παρὰ τῶν Βουλγάρων, οὐχὶ ζητούντων πλέον, ἀλλὰ καταλαμβανόντων τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν;

Ἐν Βουλγαρίᾳ ὁ στρατιώτης εἶνε στρατιώτης· εἶνε ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ, διατελεῖ ὑπὸ αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ὡς καὶ ἐν Ρωσσίᾳ. Τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο *sans façon* μεταξὺ ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων βαθμοφόρων, ὅ περ εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος, εἶνε ἄγνωστον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ᾗ οἱ ὑποδεέστεροι ἀξιωματικοὶ ὑποτάσσονται εἰς τοὺς ἀνωτέρους. Ἀγνοῶ ἂν ἀνε-

πτύχθη esprit de corps μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τούτων, ὅ περ δὲν εἶνε εὐχερές· ἀλλ' ὅπως δήποτε πρὸς τοὺς πολίτας προσφέρονται εὐγενῶς καὶ φιλοφρόνως. Ἀπό τε καταγωγῆς καὶ ἐξ ἀνατροφῆς ὁ Βούλγαρος ἀξιωματικὸς δὲν διεκδικεῖ ἰδιαιτέραν κοινωνικὴν περιωπήν.

Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιζητήσῃ τοιαύτην; Οἱ πλεῖστοι τούτων, πρὶν ἢ καταταχθῶσι εἰς τὸν στρατόν, ἂν δὲν ἦσαν μικροεπαγγελματίαι, ἔχουσι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς τοιούτους· ἐπὶ δὲ τοῦ προτέρου τουρκικοῦ καθεστῶτος δὲν ὑπῆρχεν εὐγένεια ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἐν γένει ἄρα ὁ στρατὸς φέρει λαϊκὸν χαρακτῆρα· τοῦθ' ὅ περ δὲν εἶνε ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν στρατιωτικὴν προαγωγὴν τῆς χώρας ταύτης, ἐστερημένης μέχρι τοῦδε στρατιωτικοῦ χαρακτῆρος.

Ὁ Βούλγαρος ἀξιωματικὸς δὲν μορφόνεται μόνον ἐν τῷ πολεμικῷ σχολείῳ ἢ ἐν τῷ στρατῶνι. Ἡ κυβέρνησις, κατ' ἀπομίμησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, μεριμνᾷ διηνεκῶς περὶ τῆς πληρεστέρας αὐτοῦ, θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς, μορφώσεως. Πρὸς τοῦτο, ἐν ἑκάστῃ πόλει, μικρᾷ ἢ μεγάλῃ τῆς Βουλγαρίας, ὑπάρχουσι στρατιωτικαὶ λέσχαι, λαμπρὰ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἱδρύματα, ἐν οἷς καθ' ὑποχρέωσιν φοιτῶσι καὶ ἀναστρέφονται οἱ ἐν τῷ διαμερίσματι ἐκείνῳ τῆς χώρας τοποθετημένοι ἀξιωματικοί. Διδασκαλίαι, συζητήσεις, ἀναγνώσματα, σχετικὰ πάντοτε πρὸς τὴν στρατιωτικὴν παίδευσιν τῶν ἀξιωματικῶν, εἶνε ἐπιβεβλημένα. Ἀτμόσφαιρα πειθαρχίας ἱεραρχίας, συνδέσμου μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν, ἄνευ διακρίσεως ὅπλου ἢ καταγωγῆς. Συσσίτιον, ἀναγνωστήριον, πᾶν ὅ τι ἐπὶ τέλους καθίστησιν ἀνεκτὴν καὶ εὐάρεστον τὴν διαμονὴν τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἔστω καὶ ἐν τῇ μικροτάτῃ πόλει τῆς ἡγεμονίας. Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ἐξ ὅσων ἐπληροφορήθην, ὅτι τὰ τοιαῦτα παραρτήματα τῶν στρατιωτικῶν σχολείων, αἱ λέσχαι, ἐκπληροῦσιν ἄρι-

στα τὸν προορισμὸν αὐτῶν, ὡς καὶ ἐν τοῖς πρωτίστοις εὐρωπαϊκοῖς στρατοῖς. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ὁ στρατιωτικὸς μελετᾷ, ἐκπαιδεύεται, ἐργάζεται, ἀλλὰ καὶ διασκεδάζει. Ἐννοεῖται, ὅτι διατελεῖ ηὐχαριστημένος ἐκ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ καταστάσεως, οὐδαμῶς ἐπιθυμῶν ἐγκατάλειψιν αὐτῆς. ἵνα ἐπιδείξῃ τὸ ἀνάστημά του καὶ τὴν ἰταμότητά του, τοῦθ' ὅ περ ἄλλως τε δὲν εἶνε εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ Συντάγματος ἐπιτετραμμένον, εἰς τοὺς πολιτικοὺς ὁμίλους ἢ εἰς τὴν Σοβράνιε, ἐπικρίνων τὸ καθεστὼς καὶ ἐπικαλούμενος πρὸς τοῦτο τὴν *συνταγματικὴν* αὐτοῦ ἄδειαν, ἀνάλογον τῆς ποιητικῆς ἀδείας . . .

Στρατόπεδον ὑπὸ τὰς σκηνὰς γραφικώτατον ἔξω τῶν πόλεων, διηνεκῆ γυμνάσια· τὸ θέαμα τοῦτο καθ' ἑκάστην μὲ ἀπησχόλει. Δὲν διστάζω νὰ εἴπω, ὅ τι ἠσθανόμην στενοχωρίαν ἐπὶ τούτῳ. Καὶ παρὰ τῶν ὁμογενῶν καὶ παρὰ τῶν μὴ τοιούτων ἐπληροφορούμην περὶ τοῦ ζήλου, ὃν δεικνύουσιν ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν καθηκόντων. *Πειθαρχία* καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως—κοινωνικὴ καὶ στρατιωτική· ὁ θεσμὸς καὶ τὸ ὄνειδος τῶν *ἀπαλλαγέντων* εἶνε ἄγνωστος ἐν Βουλγαρίᾳ ὡς καὶ ἐν Σερβίᾳ καὶ ἐν Ρωμουνίᾳ, μετ' ἀπεριγράπτου δ' ἀποστροφῆς καὶ ἀγανακτήσεως μοὶ ὁμιλοῦσι περὶ τούτου πάντες οἱ ἐν ταῖς χώραις ταύταις ὁμογενεῖς. Ἀποροῦσι πῶς οὐδεὶς ἐκ τῶν οὕτωσὶ θρασέως παραβάντων τὸ καθῆκον αὐτῶν ἐν τῷ τελευταίῳ πολέμῳ ἐτιμωρήθη καθ' οἱονδήποτε τρόπον ὑπὸ τῆς κοινωνίας· ὅ περ σημαίνει, κατ' αὐτούς, ὅ τι αὕτη εἶνε ἡ πρώτη καὶ κυρία συνένοχος. Ἡ τοιαύτη πειθαρχία εἰς τὸ στρατιωτικὸν καθῆκον ἐν Βουλγαρίᾳ κατασκευάζει μὲν τὸν ἔσχατον χωρικὸν πολεμικὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἐπίσης συντελεῖ καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ στρατιωτικοῦ φρονήματος καὶ ἤθους.

Διὰ τῆς διοικητικῆς ταύτης παρασκευῆς ἄδηλον ἂν κατώρ-

θωσεν ἡ νέα Βουλγαρία νὰ δημιουργήσῃ πραγματικὸν στρατόν. Τοῦτο δύναται νὰ καταδειχθῇ μόνον ἐν καιρῷ πολέμου, τῆς λυδίας ταύτης λίθου τῶν μεγάλων ἐθνικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρετῶν, τοῦ χαρακτῆρος, οὗ ἐμφορεῖται λαός τις. Ἀλλὰ πῶς ἄλλως δύνανται νὰ ἐμφυσηθῶσιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ στρατιώτου αἱ ἀρεταὶ αὗται, αἱ ἐκδηλοῦσαι τὴν ἀρτιότητα αὐτοῦ, ἢ διὰ τῆς στρατιωτικῆς μορφώσεως; Ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰκάζω, ὅ τι ὁ σκοπὸς τῆς βουλγαρικῆς διοικήσεως δὲν ἀστοχεῖ· πάντα τὰ σώματα παρέχουσιν ἐπαρκῆ ἐξωτερικὴν παράστασιν. Περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ; ὁ χρόνος θὰ τὸ δείξῃ. Διότι δὲν πρέπει ν' ἀγνοῶμεν, ὅ τι ὁ πόλεμος δὲν εἶνε μόνον σύγκρουσις σωμάτων ἐμψύχων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐκδήλωσις ἐπιστήμης, τέχνης, ἠθικῶν ἐνγένει καὶ ψυχικῶν δυνάμεων.

Εἰς οὐδένα διατελεῖ ἄγνωστον, καὶ εἰς τὸν κατ' ἐλάχιστον γευσάμενον στρατιωτικῆς ἱστορίας καὶ τέχνης, ὅ τι πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου δὲν ἐπαρκοῦσι μόνον οἱ ἄνθρωποι, καλῶς κατεσκευασμένοι καὶ ἐκγεγυμνασμένοι, ἢ τὰ ἄψυχα ἐργαλεῖα τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ θανάτου —πυροβόλα, ὀβίδες καὶ λοιπὰ φονικὰ ὄργανα, διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ὁποίων κρίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ μάχη. Ἀπαιτοῦνται ἐπίσης καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπικουρικὰ ὄργανα, συντελοῦντα οὐκ ὀλίγον εἰς τὸν πλήρη καταρτισμὸν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων. Τοιαῦτα εἶνε τὰ κτήνη, καὶ ἐν εὐρυτέρᾳ μοίρᾳ οἱ ἵπποι, ὧν ἡ συμβολὴ τυγχάνει ἀναπόφευκτος ἐν παντὶ καλῶς ὠργανωμένῳ στρατεύματι. Ἡ Βουλγαρία, εἰ καὶ εἶνε κτηνοτροφικὴ χώρα, πολλὴν καταβάλλει μέριμναν πρὸς παραγωγὴν κρειττόνων εἰδῶν κτηνῶν. Ἵδρυσεν ἤδη κτηνοτροφικὴν καὶ κτηνιατρικὴν σχολήν, ὅπως καὶ ἡ Ρωμουνία, ἧς ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ τοιαύτη λειτουργεῖ ὡς αἱ ἄριστα τῶν εὐρωπαϊκῶν. Ὁ ἀγαθὸς Καποδίστριας μεταξὺ τῶν πρώτων αὐτοῦ μελημάτων ἐθεώρησε καὶ

τὴν ἵδρυσιν ἱπποφορβείου ἐν τῷ ἀργολικῷ πεδίῳ, ἀλλὰ τοῦτο μετά τινα καιρὸν διελύθη εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, χωρὶς νὰ ληφθῇ φροντὶς κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον, καὶ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς ἱπποτρόφου Θεσσαλίας, περὶ βελτιώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι κτηνοτροφίας. Τί ἠδυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν, ἂν ἐπέτρεπον εἰς ἡμᾶς αἱ πολιτικαὶ μικρομέριμναι, νὰ σκεφθῶμεν καὶ νὰ ἐνεργήσωμεν συνετώτερον καὶ συστηματικώτερον; Τοσοῦτον εἴχομεν μεριμνήσῃ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν περὶ συστήματος στρατιωτικοῦ ἱππικοῦ, ὥστε κατὰ τὸν πόλεμον οἱ ἡμέτεροι ἱππεῖς ἐμάχοντο, horribile dictu, ἄνιπποι, μετὰ τὴν κήρυξιν δ' αὐτοῦ ἐγίνετο σκέψις παραγγελίας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἵππων καὶ ἡμιόνων.

Ἡ χθεσινὴ Βουλγαρία σκέπτεται διαφόρως ἡμῶν περὶ τούτου. Προσπαθεῖ κατὰ πάντα τρόπον νὰ παρασκευάσῃ ἵππους διὰ τὸν στρατὸν αὐτῆς, χωρὶς νὰ εἶνε ἐξηναγκασμένη νὰ προμηθεύηται τοιούτους ἐκ τῆς γείτονος Οὐγγαρίας. Θεωρεῖ τοῦτο ἐθνικὴν ὑποχρέωσιν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι πρό τινων ἐτῶν, ἐν ἔτει 1892, παρευρέθην ἐν τινι μεγάλῃ στρατιωτικῇ παρατάξει ἐν Σόφιᾳ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἡγεμόνος. Ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως παρίστατο κατὰ τὴν παρέλασιν τῶν στρατευμάτων ὁ ὑπουργὸς Νάτσεβιτς, μεθ' οὗ ἐγνωρίσθην καὶ πλησίον τοῦ ὁποίου παρέμεινα καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς κανονικωτάτης παρελάσεως τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἠρώτησα αὐτόν, πόθεν προμηθεύεται ἡ Βουλγαρία τοὺς ἵππους: — Δυστυχῶς ἐξ Οὐγγαρίας, μοὶ ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἐλπίζω μετά τινα καιρὸν νὰ μὴ λαμβάνωμεν ἀνάγκην προμηθείας ἵππων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Πληροφοροῦμαι, ὅτι ὁσημέραι ἐπιτυγχάνεται τοῦτο· ἡ κτηνοτροφία τῆς χώρας βελτιοῦται διὰ τῶν ἀόκνων προσπαθειῶν τῆς κυβερνήσεως, ἐπέρχεται δὲ κατ' ἀνάγκην ἡ βελτίωσις καὶ ὁ ἐξευγενισμὸς τοῦ εἴδους, οὕτως ὥστε ἡ Βουλγαρία

οὐ μόνον νὰ μὴ λαμβάνῃ ἀνάγκην προμηθείας ἵππων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀλλὰ καὶ νὰ προμηθεύῃ τοιούτους.

Ἡμεῖς δὲν στερούμεθα ὑλικοῦ· ἀλλὰ στερούμεθα ... τεχνίτου Εἶνε τοσοῦτον δύσκολον νὰ εὑρεθῇ ὁ τοιοῦτος ;

Διὰ τοιαύτης ἐνεργείας ἡ νέα Βουλγαρία κατήρτισε στρατόν. Ἀγνοῶ, κατὰ πόσον εἶνε ἄξιος τῶν θυσιῶν τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἐν Σλιβνίτζῃ καὶ ἐν Πιρότ, ἀρχάριος ἔτι ὢν καὶ διοικούμενος ὑπ' ἀρχηγοῦ ἀρίστου καὶ ἀφωσιωμένου εἰς τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν, ἔδρεψε δάφνας κατὰ τῶν Σέρβων. Πιθανῶς νὰ ὑπέκυψαν οὗτοι, ἅτε ἐπιδραμόντες καὶ εὑρισκόμενοι ἐπὶ ξένου ἐδάφους, καὶ τὸ σπουδαιότατον, ὁδηγούμενοι ὑπ' ἀναξίου στρατηγοῦ. Πάντα ταῦτα οὐδὲν σημαίνουσι. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐνίκησε κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἡ Βουλγαρία. Ἐκ τῆς νίκης δὲ ταύτης ἐμψυχωθεῖσα, ἐπεδόθη μετ' ἀφωσιώσεως εἰς τὴν στρατιωτικωτέραν αὐτῆς σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν καὶ κατήρτισε κατὰ τὸ ἐνὸν ἀξιωματικούς, ὧν ἐστερεῖτο. μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Τσάρου ἀνάκλησιν, ἕνεκα τοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως, τῶν Ρώσσων ὀργανωτῶν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἐπανελθόντων εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα.

Δὲν ἀναφέρω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀριθμούς, ἵν' ἀποδείξω τὴν ὑπεροχὴν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἡ ἱστορία διδάσκει, ὅτι πολλάκις οὐδὲν οὗτοι σημαίνουσιν, ἂν δὲν ἐμψυχοῖ αὐτοὺς τὸ φρόνημα, τὸ ἦθος, ἡ σύνταξις, ἡ πειθαρχία, συλλήβδην ἡ στρατιωτικὴ ἀρετή, ἥτις δημιουργεῖ τὰ μεγάλα ἔργα. Ἔλεγον πρό τινος χρόνου, ἀναφέρων τὸ λόγιον μεγάλου συγχρόνου ἀνδρός, ὅτι ἡ θεία πρόνοια *εὐνοεῖ τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ σώματα, ἧττι δὲ μᾶλλον τὰ καλῶς συντεταγμένα.*

Ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν πάντων τούτων δὲν ἀρκοῦσι μόνον θεσμοὶ καὶ ὀργανωταί. Πρωτίστως ἀπαιτεῖται ἡ προσήκουσα

ἐκτέλεσις, ἡ ἐφαρμογή, ἥτις εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς βουλήσεως. Καὶ εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ δύναμις εἶνε βούλησις . . .

*
* *

Δὲν εἶνε εὐχερὴς ἐπὶ τοσοῦτον ἡ συντήρησις πολυαρίθμου στρατοῦ, δυσαναλόγου πρὸς τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου. Τούτου ἕνεκα ἡ Βουλγαρία, χθεσινὸν κράτος, ἐστερημένον ἐπαρκοῦς παραγωγῆς, πόρων ἄρα πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς. πάσχει οἰκονομικῶς κατ' ἀνάγκην, ἕνεκα τῆς μεγαλοπράγμονος πολιτικῆς. *Δεῖ δὴ χρημάτων·* παλαιὰ καὶ νέα ἀλήθεια, ἀφ' οὗ χρόνου ἐβροντοφώνει αὐτὴν ὁ μέγας ῥήτωρ τῆς ἀρχαιότητος ἐν τοῖς πρὸς τὸν Φίλιππον ἀγῶσι τῶν Ἀθηναίων· δεῖ δὴ χρημάτων· ἡ δὲ μεγάλη πολιτικὴ τῆς Βουλγαρίας δὲν δύναται νὰ διεξαχθῇ κατ' ἄλλον τρόπον ἢ διὰ τοῦ χρήματος μόνον. Ἀλλὰ τοιοῦτο δὲν ὑπάρχει σήμερον οὔτε ἐν τοῖς ταμείοις τοῦ δημοσίου, οὔτε ἐν τοῖς τῶν ἰδιωτῶν. Ἐντεῦθεν ἡ καταναγκαστικὴ πολιτικὴ τῶν δανείων, ἀνεπαρκῶν τυγχανόντων τῶν τακτικῶν πόρων τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Κατὰ πόσον ἡ πολιτικὴ αὕτη θέλει εὐδοκιμήσῃ, θέλει καταδειχθῇ ἐν προσεχεστάτῳ χρόνῳ.

Αἱ λεγόμεναι στρατιωτικαὶ παρασκευαὶ ἔχουσιν ἐπακόλουθα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀλέθρια. Ἡ Βουλγαρία, ἀφ' οὗ χρόνου συνετάχθη εἰς αὐτόνομον κράτος, παρὰ τὰς ἀγαθὰς προθέσεις τῶν κυβερνήσεων, ἐργασθεισῶν κατὰ τὸ ἐνὸν ὑπὲρ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς βελτιώσεως καὶ προόδου, δὲν κατώρθωσεν, οὐδ' ἦτο δυνατὸν ἴσως τοῦτο, ν' αὐξήσῃ καὶ τοὺς πόρους αὐτῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὗτοι ν' ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας. Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη πολιτικὴ δὲν ἰδιάζει βεβαίως τῇ Βουλγαρίᾳ μόνῃ. Οὐκ ὀλίγα ἄλλα κράτη τῆς συγχρό-

νου Εὐρώπης ὑπέπεσον εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα, ἐπτώχευσαν ἐπὶ τέλους, ἢ διατελοῦσιν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πτωχεύσεως. Ἡ Βουλγαρία εἶνε εὔφορος χώρα, οὐχὶ ἀναξία λόγου, ἂν δὲ οἱ κυβερνῶντες κατενόουν τὴν οἰκονομικὴν σημασίαν τῶν πόρων αὐτῆς, θὰ διετέλει σήμερον εἰς διάφορον κατάστασιν.

Βεβαίως ἡ κυβέρνησις ἐμερίμνησεν ἱκανῶς περὶ ἀναπτύξεως τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, ὑπό τινας ἐπόψεις μάλιστα εἶνε ἀξιέπαινος διὰ τὸ ὑπὲρ αὐτῆς ἐνδιαφέρον. Εἰργάσθη πρὸς ἵδρυσιν καὶ κανονικὴν λειτουργίαν, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ λαοῦ, γεωργικῶν τραπεζῶν, ἐνίσχυσε τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμούς, ὑπεστήριξεν ὅπως δήποτε τὴν εἰς νηπιώδη κατάστασιν διατελοῦσαν ἰθαγενῆ βιομηχανίαν, ἀπό τινος δὲ χρόνου μετ' ἀξιεπαίνου ἐργάζεται ζήλου πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἢ μᾶλλον νὰ δημιουργήσῃ τοιαύτας, διότι ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμός, οὐδ' ὑπῆρξε ποτέ, ὡς ἐκ τῆς φυλετικῆς αὐτοῦ συστάσεως, ναυτικός, οὐδ' εἶνε δυνατὸν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ καταστῇ τοιοῦτος. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ οἰκονομικὰ μέτρα ἐλάχιστα μέχρι τοῦδε παρέσχον ἀποτελέσματα, ὡς εἰκός, διότι, πρὸς τῇ προστασίᾳ τοῦ κράτους, ἀπαιτεῖται καὶ τὸ προσῆκον ἔδαφος πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν βελτιώσεων τούτων, δηλαδὴ λαός, παράγων καὶ ἐπαρκῶς καταναλίσκων, πρωτίστως ὢν εἰς κατάστασιν νὰ παρακολουθήσῃ καὶ νὰ συνδράμῃ διὰ τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας τὰ κυβερνητικὰ μέτρα. Αἱ στρατιωτικαὶ ἄρα δαπάναι δὲν διατελοῦσιν ἐν ἰσορροπίᾳ πρὸς τὰς προσόδους τοῦ δημοσίου.

Ἡ φορολογία τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον βαρεῖα, καταθλίβουσα τὰς παραγωγικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ὥστε ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος ἐλέγχεται ἐλαχίστη. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐπί τινα χρόνον ἡ Βουλγαρία ἐπιτηδείως ἐφημίζετο ὡς προκόπτουσα ὑλικῶς καὶ εὐοδουμένη, ἀλλὰ τοῦτο ἔν τινι μόνον μερίδι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου. Ἐνθυμοῦμαι μεθ' ὁποίας λυρικῆς ἐξάρσεως ὁ τύ-

πος οὗτος ἐχαιρέτισε πρό τινων ἐτῶν τὴν λεγομένην *Ἔκθεσιν* τῆς Φιλιππουπόλεως, ὡς μαρτύριον δῆθεν τῶν προοδευτικῶν ροπῶν καὶ προόδων τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ καὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ .... Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Σταμπολώφ, ἡ περίοδος τῆς διὰ μεγεθεντικοῦ φακοῦ κατοπτεύσεως παντὸς βουλγαρικοῦ, τῆς ὑπεράγαν ἐξάρσεως καὶ διαφημίσεως καὶ τῆς ἐλαχίστης προόδου ἐν τῷ ἀρτιπαγεῖ κράτει. Ὁ τύπος τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας ἦτο πρόθυμος, ἀφιλοκερδῶς ἢ ὄχι, νὰ προσενέγκῃ λιβανωτὸν εἰς τὸν πολιτικὸν ἄνδρα, τὸν δεσπόζοντα τῆς Βουλγαρίας. Ὁ δικτάτωρ οὗτος δὲν ἐπέτρεπεν, ὡς γνωστόν, εἰς τὸν τύπον τῆς ἀντιπολιτεύσεως νὰ ἐπικρίνῃ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' οὐδὲ ν' ἀποκαλύπτῃ τὴν ἀληθῆ οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου. Ἐφορολογεῖτο ὑπὲρ τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ὁ λαός. Ἀλλὰ τίς ἠδύνατο νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ἐκὼν ἄκων, ὅ τι ἡ φορολογία αὕτη δὲν θὰ ἦτο παροδική, μέχρι τῆς ἐπιτεύξεως τῶν ἐθνικῶν πόθων; Ἐν τῇ ἀφώνῳ βουλῇ τῆς σταμπολωφικῆς δυναστείας οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐπικρίνῃ τὸ οἰκονομικὸν πρόγραμμα τοῦ δικτάτορος· ἔμελλε θᾶττον ἢ βράδιον ν' ἀποτίσῃ σκληρότατα τὰ ἐπίχειρα τῆς θρασύτητός του.

Ἤδη, ἐκλιπόντος αὐτοῦ, συνεχισθέντος δὲ ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ ἐγκαινισθέντος συστήματος, ἀποκαλύπτεται ὁσημέραι ἡ πραγματικὴ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Βουλγαρίας. Ἡ τε ἐσωτερικὴ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πίστις ἐκλείπει ὁσημέραι. Αἱ ἐκ τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας πρόσοδοι δὲν εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον ἐνθαρρυντικαί· τὸ ἐμπόριον, παρὰ τὴν συνδρομὴν τῆς κυβερνήσεως, φυτοβιοῖ. Ἄλλοι πόροι ἐλάχιστοι ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἡ συγκοινωνία ἀνεπτύχθη βεβαίως κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν, ἡ δὲ ἀτμάμαξα τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ τῆς παγκοσμίου ἐνεργείας διέρχεται καθ' ἑκάστην διὰ τῆς βουλγαρικῆς χώρας, ἀλλ' ἐλάχιστον προσκομίζει

αὐτῇ ὄφελος. Τὸ σύστημα τοῦ διωγμοῦ, πολιτικοῦ τε καὶ οἰκονομικοῦ, τὸ ἐφαρμοζόμενον ἐν γένει μὲν ἐπὶ τῶν ξένων, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, τῶν δραστηριωτάτων τούτων παραγόντων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἀπομακρύνει ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας τὰ ξένα κεφάλαια καὶ τὴν ξένην ἐνέργειαν, διότι οἱ ἰθαγενεῖς διατελοῦσιν ἔτι ἐν ἀώρῳ οἰκονομικῇ καταστάσει. Οἱ ὀλίγοι ἐκ τῶν ξένων, οἱ ἐγκαθιστάμενοι ἰδίᾳ ἐν ταῖς κεντρικαῖς αὐτῆς πόλεσιν, εἶνε ἐκμεταλλευταὶ ὑπὸ τὴν χειρίστην σημασίαν, Ἰουδαῖοι ἢ Γερμανοί, εἰς ὧν τὰς χεῖρας συγκεντροῦται ὁσημέραι ἡ οἰκονομικὴ δύναμις, ὁ πλοῦτος τῆς χώρας. Ὁ Βούλγαρος μένει ἀείποτε ὁ αὐτός — γεωργὸς ἢ κτηνοτρόφος, ἐλάχιστοι δ' ἐκ τῆς νέας γενεᾶς ἤρξαντο ἐπιδιδόμενοι εἰς ὄντως παραγωγικὰ καὶ χρήσιμα διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ τόπου ἔργα. Εἰ καὶ τὸ ἀνώτατον τῆς Βουλγαρίας Ἐκπαιδευτήριον δὲν παρέχει δαψιλῶς τὰ μέσα τῆς ἐκπαιδεύσεως, οἱ καὶ κατ' ἐλάχιστον ἐκ τῶν Βουλγάρων δυνάμενοι ἀπέρχονται χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ἐν οἷς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἀποκομίζουσι τὰ προσήκοντα διδάγματα. Ἐπανερχόμενοι δ' εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν ἄνευ θετικῶν γνώσεων, πολιορκοῦσι τὸ δημόσιον ταμεῖον, οὗ καθίστανται τρόφιμοι διὰ τῶν πολιτικῶν ἐπιρροῶν, ἢ θεσιθῆραι, συμπράττοντες μετὰ τοῦ ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει κόμματος, προβαίνοντες μέχρι τῶν ἄκρων — κοινωνιστικῶν καὶ μηδενιστικῶν κηρυγμάτων.

Μετὰ τὰς συντόμους ταύτας παρατηρήσεις περὶ τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς προόδου καὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Βουλγαρίας, συμπεραίνεται, ὅ τι οἱ κυβερνῆται αὐτῆς, παρὰ τὴν καταβληθεῖσαν μέριμναν καὶ δραστηριότητα πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνικῶν πόρων, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατανοήσωσιν, ὅ τι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ αὕτη ἄνευ ἀποκλειστικῆς ἐργασίας. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἡ Βουλγαρία διατελεῖ στρατόπεδον. Κύ-

ριον μέλημα τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς εἶνε ἡ στρατιωτικὴ σύνταξις καὶ ὀργάνωσις τοῦ τόπου, εἰς τοῦτο δ' ἐπέτυχεν οὐ σμικρόν. Ἀλλ' ἡ μέχρι τοῦδε διαθρυληθεῖσα οἰκονομικὴ εὐεξία ὑπῆρξε φαινομενική, ὁσημέραι ἐκδηλοῦται ἡ προϊοῦσα καχεξία, ἄφευκτον ἔξουσα ἀποτέλεσμα τὴν χρεωκοπίαν. Κατ' ἀσφαλεστάτας πληροφορίας, ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς φορολογεῖται τριπλασίως ἴσως καὶ τετραπλασίως περισσότερον ἀπὸ τὸν κατ' ἐξοχὴν φορολογούμενον Γάλλον. Εἰς ἕκαστον Βούλγαρον πολίτην ἀναλογοῦσιν ἐτησίως τριάκοντα φράγκα, ὅσα καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Ἀλλ' ἡ ἀμοιβὴ τοῦ Βουλγάρου ἐργατικοῦ, παραβαλλομένη πρὸς τὴν τοῦ Γάλλου, εἶνε ἐλαχίστη.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ πολιτευομένων κατανοοῦσι τὴν ἔκρυθμον καὶ ἀφόρητον ταύτην οἰκονομικὴν κατάστασιν, ἀλλ' ἐλάχιστοι τολμῶσι νὰ καταγγείλωσιν αὐτήν, οὗτοι δὲ καὶ στεροῦνται κομματικῆς δυνάμεως. Ἀλλ' ἐρχόμενοι εἰς τὴν ἐξουσίαν, θὰ ἔχωσι τὴν τόλμην νὰ ἐπιζητήσωσι τὴν πραγμάτωσιν τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτῶν προγράμματος, ἐρειδομένου ἐπὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἄρα ἐπὶ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ προγράμματος τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας; Τί φρονοῦσιν οἱ Μεγαλοϊδεᾶται καὶ οἱ συνωμόται τῆς Σόφιας; δὲν θὰ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ προβῶσι μέχρι τῶν ἄκρων κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς πολιτικῆς τῆς φειδοῦς; Ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ πολιτικὴ αὕτη, ἀναμένεται δὲ πρὸς τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ξενικὸς ἔλεγχος, ὡς τις ἀπὸ μηχανῆς θεός, αἴρων κατάστασιν, ἥτις κολακεύει μὲν τὰ φιλόδοξα ὄνειρα τῶν θερμοκεφάλων, ἀλλ' ἐμπνέει ἀνησυχίας εἰς τοὺς συνετοὺς καὶ τοὺς προνοητικούς, καλῶς γινώσκοντας, ὅ τι ἡ ἀποκλειστικὴ ἀκμὴ καὶ δύναμις τόπου τινος δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τῆς παρατάξεως πολυαρίθμων συνταγμάτων, ὧν μετά τινα χρόνον ἔσται φοβερὸν ζήτημα ἡ συντήρησις.

Πρὸ τῶν ἀπειλητικῶν τούτων φαινομένων ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις σπεύδει, σπεύδει πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος. Σήμερον δύναται νὰ ἔχῃ ἐλπίδας τινὰς ἐπιτυχίας· ὁ στρατὸς δὲν στερεῖται πειθαρχίας καὶ ὀργανώσεως, ἔστω καὶ κατ' ἐπίφασιν. Ἀλλ' ὅταν περικοπῶσι τὰ πτερὰ αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν οἰκονομιῶν, ἡ μακεδονικὴ πολιτική, ἥτις ἐκτὸς τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν προπαγανδικῶν κομιτάτων οὐδὲν ἄλλο ἔχει στήριγμα, ἀναμφιβόλως θὰ ὑποστῇ ἐπίσης πτώχευσιν. Ἐν τοιαύτῃ ἐνδεχομένῃ περιπτώσει, ἀμφιβάλλω, ἂν τὰ μακεδονοσλαυϊκὰ κομιτάτα, τὰ ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς ἡγεμονίας δρῶντα, θὰ ἔχωσι τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου προγράμματος τῆς βουλγαρικῆς ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἡγεμονίας. Οἱ τραπεζιτικοὶ οἶκοι τῆς Πετρουπόλεως καὶ τῆς Μόσχας, τῆς Πράγας καὶ τοῦ Κιέβου δὲν ἔχουσιν εἰδικότητα, ἢ τὴν προσήκουσαν ἱκανότητα πρὸς σύναψιν δανείων. Τὰ δὲ λοιπὰ χρηματιστήρια ζητοῦσιν ἀσφαλείας, καὶ μόνον ἀσφαλείας, ἥκιστα συγκινούμενα ἐξ αἰσθηματικῶν ἐπιρροῶν . . .

Ὅτι πάντα ταῦτα βασίζονται ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἀποδεικνύουσιν αἱ ὁσημέραι αὐξανόμεναι οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι τῆς Βουλγαρίας, οὗ ἕνεκα ἡ κυβέρνησις αὐτῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δὲν ἐδίστασε νὰ προβῇ εἰς οἰκονομικοὺς συνδυασμούς, συμβάσεις σιδηροδρομικάς, μετατροπὰς δανείων πρὸς ἐξεύρεσιν χρήματος. Μετὰ μεγάλων θυσιῶν τὸ ὑπουργεῖον Στόϊλωφ ἔλαβε προκαταβολὴν πέντε ἑκατομμυρίων φράγκων, ἐπεβάρυνεν ἄρα διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἔτους 1899. Ἀλλὰ τί νὰ κατορθωθῇ διὰ τοῦ ἐλαχίστου τούτου ποσοῦ; Τὸ ὑπουργεῖον Στόϊλωφ συνετρίβη ἐν τῇ βουλῇ, ἐγκαταλειφθὲν καὶ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, κατὰ τὰ εἰωθότα. Τὸ δὲ νέον ὑπουργεῖον, καθὰ παρατηρεῖ ἔγκριτος γερμανικὴ ἐφημερίς, ἵσταται νῦν πρὸ

τῆς παλαιᾶς χρηματικῆς ἀνεχείας, τῆς ὠθησάσης τὸ προκάτοχον ὑπουργεῖον εἰς τὰς δυσαρέστους συμβάσεις. Οὐδεὶς γινώσκει πῶς θὰ κατανικήσῃ αὐτήν. Ὁ νέος ὑπουργὸς Νάτσεβιτς θὰ ἐλάμβνε τὸν κόπον νὰ μεταβῇ εἰς Βιέννην, ζητῶν χρήματα· ἡ κυβέρνησις ἴσως, ἕνεκα πολιτικῶν ὑπολογισμῶν, θὰ ἐδείκνυε προθυμίαν νὰ διευκολύνῃ παρὰ τῇ βιενναίᾳ Τραπέζῃ τὴν σύναψιν βουλγαρικοῦ δανείου, ἀλλ' αἱ γερμανικαὶ Τράπεζαι ἀποσύρονται ἐντελῶς ἐκ τῆς βουλγαρικῆς ὑποθέσεως, εἰς ἣν ἄλλως τε εἶχον προσχωρήσῃ οὐχὶ μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ. ἀλλ' ἐδοκίμασαν ἁπλῶς πεῖραμα, εἰς ὃ ὀλίγην ἐκ τῶν προτέρων εἶχον ἐμπιστοσύνην. Ὅσον δ' ἀφορᾷ διὰ τὰ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπρακτοῦντα κεφάλαια, ταῦτα, ἔχοντα ὑπ' ὄψει τὴν θλιβερὰν πεῖραν τῶν τελευταίων ἐτῶν, προτιμῶσι νὰ διατελῶσιν ἀδρανῆ ἢ νὰ διακινδυνεύσωσιν εἰς τὴν διεξαγωγὴν ἐπιχειρήσεων, τυχοδιωκτικὸν μᾶλλον φερουσῶν χαρακτῆρα ἢ σοβαρὰν ἐνέργειαν πρὸς ἐπίτευξιν ἐθνικῶν ἢ πολιτικῶν συμφερόντων [1] . . .

---

1 Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Βουλγαρίας περιῆλθεν ἐπ' ἐσχάτων εἰς τοσοῦτον ἀκροσφαλὲς σημεῖον, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ ἐξωσθῇ ἐκ τῆς παγκοσμίου ταχυδρομικῆς Ἑνώσεως, μὴ δυναμένη ν' ἀποτίσῃ τὰ πρὸς διαφόρους εὐρωποϊκὰς Δυνάμεις χρέη αὐτῆς, ἀνερχόμενα τοὐλάχιστον εἰς 1,720,056 φράγκων. Ἐκ τούτου ἔνιαι τῶν Δυνάμεων τούτων ἠπείλησαν νὰ προτείνωσι τὴν ἔξωσιν τῆς Βοιλγαρίας ἐκ τῆς παγκοσμίου ταχυδρομικῆς Ἑνώσεως. Εἰς τὴν Δανίαν ὀφείλονται 150 φράγκα, ἅτινα καὶ αὐτὰ δὲν ἐδόθησαν . . . Παρελθέτω καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, χάριν τῆς μεγάλης βουλγαρικῆς ἰδέας, τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας.

ΣΤ.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ

Ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἀπό τινων ἐτῶν εἰθίσθη, διότι ἀνέγνωσε κατ' ἐπανάληψιν, νὰ φρονῇ περὶ τῶν βουλγαρικῶν πραγμάτων, βλέπων αὐτὰ διὰ μεγεθυντικοῦ φακοῦ, ὡς ὑποδεικνύουσιν αὐτῷ ταῦτα οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ὑμνῳδοὶ καὶ θαυμασταὶ τῆς ἰσχυρᾶς φυλῆς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, εἰς ἣν προωρίσθη ἡ διαδοχὴ τοῦ ὁσημέραι καταρρέοντος ὀσμανικοῦ οἰκοδομήματος. Ἐπιτηδειότατα κατὰ πρῶτον εἶχεν ἐργασθῇ εἰς τοῦτο ὁ Πανσλαυϊσμός, ἀφ' οὗ χρόνου ἀνελάμβανε τὴν κηδεμονίαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν Βουλγάρων ἐν τῷ κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀγῶνι αὐτοῦ. Χρήματα ἐχορηγήθησαν ἄφθονα ἐκ τῶν ταμείων ἐκείνων τῶν πανσλαυϊστικῶν προπαγανδῶν, ἅτινα εἶνε προωρισμένα εἰς ἐξαγορὰν συνειδήσεων καὶ ἀποπλάνησιν τῆς δημοσίας γνώμης. Ἀγνοῶ κατὰ πόσον εἶνε ἐπιτυχὴς ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Βίσμαρκ, καλέσαντος τὰ χρήματα ταῦτα *reptilien fonds*, προωρισμένα εἰς τὴν ἐξαγορὰν τῶν **ἑρπετῶν**, τῶν ἀνθρωπίσκων ἐκείνων, οἵτινες ἀποστολὴν ἔχουσιν ἐν τῷ βίῳ νὰ ἕρπωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ συρίζωσι καὶ νὰ ἐκχέωσι δηλητηριώδη ἀφρὸν κατὰ τῶν πολεμίων, καθ' ὧν ἐμισθώθησαν. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι τοιαῦτα ὄντα δὲν στρατολογοῦνται δυσχερῶς σήμερον, καὶ μάλιστα ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ ἀσυ-

νειδησία, ἡ κρατοῦσα ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ, προέβη εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον, θεωρεῖται δ' οὗτος καὶ ἐν ταῖς μᾶλλον πεπολιτισμέναις χώραις *βιομηχανικὸν* ἔργον, δυνάμενον νὰ ἐξασκηθῇ παντὶ τρόπῳ, ἔστω καὶ ἐπὶ ἐκμεταλλεύσει τῶν ἱερωτάτων τῆς ἀνθρωπότητος συμφερόντων.

Εἶνε γνωστόν, καὶ δὲν ἔχω ἀνάγκην ν' ἀναπτύξω τοῦτο διὰ μακρῶν, κατὰ πόσον ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐχρησιμοποίησε τεχνηέντως τὸ σύστημα τῆς χρηματικῆς ἐξαγορᾶς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου. Ἐν ἑκάστῃ πρεσβείᾳ μεγάλης εὐρωπαϊκῆς πρωτευούσης εὑρίσκονται καὶ ἕν, ἢ δύο καὶ πλείονα τοιαῦτα ἑρπετά, αὐξομειούμενα κατὰ τὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς δυσχερείας δηλαδή, ἐν αἷς ἑκάστοτε διατελεῖ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος. Περιττὸν νὰ εἴπω, ὁποῖαι τινὲς τυγχάνουσιν αἱ ὑπηρεσίαι, ἃς τὰ ὑποκείμενα ταῦτα προσφέρουσιν εἰς τοὺς τροφοδότας αὐτῶν. Ἐκτελοῦσιν, ὡς γνωστόν, μετὰ περισσῆς εὐτελείας τὸ ἐπιτήδευμα τοῦτο. Ἐξυμνοῦσι τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὡς πρότυπον πεπολιτισμένης τοιαύτης, ἐγκωμιάζουσι τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν ὡς ἀποτελούμενον ἐξ ὄντων ἀγαθῶν, ἐστερημένων πάσης κακίας· μονονουχὶ προσπαθοῦσι νὰ παραστήσωσι τὸ ὀσμανικὸν κράτος ὡς λειτουργοῦν εὐρωπαϊκώτατα, δηλαδὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσονομίας τῶν ἐν αὐτῷ οἰκούντων λαῶν. Ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ φανατισμοῦ σφαγαὶ καὶ ὠμότητες ἐναντίον Ἑλλήνων, Ἀρμενίων καὶ παντὸς ἄλλου ραγιᾶ; δὲν διστάζουσιν οἱ ὑμνῳδοὶ νὰ ἐπιρρίψωσι πᾶσαν τὴν εὐθύνην εἰς τὰ θύματα. Δὲν εἶνε δ' ἐπὶ τέλους ἄγνωστον, ὅτι ἐν πονηραῖς ἡμέραις τοῦ αἰῶνος τούτου Εὐρωπαῖοι δημοσιογράφοι καὶ συγγραφεῖς, ἔγκριτοι ὑπολαμβανόμενοι, δὲν ἐδίστασαν, ἐν τῇ ἐξάψει ἀνοήτου φιλοτουρκισμοῦ, νὰ παραβάλωσι τὸν Μωαμεθανισμὸν πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ

νὰ εὕρωσιν ὑπό τινας ἐπόψεις τὸν πρῶτον ὑπέρτερον τοῦ δευτέρου.

Ἔχει καὶ ὁ πολιτισμὸς τὰ ἄγη αὐτοῦ καὶ τὰ αἴσχη. Δὲν μὲ ἐκπλήττει τοῦτο. Ὁ λόγος, τὸ εὐγενέστατον τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, δὲν ἐδόθη μόνον εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ ἀγαθοῦ· πλέον ἢ ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ἀνοσιωτάτων κακιῶν καὶ ἐγκλημάτων τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοῦ ἀνθρώπου . . .

* *
*

Ὁ Πανσλαυϊσμὸς καὶ ἡ νέα Βουλγαρία μετεχειρίσθησαν θαυμασιώτατα τὴν μέθοδον τῆς χρηματικῆς ἐξωνήσεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, ἐφ' οὗ χρόνου ἐτέθη ἐπὶ τοῦ τάπητος τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα. Κατενόει ἡ πολιτικὴ αὕτη, ὅτι εἶχεν ἀνάγκην τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἐν Εὐρώπῃ δημοσίας γνώμης, τῶν ἐπισήμων καὶ τῶν ἀνεπισήμων κύκλων, ἀμοιβαίως ἐπενεργούντων ἐπ' ἀλλήλων. Ἐντεῦθεν ἤρξατο πυρετώδης ἐργασία, τὸ μὲν διὰ Σλαύων ἀποστόλων, τὸ δὲ δι' Εὐρωπαίων ὑπομισθίων, πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ νέου ἱστορικοῦ θέματος, τοῦ μέχρι τῆς προτεραίας ἀγνώστου, περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν σλαυϊκῶν πληθυσμῶν, καὶ δὴ τοῦ βουλγαρικοῦ, δι' οὓς λόγους ἀλλαχοῦ ἀνέπτυξα, ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Εὐνόητον, ὅτι σκοπὸς τῆς ψευδεπιστημονικῆς ταύτης ἐνεργείας τῶν σλαυϊκῶν κύκλων ἦτο ὁ ἰσχυρισμὸς καὶ ἡ ἀπόδειξις, ὅτι ἡ περιμάχητος χώρα δὲν ἀνήκει καὶ ἐπὶ τοῦ παρελθόντος καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, ἀλλ' εἰς τὴν σλαυϊκήν, ἧς τὰ δικαιώματα ἀνεπτύσσοντο ὑπὸ τῶν ὑμνῳδῶν μετὰ περισσῆς ἰταμότητος καὶ αὐθαιρεσίας.

Ὡς εἶπον ἤδη, ἡ ἐνέργεια αὕτη κατ' ἐξοχὴν ἄρχεται ἀπὸ

τῆς ἀτυχοῦς διὰ τὸν σλαυϊκὸν κόσμον ἐκβάσεως τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου. Ἡττηθεῖσα ἡ μεγάλη σλαυϊκὴ δύναμις ὑπὸ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἐσκέφθη, ὅτι καθῆκον εἶχε νὰ προσηλυτίσῃ αὐτὴν ὑπὲρ τῶν νέων ἰδεῶν δι' ἄλλου τρόπου, διὰ τοῦ τύπου, οὗ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἐπὶ τῶν πνευμάτων ἐνέργειαν δὲν ἠγνόει. Πρὸς τοῦτο ἵδρυεν ἀμέσως ἐν Βρυξέλλαις τὴν πολυθρύλητον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐφημερίδα *Nord*, μέχρι τῆς σήμερον ἐπισωζομένην καὶ ἐκδιδομένην ἐν Παρισίοις. Διὰ τοῦ ἐγκρίτου τούτου ὀργάνου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ὁποίου μετεῖχον διαπρεπεῖς συγγραφεῖς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, ἐξυμνεῖτο ἡ ρωσσικὴ πολιτική, ὁ Πανσλαυισμός, οἱ λαοί, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν μεγάλην ὁμοφυλίαν, ὡς κεκτημένοι πάντα τὰ στοιχεῖα ὑπερόχου ἐθνικῆς δράσεως, ὡς οἱ πρόσκοποι τοῦ νέου ἱστορικοῦ μέλλοντος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐννοεῖται, ὅτι διὰ τῶν ἐπιτηδείων τούτων ἐνεργειῶν ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος ὁσημέραι προσηλυτίζετο εἰς τὰς νέας ἰδέας, εἰς τὴν ἱστορικὴν δύναμιν τοῦ Πανσλαυισμοῦ, τοῦ προωρισμένου ν' ἀποκαθάρῃ διὰ τῆς ζωτικῆς αὐτοῦ πνοῆς τὸ μεμολισμένον ἔδαφος τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας. Ἐγράφοντο καὶ γράφονται μέχρι τῆς σήμερον τὰ τοιαῦτα ληρήματα μετὰ τοσαύτης πεποιθήσεως, ὥστε οὐκ ὀλίγοι ἐγένοντο προσήλυτοι καὶ πιστοὶ τῆς σλαυϊκῆς ἰδέας, ἥτις ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν δύναμιν θέλει κατισχύσῃ θᾶττον ἢ βράδιον, ἐγκαινίζουσα τὸν νέον βίον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Φεῦ! ἡ αἱματηρὰ θυσία τῆς ἀδελφῆς Πολωνίας, ἐπιζητούσης τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς καὶ μόνην τὴν ἐλευθερίαν, σφαγιαζομένης ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῶν δυναστικῶν συμφερόντων τῆς αὐτοκρατορίας πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, δὲν ἐπήρκει νὰ φωτίσῃ προσηκόντως τοὺς τυφλώττοντας ἐκ τῶν Εὐρωπαίων περὶ τῶν

πραγματικῶν προθέσεων τῆς ἐξυμνουμένης φυλῆς καὶ πολιτικῆς, μὴ δισταζούσης νὰ προβῇ καὶ μέχρις ἀδελφοκτονίας. Ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτικῆς ταύτης ὁ παλαιὸς Μουραβιέφ, δὲν ἐδίσταζεν ἐκ Βίλνας νὰ προτρέψῃ τοὺς Πολωνοὺς χωρικοὺς, ἵνα καταγγέλλωσι τοὺς ἐκ τῶν γεωκτημόνων ἐπαναστάτας, ὑποσχόμενος αὐτοῖς τὴν διανομὴν τῆς περιουσίας τούτων. Ἡ Εὐρώπη, εἰθισμένη εἰς τοιαύτας συγκινήσεις, ἀνεγίνωσκε μὲν φρίττουσα τὰ ἀναγγελλόμενα κακουργήματα, ἀλλ ἐλησμόνει αὐτὰ παραυτίκα ἐν τῇ ἐπερχομένῃ ἐξ ἐπισήμου πηγῆς διαφεύσει δι' ὠνίου τύπου, προεξάρχοντος πάντοτε τοῦ Βρυξελλαίου "Βορρᾶ„.

Οὕτως εἰργάσθη ὁ Πανσλαυϊσμὸς διὰ τοῦ τύπου πρὸς προσηλυτισμόν, ἢ μᾶλλον πρὸς ἀποπλάνησιν τῆς ἐν Εὐρώπῃ δημοσίας γνώμης κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος. Ὅτε δὲ κατὰ τὴν ἑβδόμην αὐτοῦ δεκαετηρίδα, ἐν ἔτει *1867*, συνήθροιζεν ἐπὶ τὸ αὐτό. ἐν τῇ περιωνύμῳ σλαυϊκῇ ἐθνογραφικῇ *Ἐκθέσει* τῆς Μόσχας, πάντας τοὺς ἀδελφοὺς Σλαύους Βορρᾶ καὶ Μεσημβρίας, ὀρθοδόξους καὶ καθολικούς, καὶ ἀπεκάλυπτεν εἰς αὐτοὺς ἐντέχνως, διὰ ποικίλων ἐθνογραφικῶν, γεωγραφικῶν καὶ ἱστορικῶν δημοσιευμάτων, τὸ ἀπόρρητον τῆς μεγάλης φυλῆς, τὸ μέλλον αὐτῆς ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ, κραυγὴ εὐχαριστήσεως ἐξερράγη ἀπὸ τῶν ποικίλων σλαυϊκῶν στομάτων, τῶν ἁπανταχόθεν τῆς Εὐρώπης προσελθόντων ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ ἐθνικῇ ἑορτῇ τοῦ περιουσίου λαοῦ.

Ἔκτοτε ἡ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην προπαγάνδα ἐκδηλοῦται ζωηρότερον. Τὸ σλαυϊκὸν χρυσίον σκορπίζεται ἀφειδέστερον εἰς τὰ ὄργανα τοῦ ἡμερησίου τύπου. εἰς τὰς ἑβδομαδιαίας ἢ μηνιαίας περιοδικὰς ἐπιθεωρήσεις, εἰς τὰς μεγάλας ἐπὶ τέλους ἐθνογραφικάς, γεωγραφικὰς καὶ ἱστορικὰς συγγραφάς. Ἰδίᾳ ὁ σκοπὸς τῆς προσβολῆς εἶνε ἡ περὶ τὸν Αἷμον καὶ τὸν θρᾳκικὸν Βόσπορον χώρα, ἧς ὁ ἐκσλαυϊσμὸς κατέστη πρόγραμμα τῶν ἀμειλίκτων

τούτων ἐχθρῶν τοῦ ἡμετέρου γένους. Ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι κύκλοι ἐξέπεμψαν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας, ὧν ὁ τύπος δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς δημοσίας γνώμης τοῦ κόσμου, ποικιλωνύμους ἀντιπροσώπους, ἄρρενας καὶ θήλεις, παντὸς φυράματος πολιτικοῦ, δραστηρίους ὅμως καὶ ἐπιτηδείους πρὸς σαγήνευσιν τοῦ ὑπὲρ τῆς σλαυϊκῆς ἰδέας φρονήματος. Τὰ ἀποτελέσματα μαρτυροῦσι τὴν ἐπιτυχῆ ἐργασίαν τῶν ἀποστόλων τούτων, οἵτινες πρέπει πάντοτε νὰ θεωρῶνται ὕποπτοι, καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπιτηδεύουσι φιλίαν καὶ ἐπιδεικνύουσιν αἰσθήματα ἀγαθότητος καὶ δικαιοσύνης . . .

Μεταξὺ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀποστόλων τούτων τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει ἡ πολύκροτος κυρία Νοβικώφ, εὐφυεστάτη καὶ δεξιωτάτη ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ἀνατεθειμένου αὐτῇ ἀνεπισήμου διπλωματικοῦ ἔργου ἐν τοῖς ἐπισήμοις κύκλοις τῆς βρεττανικῆς πρωτευούσης. Βεβαιοῦται, ὅ τι εἰργάσθη μέχρι τοῦδε ἐπιτηδειότερον πολλῶν Σλαύων διπλωματῶν, ὧν ἡ ἀγχίνοια, ἡ δεξιότης, τὸ *tact* εἶνε ἀπὸ μακροῦ χρόνου πασίγνωστα καθ' ἅπαντα τὸν διπλωματικὸν κόσμον. Εἶνε γνωστὸν κατὰ πόσον ἡ κυρία αὕτη ἐπέδρασε κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐπὶ τοῦ *μεγάλου γέροντος* τῆς Ἀγγλίας. Τὸ ἐν ἔτει 1876 δημοσιευθὲν φυλλάδιον αὐτοῦ περὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ τουρκικῶν ὠμοτήτων ἀνεβίβασε τὴν βουλγαρικὴν ὑπόθεσιν εἰς ὑπέροχον περιωπήν. Ἡ γενναία αὐτοῦ φωνὴ ἐξήγειρεν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τούτου τὴν ἐν Εὐρώπῃ δημοσίαν γνώμην, ἥτις προσεῖδεν ἐν αὐτῷ μόνον τὰ θύματα τοῦ Ὀτλούκιοϊ, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ πρότερον ἐπισταμένως τὴν λοιπὴν αὐτοῦ ἀκοσμίαν πρὸς τοὺς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καὶ πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Ἡ κυρία Νοβικὼφ ἐκτελεῖ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπιτυχέστατα τὸ ὑπὲρ τῶν σλαυϊκῶν συμφερόντων προσηλυτιστι-

κὸν ἔργον. Πόσοι ἄλλοι ἐργάζονται μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς ἰδίας ὑποθέσεως! Ἐννοεῖται, ὅτι προκειμένου περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, εἰδικὸν πρόγραμμα τοῦ Σλαυισμοῦ εἶνε ἡ παντὶ τρόπῳ διαφήμισις τῶν βουλγαρικῶν δικαίων καὶ τῶν βουλγαρικῶν προόδων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἀναγινώσκει· καὶ πιστεύει συνήθως ἀνεξελέγκτως ὅσα ἀναγινώσκει. Πόσον δὲ ἰσχυρὰ εἶνε ἡ ἐπὶ τῆς δημοσίας γνώμης ἐπίδρασις τῶν τοιούτων δημοσιευμάτων καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἡμετέρων ὁμοεθνῶν, σημειῶ, ἄνευ πολλῶν λεπτομερειῶν καὶ σχολίων, ὅτι Ἕλλην πολιτικός, διευθύνας ἄλλοτε ὑπουργεῖον, σχέσιν ἔχον πρὸς τὰ πράγματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, δὲν ἐδίστασε νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν *Ἀδριανούπολιν* ὡς βουλγαρικὴν πόλιν, ἐφ' ἧς οὐδὲν δικαίωμα ἔχομεν νὰ διεκδικῶμεν οἱ Ἕλληνες...

Πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι τὰ τοιαῦτα δημοσιεύματα, καθ' ἑκάστην ἐπαναλαμβανόμενα ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ, παραπλανῶσι τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ διαθέτουσιν αὐτὴν εὐμενῶς ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ βουλγαρικῶν ἀξιώσεων· φάλλει ὅ τι *κανοναρχεῖται* αὐτῇ. Πλεῖστα ἐδημοσιεύθησαν βιβλία περὶ τοῦ σλαυϊσμοῦ, ἢ μᾶλλον τοῦ βουλγαρισμοῦ τῶν δύο εἰρημένων ἐπαρχιῶν, ἐν ἁπάσαις ταῖς εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις. Παρ' ἡμῶν δ' ἐλάχισται ἐγένοντο ἀναιρέσεις· ἀλλὰ καὶ αὗται δὲν ἐδημοσιεύθησαν προσηκόντως οὐδ ἔλαβον, ὡς ἔδει, εὐρυτάτην κυκλοφορίαν.

Κατὰ πόσον τὰ δημοσιεύματα ταῦτα ἀποπλανῶσι πάσας τὰς τάξεις τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, καὶ δὴ καὶ αὐτὰς τὰς ἐπισταμένας τὰ τοιαῦτα ζητήματα, ἀναφέρω τὸ ἑπόμενον γεγονὸς ἐξ ἐπιστολῆς Ἕλληνος διπλωμάτου, ἐθνικώτατα ἑκάστοτε ἀντιπροσωπεύσαντος τὰ συμφέροντα τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Διετέλει οὗτος πρεσβευτὴς ἔν τινι τῶν μεγάλων πρωτευουσῶν τῆς

Εὐρώπης. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν συναδέλφου του μεγάλης Δυνάμεως· εὗρεν αὐτὸν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ γραφείῳ ἀναγινώσκοντα τὸ ἄρτι δημοσιευθὲν περὶ "Μακεδονίας„ σύγγραμμα Βουλγάρου τινὸς Ὀφείκωφ, ἢ μᾶλλον τῆς ἐν Κωνσταντινοπόλει βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. Τὸ βιβλίον γέμει, ὡς γνωστόν, ψευδεστάτων στατιστικῶν πληροφοριῶν, ἀλλ' εἶνε μετὰ τοσαύτης ἰταμότητος καὶ πονηρίας γεγραμμένον, ὥστε μονονουχὶ παρασύρει. Ὁ ξένος πρεσβευτής, ὅστις δὲν συνεπάθει πρὸς τοὺς Σλαύους, δεικνύων τὸ βιβλίον πρὸς τὸν ἡμέτερον, καλῶς γινώσκοντα τὰ πράγματα καὶ καταδεικνύοντα τὸ ψεῦδος αὐτῶν καὶ τὸ ἀβάσιμον, προσέθηκε: — Μόνον μὲ τοιαῦτα βιβλία δύνασθε καὶ σεῖς νὰ ἐργασθῆτε ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως. Δυστυχῶς οἱ πλεῖστοι τῶν Εὐρωπαίων γινώσκουσι τὰ κατὰ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ σλαυϊκῶν πηγῶν.

Τοσοῦτον ἐπιδεξίως ἐπλαστογραφήθη ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἐθνογραφία κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ τῶν Βουλγαροφρόνων, ὥστε οὐκ ὀλίγοι τῶν Εὐρωπαίων φρονοῦσιν, ὅτι ἐξ ἀμνημονεύτου χρόνου ἡ Μακεδονία, ὅπως καὶ ἡ Θράκη, ὑπῆρξαν βουλγαρικαί. Παροδικὴ δ' ἦτο ἡ ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων ἐμφάνεια τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Οἱ ἐπὶ μισθῷ συνόντες ἐθαυματούργησαν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τοῦ αὐθαιρέτου ἐκβουλγαρισμοῦ ἑλληνικωτάτων πληθυσμῶν. Πλὴν τῶν Σλαύων, οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν ἄλλων Εὐρωπαίων ἐξηγοράσθησαν ὑπὸ τοῦ σλαυϊκοῦ χρυσίου· οἱ εὐχερῶς μισθούμενοι ἐξ οὐδεμιᾶς ἐλλείπουσιν ἐποχῆς καὶ κοινωνίας. Βεβαίως ὑπάρχουσιν εὐσυνείδητοι δημοσιογράφοι καὶ συγγραφεῖς — καὶ ἀναφέρω μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων τὸν Ἄγγλον Γκλαίνη καὶ τὸν Γάλλον Βεράρ, εὐσυνειδήτως καταδείξαντας τὰ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας δικαιώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπ' ἐσχάτων, ἀλλ' οἱ περὶ τοὺς Σλαύους

ἐργάζονται μετὰ παραδειγματικῆς τέχνης, ὅσον καὶ μοχθηρίας, διότι τοιαύτην ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τῶν ἐκμισθωσάντων αὐτοὺς εἰς τὸ ἀνόσιον ἔργον.

Ἐκὼν ἄκων ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἀποδέχεται ἀνεξετάστως τοιαῦτα δημοσιεύματα, ἐξ ὧν συμπληροῖ τὰς γνώσεις αὐτοῦ περὶ τῶν δύο τούτων χωρῶν. Πῶς νὰ μὴ πιστεύσῃ ἄνδρα, τιτλοφορούμενον καθηγητὴν γερμανικοῦ πανεπιστημίου, καὶ δὴ τοῦ ἐν Λειψίᾳ, ἀγνοῶν ὅτι οὗτος πρότερον μὲν ἦτο τεταγμένος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας, μεταμορφώσας πάντας τοὺς Ἕλληνας τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν, μέχρις Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαρνανίας, εἰς *Ἀρομούνους*, εἶτα δὲ δυσαρεστηθέντα πρὸς τοὺς πρώην πάτρονάς του καὶ πωλήσαντα τὰς ἐθνολογικὰς καὶ γλωσσολογικὰς αὐτοῦ ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Βουλγάρους, δι' ὧν μετεποίησε τοὺς τέως Ἀρομούνους! Εἶνε λυπηρὸν τὸ φαινόμενον, δεικνύει τὴν κατάπτωσιν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ· ἀλλ' ὅπως δήποτε ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν αὐτὸ ὑπ' ὄψει οἱ Ἕλληνες, προσπαθοῦντες διὰ τῶν δυνατῶν ἡμῖν νομίμων καὶ ἐντίμων μέσων ν' ἀντεπεξερχώμεθα, ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς τοιούτους καπήλους τῆς ἐπιστήμης. Δὲν παρῆλθεν εἰκοσαετία, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ Kanitz ἐδημοσίευεν ὀγκωδέστατον καὶ πολυτελέστατον σύγγραμμα γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ περὶ *Βουλγαρίας*, ἵνα γνωρίσῃ αὐτὴν ἐθνογραφικῶς καὶ ἱστορικῶς εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον. Τὸ βιβλίον ἄρχεται ὡς ἑξῆς: "la Bulgarie, ce pays qui vit naître Alexandre le grand„ . . . Κατανοεῖται ἀπὸ τοῦ πρώτου στίχου τοῦ βιβλίου τούτου τὸ πνεῦμα καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὅλης συγγραφῆς. Τί ἐπράξαμεν ἡμεῖς πρὸς τὴν ἑκάστοτε καταπολέμησιν τῶν δολοφονικῶν τούτων ἐπιθέσεων; Ἔχομεν βεβαίως ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ἱστορίαν, τὰ γεγονότα, ἀλλὰ δὲν ἀρκοῦσι ταῦτα μόνον, καλῇ τῇ πίστει ἐκτιθέμενα καὶ δημοσιευόμενα. Οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἔχουσι τὴν κα-

κοπιστίαν, τὴν πονηρίαν, δι' ἧς κατορθοῦσι νὰ ἐξαπατῶσι τοὺς μὴ ἔχοντας καιρὸν νὰ μελετῶσι τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον, δηλαδὴ διὰ τῶν εἰλικρινῶν δεδομένων τῆς ἐπιστήμης.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν μεθόδων τῆς πανσλαυϊστικῆς προπαγάνδας πρὸς ἐξαγορὰν τῶν ἐλαφρῶν συνειδήσεων, ἀρκεῖ νὰ εἴπω, ὅτι μεταξὺ τῶν τελευταίων αὐτῆς καὶ τῶν γνωστοτάτων προσηλύτων, ὑπῆρξε κατὰ τὴν παρελθοῦσαν δεκαετηρίδα ὁ ἔγκριτος Βέλγης δημοσιολόγος καὶ οἰκονομολόγος E. de Laveleye. Ἄνευ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ διτόμου αὐτοῦ συγγράμματος [1], δὲν δύναταί τις νὰ κατανοήσῃ τὸν φανατισμόν, μεθ' οὗ ἀνέλαβε ν' ἀποκαλυψῃ εἰς τὸ πεφωτισμένον εὐρωπαϊκὸν δημόσιον τὸν νοτιοσλαυϊκὸν κόσμον, τὴν Κροατίαν, τὴν Βοσνίαν, τὴν Σερβίαν, τὴν Βουλγαρίαν, χωρὶς νὰ παραλίπῃ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἃς θεωρεῖ βουλγαρικὰς χώρας, καὶ τὴν Ρωμουνίαν. Τὸ βιβλίον τοῦτο, ἀφιερούμενον δυστυχῶς εἰς τὸν Γλάδστωνα, τὸν ἀποπλανηθέντα εὐγενῆ Βρεττανὸν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀξιώσεων τῶν σλαυϊκῶν λαῶν, ἀλλ' οὐχὶ βεβαίως ἐπὶ ζημίᾳ τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὸν συγγραφέα, συνετέθη μετὰ τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ ἐκ περιηγήσεως, ἐπιχειρηθείσης ἐν ταῖς νοτιοσλαυϊκαῖς χώραις πρὸς σπουδὴν κοινωνικῶν τινων αὐτῶν θεσμῶν, ἀλλ' ἰδίᾳ τοῦ θεσμοῦ τῆς κοινοκτησίας, τῆς Ζαδρούγας, ὑπὲρ οὗ τοσοῦτον διεφέρετο ὁ κοινωνιστικάς, ὡς γνωστόν, ὑποθάλπων ροπὰς οἰκονομολόγος. Ὡς ἀφελῶς ἀφηγεῖται, μεγάλων ἔτυχε τιμῶν καὶ περιποιήσεων ἐν ταῖς σλαυϊκαῖς χώχώραις, ἃς ἐπεσκέφθη· βεβαίως δ' ἐγοητεύθη ἐξ αὐτῶν. Πρώτη αὐτοῦ ἐπίσκεψις ἐγένετο εἰς τὸν πολὺν Σλαῦον ἐπίσκοπον τῆς Γιάκοβας Στροσσμάγιερ, τὸν μέγαν ἀπόστολον τοῦ Σλαυϊσμοῦ, ἀφ' οὗ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ κηρύγματος. Ὀκτακοσίας περίπου σε-

1 La Péninsule des Balcans.

λίδας περιλαμβάνει τὸ βιβλίον τοῦ Βέλγου δημοσιολόγου· ἅπασαι δ' αὗται, μετὰ κακίστης πίστεως γεγραμμέναι, εἶνε θερμὴ συνηγορία τοῦ Σλαυϊσμοῦ, καὶ ἰδίᾳ τῆς νέας Βουλγαρίας, ὑπὲρ ἧς κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρεται. Καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἐδημοσίευε τὰς ἐντυπώσεις ταύτας, ὁ πόλεμος ἐμαίνετο μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων. Ὁ φιλόσλαυος πανηγυριστὴς δὲν διστάζει ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ νὰ λάβῃ τὸ μέρος τῶν τελευταίων, ἐξορκίζων τοὺς ἀδελφοὺς Σέρβους εἰς ὑποχώρησιν. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον καταδείκνυται ὁ σκοπὸς τῆς διτόμου συγγραφῆς, προκειμένου ν' ἀποδείξῃ διὰ προχειροτάτων ἱστορικῶν μελετῶν, κατὰ τὰς δοθείσας αὐτῷ πληροφορίας παρὰ τῶν στατιστικῶν γραφείων τοῦ Σλαυϊσμοῦ, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην ὡς σλαυοβουλγαρικὰς χώρας. Ὁ ἀφελὴς στατιστικὸς δὲν ἐδίστασε νὰ ὑπολογίσῃ τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας ὡς ἀνερχόμενον εἰς **πεντήκοντα πέντε** μόνον χιλιάδας, εὑρίσκει δὲ μέχρι τῆς σήμερον πολλούς, ἐπικαλουμένους τὰ στατιστικὰ αὐτοῦ δεδομένα [1]. Ἀλλ' ὅ τι οἰκτρότατα χαρακτηρίζει τὴν ἀνθελληνικὴν πρόθεσιν τοῦ ἀνδρός, εἶνε ὁ πόλεμος, ὃν ἐν τῷ συγγράμματί του ἐκήρυξε κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν γένει, ὡς παραιτίων τῆς ἐπὶ αἰῶνας ὑποδουλώσεως καὶ κακοδαιμονίας τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ὑποθέτω, ὅτι ὁ οἰκονομολόγος συγγραφεὺς δὲν ἐζημιώθη, οὐδ' ἀπεζημιώθη μόνον διὰ τῶν πλατωνικῶν τηλεγραφημάτων τῆς βουλγαρικῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἐν ἔτει 1885, ὡς καὶ τῶν

---

1 Οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Laveleye περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας ἀναφέρονται πολλάκις ὑπὸ δημοσιογράφων Εὐρωπαίων, ἀγνοούντων παντελῶς τὰ κατ' αὐτήν. Πρὸ τετραετίας ἐπεκαλέσθη αὐτοὺς ἔγκριτος συνεργάτης τοῦ Economiste Français. Αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ἐν τούτοις δὲν τολμῶσι νὰ ἐπικαλεσθῶσιν αὐτούς, ὡς θ' ἀποδείξω παρακατιών.

ὑποβολιμαίων εὐχαριστηρίων τηλεγραφημάτων διαφόρων βουλγαρικῶν πόλεων, κοινοτήτων καὶ σωματείων, ἅτινα μετ' εὐχαριστήσεως καταχωρίζει ἐν τέλει τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅπως δήποτε καὶ τὸ λυπηρὸν τοῦτο ἐπεισόδιον εὐρωπαϊκοῦ φιλοβουλγαρισμοῦ καὶ ἀνθελληνισμοῦ μαρτυρεῖ ἀρκούντως τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Τὸ σύστημα τῆς ἐξαγορᾶς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, δι' οὗ ὁ Σλαυϊσμὸς τοσαῦτα κατώρθωσεν, ἀνεπτύχθη ἰδίᾳ εἰς ἐπιστήμην ἐπὶ Σταμπολώφ. Ὁ ἀκατέργαστος δικτάτωρ ἐγίνωσκε τὴν σημασίαν τοῦ τύπου, ὃν ἐφοβεῖτο, ὅπως φοβοῦνται αὐτὸν πάντες οἱ ἐγκληματίαι, τούτου δ' ἕνεκα μετεχειρίζετο πᾶν μέσον πρὸς σαγήνευσιν τῶν πειναλέων ἀνταποκριτῶν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, τῶν ἑκάστοτε ἐπισκεπτομένων, πρὸς μελέτην δῆθεν, τὴν Βουλγαρίαν. Μονονουχὶ ἐσίτιζεν αὐτούς· διέτασσε νὰ ταξειδεύωσι δωρεὰν ἀνὰ τὴν ἡγεμονίαν. Τὰ ἐκ Βουλγαρίας ἀποστελλόμενα τηλεγραφήματα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας ἐσημειοῦντο εἰς λογαριασμὸν τῆς κυβερνήσεως· καί... Noblesse oblige. Ἐννοεῖται κατὰ πόσον ἀντεπροσωπεύετο ἡ ἀλήθεια ἐν τοῖς τηλεγραφήμασι τούτοις, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἀνταποκρίσεσι, ταῖς συντασσομέναις κατόπιν γεύματος εἰς βάρος τοῦ δημοσίου βουλγαρικοῦ ταμείου.

Τοιοῦτοι ἀνταποκριταὶ δὲν ἠδύναντο ἢ νὰ τονίζωσιν ὕμνους ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, παραποιοῦντες τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἤδη ἐπὶ τέλους ἐπίστευσαν καὶ πιστεύουσι καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι, ὅτι εἶνε ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, παρασκευάζων ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ μίαν τῶν ὡραιοτάτων σελίδων, δρομαίως βαίνων ἐν τῷ πολιτισμῷ, ὡς ἔγραφε πρό τινος ἐν γαλλικῇ ἐφημερίδι θαυμαστὴς τῶν Βουλγάρων.

Κατὰ τοὺς σημερινοὺς χρόνους τῆς παγκοσμίου διαφημίσεως, ἧς ὄργανον ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ἐπὶ κακῷ κατέστη ὁ τύπος, δὲν ἀρκεῖ

νὰ πράττωσι μόνον, ἔθνη ἢ ἄτομα, τὸ ἀγαθόν· συμφέρον εἶνε, πολλάκις ἐπ' ἀγαθῷ, καὶ νὰ γινώσκωσι νὰ τὸ διαφημίζωσιν. Ὑπάρχουσιν οἱ παριστάντες τὸν κώνωπα ὡς κάμιλον· εὐτυχεῖς, ἂν κατορθώσωσι νὰ ἐξαπατήσωσι τοὺς ἁπλοϊκούς! Ἐπιπόλαιοι ἀναγνῶσται τῶν ἐφημερίδων, καὶ τοιοῦτοι εἶνε οἱ πλεῖστοι, στεροῦνται τοῦ προσήκοντος χαιροῦ νὰ ἐξετάσωσιν ἐπισταμένως τὰ πράγματα, ἀποδέχονται δ' ἀβασανίστως τὰς περὶ αὐτῶν διαφημίσεις, χωρὶς νὰ ἐμβαθύνωσιν ὡς πρὸς τὰς ὑπόπτους πηγάς, ἀφ' ὧν αὗται προέρχονται. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐδημιουργήθησαν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐπιστεύθησαν οἱ θρῦλοι περὶ τῆς Νέας Βουλγαρίας καὶ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς. Οἱ δὲ Βούλγαροι ἀπεδέξαντο καὶ οὗτοι ὡς ἀληθεῖς καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐρειδομένας τὰς διαφημίσεις ταύτας, ὑπερθεματίζοντες καθ' ἑκάστην ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ἀξιώσεών των, πιστεύσαντες ἐπίσης ὅτι ἱστορικῷ τε καὶ ἐθνολογικῷ δικαίῳ εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἐν τῷ μέλλοντι ἡ ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων κυριαρχία. Οἱ πονηροὶ γελῶσιν ἐπὶ τῇ ἠλιθιότητι τῆς δημοσίας ἐν Εὐρώπῃ γνώμης, παραπλανωμένης ὑπὸ τοῦ πρώτου, καὶ τοῦ χονδροειδεστάτου, δημοσιεύματος. Σπανιώτατα θέλει εὑρεθῇ μεταξὺ αὐτῶν εὐσυνείδητος καὶ εἰλικρινής, δυνάμενος νὰ εἴπῃ ἐπὶ μέρει τὴν ἀλήθειαν, γινώσκων ἄλλως τε, ὅ τι αἱ διαφημίσεις, ἔστωσαν καὶ ὑπερβολικαί, φιλοτιμοῦσι πρὸς δρᾶσιν τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος, ἐξάπτουσαι καὶ ἐνισχύουσαι αὐτὸ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς σλαυϊκῆς πολιτικῆς, ἐξαπατώσης ἑκάστοτε τὴν Εὐρώπην καὶ μὴ δισταζούσης νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς καὶ τὰ χείριστα τῶν ὀργάνων, ἀρκεῖ τὸ ἑπόμενον γεγονός, περὶ οὗ πολὺς ἐπ' ἐσχάτων ἐγένετο λόγος ἐν τῷ τύπῳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ὁ ἥρως τοῦ ἐπεισοδίου ἦτο ἀνάξιος ἰδιαιτέρας μνείας, ἀλλ' ὀφείλω νὰ ὑπο-

βληθῶ εἰς τὴν θυσίαν ταύτην πρὸς πληρέστερον χαρακτηρισμὸν τῶν ἡρώων τῆς μακεδονικῆς προπαγάνδας. Παρέστη ἐπ' ἐσχάτων ὡς πρόμαχος τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀθίγγανός τις τὴν καταγωγήν, τὸν Σλαῦον ἐπαγγελλόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μακεδονικοῦ κομιτάτου τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης. Ἀλλ' ἀπεπέμφθη ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἕνεκα φαύλης διαγωγῆς· μετέβη εἰς Ἄγραμ τῆς Κροατίας, ἔνθα ἐδημοσίευσεν ἀριθμούς τινας ἐφημερίδος, "Μακεδονίας,, συνηγορῶν ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας αὐτῆς. Ἀλλά, μετά τινα χρόνον, στερούμενος τῶν πρὸς συντήρησιν καὶ ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος αὐτοῦ μέσων, εὗρε πρακτικὸν νὰ προβῇ εἰς ἐπίκρισιν τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς, οὗ ἕνεκα ἐξώσθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας. Οὕτω κατέστη προσωπικότης· καταφυγὼν εἰς Βιέννην, συνελήφθη ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας τῆς πόλεως, ἐν τῷ κρατητηρίῳ τῆς ὁποίας παρέμεινεν ἐπὶ μίαν νύκτα. Ἐγερθεισῶν ὑπονοιῶν περὶ τῆς διανοητικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνδρός, ἐφωτογραφήθη ὡς ἐπικίνδυνος, ἀφεθεὶς ἐλεύθερος, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ν' ἀπέλθῃ τοῦ αὐστριακοῦ ἐδάφους.

Τοιαῦτα προηγούμενα, πατριωτικὰ κατ' ἐπίφασιν, διότι βραδύτερον ἐγνώσθη ὁ ἀγυρτικὸς αὐτοῦ βίος, ἦσαν συστατικὰ διὰ τὴν ἀποστολήν, ἣν παρεσκεύαζεν ἑαυτῷ, πρωταγωνιστῇ τῆς σλαυϊκῆς ἰδέας. Μεταβὰς εἰς Γενεύην, ἐξέδωκεν αὖθις ἀριθμούς τινας τῆς "Μακεδονίας,, προσπαθῶν νὰ προσηλυτίσῃ τοὺς ἐν τῇ ἑλβετικῇ ἐκείνῃ πόλει χάριν τῶν σπουδῶν αὐτῶν παρεπιδημοῦντας Βουλγάρους. Ἀλλ' οὗτοι, μαθόντες τὸ ποιὸν τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὑποπτεύοντες μὴ προβῇ εἰς τυχοδιωκτικὰς ἀποπείρας, ἀπεκήρυξαν αὐτὸν ὡς ἀγύρτην καὶ ἐπικίνδυνον. Οὐχ ἧττον, ἄλλως ἐσκέφθη ἡ πανσλαυϊστικὴ προπαγάνδα, διαγνοῦσα ἐν τῷ ἀνδρὶ τὸ προσῆκον τῶν σκοπῶν αὐτῆς ὄργανον καὶ παρασχοῦσα αὐτῷ χρηματικὰ μέσα πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου. Ὁ

Κάπτσεφφ, διότι τοῦτο εἶνε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκδότου τῆς "Μακεδονίας„, διεφήμισε τὴν σύγκλησιν "μακεδονικοῦ Συνεδρίου„ (Meeting Macédonien) ἐν Γενεύῃ, προσκαλέσας νὰ λάβωσιν εἰς αὐτὸ μέρος ἔγκριτα πρόσωπα καὶ δὴ μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς τὸν γνώστην τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων Βεράρ, ἐξικετεύων αὐτὸν νὰ λάβῃ τὸν λόγον ἐν τῷ Συνεδρίῳ ὑπὲρ τῆς μακεδονικῆς ὑποθέσεως. Ἐδέχθη ὁ ἀνήρ, κατέβαλε δὲ εἰς τὸν ὀργανωτὴν τοῦ μακεδονικοῦ συνεδρίου καὶ τὰ μέσα τῆς εἰς Γενεύην ἐπιστροφῆς. Ὁ Βεράρ, μεταβὰς ἐπίσης εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐπείσθη, ἐξ ὅσων εἶδε καὶ ἤκουσεν ἐν αὐτῇ ὅ τι ὁ μακεδονικὸς ἥρως εἶνε χυδαῖος ἀπαταιὼν καὶ ἐπανῆλθεν ἀμέσως εἰς Παρισίους. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἀπηλπίσθη, διὸ καὶ μετέβη πρὸς ἄλλον Ἑλβετὸν ἰατρὸν τὸ ἐπάγγελμα, διευθύνοντά ποτε τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικὸν νοσοκομεῖον, καταπείσας αὐτὸν νὰ λάβῃ τὸν λόγον ἐν τῷ Συνεδρίῳ.

Παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ ἐκδότου τῆς "Μακεδονίας„ καὶ τὸ διαφέρον τῶν σλαυϊκῶν κύκλων, τὸ συνέδριον ἀπέτυχεν, ὁ δὲ ὀργανωτὴς αὐτοῦ, ἀποκηρυχθεὶς παρὰ τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ Βουλγάρων σπουδαστῶν, ἐγκατέλιπε καὶ τὴν χώραν ταύτην. Ἄδηλον, ὁποία ἔσται ἡ προσεχὴς αὐτοῦ μεταμόρφωσις. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅ τι δὲν ἐργάζεται ἐπὶ ζημίᾳ ἑαυτοῦ ὑπὲρ τῆς βουλγαρομακεδονικῆς ὑποθέσεως. Βεβαιοῦται, ὅ τι πρὸς τοῖς λοιποῖς χρηματικοῖς χορηγήμασιν ὑπὲρ τῶν προσηλυτιστικῶν αὐτοῦ ἀγώνων ἔλαβε δώδεκα χιλιάδας φιορινίων ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἤδη ἡμῖν Σλαύου ἀρχιεπισκόπου Στροσσμάγιερ. Ἀγνοῶ τίνες εἶνε τὰ πραγματικὰ θύματα τοιούτων τυχοδιωκτῶν — οἱ Σλαῦοι χορηγοί, ἢ ἡ ἀνεξετάστως πιστεύουσα καὶ ἀποδεχομένη τὰ ἑκάστοτε ἐκσφενδονώμενα αὐτῇ ψηφίσματα δημοσία γνώμη τῆς Εὐρώπης. Οὐχ ἧττον, κατά τινας πληροφορίας, οὐχὶ ὅλως ἀβασίμους, ἡ πανσλαυϊστικὴ προπαγάνδα ἐπιδιώκει ἀπό τινος

χρόνου τὰ ἑπόμενα: 1) τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Φερδινάνδου τῆς Βουλγαρίας· 2) τὴν ἐκδίωξιν τοῦ Μιλάνου ἐκ τῆς Σερβίας καὶ 3) τὴν σύστασιν σλαυϊκῆς ὁμοσπονδίας τοῦ Αἵμου ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου Νικολάου.

Πρὸ τῆς ὑπούλου ταύτης διαφημιστικῆς ἐνεργείας τῶν σλαυοβουλγαρικῶν κύκλων, τί πράττομεν ἡμεῖς, ἐπίσημοί τε καὶ ἀνεπίσημοι κύκλοι τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου; Ἀδιαφοροῦμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Γινώσκω ἐκ προσωπικῆς πείρας τοῦτο. Οἱ ἐν Εὐρώπῃ ἀντιπρόσωποι ἡμῶν ἀπαξιοῦσι νὰ ἐξέλθωσι τῆς ραστώνης αὐτῶν, τοῦ μακαρίου ἐκείνου *dolce far niente*, ὅ περ εἶνε ὁ χαρακτὴρ τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν. Ὑπάρχει ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ λεγεὼν Φιλελλήνων, τὰ μάλιστα σημαινόντων ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν, προθύμων ἑκάστοτε ν' ἀναλάβωσι τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἀπὸ πεποιθήσεως, οὐχὶ δὲ πρὸς χρηματισμόν. Σωματεῖα φιλελληνικώτατα λειτουργοῦσιν ἱδρυμένα ἔν τισι τῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν καὶ δύνανται νὰ ἱδρυθῶσι τοιαῦτα καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδιαφοροῦμεν, καθεύδοντες ἐπὶ τῶν προγονικῶν δαφνῶν καὶ οὐδαμῶς μεριμνῶντες, οὐχὶ τίνι τρόπῳ ν' ἀποκτήσωμεν φίλους, διότι ἔχομεν τοιούτους, ἀλλὰ πῶς νὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτούς. Ἐλαχίστη ἐνέργεια πρὸς τοῦτο ἄνευ θυσιῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐγκατεστημένων ὁμογενῶν, καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἤθελε προσλάβῃ παγκοσμιώτερον χαρακτῆρα, ὡς ἀγὼν ἀνθρωπίνου δικαίου κατὰ παμβασιλείας, ἀπειλούσης τὰς ἐλευθερίας τῶν λαῶν, ἧς ἡ ἐπικράτησις ἔσται ἡ ἄρνησις πάσης δικαιοσύνης.

Ζ'.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Πᾶσα ἡ μέχρι τοῦδε γενομένη ἐργασία ὑπὸ τῆς νέας Βουλγαρίας, συμπραττόντων τῶν σλαυϊκῶν ὀργάνων, ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων, πρὸς ἓν καὶ μόνον ἀποβλέπει, πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, πρὸς τὸν διὰ θεμιτῶν καὶ ἀθεμίτων μέσων ἐκβουλγαρισμὸν ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων τούτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ἀλλ' ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἐργάζεται μετὰ τακτικῆς καὶ συνέσεως ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ προγράμματος· ἐντεῦθεν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀπασχολεῖ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κατὰ πρῶτον λόγον ἐπὶ τῆς Μακεδονίας. Ταύτης ἐκβουλγαριζομένης καὶ ὁποκυπτούσης, τὸ πρόβλημα ἐλύθη. Θὰ στραφῇ πρὸς ἄλλο τμῆμα τῆς Χερσονήσου ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ.

Πάντες οἱ κύκλοι τῆς Σόφιας, ἐν ᾗ ἑδρεύει ἀπό τινος χρόνου τὸ παμβουλγαρικὸν στρατηγεῖον, ἔχουσιν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τὴν *Μακεδονίαν*. Ἡ λέξις αὕτη κατέστη τὸ σύνθημα καὶ ὁ σκοπὸς παντὸς Βουλγάρου φιλοπάτριδος. Ἡ Μακεδονία εἶνε ἡ γῆ τῆς ἱστορικῆς ἐπαγγελίας. *Ὁδὸς Μακεδονίας*· *Σύνταγμα μακεδονικόν*· πλεῖστα, ἀνάξια λόγου ἀντικείμενα ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Διὰ τὸν Βούλγαρον αὕτη εἶνε τὸ πᾶν, τοῦτο διδάσκεται καθ' ἑκάστην ἐν τοῖς

σχολείοις, ἐν τοῖς καφενείοις, ἐν πάσῃ συναθροίσει· ἀντιθέτως πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς, οἵτινες ἐνθυμούμεθα τοὺς πράγματι δούλους ἀδελφοὺς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν συνήθως σπασμωδικῶν ἐξάψεων, καταστρεφουσῶν μᾶλλον ἢ προσβιβαζουσῶν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν καὶ σημασίαν.

Αἱ ἀρχαί, οἱ ἰδιῶται καθῆκον νομίζουσι νὰ ὑποδέχωνται φιλοφρονέστατα πάντα ἐκ Μακεδονίας ἐρχόμενον εἰς Βουλγαρίαν, φιλοτιμοῦνται νὰ παρέχωσι πάντα τὰ μέσα ἐργασίας καὶ συντηρήσεως· φανατίζουσιν αὐτούς· ἐκβιάζουσιν ὑπὲρ τῆς μεγάλης βουλγαρικῆς πατρίδος, ἧς κεφαλὴ καὶ κέντρον εἶνε ἡ Σόφια. Δύο τῶν κυριωτάτων ὁδῶν τῆς Βουλγαρίας — ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῆς καὶ ἐν Φιλιππουπόλει — ἄγουσιν εὐθὺ πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Τοιοῦτος τυφλὸς φανατισμὸς εἶνε ἀκατανόητος, προκειμένου περὶ ἀκατεργάστων ἔτι πληθυσμῶν, ἐστερημένων ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς μορφώσεως, γινωσκόντων τὴν Μακεδονίαν κατ' ὄνομα μόνον, ἢ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν περὶ αὐτῆς φαντασιογραφικῶν μύθων καὶ θρύλων.

Λαός τις, ἵνα ἐνισχυθῇ ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐργασίᾳ, πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ καταληφθῇ ἐκ πίστεως, οὐχὶ τῆς ἡρέμου ἐκείνης, ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπορρεούσης, γνώμης, ἀλλ' ἐκ βιαίων αἰσθημάτων, χωρούντων μέχρι τοῦ πάθους, καθισταμένου οὕτω τοῦ ἀνθρώπου ἀνικάνου νὰ διακρίνῃ τὸ ἀληθὲς τοῦ μὴ τοιούτου, πιστεύοντος, ἄρα ἀποδεχομένου ἀνεξελέγκτως. Τὸ πιστεύω τοῦτο τῆς νέας Βουλγαρίας διετυπώθη πρὸ καιροῦ ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπεκρυσταλλώθη εἰς σύμβολον πίστεως κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς εἰκοσιπεντετηρίδος τῆς ἱδρύσεως τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐξάρχου ἀπαγγελθέντος Λ ό γ ο υ.

Δημοσιεύω ἐνταῦθα τὸ τελευταῖον αὐτοῦ μέρος, πρὸς κατανόησιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν διδάσκονται, σκέπτονται καὶ ἐνερ-

γοῦσιν οἱ Βούλγαροι. Μὲ τοιοῦτο πιστεύω ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἀναγκαίως ὁ φανατισμός, ὁ σήμερον κατέχων πάντα λαλοῦντα τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ πιστεύοντα εἰς μίαν μεγάλην Βουλγαρίαν, ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Δουνάβεως, μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

"Τοῦτο — τὸ Πατριαρχεῖον — εἶνε καὶ σήμερον ὁ μόνος καὶ αἰώνιος ἐχθρὸς ἡμῶν, ὅστις μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀγωνιζώμεθα καὶ νὰ ἐνοχλῶμεν τὴν σουλτανικὴν κυβέρνησιν, παρ' ἧς ἀπεκδεχόμεθα πᾶν ὅ τι αὐτὸ τὸ Πατριαρχεῖον ὤφειλε νὰ ἐπιδικάσῃ ἡμῖν. Ἀλλὰ τί δύναται τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἐθνικότητος αὐτοῦ ἀπαιτεῖ τὰ δικαιώματά του παρὰ κυβερνήσεως, ἥτις ἐδοξάσθη, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, διότι σέβει τὴν ἐθνικότητα τῶν ὑπηκόων της καὶ προασπίζει αὐτήν; Ὁποῖον συμφέρον θὰ εἶχεν ἡ κυβέρνησις αὕτη νὰ λυπήσῃ τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος, εὐνοοῦσα πρὸς ζημίαν του τὴν *μεγάλην ἰδέαν* τοότου ἢ ἐκείνου τοῦ κρατιδίου, ὁπόταν διὰ τοῦ μέσου τούτου οὐδένα δύναται νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ οὐδενὶ νὰ προσεταιρισθῇ. Διὰ τοῦτο δὲν θέλω νὰ εἴπω, ὅτι πρέπει "νὰ σταυρώσωμεν τὰς χεῖράς μας καὶ ἄνευ καταβολῆς κόπων, ἀγώνων καὶ θυσιῶν νὰναμένωμεν, ὅπως τὰ πάντα μᾶς ἔλθωσιν ἕτοιμα. Ἐκεῖνο, ὅ περ ἔθνος τι δὲν ἀπέκτησε διὰ θυσιῶν; δὲν τὸ ἐκτιμᾷ[1] καὶ εἶνε ἀνίκανον νὰ διατηρήσῃ ἐν ἀντιξόοις περιστάσεσιν. Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ πράξωμεν, ὅπως οἱ ἀγῶνες ἡμῶν ἐν τῷ μέλλοντι στεφθῶσιν ὑπὸ ἐπιτυχίας;

"Α΄) Τὸ συντελεστικώτατον μέσον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σουλτανικοῦ φιρμανίου (τοῦ φιρμανίου τοῦ ἐπιτρέποντος νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐξαρχίας καὶ αἱ ἐπαρχίαι

---

1 Θαυμαστὴ ὁμολογία διὰ Βούλγαρον!

ἐκεῖναι, ὧν τὰ δύο τρίτα τοῦ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ ἤθελον ζητήσῃ νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτῆς), εἶνε ὅπως πᾶς πνευματώδης καὶ ἀνεπτυγμένος ἀνήρ ἱερεύς, ἰατρός, δικηγόρος καὶ ἔμπορος, θεωρῇ ὡς καθῆκον αὐτοῦ νὰ καταστῇ ἀπόστολος τῆς ἰδέας ταύτης μεταξὺ τῶν *ἀποπεπλανημένων καὶ ἀμαθῶν ἀδελφῶν*. Οἱ διδάσκαλοι ἰδίᾳ, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, ὀφείλουσιν οὐ μόνον νὰ μεταδίδωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τὰς ἀναγκαίας γνώσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ μορφῶσιν αὐτοὺς ἐν *πνεύματι ἐθνικῷ, νὰ ἐμπνεύσωσιν ἀγάπην καὶ σεβασμὸν πρὸς πᾶν ὅ τι ἐθνικῶς ἀνήκει* αὐτοῖς, νὰ ἐξηγῶσι δὲ εἰς τοὺς προὔχοντας τῶν κοινοτήτων, ὅτι ἡ φιλογένεια ἀπαιτεῖ, ὅπως *ὑπὲρ τῶν κοινῶν πραγμάτων τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεώς* των θυσιάζωνται αἱ ἀτομικαὶ φιλοτιμίαι, τὰ πάθη καὶ τὰ πείσματα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, διότι τὸ λόγιον *ἡ ἕνωσις κάμνει τὴν ἰσχὺν* εἶνε ὁ πρώτιστος ὅρος πρὸς ἐπιτυχίαν παντὸς κοινωφελοῦς ἔργου.

"Β΄) Μετὰ μεγίστης ἀγανακτήσεως δέον ν' ἀποκρούωνται αἱ ἀπειλαί, αἱ κολακεῖαι, αἱ πρὸς ἐξώνησιν ἀπόπειραι οἱασδήποτε προπαγάνδας, ἧς σκοπὸς εἶνε νὰ ἐνσπείρῃ τὴν διχόνοιαν καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ νὰ παρακωλύῃ τὴν πρόοδον τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως. Δέον νὰ γίνηται ἀκριβὴς διάγνωσις τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ καθήκοντος διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν πανουργιῶν καὶ σοφισμάτων, δι' ὧν συνεχῶς ἐπιζητεῖται ἡ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος θεραπεία ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ὅσοι δὲ φωραθῶσι κερδοσκοποῦντες ἐπὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐθνότητος αὐτοῦ νὰ θεωρῶνται προδόται τῆς πατρίδος.

"Γ΄) Οὐ μόνον οὐδεὶς ὀφείλει ἕνεκα τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος νὰ προξενῇ βλάβην εἰς τὸ κοινὸν καλόν, οὐ μόνον δὲν πρέπει νὰ μένῃ ἀδιάφορος, ἀλλὰ πάντες δέον νὰ ὦσιν ὑποχρεωμένοι, ἕκαστος κατὰ τὸ ἐνὸν αὐτοῖς καὶ κατὰ τὴν κοινωνικὴν θέσιν

καὶ νὰ πράττωσι πᾶν τὸ συντελεστικὸν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ.

"Ἐπειδὴ δέ, κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, ἡ σωματικὴ δύναμις οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἔχει ἀξίαν, ἐν ᾧ ἡ μεγάλη ἀξία ἔγκειται ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, διότι ἡ ἐργασία ὑπομισθίου ἀνθρώπου ἀξίζει, ὅσον καὶ ἡ ἐργασία τοῦ κτήνους, διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς, ὅσον πτωχοὶ καὶ ἂν ὦσιν, ὀφείλουσι νὰ μὴ δαπανῶσιν ὀλιγώτερον χρῆμα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων των, ἀφ' ὅσον δαπανῶσι πρὸς τροφὴν καὶ ἐνδυμασίαν αὐτῶν. Ἐμβαθύνετε ἐν τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ, ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει ἄλλη σωτηρία ἐκτὸς τῆς μαθήσεως καὶ μὴ φείδεσθε δαπάνης, ὁπόταν πρόκειται περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων σας καὶ τοῦ ἔθνους.

. . . . . .

"Ἀκολουθεῖτε τὴν συμβουλὴν τοῦ Εὐαγγελίου: *Κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν*· ἀλλὰ κρούετε τακτικῶς καὶ ἀδιακόπως, μέχρις οὗ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

"Κρούειν ἅπαξ τοῦ ἔτους ἢ καθ' ἑξαμηνίαν δὲν εἶνε κρούειν. Τὸ κρούειν καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν εἶνε κρούειν. Οὕτω πράξατε, ὥστε τὰ κοινὰ ἡμῶν πράγματα ἐν Βουλγαρίᾳ νὰ εἶνε ἡ διαρκὴς ὑμῶν σκέψις, σκέψις μὴ ἐξερχομένη τῶν κεφαλῶν ὑμῶν μηδὲ ἡμέραν μηδὲ νύκτα, σκέψις ἐκδηλουμένη διὰ τῶν ἔργων ὑμῶν. . . .

"Προσέλθετε λοιπὸν ἐν ἐθνικῇ συνειδήσει, κυριεύθητε ἐκ πάθους πρὸς τὰ συμφέροντα ὑμῶν ὡς Βουλγάρων, μελῶν μιᾶς ἐθνότητος. καταρτίσατε τὰς κοινότητας ὑμῶν καὶ δι' αὐτῶν τὰς ἐκκλησίας, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ κοινοτικὰ πράγματα ἐν πνεύματι ὁμονοίας καὶ ἀδελφώσεως.

"Αἰτεῖτε ἀκαταπαύστως καὶ ἐπιμόνως (κατὰ τὸ αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν τοῦ Εὐαγγελίου) νὰ διορισθῶσιν ἀρχιερεῖς ἐν

ταῖς ἐπαρχίαις ὑμῶν, ἵνα πᾶν μέλος τῆς ἐπαρχίας ἔχῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀρχιερέως προστάτην τῶν πνευματικῶν συμφερόντων ἐνώπιον τῆς ἀρχῆς καὶ ἵνα διὰ τοῦ ἀρχιερέως διατελῆτε ἅπαντες ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῆς πνευματικῆς ὑμῶν μητρός, τῆς Ἐξαρχίας. Οὕτω διωργανωμένοι καὶ πειθαρχοῦντες ὑπὸ μίαν ἐθνικὴν πνευματικὴν ἀρχήν, ἀντὶ νὰ ἐκλαμβάνησθε ὡς Ἕλληνες καὶ νὰ παρουσιάζησθε ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ κόσμου ὑπὸ Ἑλλήνων ἀρχιερέων, οἵτινες οὐδέποτε θὰ ἐπιθυμήσωσι τὴν ἠθικὴν ὑμῶν ἀνόρθωσιν, θὰ παρουσιάζησθε ὡς ὀρθόδοξος βουλγαρικὴ κοινότης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θ' ἀναπτυχθῆτε καὶ θὰ προοδεύσητε διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ εὐημερήσητε καὶ ὑλικῶς. . . .„

Ὁ λόγος οὗτος ἀπηγγέλθη τὸ πρῶτον καὶ ἐξετυπώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς σουλτανικῆς ἐξουσίας, τούτου δ' ἕνεκα ἡ φράσις αὐτοῦ εἶνε ὅπως δήποτε μεμετρημένη. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ Βούλγαρος δημαγωγὸς δὲν διστάζει νὰ ἐπιρρίψῃ ἐπ' αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς τὴν εὐθύνην τῶν δεινοπαθημάτων τῆς Βουλγαρίας. "Τὸ Πατριαρχεῖον, λέγει, εἶνε καὶ σήμερον (ἀφοῦ ἦτο καὶ πρότερον!) ὁ μόνος καὶ αἰώνιος ἡμῶν ἐχθρός, δηλαδὴ ὁ Ἑλληνισμός· τούτου ἄρα ἡ ἐξόντωσις εἶνε τὸ ἐπιβεβλημένον ἡμῖν καθῆκον.

Λαός, διὰ τοιούτων διδαγμάτων ἀνατρεφόμενος, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ φανατισθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, νὰ καταληφθῇ ἐξ ἑλληνικῆς ἐχθροπαθείας. Πάντες οἱ τέως κρατοῦντες δεσμοὶ συγγενείας, φιλίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὁσημέραι χαλαροῦνται· εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν σικχαμερὸν φυλετικὸν στοιχεῖον, καθ' οὗ θεωροῦνται ἐπιτετραμμένα τὰ πάντα.

*
* *

Ἕκαστος βουλγαρικὸς πολιτικός, ἀναλαμβάνων τὴν ἐξουσίαν θεωρεῖ καθῆκον ἑαυτοῦ καὶ ἐπιδίωξιν δημοτικότητος νὰ καταπολεμήσῃ τὸν ἐν τῇ χώρᾳ Ἑλληνισμόν, τὴν ἐνσάρκωσιν ταύτην τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡσεὶ τοῦτο καὶ πάλαι καὶ νῦν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ ἐποιεῖτο ἢ ποιεῖται τὴν ἐλαχίστην διάκρισιν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ μὴ τοιούτων. Πρὸς τῷ κομματισμῷ αὐτῆς ἡ βουλγαρικὴ πολιτικὴ πασῶν τῶν κυβερνήσεων εἶνε ἐθνική, ἄρα ἀνθελληνική. Εἴτε ἀποκλίνει πρὸς τὴν Τριπλῆν συμμαχίαν, εἴτε πρὸς τὴν Ρωσσίαν, εἴτε ὑποκρίνεται φιλίαν πρὸς τὴν κυρίαρχον δύναμιν, εἴτε ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτῆς καὶ συνωμοτεῖ καὶ ἀπειλεῖ, εἷς τυγχάνει ὁ σκοπός, ὁ θρίαμβος τοῦ Βουλγαρισμοῦ. Τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ χορηγίᾳ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἐν γένει ἱδρύονται σύλλογοι, σκοπὸν κατ' ἐξοχὴν ἔχοντες, πρὸς τῷ προσηλυτισμῷ τῶν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων, τὴν ἐξόντωσιν, καὶ διὰ τοῦ φόνου ἐπίσης, παντὸς Ἕλληνος ἢ ἑλληνοφρονοῦντος.

Δυστυχῶς δὲν στεροῦνται ἐπιτυχίας αἱ ἐνέργειαι αὗται. Ὁ ἐπιμένων νικᾷ. Ὅ τι χαρακτηρίζει τὴν σημερινὴν ἐνέργειαν τῶν Βουλγάρων εἶνε οὐχὶ ὁ νοῦς, ἡ ἀλήθεια, τὸ δίκαιον, τὰ πράγματα, ἀλλ' ἡ μέθοδος, ἡ ἐπιμονή, ἡ στρατιωτικὴ σύνταξις. Δὲν δύνανται ἄρα νὰ καταστῶσι ταῦτα μιᾷ τῶν ἡμερῶν δυνάμεις ἀδάμαστοι πρὸς ἐπίτευξιν τῶν βουλγαρικῶν πόθων, τῶν σλαυϊκῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνεπανόρθωτον βλάβην τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου; Οἱ πρωταγωνισταὶ κηρύττουσι καὶ διδάσκουσιν, ὁ δὲ λαὸς τυφλῶς παρακολουθεῖ, χωρὶς νὰ ἐννοῇ περὶ τῶν συμβαινόντων, ἅτινα, ὅσον εἶνε δι' αὐτὸν ἀκατάληπτα, τοσοῦτον καὶ ἐπιδρῶσι ζωηρότερον.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας ἀνήκει βεβαίως εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ νήματα τῆς πολιτικῆς τῆς ἡγεμονίας δὲν ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν χειρῶν τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς. Βεβαιοῦται, ὅτι ἐν πάσαις ταῖς μεγάλαις πολιτικαῖς σκέψεσι καὶ ἀποφάσεσι τῶν βουλγαρικῶν κυβερνήσεων δὲν εἶνε ἀμέτοχος ὁ ἐν Σόφιᾳ διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Ρωσσίας· οὗτος εἶνε ὁ *ἀνθύπατος* τοῦ πανσλαυϊσμοῦ. Ἐννοεῖ νὰ διοικῇ τὴν Βουλγαρίαν, ὡς αὐτὸς νομίζει, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τῶν προϊσταμένων. Βεβαίως ἀλλαχοῦ τὸ τοιοῦτο δὲν θὰ ἦτο ἀνεκτόν. Ἀλλ' ἐν Βουλγαρίᾳ ἡ ἀπὸ τῆς Ρωσσίας ἐξάρτησις θὰ ἐξακολουθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Τί θὰ ἦτο ἄνευ τῆς συνδρομῆς, ἣν παρέσχεν αὐτῇ ὁ Ρῶσσος αὐτοκράτωρ;

Καὶ ἐν τούτοις, παρὰ τὴν τοιαύτην ἔλλειψιν συναισθήσεως καὶ ἀξιοπρεπείας, οἱ πολιτικοὶ τῆς Βουλγαρίας δὲν διστάζουσι νὰ διεκδικῶσιν ὑπερτέραν ἐνέργειαν, μέχρις ἀφορήτου ἀδικίας προβαίνουσαν, πρὸς τὰς ἐν τῇ χώρᾳ μειονότητας. Πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὑπάρχει τὸ ἀντισημιτικὸν ζήτημα, ἐν Βουλγαρίᾳ τὸ *ἀνθελληνικόν*. Πάντα τὰ κόμματα συμφωνοῦσιν ἐν τούτῳ, ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν Ἑλλήνων ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ ἐν τούτοις γίνεται λόγος ὑπ' αὐτῶν περὶ *βουλγαρικῆς παροικίας* ἐν Ἀθήναις, ἴσως διότι θεωροῦσι τοὺς ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ ἐγκατεστημένους Μακεδόνας καὶ Θρᾷκας Βουλγάρους. Δὲν αἰδοῦνται νὰ ὑποστηρίζωσιν ἐν τῷ βουλγαρικῷ τύπῳ ἰσχυροὶ πολιτευόμενοι, οἷος ὁ Καραβέλωφ, ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἐν Βουλγαρίᾳ πρέπει νὰ εἶνε διάφορος διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ διάφορος διὰ τοὺς Βουλγάρους.

Ἀποσπῶ τεμάχιον ἄρθρου τοῦ ἀνδρός, ἐπιτιθεμένου κατὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πολιτικῆς τῆς πατρίδος αὐτοῦ, προκειμένου περὶ ὑποθέσεως, ἐκδικασθείσης ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν δικαστηρίων ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ἀξιώσεων.

"Πολλάκις ἠσχολήθημεν ἐν τῇ ἐφημερίδι ἡμῶν περὶ τῆς θέσεως τῶν ἀλλοεθνῶν καὶ ἀλλοθρήσκων μειονοψηφιῶν, τῶν οἰκουσῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἡγεμονίᾳ καὶ πολλάκις ὑπεδείξαμεν τίνι τρόπῳ αἱ μειονοψηφίαι αὗται, συνενούμεναι πότε μετὰ τοῦ ἑνὸς καὶ πότε μετὰ τοῦ ἑτέρου πολιτικοῦ κόμματος, κατορθοῦσι ν' ἀποκτῶσι διάφορα προνόμια, νὰ καρπῶνται ὠφέλη καὶ ν' ἀπολαύωσι μεγαλειτέρων δικαιωμάτων καὶ αὐτῆς τῆς πλειοψηφίας καὶ τέλος οὐδόλως νὰ ὑφίστανται βάρη καὶ ὑποχρεώσεις.

"Ὁ κομματισμὸς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἔχει τυφλώσῃ τοὺς Βουλγάρους, ὥστε οὗτοι οὐδεμίαν ἀποδίδουσι πλέον προσοχὴν εἰς ἐθνολογικὰ ζητήματα. Οὐχὶ ἅπαξ ἐγράψαμεν ἐν ταῖς στήλαις ταύταις περὶ τῶν διαφόρων κτημάτων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἅτινα σήμερον εὑρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἑλληνικῶν μειονοψηφιῶν, χωρὶς αὗται νὰ ἔχωσιν οὐδὲν πρὸς τοῦτο δικαίωμα, ἡρμηνεύσαμεν δὲ τὰς περὶ τούτων διατάξεις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Φιρμανίου τῆς Ἐξαρχίας, ὧν ἡ ἐφαρμογή, ὡς εἶνε ἐπιτακτικὴ ἐν Βουλγαρίᾳ, δέον νὰ εἶνε τοιαύτῃ καὶ ἐν Τουρκίᾳ, καταδείξαντες ὅτι εὐθὺς ὡς τὸ ἓν ἐκ τῶν μερῶν θεωρεῖ ἑαυτὸ ἐλεύθερον πάσης ἐκ τοῦ Φιρμανίου τούτου προερχομένης ὑποχρεώσεως, ἐπίσης καὶ τὸ ἕτερον δικαιοῦται πληρέστατα νὰ μὴ ὑποβάλληται εἰς τὰς ἐξ αὐτοῦ ἀπορρεούσας ὑποχρεώσεις. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐξαρχία καὶ οἱ ἐν Τουρκίᾳ Βούλγαροι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τῶν ἡμετέρων συμβουλῶν, ὡς καλῶς γινώσκοντες τάς τε διατάξεις τοῦ Φιρμανίου καὶ τὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. Οὗτοι καλῶς γινώσκουσιν, ὅτι ἐφ' ὅσον οἱ Ἕλληνες ἀρχιερεῖς δὲν ἐγκαταλιμπάνουσι τὴν Ὄχριδα, τὰ Σκόπεια, τὰ Βελισσά, τὸ Φιρμάνιον ἀπόλλυσι τὴν σημασίαν αὐτοῦ, ἡ δὲ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία δικαιοῦται νὰ πέμπῃ ἀρχιερεῖς πανταχοῦ, ὅπου ὑπάρχουσι Βούλγαροι. Οἱ ἐν Τουρκίᾳ Βούλγαροι

ἔχουσιν ἐπίγνωσιν τῶν ἑαυτῶν δικαιωμάτων ὡς ἐθνότητος καὶ γινώσκουσι γενναίως νὰ παλαίωσιν ὑπὲρ αὐτῶν.

"Μαθημάτων ἔχομεν ἀνάγκην ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ Βούλγαροι, ἐπειδὴ εἴμεθα λίαν ἁπλοϊκοί, λίαν λιπόψυχοι. Μόνον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἡγεμονίᾳ ἠδύνατο νὰ συμβῇ ὅ τι ἐγένετο μὲ τοὺς Ἕλληνας, ν' ἀποδοθῇ δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς ἡ μονὴ τῆς Βελαστίτσας, κειμένη ἐν τῇ περιφερείᾳ βουλγαρικοῦ δήμου, ἀναγνωρίζοντος τὴν Ἐξαρχίαν. Τὸ τοιοῦτο κατ' οὐδένα τρόπον θὰ συνέβαινεν ἐν Τουρκίᾳ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Μόνον παρ' ἡμῖν ἠδύνατο νὰ συμβῇ ἐκεῖνο, ὅ περ ἐγένετο ἐν Στενημάχῳ, νὰ ἐπιστραφῇ δηλονότι εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁπότε ἡ πλειοψηφία τῶν ἐνοριτῶν τοῦ ναοῦ τούτου ἀναγνωρίζει τὴν Ἐξαρχίαν. Μόνον ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἡγεμονίᾳ δύναται νὰ εὑρεθῇ ἐφημερίς, συντασσομένη ὑπὸ πρώτης δυνάμεως φιλολόγων καὶ ἀξιοῦσα ν' ἀσχολῆται περὶ τῆς ὑψηλῆς πολιτικῆς, ἤτοι νὰ ζητῇ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς Ἐξαρχίας καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Βουλγάρων ἀναγνώρισιν ἐκ νέου τοῦ Ἕλληνος Πατριάρχου. Πάντα ταῦτα μόνον παρ' ἡμῖν ἠδύναντο νὰ γίνωσι, διότι πάντες κατελήφθημεν ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τοῦ εὐκόλου πλουτισμοῦ εἰς βάρος τοῦ Κράτους. . . ."

Ἀγνοῶ κατὰ πόσον ἔχει δίκαιον ὁ Βούλγαρος οὗτος Κάτων, ὁ οὕτωσὶ ἰταμῶς ἐπικηρύττων τὴν ἐξόντωσιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐπιρρίπτων κατὰ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀνταγωνιστῶν, τῶν λειτουργῶν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας καὶ παντὸς μὴ ὁμοφρονοῦντος τὴν μομφήν, ὅτι πάντες κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τοῦ εὐχεροῦς πλουτισμοῦ εἰς βάρος τοῦ κράτους. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱεραποστόλου τῆς Ἐξαρχίας εὑρίσκει πλήρη ἀπήχησιν ἐν Βουλγαρίᾳ. Τὸ ἤδη μνημονευθὲν ἐπεισόδιον τῆς Κοινότητος Βάρνης, ἐπιζητησάσης δικαστικῶς τὴν ἀνάκτησιν τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Κωνσταν-

τίνου, ἀπὸ αἰώνων ἀνηκούσης εἰς αὐτὴν μετὰ τῶν κτημάτων. ἅτινα ἐνέμετο ἡ ἑλληνικωτάτη αὕτη κσινότης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὅ περ δὲν εἶνε τὸ μόνον, δέον νὰ διδάξῃ τὸν Ἑλληνισμὸν περὶ τοῦ πρακτέου, πρὸς ἀποσόβησιν ἐν τῷ μέλλοντι δεινοτέρων δοκιμασιῶν. Ὅταν πολιτικὸς ἀνήρ, ἐκ τῶν ἀξιούντων νὰ διοικήσωσι τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐπαγγελομένων τὴν ἠθικοποίησιν αὐτῆς καὶ τὴν ἀναγέννησιν, ἐκφράζεται κατὰ τοιοῦτον σκαιὸν τρόπον περὶ τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς ἐν αὐτῇ μειονοψηφίας, εἰς ἣν ἀρνεῖται πᾶν δίκαιον, εὐνόητον τί συμβαίνει ὄπισθεν τῶν παρασκηνίων τῆς βουλγαρικῆς διοικήσεως.

Ἡ μεθοδικὴ αὐτῆς πολιτικὴ βαίνει ἐπὶ σχεδίου — οἰκονομικὴ ἐξάντλησις τῶν τε ἀτόμων καὶ τῶν Κοινοτήτων, τῶν ἐμμενουσῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πίστει· τὰ λοιπὰ εὐνόητα. Οἱ Ἕλληνες, στερούμενοι τῶν πρὸς ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῶν διαπαιδαγώγησιν μέσων, θὰ ὑποκύψωσιν ἐπὶ τέλους, θὰ παραδοθῶσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐκλείπουσα ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐδάφους ἡ φυλετικὴ μειονοψηφία δὲν θὰ ἐνοχλῇ τοῦ λοιποῦ τὰ εὐερέθιστα νεῦρα μεγαλοπραγμόνων πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἀφιερωμένων ἐλευθέρων εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῶν μεγαλουργῶν αὐτῶν σχεδίων — τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῶν κλεπτῶν τοῦ δημοσίου πλούτου . . .

*
* *

Scripta manent. Δὲν ἀναγράφω προσωπικὰς μόνον κρίσεις περὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ πραγμάτων καὶ ἀντιλήψεις, δυναμένας ν' ἀμφισβητηθῶσιν ἢ νὰ διαψευσθῶσιν ὑπὸ τῶν διαφερομένων. Παραθέτω ἐνταῦθα πραγματικὰ γεγονότα, εὐελπιστῶν, ὅτι θέλω κατορθώσῃ ἐπὶ τέλους νὰ ἐξεγείρω τὴν ἀναισθητοῦσαν ἐθνι-

κὴν ψυχήν, συγκινουμένην μόνον κατὰ περιόδους ἐκρύθμως καὶ ἀτασθάλως ὑπὸ τὸ κράτος ἐκτάκτων διαταράξεων, ἀλλ' οὐδὲν ἀγαθὸν καὶ σκόπιμον πραγματοῦσαν, πίπτουσαν δ' αὖθις μετὰ τὴν νοσηρὰν ἐξέγερσιν εἰς τὴν προτέραν ἀναισθησίαν καὶ νάρκην, διαρκούσης τῆς ὁποίας οἱ ἐχθροὶ κατακτῶσιν ἔδαφος ὁσημέραι ἐπὶ ἀνυπολογίστῳ ἡμῶν ζημίᾳ.

Τί δέον λοιπὸν νὰ πράξῃ σήμερον ὁ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ Ἑλληνισμὸς πρὸ τῆς τοιαύτης κατ' αὐτοῦ διεξαγομένης δολοφονίας;

Φρονῶ, ὅτι καθῆκον ἔχει ἁρμοδίως ν' ἀπευθυνθῇ εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, τὴν ἐπικυρίαρχον, δυνάμει τοῦ Οργανικοῦ Νόμου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παραβιασθέντος ἐν ἔτει 1885 διὰ τοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ νὰ ζητήσῃ δικαιοσύνην, ἐπαναφορὰν δηλαδὴ τοῦ προτέρου καθεστῶτος. Οἱ συμπολῖται τῶν Ἑλλήνων τούτων Ὀθωμανοὶ τῆς Ἐπαρχίας δὲν θὰ διστάσωσι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ συμπράξωσιν, ἐπικαλούμενοι τὴν παρέμβασιν τῆς κυριάρχου Δυνάμεως, ἥτις ἐν πάσῃ περιπτώσει δύναται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὸ διάβημα τοῦτο καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἐν εὐθέτῳ στιγμῇ ὅ τι δέον.

Καθῆκον ἔχει ἐπίσης ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἧς ἡ ἀποστολὴ δὲν περιορίζεται μόνον μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐπεκτείνεται λόγῳ καταγωγῆς καὶ ἀλληλεγγύης καὶ μεταξὺ τῶν ἀλυτρώτων, νὰ ἐργασθῇ κατὰ δύναμιν πρὸς καταπολέμησιν τῶν τοιούτων ροπῶν τῶν Βουλγάρων, οἵτινες, περατοῦντες τὸ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξολοθρευτικὸν αὐτῶν ἔργον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἐρρωμενέστερον καὶ δραστηριώτερον θέλουσιν ἐξακολουθήσῃ αὐτό, κατὰ τὸ ἀρχικὸν πρόγραμμα, ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου, πρὸς τὸ Αἰγαῖον, παντοῦ ὅπου ὠθεῖ αὐτοὺς ἄμετρος καὶ μεγαλομανὴς φιλοδοξία. Καὶ ἐπὶ τέλους πᾶσαι αἱ ἐθνικαὶ δυνάμεις,

συσπειρούμεναι περὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ διεύθυνσιν, ὀφείλουσι ν' ἀναλάβωσι τὸν ὑπέρτατον κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἀγῶνα, διαμαρτυρόμεναι πρὸ τῆς δημοσίας ἐν Εὐρώπῃ γνώμης.

Οἱ Ρωμοῦνοι καὶ οἱ Σλαῦοι ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ, οἱ Δανοὶ καὶ οἱ Γάλλοι ἐν τῇ γερμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, οἱ Ἰρλανδοὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, αὐτοὶ οἱ Πολωνοί, ἡ προγεγραμμένη τῆς ἱστορίας φυλή, ἐν Ρωσσίᾳ, ἐπιλαμβάνονται πάσης εὐκαιρίας, ἵνα διαμαρτυρηθῶσι κατὰ τῆς πολιτικῆς ἀδικίας, ἥτις πιέζει αὐτούς, εἰ καὶ πολλοὶ ἐκ τούτων διατελοῦσιν ἐν πληρεστάτῃ ἰσονομίᾳ μετὰ τῶν συνοίκων λαῶν. Οἱ Ἕλληνες στεροῦνται καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς διαμαρτυρίας κατὰ τῶν Βουλγάρων;

Σιωπῶντες, ὑπομένοντες, καρτεροῦντες, οὐδὲν κατορθοῦμεν. Ἂν δὲν εἴμεθα εἰς κατάστασιν νὰ λάβωμεν πρωτόβουλόν τινα σκέψιν καὶ ἀπόφασιν, ἃς διδαχθῶμεν τοὐλάχιστον ἐκ τῆς ἐξαρχικῆς φιλοσοφίας:

Ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε . . . καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται!...

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

Η'.

ΣΛΑΥΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε. Ἡ συμβουλὴ αὕτη, ἣν ἐπισήμως ἐξήνεγκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Ἔξαρχος τῶν Βουλγάρων, ἀποδείκνυται ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι εἶνε λογικωτάτη καὶ ἀνυσιμωτάτη. Ἀφ' ἧς ἡμέρας καθιδρύθη ὑπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ συνελθούσης Εὐρώπης ἡ βουλγαρικὴ ἡγεμονία, οἱ Βούλγαροι ἐξακολουθοῦσι ζητοῦντες· δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι δὲν εὑρίσκουσιν. Ἐν μιᾷ εἰκοσαετίᾳ μετεβλήθησαν καταπληκτικῶς τὰ κατ' αὐτοὺς πράγματα. Ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν ἀκόπως καὶ ἀναιμάκτως, χωρὶς νὰ διαταραχθῇ τὸ παράπαν ἐν αὐτῇ ἡ τάξις· ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον τοσαῦτα ἔκτοτε βεράτια, τουτέστιν ἐπίσημον παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἀναγνώρισιν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαίων ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν ἐπαρχίαις αὐτῆς ἀναμίκτου πληθυσμοῦ καὶ δὴ ἑλληνικοῦ, πρὸς βλάβην τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν συνοίκων λαῶν. Δὲν ἐκορέσθησαν ἐκ τῶν κτήσεων τούτων· ἡ ὄρεξις ἀναπτύσσεται, καθ' ὅσον ἡ πολιτικὴ αὐτῶν εὐδοκιμεῖ καὶ κατισχύει πάσης ἀντιθέτου ἐπιρροῆς. Καὶ θὰ εὐδοκιμῇ ἡ πολιτικὴ αὕτη, καὶ θὰ λαμβάνῃ κῦρος ὁσημέραι, ἐφ' ὅσον αἱ λοιπαὶ ἐθνικότητες τῆς Μακεδονίας, αἱ μὴ βουλγαρικαί, τηροῦσι πρωτοφανῆ σιγὴν καὶ

ἀδιαφορίαν, οἱονεὶ ἀναγνωρίζουσαι τὰ ἐπ' αὐτῶν διατυμπανιζόμενα δίκαια τῶν Βουλγάρων, ἐφ' ὅσον ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δωρεῖται οὐχὶ τῇ καλάθῳ, ἀλλὰ τῷ κοφίνῳ.

Ἡ ἐν Σόφιᾳ κυβέρνησις, ὅσον καὶ ἂν κατέχηται ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ταύτης βουλιμίας πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τελεσθέντος ἀδικήματος, ὅσον καὶ ἂν σπεύδῃ, ἕνεκα οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν αἰτίων, νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σλαυϊκὸν σχέδιον τῆς *Μεγάλης Βουλγαρίας* τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, δὲν τολμᾷ ἐν τούτοις ν' ἀναλάβῃ ἀμέσως τὴν εὐθύνην, τοὐλάχιστον πρὸς τὸ θεαθῆναι, τῆς συνεχοῦς διαταράξεως τῶν ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων. Ἀλλ' ἐργάζεται, σκοπιμώτερον ἔτι καὶ πραγματικώτερον, διὰ καταλλήλων ὀργάνων. Τὰ ὄργανα ταῦτα εἶνε τὰ λεγόμενα μακεδονικὰ κομιτάτα τῆς Σόφιας, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτοστατεῖ ἡ περιλάλητος ἀνὰ τὴν Βουλγαρίαν Ἑταιρεία τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου! Οἱ προϊστάμενοι τῶν σωματείων τούτων εἶνε οἱ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διευθύνοντες τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς ἡγεμονίας, συνεννοούμενοι μετὰ τῶν κυβερνήσεων οἱουδήποτε πολιτικοῦ χρώματος, λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν ἐπιχορηγήσεις, συνιστῶντες τὰ πρὸς τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν κατάλληλα πρόσωπα, τὰ δυνάμενα νὰ ἐργασθῶσιν ἀποτελεσματικῶς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἐμπνέοντες καὶ ἐμπνεόμενοι, ἐκπροσωποῦντες ἐν συνόλῳ τὴν ἐθνικὴν γνώμην τῆς Βουλγαρίας. Τῶν τοιούτων σωματείων ἡ ἵδρυσις καὶ ἡ ἐνέργεια μόλις χρονολογεῖται ἀπὸ εἰκοσαετίας· καὶ ἐν τούτοις τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἄξια πολλοῦ λόγου· συνεκίνησαν διὰ δημοσιευμάτων, διὰ ψηφισμάτων, διὰ γεωγραφικῶν καὶ ἐθνολογικῶν πινάκων, διὰ πάσης δυνατῆς ἐνεργείας, ἐκκλησιαστικῆς, ἐκπαιδευτικῆς, προσηλυτιστικῆς ἐν γένει, τὸν βουλγαρικὸν κόσμον, οὐκ ὀλίγον δὲ μετέτρεψαν τὴν ἐν Εὐρώπῃ δημοσίαν γνώμην ὑπὲρ

τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων. Οὐδεμιᾶς τυγχάνουσιν ἀξίας οἱ αὐτόκλητοι οὗτοι ὑπερασπισταὶ καὶ κήρυκες τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας· τυχοδιῶκται οἱ πλεῖστοι καὶ ὑπόπτου παρελθόντος ἀλλὰ κατορθώσαντες νὰ ἐπιβληθῶσι διὰ τοῦ τρόμου ἐπὶ τῶν βουλγαρικῶν πραγμάτων, ἀποτελοῦσι σήμερον ἀναμφισβήτητον δύναμιν, ἀληθὲς κράτος ἐν κράτει ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ.

Ὁ ὀργανισμὸς τῶν σωματείων τούτων δὲν παρουσιάζει τι βεβαίως καινόν, οὐδὲ κατωρθώθη δι' αὐτῶν νὰ προσηλυτισθῇ πολὺς κόσμος ἐν Βουλγαρίᾳ, ἢ ἔξω αὐτῆς, ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ, μεταξὺ τῶν βουλγαρικῶν πληθυσμῶν· ἀλλ' ἐργάζονται οἱ πρωταγωνισταὶ καὶ οἱ ἐπιτελεῖς αὐτῶν μετὰ ζήλου, μετ' ἀφοσιώσεως· ἐπιβάλλονται ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν χαρακτήρων, προσηλυτίζοντες αὐτοὺς καὶ φορολογοῦντες διὰ τῆς βίας· δὲν διστάζουσι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ μεταχειρισθῶσι καὶ τὸ ἐγχειρίδιον καὶ πᾶν ἄλλο τοιοῦτο ἀποτελεσματικὸν μέσον, δυνάμενον νὰ συντελέσῃ εἰς πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν. Πολιτικαί τινες δολοφονίαι ἀποδίδονται εἰς τοὺς θερμουργοὺς τούτους θιασώτας τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας. Μετὰ τοσαύτης δὲ πεποιθήσεως καὶ ἀταραξίας ἐργάζονται ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, ὥστε δὲν διστάζουσιν, οὐχὶ νὰ προσηλυτίσωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ φορολογήσωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν Σόφιᾳ, ἐν Φιλιππουπόλει, ἢ ἀλλαχοῦ τῆς ἡγεμονίας παρεπιδημοῦντας Ἕλληνας. Διακεκριμένος ὁμογενὴς τῆς Σόφιας μοὶ ἔλεγεν, ὅτι καταναγκαστικῶς ἐγένετο μέλος τῆς ἑταιρείας τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου· ἕτερος δὲ ἠναγκάσθη νὰ καταβάλῃ ποτὲ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἑταιρείας ἑκατὸν *λέβια*, πρὸς ἄρσιν τῶν κατ' αὐτοῦ ἀντιδράσεων καὶ δυσχερειῶν ἔν τινι δοσοληψίᾳ μετὰ τοῦ βουλγαρικοῦ δημοσίου.

Ἀπὸ τοιαύτης ἀφετηρίας ἀπορρέουσιν ἐν Βουλγαρίᾳ αἱ ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ἐνέργειαι τῶν κομιτάτων, ὧν

ἰδίᾳ ἐξετάζεται ὁ σκοπός, ἐπ' ἐλάχιστον δὲ τὰ ἀποτελοῦντα καὶ τὰ διευθύνοντα πρόσωπα.

Ὡς ἔλεγον ἤδη, κύριον μέλημα τῶν ἰσχυόντων κύκλων τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ὄπισθεν ἐνεδρευόντων Παν-σλαυϊστῶν εἶνε ὁ προσηλυτισμὸς τῆς ἐπισήμου καὶ ἀνεπισήμου Εὐρώπης ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ βουλγαρικῶν ἀξιώ-σεων. Τούτου οὐ σμικρὸν ἐπιτευχθέντος, κατ' ἀρχὴν τοὐλάχιστον, ἄρχονται αἱ βουλγαρικαὶ Ἱερεμιάδες περὶ τῶν ἐν ταῖς χώραις ταύταις, καὶ ἰδίᾳ τῇ πρώτῃ, τελουμένων τουρκικῶν ἐγκλημάτων κατὰ τοῦ ὁμοφύλου πληθυσμοῦ. Οἱαδήποτε σύγ-κρουσις· μεταξὺ Τούρκων καὶ μὴ τοιούτων, Ἑλλήνων, Βουλ-γάρων, Σέρβων, Ἰουδαίων, χαρακτηρίζεται ἐπιτηδείως καὶ δια-σαλπίζεται διὰ τῶν ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ καὶ ἔξω αὐτῆς σλαυϊκῶν ὀργάνων ὡς τουρκικὴ βιαιοπραγία, ἐφ' ἧς προσκαλεῖται ἡ προσοχὴ καὶ ἡ ἐπέμβασις τῆς Εὐρώπης. Μετ' ὀλίγον διαφεύ-δεται ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἡ διάδοσις αὕτη· ἀλλὰ τί σημαίνει τοῦτο; τὸ ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν· ἀνέγνωσεν ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος, ὅτι μόνον Βούλγαροι κατοικοῦσι τὴν Μακεδονίαν, ὅτι προ-στάται αὐτῶν ἐνδιαφερόμενοι εἶνε οἱ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ ὁμόφυλοι καὶ ὅ τι ἡ τουρκικὴ διοίκησις πρέπει νὰ ἐκλίπῃ, ἐφαρμοζομέ-νων, διὰ τῆς Βουλγαρίας βεβαίως, τῶν πολυθρυλήτων μεταρρυθ-μίσεων ἐν Μακεδονίᾳ, καί, ὅπως ἀπαλλαγῇ ἡ Εὐρώπη ἐνοχλή-σεων καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ ἐν τῇ Θράκῃ, ἧς ἐπίσης βουλ-γαρικὸς τυγχάνει ὁ πληθυσμός. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἐκ-στρατεύσωσι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν χωρῶν ὅλα τὰ πατριωτικὰ κομιτάτα καὶ οἱ σύλλογοι τῆς Μα-κεδονίας, ἐξαναγκάζοντες ἐπίσης εἰς ἄμεσον ἐνέργειαν καὶ αὐ-τὴν τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν. Τὰ τοιαῦτα ὁμοιοτρόπως λέ-γονται, γράφονται καὶ κηρύσσονται καθ' ἕκαστον ἔτος, ἵνα ἐπα-ναληφθῶσι καὶ πάλιν. Πληροφορούμενος τὰ τοιαῦτα ὁ εὐρωπαϊ-

κὸς τύπος, ὅστις ἀρέσκεται καὶ κερδοσκοπεῖ, ἐκ συμφέροντος ἢ ἐξ ἁπλοῦ πόθου διαφημίσεως, διὰ πᾶν δυνάμενον νὰ συγκινήσῃ τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ, μεγαλοποιεῖ ἔτι μᾶλλον τὰ τοιαῦτα βουλγαρικὰ θρυλήματα. Πόσοι δὲν ἀνέγνωσαν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, κατὰ πάντα Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον, τὴν στερεότυπον ταύτην φράσιν ἐν μεγάλῃ μερίδι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου: "Τὸ ἔαρ προσεγγίζει, αἱ χιόνες θὰ ἀναλυθῶσι, τὸ δὲ πυροβόλον, (τὸ βουλγαρικὸν βεβαίως) θὰ ἠχήσῃ ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν ὀρέων.„ Φεῦ! ἔρχεται καὶ παρέρχεται τὸ ἔαρ, ἀναλύονται αἱ χιόνες, ἀλλὰ τὸ πυροβόλον δὲν ἠχεῖ, οὐδὲ συμπλοκαὶ καὶ συγκρούσεις γίνονται μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Τούρκων, τὸ μόνον δὲ συμβαῖνον ἐπεισόδιον συγκρούσεων ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε οἱ φόνοι Ἑλλήνων, διεξαγόμενοι ὑπ' ἐμμίσθων τῶν ἐν Σόφιᾳ φιλοπατρίδων κομιτάτων. Ἐσημείωσεν ἤδη ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος πρό τινος χρόνου, ὅτι ἡ καταδίωξις (ἐπὶ τῆς σημερινῆς κυβερνήσεως) τῆς ἐν Σόφιᾳ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος "Ὀτζιβ„ παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως διΐδῃ τις τὰς μεθόδους τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Βουλγαρίᾳ. "Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐφημερίδος ἀπέδειξε δι' ἐνόρκου καταθέσεως, ὅτι ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Στόϊλωφ ἐργολάβοι ἐπρομήθευον καλῶς ἐφωδιασμένας συμμορίας ληστῶν πρὸς εἰσβολὰς εἰς Μακεδονίαν, ὅταν θὰ παρίστατο ἀνάγκη. Ἡ παροῦσα κυβέρνησις ἐγίνωσκεν, ὅ τι ὤφειλε νὰ καλύψῃ ὅλα τὰ συμβόλαια ταῦτα, ἐὰν ἤθελε πρόσκλησιν εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Εἰρήνης καὶ ἔπραξε συμφώνως πρὸς τοῦτο.„ Ἡ αὐτὴ ἔγκριτος ἐφημερίς, ἡ τ' ἀνωτέρω ἀνακοινοῦσα, ἰσχυρίζεται, ὅ τι τὰ ἀνταρτικὰ σώματα ὁπλίζονται μὲν καὶ ἀποστέλλονται ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων τῆς Σόφιας, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ταῦτα λαμβάνουσιν ὁδηγίας νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων, τῶν ἐργαζομένων δῆθεν πρὸς ἐξελληνισμὸν τῶν βουλγαρικῶν αὐτῆς

πόλεων καὶ χωρίων καὶ ὅπως ἐκβιάσωσι τὴν Ὑψ. Πύλην πρὸς ἔκδοσιν βερατίων ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων.

*
* *

Σχετικὰ πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἀναγραφόμενα, παραθέτω τὰ ἑπόμενα ἐξ ἐπισήμων ἀνακοινώσεων, ἢ πληροφορίας ἐξ ἀξιοπίστων ἀνταποκρίσεων.

"Ἀπὸ πολλοῦ τινὲς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων προξένων ἐξέφρασαν τὴν ὑπόνοιαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ὅτι ὑφίσταται μυστικὸν κομιτάτον, σκοποῦν τὴν δολοφονίαν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ προκρίτων Ἑλλήνων, οἵτινες παρεμβάλλουσι δυσχερείας εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν μακεδονικῶν κομιτάτων.

"Ἡ κυβέρνησις, συνεπείᾳ τούτου, προέβη εἰς συνεννοήσεις πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείαν, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ καὶ Τοῦρκοι πρόκριτοι, ἐν οἷς καί τις ἀνώτερος ὑπάλληλος, ἔπεσαν θύματα τοῦ μυστικοῦ τούτου κομιτάτου.

"Δὲν ἐγνώθη εἰς τί ἀκριβῶς κατέληξαν αἱ συνεννοήσεις αὗται· ἐκεῖνο ὅμως, ὅ περ ἠγγέλθη τελευταῖον πρὸς τὴν κυβέρνησιν εἶνε, ὅτι πλεῖσται συλλήψεις ὑπόπτων ἐγένοντο ἐν Βιτωλίοις καὶ ἀλλαχοῦ, ἐλπίζεται δ' ὅ τι ταχέως θέλουσιν ἀνακαλυφθῇ οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ἀπαίσιον κομιτάτον, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ πρωτοστατοῦντες εἰς τὸν καταρτισμὸν αὐτοῦ . . ."

Κατὰ τὰς ἐκ Μακεδονίας πληροφορίας ταύτας, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐδολοφονήθη ἐν Γκεβγκελῇ ὑπὸ Βουλγάρων περὶ τὸ μεσονύκτιον ὁ Ἕλλην ἰατρὸς Δ. Κυβερνίδης, μεταβαίνων ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Ὁ φόνος τοῦ ἀτυχοῦς ἀνδρὸς ἦτο προμεμελετημένος ὑπὸ τοῦ ἐν Σόφιᾳ βουλγαρικοῦ κομιτάτου.

Ἔχουσι καὶ οἱ Σέρβοι τὸ μέρος αὐτῶν. Πρόκριτος ἐδολο-

φονήθη κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον, ὃν ἀφηγεῖται ἀξιόπιστος ἀνταπόκρισις ἐκ Μακεδονίας :

"Καθ' ἣν ὥραν οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀποσυρθῇ εἰς τὰς οἰκίας των, ἕνεκα τοῦ ραμαζανίου, τέσσαρες Βούλγαροι, ἐκλεχθέντες καὶ μισθωθέντες ὑπὸ τῶν ἐπισήμων βουλγαρικῶν ἀρχῶν Βιτωλίων, ἐπετέθησαν διὰ πελέκεων κατὰ τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ νεοφωτίστου ἀρχηγοῦ τῆς ἀρτισυστάτου σερβικῆς Κοινότητος, πρότερον ἀνήκοντος εἰς τοὺς Σχισματικοὺς (τοὺς Βουλγάρους). Τὴν στιγμὴν ἐκείνην Τοῦρκος παντοπώλης διήρχετο ἐκεῖθεν καὶ ἐπειδὴ ἐξέβαλε κραυγὰς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ βανδαλικοῦ φόνου, ἐπυροβολήθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν αὐτῶν δολοφόνων, οἵτινες ἔφερον ἐνδύματα γκέγκικα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀποδοθῇ ἡ δολοφονία αὕτη εἰς τοὺς Τούρκους.

"Εἰς τὸ ἄκουσμα τῶν πυροβολισμῶν ἔσπευσαν καὶ ἄλλοι Ὀθωμανοὶ καὶ ἤρξαντο καταδιώκοντες τοὺς φονεῖς, οἵτινες ὠπισθοχώρησαν πυροβολοῦντες, ἐφόνευσαν δ' ἕνα Τοῦρκον καὶ ἐπλήγωσαν ἕτερον. Ἐκ τῶν δολοφόνων ὁ εἷς κατεκερματίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ ἕτερος συνελήφθη πληγωμένος, οἱ δ' ἄλλοι δύο κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσιν ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτός.

"Ἡ αἱματηρὰ αὕτη σκηνὴ θὰ εἶχε θλιβερωτάτας συνεπείας διὰ τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους τοῦ Περλεπέ, ἂν μὴ αἱ ἀρχαὶ ἐλάμβανον κατάλληλα μέτρα καὶ προελάμβανον τὴν ἔκρηξιν τοῦ τουρκικοῦ φανατισμοῦ. Συνεπείᾳ τῶν καταθέσεων τοῦ συλληφθέντος Βουλγάρου, ἐφυλακίσθη ὁ φανατικώτατος τῶν προκρίτων τῆς ἐν Περλεπὲ βουλγαρικῆς Κοινότητος, Κράπτσεφ τ' ὄνομα, καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Βουλγάρου ἀρχιερέως παπᾶ Σπάσης.

"Μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, αἱ ἔρευναι καὶ αἱ ἀνακρίσεις τῶν ἐν Περλεπὲ τοπικῶν ἀρχῶν ἤνεγκον εἰς φῶς γεγονότα καὶ ἀποδείξεις, μαρτυροῦντα, ὅ τι αἱ ἀπό τινος χρόνου διενεργούμε-

ναι δολοφονίαι κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς σερβικῆς προπαγάνδας καὶ αἱ πρὸς ἐξερεθισμὸν τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ πρόκλησιν ταραχῶν ἐνέργειαι εἶνε ἔργα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Βιτωλίοις βουλγαρικῶν ἀρχῶν, ἤτοι τοῦ Βουλγάρου Μητροπολίτου καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐμπορικοῦ πρακτορείου.

"Διὰ χρημάτων καὶ διὰ τοῦ πέρα παντὸς ὁρίου ἐξικνουμένου φανατισμοῦ τῶν Βουλγάρων διδασκάλων ὠθοῦνται ἄτομα, στρατολογούμενα ἐκ τῶν κατωτάτων τάξεων τῆς κοινωνίας πρὸς διάπραξιν φόνων, δὲν εἶνε δὲ ἀνεύθυνοι τοῦ ἐπιζητουμένου ἐξερεθισμοῦ καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς ἐν Περλεπὲ καὶ Ἀχρίδι βουλγαρικῆς Κοινότητος Οἱ διαπράξαντες τοὺς τελευταίους ἐν Περλεπὲ φόνους καὶ θέσαντες ἐν κινδύνῳ διὰ τῆς ἐν καιρῷ ραμαζανίου προκλήσεως τῶν Τούρκων κατὰ τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν ὀνομάζονται *Στογιὰν Λάζωφ* καὶ *Νικόλ. Μιέφης*.

"Ἀμφότεροι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πρὸ δύο καὶ ἡμίσεως περίπου ἐτῶν καταδικασθέντας ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπὶ συνωμοτικαῖς κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἐνεργείαις εἰς δωδεκαετῆ δεσμὰ καὶ κατὰ τὸν ἑλληνουρκικὸν πόλεμον ἀμνηστευθέντας ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τῇ ἐνεργείᾳ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως."

*
* *

Ἠδυνάμην ν' ἀναγράψω ἐνταῦθα ἄπειρα τοιαῦτα παραδείγματα τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας ἐν Μακεδονίᾳ τῶν κομιτάτων, τῶν ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ ἐνεδρευόντων καὶ ἐκεῖθεν ἀποστελλόντων τὰς ληστρικὰς αὐτῶν ὁρδὰς πρὸς διατάραξιν τῶν καθεστώτων, δολοφονίας τῶν ἀντιθέτων, δημιουργίαν ἐπὶ τέλους βουλγαρικοῦ ζητήματος. Ἡ δημοσία γνώμη ἐν Εὐρώπῃ, ἐπὶ τῇ διαφημίσει τῶν τοιούτων ἀγγελμάτων, λαμβάνει ἀκουσίως τὸ μέρος τῶν Βουλγάρων. Πρὸ τῆς τοιαύτης ἠλιθιότητος

τὰ κομιτάτα λαμβάνουσι μεῖζον θάρρος, ἐξακολουθοῦσι τὴν κωμῳδίαν ἐπιδεξιώτερον, καλοῦντα τοὺς ἁπανταχοῦ Μακεδόνας ἀδελφοὺς νὰ προσέλθωσιν εἰς Σόφιαν, ἢ νὰ στείλωσιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἀντιπροσώπους πρὸς διακήρυξιν τῶν καταπατουμένων αὐτῶν δικαίων.

Ὁ βουλγαρικὸς προσηλυτισμὸς δὲν διεξάγεται, ὡς ὑπέδειξα ἤδη ἐπανειλημμένως, μόνον ἐν Μακεδονίᾳ· εὐκολώτερον ἔτι καὶ σκοπιμώτερον ἐπιδιώκεται τοῦτο ἐν αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ, καὶ δὴ ἐν Σόφιᾳ. Δι' ἐπιτηδείων ἐνεργειῶν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἑδρευόντων κομιτάτων ἀποστέλλονται διαρκῶς εἰς Βουλγαρίαν Μακεδόνες πρὸς εὕρεσιν πόρου ζωῆς· ἰδίᾳ τοὺς πλείστους τούτους φιλοξενεῖ ἡ πρωτεύουσα, παρέχουσα αὐτοῖς ἐργασίαν καὶ τὰ μέσα ἐν γένει τῆς συντηρήσεως. Ἐπὶ τῶν μακεδονοβουλγαρικῶν συνόρων παρατηρεῖται ἀδιάκοπος κίνησις ἀφικνουμένων καὶ ἀναχωρούντων Μακεδόνων, μεθ' ὅσας καὶ ἂν παρεμβάλλωσι δυσχερείας αἱ τουρκικαὶ ἀρχαί. Ἐν Σόφιᾳ διεξάγεται θαυμασιώτατα τὸ ἔργον τοῦ προσηλυτισμοῦ. Πάντες οἱ ἐκ Μακεδονίας προσερχόμενοι, Ἕλληνες, Σέρβοι, Ἀλβανοί, θεωροῦνται ἀδελφοὶ Βούλγαροι, τυγχάνοντες περισσῆς θεραπείας. Παρέχονται αὐτοῖς τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως· εἰς τοὺς δυστροποῦντας ν' ἀποδεχθῶσι τὸ βάπτισμα τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἀρχαὶ καὶ ἰδιῶται προσφέρονται φιλοφρονέστατα, μέχρι τοῦ προσηλυτισμοῦ, ὅστις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν βραδύνει, διότι ὁ Βούλγαρος Μακεδών, διατρίβων ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ, τίθεται ἐν ἴσῃ μοίρᾳ μετὰ τοῦ Βουλγάρου πολίτου.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐγένετο ἐκ Μακεδονίας μετοικεσία ἐν Σόφιᾳ μεγάλου ἀριθμοῦ τεχνιτῶν, βιομηχάνων, μικρεμπόρων, ἐργατικῶν, διαμενόντων ἐπί τινα χρόνον ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ καὶ εἶτα ἐπιστρεφόντων μεστῶν φανατισμοῦ καὶ βουλγαρικῆς φιλοπατρίας. Πλεῖστοι ἐπίσης κατατάσσονται μετὰ

πολλῶν εὐκολιῶν εἰς τὸν στρατόν, εἰς οὗ τὰς τάξεις ἀριθμοῦνται σήμερον ὑπὲρ τοὺς 120 ἀξιωματικοὺς παντὸς ὅπλου. Ἐννοεῖται ἐκ πάντων τούτων, ἐξ οἵων στοιχείων, ζωηρῶν, ἀνυποτάκτων, φανατισμένων, ἐπαναστατικῶν, ἀποτελεῖται ἑκάστοτε μέγα μέρος τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης, ἐκ τυχοδιωκτῶν παντὸς φυράματος, προθύμων πάντοτε, ἐν τῇ πρώτῃ προσκλήσει, νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τουφεξῆεφ καὶ τῶν ὁμοίων.

Τοιούτου περιεχομένου τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης, κυμαινομένου πληθυσμοῦ, μὴ συνδεδεμένου δι' ἰσχυρῶν δεσμῶν πρὸς τὴν καθεστηκυῖαν κοινωνικὴν τάξιν, δὲν εἶνε δυσχερὴς ἡ ἐξέγερσις. Κατ' ἀνάγκην ὑποχωρεῖ ἡ ἀστυνομικὴ ἀρχή, ἐκτὸς μόνον ἐν περιστάσεσι, καθ' ἃς ἐπιβάλλεται ἡ παρέμβασις αὐτῆς, ἕνεκα ἀνωτέρων διπλωματικῶν λόγων. Προκηρύσσονται συνέδρια τῶν ἀδελφῶν Μακεδόνων· λόγοι πύρινοι μέλλουσι νὰ ἐξενεχθῶσι κατὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων, οἵτινες συμπράττουσι μετὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν κατὰ τῶν Μακεδόνων. Ὁ ὄχλος τῆς Σόφιας δὲν διστάζει νὰ προσέρχηται ἑκάστοτε εἰς τὰς προσκλήσεις τῶν μεγαλοϊδεατῶν ἐθνικῶν ρητόρων. Ἐκδίδονται παραχρῆμα ψηφίσματα καὶ ταῦτα ἀποστέλλονται πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῷ φιλίως διακειμένῳ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ, χορηγούσης τὰς δαπάνας τῆς κυβερνήσεως κατ' ἀνάγκην.

Ὁ ὄχλος τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης συγκινεῖται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τῶν Βουλγάρων ρητόρων, διεκτραγῳδούντων τὰ ἐν Μακεδονίᾳ δεινοπαθήματα τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν, τῆς ἐλαχίστης κατὰ Βουλγάρου λῃστοῦ παρεκτροπῆς Τούρκου Νιζάμη τραγικώτατα περιγραφομένης· ἐν τούτοις πάντῃ πλατωνικὰ εἶνε τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ. Ὅταν ζητηθῇ χρηματικὴ συνδρομὴ "πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀδελφῶν

ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς τουρκικῆς καὶ ἑλληνικῆς δουλείας„ πάντες οἱ τέως ἀγανακτοῦντες καὶ καταρώμενοι ἀπέρχονται προτροπάδην.

Δὲν μὲ ἐκπλήττει τὸ παράπαν τὸ φαινόμενον τοῦτο ὄχλου, προθύμου μὲν ἑκάστοτε νὰ παρέχῃ ἑαυτὸν ὄργανον εἰς παρομοίας ἐκδηλώσεις φιλοπατρίας, ἀλλ' ἂν ἐπιστῇ ἡ ὥρα θυσίας τινός, ἔστω καὶ ἐλαχίστης, φυγομαχοῦντος.

Τὰ τοιαῦτα ἔκτροπα δὲν εἶνε ἀσυνήθη ἐν τῷ βίῳ λαῶν. Ἡ δημαγωγία δὲν ἀπευθύνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν ὀρθὸν νοῦν, οὐδ' εἰς τοὺς ἔχοντας ἀρτίαν τὴν ἀντίληψιν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ προσήκοντος· ἐκλέγει συνήθως μεταξὺ τῶν θυμάτων αὐτῆς ἐκείνους, ἐφ' ὧν δύναται νὰ ὀργιάσῃ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιστάσεως. Τοιοῦτον φαινόμενον παρίστησιν ἐν Σόφιᾳ ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος· ἐπευφημεῖ, ἐκρήγνυται εἰς ἐνθουσιώδεις κραυγὰς ὑπὲρ τῆς ἀλυτρώτου Μακεδονίας, ἀλλ' ὅταν ἐπιστῇ ἡ ὥρα τῆς πραγματικῆς ἐνδείξεως τοῦ φρονήματος, τρέπεται εἰς φυγήν· θὰ πράξῃ τοῦτο ἆρά γε καὶ ὅταν ἐξαναγκασθῇ ἀπὸ τῶν λόγων νὰ προβῇ εἰς τὰ ἔργα; δηλαδὴ νὰ λάβῃ τὸ ὅπλον καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, ὃν καθ' ἑκάστην στιγμὴν ἐπικαλεῖται; Τοιαύτην γενναιοφροσύνην δὲν ἐπέδειξαν βεβαίως μέχρι τοῦδε οἱ Βούλγαροι.

Καὶ ἐν τούτοις τὰ ἐκ τοιαύτης πανσπερμίας ἀποτελούμενα συλλαλητήρια, τὰ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς δημαγωγίας ψηφίζοντα ψηφίσματα, ἅτινα δὲν ἀνέγνωσαν, ἢ καὶ ἂν ἀνέγνωσαν, δὲν ἐνόησαν, διαφημίζονται ἐν Εὐρώπῃ ὡς ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἐθνικῆς γνώμης μεγίστου μέρους πληθυσμοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἡ σλαυϊκὴ προπαγάνδα ὑπομειδιᾷ ἑκάστοτε ὄπισθεν τῶν γραμμῶν τῶν δημοσιευομένων τηλεγραφημάτων καὶ λοιπῶν ἀνταποκρίσεων περὶ τῶν ἀποφάσεων τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ συλλαλητηρίου καὶ συνεδρίου ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ.

Ἡ κωμῳδία ἐπαίχθη ἄριστα. Δὲν εἶνε ἡ πρώτη, οὐδ' ἡ τελευταία φορά, καθ' ἣν ἡ ἐγνωσμένη σλαυϊκὴ πονηρία ἐκμεταλλεύεται τὴν ἀγαθοπιστίαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου.

Αἱ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ἐνέργειαι τῆς τε ἐπισήμου καὶ τῆς ἀνεπισήμου Βουλγαρίας διεξάγονται παντὶ τρόπῳ, ἀφ' ἧς ἡμέρας τὸ νεότευκτον τοῦτο κράτος ἐχειραφετήθη ἀπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, εἶνε δὲ ἤδη εἰς αὐτὸ ἐπιτετραμμένον νὰ μετέρχηται ἰδίαν ἐπίσημον καὶ ἀνεπίσημον πολιτικήν. Ἡ ἀνοχή, ἡ συγκατάβασις τῆς Ὑψ. Πύλης, πιεζομένης ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν φίλων Δυνάμεων τῆς Βουλγαρίας, ἥτις γινώσκει νὰ ἐκμεταλλεύηται ἐκ περιτροπῆς καὶ τὰ μᾶλλον ἀντίθετα συμφέροντα, ἐδημιούργησαν κράτος ἐν κράτει ἐν Μακεδονίᾳ, ἐθνικὰς δυνάμεις καὶ ἐπιρροὰς ἐν αὐτῇ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν λειτουργουσῶν ἀρχῶν. Ἀπειλοῦσα, ἐκβιάζουσα, ἐκλιπαροῦσα, κατώρθωσεν ἡ Βουλγαρία νὰ ἐξασκῇ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιρροήν, διεκδικοῦσα ἰδίαν ἐθνικὴν ἐνέργειαν. Ἔχει ἐπιθεωρητὰς δῆθεν τῶν βουλγαρικῶν σχολείων, τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἱδρυμένων, ἀλλὰ πράγματι κατασκόπους αὐτῆς καὶ ραδιούργους κατὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως· πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκτήσατο καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ πολλαχοῦ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ πρακτόρων, ἐμπορικῶν δῆθεν, ἀλλὰ πράγματι ἐξασκούντων πολιτικὴν ἀποστολὴν καὶ ἐνέργειαν ἐν ταῖς χώραις ταύταις.

Ἀγνοῶ τί νὰ θαυμάσω ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ: τὴν πολιτικὴν εὐφυΐαν τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ἢ τὴν μυωπίαν τῆς τουρκικῆς, τοσοῦτον ἀφελῶς παρεχούσης τοιαῦτα ἐξαιρετικὰ προνόμια ὑποτελεῖ ἡγεμονίᾳ.

Τὸ ἑπόμενον ἐπεισόδιον, ἐξ οὗ τοσαύτη ἐπῆλθε συγκίνησις καὶ σχόλια ἐγράφησαν ἐν τῷ τύπῳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, δεικνύει τὸ μὲν τὸν σκοπὸν τῆς ἱδρύσεως τῶν βουλγαρικῶν

πρακτορείων ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ, τὸ δὲ τὴν ἐπιμεμελημένην ἐκλογὴν τῶν προσώπων ἐν ταῖς σπουδαιοτάταις ταύταις ὑπηρεσίαις. Παρακαλῶ νὰ ἀντιληφθῇ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου τὸ ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον καὶ πάντες οἱ ἐν τοῖς πράγμασι νὰ μελετήσωσι τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς, ἧς τεμάχια παρακατιὼν θέλω ἀνακοινώσῃ.

Πρὸς τούτοις τεκμαίρεται, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας δὲν εἶνε ὁ μόνος διευθύνων τὰ νήματα τῆς πολιτικῆς τῆς ἡγεμονίας, παρὰ τὸν ζῆλον αὐτοῦ καὶ τὴν προθυμίαν. Ἡ κυβέρνησις ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ πρώτου τολμηροῦ, ὅστις ἤθελεν ἀποπειραθῇ νὰ παρασύρῃ αὐτὴν εἰς τὰς ἐνεργείας του καὶ νὰ καταστήσῃ ὄργανον σκοπῶν, ἀντικειμένων πολλάκις εἰς τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Βουλγαρίας.

Μεταξὺ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διωρισμένων Βουλγάρων πρακτόρων κατελέγετο καὶ ὁ ἐν Σκοπείοις, *Ριζωφ* τὸ ἐπώνυμον, ἴσως Ρῖζος ἀποστάτης. Πεσόντος τοῦ ὑπουργείου Στόϊλωφ, ἀπελύθη, τεθεὶς ἐκτὸς ὑπηρεσίας.

Εὐθὺς ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Σόφιαν ὁ πράκτωρ οὗτος τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, προέβη εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀποκαλύψεων δι' "ἀνοικτῆς ἐπιστολῆς„ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας. Ὡς παραλειπόμενον τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐνέχει ἡ ἐπιστολὴ αὕτη πραγματικὴν δι' ἡμᾶς ἀξίαν, οὐ μόνον διότι ἀποκαλύπτει τὰ ὄπισθεν τῶν παρασκηνίων καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τεκταινόμενα ὑπὸ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διότι δηλοῦται ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων, ὅτι ἡ ἐν αὐτῇ ἰσχὺς τῶν Βουλγάρων δὲν εἶνε πράγματι τοιαύτη, οἵα διαθρυλεῖται ὑπὸ τῶν συνηγόρων αὐτῶν πρὸς ἀποπλάνησιν τοῦ ἐν Εὐρώπῃ δημοσίου.

Ἡ ὑπὸ τὸν Γραϊκωφ σημερινὴ κυβέρνησις φρονεῖ, ὅτι ἡ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικὴ ἐνέργεια δέον νὰ περιορισθῇ μόνον

εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν σχολείων ἐπιτευχθεισῶν κατακτήσεων. Ὁ Ριζωφ προκρίνει, ἵνα "ἡ τοιαύτη ἐνέργεια ἀφεθῇ εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν μέριμναν τῆς Ἐξαρχίας, ἡ δὲ Βουλγαρία ὀφείλει νὰ συλλέξῃ πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις καὶ νὰ τὰς κατευθύνῃ πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστι ταχυτάτην ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας. Καὶ τοῦτο διότι, ὅσῳ μᾶλλον διαρκοῦσιν αἱ ἐνεστῶσαι σχέσεις ἐν Μακεδονίᾳ, τοσούτῳ μᾶλλον οἱ *ἀντίπαλοι ἡμῶν κερδαίνουσιν, εἰς χείρονα δὲ θέσιν περιερχόμεθα* ἡμεῖς. Πᾶν ὅ τι ἡμεῖς ἠδυνάμεθα ν' ἀποσπάσωμεν φιλικῷ τῷ τρόπῳ παρὰ τῆς Τουρκίας χάριν τῶν ἀδελφῶν Μακεδόνων, τὸ *ἀπεσπάσαμεν* ἤδη. Πᾶσα παρὰ τῆς Τουρκίας ποιητέα ἡμῖν παραχώρησις, καὶ ἐὰν ἔτι ἦτο τοιαύτη πλέον δυνατή, θὰ μᾶς ἔβλαπτε μᾶλλον ἢ θὰ μᾶς ὠφέλει, διότι θὰ ἐστοίχιζε πλειότερον ἢ ὅσον θὰ ἤξιζε καὶ θὰ μᾶς ἀπέσπα ἀπὸ τῆς κυρίας ἀποστολῆς. Ἡ Τουρκία δὲν θὰ ἦτο πλέον εἰς θέσιν, καὶ ἂν ἤθελε νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὔτε τὴν καλὴν πρὸς τοῦτο θέλησιν, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς μεθ' ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων ἐφοδιάσεως τοῦ τουρκικοῦ καὶ ἀλβανιοῦ πληθυσμοῦ. Αἱ μόναι δυναταὶ ἐν Τουρκίᾳ μεταρρυθμίσεις εἶνε αἱ προβλεπόμεναι ἐν τῷ ἄρθρῳ 23ῳ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου καὶ ὁ μόνος δυνατὸς τρόπος πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῶν εἶνε ἡ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν προστασίαν τῆς Εὐρώπης αὐτονομία καὶ εἶτα ἡ προσάρτησις, (ὡς ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, καθὰ παρατηρεῖ καὶ ἡ "Εφημερὶς τῆς Κολωνίας)„ Οὐδὲν εὐχερέστερον καὶ ἁπλούστερον τῆς ἐπιτεύξεως τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων, ἐὰν μόνον Ρωσσία, Γαλλία καὶ Ἀγγλία ἀπέστελλον ἑκάστη ἀνὰ ἓν σύνταγμα εἰς Θεσσαλονίκην, Βιτώλια καὶ Σκόπεια καὶ συνάμα ἀπέστελλον τοὺς ἡνωμένους αὐτῶν στόλους ἐν τῷ κόλπῳ τῆς

Θεσσαλονίκης. Ὁ γινώσκων τὴν ψυχολογίαν τῶν Τούρκων καὶ τὴν κατάστασιν τῶν πνευμάτων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ κατοίκων δύναται νὰ στοιχηματίσῃ μὲ τὴν κεφαλήν του, ὅτι οὔτε ἓν τουρκικὸν ἢ ἀλβανικὸν πυροβόλον θὰ ἐκπυρσοκροτήσῃ, εὐθὺς ὡς εὐρωπαϊκὸς στρατὸς καταλάβῃ τὰς εἰρημένας πρωτευούσας πόλεις τῶν τριῶν βιλαετίων.... ὀφείλει ἄρα ἡ Βουλγαρία νὰ ἐντείνῃ πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις, ὅπως θέσῃ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ὅσον τὸ ταχύτερον ἐπὶ τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας.' Αλλ' ὅ τι ἡ Βουλγαρία ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ὀφείλει νὰ πράξῃ εἶνε τὸ ἑξῆς: 'Εν πρώτοις δὲν πρέπει νὰ ἔλθῃ μετ' οὐδενὸς τῶν Κρατῶν τοῦ Αἵμου εἰς συμφωνίας περὶ ἐνδεχομένης διανομῆς τῆς Μακεδονίας, ἢ περὶ καθορισμοῦ σφαιρῶν ἐπιρροῆς ἐν Μακεδονίᾳ. Μὲ τὰ Κράτη τοῦ Αἵμου μία μόνον συνεννόησις εἶνε δυνατή, ἡ προσχώρησις καὶ αὐτῶν εἰς τὰς περὶ ἐπιτεύξεως αὐτονομίας προσπαθείας τῆς Βουλγαρίας. Δεύτερον ἡ Βουλγαρία δὲν πρέπει νὰ θίξῃ τὸ ζήτημα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας· καὶ τρίτον δὲν πρέπει οὔτε νὰ φαντασθῇ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν νῦν "Εξαρχον δι' ἄλλου προσώπου„. Ὁ Ρίζωφ ἀφηγεῖται περαιτέρω, ὅτι ἐπανειλημμένως παρεκάλεσε τόν τε πρώην πρωθυπουργὸν Στόϊλωφ, ὡς καὶ τὸν ἡγεμόνα, ὅπως τὸν ἀνακαλέσωσιν ἐκ τῆς ἐν Σκοπείοις θέσεώς του, ἐὰν δὲν ἤθελον εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὰς ἄνω ἰδέας αὐτοῦ, ἢ ἐὰν δὲν ἤθελον θεωρήσῃ ἐπίκαιρον ν' ἀπαιτήσωσι παρὰ τῶν μεγάλων Δυνάμεων τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ βερολινείου μεταρρυθμιστικοῦ προγράμματος ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ Στόϊλωφ, ὅστις ὑπῆρξε πάντοτε εὔνους πρὸς τὰς προσπαθείας τῶν Μακεδονοβουλγάρων, ἀπήντησεν ὅτι ἀπηύθυνεν ἤδη ὁδηγίας ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διπλωματικοὺς πράκτορας τῆς Βουλγαρίας. "Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς ὑμᾶς, Κύριε (!) ἡγεμών„, ἐξακολουθεῖ

ὁ Ρίζωφ,. . .„ ἀλλ' ὑπεσχέθην νὰ μὴ ἀναφέρω οὐδέν, ἐξ ὅσων Ὑμεῖς ἐπανειλημμένως μοὶ εἴπετε„.

Κατὰ τὴν ἐν Πετρουπόλει διαμονὴν αὐτοῦ ὁ Ρίζωφ, ὡς ἀφηγεῖται περαιτέρω, ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Βουλγαρίας Στάντσιωφ, ὅτι ἡ Ρωσσία, ὡς φαίνεται, δὲν εἶνε διατεθειμένη νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς περὶ Μακεδονίας βουλγαρικὰς προσπαθείας. Ἐρωτήσας καὶ πολλοὺς διαπρεπεῖς Ρώσσους περὶ τοῦ λόγου τῶν τοιούτων διαθέσεων τῆς Ρωσσίας ἔμαθεν, ὅτι ὁ λόγος οὗτος εἶνε. . . ὅτι "ἐν Πετρουπόλει δὲν ἐμπιστεύονται εἰς τὸν ἡγεμόνα Φερδινάνδον καὶ ὅτι θὰ ἐνδιεφέροντο πλειότερον περὶ τῆς τύχης τῆς Μακεδονίας, ἐὰν ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς στάσεως τοῦ ἡγεμόνος. Ἀλλ' αὐτοὶ ἐγίνωσκον καὶ τότε ἀκόμη τὰς μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς Αὐστρίας μυστικὰς συνεννοήσεις, ἐχούσας ὡς σκοπὸν νὰ καθοδηγήσωσι τὸ σκάφος τῆς Βουλγαρίας εἰς αὐστριακὰ ὕδατα„

Ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τῶν Ρώσσων λεχθέντα τῷ Ρίζωφ εἶνε λίαν σπουδαῖα, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ τὰ παραλίπωμεν. Ἕν ἐκ τῶν προσώπων τούτων τῷ εἶπεν: "Ἡ Ρωσσία εἶνε φοβερὰ ἀπησχολημένη μὲ σοβαρὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα, ἀλλ' ἀναμφιβόλως θὰ ἔβλεπε μὲ διάφορα ὅλως ὄμματα τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ἐὰν ὁ Ἡγεμὼν ὑμῶν δὲν διεξῆγεν ἀδιακόπως σχοινοβατικὰ πειράματα„. Ἕτερος ἐκ τῶν Ρώσσων τῷ εἶπεν ὁμοίως: «Ὁ Ἡγεμὼν ὑμῶν πιστεύει προδήλως, ὅτι ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τίποτε περὶ τῶν διαπραγματεύσεων, ἃς διεξάγει κρυφίως μετὰ τῆς Αὐστρίας, ὅπως ἀποταχθῇ τῇ αὐστριακῇ πολιτικῇ. Γνωρίζομεν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀκόμη περισσότερα. Ἄλλως τε τὸ ζήτημα τῶν μεταναστῶν ἀπὸ πολλοῦ διήνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν πρὸς τὴν "ἀδιάρρηκτον φιλίαν„ τοῦ Ἡγεμόνος σας. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ἑπομένως, ὅτι καὶ οἱ μετανάσται ἐκεῖνοι, οἱ ὑπὸ τόσῳ ταπεινωτι-

κοὺς ὅρους εἰσελθόντες εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατόν, θὰ ἐκδιωχθῶσι καὶ πάλιν ἐξ αὐτοῦ„.

*
* *

"Θὰ ἐνθυμεῖσθε βέβαια, *Κύριε Ἡγεμών*, ὅτι μόλις ἐπανέκαμψα ἐκ Ρωσσίας, σᾶς διεκοίνωσα ὅλα ταῦτα λέξιν πρὸς λέξιν. Ἡ εὐπρέπεια δὲν μοὶ ἐπιτρέπει νὰ κηρύξω δημοσίᾳ τί μοι ἀπηντήσατε εἰς ὅλας ταύτας τὰς ἐξηγήσεις. Ἀλλ' ἐγκατέλιπον τὰ ἀνάκτορά σας μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐν Βουλγαρίᾳ θὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν ἐν βραχεῖ τὸ σταμπολώφιον σύστημα καὶ ὅτι συνεπείᾳ τούτου τὸ μακεδονικὸν ζήτημα θ' ἀνεβάλλετο ἐπ᾽ ἀόριστον ..... Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς Σκόπεια ἐπάνοδόν μου ἔλαβον τὸ ἐπίσημον τηλεγράφημα περὶ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Στόϊλωφ καὶ περὶ προσκλήσεως τοῦ Γραίκωφ πρὸς καταρτισμὸν νέου ὑπουργείου καὶ μοὶ ἦτο πλέον πρόδηλον, ὅτι ἡ ὑπουργικὴ αὕτη μεταβολὴ σημαίνει πλήρη μετατροπὴν ἐν ὅλῃ τῇ πολιτικῇ τῆς Βουλγαρίας„. Ὁ Ρίζωφ ἰσχυρίζεται εἶτα, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ ὑπουργείου Γραίκωφ παραδίδει τὴν Βουλγαρίαν τῇ Αὐστρίᾳ, ἥτις εἶνε ἐν Μακεδονίᾳ ὁ ἐπικινδυνότατος ἐχθρὸς τῆς Βουλγαρίας, ὅτι ἡ ἀπροσδόκητος ἐν Σόφιᾳ ἐμφάνισις τοῦ Μιλάνου ἐγένετο τῇ προσταγῇ τῆς Αὐστρίας, ὅτι ὁ Μιλάνος διεπραγματεύθη ἐν Σόφιᾳ περὶ διανομῆς τῆς Μακεδονίας, ὅτι ὁ Γραίκωφ τῇ αἰτήσει Αὐστρίας καὶ Σερβίας διέταξε τὴν παῦσιν τῆς κατασκευῆς τῆς μακεδονικῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ραδομίρ – Κιουστενδίλ εἰς τὰ τουρκικὰ σύνορα κλπ. Τέλος προσκαλεῖ τὸν Ἡγεμόνα νὰ προσχωρήσῃ στενῶς καὶ ἀρρήκτως πρὸς τὴν Ρωσσίαν, διότι "ἡ Βουλγαρία ἄνευ ἐπακουμβήσεως ἐφ' οἱασδήποτε Μεγάλης Δυνάμεως οὐδὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ καὶ διότι μόνη ἡ Ρωσσία εἶνε ἐκείνη ἡ Μεγάλη

Δύναμις, παρ' ἧς δύνανται οἱ Βούλγαροι νὰ προσδοκῶσι λύσιν τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος ὑπὸ βουλγαρικὸν πνεῦμα».

Κατεχώρισα ἐν πάσῃ τῇ δυνατῇ αὐτῆς περιλήψει τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Μακεδονοβουλγάρου δημαγωγοῦ, τὸ μὲν ἵνα καταδείξω τὸν ἐν Μακεδονίᾳ τρόπον τῆς ἐνεργείας τῶν ἐν Σόφιᾳ κομιτάτων, τὸ δὲ τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν βλέψεις καὶ ἐπὶ τέλους τὰς σχέσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν κομιτάτων τούτων πρὸς τοὺς ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους ρωσσικοὺς κύκλους, τοὺς συντηρητικοὺς καὶ τοὺς ριζοσπαστικούς. Ἀξία ἰδίᾳ μνείας εἶνε ἡ περικοπή, ἡ ἀναφερομένη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς συνέντευξιν τοῦ ἐν Σκοπείοις πράκτορος καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ἰγνάτιεφ, προσώπου, *εὐνοοῦντος τὴν Βουλγαρίαν, ὅσον καὶ τὴν Ρωσσίαν* καὶ ἀποφαινομένου ὡς ἀκολούθως περὶ τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος: «Δὲν θὰ παρέλθωσι πολλὰ ἔτη, καὶ ἐν Εὐρώπῃ θὰ ἐπέλθωσι κρίσιμα πράγματα, ἅτινα ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχωσιν ἀντανάκλασιν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν μας. Σπεύσατε ἐπομένως νὰ ἀσφαλίσητε τὰ νῶτα σας ἐν καιρῷ. Δὲν σᾶς ἀρέσκει ἡ Ρωσσία, προσέλθετε εἰς τὴν Αὐστρίαν· ἀλλὰ μὴ καθεσθε μεταξὺ δύο καθισμάτων, διότι ἐν τῇ κρισίμῳ ὥρᾳ θὰ εὑρεθῆτε κατακυλισμένοι μεταξὺ αὐτῶν . . . Προσωπικῶς φρονῶ, ὅτι ἀνεξαρτήτως τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν ἡ Βουλγαρία ὀφείλει τῇ Ρωσσίᾳ, καὶ ὑπὸ ἔποψιν καθαρῶς ἑβραϊκῆς λογιστικῆς σᾶς, συμφέρει νὰ ἦσθε μετὰ τῆς Ρωσσίας παρὰ μετὰ τῆς Αὐστρίας διότι ὁ στρατός σας καὶ ἡ γεωγροφικὴ σας θέσις ἀποτελοῦσιν ἀξίαν, μεγαλητέραν διὰ τὴν Ρωσσίαν παρὰ διὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ διότι ἡ Αὐστρία εἶνε ἡ μόνη ἐγείρουσα ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Μακεδονίας σας. Ἐὰν ὑμεῖς σκέπτεσθε ἄλλως, πράξατε ὅπως σᾶς φωτίσῃ ὁ Κύριος. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ὀργίζησθε κατὰ τῆς Ρωσσίας, ἐὰν δὲν σᾶς λάβῃ ὑπ' ὄψει καὶ ἐὰν δὲν ἤθελε διστάσῃ νὰ σᾶς κατα-

στρέψῃ ἡμέραν τινά, ἐὰν ἤθελε σᾶς συναντήσῃ μετὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς.

«Ἡ Ρωσσία εἶνε σήμερον ἀρκούντως ἰσχυρά, ὅπως ἐκκαθαρίσῃ τοὺς ἐν Ἀνατολῇ λογαριασμοὺς αὐτῆς καὶ ἄνευ τῆς βοηθείας σας. Ἐὰν προσενέγκητε αὐτήν, θὰ τὸ πράξητε δι' ἑαυτούς, διότι οὐδὲν ἄλλο κράτος δύναται νὰ σᾶς βοηθήσῃ πλειότερον τῆς Ρωσσίας, ὅπως ἐπιτελέσητε τὰ ἱστορικά σας καθήκοντα»...

Ὁ Ρίζωφ, ἐπανερχόμενος ἐκ Ρωσσίας, δὲν ἀπέκρυψεν, ἀλλ' ἀνεκοίνωσεν en toutes lettres (καθὼς γράφει) εἰς τὴν A.B.Γ. τὸν Ἡγεμόνα τὰς ἀνωτέρω σκέψεις τῶν κορυφαίων Ρώσσων πανσλαυϊστῶν· καὶ μολονότι δὲν ἀναφέρει, ὁποία ἦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου, ἀφίνει οὐχ ἧττον νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι ὁ πρίγκηψ «κατηγανάκτησε διὰ τὰς ρωσσικὰς ταύτας ἐπικρίσεις, ὁ δὲ ἀνακοινώσας αὐτὰς ἀπῆλθεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων πλήρης ἀπογοητεύσεων διὰ τὸ μέλλον τῆς Βουλγαρίας καὶ διὰ τὴν τύχην τῆς μήπω κτηθείσης Μακεδονίας».

Ἀλλὰ πρὸς πᾶσι τούτοις ὁ παραιτηθεὶς πράκτωρ τῶν Σκοπείων δὲν διστάζει νὰ βεβαιώσῃ τὸν *Κύριον Ἡγεμόνα* τῆς Βουλγαρίας, ὅτι προκειμένου περὶ τῆς Μακεδονίας ἐννοεῖ καὶ οὗτος νὰ ἔχῃ ἰδίαν γνώμην. Ἤκουσεν ἐν Ρωσσίᾳ παρὰ προσώπων σημαινόντων, ὅτι ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Βορρᾶ θὰ ἔβλεπεν ἄλλως τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ἐὰν ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας *δὲν ἦτο σχοινοβάτης*. Καὶ ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων κατενόησεν, ὅτι ἡ τελευταία ὑπουργικὴ μεταβολὴ ἦτο ριζικὴ μεταστροφὴ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἔσται ἡ φιλία πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἡ συμφωνία πρὸς τὴν Σερβίαν περὶ διανομῆς τῆς Μακεδονίας, ἡ συμβιβασμὸς Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας διὰ τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσόνησον.

Καὶ τελευτῶν καταλήγει εἰς τὴν ἑπομένην δήλωσιν: «Ἔμαθον ἐκ σερβικῆς πηγῆς, ὅτι κατὰ τὴν ἐν Σόφιᾳ διαμονὴν τοῦ

βασιλέως Μιλάνου ἀντηλλάγησαν σκέψεις περὶ διανομῆς τῆς Μακεδονίας. Ἡ Σερβία ἐπιμένει ὑπὲρ τῆς καθέτου διαιρέσεως αὐτῆς, συμφώνως μὲ τὸν ροῦν τοῦ Ἀξιοῦ, ἐνῷ ἡ Βουλγαρία εἶνε ὑπὲρ τῆς ὁριζοντίου διανομῆς, καταληγούσης εἰς τὴν Δίβρην. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους *ἀρνοῦμαι* νὰ ὑπηρετήσω κυβέρνησιν, τὴν ὁποίαν θεωρῶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα»...

Ἡ ἀπόλυσις τοῦ ἐν Σκοπείοις Βουλγάρου πράκτορος ἦτο ἤδη γεγονός. Εἶνε πένης, ἀλλὰ κατεφρόνησε τὴν θέσιν, ἐξ ἧς ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τὰς ἐθνικὰς αὐτοῦ προθέσεις. Δὲν σκοπῶ νὰ θεωρήσω τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἐθνικὸν μάρτυρα τοῦ Βουλγαρισμοῦ. Ὀφείλω οὐχ ἧττον νὰ παρατηρήσω, ὅτι μόνον διὰ τῆς ἰσχυρᾶς προσηλώσεως πρὸς τὰς τοιαύτας ἰδέας ἀνορθοῦνται καὶ ἐνισχύονται οἱ λαοί. Καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Ρίζωφ δὲν ἀποκαλύπτει μόνον τὰς ἐν Μακεδονίᾳ βλέψεις καὶ ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων, ἢ τὸν τρόπον τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι αὐτῶν, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν τὸν φανατισμόν, μεθ' οὗ ἐργάζονται οἱ πρωταγωνισταὶ τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ἑκούσης ἢ ἀκούσης τῆς κυβερνήσεως.

Καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν Ἑλλάδι; ...

*
* *

Συμπληρωτικὰ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων ἐνεργειῶν τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων πρέπει νὰ θεωρηθῶσι καὶ τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα αὐθεντικὰ κείμενα. Τὸ πρῶτον τούτων ἐγένετο γνωστὸν πρὸ καιροῦ ἤδη. Εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀντίγραφον τοῦ περιβοήτου *Ὀργανισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας*. Τὸ τρόπαιον τῆς ἀναιμωτὶ καταλήψεως αὐτῆς ἐν ἔτει 1885 ἐνθαρρύνει τοὺς Βουλγάρους εἰς τὴν ἐπιδίωξιν παρομοίας

λύσεως καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ. Ἐπιγράφεται ὡς ἀκολούθως :

"*ΣΧΕΔΙΟΝ μεταρρυθμίσεων εἰσακτέων ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς εἰρηνοποίησιν τοῦ ἐπαναστατημένου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ.*

"1. Σχηματισμὸς Τοπαρχίας, ἐχούσης πρωτεύουσαν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ συμπεριλαμβανούσης τὰ νῦν ὑφιστάμενα βιλαέτια Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου καὶ Σκοπείων ἐντὸς τῶν ἀκολούθων συνόρων : Ἡ μεθόριος γραμμὴ ἄρξεται ἀπὸ τοῦ σερβικοῦ συνόρου παρὰ τὴν Βράνιαν, θ' ἀκολουθήσῃ τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τῶν καζάδων Πρεσόβας, Κομανόβου, Κατσανίκ καὶ διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ Καραδὰγ καὶ τοῦ Λουβροτὶν ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Σκάρδου θὰ φθάσῃ εἰς τὸ Κοράβ, τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ ὄρους Δεσάτ. Ἐκ Κορὰβ θ' ἀκολουθῇ τὴν κοιλάδα τῆς Βαλαστίτσας (Ραδίκα) ἀπὸ τοῦ χωρίου Ραδομὶρ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ ἐν τῷ Μαύρῳ Δρίνῳ. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου θὰ συνταυτίζηται μετὰ τοῦ ρεύματος τοῦ Δρίνου μέχρι τοῦ χωρίου Νιδρὲτ καὶ ἐκεῖθεν θίγουσα τὰ δυτικὰ μεθόρια τῶν Καζάδων τῆς Ὀχριδος καὶ τῆς Κορυτσᾶς μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Γράμμου, θὰ συμπίπτῃ μετὰ τῆς συνοριακῆς γραμμῆς τῶν καζάδων Καστορίας, Καϊλάρη, Βοδενῶν καὶ Βερροίας μέχρι τῆς διατομῆς τῆς γραμμῆς ταύτης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Βιστρίτσα (Ἀλιάκμωνος). Ἐκ τοῦ σημείου πάλιν τούτου θ' ἀκολουθῇ τὴν ροὴν τοῦ ποταμοῦ μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ εἶτα κάμπτουσα τὰ παράλια καὶ συμπεριλαμβάνουσα τὴν Χαλκιδικήν, θὰ ἐξικνῆται εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέστου. Ἐκεῖθεν ἡ μεθόριος γραμμὴ τῆς Τοπαρχίας θ' ἀνέρχηται τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ τούτου μέχρι τοῦ πλησίον τοῦ χωρίου Ραδιβὸστ χειμάρρου, ὁπόθεν, ἀκολουθοῦσα τὴν κοίτην τοῦ χειμάρρου τούτου, θὰ φθάνῃ εἰς τὰ σύνορα τῆς Α-

νατολικῆς Ρωμυλίας καὶ εἶτα τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας καὶ τῆς Σερβίας.

"2. Διορισμὸς εἰς τὴν θέσιν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ διὰ περίοδον 5 ἐτῶν προσώπου, κεκτημένου εὐθὺν χαρακτῆρα καὶ ἀνεξιθρήσκου, ἀνήκοντος δὲ εἰς τὴν πλειονοψηφοῦσαν ἐν τῇ Τοπαρχίᾳ ἐθνικότητα.

"3. Ὁ Γεν. Διοικητὴς θὰ διοικῇ τὴν Τοπαρχίαν τῇ συμπράξει Γεν. Συνελεύσεως ἀντιπροσώπων, ἐκλεγομένων ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἐξασφαλιζομένων τῶν ἐκλογικῶν δικαιωμάτων τῶν μειονοψηφιῶν. Ἡ Συνέλευσις δ' αὕτη θ' ἀποφασίζῃ περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τῆς Τοπαρχίας.

"4.—Ἀποτελεσματικὴ καὶ ἐπαρκὴς ἐξασφάλισις τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀπαραβιάστου τοῦ ἀσύλου διὰ πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Τοπαρχίας ἄνευ διακρίσεως. Κατάργησις τῆς λογοκρισίας.

"5.—Διορισμὸς πάντων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, λαμβανομένων ἐκ τῆς ἐπικρατεστέρας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ὑπηρεσίας των φυλῆς. Οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι θὰ διορίζωνται ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, τῇ προτάσει τοῦ Γεν. Διοικητοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ θὰ διορίζωνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου.

"6.—Παραδοχὴ τῶν κυριωτέρων ἐν τῇ Τοπαρχίᾳ γλωσσῶν, ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὴν τουρκικήν, ἐνώπιον πασῶν τῶν δημοσίων ἀρχῶν καὶ ἱδρυμάτων τῆς Τοπαρχίας, ἐπαφινομένου εἰς τὰς διοικητικὰς μονάδας τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς, διὰ τὴν χρῆσιν ἐν ταῖς ἐπισήμοις αὐτῶν σχέσεσι, μιᾶς ἐκ τῶν γλωσσῶν τούτων, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ αὕτη.

"7.—Αἱ διάφοροι χριστιανικαὶ ἐθνότητες θὰ διοργανῶσιν αὐταὶ αὗται τὰ σχολεῖα αὐτῶν, ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς διοικήσεως ἢ ἑτέρας ἀρχῆς τῆς Τοπαρχίας.

"8.—Σχηματισμὸς πρὸς τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἡσυχίας πολιτοφυλακῆς, στρατολογουμένης μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Τοπαρχίας, ἥτις πολιτοφυλακὴ τεθήσεται ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Γεν. Διοικητοῦ. Τὸ σύνολον τῆς πολιτοφυλακῆς σχηματισθήσεται κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνηκόντων εἰς διαφόρους ἐθνότητας κατοίκων, στρατολογουμένων κατ' ἀνώτατον ὅρον 1 τοῖς 100 ἐπὶ τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ. Οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τῆς χωροφυλακῆς θὰ διωρίζωνται ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, τῇ προτάσει τοῦ Γεν. Διοικητοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου.

"9.—Προσδιορισμὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν φόρων τῆς Τοπαρχίας ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως. 25 τοῖς 100 ἐπὶ τῶν προσόδων θὰ κατατίθενται εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον τοῦ κράτους διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον θὰ χρησιμοποιῆται ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς Τοπαρχίας.

"10.—Ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Γεν. Διοικητοῦ διορισθήσεται εἰδικὴ ἐπιτροπή, ἐν ᾗ αἱ ἰθαγενεῖς ἐθνότητες θὰ ἐκπροσωπῶνται εὐρέως, πρὸς ἐκπόνησιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῶν λεπτομερειῶν τῶν εἰσακτέων μεταρρυθμίσεων.

"11.—Γενικὴ ἀμνηστεία δι' ὅλους τοὺς πολιτικοὺς καταδίκους καὶ δι' ὅλους τοὺς πρόσφυγας.

"12.—Εἰσαγωγὴ τῶν αὐτῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἐν τῷ βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως.»

*
* *

Τὸ δὲ δεύτερον κείμενον εἶνε ὑπόμνημα τοῦ ἐν Σόφιᾳ *ἀνωτάτου μακεδονικοῦ κομιτάτου*, συνοδεῦον τὸ Σχέδιον τῶν Μεταρρυθμίσεων, τῶν εἰσακτέων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἐπιδοθὲν εἰς

τοὺς διπλωματικοὺς πράκτορας τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Μεγάλων Δυνάμεων. Ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς τουρκικῆς ἐπιδρομῆς οἱ προπάτορες ἡμῶν καθικέτευσαν τὸν Ὕψιστον καὶ τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην, ὅπως λυτρώσῃ αὐτοὺς τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, κατὰ δὲ τὸ διάστημα πέντε αἰώνων, παρὰ τοὺς καταδιωγμοὺς τοῦ μουσουλμανικοῦ φανατισμοῦ, καθισταμένου ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ὀξυτέρου ἕνεκα τῶν λυσσωδῶν κατ' αὐτοῦ ἀγώνων τῆς Εὐρώπης, ὑπερήσπισαν καὶ διετήρησαν τὴν ἑνότητα αὐτῶν μετὰ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

"Οἱ καταδιωγμοί, αἱ θηριωδίαι καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν τουρκικῶν ὁρδῶν δὲν κατώρθωσαν εἰμὴ νὰ κρατύνωσι τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ καταδυναστευομένου ἔθνους.

""Οὕτω σήμερον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρωμουνίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν ἀποκατάσιν αὐτῶν εἰς χριστιανικὰ Κράτη, ὑπάρχει ἐν Εὐρώπῃ χριστιανικὸς πληθυσμός, εὑρισκόμενος ἐν συμπλοκῇ μετὰ τοῦ μουσουλμανικοῦ φανατισμοῦ, καταστάντος εἴπερ ποτ' ἄλλοτε ἀγριωτέρου καὶ σκληροτέρου, διότι συναισθάνεται ὅτι δὲν ἔχει πλέον δυνάμεις νὰ διατηρήσῃ τὴν λείαν του.

"Τέκνα τῶν χωρῶν, ἐν οἷς ῥέουσιν ὁ Ἀξιός, ὁ Στρυμών, ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἕβρος, καθῆκον ἔχομεν νὰ καταστῶμεν διερμηνεῖς τοῦ ἐκ δύο ἑκατομμυρίων ψυχῶν ἀποτελουμένου χριστιανικοῦ τούτου πληθυσμοῦ, ὅστις πιστεύει ἀκόμη εἰς τὰ χριστιανικὰ αἰσθήματα τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης καὶ ὅστις θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς μάρτυρα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ὡς σκαπανέα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

"Αἱ πλειστάκις ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὑποσχεθεῖσαι μεταρρυθμίσεις καὶ αἱ μάταιαι προσπάθειαι τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς μουσουλμανικῆς αἴγλης ἐπὶ τῶν βά-

σεων τῆς χριστιανικῆς προκοπῆς, προσέκρουσαν πάντοτε ὡς εἰς ὄφαλον ἐπὶ τοῦ μουσουλμανικοῦ φανατισμοῦ.

"Ἐὰν ὁ Μεττερνῖχος εἶχε προειπῇ, ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις θὰ θάψωσι τὴν Τουρκίαν, ὁ μέγας φιλάνθρωπος Γλάδστων ἐσκέφθη, ὅτι μεταρρυθμίσεις ὑπὸ χριστιανικὴν ἔννοιαν εἶνε ἀδύνατοι ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν. Ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων πεντήκοντα ἐτῶν ἀποδεικνύει τὴν ἀλήθειαν τῆς σκέψως ταύτης.

"Διὰ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος κατενοήθη ἐπὶ τέλους πρῶτον, ὅτι μεταρρυθμίσεις εἶνε ἀδύνατοι ἐν Τουρκίᾳ, ἄνευ εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως, ἄνευ κατοχῆς τοῦ τόπου ὑπὸ ξένων στρατιωτικῶν δυνάμεων· δεύτερον ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις δύνανται νὰ ὦσι πραγματικαί, ἐὰν ἔχωσι βάσιν τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν καὶ τρίτον ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ λειτουργῇ κυβέρνησις, ἐὰν ἡ κεντρικὴ ἐξουσία δὲν εὑρίσκεται εἰς χεῖρας ἐκείνων, οἵτινες ἀπολαύουσι τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς πλειονοψηφίας τῶν κατοίκων.

"Αἱ τρεῖς αὗται ἀρχαί, αἵτινες ἐτηρήθησαν κατὰ τὴν διακανόνισιν τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, δέον νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς βάσις διὰ πᾶσαν οὐσιώδη καὶ πραγματικὴν μεταρρύθμισιν ἐν Τουρκίᾳ. Ἀκριβῶς δὲ ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων ἀρχῶν βασίζονται αἱ προβλεπόμεναι μεταρρυθμίσεις ἐν τῷ συνημμένῳ τούτῳ σχεδίῳ, ὅ περ τὸ Ἀνώτατον Μακεδονικὸν Κομιτάτον συνέταξε κατὰ τὸ 1896.

"Πᾶσα δοκιμὴ μεταρρυθμίσεων, ἥτις δὲν θὰ ἐνεπνέετο ὑπὸ τῶν ἀπαρεγκλίτων τούτων ἀρχῶν, εἶνε ματαία καὶ τοιαύτη οὖσα οὐδένα δύναται νὰ εὐχαριστήσῃ.

"Εἰς ἐκείνους, οἵτινες φοβοῦνται μήτοι ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ σχεδίῳ τῶν Μεταρρυθμίσεων ἀναφερομένων ἐπαρχιῶν δὲν εὑρεθῇ ἡ ἀπαραίτητος ἐκείνη πλειοψηφία ἥτις, ἡνωμένη ὑπὸ τοῦ ἐνδομύχου καὶ ἰσχυροῦ συν. αισθήματος τῆς ἐθνικότητός της, σέβει καὶ καθιστᾷ σεβαστὴν

τὴν κυβέρνησιν, δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ διακηρύξωμεν, ὅτι οἱ φόβοι αὐτῶν οὗτοι εἶνε φαντασιώδεις. Τοιοῦτοι φόβοι εἶνε ἀβάσιμοι, διότι προέρχονται ἐκ τῆς λελανθασμένης προϋποθέσεως τοῦ ὅτι, ἐπειδὴ ὑπάρχουσι διαιρέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων προπαγανδῶν τῶν ὑποστηριζομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἕπεται ὅτι καὶ ὁ πληθυσμὸς εἶνε διῃρημένος.

"Ἡ Εὐρώπη δὲν θέλει ἀσχοληθῇ περὶ προπαγανδῶν, ἀλλὰ περὶ τῆς κακοτυχίας φιλειρηνικοῦ καὶ ἐργατικοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ.

"Βεβαίως οἱ ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανοὶ τρέφουσι πίστιν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὸν πόθον αὐτῆς τοῦ νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην των. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ὅτι αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις δὲν ἐνεργοῦσιν ἐν πλήρει κοινότητι ἰδεῶν, εἰμὴ ἀφοῦ ἴδωσι τὴν ἄνισον πάλην τοῦ καταδυναστευομένου ἐναντίον τοῦ δυνάστου. Καὶ λέγουσι καθ' ἑαυτούς: "Ἐπειδὴ ἡ Εὐρώπη δὲν ἐνδιαφέρεται περὶ τῆς τύχης τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν, εἰμὴ ὅταν καθ' ὁμάδας ἐξοντοῦνται, προτιμότερον εἶνε δι' ἡμᾶς, ἀντὶ νὰ βλέπωμεν δολοφονουμένους τοὺς ἡμετέτερους ἕνα μετ' ἄλλον καθ' ἑκάστην, νὰ παράσχωμεν πρὸς τοὺς προαιωνίους τυράννους ἡμῶν ἀφορμὴν εἰς γενικὴν σφαγήν, ὅπως διὰ μιᾶς κορεσθῶσιν αἵματος. Ἴσως τὸ οὕτωσὶ χυθὲν χριστιανικὸν αἷμα ἐξεγείρῃ τὸν οἶκτον τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης„.

"Οὕτω συλλογίζονται σήμερον πάντες οἱ ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανοί, ὁ δὲ συλλογισμὸς οὗτος, οὗ ἡ ὀρθότης εἶνε ἀποδεδειγμένη ὑπὸ ἱστορικῶν γεγονότων, ὑπάρχει καρφωμένος εἰς τὸν νοῦν καὶ τοῦ μᾶλλον ἀπαιδεύτου Χριστιανοῦ τῆς Τουρκίας. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη ὁ συλλογισμὸς οὗτος δὲν ἀπεδείχθη πάντοτε ὀρθός, ἐκ τούτου δὲν ἕπεται, ὅτι δὲν θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ πρόοδον.

"Ἡ ἀπελπιστικὴ κατάστασις τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ βιλαετίου τῆς Ἀδριανουπόλεως εἶνε γνωστὴ τοῖς πᾶσι. Οὕτω δὲν θέλομεν περιγράψῃ ἐνταῦθα τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς βιαιοπραγίας, αἵτινες διαπράττονται κατὰ τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν Χριστιανῶν. Ἐν τούτοις καθῆκον ἡμῶν εἶνε νὰ διακηρύξωμεν, ὅτι ἐξηντλήθη πλέον ἡ ὑπομονὴ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρῶν τούτων καὶ ὅτι ἐὰν μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Κρήτης εἰς αὐτόνομον ἐπαρχίαν, ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία δὲν ἤθελεν εἰσαγάγῃ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῷ βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως ἀναλόγους μεταρρυθμίσεις, οἷαι προβλέπονται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Βερολίνου, δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον, ἐὰν ἡμέραν τινὰ ἀγγελθῇ, ὅτι ὁ πληθυσμὸς οὗτος ὠθηθεὶς ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας κατέφυγεν εἰς τὰ ἔσχατα μέσα. . .

"Ποιούμενοι ἔκκλησιν εἰς τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἐλπίζομεν ὅτι τὴν φορὰν ταύτην ἡ πρωτοβουλία τῆς ἀπολυτρώσεως χριστιανικοῦ ἔθνους ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, δὲν θὰ ἐξαγορασθῇ διὰ τῆς ἀδίκου ροῆς χριστιανικοῦ αἵματος„.

*
* *

Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ σημεῖον τῆς Μακεδονίας, ἐφ' οὗ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἔρριψε τὰς κατακτητικὰς αὐτοῦ προθέσεις καὶ οὗ ἡ κατάληψις θέλει ἐξασφαλίσῃ τὴν σλαυϊκὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας, εἶνε τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἂν ἡ νέα Βουλγαρία ἐργάζηται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν τοῖς τμήμασι τῆς Μακεδονίας ἐκείνοις, ἅτινα συνορεύουσι πρὸς αὐτήν, ὁ Πανσλαυϊσμὸς προβαίνει μυστηριωδέστερον πρὸς τὴν μεσημβρινὴν Μακεδονίαν. Δὲν θέλουσιν ἐννοηθῇ αἱ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ βουλγαρικαὶ βλέψεις καὶ ἐνέργειαι, ἂν δὲν μελετηθῇ καὶ ἐκτιμηθῇ

προσηκόντως ἡ πανσλαυϊστικὴ ἐργασία, ἐν οἱῳδήποτε αὐτῆς σημείῳ ἐκδηλουμένη.

Τὸ μακεδονικὸν ὄρος Ἄθως ὑπῆρξεν ἀπὸ πολλοῦ μία τῶν ἀκροπόλεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀληθῶς ἱερὸν ὄρος διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ὁ κρατῶν τοῦ Ἄθωνος κρατεῖ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις αὐτῆς. Ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ ἱστορία ἄρχεται ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ἔκτοτε δ' ἐξακολουθεῖ τοιαύτη. Κατὰ τὴν μακρὰν νύκτα τῆς ἑλληνικῆς δουλείας, ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διετήρησεν ὁ Ἄθως τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, καταστὰς περιζήτητον ἄσυλον τῆς τεθλιμμένης ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἐπανειλημμένως δ' ἐχρησίμευσεν ὡς ὁρμητήριον τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Τὸν χαρακτῆρα τοῦτον διεκδικεῖ μέχρι τῆς σήμερον, ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ ἐπίβουλος πολιτικὴ τῆς ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔθηκεν ἀπό τινος χρόνου καὶ τὸν Ἄθωνα εἰς κατάστασιν πολιορκίας.

"Τόσα πράγματα μετεβλήθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα· μετεβλήθη ὁ κόσμος ὅλος· πάει ἡ Ἱερουσαλήμ, ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις· κατεστράφη τὸ βυζαντινὸν κράτος· ἀλλὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος μένει ὅπως ἦτο πρὸ χιλίων ἐτῶν.[1] Αὐτόνομος θρησκευτικὴ πολιτεία διατελεῖ ὑποτελὴς ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐσεβάσθη τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς καὶ ἐν μέσῳ τῶν δεινοτάτων ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν κρίσεων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, διότι ὁ Ἄθως δὲν ἔμεινεν ἀδιάφορος *ἐν ταῖς μεγάλαις* αὐτοῦ περιπετείαις καὶ *ἐξεγέρσεσι, συμμετέσχε*, ἠγωνίσθη καὶ ἐκινδύνευσεν. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς πολιτείας τῶν Μοναχῶν τοῦ Ἄθωνος ἦτο ἐπόμενον ὁ πρὸς αὐτὸ σεβασμὸς τῶν ὁμογενῶν νὰ αὐξήσῃ ἐπὶ μᾶλλον, δικαίως θεω-

1 Ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει ὑπὸ Π. Καρολίδου (ἔκδοσις τῆς Ἑταιρείας τοῦ "Ἑλληνισμοῦ„.)

ρούντων αὐτὸν ὡς μίαν τῶν ἀκροπόλεων τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἄρα πατρίδος.

Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐκπολιόρκησις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Σλαύων, ἐπιζητούντων αὐτόν, ὡς ἔχοντα οὐ μόνον στρατηγικὴν σημασίαν διὰ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὴν καὶ προσηλυτιστικήν. Ὁ μέγας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀγὼν διεξάγεται ἐν Μακεδονίᾳ. Ἔχει ἄρα μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν ἡ κατάληψις τοῦ Ἄθωνος. Μὴ οὔσης δυνατῆς τοιαύτης στρατιωτικῶς, ἐπιδιώκεται ἡ δι' ἄλλων μέσων ἰδιοποίησις. Καὶ πρὸς τοῦτο εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται ἐπιτυχέστατα.

Ἡ προσέλευσις μὴ Ἑλλήνων μοναχῶν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος δὲν ἦτο ἀπηγορευμένη ἔκπαλαι. Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδεμίαν ἐποιεῖτο διάκρισιν Ἑλλήνων καὶ μὴ τοιούτων. Οὕτως οἱ Σλάυοι, ὡς ὁμόδοξοι, ἐγκαθίσταντο ἐν διαφόροις κελλίοις τοῦ Ὄρους, ἅτινα, ὡς βεβαιοῖ γνώστης τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν αὐτῷ διαβιώσας, ἀξιόπιστος καὶ φιλόπατρις, ἠγόραζον ἀντὶ εὐτελοῦς τιμήματος παρὰ τῶν κυριάρχων ἑλληνικῶν Μονῶν, αἵτινες παρεῖχον αὐτοῖς καὶ πᾶσαν ὑποστήριξιν, ἅτε μηδόλως ὑποπτευόμεναι, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ῥασοφόροι ἐκ τῶν Ρώσσων ἠδύναντό ποτε νὰ διανοηθῶσι τὴν διεκδίκησιν δικαιωμάτων εὐρυτέρας ἰδιοκτησίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύτῃ Ἀκροπόλει.

Τὸ ἱστορικὸν τῆς καταλήψεως τμημάτων τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τῶν Ρώσσων μοναχῶν ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Ἐν ἔτει 1834 οἱ διευθύνοντες τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος προσέλαβον ἐκ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος Ρῶσσον τινὰ ἱερομόναχον, Ἀνίκητον, μετά τινων ἄλλων, κατὰ δὲ τὸ 1838 ἑτέρους τρεῖς Ρώσσους μοναχούς, κατὰ τὸ 1840 ἑτέρους τρεῖς, κατοικοῦντας ἐν κελλίῳ

τῆς Μονῆς τοῦ Σταυρονικήτα, βραδύτερον ἄλλους, πάντας Ρώσσους Ἐφρόνουν οὗτοι δυστυχῶς, ὅτι διὰ τῆς περιουσίας, ἣν ἐφημίζοντο ὅτι εἶχον καὶ τῶν ἐλεῶν, ἅτινα ἠδύναντο νὰ συλλεχθῶσι τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῶν ἐν Ρωσσίᾳ, ἤθελον ἀπαλλάξῃ ἐκ τῶν χρεῶν αὐτῆς τὴν Μονήν, περιελθοῦσαν εἰς οἰκονομικὴν στενοχωρίαν, ἕνεκα τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως τῶν πραγμάτων τοῦ Ἄθωνος κατὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐπανάστασιν καὶ διαφορᾶς τινος συνόρων τῆς Μονῆς ταύτης καὶ τῆς τοῦ Ξενοφῶντος, οὗ ἕνεκα οὐκ ὀλίγα χρηματικὰ ποσὰ ἐδαπανήθησαν ἑκατέρωθεν ἐν τοῖς τουρκικοῖς δικαστηρίοις.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν Μονὴν ταύτην προσερχομένων Ρώσσων ηὐξάνετο ὁσημέραι, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν. Εἰ καὶ ὡρίσθη δὲ κατὰ πρῶτον νὰ μὴ ὑπερβῇ τὸν ἀριθμὸν 25 ἢ 30, ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν οἱ Ρῶσσοι μοναχοί, ὑπερπλεονάσαντες, κατέλαβον βίᾳ τὴν διοίκησιν τῆς Μονῆς. Ἐπῆλθεν ἐκ τούτου ἐν ἔτει 1857 διατάραξις τῆς τάξεως, ἐπανελήφθη δ' αὖτη ἐν ἔτει 1863 καὶ κατὰ τὸ 1874, ὁπότε ἡ Ἱερὰ Κοινότης, ἐπιληφθεῖσα ἀνακρίσεων, συνέταξε Κανονισμόν, καθ' ὃν τοῦ λοιποῦ ὤφειλεν ἡ Μονὴ αὕτη νὰ διοικῆται.

Δυστυχῶς ἐν τούτοις ὁ Κανονισμὸς οὗτος ἀπερρίφθη ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων, τῇ ἐπεμβάσει τῶν ὁποίων, καὶ ἰδίᾳ Ἰωακεὶμ τοῦ Β', παρεχωρήθη ἡ Μονὴ διὰ σιγιλλιώδους γράμματος εἰς τοὺς Ρώσσους μοναχούς, οἵτινες ἔκτοτε ἤρξαντο ἀναφανδὸν ἐργαζόμενοι, ὅπως ἐπεκτείνωσιν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὰς κτήσεις αὐτῶν, ἔχοντες πρὸς τοῦτο σύμβουλον τὸν κατὰ καιροὺς ἡγούμενον τῆς Μονῆς καὶ τὸ συμβούλιον αὐτῆς, ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ τὸν Ρῶσσον πρεσβευτὴν καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν Ρῶσσον πρόξενον, μεταβάντας μάλιστα εἰς τὴν Μονήν, καθ' ὃν χρόνον ἐνηργοῦντο αἱ ἀνακρίσεις ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἵνα στηρίξωσι τοὺς ὁμοφύλους εἰς τὸν ἑαυτῶν

ἀγῶνα. Ἡ τοιαύτης ἑλληνικωτάτης ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου ἀπεμπόλησις Μονῆς εἶνε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν αἶσχος, ἀλλὰ καὶ κίνδυνος, οὗ τὴν εὐθύνην φέρουσιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῶν ὁμογενῶν ὑποχωρήσαντες εἰς τὰς ρωσσικὰς *πιέσεις*, καὶ μεταξὺ πάντων ὁ ἀνάξιος Ἰωακεὶμ ὁ Β'.

Ἤδη ἐν Ἁγίῳ Ὄρει οἱ Ρῶσσοι μοναχοὶ κατέχουσι δυστυχῶς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος μετὰ πολλῶν μετοχίων ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς, τοῦ ἑλληνικωτάτου τούτου διαμερίσματος τῆς Μακεδονίας, τοσοῦτον ἔχοντος ἐπίκαιρον θέσιν ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις, στρατηγικὰς καὶ πολιτικάς. Αὕτη περιλαμβάνει νῦν περὶ τοὺς ὀκτακοσίους Μοναχούς, ἐξ ὧν μόνον τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα εἶνε Ἕλληνες. Ἡ μονὴ ἐπεξετάθη κατὰ τὸ μικρὸν χρονικὸν διάστημα τῆς ὑπὸ τῶν Ρώσσων καταλήψεως αὐτῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δύναται νὰ περιλάβῃ μετὰ τῶν πέριξ οἰκημάτων πληθυσμὸν ὑπερτρισχιλίων ἀνδρῶν· κέκτηται δ' ἀμύθητα πλούτη, καθότι κατὰ χιλιάδας ἀποστέλλονται εἰς αὐτὴν ἐκ Ρωσσίας τὰ ρούβλια· οἱ δὲ κατ' ἔτος κατὰ χιλιάδας ἐπίσης ἐπισκεπτόμενοι αὐτὴν Ρῶσσοι προσκυνηταὶ προσφέρουσιν οὐκ ὀλίγα ρούβλια. Τὰ δὲ τρόφιμα, δωρεὰν παρεχόμενα ὑπὸ τῶν Ρώσσων τῆς αὐτοκρατορίας, μετακομίζονται δι' ἰδίου ἱστιοφόρου πλοίου ἐκ διαφόρων παραλίων ρωσσικῶν πόλεων. Ἡ μονὴ δι' ἰδίου ἀτμοπλοίου συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ μετοχίων αὐτῆς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης· ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν δ' αὐτῆς διατελεῖ καὶ ἡ ἐν τῇ θέσει Χρωμίτσια Σκήτη μετὰ ἑκατὸν καὶ πλέον Μοναχῶν, ἡ ἐν τῇ θέσει Γουροῦνι μετὰ τοσούτων ἄλλων καὶ ἡ ἐν τῇ θέσει Μπογορίδιτσα οἰκουμένη ὑπὸ Βουλγάρων, οὓς δὲν ἐπεχείρησαν οἱ τὰ τῆς Μονῆς διέποντες ν' ἀντικαταστήσωσι διὰ Ρώσσων, ἅτε θεωροῦντες αὐτοὺς ὁμοφύλους.

Οἱ Ρῶσσοι κατέχουσιν ἐπίσης ἐν τῷ Ἄθωνι τὴν Σκήτην

τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τὴν ἐπιλεγομένην τοῦ Σεραγίου, ὑπὸ τὴν ἁπλῆν ἐπικυριαρχίαν τῆς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου διατελοῦσαν καὶ συντηροῦσαν περὶ τοὺς διακοσίους Μοναχούς, ἣν ἐκ σμικροτάτου κελλίου μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον μετέτρεψαν, κατὰ τὰ τρία μάλιστα τελευταῖα ἔτη, εἰς παμμεγέθη στρατῶνα, δυνάμενον νὰ συμπεριλάβῃ, κατὰ τὰς σημερινὰς αὐτῆς διαστάσεις, χιλίους πεντακοσίους μέχρι δισχιλίων ἀνδρῶν, μετὰ μεγαλοπρεπεστάτου ἱεροῦ ναοῦ, τὰ δευτερεῖα ἔχοντος ἐν Ἀνατολῇ μετὰ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας· πρὸς τούτοις τὴν Σκήτην τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, ὑπὸ τὴν ἁπλῆν κυριαρχίαν τῆς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος διατελοῦσαν, συντηροῦσαν δὲ καὶ ταύτην περὶ τοὺς διακοσίους Μοναχούς.

Πρὸς ταῖς σκήταις ταύταις κατέχουσιν οἱ Ρῶσσοι καὶ δύο κελλία τῆς Μονῆς Λαύρας, ἐν οἷς συντηροῦνται, παρὰ τὰ τεθεσπισμένα ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἀντὶ τριῶν ἐν ἑκάστῳ Μοναχῶν, περὶ τοὺς 80—100· ἓξ τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων μετὰ 120 περίπου Μοναχῶν· ἓξ τῆς Μονῆς τοῦ Χιλιανδαρίου μετὰ 200 περίπου Μοναχῶν· καλύβας τινὰς τῆς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος μετὰ 40—50 Μοναχῶν· δύο κελλία τῆς Μονῆς τοῦ Καρακάλλου μετὰ 100 καὶ πλέον Μοναχῶν· πέντε τῆς τοῦ Φιλοθέου μετὰ 200 περίπου Μοναχῶν· δύο τῆς τοῦ Σταυρονικήτα μετὰ 30 περίπου Μοναχῶν καὶ τινας Καλύβας μετὰ τεσσαράκοντα καὶ πλέον Μοναχῶν.

Ἐν συνόλῳ κατέχουσι σήμεροι οἱ Ρῶσσοι μίαν Μονὴν ἐκ τῶν 17 ἑλληνικῶν, εἴκοσι καὶ ἓν κελλία ἐκ τῶν 180 τοιούτων, ἐξ ὧν ἓξ κατέχονται ὑπὸ Ρωμούνων καὶ δύο ὑπὸ Βουλγάρων, καὶ περὶ τὰς 30 καλύβας ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Μονῆς Παντοκράτορος καὶ τῆς τοῦ Σταυρονικήτα.

Δὲν εἶνε ἀδιάφορον βεβαίως νὰ γνωσθῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τίνι τρόπῳ ἐπῆλθεν ἡ μερικὴ αὕτη κατάκτησις τοῦ Ἄθωνος

ὑπὸ τῶν ἐκ Ρωσσίας ἀποστελλομένων Μοναχῶν. Μάρτυς αὐτόπτης, ἀκριβῶς γινώσκων τὰ πράγματα καὶ ἀνταγωνισθεὶς κατὰ τοῦ χειμάρρου τούτου τοῦ Σλαυϊσμοῦ, ὅσον ἐπέτρεπον τὰ ὀλίγα διατιθέμενα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας μέσα, ἀφηγεῖταί μοι ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἐπιστολῇ τὴν μέθοδον τῆς στρατηγικῆς τακτικῆς τῶν Ρώσσων ὡς ἀκολούθως:

«Κατὰ πρῶτον οἱ Ρῶσσοι Μοναχοί, ὅπως καταλάβωσιν ὡς πλεῖστα ἑλληνικὰ κελλία, μετεχειρίζοντο ὕπουλα καὶ ὑποκριτικὰ μέσα, προβάλλοντες εἰς τοὺς Ἕλληνας Μοναχούς, τοὺς μὴ ἔτι πονηρευθέντας, τὸ *ὁμόδοξον καὶ τὴν προστασίαν* τῆς κραταιᾶς Ρωσσίας κατὰ τῶν καταπιέσεων τῶν Ὀθωμανῶν, παρέχοντες ἅμα τοῖς ἐν ταῖς Μοναῖς ἰσχυροῖς, ἀφ' ὧν τὰ κελλία ἐξηρτῶντο, καὶ τοῖς τὰ κελλία κατέχουσι Μοναχοῖς διάφορα δῶρα, συνιστάμενα εἰς ἱερὰ ἄμφια διὰ τὰς Ἐκκλησίας αὐτῶν καὶ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ εἰς ἐδώδιμα, ἐκ Ρωσσίας ἀποστελλόμενα. Κατανοηθέντων ὅμως τῶν κατακτητικῶν αὐτῶν σκοπῶν καὶ εἰς μηδὲν συντελούντων τῶν προσφερομένων δώρων, μετεχειρίσθησαν ἄλλο δόλωμα, τὴν χρηματικὴν δωροδοκίαν δηλαδὴ καὶ τὴν ὑπερτίμησιν τῶν κελλίων· ἐπὶ παραδείγματι, ἐὰν κελλίον τι ἐτιμᾶτο ἀντὶ ἑκατὸν λιρῶν, οἱ Ρῶσσοι προσέφερον καὶ σήμερον ἔτι προσφέρουσι χιλίας ἢ καὶ χιλίας πεντακοσίας, πολλάκις δὲ καὶ δισχιλίας λίρας, ἐκτὸς τῶν προσφερομένων εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν Μονῶν πρὸς κατακύρωσιν τῆς πωλήσεως τοῦ κελλίου, τὴν αὐτὴν δὲ μέθοδον τῆς δωροδοκίας μεταχειρίζονται καὶ πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ἤδη κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν κελλίων, ἢ μετατροπὴν τούτων εἰς σκήτας καὶ δυστυχῶς ἐπιτυγχάνουσι πολλάκις ἐν πολλαῖς Μοναῖς, καθότι οἱ προϊστάμενοι αὐτῶν δὲν ἐμφοροῦνται πάντες τοῦ πνεύματος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων. Πρὸς τούτοις μεταχειρίζονται καὶ τὸν *ἐξαναγκασμὸν* κατὰ

τῶν Μονῶν ἐκείνων, αἵτινες ἔχουσι λαμβάνειν χρήματα ἐκ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων αὐτῶν. Τοιοῦτον καταναγκασμὸν μετῆλθεν ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις ἀπὸ τοῦ 1888 μέχρι τοῦ 1892 κατὰ τῶν Μονῶν Βατοπεδίου, Ἰβήρων, Ξηροποτάμου καὶ Ἁγίου Παύλου, κατασχοῦσα τὰ ἐκ Βεσσαραβίας προερχόμενα χρήματα αὐτῶν καὶ ἀπειλήσασα, ὅτι οὐδέποτε πλέον θέλει χορηγήσῃ τὰ κατασχεθέντα, ἂν μὴ αὗται πείσωσι καὶ τὰς ἄλλας Μονὰς νὰ ὑπογράψωσι τὸν ὁλέθριον ἐκεῖνον συμβιβασμὸν μεταξὺ τῆς Μονῆς Παντοκράτορος καὶ τῆς ὑποτελοῦς ταύτῃ Σκήτης τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, ὁπότε πρώτη ἐκ τῶν πιεζομένων Μονῶν, ἡ τοῦ Βατοπεδίου, ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ, ἅτε ἔχουσα λαμβάνειν τεσσαράκοντα χιλιάδας λιρῶν κατὰ τὰ τέσσαρα ταῦτα ἔτη, ὕστερον δὲ συνεμορφώθησαν καὶ αἱ λοιπαί, ἀφοῦ μάλιστα ἐνόησαν, ὅτι ὁ συμβιβασμὸς ἐκεῖνος ἐπεβάλλετο καὶ ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων. Ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις κατέχει μέχρι τῆς στιγμῆς τὰ ἐκ Βεσσαραβίας προερχόμενα χρήματα τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἅτινα ἀνέρχονται ἤδη εἰς πλείονας τῶν δεκακισχιλίων λιρῶν. Καὶ αἴτιον εἶνε ἡ μὴ συγκατάθεσις τῆς Μονῆς πρὸς ἀπαλλοτρίωσιν τοῦ μόλις εἴκοσι δευτερόλεπτα ἀπέχοντος ἀπ' αὐτῆς κελλίου, σεμνυνομένου ἐπ' ὀνόματι Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, κατοικουμένου ὑπὸ Γεωργιανῶν Μοναχῶν. Ἐπεζητήθη ἡ μετατροπὴ αὐτοῦ εἰς σκήτην γεωργιανήν· ἀλλ' ἡ Μονὴ προὐτίμησε καὶ προτιμᾷ τὴν διαγραφὴν τοῦ κονδυλίου τούτου ἐκ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς ἢ τὴν μετατροπὴν τοῦ κελλίου εἰς Σκήτην, κεκτημένην τουτέστι τὸ δικαίωμα νὰ περιλαμβάνῃ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς πλείονας τῶν ἐν τῷ κελλίῳ Μοναχοὺς Ρώσσους.

Ἐλάχιστα εἶνε τὰ ἐπεισόδια ταῦτα τῶν σλαυϊκῶν ἐπιδρομῶν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, καὶ γενικώτερον ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας. Οὐδ' εἶνε καιρὸς ταῦτα γράφων νὰ μεταβῶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ὄρους τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους

τῆς Παλαιστίνης, ἢ εἰς τὴν πολυθρύλητον Ἀντιόχειαν, ἧς ὁ περίπυστος θρόνος κινδυνεύει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἀναμένων τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ἀπὸ τῆς συνέσεως τοῦ Σουλτάνου. Φοβερὰ ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων ἐξαπλοῦται δύναμις, ἡ *παλαιστίνιος ἑταιρεία*, ἀνόσιον διεξάγουσα πόλεμον ἐπὶ τῆς συνειδήσεως ὀρθοδόξων πληθυσμῶν, οὓς ζητεῖ ν' ἀποπλανήσῃ καὶ νὰ ἐξαγοράσῃ παντὶ τρόπῳ καὶ διὰ τῆς μεθόδου, ἣ ἐχρήσατο ἐν Ἀθωνι. Ἀλλ' ἡμεῖς, *παῖδες ἀείποτε*, μετὰ τὰ γεγονότα ἀφοπνιζόμενοι, δὲν ἐνοήσαμεν τὰ τεκταινόμενα ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν. Ὅταν ἐπέλθωσι, θὰ κατανυήσωμεν τὴν σημασίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ θὰ εἶνε πολὺ ἀργὰ πλέον.

*
* *

Ταῦτα ἐκ τῶν τοῦ Ἄθωνος.

Εἶνε ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐφαρμοζομένην μέθοδον τοῦ προσηλυτισμοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἀναμιμνήσκει ἐποχὰς θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, καταλαμβάνοντος τοὺς ἀνθρώπους, ἀναλαμβάνοντας τὸ ἀποστολικὸν ἔργον μετὰ βαθυτάτης πίστεως περὶ τῆς ἁγιότητος τοῦ ἀγῶνος, εἰς ὃν ἀπεκδύονται οἱ ζηλωταὶ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι. Εἶνε ἀνώτεροι παντὸς συμφέροντος· θυσιάζουσι τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν ὑπὲρ τοῦ μεγάλου σκοποῦ. Ἐκ τοιούτων ἀποστόλων στρατολογοῦσιν οἱ Βούλγαροι τοὺς εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀποστελλομένους Ἐπισκόπους, πράκτορας, διδασκάλους, ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς νομιμότητος διεξάγονται τὸ προσηλυτιστικὸν αὐτῶν ἔργον. Δὲν ἐργάζονται κατὰ τοῦ καθεστῶτος· διότι δὲν ἔχουσιν εἰς τοῦτο ἀνάγκην. Ἀποστολὴ αὐτῶν εἶνε ἡ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργασία· τὸ δὲ ἐπιζητούμενον ἀποτέλεσμα εἶνε βέβαιον, ὅτι θέλει ἐπέλθῃ, μὴ παρακωλυουσῶν αὐτοὺς εἰς τοῦτο τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

Ἐν ταῖς πρωτευούσαις πόλεσι τῆς Μακεδονίας, ταῖς οἰκουμέναις ὑπὸ πληθυσμοῦ ἀναμίκτου, οἱ ποικίλοι πράκτορες τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἐργάζονται μετὰ δεξιότητος, ἧς οὐδὲ ν' ἀντιληφθῶσι δύνανται οἱ ἡμέτεροι. Δὲν λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει κοινωνικὴν ἀνατροφήν, κακοπαθείας, προσκόμματα. Δὲν διαιροῦσι τοὺς ὁμοφύλους· τουναντίον προσπαθοῦσιν ἑκάστοτε νὰ συνδιαλλάξωσιν αὐτούς, νὰ *συγκεντρώσωσι* πρὸς τὴν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπίθεσιν. Διδάσκουσιν, ὅτι μόνον δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θέλει ὑποχωρήσῃ ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ τῶν κατεχομένων ὑπ' αὐτοῦ στρατηγικῶν θέσεων, ὑποχωρῶν εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Πρὸς τοῦτο σκοπιμωτάτη θεωρεῖται ἡ ἐν ἁπάσαις ταῖς πρωτευούσαις πόλεσι τῆς Μακεδονίας ἵδρυσις *οἰκοτροφείων*. Ἐν αὐτοῖς μεταφέρονται τὰ ἐγκαταλελειμμένα καὶ πτωχὰ παιδία τοῦ διαμερίσματος, ἐφ' οὗ ἔρριψε τὸ κατακτητικὸν αὐτοῦ βλέμμα ὁ Βουλγαρισμὸς καὶ οὗ τὴν ἐθνικὴν ἀλλαξοπιστίαν διενοήθη. Παρὰ πληθυσμοῖς, τέλεον ἀγροίκοις καὶ ἐστερημένοις τῶν μέσων τῆς ἐπαρκοῦς συντηρήσεως, δὲν εἶνε δύσκολον τὸ τοιοῦτο *ἀνθρωπομάζωμα*. Ἄρχεται ἀμέσως ἡ προσηλυτιστικὴ ἐργασία. Οὐχὶ μεταφυσική, *ἀνθρωπιστική*, εἶνε ἡ βουλγαρικὴ διδασκαλία· τοὐναντίον φέρει ὅλως διάφορον χαρακτῆρα. Ἀποβλέπει εἰς τὸν τέλειον φανατισμὸν τῶν ἀτυχῶν ἐκείνων ὄντων, ἅτινα ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὸ οἰκοτροφεῖον λαμβάνουσι διδάγματα μίσους καὶ ἀπεχθείας κατὰ παντὸς μὴ βουλγαρικοῦ. Ἀκριβῶς ἰησουϊτικὴ μέθοδος. Κατορθοῦσιν οὗτοι νὰ ἐνσταλάξωσιν ἐν ταῖς ἀθώαις συνειδήσεσιν ὅ τι ἐπιδιώκουσι, τὴν ἀποστροφὴν καὶ κατ' αὐτῆς τῆς οἰκογενείας, ἐν ᾗ περιπτώσει αὕτη διατελεῖ προσηλωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῶν πατρίων.

Οὗτοι οἱ οἰκότροφοι ἔσονται οἱ προπαγανδισταὶ τοῦ μέλλοντος· δὲν διστάζουσιν ἐν τῷ φανατισμῷ αὐτῶν νὰ προβῶσι καὶ

μέχρις ἐγκλήματος, ἵνα προσελκύσωσιν εἰς τὸν Βουλγαρισμὸν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ χωρίον, ἀπειλοῦντες κατ' αὐτοῦ τὰ ἔσχατα, φόνους, πυρκαϊάς, ἐξανδραποδισμούς. Οἱ χωρικοὶ κατ' ἀνάγκην ὑποχωροῦσιν. Αἰφνιδίως μετά τινα χρόνον παρουσιάζεται τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ διαμέρισμα βουλγαρικόν, ζητοῦν Βούλγαρον ἐπίσκοπον ἀντὶ τοῦ πατριαρχικοῦ. Καὶ αἱ ἀξιώσεις αὗται δὲν διατυποῦνται εἰρηνικῷ τῷ τρόπῳ, ἀλλὰ στασιαστικῷ. Οἱ προϊστάμενοι τῶν τοιούτων διαμερισμάτων πρώτην φροντίδα ἔχουσι νὰ ἐκδιώξωσι τὸν Ἕλληνα ἱερέα, ἀπειλοῦντες αὐτὸν διὰ κακώσεων, νὰ ἁρπάσωσι τὰς κλεῖδας τῆς Ἐκκλησίας, νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἀργήν. Παρεμβαίνει κατ' ἀνάγκην ἡ ἐπιτόπιος ἐξουσία, ἡ τουρκική, ἥτις ἀντὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τὸ παλαιὸν καθεστὼς ἐν ὀνόματι τῆς νομιμότητος, λαμβάνει προσωρινὰ μέτρα, διατάσσουσα νὰ κλεισθῇ ἡ Ἐκκλησία μέχρι νεωτέρας διαταγῆς, ὅ περ ἐξακολουθεῖ ἐπ' ἀόριστον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ εἰς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προσκεκολλημένοι χωρικοί, ἀναφερόμενοι εἰς αὐτὸ καὶ μάτην ἐπὶ μακρὸν χρόνων ἀναμένοντες, ἀποσκιρτῶσιν ἐπὶ τέλους ἀπὸ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ προσέρχονται εἰς τὸ βουλγαρικὸν Σχίσμα, ἀφοῦ τοῦτο κέκτηται, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Μακεδονίας, τοσούτους προστάτας.

Τοιοῦτο εἶνε τὸ πρακτικὸν συμπέρασμα τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐξαρχίας. Ἀποτελοῦσα κράτος ἐν κράτει, ἐπιβάλλεται κατὰ πᾶσαν στιγμήν, ὁσάκις τὸ θελήσῃ, διὰ τῶν μέσων, ἅτινα γινώσκει καὶ ἅτινα ταχέως καὶ εὐκόλως παρέχονται εἰς αὐτὴν καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς σουλτανικῆς ἐξουσίας. Παρ' ἡμῶν δυστυχῶς εὐδεμία λαμβάνεται πρόνοια πρὸς ἐξουδετέρωσιν — καὶ ἦτο δυνατὸν τοῦτο, ἂν εἴχομεν ὄρεξιν νὰ ἐργασθῶμεν — τῆς ἐξουσίας ταύτης, ἥτις ὁσημέραι καθίσταται ἐπικινδυνωτέρα.

Οἱ ἐμπορικοὶ πράκτορες καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐκτελοῦσι μετὰ παντὸς ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως τὸ πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ἐπι-

βεβλημένον καθῆκον. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἰδίᾳ, οἵτινες προΐστανται πασῶν τῶν ἐνεργειῶν, συγκεντροῦντες ἐν ταῖς χερσὶ τὰ νήματα αὐτῶν, εἶνε οἱ ὑπὸ τῆς Ἐξαρχίας ἀποστελλόμενοι ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν Ἐπίσκοποι, ἀληθινοὶ Ἔξαρχοι ἐν τῷ διαμερίσματι, οὗ ὁ ἐκβουλγαρισμὸς παραδίδοται αὐτοῖς. Ἐργάζονται ἐν αὐτῷ μετ' ἀποστολικοῦ ζήλου, παρέχοντες ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο ἀξιομίμητον παράδειγμα. Ὁ Ἐπίσκοπος καθίσταται ἡ πραγματικὴ πρόνοια τοῦ διαμερίσματος. Προωρισμένος πρὸς τὴν ἀποστολὴν ταύτην, κέκτηται πάντα τὰ πρὸς ἐξάσκησιν αὐτῆς ἀπαιτούμενα προσόντα, ὧν τὸ πρῶτιστον ἡ δολιότης, ἡ ραδιουργία καὶ ἡ ὑποκρισία. Καλεῖ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν πάντα δυνάμενον νὰ ἔχῃ ἀνάγκην αὐτοῦ· παρέχει τὰ μέσα πρὸς τὴν ἐργασίαν· γινώσκει πάσας τὰς λεπτομερείας τῶν κοινωνικῶν σχέσεων καὶ ἀναγκῶν τοῦ διαμερίσματος· προσπαθεῖ νὰ ἄρῃ, διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἐπιρροῆς, ἢ διὰ τῶν ὑλικῶν μέσων, ἅτινα διαθέτει, πᾶσαν στενοχωρίαν, καθιστάμενος οὕτως εὐεργέτης καὶ προστάτης τῶν πληθυσμῶν, ὧν ἡ πνευματικὴ ὁδηγία καὶ ἐποπτεία ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ἐξαρχίας. Παραμυθεῖ, νουθετεῖ, διδάσκει, ἀλλὰ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τοῦτο· προβαίνει καὶ εἰς *ὑλικωτέρας* θυσίας, τὸ δὲ βαλάντιον αὐτοῦ εἶνε πάντοτε ἀνοικτὸν εἰς τοὺς ἐνδεεῖς, ἄτομα, οἰκογενείας, κοινότητας, ἃς γενναιότατα συντρέχει. Ὄργανα αὐτοῦ ἄμεσα καὶ ἔμμεσα, πρὸς ἐξάσκησιν τῆς λειτουργίας ταύτης, καθίστανται ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διδάσκαλος, πειθαρχοῦντες ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, λαμβάνοντες τὰς διαταγὰς τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἐκτελοῦντες αὐτὰς ἄνευ ἀντιρρήσεως.

Διὰ τοιούτων πρακτόρων δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἐπέλθῃ ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι, καὶ ἐπέρχεται ὁσημέραι, τὸ ἐπιζητηθὲν ἀποτέλεσμα — ὁ διὰ τῆς βίας προσηλυτισμὸς τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν.

*
* *

Παραπλησίους ἐνεργείας διεξάγουσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ προσηλυτισμοῦ τῆς Μακεδονίας οἱ ἀπόστολοι τοῦ Ρωμουνισμοῦ καὶ τοῦ Σερβισμοῦ. Εἰ καὶ οὗτοι δραστηρίως εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται μέχρι τοῦδε, δὲν κατώρθωσαν πολλά. Ἡ ἐνέργεια δ' αὐτῶν εἶνε ἀρνητικὴ μᾶλλον ἢ θετική· ἀρνητική, καθ' ὅσον αὕτη διεξάγεται κατ' ἐξοχὴν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ. Μέχρι πρό τινος χρόνου οἱ Ρωμοῦνοι καὶ οἱ Σέρβοι προπαγανδισταὶ δὲν ἐδίσταζον νὰ συμπράττωσι τοῖς Βουλγάροις πρὸς καταταπολέμησιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα διέστησαν, ἕκαστος δ' ἐτράπη ἰδίαν ἐν τῇ διεκδικήσει τῶν ἐθνικῶν ἑαυτοῦ ἀξιώσεων πορείαν, μὴ συμπίπτουσαν βεβαίως τῇ τῶν Βουλγάρων, ἀξιούντων ἀποκλειστικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς Μακεδονίας.

Ἤδη ὁ πρωταγωνιστὴς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ μακεδονορωμουνικοῦ προσηλυτισμοῦ ὡμολόγησε τὴν πλάνην αὐτοῦ, κηρύξας ὅτι πᾶσα ἡ μέχρι τοῦδε ἐνέργεια τοὺς Βουλγάρους μόνον καὶ οὐχὶ τὸν Ρωμουνισμὸν ὠφέλησε, τοὐναντίον δὲ ἀπεξένωσεν ἀπὸ τῶν Ρωμούνων τὰς ἑλληνικὰς συμπαθείας. Πρὸς τούτοις ἐβεβαιώθη, ὅτι ἐκ πάσης τῆς ἐνεργείας ταύτης ὁ μόνος ὠφεληθεὶς εἶνε ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης, ὁ κατ' ἐξοχὴν *εὑρέτης* τῆς ρωμουνικῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἰδέας, ὑπὲρ ἧς τοσαῦτα ἐδαπάνησε ποσὰ τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς Ρωμουνίας.

Meglio tardi che mai. Αἱ ἰδέαι τοῦ κ. Οὐρέκια δὲν εἶνε ἀτομικαὶ μόνον. Φαίνεται, ὅτι ἤρξαντο καθιστάμεναι ἐπαισθηταὶ καὶ καταληπταὶ καὶ παρὰ τοῖς ἐπισήμοις ρωμουνικοῖς κύκλοις, κανανοοῦσι τὸ ἄτοπον καὶ τὸ συγκεχυμένον θεωρίας, ἥτις οὐδ' ἐπὶ ἱστορικῶν, οὐδ' ἐπὶ πραγματικῶν δεδομένων βασίζεται, ἣ

δύναται νὰ βασισθῇ· μόνον δ' ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν ἀναρρίπισιν ἀντιπαθειῶν μεταξὺ λαῶν, τέως συνδεδεμένων ἀλλήλοις καὶ ὧν κοινὴ ἔσται ἐν τῷ μέλλοντι ἡ συνεννόησις καὶ ἡ σύμπραξις, ἀντὶ τῶν διαστάσεων καὶ τῆς ἀλληλομαχίας καὶ ἐπὶ τέλους βλάβης αὐτῶν τῶν Ρωμούνων.

Ὡς πρὸς τοὺς Σέρβους τὸ ζήτημα καθίσταται δυσχερέστερον. Καὶ οὗτοι ἀπό τινος χρόνου διεκδικοῦσι μείζονας ἀξιώσεις, ὡς θέλω ἀναπτύξῃ βραδύτερον, κατὰ τὴν ὁμολογίαν δὲ καὶ τῶν Βουλγάρων, αἱ ἐνέργειαι αὐτῶν σήμεραι ἐπιτυγχάνουσιν ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ φυλετικὸς ἀνταγωνισμὸς ἀμφοτέρων τῶν λαῶν ἐξεδηλώθη ζωηρότατα ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1885—1886, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ αἱ ἀντιπάθειαι ἐπιτείνονται μᾶλλον ἢ κατευνάζονται, συντελούσης καὶ τῆς ἀνταγωνιζομένης ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἐν τοῖς ἀναμίκτοις σερβοβουλγαρικοῖς διαμερίσμασι τῆς Μακεδονίας διηνεκῶς ἐκρήγνυνται καθ' ἑκάστην βίαιαι συγκρούσεις μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων, ὧν ἀποτελέσματα κακώσεις καὶ δολοφονίαι.

Τὰ τρόπαια τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας οὐκ ἐῶσι καθεῦδειν τοὺς Σέρβους μεγαλοπράγμονας. Παρακολουθοῦσιν αὐτὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἱδρύουσι καὶ οὗτοι Σχολεῖα, οἰκοτροφεῖα, ναούς, δημοσιεύουσι στατιστικάς, ἱστορικὰς μελέτας περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σερβικῶν δικαίων, πράττουσιν ἐν γένει πᾶν τὸ δυνάμενον πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐμπέδωσιν καὶ ἐνίσχυσιν. Βεβαίως ὁ ἐργαζόμενος κερδαίνει, ὅταν εὑρίσκῃ στάδιον ἐργασίας· καὶ οἱ Σέρβοι εὗρον τοιοῦτο ἔν τισι τῶν βορειοτέρων διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας.

Ἀλλ' ἡ ἐργασία αὐτῶν ἐν Βιτωλίοις, ἐν Σέρραις, ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ἐπικρατέστερον χριστιανικὸν στοιχεῖον εἶνε τὸ ἑλληνικόν, ἐλέγχεται ἄσκοπος, ἡμᾶς μόνον βλάπτουσα,

εἰ καὶ οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας ἰσχυρίζονται, ὅτι ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσιν ἱδρύουσι σερβικὰ σχολεῖα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Βουλγαρισμοῦ.

Ἐπιτυγχάνουσιν ἴσως τὸ τοιοῦτο ἐνίοτε. Ἀλλὰ τίς ὁ σκοπὸς ἐνεργειῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν διαμερίσμασιν, ἐν οἷς οὗτος τυγχάνει τὸ ἐπικρατέστερον στοιχεῖον;

Περὶ τούτου κατωτέρω.

*
* *

Ἐγίνωσκον ἀπὸ πολλοῦ χρόνου τὸ ἄστοχον καὶ ἐπιπόλαιον τῶν ἡμετέρων ἐθνικῶν ἐνεργειῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν ᾗ ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ ἠδύνατο νὰ εἶνε ἡ μᾶλλον ἐπικρατοῦσα, ὡς ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἡμῶν, ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πλεονεκτημάτων. Ἄνευ πολλοῦ κόπου ἠδυνάμεθα ν' ἀποκρούσωμεν τὰς ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης ἐπιδρομὰς τῶν ἀλλοφύλων. Ἀλλὰ διεξηγάγομεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον διεξάγομεν τὴν ἐντολὴν ἡμῶν μετ' ἀπερισκεψίας, μετὰ δισταγμοῦ, ὡσεὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη ἦτο καταναγκαστικὴ ὑποχρέωσις καὶ οὐχὶ ἐσωτερικὴ προθυμία.

— Δὲν ἐργάζεσθε σοβαρῶς ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, ἔλεγέ μοι μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἕν τινι πόλει τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἄθω Γερμανός, καλῶς γινώσκων τὰ κατ' αὐτήν. Ἡ ἐνέργειά σας εἶνε πλημμελεστάτη· καὶ μοὶ ἀνέπτυσσε μετὰ πολλῆς ζωηρότητος καὶ γνώσεως τῶν πραγμάτων τὰς ἐνεργείας ἡμῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀποδεικνύων διὰ τῶν συμβαινόντων τὸ ἐπιβλαβὲς μᾶλλον αὐτῆς ἢ τὸ ἐπωφελὲς καὶ τὸ σκόπιμον.

Διδάχθητε ἀπὸ τὸν Πανσλαυϊσμόν.

Οὗτος δημιουργεῖ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐν Μακεδονίᾳ παλαιὰν καὶ νέαν ἱστορίαν, καθιστὰς αὐτὴν πιστευτήν. Σεῖς παραμελεῖτε τὴν ἰδικήν σας, ἥκιστα ἐκμεταλλευόμενοι αὐτήν. Καὶ ἐν τούτοις ὅ τε

παλαιὸς καὶ ὁ νεώτερος, καὶ αὐτὸς ὁ σύγχρονος βίος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κέκτηται κεφάλαια καὶ δυνάμεις, αἵτινες σκοπίμως κατανοούμεναι καὶ πραγματούμεναι, δύνανται τάχιστα νὰ προκαλέσωσι ριζικὴν μεταβολὴν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

Ἤδη ἡ ἐθνικὴ τιμή σας καὶ ἱστορία ἀμφισβητεῖται. Σεῖς κοιμᾶσθε· ἀναμένοντες ἴσως τὴν ἐξέγερσιν ἀπὸ τὴν σάλπιγγα τῆς *τελευταίας παρουσίας*. . .

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

θ΄.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἔγκριτος λογογράφος τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁ Max Nordau, ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ ἐπιθεωρήσει τοῦ ἔτους τούτου, ἀνασκοπῶν τὰ κατὰ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου καὶ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν ἐν αὐτῇ λαῶν, γράφει τὰ ἑπόμενα περὶ τοῦ διεξαχθησομένου μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Σλαυϊσμοῦ ἀγῶνος ἐν Μακεδονίᾳ :

"Ὁ κρίσιμος ἀγὼν τοῦ Ἑλληνισμοῦ θέλει διεξαχθῇ οὐχὶ πλέον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ κατὰ τῶν Σλαύων ἐν γένει, διότι, παρὰ τὸν γενόμενον πόλεμον, ὁ μέγας ἐχθρὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν εἶνε ὁ κλίνων πρὸς τὴν Ἀσίαν Τοῦρκος, ἀλλ' ἡ δύναμις, ἥτις διεκδικεῖ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου. Οἱ Σλαῦοι ἀγωνίζονται νὰ μετατρέψωσι τὸ Βυζάντιον εἰς Τσάριγραδ καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλει ἀποφύγῃ ὁ Ἑλληνισμὸς τὸν ὑπέρτατον ὑπὲρ τῆς προαιωνίου αὐτοῦ κληρονομίας ἀγῶνα. Τρέφω στερρὰν τὴν πεποίθησιν, ὅ τι ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν θέλει κατασυντριβῇ. Λαός, οἷος ὁ ἑλληνικός, ὅστις εἰσῆλθε μετὰ τοσούτου σφρίγους εἰς νέον βίον, λαός, εἰς τὰς φλέβας τοῦ ὁποίου ῥέει πλουσιοπαρόχως ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ φονευθῇ, καὶ ἐπιζῶν δυνάμει τῶν φυσικῶν νόμων, θ' ἀνέλθῃ ἐξάπαντος εἰς τὴν πανελλήνιον ἕνωσιν.

Ἔσχον ἀείποτε πλήρη τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα δὲν θέλει λυθῇ κατ' ἄλλον τρόπον ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἢ διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν δυσὶ τῶν βάσεων τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, τῇ Θρᾴκῃ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ. Τὰ δύο ταῦτα τμήματα τῆς Χερσονήσου κέκτηνται διὰ τὴν πλήρη ἐξέλιξιν τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος τὴν αὐτὴν σημασίαν, οἵαν κέκτηνται πρὸς τὸ ἕτερον αὐτῆς σημεῖον ἡ Πελοπόννησος μετὰ τῆς χέρσου Ἑλλάδος. Ἰδίᾳ ἐκεῖνο τὸ σημεῖον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ Μακεδονία. Ἂν ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς μετήρχετο σοβαρωτέραν πολιτικήν, ἡ ἑλληνικὴ σημασία τῆς Μακεδονίας ἤθελε κατανοηθῇ πρὸ καιροῦ, τοὐλάχιστον ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἤρξατο ἐκτυλίσσων τὰ ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης κατακτητικὰ αὐτοῦ σχέδια, διὰ πάσης πλαστογραφίας προσπαθῶν νὰ ἰδιοποιηθῇ αὐτήν. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα διὰ προσφυοῦς ἐνεργείας δὲν θὰ ὑφίστατο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μακεδονικὸν ζήτημα. Δυστυχῶς οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες διεπρέψαμεν ἐπὶ προνοίᾳ, καὶ σήμερον ὑφιστάμεθα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπρονοησίας ταύτης, ὑποστηρίζοντες καὶ διεκδικοῦντες τὸν Ἑλληνισμὸν χώρας, ἥτις οὐδέποτε ἐπαύσατο οὖσα ἑλληνική.

Ὡς ἔλεγον ἀνωτέρω, ἡ Μακεδονία ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἀρκεῖ νὰ ῥίψῃ τις ἐπὶ στιγμὴν ἐπὶ τοῦ πίνακος αὐτῆς τὸ βλέμμα του, καὶ θὰ πεισθῇ ἀδιστάκτως. Ὁ κατέχων ταύτην καθίσταται θᾶττον ἢ βράδιον κύριος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τούτου τμήματος, ἐν προσφυεστάτῃ τοποθεσίᾳ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως κειμένου. Δεσπόζει τις ὑπό τινας ἐπόψεις τοῦ Αἰγαίου· ἐπισκοπεῖ τὸν θρᾳκικὸν Βόσπορον· συνεχίζεται ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Καλῶς γινώσκουσι τοῦτο οἵ τε Αὐστριακοὶ καὶ οἱ Σλαῦοι· ἐντεῦθεν αἱ διηνεκεῖς αὐτῶν μελέται καὶ ἐνέργειαι —

στρατιωτικαί, ἐθνογραφικαί, προσηλυτιστικαί, αἵτινες δὲν χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς χθές, ἀλλ' εἶνε παλαίταται. Διὰ τὸν Αὐστριακὸν ἡ Θεσσαλονίκη συμπληροῖ τὴν Βιέννην καὶ τὴν Πέστην, ἔσται ἡ τρίτη πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ διέξοδος πάσης αὐτῆς στενοχωρίας. *Drang nach Osten.* Διὰ τὸν Σλαῦον ἡ Μακεδονία κέκτηται μείζονα ἔτι σημασίαν. Ἐν αὐτῇ κηρύττει, ὅτι διαβλέπει τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ μέλλον, τὸ φυλετικὸν μεγαλεῖον.

"Τὸ μέλλον ἡμῶν, ἐδίδασκεν ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1885 ἑορτασθεῖσαν **Χιλιετηρίδα τοῦ Ἁγίου Μεθοδίου**, ἔγκειται ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν τῇ ἐξεγέρσει καὶ ἀνυψώσει τῶν Μακεδόνων Βουλγάρων. Ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα τοῦ λοιποῦ ἐν αὐτῇ, διότι τὸ ἡμέτερον μεγαλεῖον, ἡ μέλλουσα ἡμῶν ἑνότης καὶ ἐθνικὴ ἀκεραιότης, ἡ ἡμετέρα ὕπαρξις ὡς κράτους ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτῆς. Ἄνευ τῆς Μακεδονίας βουλγαρικὸν κράτος ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου εἶνε ἄνευ σημασίας, ἄνευ ἐννοίας. Ἡ Θεσσαλονίκη πρέπει νὰ εἶνε πόλη τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἡ Θεσσαλονίκη πρέπει νὰ εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν φωτιστικὸν παράθυρον τοῦ οἰκοδομήματος τούτου. Ἐργασθῶμεν ἐν Μακεδονίᾳ» [1].

Ἀνέπτυξα ἤδη ἐπαρκῶς, ὅτι ἡ συμβουλευομένη ὑπὸ τῆς Ἐξαρχίας ἐργασία ἐξακολουθεῖ ἀνενδότως. Οἱ Βούλγαροι, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν βεβαίως προνοητικωτέρας πολιτικῆς, μόλις κατηρτίσθησαν εἰς αὐτόνομον κράτος, πρώτιστον αὐτῶν μέλημα ἔσχον τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Μακεδονίας, προσπαθοῦντες νὰ εἰσδύσωσι καὶ ἐκεῖ ἀκόμη, ὅπου οὐδέποτε ἠκούσθη ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα. Πρὸς τοῦτο, ὡς γνωστόν, διέπλασαν ὁλόκληρον φανταστικὴν ἱστορίαν, ἥτις, εἰ μή τι ἄλλο, ἐμπνέει αὐτοῖς ἐνθουσιασμόν, πίστιν ἐν τῇ ἐρ-

1. Ἡ Μακεδονία κατὰ τὴν Χιλιετηρίδα τοῦ Ἁγίου Μεθοδίου (μετάφρασις Δ. Κουμαριανοῦ ἐν Φιλιππουπόλει).

γασίᾳ, ἧς τὰ ἀποτελέσματα οὐδεὶς δύναται σήμερον νὰ παρίδῃ.

Ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα στερεῖται τῶν στοιχείων, οὐδέποτε δὲ θ' ἀποκτήσῃ τοιαῦτα, γλώσσης ἰσχυρᾶς, δυναμένης, ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτῆς συστάσεως, νὰ κατορθώσῃ προσηλυτισμὸν παρὰ λαοῖς ἀνωτέρας ἀναπτύξεως καὶ γλώσσης. Ὁπότε δὲν ὑπῆρχεν ἀνταγωνισμός, ἠδύνατο ἡ γλῶσσα αὕτη νὰ διαδοθῇ· ἀλλ' ἐν τῷ σημερινῷ ἀνταγωνισμῷ Ἑλληνισμοῦ καὶ Βουλγαρισμοῦ ἡ ἀνωτέρα δύναμις θὰ ἐπικρατήσῃ. Οὐχ ἧττον δὲν ἀρκοῦσιν αἱ ἰδιότητες μόνον. Ἀπαιτεῖται πρὸς τούτοις δεξιὰ διεύθυνσις καὶ χρῆσις.

Διεκδικοῦντες ἔδαφος ἐν Μακεδονίᾳ οἱ Βούλγαροι, ἐπικαλοῦνται τὴν ἱστορίαν. Ἀγνοοῦσιν, ὅτι ὁ μέγιστος τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν εἶναι αὕτη. Οὐδέποτε ἡ Μακεδονία ὑπῆρξε βουλγαρική. Βραχὺ χρονικὸν διάστημα πολιτικῆς ἐπικρατήσεως δὲν δημιουργεῖ μόνιμα δικαιώματα. Πρὸ τῶν τοιούτων βουλγαρικῶν ἀξιώσεων ἐπικαλοῦμαι τὸ κῦρος Σλαύου συγγραφέως, τοῦ εἰλικρινοῦς καὶ ἐντίμου Ν Δουρνοβώ, ἀποφαινομένου ὡς ἑξῆς :

"Αἱ κτήσεις τῶν Βουλγάρων καὶ ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ εἶχον χαρακτῆρα παροδικῶν ἁρπαγῶν. Τὰς χώρας ταύτας κατεῖχον οἱ Βούλγαροι βραχύτατον χρόνον, δηλονότι ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Μακεδονίας τῷ 870, μέχρι τῆς πρώτης μακεδονικῆς ἐπαναστάσεως, 930, τὸ ὅλον 60 ἔτη. Ἆρά γε εἶνε δυνατὸν νὰ στηρίξῃ τις εἰς τοῦτο οἱαδήποτε ἱστορικὰ δικαιώματα ; Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Βουλγαρίας φαίνεται, ὅτι τὸ βασίλειον τῶν Βουλγάρων, πεσὸν τῷ 1394, οὐδέποτε ἐξήρχετο ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῶν ὁρίων τοῦ Δουνάβεως τῆς Βουλγαρίας, ἥτις ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου τῶν βαλκανικῶν ὁρίων, τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ Τημονίου„ [1].

1 Ἔχουσιν ἀρά γε οἱ Βούλγαροι ἱστορικὰ δικαιώματα ἐν Μακεδονίᾳ, Θράκῃ καὶ Παλαιᾷ Σερβίᾳ ; (Ἑλληνιστὶ καὶ ρωσσιστὶ ἐν Μόσχᾳ, 1896).

Ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ἐν νεωτέρᾳ αὐτοῦ μελέτῃ, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑπόμενα περὶ τοῦ ἀβασίμου τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων ἐπὶ τῆς Μακεδονίας :

"Ὁ γνωστὸς Σλαυολόγος Γίλφερνδιγγ, πραγματευόμενος περὶ τῶν καταστρεπτικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σλαύων εἰς τὴν Θράκην κατὰ τὸ 548, περὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν διαβάσεως τοῦ Ἕβρου καὶ τῆς προσεγγίσεως μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τῆς νέας εἰσβολῆς κατὰ τὸ 557 — 559 εἰς τὴν Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Χερσόνησον (Χαλκιδικήν), ἃς οὗτοι κυριολεκτικῶς κατέστρεψαν, οὐδὲν περὶ Βουλγάρων ἀναφέρει„ . . . Καὶ παρακατιών : "Ἀλλὰ πότε τέλος πάντων ἀνεφάνησαν οὗτοι ; Ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου (663 —685) ὁ Ἀσπαροὺχ ἐγκατέστη ἐπὶ τοῦ Δνείστρου καὶ τοῦ Δουνάβεως, συχνὰς ἐπιδρομὰς ποιούμενος εἰς τὴν Δόβρουτσαν καὶ τὴν Μυσίαν. Κατὰ τὸ 679 παρεχωρήθη τοῖς Βουλγάρους χώρα μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου, ἔνθα οὗτοι ὑπέταξαν 7 σλαυϊκὰς φυλάς, κατοικούσας αὐτόθι (Νικηφόρος σελ. 40, Θεοφάνης σελ. 549). Ἀπὸ τοῦ 1718 ἐπὶ 37 ἔτη οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι οὐδὲν ἀναφέρουσι περὶ Βουλγάρων. Ἐν ἔτει 755 οὗτοι εἰσέβαλον εἰς Θράκην, ἀλλὰ κατόπιν τῆς κατ' αὐτῶν νίκης τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, ἐγκατέλιπον αὐτήν, ζητοῦντες εἰρήνην. Μετὰ 4 ἔτη ἐνίκησαν τὸν Κωνσταντῖνον, μεθ' ὃ ἐπῆλθεν ἀναστάτωσις ἐν Βουλγαρίᾳ. Κατόπιν τῆς κατὰ τῶν Βυζαντίνων νίκης αὐτῶν, ἐν ἔτει 917, οἱ Βούλγαροι προέβησαν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὸ 976 οἱ Σλαῦοι τῆς Μακεδονίας ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ζυγοῦ, ἐξελέξαντο ἴδιον βασιλέα, τὸν Σαμουήλ, ὅστις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του πολλάκις εἰσέβαλεν εἰς τὰς βυζαντινὰς κτήσεις. Αἱ βουλγαρικαὶ πόλεις Τύρναβος καὶ Πρεσλαῦα δὲν ἀνῆκον εἰς τὸ κράτος τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἦτο σλαυϊκὸν καὶ ὄχι βουλγαρικόν.

Πόθεν λοιπὸν τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας δικαιώματα τῶν Βουλγάρων; [1]

Ἀφοῦ ἡ ἱστορία δὲν ἔρχεται ἐπίκουρος τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων, ἐνόμισαν οἱ ἐπιζητοῦντες τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Μακεδονίας, ὅτι εἶνε ἐπιτετραμμένη ἡ αὐθαίρετος δημιουργία περγαμηνῶν πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἀδαῶν. Καὶ ἀναντιρρήτως κατώρθωσαν ἱκανῶς τοῦτο. Ἀναγινώσκομεν καθ' ἑκάστην ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ καὶ ἐν σπουδαιοτάτοις συγγράμμασιν, ὅτι ἡ Μακεδονία ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν βουλγαρική, οὐδέποτε δὲ πράγματι ἑλληνική. Ἡ κατ' ἐπανάληψιν ὑποστήριξις τῆς θεωρίας ταύτης διὰ τοῦ σλαυϊκοῦ χρυσίου ἐπήνεγκε τὰ ἀποτελέσματά της.

*
* *

Ἡ ἱστορία δὲν ἀναπτύσσεται αὐτομάτως, ἁπλῶς καὶ καθ' εἱμαρμένην· πρωταγωνιστεῖ ἐν αὐτῇ ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις, καθισταμένη ἀφετηρία καὶ ὁδηγὸς πάσης δημιουργίας. Οἱ λαοί, ἀφιέμενοι εἰς τὴν τύχην, ἀδιαφοροῦντες αὐτοὶ οὗτοι νὰ παρακωλύσωσι τὰς ἐπιβουλὰς ἀλλοτρίας βουλήσεως καὶ ἐνεργείας, δὲν δύνανται ἢ νὰ στερηθῶσι τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ταῦτα πεπιστωμένα ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Ὁ ἀδιαφορῶν περὶ τὴν διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων **ἀδιαφορεῖ** περὶ ἑαυτοῦ, μέλλων κατ' ἀνάγκην νὰ συντριβῇ καὶ νὰ ὑποκύψῃ. Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ὀφείλει νὰ κατανοήσῃ τοῦτο, ἀφυπνιζόμενος πρὸς ἄμεσον διεξαγωγὴν τοῦ ἐπιβεβλημένου αὐτῷ ἀγῶνος.

Ἐγκαταλείπων τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, αὐτοκτονεῖ· δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος καὶ ἡ σάλπιγξ τῆς καταστροφῆς θὰ

---

1. Ἡ βουλγαρικὴ Προπαγάνδα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα (Ἑλληνισμὸς τοῦ Ἀπριλίου 1899).

βροντοφωνήση ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐρειπίων τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τίς οἶδε ποῦ ἀλλαχοῦ, *οὔπω καιρός*.

Ὁ Ἑλληνισμὸς πολεμεῖται ὑπὸ τοῦ Σλαυϊσμοῦ καὶ τῆς νέας Βουλγαρίας δι' αὐτῶν τῶν ὅπλων του, διὰ τῆς ἱστορίας, τῆς ἐθνογραφίας, τῆς λοιπῆς πνευματικῆς ἐργασίας· δυστυχῶς δ' ἐνίοτε καὶ διὰ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ τέκνων, ἀποστατούνσων τῶν ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων. Τοσοῦτον ἆρά γε ἐξεφυλίσθημεν, ὥστε ἐπιτρέπομεν τὴν καταπολέμησιν ἡμῶν ὑπὸ πληθυσμῶν κατωτέρων ἢ ὁμοφύλων;

Στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Ἐν αὐτῇ κατ' ἐξοχήν, ἐν ἐπιγνώσει περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, διεξάγεται ὁ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀγών. Ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τῆς Ροδόπης ὁ Σλαυϊσμὸς ὁσημέραι κατακτᾷ ἔδαφος. Ἡμεῖς ἀναπαυόμεθα ἐπὶ τῶν τροπαίων τῆς προγονικῆς δόξης. Ἡ Μακεδονία κηρύσσεται σλαυϊκή.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἱστορία δὲν ἔρχεται ἐπίκουρος τῆς νέας ταύτης θεωρίας. Πρὸ αἰώνων ἤδη εἶχεν εἰπῇ ὁ Στράβων: *Ἕλλας ἐστι καὶ ἡ Μακεδονία*. Ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη εἶνε ἑλληνικὴ χώρα· ἡ σύστασις αὐτῆς εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου τοιαύτη· ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Ἀλλὰ μεῖζον ἔτι ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας ἀποδείκνυται ἐκ τῶν ἱστορικῶν αὐτῆς δεδομένων. Ἐν προϊστορικῇ ἐποχῇ ὑπῆρξε κέντρον ἑλληνικόν, ἄμεσον ἔχον σχέσιν πρὸς τὰ λοιπὰ τμήματα τῆς Χερσονήσου, ἐφ' ἧς ἐξεδηλώθη ἡ ἑλληνικὴ ἀρετὴ καὶ ἐνέργεια. Τὰ παλαίτατα τῆς χώρας μνημεῖα, γλῶσσα καὶ θρησκεία, τέλεον μαρτυροῦσι τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν τοῦ γένους τῶν Μακεδόνων, ἥτις ἀναπτύσσεται σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι, καθ' ὅσον ἀναπτύσσεται καὶ ἡ συνείδησις τοῦ ἐπιλοίπου ἑλληνικοῦ. Παρὰ τοῖς παλαιτάτοις συγγραφεῦσιν ἡ Μακεδονία θεω-

ρεῖται ἀνήκουσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁμοφυλίαν, ὅπως καὶ ἡ Ἤπειρος, καὶ ἡ Θεσσαλία, καὶ ἡ Ἀκαρνανία, καίπερ ἐπόμεναι ἐν τῇ ἐκδηλώσει τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ· ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει χωρισμόν. Οἱ ἱδρυταὶ τοσούτων ἑλληνικῶν βασιλείων τῆς Χερσονήσου, οἱ Ἡρακλεῖδαι, ἵδρυσαν καὶ τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας, ἀναπτυχθὲν πάντοτε ἐν ἑλληνικῷ φρονήματι καὶ παιδεύσει. Ἀναπτυσσομένου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθ' ὅσον προβαίνει ἡ ἱστορία, ἐκδηλοῦται γενναιότερον τὸ ἑλληνομακεδονικὸν φρόνημα· ἰδίᾳ κατὰ τὰς σοβαρὰς τῶν ἐθνικῶν κρίσεων ἡμέρας, ὁπότε ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε πάντοτε τὴν ἀρετὴν τῆς συνεννοήσεως κατὰ τῶν ξένων ἐπιδρομέων, ἡ Μακεδονία δὲν ὑστέρησεν ἐν τούτῳ.

Κατὰ τὸν πέμπτον Π. Χ. αἰῶνα ἡ Ἀσία ἐκινήθη κατὰ τῆς Εὐρώπης, ἡ μεγάλη Περσία κατὰ τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος. Πολλὰ ἑλληνικὰ κράτη, μεγάλα ἢ μικρά, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμπράξωσι μετὰ τῶν ὁμοφύλων ἐν τῷ κοινῷ ἀγῶνι, εἴτε ἐξ ἀντιζηλίας, εἴτε ἐξ ἀνάγκης πρὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ Μακεδονία ἐπίσης ἠναγκάσθη νὰ παρακολουθήσῃ ἐν τῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείᾳ τὸν Πέρσην βασιλέα. Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς, ὅστις ἦτο Ἀλέξανδρος ὁ πρῶτος, κηρυχθεὶς Ἕλλην γνήσιος ὑπὸ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἑλλανοδικῶν, κατ' ἀνάγκην παρακολουθῶν τὸν περσικὸν στρατόν, ἐνδομύχως συνέπραττε τοῖς Ἕλλησιν. Ἀποφασίσαντος τοῦ στρατηγοῦ τῶν Περσῶν νὰ ἐπιτεθῇ αἰφνιδίως κατὰ τῶν ἐν Πλαταιαῖς Ἑλλήνων, ὁ Ἀλέξανδρος, φοβηθεὶς μὴ καταληφθῶσιν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἀπαράσκευοι, δὲν ἐδίστασε ν' ἀνακοινώσῃ αὐτοῖς τοῦτο αὐτοπροσώπως ἐπὶ κινδύνῳ τῆς ζωῆς.[1]

1. "Μεσούσης δὲ μάλιστα τῆς νυκτός, ἀνὴρ ἵππον ἔχων ἀτρέμα προσεμίγνυε τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἑλλήνων· ἐντυχὼν δὲ ταῖς προφυλακαῖς ἐκέλευεν αὐτῷ προσελθεῖν Ἀριστείδην τὸν Ἀθηναῖον.... Εἰμὶ μὲν Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδόνων βασιλεύς, ἦκω δὲ κινδύνων τὸν μέγιστον εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ὑμᾶς αἱρούμενος, ὡς μὴ τὸ αἰφνίδιον ἐκπλήξειεν ὑμᾶς χεῖρον ἀγωνίσασθαι„. (Πλουτ. Ἀριστείδ. 15).

Τὸ διάβημα τοῦτο τί ἄλλο ἦτο ἢ ἐκδήλωσις τῆς ἐθνικῆς γνώμης τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ λαοῦ, οὗ ἦρχεν; Ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων δὲν ἦτο τὸ πρῶτον, οὐδὲ τὸ τελευταῖον. Ὁ σύνδεσμος Ἑλλήνων καὶ Μακεδόνων καθίσταται ὁσημέραι στενότερος. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη θεραπεύονται μετὰ περισσοῦ διαφέροντος ἐν Μακεδονίᾳ, ἐξέρχεται δ' ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης συνειδήσεως ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος αὐτῆς, ὁ ἐκ Σταγείρων Ἀριστοτέλης, δι' οὗ ἀποκαλύπτεται τέλεον ἡ ἑλληνικὴ σκέψις. Κατὰ τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον ἡ Μακεδονία, μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀντιπροσωπεύει τὴν Ἑλλάδα· μάχεται ὑπὲρ αὐτῆς κατὰ τῆς Ἀσίας, ἧς τὸν ἐξελληνισμὸν κατορθοῖ ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐκτάκτου ἐνεργείας τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, οἵαν οὐδέποτε πλέον εἶδεν ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα, ὁ Ἑλληνισμός, καίπερ παρηκμακὼς καὶ ἐξηντλημένος, ἀλλ' ἀποτελέσας, ὡς ηὔχετο ὁ Ἀριστοτέλης καὶ εἰργάζοντο οἱ περὶ τὸν Φωκίωνα καὶ τὸν Ἰσοκράτη, *μίαν πολιτείαν* ὑπὸ τὸν ἐν Κορίνθῳ, βοῇ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐκλεγέντα ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων, ὃν ὁ Ἔγελος ἀπεκάλεσε τὸν *πραγματικὸν* Ἕλληνα, τὸν κατ' ἐξοχὴν ἐκπροσωπήσαντα τὴν πληρεστάτην ἐθνικὴν συνείδησιν, διάκρισις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Μακεδόνων δὲν ὑφίστατο. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ Μακεδονία ἐκπροσωπεῖ τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἐξεπροσώπουν αὐτὴν πρότερον αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη. Ἂν ὁ Δημοσθένης, ἀπὸ δημοκρατικοῦ καὶ ἀθηναϊκοῦ αἰσθήματος ὁρμώμενος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατανοήσῃ τὸ νέον πνεῦμα, ἀναθεματίζει τὴν μακεδονικὴν πολιτικήν, δὲν ἐκπλήττομαι ἐπὶ τούτῳ, ὡς δὲν ἐκπλήττομαι, ὅταν ἀναγινώσκω φλογεροὺς φιλιππικοὺς φιλοπατρίδων Γερμανῶν ἢ Ἰταλῶν κατὰ τῆς γερμανικῆς ἢ ἰταλικῆς γνησιότητος τῶν Πρώσσων ἢ τῶν Πεδεμοντίων τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἀναγινώσκω τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους,

θαυμάζω αὐτούς, διδάσκομαι ἐν πολλοῖς, κλίνω πρὸ τῆς γοητείας αὐτοῦ. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐνθουσιῶ πρὸ τοῦ ἀγράφου μεγαλοπρεποῦς λόγου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐκδηλουμένου εἰς *πράγματα*, δηλαδὴ εἰς τὴν ἑλληνοποίησιν τῆς ἀνθρωπίνης ἰδεας καθ' ἅπαντα τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Δυστυχῶς ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία παρὰ τοῖς ξένοις, καὶ κατ' ἀπομίμησιν αὐτῶν παρ' ἡμῖν, δὲν ἐγράφη ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα. Αἱ πλεῖσται τῶν συγγραφῶν λαμβάνουσι τὸ μέρος τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Μακεδόνων. Καὶ τοῦτο ἀπὸ λόγων δημοκρατικῆς ἐλευθερίας. Σπανιώτατα ἐδιδάχθη ἀπὸ τῆς ἕδρας τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὁ ἑλληνικὸς χαρακτὴρ τῆς πολιτικῆς τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὧν μεγαλοποιοῦνται τὰ ἐλαττώματα μόνον, ἀλλ' οὐχὶ ἐπαρκῶς ἐκτιμᾶται ἡ λοιπὴ δρᾶσις πρὸς σύνταξιν μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς Ἑλλάδος. Πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀνήρ, ἐπίσημος τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἀξίωμα, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος, ἐξαίρων τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον ἐν ἑορτῇ τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, προὐκάλει δυσμενεῖς κρίσεις ἐν αὐτῇ τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ παρ' ἀνδρῶν, ἀκαδημαϊκῶν ἐπίσης, ὡς ἐξάρας παρὰ τὸ προσῆκον καὶ τὰς *ἐθνικὰς ἰδέας* τὸν μέγαν βασιλέα. Ἀνέγνων πολλάκις ἐν συγχρόνοις ἑλληνικοῖς ἱστορικοῖς ἐγχειριδίοις περὶ Μακεδονίας καὶ περὶ Ἀλεξάνδου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νομίζει τις, ὅτι ἡ Μακεδονία δὲν ἀπετέλει μερίδα τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. Ἐνταῦθεν ἴσως ἡ ἔλλειψις ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας, ὑπὲρ τῶν συμφερόντων αὐτῆς, ὑπὲρ τῆς τύχης, ἐνίων τῶν παρ' ἡμῖν, νομιζόντων, ὅτι ματαία πᾶσα ἡ ὑπὲρ αὐτῆς ἐργασία. Δὲν ἀναφέρω ὀνόματα ἢ γεγονότα, ἵνα μὴ προκαλέσω θύελλαν. Δὲν δύναμαι οὐχ ἧττον νὰ λησμονήσω, σημειῶν ταῦτα κατὰ καθῆκον, τοὺς λόγους, τελευταίους ἴσως ἀπὸ τοῦ στόματός του, οὓς ἤκουσα παρὰ τοῦ ἀδίκως καὶ

προώρως ἐκλιπόντος πολιτικοῦ ἀνδρός, οὗ ἡ μνήμη ἐπὶ μακρὸν χρόνον θέλει παραμένῃ παρ' ἡμῖν:—Μὴ ζητήσητε μόνον νὰ γνωρίσητε τὴν Μακεδονίαν τοῖς ξένοις· πρωτίστως προσπαθήσατε νὰ καταστήσητε αὐτὴν γνωστὴν καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες τὴν ἀγνοοῦσιν. Φεῦ! οἱ Ἕλληνες γινώσκομεν τὰ πάντα, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν μανθάνομεν. . .

*
* *

Ῥίπτω ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς ἰδέας μου ταύτας μετὰ λύπης, ἀλλὰ πέποιθα, ὅτι θέλουσι καρποφορήσῃ, ὅτι θὰ κατορθωθῇ ἐπὶ τέλους, ἵνα ὁ ἑλληνικὸς κόσμος κατανοήσῃ τὸν κρημνόν, πρὸς ὃν ἀπό τινος χρόνου καταφέρεται καὶ θὰ λάβῃ πάντα τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ὁσημέραι φοβερώτερον ἐπαπειλουμένων δεινῶν. Ἡ ἰδέα τῆς νέας Βουλγαρίας εἶνε ἡ κατάκτησις τῆς Μακεδονίας κατὰ πάντα τρόπον, ἡ ὑπακατάστασις εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Οἱ Βούλγαροι πολιτικοὶ δὲν ἀγνοοῦσιν, ὅτι *τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται*· ἐργάζονται διὰ τῆς προσηκούσης στρατηγικῆς μεθόδου νὰ καταλάβωσι σημεῖόν τι ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους, ὅ περ θεωροῦσιν ἐπίκαιρον πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σχεδίου, περιορίζουσιν ἐπ' αὐτοῦ ἐπί τινα καιρὸν τὴν προσοχὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἐνέργειαν διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου τρόπου, ἀποστέλλουσι διδασκάλους, πράκτορας, πάντας ἐμπεφορημένους ἐθνικοῦ ζήλου, κατηχοῦσι, προσηλυτίζουσιν. ἀπειλοῦσι, μὴ διστάζοντες νὰ προβῶσι καὶ μέχρι δολοφονιῶν· προκαλοῦσιν ἐπὶ τέλους βουλγαρικὸν ζήτημα ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ μακεδονικῷ διαμερίσματι. Ἐπὶ τέλους, εὐκαιρίας δοθείσης, κατορθοῦσι νὰ λάβωσιν ἓν *βεράτιον*, *ἐκκλησιαστικόν*, ὅ περ ὅμως ἀναμφιβόλως κέκτηται ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἔννοιαν διὰ τὴν περαιτέρω βουλγαρικὴν ἐνέργειαν, ἥτις ἐξάπαντος δὲν θέλει στα-

ματήσῃ μέχρι τοῦ σημείου τούτου. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐργάζονται, προβαίνουσι, κατακτῶσιν, ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργοῦσιν. Εἶνε ὄνειδος πραγματικὸν διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ τοιαύτη τῶν θέσεων αὐτοῦ κατάληψις ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἂν εἶχε νὰ καταπολεμήσῃ μόνον πρὸς τὴν σκαιὰν βίαν—ὑπομονή. Ἀλλ' ἔχων δορυφόρους τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὴν οἰκουμενικὴν ἐκκλησίαν, νὰ ἡττᾶται καὶ νὰ ὑποχωρῇ, εἶνε θλιβερόν, ὅσῳ καὶ ἀκατανόητον. Ὡς πλέον ἢ ἅπαξ ὑπέδειξα, καὶ θὰ εἴπω καὶ αὖθις, παραίτιος τῶν τοιούτων ἀποτυχιῶν ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε ἡ ἄστοχος διεύθυνσις τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων ἐν τοῖς τρισὶ κέντροις, ἀφ' ὧν ἔδει νὰ διευθύνηται ὁ ἐν Μακεδονίᾳ ἀγὼν—ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ. Φιλαυτία καθ' ὅλην τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως· θεραπεία τοῦ ἐγὼ ἀντὶ τοῦ ἔθνους· ἀτυχεστάτη τῶν πραγμάτων ἀντίληψις· ἀνικανότης· διωγμὸς πολλάκις κατὰ τῶν ἐπιτελούντων τὸ ἑαυτῶν καθῆκον. Ἐξεδιώχθησαν ἐκ Μακεδονίας πλεῖστοι γενναῖοι σκαπανεῖς τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐστάλησαν χάριν ψωμισμοῦ ἀδεξιώτατοι καὶ ἐπιβλαβέστατοι ἰθύντορες, ὧν ἡ παντελὴς ἀποτυχία ἥκιστα ἐτάραξε τοὺς ὑπευθύνους.

Διὰ τοιαύτης ἀστόχου ἐνεργείας πρόδηλον, ὅτι οὐ μόνον ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ὑποχώρησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, ἐν τοῖς πλείστοις τῶν διαμερισμάτων αὐτῆς, ἔνθα οὐδεὶς ἐτόλμα ἢ κατεδέχετο νὰ ὁμολογήσῃ ἑαυτὸν Βούλγαρον, ἀλλὰ καί τις ἀδιαφορία καὶ ψυχρότης αὐτῶν τῶν Μακεδόνων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν. Παράδοξον βεβαίως εἶνε, ἄνδρες πεφωτισμένοι, ἑλληνομαθεῖς, γινώσκοντες τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν γοητείαν, ἣν ἐξασκεῖ, νὰ προσέρχωνται εἰς τὸν Βουλγαρισμόν, ἢ εἰς ἄλλην ἐθνικότητα, σλαυϊκὴν ἢ ρωμουνικὴν καὶ νὰ καθίστανται ὄργανα τῆς αὐστριακῆς ἢ πάσης ἄλλης πολιτικῆς ἐν Μακεδονίᾳ. Μόνον τὸ

ἐλάχιστον κέρδος ἢ τὸ συμφέρον παρεπλάνησε τοὺς τοιούτους. Ἐν τούτοις, οἱ καλῶς καὶ ἐκ τοῦ πλησίον γινώσκοντες τὰ πράγματα τῆς χώρας ταύτης ἰσχυρίζονται, ὅτι αἱ συμμορίαι τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου, τοῦ ἀρνησιπάτριδος τούτου Ἕλληνος, καὶ τῶν παραπλησίων ἠδύναντο νὰ μὴ ὑπάρχωσιν, ἢ ν' ἀποτύχωσιν ἐξ ὁλοκλήρου, ἂν ὑπῆρχεν ἡ στοιχειωδεστάτη ἀντίληψις τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων ἀπὸ μέρους τῶν πρωτοστατούντων ἐν τῇ διευθύνσει τῶν παρ' ἡμῖν πραγμάτων. Ἠδυνάμεθα ἡμεῖς νὰ δημιουργήσωμεν καὶ νὰ προσηλυτίσωμεν πλείστους ἀποστόλους τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀλλ' ἔπρεπε πρῶτον οἱ διευθύνοντες νὰ ἐμφορηθῶσι τοῦ ἱεροῦ ζήλου, καὶ εἶτα νὰ ἐμπνεύσωσιν αὐτὸν ἢ νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τοὺς ἀποστόλους.

Ἐκ τούτου ἡ ἀδιαφορία πολλῶν διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἡ ἀπώλεια ἐδάφους, στρατηγικῶν ἐν αὐτῇ θέσεων. Ἐφ' ὅσον δὲ δὲν καταβάλλεται ἡ προσήκουσα προσοχὴ ἀπὸ μέρους ἡμῶν, τὸ κακὸν θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπιτεινόμενον ἐπὶ ἀνεπανορθώτῳ ζημίᾳ.

Πρῶτον αἴτιον, ὡς παρὰ πλείστων ἤκουσα, ἐπισκεφθεὶς ἄλλοτε τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἤδη παρὰ Μακεδόνων, ἐκ τῶν παραμενόντων ἐν Βουλγαρίᾳ, Σερβίᾳ, Οὐγγαρίᾳ καὶ Ρωμουνίᾳ, θλιβομένων βαθύτατα ἐπὶ τῇ ἀτυχίᾳ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν πατρίδος καὶ ὁσημέραι ἐκπατριζομένων. εἶνε ἡ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος πλημμελὴς ἀντίληψις τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἀναγκῶν. Ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ εἶνε ἐσωτερικὴ μᾶλλον ἢ ἐξωτερική, δηλαδὴ ἐν πάσῃ αὐτῆς γενικωτέρᾳ ἐνεργείᾳ ἔχει κατὰ νοῦν τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα· τὰ δὲ ἐπίσημα τῆς ἐνεργείας κέντρα δὲν εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνώτερα τῶν τοιούτων μικρολογιῶν. Ἀποστέλλονται εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐθνικοὶ ἀντιπρόσωποι, ἥκιστα πρὸς τοῦτο προωρισμένοι, ἐλλιπεῖς τῆς ἀναγκαιούσης μορφώσεως, πολλοὶ τούτων, ἀπὸ χαρα-

κτῆρος ἢ ἐξ ἀνατροφῆς, μὴ πιστεύοντες εἰς τὴν ἐθνικὴν ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τὸ χείριστον εἰς τὰ ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης δικαιώματα αὐτοῦ. Τοιοῦτοι ἀντιπρόσωποι ἀπομακρύνουσι μᾶλλον ἢ προσελκύουσι πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν τοὺς ὁμογενεῖς τῆς Μακεδονίας. Πρὸς τοῖς ἄλλοις περιορίζομαι εἰς τὸ ἑπόμενον, στοιχειωδέστατον καὶ δεικνῦον τὴν ἡμετέραν ἀβουλίαν ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

Ἐνῷ τὸ κατ' ἐξοχὴν ὅπλον ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ἦτο καὶ εἶνε ἡ *ὀρθοδοξία*, ἧς ὑπέρτατος ἀντιπρόσωπος τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχεῖον, ἀποστέλλονται πρὸς λαοὺς ὁμοδόξους, ὧν ἰδίᾳ τίθεται εἰς πειρασμὸν ὑπὸ τῶν ποικιλωνύμων προπαγανδῶν ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις, πρόξενοι *καθολικοί*. Δὲν σκοπῶ ν' ἀμφισβητήσω τὸ παράπαν τὴν εἰλικρίνειαν, τὸν χαρακτῆρα, τὰ ἐθνικὰ αἰσθήματα τῶν δημοσίων τούτων λειτουργῶν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, Ἑλλήνων τήν τε καταγωγὴν καὶ τὴν ἀνατροφήν. Ἀλλὰ τοῦτο προκαλεῖ ψυχρότητα παρὰ πληθυσμοῖς, οἵτινες ἐπὶ αἰῶνας εἰθίσθησαν νὰ ὑποτάσσωσι τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα εἰς τὸ θρησκευτικόν, μὴ διστάζοντες νὰ θυσιάσωσιν εἰς τοῦτο ἐκεῖνο. Ἐνθυμοῦμαι πρό τινων ἐτῶν διατελοῦντα ἔν τινι πόλει τῆς Μακεδονίας, σπουδαιοτάτῃ ὑπὸ ἔποψιν ἐθνικῆς ἐνεργείας, καθολικὸν πρόξενον, καὶ δὴ ἐν πόλει, ἐν ᾗ διάφοροι καθολικαὶ προπαγάνδαι δραστηριώτατα ἐργάζονται κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς ἔθνους καὶ ὡς ἐκκλησίας· καθολικὸς ἐπίσης ἐτύγχανε καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ προξενείου· ἂν δὲ δὲν ἀπατῶμαι καὶ ἔν τινι ἄλλῃ πόλει. Ὡς δημόσιοι λειτουργοὶ δὲν ἦσαν οὗτοι ἀπόβλητοι· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ πληθυσμοὺς τοῦτο προὐκάλει μεμψιμοιρίας, παράπονα, ἅτινα οἱαδήποτε κυβέρνησις ὀφείλει νὰ μὴ ὀλιγωρῇ. Ἐν πονηραῖς ἡμέραις, καὶ τοιαύτας διέρχεται ἀπό τινος χρόνου ὁ Ἑλ-

λησμός, καθῆκον ἔχομεν νὰ διατελῶμεν προσεκτικοί, προκειμένου περὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ὑποθέσεων. Ἡ ἐλαχίστη ἀδιαφορία δύναται νὰ προκαλέσῃ οὐχὶ μόνον ἀδιαφορίαν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἐγκατάλειψιν ἡμῶν καὶ ἀποστασίαν. Καὶ ἀτυχῶς ἔχομεν οὐκ ὀλίγα παραδείγματα.

Τί δύναται νὰ πράξῃ Ἕλλην πρόξενος, πολλαχοῦ μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, περιορίζομαι νὰ μνημονεύσω ἐνταῦθα μόνον τοῦ ὀνόματος τοῦ *Βατικιώτου*, ἄνευ σχολίων. Ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἔμεινεν ἀλησμόνητος. Παρακαλῶ τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀντιπροσώπους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους νὰ μελετήσωσι τὴν πρὸ εἰκοσαετίας ἐνέργειαν τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐν Μακεδονίᾳ· θὰ λάβωσιν οὐκ ὀλίγα μαθήματα.

Οὐ σμικρὸν αἴτιον ἀπωλείας ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἐν Μακεδονίᾳ, ἀφ' οὗ χρόνου ἤρξατο ὁ καθ' ἡμῶν πόλεμος τῶν ξένων ἐπιρροῶν, ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀτυχὴς ἐκλογὴ πολλῶν ἐκ τῶν Ἐπισκόπων! Ἔνιοι τούτων καθίστανται ἐπιβλαβεῖς πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Ἐκκλησίας ἐν Μακεδονίᾳ, ἢ ἐν τοῖς λοιποῖς ὁμόροις διαμερίσμασι τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἄϊμου, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ εἶνε ἐπαρκεῖς ἀλλαχοῦ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πατριαρχείου. Ἐνδέχεται νὰ περικοσμῶνται ὑπὸ πολλῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, ἀλλ' ἐν τῇ τεταραγμένῃ ταύτῃ χώρᾳ, ἐν ᾗ δεινὸς διεξάγεται ὁ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δικαίων ἀγὼν κατὰ πολεμίων ἰσχυρῶν καὶ πονηροτάτων, ἐπίσκοποι ἀσθενῆ ἢ κυμαινόμενον ἔχοντες τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ἀφωσιωμένοι ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν *οἰκουμενικὴν* ἰδέαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀδιαφοροῦντες δὲ διὰ τὰ δίκαια τοῦ ποιμνίου αὐτῶν, ἀπομακρύνουσι μᾶλλον ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς Ὀρθοδοξίας, προθύμων ὄντων ἄλλων νὰ προσελκυσωσιν αὐτὸ εἰς τὰς προπαγανδικὰς πλεκτάνας. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ πικράνω τοὺς γινώσκοντας τὰ πράγματα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἐν Ἀθήναις, ἐπισήμους τε καὶ ἀνεπισήμους,

δυναμένους νὰ θεραπεύσωσι—διὰ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐπισκοπικῶν μεταθέσεων, ἐκδηλούμενόν τι κακόν, πρὶν ἢ προκαλέσῃ ἀτυχῆ ἀποτελέσματα. Εἶνε εὐχάριστον ἆρά γε διὰ τὴν ὑπόληψιν τῆς Ἐκκλησίας, τὸ κῦρος αὐτῆς, διὰ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν ἐν γένει συμφέροντα, ν' ἀδιαφορῶμεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἢ νὰ ἀνθιστάμεθα κατὰ τῶν εὐλόγων ἀξιώσεων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πληθυσμῶν, καταγγελλόντων ἐπὶ ἀντιχριστιανικῇ πολιτείᾳ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν Ἐπίσκοπον, ν' ἀνανήφωμεν δὲ εὐθὺς ὡς ἤθελεν ἐπέλθῃ ἡ θλιβερὰ ὑπόμνησις τῆς ἐξεγέρσεως, τῆς στάσεως κατὰ τοῦ ἐπισκόπου; Εἰς οὐδένα τυγχάνει ἄγνωστον ἐν Μακεδονίᾳ, ὅτι καὶ Κοινότητες καὶ ἄτομα, ἰσχυρὰ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, προσῆλθον ἐπ' ἐσχάτων εἰς τὰς βουλγαρικὰς καὶ λοιπὰς ἀνθελληνικὰς προπαγάνδας, ἕνεκα τῆς ἀστόχου καὶ πλημμελοῦς διοικήσεως τῶν Ἱεραρχῶν, χάριν ἐλαχίστων συμφερόντων ἀπεμπολούντων ὕψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα, ὧν ἐτάχθησαν λειτουργοὶ καὶ ἐπίσκοποι.

Ἑτέρα οὐσιώδης ἀφορμὴ τῆς ἀπωλείας ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἐν τῇ περιμαχήτῳ ταύτῃ χώρᾳ εἶνε ἡ πλημμελὴς ἐκπαίδευσις καὶ ἡ πλημμελεστέρα ἐκλογὴ πλείστων ἐκ τῶν διδασκόντων. Οἱ πρὸς τοῦτο τεταγμένοι Βούλγαροι στεροῦνται πλήρους παιδεύσεως, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων διακεκριμένων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν παιδαγωγῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἡγεμονίας, ἀλλ' ἔχουσι μέγα προσὸν διὰ τὴν λειτουργίαν ταύτην τὸν ἐθνικὸν ζῆλον, τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἡμεῖς κακῶς ἀντιλαμβανόμεθα τοῦ πράγματος. Ὑποθέτομεν, ὅτι λόγιός τις, ἐπειδὴ γινώσκει ὀλίγα ἑλληνικὰ γράμματα, κέκτηται ἱκανότητα περὶ τὴν ἑρμηνείαν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κλασικοῦ συγγραφέως, διότι περὶ ταῦτα συνήθως στρέφεται ἡ ἱκανότης τῶν παρ' ἡμῖν διδασκόντων, εἶνε καὶ ἄξιος νὰ διευθύνῃ, ἢ καὶ νὰ διδάσκῃ ἐν σχολείῳ, ἀποστολὴν ἔχοντι οὐ μόνον νὰ φωτίσῃ, ἀλλὰ κατ'

ἐξοχὴν νὰ ἐμπνεύσῃ ἰσχυροτάτην ἐθνικὴν συνείδησιν, φανατισμόν· οὐ μόνον νὰ πλάσῃ μαθητάς, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἱεραποστόλους, χρησιμεύσοντας διὰ τὴν μετέπειτα ἐθνικὴν ἐργασίαν. Ἡ πολιτική, αἱ συμπάθειαι, ὁ νεπωτισμός, ἄλλα τινὰ μικροσυμφέροντα δὲν εἶνε ξένα πρὸς τὴν ἐκλογὴν καὶ τὸν διορισμὸν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διδασκάλων. Ἔνιοι δὲ τούτων καὶ κατεδιώχθησαν, διότι εἶχον γενναιοτέραν ἰδέαν περὶ τῆς ἑαυτῶν ἀποστολῆς.

Καθὰ ἐξ ἀσφαλεστάτων πληροφοριῶν γινώσκω, ἐλάχιστοι τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διδασκόντων δύνανται νὰ ἐργασθῶσιν ἀποτελεσματικῶς. Εὑρίσκονται ἐν τούτοις ἐν Ἀθήναις οὐκ ὀλίγοι λόγιοι Μακεδόνες, ὧν καί τινες ἐσπούδασαν δι' ἐθνικῶν χρημάτων, ἵνα χρησιμοποιήσωσι τὸ τάλαντον αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος. Δὲν ἠδύναντο ἆρά γε οὗτοι ν' ἀποσταλῶσιν ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει ὁ ἐθνικὸς κίνδυνος, ἐξαναγκαζόμενοι εἰς τοῦτο, διότι οἱ πλεῖστοι κατέχουσιν ἢ ἐπιζητοῦσι δημοσίας ἐν Ἑλλάδι θέσεις; Εἶνε ἀνάγκη ν' ἀποστέλλωνται εἰς Μακεδονίαν οἱ κρατερώτατοι τῶν μαχητῶν, νὰ ὑποστηρίζωνται δὲ καὶ νὰ ἐνισχύωνται παντὶ τρόπῳ Ἰσχυρὸς καὶ ἐνθουσιώδης χαρακτὴρ δύναται πλεῖστα νὰ κατορθώσῃ. Παράδειγμα ὁ Μαρούλης, οὗ τὸ ἔργον μέχρι τῆς σήμερον διαθρυλεῖται ἐν Μακεδονίᾳ εὐφημότατα. Ἀλλ' ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ τέλος αὐτοῦ; Ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ὁ διωγμός.

Μεγίστη δέον νὰ καταβάλληται προσοχή, προκειμένου περὶ τῶν εἰς Μακεδονίαν ἀποστελλομένων διδασκάλων, νὰ ἐξετάζηται οὐχὶ μόνον ἡ παίδευσις αὐτῶν, ἀλλὰ πρωτίστως καὶ ὁ **χαρακτήρ**. Ὁ μὴ ἔχων τοιοῦτον πῶς θὰ ἐμπνεύσῃ αὐτόν; Ἕνεκα ἀφορμῶν, ὧν τινας ἀνέπτυξα ἤδη, ἕνεκα τῶν ἀκαταβλήτων κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἀντιδράσεων τῶν λυμαινομένων τὴν χώραν ταύτην ξένων προπαγανδῶν, ἡ

ἐθνικὴ τῶν Μακεδόνων συνείδησις κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν διατελεῖ τεταραγμένη, κυμαινομένη, ἀσταθής. Εὐχερέστατα, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Μακεδονίας, δύναταί τις νὰ συναντήσῃ τέκνα αὐτῆς, μὴ γινώσκοντα εἰς ποίαν πράγματι ἀνήκουσι φυλήν. Καλοῦνται μὲν *Μακεδόνες*, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι συγκεκριμένην ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ἐννοεῖται, ὅτι οὐκ ὀλίγοι τούτων χρησιμοποιοῦσι πρακτικώτατα τὴν ὀνομασίαν ταύτην, ἐκ περιτροπῆς μεταβαλλόμενοι εἰς Ἕλληνας, Βουλγάρους, Σέρβους, Ρωμούνους. Ἡ ἐθνολογικὴ πανσπερμία, ἡ εὑρισκομένη ἔν τισι τῶν διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας, ἰδίᾳ δὲ τῶν συνορευόντων πρὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Σερβίαν, ἐπιδρᾷ οὐ σμικρὸν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς καὶ συνειδήσεως τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ. Ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας δυνατὸν πολλάκις ὁ πρῶτος νὰ καλῇ ἑαυτὸν Ἕλληνα Μακεδόνα, ὁ δεύτερος Βούλγαρον Μακεδόνα, ὁ τρίτος Σέρβον Μακεδόνα ὁ τέταρτος Μακεδονόβλαχον, ἄρα Ρωμοῦνον, κατὰ τοὺς ἐκ τῶν πέραν τοῦ Ἴστρου προπαγανδιστάς, καὶ ὁ πέμπτος ἁπλῶς Μακεδόνα. Ἐν τῇ τραγικῇ ταύτῃ συγχύσει καὶ συγκρούσει τοσούτων ἐθνολογικῶν στοιχείων καὶ συνειδήσεων, πραγματικῇ ἢ τεχνητῇ, ἣν σκοπίμως ὑποθάλπουσι καὶ προκαλοῦσιν αἱ κατὰ τὴν χώραν ταύτην ποικίλαι προπαγάνδαι, κεῖται τὸ μέγα πρόβλημα τῆς Μακεδονίας καὶ ἡ δυσχέρεια ἐν τῇ ἐργασίᾳ πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ εἰκὼν αὕτη καθίσταται τραγικωτέρα ἐκ τῆς διηνεκοῦς διακυμάνσεως καὶ αὐξομειώσεως τῶν συγκρουομένων ἐπιρροῶν. Ἐν τῇ βορειοανατολικῇ Μακεδονίᾳ, ἐν ᾗ κυρίως διεξάγεται ὁ ἀγών, κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη πολλαὶ τῶν κοινοτήτων μεταλλάσσουσι διηνεκῶς ἐθνικὸν φρόνημα καὶ χαρακτῆρα· καὶ τοῦτο διότι ἡ συνείδησις τῶν προϊσταμένων τῶν Κοινοτήτων μεταβάλλεται διὰ τῆς μείζονος χρηματικῆς προσφορᾶς, τῆς χορηγουμένης ὑπὸ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀντιπροσώπου γενικῆς προπαγάνδας. Καὶ

συμπλήρωμα τῆς τραγικῆς ταύτης εἰκόνος, ἓν ἀπὸ τὰ παραδοξότατα, ὧν ἀντελήφθην ἐν τῇ περιμαχήτῳ Χερσονήσῳ, εἶνε ἡ ἀποστασία καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, καταγομένων ἐκ τῶν τμημάτων τούτων αὐτῆς, διὰ τοῦ χρυσίου μεταβαλλόντων τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα, ἑλληνικωτάτης ἀνατροφῆς τυχόντων καὶ ἤδη πολεμούντων τὴν πατρίδα, μεταβαλλόντων δὲ ἐπὶ τὸ σλαυϊκώτερον ἢ τὸ ρωμουνικώτερον τὸ ἑαυτῶν ὄνομα. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀθλίων τούτων ἀποστατῶν ἵσταται ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης ἐκ τῆς Μακεδονίας, ἀναπτύξας καταχθόνιον δραστηριότητα ἐν τῷ διωγμῷ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ρωμουνικοῦ χρυσίου, ἐκ συστήματος καταδίδων καὶ συκοφαντῶν εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς πάντα Ἕλληνα, ἀντιπράττοντα εἰς τὰ ἀνθελληνικὰ αὐτοῦ σχέδια, συνεργαζόμενος μετὰ παντὸς πολεμίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δυστυχῶς δὲν ἐτιμωρήθη ὡς ἔδει. Καὶ ἤδη ἀπολαύει δαφιλῶς τῶν καρπῶν τῆς προδοσίας αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Δυστυχῶς ἡ τοιαύτη ἐθνολογικὴ διατάραξις ἐν Μακεδονίᾳ ἐνθαρρύνει τοὺς προπαγανδιστὰς τῆς Βουλγαρίας, ἐπιτηδειότατα ἐπωφελουμένους τῆς ἐκρύθμου ταύτης καταστάσεως τῶν μακεδονικῶν συνειδήσεων. Καταβάλλουσι πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἐπικράτησιν. Τὸ κυριώτατον ὅπλον αὐτῶν εἶνε ἡ μέθοδος τῶν *βερατίων*. Διὰ μυρίων τρόπων παρουσιάζονται ἀπαιτηταί, ἐπαιτοῦντες, ἐκλιπαροῦντες, ἀξιοῦντες. Ζητοῦσι πολλά, δὲν δυσαρεστοῦνται δέ, καὶ ἂν λάβωσιν ὀλίγα. Ἀρκεῖ, ὅτι κἄτι ἔλαβον. Τὸ ὀλίγον, προστιθέμενον εἰς τὸ ὀλίγον, γίνεται πολύ. Βούλγαρος πολιτικὸς ὡμολόγει πρό τινος χρόνου, ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη ὠφέλησε τὴν Βουλγαρίαν. Ἕνεκα τῶν πολλῶν κραυγῶν ὑποχωρεῖ ἑκάστοτε ἡ Τουρκία, μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔχῃ καθ' ἑαυτῆς δυσμενῶς διατεθειμένην τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς Εὐρώπης, ἐκκρεμῆ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτῆς ζητήματα. Πρὸς τούτοις, σπου-

δαιότατον κέρδος διὰ τὴν Βουλγαρίαν εἶνε καὶ τοῦτο. Ἐκ περι-τροπῆς αὕτη ἢ ἐκείνη τῶν Μ. εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐπιδιώκει ἰδίαν πολιτικὴν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καὶ τὴν περικοπὴν τοῦ σουλτανικοῦ κύρους. Ἡ Βουλγαρία ἐξ ἐνστίκτου ἐκμεταλλεύεται πάντα ταῦτα καὶ προσκολλᾶται εἰς τὴν ἑκάστοτε κρατοῦσαν πολιτικὴν ἐπὶ ἀνταλλάγμασι. Τοιουτοτρόπως θὰ κατορθωθῇ ἴσως τὸ ποθούμενον, κατὰ τὰ ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ συμβαίνοντα. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ στρατὸς αὐτῆς, σπεύδων νὰ καταστείλῃ ψευδῆ τινα ἀνταρσίαν ἐν Μακεδονίᾳ, χαλκευθεῖσαν μὲν καὶ διευθυνομένην ἐκ Σόφιας, ἀλλὰ χαρακτηριζομένην ὡς ἐξέγερσιν τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν, θὰ ζητήσῃ νὰ καταστείλῃ ἴσως αὐτὴν διὰ τῆς τουρκικῆς μεθόδου — δι' ἀπανθρώπων κακώσεων. Οἱ ἁπανταχοῦ τῆς γῆς φιλάνθρωποι θὰ ῥήξωσι κραυγὴν ἀγανακτήσεως κατὰ τῶν φρικαλέων σκηνῶν τῆς τουρκικῆς θηριωδίας: *bulgarian atrocities*. Συνδιάσκεψίς τις ἕπεται καὶ ἡ παρουσία ἐν τοῖς διπλωματικοῖς παρασκηνίοις τῆς γνωστῆς πολιτικῆς, εὐχαριστουμένης μὲ *αὐτονομίαν* τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Δὲν θὰ εἶνε ἀρίστη ἡ τοιαύτη λύσις; Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ θὰ ὀργανωθῇ ἡ αὐτόνομος αὕτη ἐπαρχία τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους; Περὶ τούτου προϋνόησεν ἤδη τὸ *Σχέδιον τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων*, τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τῶν ἐν Σόφιᾳ συνεδρίων. Ἀνώτατος διοικητὴς ἔσται ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς πλειονότητος, ἥτις ἐπειδὴ δὲν εἶνε εὔκολον νὰ γνωσθῇ εἰς τίνα λαὸν ἀνήκει ἐπιτηδείως θὰ παρασταθῇ, ὅτι εἶνε βουλγαρική, ὡς καὶ διατυμπανίζεται ἀπό τινος χρόνου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ κεφάλαια τοῦ πανσλαυϊσμοῦ αὐξάνονται. Ἐὰν δὲ ἐπιτευχθῇ καὶ ὁ πόθος τοῦ Φερδινάνδου, ἡ ἀνύψωσις εἰς βασίλειον τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου τῆς Βουλγαρίας, ἄρα ἡ ἀνεξαρτησία αὐτοῦ, διὰ τοῦ γοήτρου τούτου οὐ σμικρὸν θὰ ἐπιδράσῃ ἡ Βουλγαρία ἐπὶ τῶν κυ-

μαινομένων μακεδονικῶν πληθυσμῶν, διότι ὁ νόμος τῆς φυσικῆς βαρύτητος κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἠθικῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δύναμις ἐνδείκνυται κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας. Αὕτη ἄρα θὰ θεωρηθῇ ὑπ' ἀξέστων χωρικῶν τὸ προωρισμένον κράτος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἀπολαῦον ἐπίσης τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης!

Ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, διὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἡ πολιτικὴ αὕτη τῆς Βουλγαρίας δὲν στερεῖται ἐπιβολῆς, ὅσον καὶ ἂν μετέχῃ τυχοδιωκτισμοῦ. Διὰ τοὺς αὐστηρῶς κρίνοντας τὰ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου συμβαίνοντα δύνανται ἴσως νὰ εὑρεθῶσι σημεῖα κοινὰ μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου καὶ τῶν γνωστῶν ἀρχηγῶν ἢ ὑπαρχηγῶν τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων. Ἐν τούτοις ἡ τοιαύτη βουλγαρικὴ ἐνέργεια εἶνε ἀξία ἐκτιμήσεως. Δυνατὸν ὁ Φερδινάνδος νὰ στερῆται ἐξόχων πλεονεκτημάτων, ἠθικῶν ἢ πολιτικῶν, δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ τι τὸ σχοινοβατικὸν ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ πολιτικῇ, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ ἄγαν φιλόρρωσσοι, δυνατὸν νὰ στερηθῇ καὶ τοῦ θρόνου, ἐφ' οὗ ἀνῆλθε κατόπιν ποικίλης ἀντιδράσεως, ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς, οὐχ ἧττον ὡς ἡγεμὼν τυγχάνει ἄξιος ἐκτιμήσεως. Εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅ τι ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς νέας αὐτοῦ πατρίδος μετὰ πολλοῦ ζήλου, μετὰ πολλῆς ἀφοσιώσεως, ἡ δὲ γηραιὰ αὐτοῦ μήτηρ πλέον ἢ ἅπαξ ἠνέῳξε τὸ βαλάντιον αὐτῆς ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Φερδινάνδος στερεῖται βεβαίως τοῦ ἀρτίου νοῦ καὶ τῆς ἐμβριθείας τοῦ βασιλέως τῆς Ρωμουνίας, καταστήσαντος τὴν παραδουνάβιον χώραν ἀξιόζηλον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, πράγματι εὐρωπαϊκὸν κράτος, ὀργανώσαντος ἀξιόμαχον στρατὸν καὶ εὐρωπαϊκὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναδείξαντος τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας· ἀλλ' οὐχ ἧττον εἶνε φιλότιμος, κέκτηται ζῆλον· ἐπι-

θυμεῖ καὶ ἐργάζεται ὑπὲρ τοῦ βουλγαρικοῦ μεγαλείου, οὐδὲ διστάζει νὰ προβῇ εἰς τὰς δεινοτάτας τῶν θυσιῶν.

Ἂν κατορθώσῃ τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ ὀνείρων, ἅτινα εἶνε καὶ τὰ ὄνειρα τῶν νέων συμπατριωτῶν, ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς θέλει δημιουργηθῇ τῇ Ἑλλάδι. Θελούσης ἢ μὴ τῆς Εὐρώπης, ἡ Βουλγαρία θὰ ἀποκαταστῇ κρατος, ἂν οὐχὶ ἰσχυρόν, ἀλλὰ πάντως ἐπιβλαβὲς εἰς τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θ' ἀποδειχθῇ καὶ πάλιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἡ μεγάλη ἀποστολή, ἣν ἐξασκεῖ ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν τυχῶν λαοῦ τινος ἡ Μοναρχία, ἐμπεφορτισμένη ἱεροῦ ζήλου πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων. Τὸ πρόβλημα τῶν λαῶν δὲν ἐλύθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς ἠθικῆς μόνον ἐργασίας, ἰδίᾳ ἐπρωτοστάτησεν ἡ πολιτικὴ τῆς βίας καὶ τῆς φυσικῆς δυνάμεως, ἀναγκαῖος ἑκάστοτε ἀναδειχθεὶς πρὸς τοῦτο παράγων. Ἐνόησε τοῦτο ἡ Βουλγαρία, ἅμα τῇ πολιτικῇ αὐτῆς ἀποκαταστάσει. Ἐντεῦθεν αἱ ἐπιτυχίαι. Ἔχουσα συναίσθησιν τῆς φυσικῆς αὐτῆς δυνάμεως καθίσταται τολμηροτέρα καὶ δραστηριωτέρα ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος, ὅσον τοῦτο καὶ ἂν εἶνε δυσνόητον διὰ τὴν συνείδησιν λαοῦ, χθὲς μόλις ἀφυπνισθέντος.

Ἡ μεγαλοπράγμων αὕτη πολιτική, τοσοῦτον οὖσα ἐπικίνδυνος, δέον νὰ ἑλκύσῃ τὴν ἡμετέραν προσοχήν. Ἂς ἐγρηγορῶμεν. Ἐχθροὶ ἡμῶν σήμερον δὲν εἶνε οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' οἱ Βούλγαροι. Ὁ Δισραέλης ἐνουθέτησεν ἡμᾶς ἄλλοτε νὰ *περιμένωμεν*, ἀλλὰ δὲν εἶπε καὶ νὰ μὴ παρασκευαζώμεθα, ν' ἀπρακτῶμεν, ἀναμένοντες τὴν ἑκάστοτε ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνειαν *μεθύσων* ὁμάδων, ἐκμεταλλευομένων τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη πρὸς ἐπιδίωξιν προσωπικῶν ἢ κομματικῶν συμφερόντων...

*
* *

Τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς Μακεδονίας· ἐν τῇ χώρᾳ ἄρα ταύτῃ δέον κατ' ἐξοχὴν νὰ διεξαχθῇ πᾶσα ἡ ἐνέργεια ἡμῶν ἐν τῷ μέλλοντι πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐπικρεμαμένων κινδύνων. Ἀπὸ αἰώνων, ἀπὸ τῆς ἐμφανείας σχεδὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἡ Μακεδονία ἦτο ἑλληνική. Τοῦτο δὲ καταδείκνυται καὶ σήμερον, παρὰ τὰς καθ' ἡμῶν ἐνεργείας πολυωνύμων προπαγανδῶν. Φρονῶ, ὅτι τὸ ἀπολεσθὲν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐν Μακεδονίᾳ ἔδαφος δύναται ν' ἀνακτηθῇ, ἂν πρασπαθήσωμεν ν' ἀνασυντάξωμεν καὶ νὰ ὀργανώσωμεν τὰς ἐθνικὰς ἡμῶν δυνάμεις ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἀπαιτοῦνται ἴσως θυσίαι· ἀλλ' ἄνευ τοιούτων τί δύναται γενέσθαι;

Εἶνε ἀνάγκη κατὰ πρῶτον ν' αὐξηθῇ ὁ πτιῦπολογισμὸς τῶν ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας ἐθνικῶν δαπανῶν. Εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλουσι νὰ μετάσχωσι τό τε ἔθνος καὶ τὸ κράτος. Τὸ κράτος μόνον, ἄνευ τῆς ἐθνικῆς συνδρομῆς, ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς, οὐδὲν ἀποτελεσματικὸν δύναται νὰ κατορθώσῃ· καὶ τἀνάπολιν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐνέργεια δὲν δύναται νὰ εἶνε ἠθικὴ μόνον, ἐκπαιδευτική, ἢ ἐκκλησιαστική· δέον συγχρόνως νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ σταδίου τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοεθνῶν πληθυσμῶν. Πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ συμφέρον ἔχομεν, οὐ μόνον νὰ ἐμπνεύσωμεν φρόνημα ἐθνικὸν εἰς τοὺς κυμαινομένους αὐτῆς πληθυσμούς, ἀλλ' ἐπίσης νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν σχέσεων. Ἐκ τῶν εὐφορωτάτων καὶ ἐκ φύσεως πλουσιωτάτων χωρῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης εἶνε ἡ Μακεδονία. Ὁ φυσικὸς αὐτῆς πλοῦτος εἶνε ἀμύθητος, ἀλλ' ἀ-

τυχῶς ἀνεκμετάλλευτος, εὐφυεστάτη δὲ πρὸς συγκοινωνίαν ἡ γεωγραφικὴ τοποθεσία. Τὸ γόνιμον ἔδαφος δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας, τῆς γεωργίας, τῆς τεχνουργίας, παντὸς ἐν γένει κλάδου βιομηχανίας· πολύκολπος δέ, βαθύκολπος καὶ εὐλίμενος οὖσα, δύναται νὰ δώσῃ ἔκτακτον ὥθησιν καὶ ἀνάπτυξιν εἰς τὸν φυσικὸν πλοῦτον, χρησιμοποιοῦσα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἡ ἐν τῷ Αἰγαίῳ τοποθεσία αὐτῆς εἶνε ἀξία παντὸς λόγου, ὑπὸ πολλὰς δ' ἐπόψεις, ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῆς φυσικῶν ἀρετῶν, δεσπόζει ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Ἄϊμου, κρατοῦσα ἐπιφανῆ θέσιν ἐν μέσῳ τῆς Θεσσαλίας τῆς Ἠπείρου, τῆς Θράκης καὶ τῶν βορειοτέρων σλαυϊκῶν χωρῶν, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας.

Τοιαύτην κεκτημένη ἰδιοφυΐαν ἡ Μακεδονία, δυναμένην νὰ προαγάγῃ καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὰ οἰκονομικὰ αὐτῆς συμφέροντα, καθῆκον ἔχει ὁ Ἑλληνισμός, ὁ τοσοῦτον μέγα κράτος ἐξασκῶν καὶ διεκδικῶν, οὐ μόνον ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Ἄϊμου, οὐ μόνον ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἧς μέρος κεῖται ἔναντι αὐτῆς τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον, νὰ ἐργασθῇ παντὶ σθένει εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς χώρας ταύτης. Ἀτάσθαλος διοίκησις παρεκώλυε μέχρι τοῦδε τὴν χρησιμοποίησιν τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς πόρων. Ἀλλ' αἱ συντελεσθεῖσαι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρόοδοι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τοῖς παραλίοις τῆς Μακεδονίας, ἡ συγκοινωνία, ἤρξαντο ἤδη ἐκδηλούμεναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, δὲν θὰ παρέλθῃ δὲ πολὺς χρόνος καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπίδοσις ἔσται καταφανής. Τῆς ὁσημέραι προϊούσης ταύτης οἰκονομικῆς προόδου τῆς Μακεδονίας ὀφείλει νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τῶν ποικίλων δυνάμεων, ἃς κέκτηται, ἀναλαμβάνων νὰ ἐκμεταλλευθῇ αὐτήν, οὐχὶ μόνον ἐπ' ἀγαθῷ ἠθικῷ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ χάριν τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ συμφερόντων.

Ἡ γλῶσσα, αἱ θρησκευτικαὶ παραδόσεις, τὸ ἐθνικὸν φρόνημα δὲν ἐξαρκοῦσι πάντοτε νὰ καταστήσωσιν ἰσχυρὸν καὶ ἀδάμαστον ἐν τῇ τηρήσει αὐτῶν λαόν τινα. Πρὸς τῇ ἐθνικῇ ἀναπτύξει καὶ διαδόσει πρέπει νὰ συμβαδίζῃ παραλλήλως καὶ ἡ οἰκονομικὴ αὐτοῦ ἐπίδοσις καὶ εὐεξία. Πενόμενος λαός, στερούμενος τῶν πρὸς ζωὴν καὶ συντήρησιν, καθίσταται θᾶττον ἢ βράδιον ἕρμαιον πάσης ἐπιβουλῆς. Ὁ ἀναλαμβάνων νὰ δελεάσῃ αὐτόν, ν' ἀποπλανήσῃ, νὰ κατακτήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, δὲν θέλει φεισθῇ πρὸς τοῦτο τὴν χρῆσιν τοῦ χρυσίου, ἥτις παρά τισι εἶνε ἐξίσου ἰσχυρά, ὅσον καὶ ἡ τοῦ γενναιοτάτου ἠθικοῦ κηρύγματος· ἁλίσκεται ὁ ἄνθρωπος, παρὰ γνώμην πολλάκις, ἕνεκα στυγερῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν, ὑφ' ὧν τὸ βάρος καθ' ἑκάστην ὑποκύπτει.

Φρονῶ ἐκ τούτων, ὅτι καθῆκον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ τε ἐπισήμου καὶ τοῦ ἀνεπισήμου, δὲν εἶνε μόνον ἡ ἐργασία πρὸς ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπλασιν καὶ ἀποκατάστασιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὁμαιμόνων καὶ ὁμοδόξων πληθυσμῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ οἰκονομικὴ αὐτῶν ἐνίσχυσις. Νομίζω δὲ, ὅτι ἥκιστα δυσχερὴς τυγχάνει ἡ τοιαύτη ἐνέργεια. Ἔχομεν πάντα τὰ πρὸς τοῦτο μέσα ἔν τε τῷ ἀνεξαρτήτῳ ἑλληνικῷ κράτει, ὡς καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἑλληνικαῖς παροικίαις.

Δι' ἐλαχίστης μερίμνης καὶ ἐνεργείας δύναται νὰ μεταστραφῇ ἡ νοημοσύνη καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ ἁπανταχοῦ τῆς γῆς διεσπαρμένου ἑλληνικοῦ στοιχείου πρὸς τὴν Μακεδονίαν, ἧς ἡ γεωγραφικὴ τοποθεσία καὶ τὸ ἔδαφος παρέχουσι πάντα τὰ μέσα τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας. Διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ σκοπίμου ἐνισχύσεως καὶ προαγωγῆς τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἄνευ ἐλαχίστης θυσίας δύναται οὗτος νὰ καταστῇ ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι ἀκαταγώνιστος δύναμις ἐν

Μακεδονίᾳ, ἐπιβαλλόμεοος οἰκονομικῶς, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἠθικῶς, καὶ πνευματικῶς, καὶ πολιτικῶς.

Πρό τινων ἀκόμη ἐτῶν οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἡ ἐπικρατοῦσα οἰκονομικὴ δύναμις τῆς Μακεδονίας. Ἔκτοτε τὰ πράγματα μετεβλήθησαν· ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν πταίει ἐπὶ τοσοῦτον ὁ Σλαυϊσμός, ὅσον οἱ ἡμέτεροι. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τῆς Μακεδονίας, ἑλληνικωτάτῃ ἀπ' αἰώνων, εἰσήλασαν οἱ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰσραήλ, διεξάγοντες ἐπίσης δεινὸν καθ' ἡμῶν ἀγῶνα καὶ εὗρον τὰς πύλας αὐτῆς ἀναπεπταμένας. Ἡ διαίρεσις τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁμογενῶν, ἄνευ λόγου ἀδιάλλακτα μίση καὶ πάθη, ἐξησθένησαν τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τοῦτο δ' ἔσχεν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῆς λοιπῆς Μακεδονίας. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα τὸ ἐμπόριον περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Γερμανούς, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βιέννης—Θεσσαλονίκης.

Οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου εὑρισκομένων ξένων, πολλὰ κέκτηνται πλεονεκτήματα, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας, ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου, τὸ μὲν δὲν παρακολουθοῦσι τὰς ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐξελίξει τῶν λαῶν ἐπελθούσας καὶ ὁσημέραι ἐπερχομένας προόδους, τὸ δὲ διότι δὲν ἐνδιαφέρονται, οὐδὲ προσπαθοῦσι νὰ μεταδώσωσι τοῖς ἀπογόνοις τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ἐργασίαν, ἐν περιπτώσει πλουτισμοῦ. Ἐπιτρέπουσιν αὐτοῖς τὴν θεραπείαν ἀλλοτρίων ἐργασιῶν καὶ ἐπαγγελμάτων, πολλάκις οὐδενός. Τὰ τέκνα ἐπαναπαύονται ἐπὶ τῆς ἐργασίας τῶν πατέρων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄεργα καθιστάμενα καὶ προσοδοφάγα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται πολλαχοῦ μὲν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Οὕτω κατεστράφη ἡ ἐργασία τῶν γονέων, ὑπεισερχομένων εἰς αὐτὴν Ἰουδαίων, Γερμανῶν, ἀπό τινος δὲ χρόνου καὶ Βουλγάρων.

Ἡ καταπολέμησις τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπιτευχθήσεται μόνον διὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Μακεδονίας.

Κατὰ πρῶτον παρίσταται ἀνάγκη ἱδρύσεως ἑλληνικῆς τραπέζης ἐν Θεσσαλονίκῃ, διατηρούσης ἅμα καὶ ὑποκαταστήματα πανταχοῦ τῆς Μακεδονίας, Τὸ τοιοῦτον οὐ μόνον δὲν εἶνε δυσχερές, ἀλλὰ καὶ ἐπικερδέστατον. Ὁποία τυγχάνει ἡ οἰκονομικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς κέντρου ἐμπορίας, εἶνε πασίγνωστον. Πέριξ αὐτῆς ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θράκῃ, ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου καὶ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑκατομμύρια ἑλληνικῶν πληθυσμῶν δραστηριώτατα ἐργάζονται, προκόπτοντα καὶ εὐημεροῦντα. Ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν διατελεῖ τὸ ἐμπόριον τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Μεσογείου. Ἡ Θεσσαλονίκη ἄρα δύναται νὰ εὕρῃ οὐ σμικρὰν οἰκονομικὴν ὑποστήριξιν, συνεργαζομένη μετὰ τῶν ὁμογενῶν πληθυσμῶν. Ἑλληνικὴ τράπεζα, ἱδρυομένη ὑπὸ ὁμογενῶν ἐπιχειρηματιῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ συνετῶς διευθυνομένη, θὰ ἐπιβληθῇ ἐν ἐλαχίστῳ χρονικῷ διαστήματι, πολλαπλασιάζουσα τὰς ἐργασίας αὐτῆς καὶ τὰ κεφάλαια. Κάλλιστα κατανοοῦσι τοῦτο οἱ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ἡμέτεροι. Ἀπηυθύνθησαν ἀπὸ τριακονταετίας σχεδόν, καθόσον γινώσκω, εἰς τοὺς δυναμένους· ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι περιωρίσθησαν ἀείποτε μέχρις ἀποπειρῶν. Ἡ λύσις τοῦ μεγάλου ζητήματος ἀνεβλήθη ἐπανειλημμένως καὶ ἀναβάλλεται καὶ θὰ ἀναβάλληται. Ἐν τούτοις ἦτο ζήτημα ὀλίγων ἑκατομμυρίων φράγκων.

Ἡ τύχη δὲν εἶνε δυσμενὴς πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ἀλλ' οὗτος καταφρονεῖ αὐτὴν ἀκατανοήτως. Ἑλληνικὴ τράπεζα ἐν Θεσσαλονίκῃ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ νέαν ζωὴν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἀγῶνος, ὅστις δὲν εἶνε μόνον ἠθικός, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικός. Τὸ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ἀπό τινος

χρόνου λειτουργοῦν ὑποκατάστημα βιενναίας τραπέζης καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ ἐπίφθονος ἐργασία ἰουδαϊκῶν τραπεζιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν οἴκων, κατακτησάντων ἐν βραχεῖ διατήματι χρόνου τὴν Μακεδονίαν, ἠδύνατο νὰ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρηματιῶν. Πόσα ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἐγράφησαν, ἀνεκοινώθηθαν, διενηργήθησαν, συνεζητήθησαν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους περὶ ἱδρύσεως τοιαύτης τραπέζης! οὐδὲν ἐγένετο· ἐξ οὗ καταδείκνυται ἡ παρ' ἡμῖν ἔλλειψις θετικοῦ νοῦ καὶ σοβαρᾶς ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων. Ἐδαπανήσαμεν, ἰδιῶται καὶ κράτος, ἑκατομμύρια ὑπὲρ ἐθνικῶν δῆθεν σκοπῶν. Καὶ ἐν τούτοις ἐλάχιστον ποσοστὸν τοῦ δαπανηθέντος χρήματος ἠδύνατο νὰ διατεθῇ ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου, μέλλον νὰ καταστῇ πρόξενον ἀνυπολογίστου ἐθνικῆς ὠφελείας.

Προκειμένου περὶ οἰκονομικῶν καὶ χρηματιστικῶν θεμάτων, γινώσκω, ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ δογματίζοντες, ὅτι τὸ χρῆμα εἶνε κοσμοπολιτικὸν καὶ ὅτι ἡ ἵδρυσις πιστωτικοῦ ἱδρύματος δὲν ἔχει πολλὰς σχέσεις πρὸς ἐθνικὰ ἰδεώδη. Δὲν σκοπῶ νὰ συζητήσω τοῦτο. Ἀλλ' ἀποκρίνομαι ἀμέσως, βασιζόμενος ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ὅτι ἡ ἵδρυσις ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἑλληνικῆς τραπέζης δὲν ἐπιδιώκεται μόνον χάριν καθαρῶς ἐθνικῶν πολιτικῶν αἰτίων. Ἡ τράπεζα αὕτη θέλει ἐπιτελέσῃ μὲ τὸ ἀζημίωτον αὐτῆς τὸν ἐθνικὸν σκοπόν. Συνετῶς διευθυνομένη, δι' οὓς λόγους πρότερον ἐξέθηκα, θέλει εὕρῃ στάδιον ἐργασίας, δηλαδὴ πελατείαν εὐρυτάτην, ἐν Μακεδονίᾳ, ὑποστηριχθησομένη ἐκ συμφέροντος ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὕτω τὸ κέρδος τῆς τοιαύτης τραπέζης ἔσται ἀσφαλές· ἀναμφιβόλως δ' ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ αὐτῆς πρὸς τὰ ξένα πιστωτικὰ ἱδρύματα τῆς Μακεδονίας δὲν θέλει ὑστερήσῃ. Οἱ ἐν αὐτῇ ὁμογενεῖς, ἐνισχύοντες τὴν τράπεζαν ταύτην, θέλουσιν

ἐνεργῇ ἐκ πεποιθήσεως, ὅτι οὐδεμία ζημία θέλει ἐπέλθῃ αὐτοῖς, τοὐναντίον μεγίστη ὠφέλεια, ἥτις πρὸς τοῖς οἰκονομικοῖς πλεονεκτήμασιν ἔξει ἐξάπαντος καὶ ἐθνικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

Πρὸ τριακονταετίας περίπου, ὁπότε ἤρξατο ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Ἀθήναις ἡ σκέψις περὶ συστάσεως ἑλληνικῆς Τραπέζης ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ πόλει, ἂν τοῦτο ἀπεφασίζετο δι' ἐλαχίστων κεφαλαίων, ἡ Τράπεζα αὕτη θὰ ἦτο τὸ ἰσχυρότατον τῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων τῆς Μακεδονίας, συνεργαζόμενον μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συλλόγων καὶ σωματείων. Ἡ νέα Βουλγαρία, ἥτις οὐδ' ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀμέσως κατενόησε τὴν σημασίαν Τραπέζης ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ προέβη εἰς ἵδρυσιν τοιαύτης ἐν Θεσσαλονίκῃ πρό τινος χρόνου. Ἔθνος πτωχόν, ἀλλ' ἐννοοῦν νὰ βαδίσῃ ἐρρωμένως πρὸς τὰ πρόσω, ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν ἑαυτοῦ δραστηριότητα· καὶ ἐπιτυγχάνει· διότι τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς τοὺς τολμῶντας.

Ἡμεῖς, οἱ ἐναβρυνόμενοι ἐπὶ τοῖς δισεκατομμυρίοις τῶν ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ὁμοεθνῶν, κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τριακονταετίαν, καθ' ἣν ἰδίᾳ ἐξεδηλώθη ὁ ἐθνικὸς κίνδυνος, ὃν διατρέχομεν, ἀπεδείξαμεν ἀπαράμιλλον νωθρίαν ἐν τῇ σαφεῖ ἀντιλήψει τῶν πραγμάτων. Ἔκτοτε ἐδαπανήθησαν ἑκατοντάδες ἑκατομμυρίων ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δῆθεν συμφερόντων. Συνωμολογήθησαν δάνεια, ὧν ἡ ἀποτυχία πολλὰ ἑκατομμύρια ἐστοίχισεν εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ ὁμογενεῖς. Μέχρι τῆς σήμερον ἱκανὸν χρῆμα διατίθεται ὑπὲρ ἐπουσιωδῶν, δευτερευόντων σκοπῶν. Καὶ ἐν τούτοις μὲ ὀλίγα ἑκατομμύρια, οὐχὶ δωρεὰν παρεχόμενα, μέλλοντα δ' ἴσως νὰ διπλασιασθῶσιν ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι, ἂν ἐτελεῖτο ἡ προσήκουσα διαχείρισις καὶ λειτουργία ὁ Ἑλληνισμὸς ἠδύνατο ν' ἀνακτήσῃ ὑπέροχον ἐν Μα-

κεδονίᾳ οἰκονομικὸν κῦρος, παρακωλύων πᾶσαν ἐπιδρομὴν ἀλλοφύλων στοιχείων. Ὅ τι ηὐχήθη ἀπὸ τοσούτου χρόνου ἅπασα ἡ Μακεδονία, συνέστησαν δὲ παρὰ τοῖς ἁρμοδίοις πάντες οἱ περὶ αὐτῆς μεριμνῶντες φιλοπάτριδες, δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ὑπὸ τῆς κατατρυχούσης ἡμᾶς ἀκηδίας. Καὶ σήμερον, πρὸς τῷ λοιπῷ ἐκ προμελέτης ἀνταγωνισμῷ, ὃν ὑφιστάμεθα ἐν Μακεδονίᾳ, ὑφιστάμεθα ἐπίσης καὶ οἰκονομικόν, ἐν γνώσει τῶν διεξαγόντων αὐτόν, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἡμῶν ὑποδούλωσις εἰς ξένα κεφάλαια ἕξει ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἐθνικὴν ὑποδούλωσιν.

Παντες οἱ εἰδότες τὰ ἐν Μακεδονίᾳ σφοδρῶς κατακρίνουσι τὴν ἀβελτηρίαν περὶ τὴν διεύθυνσιν ἐντεῦθεν τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων. Ἐλαχίστη ἐνέργεια γίνεται ἐπίσης πρὸς διάδοσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῶν προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, οὐδεμία δὲ λαμβάνεται μέριμνα περὶ ἀναπτύξεως τῆς ἐπιθαλασσίου ἐπικοινωνίας, ἥτις ἐπίσης θὰ συνετέλει εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς χώρας. Ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία, ἥτις συμφυὴς τυγχάνει εἰς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ἥτις τοσοῦτον γενναίως ἐκδηλοῦται πολλαχοῦ τῆς Ὑδρογείου, διατελεῖ ἀδρανεστάτη. Τὰ ἄτομα ἀναμένουσι τὴν ὥθησιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κράτους, καὶ τοῦτο πάλιν ἀπὸ τῶν ἀτόμων. Καὶ ἐν τῷ διαλλήλῳ τούτῳ κύκλῳ παρέρχονται ἡμέραι πολύτιμοι.

Πρὸς τῇ ἑλληνικῇ Τραπέζῃ ἀναγκαῖον ἐπίσης παρίσταται νὰ γείνῃ σκέψις περὶ τῆς ἐγγείου κτήσεως ἐν Μακεδονίᾳ. *Γενεὰ ἔρχεται καὶ παρέρχεται, ἡ δὲ γῆ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.* Ὀφείλομεν νὰ μελετήσωμεν καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν σημασίαν τὴν γραφικὴν ταύτην ῥῆσιν. Ἡ ἔγγειος κτῆσις εἶνε ἡ ἐμπεδωτάτη τῶν βάσεων παντὸς κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Σημαίνει ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτῆς, οὐχὶ μόνον τὴν ἀφετηρίαν τοῦ πλούτου, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὴν μονιμότητα, παρὰ τὰς περιπετείας, αἵτινες δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν ἐκ ποικίλων αἰτίων. Λαοί, στερούμενοι

ἐγγείου κτήσεως, στεροῦνται φιλοπατρίας, πρόθυμοι ἑκάστοτε νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν πρώτην ἐπιδρομήν, εἰρηνικὴν ἢ πολεμικήν. Ἡ ἔγγειος κτῆσις, εἴτε τυγχάνει συγκεντρωμένη εἰς χεῖρας ὀλίγων ἀτόμων, εἴτε εἶνε διαμεμερισμένη μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἐκπροσωπεῖ τὴν μεγάλην οἰκονομικὴν καὶ ἠθικὴν δύναμιν πάσης κοινωνίας.

Διὰ τῆς ἐγγείου κτήσεως ὁ Ἑλληνισμὸς ἠδύνατο ἐπίσης νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν Μακεδονίᾳ. Δυστυχῶς ἀφῆκε ν' ἀπολεσθῇ καὶ ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἔδαφος ἐνεργείας. Δὲν θέλω νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἡ ἔγγειος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κτῆσις δὲν ἐκπροσωπεῖται ἱκανῶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Οὐκ ὀλίγοι τῶν ἡμετέρων ὁμογενῶν τυγχάνουσι κύριοι μεγάλων κτημάτων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ· καὶ οἱ ἧττον δ' εὔποροι δὲν στεροῦνται ἐγγείου κτήσεως. Ἀλλ' ἐὰν σοβαρώτερον καὶ προνοητικώτερον διεξήγετο ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικὴ ἐνέργεια, ἓν τῶν πρώτων ἡμῶν μελημάτων θὰ ἦτο ἡ ἵδρυσις ἑταιρείας, μὲ τὸ ἀζημιώτον αὐτῆς ἀποβλεπούσης εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον, εἰς τὴν ἐξαγορὰν δηλαδὴ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀπαλλοτριουμένων κτημάτων, ἣν εὐκαιρίαν δὲν παρημέλησαν πολλοὶ ἐκ τῶν ξένων, καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν ἐποφθαλμιώντων τὴν χώραν ταύτην πρὸς ἐπίτευξιν πολιτικῶν συμφερόντων.

Εἶπον ὅτι ἡ ἐξαγορὰ μεγάλων ἐν Μακεδονίᾳ κτημάτων οὐδεμίαν θὰ παρεῖχε ζημίαν τοῖς ἀγορασταῖς. Πωλοῦνται εὐθηνότατα ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκῶν κεφαλαίων πρὸς καλλιέργειαν, ἡ δ' ὁσημέραι ἀναπτυσσομένη συγκοινωνία καὶ τὸ γόνιμον τοῦ ἐδάφους θέλουσιν ἐπενέγκῃ ταχέως τὸν διπλασιασμὸν τῆς ἀξίας τῆς ἐγγείου κτήσεως.

Δὲν φρονῶ ἀναγκαῖον ν' ἀναπτύξω διὰ μακρῶν τὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων ἐπιχειρήσεων, αἵτινες εἶνε ἐξόχως κερδοσκοπικαί, ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ αὐτῶν σημασία ἔσται ἀνυπολόγιστος.

Μακεδόνες χωρικοί, οἱ ἀνήκοντες ἰδίᾳ εἰς πληθυσμοὺς ἀστα-θοῦς ἐθνικῆς συνειδήσεως, προσλαμβανόμενοι ὡς καλλιεργηταὶ μεγάλου κτήματος, ἀνήκοντος εἰς Ἕλληνα γαιοκτήμονα, εὑρίσκοντες ἐν αὐτῷ πάντα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς εὐημερίας, ἰδίᾳ εὑρίσκοντες Σχολεῖον καὶ Ἐκκλησίαν πρὸς πνευματικήν, ἠθικὴν καὶ ἐθνικὴν αὐτῶν μόρφωσιν, ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι θέλουσι μεταβληθῆ εἰς ἐνθουσιώδεις Ἕλληνας, ἀποκαλυπτομένων αὐτοῖς διὰ τῆς προσφυοῦς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν Θεῶν, τοῦ ἰδεώδους τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πατρίδος, ἧς μία τῶν ἀκροπόλεων ὑπῆρξεν ἀπὸ παλαιοῦ χρόνου καὶ ἡ ἰδία αὐτῶν πατρίς, ἡ Μακεδονία. Ἡ τοιαύτη ἑλληνοποίησις τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ πραγματωθήσεται ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου. Οἱ βάρβαροι θέλουσιν ἀπέλθῃ ἐκ τῆς περιμαχήτου γῆς. Ὁ δὲ Ἑλληνισμός, ἀνασυντασσόμενος αὖθις καὶ διοργανούμενος κατὰ τὰς πολυθρυλλήτους μακεδονικὰς φάλαγγας, θέλει ἐπιτελέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀποστολὴν ἰσχυρῶς, ἐρειδόμενος ἐπὶ πασῶν τῶν δυνάμεων τῆς Μακεδονίας, οἰκονομικῶν, φυσικῶν, ἠθικῶν, ἐθνικῶν ἐπὶ τέλους.

Πόσοι ἐκ τῶν ὁμογενῶν, καὶ ἰδίᾳ ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐγκαθίστανται ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς μεγαλοπόλεσιν, ἀπορροφώμενοι ὑπὸ τῶν κερδοσκοπικῶν ἐπιχειρήσεων, συναγελαζόμενοι ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις μετ' Ἰουδαίων καὶ παντὸς ἀποβλήτου συρφετοῦ, σήμερον κερδαίνοντες καὶ αὔριον καταστρεφόμενοι, ἵν' ἀποπερατώσωσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλεεινὸν βίου στάδιον ἐν πτωχοκομείοις, νοσοκομείοις, ἢ καὶ διὰ τῆς αὐτοκτονίας, ἠδύναντο νὰ μελετήσωσι τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Μακεδονίας ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ εὐρύτητι καὶ τῇ σημασίᾳ καὶ ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῆς, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἱκανοποιητικὴν τῶν φιλοδοξιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ὀνείρων τῆς κερδοσκοπίας, ὑφ' ἧς κατατρύχονται καὶ ἧς καθίστανται οἰκτρὰ θύματα ἐπὶ τέλους!

Μακαρία ἡ ὥρα! Ἤθελον πεισθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι ὁ Ἑλληνισμός, πρὸς τῇ διακρινούσῃ αὐτὸν νοημοσύνῃ, κέκτηται ἅμα καὶ τὴν ἀπαιτουμένην σοβαρότητα ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ποικίλων ἐθνικῶν σκοπῶν. Εὔποροι, ἀλλὰ καὶ ἐπιχειρηματίαι ὁμογενεῖς, καθιστάμενοι γαιοκτήμονες ἐν Μακεδονίᾳ, ἔστωσαν βέβαιοι, ὅτι δὲν θέλουσιν ἀναλάβῃ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἐδάφους, κειμένου ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ νοσηρᾷ ἢ μεμακρυσμένῃ ἐπαρχίᾳ τῆς κεντρώας Ἀσίας, ἢ τῆς σκοτεινῆς Ἠπείρου, ἔνθα μόλα ταῦτα μεγαλοπράγμονες Εὐρωπαῖοι δὲν διστάζουσι ν' ἀναλάβωσι κολοσσιαίας ἐπιχειρήσεις, ἀπαιτούσας ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων. Ἂν λάβωσι τὸν κόπον ν' ἀνοίξωσιν ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν, ἢ ἐγχειρίδιον τῆς πρώτης στοιχειώδους Γεωγραφίας, θέλουσι μάθῃ, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε μία τῶν εὐφορωτάτων ἐπαρχιῶν. ἂν οὐχὶ ἡ εὐφορωτάτη, τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, πλουσιωτάτη καὶ ποικιλωτάτη εἰς προϊόντα, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς εὑρισκόμενα, διαρρέεται διὰ πολλῶν ποταμῶν, κέκτηται ἀσφαλεστάτους λιμένας, δάση, λειμῶνας, ἄρα πάντα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας. Παρέλιπον νὰ προσθέσω τελευταῖον, τὸ σπουδαιότατον δι' αὐτούς, ὅτι δηλαδὴ συγκοινωνεῖ καθ' ἑκάστην διὰ λαμπρᾶς σιδηρᾶς ὁδοῦ μετὰ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης—τῆς Βουδαπέστης καὶ τῆς Βιέννης. Πάντα ταῦτα δὲν εἶνε ἄξια λόγου πλεονεκτήματα νὰ κεντρίσωσι τὴν ἑλληνικὴν δραστηριότητα, δυναμένην νὰ ἐκδηλωθῇ λυσιτελέστερον ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν ἀγορῶν τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν, τῶν Βιτωλίων, ἢ ἐπὶ τῶν ἀπαραμίλλων κοιλάδων, ἃς διαβρέχουσιν ὁ Ἀξιὸς καὶ ὁ Νέστος ὁ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἀλιάκμων;

Δὲν νομίζω ἀνάξιον ἰδίας μνείας, τοὐναντίον μάλιστα φρονῶ, ὅτι δέον νὰ καταστῇ ἐθνικὸν μέλημα ἡ προσήκουσα περὶ μεταστροφῆς ἐνέργεια τοῦ αἰωνίως ἀποδημητικοῦ Ἕλληνος πρὸς

τὴν ηὐλογημένην ταύτην γῆν τῆς Μακεδονίας. Νὰ πεισθῇ ὁ Ἕλλην νὰ παραμένῃ ὑπὸ τὴν στέγην τῶν προγόνων, ἐξακολουθῶν νὰ διάγῃ τὸν αὐτὸν βίον, ἀντίκειται πρὸς τὸν ζωηρὸν καὶ εὐμετάβλητον αὐτοῦ χαρακτῆρα, ὅστις ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου διατελεῖ ἀποδημητικός. βλάβην μὲν ἐνίοτε, ἀλλ' ἐπίσης καὶ οὐ σμικρὸν κέρδος ἐπενεγκὼν εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκμεταλλεύσει ξένων χωρῶν καὶ χρησιμοποιήσει μεγάλων ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἐφοδίων καὶ κεφαλαίων. Καθῆκον ἄρα ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψει τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀφοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ περιορίσωμεν τὰς ἀποδημητικὰς αὐτῆς ροπάς, νὰ κανονίσωμεν αὐτὰς καὶ νὰ διευθύνωμεν πρὸς τὴν Μακεδονίαν, ἐν ᾗ λαμπρὸν καὶ ἱκανοποιητικὸν ἀναπτύσσεται τὸ στάδιον τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀμοιβῆς. Διὰ τοῦ μέσου τούτου κατορθοῦμεν νὰ διασώσωμεν ἰσχυροὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἐξοντώσεως, ἣν ὑφίστανται ἔν τισι χώραις τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐν Σερβίᾳ, ἵνα παραλίπω ἄλλας χώρας ἀπομεμακρυσμένας, ὡς ἡ μεσημβρινὴ Ρωσσία, ἐν αἷς ἐπίσης οἱ ἐκ τῶν ὁμογενῶν μεταναστεύοντες ἀπόλλυνται ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς, καὶ νὰ καταστήσωμεν αὐτοὺς χρησιμωτάτους παράγοντας ἐν τῇ ἐθνικῇ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ἐργασίᾳ. Τὸ θέμα εἶνε εὐνόητον, οὐδ' ἔχω ἀνάγκην εὐρυτέρας ἀναπτύξεως ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅ τι μόνον ὀφείλω προσθέτως νὰ σημειώσω, εἶνε ὅτι αἱ ἐνδεικνύμεναι μεταναστεύσεις, μὴ πραγματουμένων τῶν ρηθεισῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων, δὲν δύνανται νὰ λάβωσι πλήρη εὐόδωσιν καὶ ἐπιτυχίαν.

*
* *

Πρὸς τῇ ἱστορικῇ νοθείᾳ καὶ πλαστογραφίᾳ ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἐχρησιμοποίησεν ἐπίσης τὴν παραποίησιν τῶν στατιστικῶν δε-

δομένων, τῶν ἀριθμῶν. Καὶ δὲν ἔχει ἄδικον. Ἡ πλαστογραφία τῶν ἱστορικῶν κειμένων ὑποπίπτει εὐχερῶς εἰς τὴν ἀντίληψιν· καὶ δυσχερές, καὶ τολμηρόν, καὶ ἐπικίνδυνον εἶνε τὸ ἐγχείρημα τοῦτο. Ἀλλ' ἡ παραποίησις τῶν στατιστικῶν δεδομένων, ἰδίᾳ δὲ τῶν τοῦ πληθυσμοῦ, εἶνε ὅ τι εὐχερές· ζήτημα στοιχειωδεστάτων τῆς ἀριθμητικῆς πράξεων. Καὶ οὕτως ὁ Πανσλαυϊσμός, διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀφαιρέσεως, ἠλάττωσε σήμερον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων εἰς βαθμόν, ἐμποιοῦντα κατάπληξιν διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τὰ πράγματα Πολλάκις ἤκουσα καὶ ἀνέγνωσα ξένους ἐπικαλουμένους, προκειμένου περὶ τῆς χώρας ταύτης, τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ Laveleye! Ἑπόμενον. Ἔγκριτος καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν βελγικῷ πανεπιστημίῳ, (ἐγκρατὴς ἄρα τῆς στατιστικῆς ἐπιστήμης, ἂν μὴ καὶ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς), δημοσιολόγος ἐλευθερόφρων, ὑπερασπιστὴς τῶν ἀδικουμένων, ἰδίᾳ τῶν πενομένων κοινωνικῶν τάξεων ἐν Εὐρώπῃ, ἔμελλε νὰ εὕρῃ ἀποδοχὴν ὡς πρὸς τὰς στατιστικὰς αὐτοῦ περὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ πληθυσμοῦ ἀποκαλύψεις. Ὑπελογίσας τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν εἰς 55,000, ἐπιστεύθη παρά τινων ἀφελῶν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι δὲν τολμῶσι νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὸ κῦρος τοῦ Βέλγου δημοσιολόγου, οὐχ ἧττον μόλις ἐπιτρέπουσι νὰ ὑπολογισθῇ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας εἰς διακοσίας χιλιάδας ἐν ταῖς στατιστικαῖς αὐτῶν πληροφορίαις, ἃς ἐμμέσως ἢ ἀμέσως δημοσιεύουσι πρὸς φωτισμὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου.

Οὐχ' ἧττον καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων οὐκ ὀλίγοι ἀμφιβάλλουσι περὶ τῶν πραγματικῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ἐν Μακεδονίᾳ. Διατελοῦντες ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ξένων δημοσιευμάτων, καταβιβάζουσι τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν αὐτῆς εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον, ἐκ μωροῦ φόβου μὴ θεωρηθῶσιν ὡς σωβινισταὶ καὶ μεγαλοϊδεᾶται, διότι καὶ τοῦτο εἶνε ἓν τῶν σημείων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀτο-

νίας καὶ ραστώνης. Οὕτω κινδυνεύουσι νὰ πιστεύσωσι καὶ οἱ τολμηρότεροι, ὅτι ὄντως ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας εἶνε ὑποδεέστερος, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν βουλγαρικόν. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐλλιποῦς παιδεύσεως, ἧς θῦμα κατέστη ἐπ' ἐσχάτων ἡ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴ γενεὰ ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι.

Καὶ ἐν τούτοις αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ διὰ τοῦ φακοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ μικροσκοπίου παρατηρούμενα, μαρτυροῦσιν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας εἶνε ἴσος τοὐλάχιστον, ἂν μὴ ὑπέρτερος τοῦ βουλγαρικοῦ. Σέβομαι τὴν ἀλήθειαν· φρονῶ, ὅτι λαοί, ἐστερημένοι τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς πραγματικότητος, εἶνε προωρισμένοι εἰς ἀπώλειαν ὡς ἀεροβατοῦντες. Λοιπὸν αὐτὰ τὰ πράγματα κηρύττουσι μεγαλοφωνότατα, ὅτι καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ἀκόμη ταύτην, καθ' ἣν ἐγένετο ἀπώλεια ἑλληνικῶν δυνάμεων ἐν Μακεδονίᾳ, τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον δὲν ὑστερεῖ, κατὰ τὰς μαρτυρίας καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων.

Ἀσφαλῶς θέλει κατανοηθῇ ὁ ἰσχυρισμός μου οὗτος ἐκ τῶν ἑπομένων βουλγαρικῶν ἀποκαλύψεων περὶ Μακεδονίας.

Ὁ κ. Β. Κάντσεφφ, ἔγκριτος Βούλγαρος ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς, δι' ἧς ἦτο ἐμπεπιστευμένος ὑπὸ τῆς ἐν Σόφιᾳ κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐξαρχίας ὡς ἐπιθεωρητὴς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικῶν Σχολείων, ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος αὐτοῦ, μέλος δὲ τυγχάνων τοῦ ἐν Σόφιᾳ μακεδονικοῦ κομιτάτου, ἐπανελθὼν εἰς τὴν βουλγαρικὴν πρωτεύουσαν, ἀνέπτυξεν ἐν δημοσίᾳ διαλέξει, τῇ 20 Ἀπριλίου 1899, τὰ κατὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικὰς ἐνεργείας, τὴν κατάστασιν τῆς χώρας, τὰ κατὰ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, ὑποδείξας τὸν τρόπον τῆς προσηλυτιστικῆς ἐργασίας. Οὗ τοῦ παρόντος ἡ πλήρης ἀνάλυσις τῆς πραγματείας ταύτης, πολλὰ δι-

δασκούσης ἡμᾶς καὶ ἀποκαλυπτούσης περὶ τοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἐνεργεῖν τῶν Βουλγάρων.

Καὶ ἐν πρώτοις ὁ Βούλγαρος φιλόπατρις ὁμολογεῖ τὰ ἑπόμενα, ἄξια σημειώσεως: "Ἡ ἡγεμονία τῆς Βουλγαρίας ἐν τῇ σημερινῇ αὐτῆς καταστάσει καὶ θέσει δὲν δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀνεξάρτητος καὶ ἀπολαύουσα οἰκονομικῆς εὐημερίας. Μᾶλλον ἀφόρητος θὰ καθιστατο ἡ κατάστασις αὐτῆς καὶ φανταστικὴ ἡ ἐλευθερία, ἐάν τις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων προσεγγίσῃ πρὸς αὐτήν. Οὐδὲ πάλιν οἱ Βούλγαροι τῆς Μακεδονίας θὰ ἠδύναντο ν' ἀναζητήσωσιν ἀλλαχοῦ ὑποστήριξιν πρὸς βελτίωσιν τῆς ἑαυτῶν καταστάσεως ἢ παρὰ τῶν ἐλευθέρων ἀδελφῶν . . . Διὰ τῆς κατατμήσεως (;) τῶν Βουλγάρων μετὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τῆς ἀπελευθερώσεως, ἤρξαντο τὰ παθήματα αὐτῶν, ἅτινα εἰσέτι δὲν ἔληξαν, διότι ὑφίσταται εἰσέτι ὁ μέγας περὶ ὑπάρξεως ὡς ἔθνους σημαίνοντος κίνδυνος. Τὸ ἓν ἥμισυ τῆς βουλγαρικῆς χώρας ἀπετέλεσεν ἐθνικὸν κράτος, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ἀπέμεινεν εἰς χείρονα τῆς προτέρας κατάστασιν, μέρος συμπεριελήφθη ἐντὸς τῶν σερβικῶν ὁρίων, μέρος ἐντὸς τῶν ρωμουνικῶν καὶ τὸ σημαντικώτατον, κινδυνεύει ν' ἀπολεσθῇ· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλευθέρα ἡγεμονία εἶνε ἐκτεθειμένη εἰς μεγάλας δοκιμασίας, δὲν δύναται ν' ἀναπτυχθῇ καλῶς καὶ μέχρι τοῦδε δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστῇ ἰσχυρὸν βουλγαρικὸν κέντρον. Οἱ ἐλεύθεροι Βούλγαροι, περισπώμενοι ὑπὸ ἐσωτερικῶν διαμαχῶν, λησμονοῦσι τὴν ἀληθῆ ἀποστολὴν τῆς ἡγεμονίας, ἣ θέτουσιν αὐτὴν ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ. Ἡ ἀνεπτυγμένη βουλγαρικὴ τάξις κατῆλθεν εἰς μικρολόγους διαμάχας, ὥρμησε λαιμάργως πρὸς ἀτομικὸν πλουτισμὸν καὶ ἐλησμόνησε τὰ ἰδεώδη τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους. Πρὸς τούτοις ἡ ἐλευθέρα Βουλγαρία ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἀνεπτυγμένην τάξιν τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς πατρίδος ἡμῶν. Τὰ ζωηρότατα καὶ

ἱκανώτατα στοιχεῖα ἐγκατέλιπον τὴν γενέτειραν, ἦλθον ἐνταῦθα, παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ρεύματος καὶ ἐλησμόνησαν τὰ δυστυχήματα τῶν οἰκείων αὐτῶν. Τὸ δὲ ἔθνος ἀπολειφθὲν ἄνευ ὁδηγῶν, ἐξετέθη εἰς μείζονας ἔτι κινδύνους ... Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου παρατηρεῖται ἐνδιαφέρον τι περὶ τῆς τύχης τῶν ἀδελφῶν τῶν ζώντων ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς Μακεδονίας. Ἐπιθυμητὸν εἶνε μόνον νὰ χωρισθῶσι τὰ ζητήματα ταῦτα ἀπὸ τῶν κομματικῶν· φρονῶ δέ. ὅτι ἐγγύς ἐστιν ὁ χρόνος, καθ' ὃν πᾶς ὀρθοφρονῶν Βούλγαρος θέλει ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀτομικὴ εὐτυχία ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους καὶ διὰ τοῦτο κυρίως δέον νὰ θυσιάζωνται αἱ ὑλικαὶ καὶ πνευματικαὶ δυνάμεις πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἐθνικῶν ἰδανικῶν . . .„

Παρέθηκα τὰ ὀλίγα ταῦτα προλεγόμενα τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικῶν Σχολείων, ἵνα καταδείξω καὶ πάλιν, ὅτι οἱ λαμβάνοντες τοιαύτας ἀποστολὰς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ δὲν εἶνε ἁπλοῖ ὑπάλληλοι, ἀλλ' ἐμφοροῦνται γενναίου φρονήματος ἐν τῇ ὑποστηρίξει τῆς ἰδέας, ὑπὲρ ἧς ἐργάζονται. Τοῦτο καταδειχθήσεται ἔτι μᾶλλον ἐκ τῶν ἑπομένων.

Σκοπὸς τῆς διαλέξεως ταύτης ἦτο ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι τὸ μεγαλήτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας εἶνε βουλγαρικόν, δευτερευόντως δὲ καὶ τριτευόντως ἀντιπροσωπεύονται οἱ λοιποὶ πληθυσμοί. Ἐν τούτοις καὶ ὄπισθεν τῶν ἀριθμῶν, ἀφαιρουμένων τῶν ἐκ προθέσεως στατιστικῶν ὑπερβολῶν, καταφαίνεται διὰ τοὺς θέλοντας ἀμερολήπτως νὰ κρίνωσιν, ὅτι δὲν εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Βουλγάρων τοσοῦτος, ὥστε νὰ ἐπιζητῇ νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν λοιπῶν τῆς χώρας ταύτης κατοίκων.

Ὁ κ. Κάντσεφφ ὑπολογίζει τὸν πληθυσμὸν τῆς λεγομένης Μακεδονίας εἰς 2,280,000 κατοίκους. Ἐκ τούτων δὲ τὸ 1,000,000 θεωρεῖ *βουλγαρικόν*. «Ἀλλὰ πλὴν τῶν Βουλγάρων,

λέγει, σπουδαῖον μέρος ἐν τῇ χώρᾳ κατέχουσιν οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Οἱ Ἀλβανοί, Βλάχοι καὶ Ἑβραῖοι κατέχουσι τρίτης θέσεως σημασίαν καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ σπουδαιότητα. Καὶ τοὺς μὲν Τούρκους, «οἵτινες δὲν θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ὡς ἓν ἔθνος μετὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' εἶνε ἐχθροὶ αὐτῶν,» ὑπολογίζει εἰς 520,000, εἰς τοὺς κυρίως Ἕλληνας προσφέρει τὸν ἀριθμὸν 200,000, εἰ καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἡ σημασία αὐτῶν εἶνε ἀντίστροφος πρὸς τὴν τῶν Μωαμεθανῶν. Αὕτη δὲ συνίσταται κυρίως εἰς ὑπεροχὴν τῆς ἀναπτύξεως. Τὸ ἐμπόριον, τὰ Σχολεῖα, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ θερμὴ φιλοπατρία εἶνε παράγοντες, ἀνυφώσαντες τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ παρασχόντες αὐτῷ ἐπιβλητικὴν δύναμιν. Κρατεῖ οὗτος εἰσέτι κυριαρχικὴν θέσιν ἐν ταῖς μεσημβριναῖς ἐπαρχίαις, εἶνε δ' ἀρκούντως ἰσχυρὸς ἐν ταῖς πόλεσι Δράμας, Σερρῶν, Θεσσαλονίκης, Βοδενῶν, Βιτωλίων καὶ Καστορίας. Εἶνε δὲ ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς προοδεύει μᾶλλον ἐν Βιτωλίοις, ὅπου διατηρεῖ ἀξιόλογα σχολεῖα ἢ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἔνθα τὰ σχολεῖα αὐτοῦ εἶνε παραλελυμένα. Ἐνῷ δὲ καθαραὶ ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ἐν Βιτωλίοις ὑπάρχουσιν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ μόνον, ἐν Θεσσαλονίκῃ ζῶσι περὶ τοὺς εἰκοσακισχιλίους Ἕλληνας.

«Πλὴν τῶν 200,000 Ἑλλήνων ὀρθοδόξων καὶ τῶν πατριαρχικῶν Βουλγάρων, ὀνομαζομένων Γραικομανῶν, ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὸ κυριώτερον καὶ πραγματικὸν μέρος τῶν Κουτσοβλάχων. Αἱ πλουσιώτεραι βλαχικαὶ οἰκογένειαι ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς κώμαις εἶνε φανατικῶς παραδεδομέναι εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Σχολεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα ἐν Μακεδονίᾳ συντηροῦνται ἐκ κεφαλαίων κουτσοβλαχικῶν. Ἡ πατριαρχικὴ Ἐκκλησία, ἥτις ἐγένετο προσωποποίησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διαθέτει ἀκόμη περὶ τὰς 450,000 Χριστιανῶν· ἔχει ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχιερεῖς ἰσχυ-

ρους διὰ τῆς πονηρίας αὐτῶν, διὰ τῶν παραδόσεων καὶ τῆς ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν.

"Πολλὰ γεγονότα συνετέλεσαν ἐπ' ἐσχάτων πρὸς χαλάρωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. *Ἡ πάλη μεταξὺ τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν Ἑλλήνων προξένων*, ἡ πτώχευσις καὶ ἡ παραλυσία τῶν Πατριαρχείων, οὗ ἕνεκα ἡ κατάπτωσις τῶν Σχολείων, ὁ ἐκπατρισμὸς τῆς ἀνεπτυγμένης τάξεως εἰς Ἀθήνας, ἡ ἀπορία τῶν κυριωτάτων ἑλληνικῶν Κοινοτήτων Σερρῶν καὶ καὶ Θεσσαλονίκης καὶ ἐπὶ τέλους ὁ ἀτυχὴς τελευταῖος πόλεμος τῶν Ἑλλήνων. Οὐχ ἧττον ὁ Ἑλληνισμὸς διατελεῖ εἰσέτι σπουδαῖος παράγων ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδὲ πρέπει νὰ ὑποτιμᾶται παρ' ἡμῶν. Θέλει παραστήσῃ ἀκόμη ἰσχυρὸν πρόσωπον ἐν τῇ μεσημβρινῇ Μακεδονίᾳ, ἀνάγκη δὲ προσποθειῶν πρὸς ἀποχωρισμὸν τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου, ἵνα τεθῇ εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ τριτοβάθμιον θέσιν (μετὰ τοὺς Βουλγάρους δηλαδὴ καὶ τοὺς Τούρκους„.

Μετὰ τὰς περὶ Ἑλληνισμοῦ σκέψεις καὶ προτάσεις τοῦ Βουλγάρου προπαγανδιστοῦ δὲν εἶνε ἀνάξιον λόγου νὰ παραθέσω ἐνταῦθα καὶ τὰ περὶ τοῦ Σερβισμοῦ, εἰς ὃν ἀρνεῖται πᾶσαν ἐν Μακεδονίᾳ δύναμιν. "Ὁ Σερβισμός, λέγει, εἶνε ξένον φυτόν, μεταφυτευθὲν ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους, οὐδ' ἀνεπτύχθη μέχρι τοῦδε παρὰ τὰς φροντίδας καὶ τὰς θυσίας, τὰς ὑπ' αὐτοῦ καταβαλλομένας. Οἱ Σέρβοι δύνανται νὰ ἔχωσι καλῶς ὠργανωμένην προπαγάνδαν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ὄχι καὶ ἔθνος, ἡ δὲ σημασία αὐτῶν θέλει ἐξακολουθῇ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει καὶ ἡ σημερινὴ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀθλιότης... Ἐν Σκοπείοις οἱ Σέρβοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κερδήσωσιν ἔδαφος· ἡ παλαιὰ γραικομανὴς Κοινότης ἔμεινε τοιαύτη, τὸ δὲ βουλγαρικὸν ἔργον δὲν ἐνέδωκε, οὐδ' ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἐνδώσῃ... Ἐν τῇ μέσῃ καὶ τῇ μεσημβρινῇ Μακεδονίᾳ ὁ Σερβισμὸς δὲν δύναται νὰ ἔχῃ σημασίαν, οὐδεμίαν ἐκέρδησε κοινότητα, οὐδὲ πρόσωπα, οἰκειοθελῶς εἰς

αὐτὸν προσκολληθέντα... Ἡ δύναμις τοῦ Σερβισμοῦ βασίζεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, τῆς συνδεούσης τὴν μέσην Μακεδονίαν μετὰ τῆς Σερβίας καὶ ἐπὶ τῶν χρηματικῶν θυσιῶν, τῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως, ἀδυναμία δ' αὐτοῦ εἶνε, ὅτι στερεῖται τῶν συμπαθειῶν τῶν κατοίκων, παραδόσεων καὶ ἀναπτύξεως ἰσχυροτέρας τῆς βουλγαρικῆς· οὐδ' αὐτὴ δὲ ἡ Σερβία παρουσιάζει τι ἑλκυστικὸν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Μακεδονίας· ἀλλ' εἶνε ἐπικίνδυνοι αἱ βλάβαι, ἃς παρέχει ἡμῖν διὰ τῆς ἐξαγορᾶς. Καλὸν ἐν τούτοις εἶνε νὰ μὴ ἐκμηδενισθῇ.

« Η ρωμουνικὴ ἐθνικὴ κίνησις ἀνεφάνη ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικῆς κινήσεως. Οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸ ἐνὸν ἐβοήθησαν αὐτήν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε, διότι ὁ κουτσοβλαχικὸς πληθυσμὸς εἶνε μικρὸς καὶ διεσκορπισμένος, τούτου δ' ἕνεκα ὁ Ἑλληνισμὸς κατέκτησεν ἐντελῶς τὰς καλητέρας δυνάμεις τῶν Κουτσοβλάχων. Ἐν τῇ πόλει Βιτωλίων, ἔνθα ὑπάρχει τὸ ἰσχυρότερον κουτσοβλαχικὸν στοιχεῖον, ἔνθα λειτουργεῖ ρωμουνικὸν Γυμνάσιον τῶν ἀρρένων, προγυμνάσιον τῶν θηλέων, ὑπάρχει δὲ πρόξενος τῆς Ρωμουνίας, ἡ ρωμουνικὴ κίνησις εἶνε ἀδύνατος. Οἰκογένειαί τινες μόνον, οἰκονομικῶς καταπεσοῦσαι, προσκολλῶνται εἰς αὐτὸν χάριν ὑλικῶν ὠφελειῶν· ἀλλ' ὁ λοιπὸς πληθυσμός, προεξαρχόντων τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν συντεχνιῶν, φανατικῶς εἶνε προσκεκολλημένος εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μητρόπολιν καὶ τὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα. Μείζονα ἐπιτυχίαν ἔσχε τὸ ρωμουνικὸν ἔργον ἔν τισιν ὀρεινοῖς ρωμουνικοῖς χωρίοις, ἅτινα ὀλιγώτερον ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας...

Μετὰ τὴν τοιαύτην ἐκτίμησιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διαφόρων φυλετικῶν δυνάμεων τῶν κατοίκων, ὁ ῥήτωρ συμπεραίνει διὰ τῶν ἀκολούθων:

"1) ἡ ρωμουνικὴ κίνησις εἶνε ἀνίσχυρος.

"2) ὁ Σερβισμὸς εἶνε ἀνίσχυρος καὶ ἀσήμαντος, ἀλλ' ἐπιφέρει σπουδαῖα προσκόμματα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Βουλγάρων.

"3) ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει εἰσέτι σημαντικὴν προοδευτικὴν δύναμιν, κρατεῖ κυριαρχικὴν θέσιν ἐνιαχοῦ τῆς μεσημβρινῆς Μακεδονίας καὶ ἐξακολουθεῖ σημαίνων ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς πράγμασι τοῦ τόπου.

"4) τὸ μωαμεθανικὸν στοιχεῖον παρουσιάζει ἀδύνατον ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ἐπιβλητικὴν φυσικὴν δύναμιν, ἥτις συσσωματουμένη περὶ τὴν ἀρχήν, κυριαρχεῖ τῆς καταστάσεως.

"5) Οἱ Βούλγαροι εἶνε τὸ ἰσχυρότατον στοιχεῖον ἐν Μακεδονίᾳ κατέχοντες πρωτεύουσαν θέσιν, κυριαρχοῦντες ἐν τῷ βορείῳ, μέσῳ καὶ ἀνατολικῷ τμήματι αὐτοῦ. Εἶνε ὁ σπουδαιότατος τῶν παραγόντων, ἀλλ' ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας δὲν δύνανται νὰ εἶνε ἀποφασιστικὸς παράγων, ἐπειδὴ ἀπέναντι αὐτῶν ἵστανται, εἰ καὶ κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων, οἱ Μωαμεθανοί, ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Σερβισμός...»

Ταῦτα διετύπωσε πρὸ τῶν ὁμοφρόνων τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης ὁ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιθεωρητής. Περιττὸν νὰ εἴπω, ὁποία προσοχὴ πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὰ στατιστικὰ φαντασιογραφήματα τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅπως καὶ οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ, στρεβλοῦντος τοὺς ἀριθμοὺς μετὰ τόλμης Προκρούστου· ἄλλως τε εἶνε καὶ τόσον εὐχερὴς ἡ προσθαφαίρεσις. Ἀλλ' ἀνεδημοσίευσα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς διαλέξεως αὐτοῦ, ἵνα κατανοήσῃ τὸ ἑλληνικόν, ὅτι αἱ ἐν Μακεδονίᾳ δυνάμεις αὐτοῦ, παρὰ τὰς ἐπιγενομένας ἐκ τῆς ἀδιαφορίας ἡμῶν καὶ τῆς κακῆς διευθύνσεως ἀπωλείας, εἶνε σημαντικώταται, ἀνομολογούμεναι τοιαῦται καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων. Ὅταν ὁ κ. Κάντσεφφ ἀναβιβάζει τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας εἰς 450 χιλιάδας, τί ἆρά γε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ πραγματικοῦ ἀριθμοῦ;

Ἀλλ' ἀφαιρουμένων τῶν ἀριθμητικῶν δεδομένων, καὶ αὐτὸς ὁ Βούλγαρος δὲν δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπεροχὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὐχὶ τῶν Ἑλλήνων, ὃν θεωρεῖ ὡς πρωτεύοντα ὑπὸ πνευματικὴν δύναμιν. Τί ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν διὰ τῆς δυνάμεως ταύτης, προσηκόντως συντεταγμένης καὶ ὠργανωμένης; Ἀλλ' ἐκεῖνοι, εἰς οὓς εἶνε ἀνατεθειμένη ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀγῶνος, ἐξ ἀγνοίας βεβαίως καὶ ἀκρισίας, εἶνε οἱ μέγιστοι τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. "Ἡ πάλη, λέγει ὁ Βούλγαρος γνώστης τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων, μεταξὺ ἀρχιερέων καὶ Ἑλλήνων προξένων εἶνε μία τῶν ἀφορμῶν τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ„. Δυστυχῶς τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐκτὸς τῆς Μακεδονίας.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἐν πολλοῖς εἶνε εἰκὼν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων. Ἀφαιρουμένων τῶν ποσοστῶν τῆς βουλγαρικῆς ὑπερφιλαυτίας καὶ τῆς ἐπὶ σκοπῷ διαφημίσεως, ὁ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικὸς παράγων ἔρχεται τρίτος μετὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Τούρκους. Περὶ δὲ Ρωμούνων δύναται νὰ γείνῃ ὀλιγώτερος λόγος ἢ περὶ τῶν Ἰουδαίων τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ αὐτῶν ὕπαρξις εἶνε φαινομενική. Ὑπῆρχον βεβαίως ἄλλοτε διεσπαρμένα τινὰ λείψανα λαοῦ ἀμφιβόλου ἐθνολογικῆς ἐννοίας· ἀλλὰ ταῦτα ἐλαχίστην εἶχον ἢ ἔχουσι σχέσιν μετὰ τῶν παραδουναβίων ρωμουνικῶν πληθυσμῶν, οἵτινες ἐπίσης μόλις ἀπό τινος χρόνου καταρτίζουσιν ἐθνικὴν γλῶσσαν καὶ συνείδησιν. Ἡ ἐλαχίστη δὲ παραβολὴ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐθίμων τῶν ἐπὶ τῆς Πίνδου καὶ ἀλλαχοῦ διαιτωμένων κουτσοβλαχικῶν πληθυσμῶν καὶ τῆς τῶν κυρίως Ρωμούνων οὐδεμίαν πιστοποιεῖ συγγένειαν γλωσσικὴν ἢ φυλετικήν.

Καὶ ἐν τούτοις ἀπό τινος χρόνου οἱ Βούλγαροι εἶνε οἱ παρουσιαζόμενοι πρὸ τῆς Εὐρώπης ὡς οἱ ἐκπροσωποῦντες τὴν χριστιανικὴν δύναμιν, τὸν κατ' ἐξοχὴν πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας.

Ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτῶν ὑπολογιζομένου πληθυσμοῦ 1,200,000 κατοίκων δίδουσιν εἰς ἑαυτοὺς 1,000.000, ἀλλ' ἐξελεγχομένου τούτου ἀνακριβοῦς, πόσος πράγματι βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ὑπολείπεται ; Ἐκ τῶν ἑπομένων, βασιζομένων ἐπὶ ἀσφαλεστέρων στατιστικῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων πληροφοριῶν, θέλει κατανοηθῇ ἀκριβέστερον ἡ πραγματικὴ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας.

Πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι λείπει ἀφ' ἡμῶν ἡ πεποίθησις εἰς τὰ ἡμέτερα δίκαια, ἄλλως κατειλημμένοι ἐκ τοῦ δικαίου ἡμῶν, ἐμπνεόμενοι ὑπ' αὐτοῦ καὶ ζωοποιούμενοι, ἠδυνάμεθα εὐχερῶς νὰ καταστήσωμεν ἐκ ποδῶν τοὺς ἀντιπάλους. Οἱ ἐχθροὶ δὲν ἀμφισβητοῦσι τὴν ἡμετέραν ἐν Μακεδονίᾳ δύναμιν. Δυστυχῶς δὲν θελομεν νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἡ δύναμις αὕτη εἶναι δίκαιον.

Εἶνε δύσκολον νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ οἰκούντων, ὡς καὶ αἱ ἑκάστου τῶν λαῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται, δυνάμεις μὴ ὑπαρχούσης ἐπισήμου στατιστικῆς τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' ἔχω ὑπ' ὄψει ἀκριβεῖς ὅπως δήποτε πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων.

Ἡ λεγομένη σήμερον Μακεδονία διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς τρία βιλαγιέτια καὶ ἓν μουτεσαριφλίκιον, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως περιλαμβάνονται καὶ χῶραι, τοπογραφικῶς ἀνήκουσαι εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Ἐκ τῶν βιλαγιετίων τούτων, τὸ μὲν τῆς Θεσσαλονίκης, ἔχον ἐμβαδὸν 35 450 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, ἔχει ὁλικὸν πληθυσμὸν 1,200,000 κατοίκων, τὸ δὲ τοῦ Μοναστηρίου μὲ ἐμβαδὸν 19,800 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ἔχει πληθυσμὸν 600,000, ἐξ ὧν 600,000 Ἕλληνες, 750,000 Τοῦρκοι, οἱ δὲ ἐπίλοιποι Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ Ἀλβανοί· τὸ μουτεσαριφλίκιον Σερβίων μὲ ἐμβαδὸν 7.500 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ἔχει πληθυσμὸν 150 000 κατοίκων, ἐξ ὧν 70,000 Ἕλληνες

καὶ οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι· τὸ δὲ βιλαγιέτιον Κοσσυφοπεδίου μὲ ἐμβαδὸν 24,000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ἔχει πληθυσμὸν 750,000 κατοίκων πραγματικῆς πανσπερμίας, διεκδικούμενον ὑπὸ τῶν Σέρβων, τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες ἀθρόοι κατὰ χιλιάδας εἰσήλασαν ἀπό τινος χρόνου εἰς τὸν νομὸν τοῦτον. ὡς καὶ εἰς τὸν τῶν Βιτωλίων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων. Πιθανῶς καὶ ἡ Στατιστικὴ αὕτη νὰ εἶνε ἔν τισι πλημμελής, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν Τούρκων, νὰ εἶνε δὲ ἀνώτερος ὁ τῶν Βουλγάρων. Ἀλλὰ ποῦ μένουσιν οἱ φαντασιώδεις ἀριθμοὶ αὐτῶν, διεκδικούντων ὡς ἴδιον τὸ μεγαλήτερον μέρος τῆς Μακεδονίας; Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι οὐ μόνον πιστεύονται ὑπὸ τῶν ἐξ ἐπιπολῆς ἐξεταζόντων τὰ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ συμβαίνοντα, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπικαλοῦνται αὐτὰ τὰ εὐρωπαϊκά, ἐπίσημά τε καὶ ἀνεπίσημα, γραφεῖα.

Διότι δὲν ἐσκέφθημεν νὰ καταστήσωμεν κατὰ μῆκος καὶ πλάτος γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν Μακεδονίαν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀφίνοντες τὴν φροντίδα ταύτην εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, τὸ πολὺ πολὺ εἰς τοὺς ἐρασιτέχνας τῶν μελετῶν τούτων. οἵτινες δὲν δύνανται νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀπαιτουμένου ἐνδιαφέροντος καὶ ζήλου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀμφισβητουμένων ἑλληνικῶν δικαίων. Καθ' ὅσον γινώσκω, ἐν Ἑλλάδι ἓν μόνον ἐδημοσιεύθη ἑλληνιστὶ βιβλίον περὶ *Μακεδονίας*, ἐθνικόν, ἀξιανάγνωστον, εὐγλώττως ἀποκαλύπτον τοῖς καθ' ἡμᾶς Ἕλλησι τὴν πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους [1]. Στατιστικὰ δημοσιεύματα ἐλάχιστα ἐκοινοποιήθησαν παρά τινων ἁρμοδίων, καὶ ταῦτα εἰς στενότατον κύκλον, ἄνευ τῆς προσηκούσης ἐξηγήσεως πρὸς πλήρη κατανόησιν. Οὕτως ἡ

---

1 Μακεδονία Μελέτη οἰκονομική, γεωγραφική, ἱστορική. (Ἐκδοσις Δευτέρα τῆς Ἑταιρείας τοῦ "Ἑλληνισμοῦ„ 1896.)

Μακεδονία διατελεῖ *terra incognita* παρ' ἡμῖν. ὧν οἱ πλεῖστοι θεωροῦσιν αὐτὴν βουλγαρικήν, καὶ μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε καθὰ ἐπληροφορήθην ἐπ' ἐσχάτων εἰσαγγελεὺς παραμεθορίου τῇ Μακεδονίᾳ ἑλληνικῆς πόλεως καθῆκον ἐνόμισε νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὰς ἐν τῇ δικαστικῇ αὐτοῦ δικαιοδοσίᾳ ἀρχὰς νὰ παύσῃ τοῦ λοιποῦ ἡ τῶν ἐκ Μακεδονίας ἐρχομένων ὁμοεθνῶν ὀνομασία ὡς Βουλγάρων!

Διότι ἡ Μακεδονία ἦτο καὶ εἶνε ἑλληνική. Πρέπει νὰ πεισθῶμεν περὶ τούτου, ἀλλ' ἰδίᾳ πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς ἀποδίωξιν τῶν ἀλλοφύλων· νὰ εἴπωμεν. προκειμένου περὶ τῶν Σλαύων καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιδρομέων, ὅ τι ἐβροντοφώνουν ἄλλοτε οἱ Ἰταλοί, μέχρις οὗ ἐπετεύχθη ἡ ἐπίκλησίς των: *Fuora i Barbari.*

Οὐ τοῦ παρόντος νὰ ἐπιχειρήσω πλήρη ἀνάλυσιν καὶ ἐπισκόπησιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικῶν δυνάμεων· παραπέμπω εἰς τὸ ἤδη μνημονευθὲν βιβλίον. Οὐχ ἧττον δὲν κρίνω ἄσκοπον νὰ παραθέσω ἀπόσπασμα ἐκθέσεως περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων, γραφὲν ὑπ' ἀνδρός, γινώσκοντος τὰ κατ' αὐτήν, οὗ αἱ σκέψεις καὶ αἱ κρίσεις εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει. Ἵνα ἀγωνισθῶμεν ἐν τῷ μέλλοντι, πρέπει πρωτίστως νὰ κατανοήσωμεν τὰς ἡμετέρας δυνάμεις, ὡς αὗται διατελοῦσι καὶ ἐξελίσσονται, καλῶς ἢ κακῶς, νὰ ἐπωφεληθῶμεν καὶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τό τε ἀγαθὸν καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον αὐτῶν στοιχεῖον. Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου θέλομεν ἐπικρατήσῃ καὶ πάλιν.

"Ἡ Μακεδονία, διαιρουμένη εἰς τρεῖς νομούς, περιέχει ὡς ἔγγιστα (2,000,000) δύο ἑκατομμύρια κατοίκων. Ὁ πρῶτος καὶ πολυπληθέστερος νομός, ὁ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐξαιρέσει ὀλίγων κωμοπόλεων καὶ αὐτῶν μικτῶν, εἶνε καθαρῶς ἑλληνικός Ἡ Χαλκιδική, ἀριθμοῦσα ἄνω τῶν 100,000, οὐδένα ἔχει Σλαῦον, ἐκτὸς 159 οἰκογενειῶν ὀθωμανικῶν, αἵτινες βιοῦσιν ἐν

τισι χωριδίοις (μαχαλάδες) ἀπομεμονωμέναι. Ἡ Θεσσαλονίκη ἔχει ἄνω τῶν 120,000 κατοίκων, ἐκτὸς δὲ τοῦ ἰουδαϊκοῦ στοιχείου οἱ λοιποὶ εἶνε Ἕλληνες καὶ Ὀθωμανοί, ἐλάχιστοι δὲ Σλαῦοι. Ἐν Θεσσαλονίκῃ εἶνε ἀληθές, ὅτι τὸ ἰουδαϊκὸν στοιχεῖον κατέχει τὸ ἐμπόριον, καὶ εἰς αὐτὰ δὲ τὰ βιοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα ἐπιδοθὲν, ἀπειλεῖ νὰ ὑποσκελίσῃ ὁλοσχερῶς τὸν ἐκεῖ Ἑλληνισμόν. παρακμάσαντα ἐπαισθητῶς. Δὲν θέλω ν' ἀνεύρω τὸ αἴτιον τῆς μεταβολῆς ταύτης, ἀφοῦ ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τῶν κοινωνιῶν τὸ κεφάλαιον ἄρχει καὶ διευθύνει. Ἔχον τὰς πηγὰς εἰς ὅλα τὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ διὰ τῆς ἀλληλοβοηθείας ἐργαζόμενον κατώρθωσε νὰ παραγκωνίσῃ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Βεβαίως ὁ Ἑλληνισμός, μὴ ὢν ἐμπορικῶς μορφωμένος καὶ ὑστερῶν ὑπὸ ἔποψιν κεφαλαίων, ἡττήθη κατὰ κράτος. Ἀλλὰ τὸ ἐπιχειρηματικώτατον τοῦτο στοιχεῖον θριαμβεύει καθ' ὅλον τὸν κόσμον, κατέχον σήμερον τὴν πρώτην θέσιν οἰκονομικῶς καὶ ἐκμεταλλευόμενον τὰς ζωτικὰς δυνάμεις ὅλων τῶν ἐθνῶν· ἐπόμενον δὲ ἦτο, ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ συρρεῦσαν, ἤθελε κατακτήσῃ καὶ ταύτην. Καὶ πάλιν ὅμως ὁ ἐκεῖ Ἑλληνισμός, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὰ γλίσχρα μέσα, ἅτινα διαθέτει, κατέχει θέσιν ἀπέναντι τῶν Εὐρωπαίων ἀξιοπρεπῆ, ἀποτελῶν στοιχεῖον προόδου καὶ ἐκπολιτισμοῦ. Αἱ νότιαι καὶ νοτιοδυτικαὶ ἐπαρχίαι ἔχουσι πληθυσμοὺς ἑλληνικούς, διότι οἱ *Μικρο*βλάχοι εἶνε Ἕλληνες γνήσιοι. Εἰς τὰς περιφερείας τῶν πόλεων Νιαούσσης, Σιατίστης, Κοριτσᾶς, Γρεβενῶν καὶ Ἐλασσῶνος εὑρίσκονται καὶ Ὀθωμανοί, λαλοῦντες τὴν ἑλληνικήν, ὅπως καὶ οἱ γνησιώτατοι Ἕλληνες. Ἐν ἀπωτέρῳ δὲ μέλλοντι, ὁπότε σύστημα αὐτοδιοικήσεως ἤθελεν εἰσαχθῇ ἐν Μακεδονίᾳ, τὸ ὀθωμανικὸν στοιχεῖον θὰ προτιμήσῃ ἑλληνικὴν διοίκησιν παρὰ σλαυϊκήν. Αἱ Σέρραι καὶ αἱ περὶ αὐτὴν κωμοπόλεις ἔχουσιν ἀκμάζοντα Ἑλληνισμόν, ἀφοῦ καὶ αἱ εἰς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα κείμεναι πό-

λεις Μελένικον καὶ Στρούμνιτσα ἔχουσι μὲν τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων βουλγαροφώνους, οὐχὶ ὅμως καὶ Βουλγάρους, ἂν καὶ συστηματικῶς ἐργαζόμενοι οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι κατώρθωσαν πολλά, ἐνῷ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀφίνομεν, ὅπως προοδεύωσιν ἔθνη ἄσημα μέχρι τῆς χθές. Ἀλλ' οὐχ' ἧττον ὑπάρχει καιρός, ἄνδρες δὲ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ἀκραιφνῶν αἰσθημάτων δύνανται νὰ ἀναστηλώσωσι καὶ σώσωσι τὸ γόητρον τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ.

"Εἰς τὸν νομὸν Βιτωλίων ἐκτὸς τῶν καθαρῶς Ἑλλήνων ὑπάρχει καὶ πληθυσμός, λαλῶν τὴν ἑλληνικὴν μετὰ λέξεων ἀλβανικῶν καὶ βλαχικῶν, καθαρὸς ὅμως πρὸς τὰ αἰσθήματα ἑλληνικός, διότι ἐκ τῶν Βιτωλίων καὶ τῶν περιχώρων κατάγονται ὅλοι οἱ μεγαλέμποροι Ἕλληνες Μακεδόνες, οἱ ζῶντες ἐν Οὐγγαρίᾳ, Ρωμουνίᾳ, Αὐστρίᾳ καὶ πολλοὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μακεδονόβλαχοι* Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Σκόπεια καὶ καὶ Βελεσσὰ καὶ ἐντὸς τῆς Μητροβίτσης αἱ τάξεις τῶν ἐμπόρων, ἐπιστημόνων, κτηματιῶν εἶνε Ἕλληνες, αἱ δὲ εἰς τὰ χωρία ζῶσαι πατριαὶ βλαχοποιμένων ἐμφοροῦνται ἐπίσης ἑλληνικῶν αἰσθημάτων.

"Ἀφοῦ ἡ Ρωμουνικὴ προπαγάνδα ἐθυσίαζεν ἄφθονα χρήματα κατ' ἔτος πρὸς διατήρησιν φανταστικῶν σχολείων, ὁ δὲ Μαργαρίτης, μισθοδοτῶν μερικοὺς ἀέργους ὡς διδασκάλους καὶ καταβροχθίζων κολοσσιαῖα ποσὰ δι' ἴδιον λογαρισμόν, δὲν κατώρθωσε τίποτε καὶ περιῆλθεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν Ρωμούνων πατριωτῶν, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Γερουσίᾳ γενομένης ἐπερωτήσεως ἀπεκαλύφθησαν τὰ μυθώδη ποσά, ἅτινα διετίθεντο ἀσκόπως, πῶς νὰ μὴ παραδεχθῇ τις, ὅτι δὲν ὑπάρχει αἴσθημα πατριωτισμοῦ μεταξὺ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων ; Διότι μὲ ὅλα τὰ κεφάλαια καὶ μέσα, ἅτινα διαθέτουσι τὰ ἀντίπαλα στοιχεῖα παρὰ τῇ κυβερνήσει τῆς Τουρκίας, ὁ ἐκεῖ Ἑλληνισμός,

ἄνευ οὐδενὸς στηρίγματος, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξωτερικῆς δυνάμεως, διατηρεῖ 7 γυμνάσια τέλεια, πλεῖστα ἡμιγυμνάσια καὶ ἀναρίθμητα σχολαρχεῖα καὶ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὰ μικρότερα χωρίδια ἀκόμη, τέκνα δὲ αὐτοῦ, διασκορπισθέντα ἐν διαφόροις κέντροις, ἀνεδείχθησαν καταλαβόντα θέσεις ἐπιζήλους ἔν τε ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῷ ἐμπορίῳ.„

'Αλλ' ἡ ὑπεροχὴ αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας δὲν καταδείκνυνται μόνον κατ' ἀριθμόν, ἢ κατὰ γλῶσσαν, ἢ κατ' οἰκονομικὴν ἐνέργειαν, ἐκδηλουμένην ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς χώρας διὰ τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος τῶν 'Ελλήνων κατοίκων· πιστοῦται ἐπίσης ἐκ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν δυνάμεως ἐντὸς τῆς χώρας. Εἶναι πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι οἱ μεγαλήτεροι τῶν γαιοκτημόνων τῆς Μακεδονίας, μετὰ τοὺς Τούρκους, εἶνε οἱ "Ελληνες. Εἰς αὐτοὺς ἄρα κατ' ἐξοχὴν ἀνήκει τὸ μακεδονικὸν ἔδαφος, τῶν ολαυϊκῶν πληθυσμῶν, κατὰ μέγα μέρος, διατελούντων μέχρι τῆς σήμερον ἐν μοίρᾳ δουλοπαροίκων, ἀπὸ αἰώνων τοιούτων προσληφθέντων εἰς τὸ ἔδαφος, μετὰ τὴν πάροδον τῶν πολεμικῶν αὐτῶν κατορθωμάτων. 'Ατυχῶς ἐλλείπουσιν ἀκριβεῖς πληροφορίαι περὶ τῆς ὑπεροχῆς ταύτης τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος ἐν Μακεδονίᾳ, τούτου δ' ἕνεκα ἀναγκάζομαι νὰ παρέλθω τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, εἰ καὶ παρέχει μέγα δι' ἡμᾶς διαφέρον.

'Αλλὰ μεῖζον ἔτι διαφέρον ἐνέχει ἡ στατιστικὴ τῆς ἐκπαιδεύσεως. 'Εξ αὐτῆς εἰκάζεται οὐ μόνον ἡ κατ' ἀριθμὸν ὑπεροχὴ τῶν 'Ελλήνων, ἀλλὰ καὶ πιστοῦται διὰ τῶν πραγμάτων ἡ πνευματικὴ αὐτῶν δύναμις. 'Εκ τῆς παραβολῆς τῶν ἀριθμητικῶν δεδομένων, τῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τῶν οἰκείων στατιστικῶν γραφείων τῶν διαφόρων λαῶν, ἐρανίζομαι τὰ ἑπόμενα πορίσματα, χαρακτηριστικὰ οὐ μόνον τῆς πνευματικῆς ὑπερο-

χῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Κατὰ τὰ δεδομένα τῆς ὑπὸ βουλγαρικῶν γραφείων δημοσιευθείσης στατιστικῆς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ λειτουργούντων βουλγαρικῶν σχολείων, ὑπάρχουσι σήμερον ἐν Μακεδονίᾳ *450* περίπου σχολεῖα καὶ γραμματοδιδασκαλεῖα, ἀριθμοῦντα μαθητὰς καὶ μαθητρίας 25,113.

Ἀλλ' ἡ στατιστικὴ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας παρουσιάζει ἀριθμοὺς ἀδροτέρους ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν ὑπάρχουσι *1,000* ἑλληνικὰ σχολοῖα, οἱ δ' εἰς αὐτὰ φοιτῶντες μαθηταὶ ἀνέρχονται εἰς *60,633*. Λειτουργοῦσιν ἐπίσης ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Μακεδονίας 7 γυμνάσια, ἓν δὲ μόνον βουλγαρικόν.

Ἡ σερβικὴ στατιστικὴ παρουσιάζει ἐπίσης ἀριθμὸν 10,000, ἐνῷ ἡ ρωμουνικὴ 8,000.

Ἐκ τῶν στατιστικῶν τούτων δεδομένων, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶνε ἀκριβῆ, ἕπεται, ὅτι ἐν μὲν τοῖς σχολείοις τῶν μὴ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας φοιτῶσιν ἐν συνόλῳ *42,000*, ἐν δὲ τοῖς ἑλληνικοῖς *60,633*.

Τί δηλοῖ ὁ ἀριθμὸς οὗτος; κατὰ πρῶτον ὑπεροχὴν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὑπεροχὴν τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καταφαινομένην καὶ διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἧς τὸ πρωτεῖον ἀείποτε μὲν ἔσχεν ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ἀλλ' ἥτις, πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, καιρὸς εἶνε νὰ ὀργανωθῇ σκοπιμώτερον καὶ λυσιτελέστερον.

*
* *

Ἐξ ὅσων ἐσημείωσα μέχρι τοῦδε, συμπεραίνω, ὅτι ὁ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμός, παρὰ τὰς ἀτυχίας καὶ τὰς ἀπωλείας,

ἂς ὑπέστη ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος, διατελεῖ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἱκανῶς ἰσχυρός, ὥστε εὐδοκίμως ν' ἀντιστῇ καὶ ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, διαφεύγων τοὺς ἐπικρεμαμένους κινδύνους. Ἀλλ' ἐνῷ κέκτηται τοσαῦτα φυσικὰ καὶ ἠθικὰ πλεονεκτήματα, ταῦτα φέρουσιν ἀτομικὸν μέλλον ἢ γενικόν, ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ὑπερέχων καὶ ἐπιβαλλόμενος ὡς ἄτομον, ἐλαττοῦται καὶ ἐξασθενεῖ ὡς σύνολον. Δὲν γινώσκει νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς περιστάσεις, δὲν εἶνε **καιροσκόπος**, ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ ἑνότης **ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν**. Τὰ θεμελιώδη ταῦτα ἐλαττώματα τῆς φυλῆς δέον νὰ καταπολεμήσωμεν παντὶ τρόπῳ· ἰδίᾳ νὰ κατανοήσωμεν, ὅτι ἄνευ μεθόδου ἐν ταῖς ἐνεργείαις ἡμῶν οὐδὲν θέλομεν κατορθώσῃ, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα θέλομεν στερηθῇ ἐδάφους καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἔγραφον πρό τινος χρόνου:

« Ὅπου ὑπάρχει Ἑλλάς, γεωγραφικῶς, ἱστορικῶς, ἐθνολογικῶς μαρτυρουμένη καὶ κινουμένη, ἐκεῖ καὶ ὁ ἀγὼν δέον νὰ διεξαχθῇ μετὰ πάσης πίστεως καὶ ἐλπίδος· ὅπου λαλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐκεῖ πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ πάσῃ δυνάμει ἡ διεκδίκησις τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Τὰ δίκαια ἡμῶν τυγχάνουσιν ἐπὶ τοσοῦτον ἐναργῆ καὶ ἀναμφισβήτητα, αἱ δὲ δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ἠθικαί τε καὶ ὑλικαί, εἶνε τοσοῦτον ἰσχυραὶ καὶ ἀκμαῖαι, ὥστε ἀναντιρρήτως θέλει ἐπέλθῃ ἡ νίκη. Ἐκεῖνο μόνον, ὅ περ ἐπιβάλλεται πρὸς ἐπιτυχίαν, εἶνε ἡ σοβαρὰ καὶ μεθοδικὴ ἐνέργεια τῆς τε ἐπισήμου καὶ τῆς ἀνεπισήμου Ἑλλάδος. Μέχρι τῆς σήμερον ἡ ἐνέργεια αὕτη ὑπῆρξεν ἄστοχος, οὐχὶ δὲ ἡ προσήκουσα, ἡ ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν ἐπιβαλλομένη. Πολιτεία καὶ ἰδιῶται ἐπλανήθημεν, παρεξετράπημεν· ἀλλ' ἤδη καιρὸς νὰ καταστῶμεν σοβαροὶ καὶ πρακτικώτεροι, νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν πρέπουσαν πολιτικὴν πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν. Πρὸ τῶν τελευταίων

ἐθνικῶν ἀτυχημάτων ἦσαν οὗτοι θρασεῖς μέν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιφυλακτικοί. Ἤδη κατέστησαν τολμηρότεροι καὶ αὐθαδέστεροι.

« Κατ' ἐξοχὴν ἡ προσοχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μέλλει νὰ διεξαχθῇ ἰδίᾳ ὁ ἐθνικὸς ἀγών, ἡ δ' αἰσία αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων συμφερόντων διεξαγωγὴ τὰ μάλιστα θέλει συντελέσῃ πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος. Οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ πρωτίστως ἀνέλαβον ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι ὑπερτεροῦσιν ἐθνολογικῶς τε καὶ ἠθικῶς. Πρὸς καταπολέμησιν αὐτῶν καλούμεθα ἄρα ν' ἀγωνισθῶμεν, ἀνταποδίδοντες τὰ ἴσα, μεταχειριζόμενοι πάντα τὰ μέσα, ἅτινα μεταχειρίζονται. Οὗτοι εἶνε ἀκατάπονοι, δὲν φείδονται οἱουδήποτε τρόπου, θεμιτοῦ ἢ ἀθεμίτου· ἀρκεῖ οὗτος νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν. Ἂς πράξωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτό . . .

« Πρωτίστως πρέπει νὰ συγκινήσῃ ἡμᾶς καὶ ἐξεγείρῃ πρὸς σοβαρὰν καὶ λελογισμένην ἐνέργειαν ὁ κίνδυνος, ὃν διατρέχουσι τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Καθ' ἑκάστην ἔρχονται πληροφορίαι περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ Βούλγαροι διαχειρίζονται τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν πολιτικὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καὶ ταῖς ὁμόροις ἑλληνικαῖς, ἃς τινας ἀνακηρύττουσι βουλγαρικάς. Ὁσημέραι κατακτῶσι, διὰ πολιτικῆς δεξιᾶς καὶ μεθοδικῆς ἐργαζόμενοι, πολλάκις μάλιστα ἔχοντες συμμάχους ἐκείνους, οἵτινες ὤφειλον, μεριμνῶντες περὶ τῶν ἰδίων συμφερόντων, νὰ εἶνε φειδωλότεροι καὶ προνοητικώτεροι. Δὲν λέγω ὑπερβολήν, ἰσχυριζόμενος, ὅ τι ἡ ἐνεστῶσα πρόοδος τῆς Βουλγαρίας ὀφείλεται οὐχὶ τοσοῦτον εἰς τὴν ἰδίαν τῶν κατοίκων πνευματικὴν καὶ ἐθνικὴν ἱκανότητα, ὅσον τὸ μὲν εἰς τὴν δεξιὰν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῆς κυβερνήσεως, τὸ δὲ εἰς τὴν ξένην συνδρομήν, τὴν ἄνευ λόγου παρασχεθεῖσαν αὐτῇ ἀπὸ τῆς διὰ ξένων αἱμάτων καὶ θυσιῶν ἱδρυθείσης ἡγεμονίας. Ἀληθῶς, ἡ

λεγομένη ἀναγέννησις τῆς Βουλγαρίας, ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἀνακήρυξις τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ὡς σημαίνοντος παράγοντος ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ὡς δικαιουμένου νὰ καταλάβῃ χώρας, οὐδέποτε ὑπαρξάσας βουλγαρικάς, καὶ ἔτι πρός, νὰ καταστῇ θαλάσσιος λαός, ὁ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης χερσαῖος, τοῦτο τυγχάνει κατόρθωμα τῆς συγχρόνου διπλωματικῆς τέχνης, φιλοδοξησάσης νὰ ἐργασθῇ μετὰ ζήλου, ἀξίου κρείττονος ὑποθέσεως, ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων καὶ φιλοδοξιῶν κατὰ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἡ ἰδέα τοῦ παμβουλγαρισμοῦ, τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, δὲν εἶνε γνησία βουλγαρική, ἂν δὲ σήμερον ἐπιδιώκηται μετὰ τοσαύτης σκοπιμότητος, ἀποδοτέον τοῦτο εἰς τὴν ἑκάστοτε διέπουσαν τὰ πράγματα τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν ἐθνικὴν ἐνέργειαν δεξιὰν πολιτικήν.

« Ἀρνοῦμαι ἐθνικὴν σημασίαν εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις. Ἀλλὰ δὲν ἀρνοῦμαι καὶ τὴν ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις σπουδαιότητα αὐτῶν καὶ τὸν ὡς ἐκ τούτου ἐπικρεμάμενον κατὰ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ συμφερόντων κίνδυνον. Ἐν τούτοις ὁ κατ' ἐξοχὴν κίνδυνος κεῖται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀδρανείᾳ πρὸς πλήρη αὐτοῦ κατανόησιν, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων τρόπων πρὸς ἐπιτυχῆ καταπολέμησιν. Τὸ πρόγραμμα τοῦ Βουλγαρισμοῦ εἶνε σαφές, καθαρόν, ἐπιδέξιον, μὴ διστάζον. Δι' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει ἠθικὴ ἀρχή, ἐθνικὴ ἀξιοπρέπεια· πάντα εἶνε θεμιτά, ἀρκεῖ, ὅτι θεραπεύονται αἱ ἐπιθυμίαι αὐτοῦ, οἱ σκοποί, τὰ συμφέροντα. *Ὁ σκοπὸς ἐξαγνίζει τὰ μέσα.* Τὸ τοιοῦτο ἔπρεπε νὰ κατανοήσωμεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου, ἀφ' ὅτου τῇ εἰσηγήσει καὶ τῇ διευθύνσει ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς ἐπελάβετο τοῦ καθ' ἡμῶν ἀγῶνος, ἐκκλησιαστικοῦ κατὰ τὸ φαινόμενον, πράγματι ὅμως ἐθνικοῦ, γεωγραφικοῦ, ἱστορικοῦ. Οἵ τε θεωρητικοὶ καὶ πρακτικοὶ ἀπόστολοι καὶ ἐκτελεσταὶ τοῦ βουλγαρικοῦ προγράμματος, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκήρυξαν αὐτό, δὲν ἐπαύσαντο μεταχειριζόμενοι πάντ

τὰ μέσα, θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα, πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δυστυχῶς ἡ μέχρι τοῦδε ἐθνικὴ ἡμῶν ἐνέργεια, παρὰ τὰς ἀγαθὰς καὶ ἀπὸ φιλοπατρίας ἀπορρεούσας προθέσεις τῆς τε ἐπισήμου καὶ τῆς ἀνεπισήμου Ἑλλάδος, δὲν ἀπεδείχθη ἄγαν πρακτική, παραβαλλομένη πρὸς τὴν τῶν Βουλγάρων, τούτου δ' ἕνεκα δὲν ἐπῆλθε τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα. Ὁμολογητέον ἐπίσης, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ὁμογενεῖς τῶν ἀμφισβητουμένων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν, καίπερ ἐγγύτερον τοῦ ἐθνικοῦ κινδύνου διατελοῦντες, δὲν κατενόησαν αὐτόν, ὡς ἔδει, οὐδ' ἐπεδείξαντο τὴν προσήκουσαν ἐνέργειαν πρὸς καταπολέμησιν... Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις, ἐκκλησία, ἐκπαίδευσις, ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις, εἶνε τοιαῦται καὶ τηλικαῦται, ὥστε δὲν εἶνε δυσχερὴς ἡ καταπολέμησις τῶν ἐχθρῶν. Ὁ δ' ἀνταγωνισμὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν συμφερόντων εἶνε τοιοῦτος, ὥστε σκοπίμως καὶ ἐπιδεξίως διαχειριζόμενοι τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν, ἐργαζόμενοι ὑπὲρ αὐτῆς μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ πρακτικοῦ πνεύματος, ἠθέλομεν ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ ἀμυνομένων μεταβληθῇ εἰς ἐπιτιθεμένους· καὶ οὐ μόνον τοῦτο· ἠθέλομεν προσελκύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν ἐκτίμησιν πολιτικῶν δυνάμεων, εὑρισκουσῶν ἐν ἡμῖν ἀξιόλογον σύμμαχον.

« Πολλοὶ τῶν ἐν τῇ ὑποδούλῳ Ἑλλάδι ὁμοφύλων κατεπλάγησαν ἐκ τῆς συμφορᾶς τοῦ τελευταίου πολέμου, θεωρήσαντες αὐτὴν ὡς ἀπαίσιον οἰωνόν, ὀλέθρια μέλλοντα νὰ ἔχῃ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς περαιτέρω ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἔθνους. Οὐδὲν τούτου ἀτοπώτερον. Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς διατελεῖ ἀληθῶς ἔν τινι κρίσει· γινώσκομεν τίνων αἰτίων ἕνεκα αὕτη προῆλθεν. Ἀλλ' οὐδαμοῦ παρατηροῦμεν τὸ ἐλάχιστον σημεῖον, τὸ δυνάμενον ν' ἀπελπίσῃ ἡμᾶς καὶ ἀποθαρρύνῃ. Βραχυτάτου χρόνου πεφωτισμένη καὶ προνοητικὴ διοίκησις, ποιαί τινες μεταρρυθμίσεις ἐν αὐτῇ, στρατιωτικὴ σύνταξις καὶ ὀργάνωσις τοῦ ἔθνους καὶ

οἰκονομικὴ τάξις αἴρουσι πᾶν πρόσκομμα ἐν τῇ προόδῳ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Εἴμεθα ὁ λαὸς τῶν μεγάλων περιπετειῶν, τῶν μεγάλων καταστροφῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τῶν μεγάλων νικῶν καὶ θριάμβων. Ἀγνοοῦσι τοῦτο οἱ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ; καὶ δείκνυνται τοσοῦτον περιεσκεμμένοι καὶ ἄτολμοι, καλούμενοι εἰς **θετικὴν** ἐνέργειαν; Ἔστωσαν βέβαιοι, ὅτι ἡ φωνὴ καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ δικαίου αὐτῶν δὲν θέλει παρέλθῃ ἀπαρατήρητος.

« Εἰσὶν οἱ μισοῦντες ἡμᾶς, ἀλλ' ἐπίσης εἰσὶ καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ἕνεκα πλατωνικῶν συμπαθειῶν ἢ θετικῶν συμφερόντων. Ἴωμεν βέβαιοι περὶ τούτου. Ὀφείλομεν δὲ νὰ γινώσκωμεν, ὅτι σιγῶντες, μαρτυροῦμεν ἀναγνώρισιν τῶν προπετῶν ἀξιώσεων τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν, ἐνῷ ἐξεγειρόμενοι, ἀποδεικνύοντες διὰ τῶν πραγμάτων τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν ἀβασίμους καὶ ἐθνικῶς, καὶ ἱστορικῶς, καὶ στατιστικῶς, προσφέρομεν μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἂν ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς διατελεῖ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀνίσχυρος, ὁ Ἑλληνισμός, ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτοῦ δράσει, εἶνε ἰσχυρός, παραβαλλόμενος τοὐλάχιστον πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ ἀνταγωνιστάς.» [1]

* *
*

Τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ κεῖται ἐν τῇ Μακεδονίᾳ. Οὐαὶ ἡμῖν, ἂν δὲν ἀντιληφθῶμεν τούτου καὶ δὲν ἐργασθῶμεν πάσῃ δυνάμει νὰ καταστῶμεν ἱκανοὶ καὶ ἰσχυροὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πρὸς διεκδίκησιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἡμετέρων δικαίων. Κατέδειξα συντόμως τὰς ποικίλας δυνάμεις ἡμῶν ἐν Μακεδονίᾳ· ἄνευ δὲ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν καὶ τῆς

1. Προσοχὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον (Ἑλληνισμός. Φεβρουάριος τοῦ 1898).

ἐνισχύσεως, οὐδὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ γενναῖον. Ἀλλὰ πρωτίστως ὀφείλομεν νὰ γινώσκωμεν, ὅ τι δὲν θέλει ἐπιτευχθῇ ἡ ἐνέργεια ἡμῶν ἄλλως ἢ διὰ τῆς τηρήσεως τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος, προσηκόντως μεταρρυθμιζομένου καὶ βελτιουμένου. Ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ πᾶσαν στιγμήν. ἐπισήμως τε καὶ ἀνεπισήμως, τοῦτο καὶ μόνον πρέπει νὰ ἔχῃ πρόγραμμα -- τὴν καταπολέμησιν τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων περὶ ριζικῆς τροποποιήσεως τοῦ ὑφισταμένου πολιτεύματος δι' ἑτέρου, σκοποῦντος νὰ προσβιβάσῃ τὰ ἴδια τῶν ἐχθρῶν συμφέροντα. Ἡ πεῖρα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας δέον νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς καὶ διδάξῃ περὶ τοῦ ἐπικειμένου κακοῦ, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελε τύχῃ πραγματώσεως τὸ περιβόητον *σχέδιον τῶν ἐν Μακεδονίᾳ μεταρρυθμίσεων*. τὸ ἀπὸ τριετίας ἑκάστοτε προτεινόμενον ὑπὸ τῶν ἐν Σόφιᾳ βουλγαρικῶν κομιτάτων πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις. Ὀφείλομεν νὰ κατανοήσωμεν καὶ νὰ διακηρύξωμεν, ὅτι κατεπατήθησαν ἀνοσιώτατα ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ τὰ δίκαια τῶν μὴ βουλγαροφώνων πληθυσμῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ὀθωμανῶν, ν' ἀποδείξωμεν τοῦτο διὰ τῶν πραγμάτων, ἐπικαλούμενοι τὴν παρέμβασιν τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης Δὲν ἰσχυρίζόμεθα, ὅ τι ἡ ἀσφάλεια. ἡ τάξις καὶ ἡ εὐνομία κυριαρχοῦσιν ἐν Μακεδονίᾳ· δυστυχῶς ἡ ἐν αὐτῇ διοίκησις τυγχάνει ἐλλιπής· πολλάκις οἱ πληθυσμοὶ ἄνευ λόγου καταπιέζονται ὑπὸ τῶν μεταβατικῶν στρατωτικῶν σωμάτων. Ἀλλ' ὅ τι συμβαίνει ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἰδίᾳ πληθυσμῶν. εἶνε ἀπερίγραπτον Ἡ γλῶσσα, ἡ ἐκκλησία, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καταπολεμοῦνται ἀγριώτατα, παραβιάζεται ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, ἡ δὲ καθιερωμένη πολιτικὴ ἰσονομία ἀμφισβητεῖται καθ' ἑκάστην. Τοιαύτην τάξιν πραγμάτων ἀπειλεῖ νὰ ἐγκαταστήσῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ὁ Βουλγαρισμός, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν ἐπιτευχθῇ τὸ περιλάλητον αὐτοῦ Σχέδιον τῶν Μεταρρυθμί-

σεων. Ὁ Ἑλληνισμός, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα, καθῆκον ἔχει νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς τοιαύτης αὐτονομίας, ἐπαπειλούσης πρόρριζα καταστροφὴν ἀπὸ τῆς χώρας, ἣν ἐκλέϊσαν μεγαλοι αὐτοῦ πρόγονοι. Ἀποκαλύπτων εἰς τὴν ἐπίσημον Εὐρώπην τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, δέον νὰ παραστήσῃ τὰ δίκαια αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἧς τὸ τρίτον μόλις τοῦ πληθυσμοῦ κατέχουσιν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ λοιποὶ Σλαῦοι.

Ἀλλ' οὕτως ἐνεργῶν πρὸς ἄμυναν καὶ ἀπόκρουσιν τῶν πολεμίων αὐτοῦ ἀαὸ τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους, ὀφείλει νὰ καταδείξῃ διὰ τῶν πραγμάτων, διὰ τῆς ἐθνικῆς ἐπίσης ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐργασίας, ὅτι τυγχάνει ἄξιος τῶν προγόνων αὐτοῦ καὶ τῶν δικαιωμάτων. Μετὰ ζήλου καὶ σθένους ἀναλαμβάνων, ἢ μᾶλλον συνεχίζων, τὸ ἔργον αὐτοῦ, τῆς ἠθικῆς, πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῆς Μακεδονίας ἃς ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψει, ὅτι τὰ μεγάλα ἱστορικὰ ἔργα δὲν τελοῦνται μόνον διὰ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κηρύγματος, διὰ τοῦ ἠθικοῦ προσηλυτισμοῦ, χρεία πρὸς τούτοις νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ἡ ὑλικὴ δύναμις, ὁ μέγας ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν παράγων, τῇ μεσολαβήσει τοῦ ὁποίου ἐξοοδετεροῦται πᾶσα ἀντίθετος ἐνέργεια καὶ ἀποκαθίσταται πλήρης ἡ ἐπιζητουμένη τάξις.

Διὰ τοιαύτης μόνον ἐνεργείας λυθήσεται ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ πρόβλημα τῆς Μακεδονίας.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

Γ'.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Ἓν ἐκ τῶν συμπτωμάτων τῆς ἠθικῆς κρίσεως ἐν τῷ βίῳ παντὸς ἀτόμου ἢ λαοῦ εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἐγκατάλειψις ἑαυτοῦ, ἡ ἀπιστία εἰς τὸν ἐθνικὸν δαίμονα, ὁ δισταγμὸς περὶ τοῦ μέλλοντος. Καταλαμβάνεται ἐκ φόβου, χωρὶς νὰ γινώσκῃ τὰ αἴτια, χωρὶς νὰ ὑπολογίζῃ τὰ ἀποτελέσματα. Ὁ Ἑλληνισμός, μετά τινας ἀτυχίας, ἐφ' αἷς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνεύθυνος, κατελήφθη ἐκ μεγάλης ἀθυμίας καὶ ἀπαισιοδοξίας, ἀφ' ἧς δέον νὰ θεραπευθῇ, ἵνα μὴ περιπέσῃ εἰς χείρονα κατάστασιν. Θέλει ἐπιτευχθῇ τὸ τοιοῦτο, μόνον ἐν ᾗ περιπτώσει ἀναλάβῃ τὸ ἀπολεσθὲν θάρρος καὶ μετὰ τῆς ἐμφύτου αὐτῷ ἐνεργείας διεξαγάγῃ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα σκοπιμώτερον καὶ γενναιότερον. Πρωτίστως πρέπει νὰ πιστεύσῃ εἰς ἑαυτόν, ἀλλ' ἐπίσης νὰ ἐμφορηθῇ ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δικαίων ἀγῶνος αὐτοῦ τῆς ἀντιπαθείας ἐκείνης καὶ τοῦ μίσους, οὗ ἐμφοροῦνται καὶ οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ καὶ ὅ περ εἶνε σήμερον τὸ σπουδαιότατον αὐτῶν ἐφόδιον καὶ μέσον.

Ἐμφορούμενος τοιούτων ἰδεῶν, φρονῶ, ὅτι οὔτε νὰ σκεφθῇ ἐπὶ στιγμὴν δύναται ὁ Ἑλληνισμὸς πρὸς συνεννόησιν ἢ συνεργασίαν μετ' αὐτῶν. Τὸ πρόσφατον ἱστορικὸν παρελθὸν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ὁ πόλεμος, ὁ καθ' ἡμῶν διεξαγόμενος μετὰ

μίσους καὶ πάθους μέχρις ἐξοντώσεως, δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὴν ἐπίσημον Ἑλλάδα νὰ προσέλθῃ εἰς οἱανδήποτε συνεννόησιν μετὰ λαοῦ, οὗ τὸ κατ' ἐξοχὴν μέλημα καὶ πρόγραμμα, φανερῶς ἢ δημοσίᾳ κηρυττόμενον, εἶνε ἡ ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς ὃν ἤδη οὐ σμικρὰν ἐπήνεγκε βλάβην. Ὁ Πανσλαυϊσμός, ἐνσαρκωθεὶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς νέας Βουλγαρίας, ἐργάζεται δι' αὐτῆς μετ' ἀπαραμίλλου δεξιότητος· δέον δὲ νὰ γινώσκωμεν, ὅτι πᾶσα καθ' ὑπόκρισιν προσχώρησις αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς τυγχάνει ὕποπτος καὶ ὡς τοιαύτη ἀξία μελέτης. Ἐπανειλημμένως μέχρι τοῦδε ἐξηπατήθημεν ὑπὸ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ἐπανειλημμένως ἠσθάνθημεν τὴν ἐπιβουλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν δολιότητα, οἱαδήποτε δ' ἀπόπειρα συνεννοήσεως μαρτυρεῖ ἁπλότητα ἡμῶν καὶ ἀκρισίαν, ἂν μὴ ἐγκατάλειψιν τῶν ἐθνικῶν ἐν Μακεδονίᾳ δικαίων.

Ἐπίσημος πολιτικὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνήρ. ἐν Βουλγαρίᾳ παρεπιδημῶν, ἀπεπειράθη πρό τινων ἐτῶν νὰ συνδιαλεχθῇ ἐν Σόφιᾳ μετὰ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ τῆς χώρας ταύτης περὶ τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων. Οὗτος ἀνεκοίνωσεν ἀμέσως τὰ τῆς συνδιαλέξως εἰς τὸν Σουλτάνον καθ' ὃν τρόπον συνέφερεν αὐτῷ καὶ ὡς ἀντάλλαγμα ἔλαβεν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων δύο ἐκκλησιαστικὰ βεράτια ἐν Μακεδονίᾳ. Τοιαύτη εἶνε ἡ βουλγαρικὴ πίστις.

Πρὸς τούτοις, τῶν Βουλγάρων ἀξιούντων λιμένα μακεδονικὸν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου, ἀδύνατος ἀποβαίνει πᾶσα μετ' αὐτῶν συνεννόησις. Τὸ τοιοῦτο θὰ ἦτο ἴσον ἐθνικῇ προδοσίᾳ· εἶνε ἰδέα σεσηπότων ἐγκεφάλων.

Περιττὸν δὲ κρίνω νὰ εἴπω καὶ πάλιν, ὅ τι πλέον ἢ ἅπαξ ἐπανέλαβον, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῶν Βουλγάρων ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας δὲν εἶνε πολιτικὴ ἐθνικὴ αὐτῶν, ἀπορρέουσα ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων. Εἶνε

ὑποβολὴ ξένης πολιτικῆς, ἥτις οὐδέποτε βεβαίως θέλει συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὗ ἡ ἐξόντωσις κατέστη τὸ πρόγραμμα αὐτῆς ἀπ' αἰώνων.

*
* *

Ὁ μέγας κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ ἀπειλῶν τὸ παρὸν αὐτοῦ καὶ τὸ μέλλον, προέρχεται σήμερον κυρίως ἐκ τῆς χώρας ταύτης, τῆς Βουλγαρίας. Ὄπισθεν αὐτῆς ἐνεδρεύει συνωμοτῶν ὁ Πανσλαϊσμός. Μόνον οἱ τυφλοὶ δύνανται νὰ μὴ βλέπωσιν. Ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἔκπαλαι πολεμεῖ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξ ἐνεδρῶν. Πρὶν ἢ ὁ κύριος αὐτοῦ ἀντιπρόσωπος, ἡ ρωσσικὴ αὐτοκρατορία, λάβῃ πλήρη ἱστορικὴν συνείδησιν, ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἦτο ἤδη κεκηρυγμένος ἐχθρὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀρχαῖον ρωσσικὸν χρονικὸν μετὰ ζωηρότητος περιγράφει τὸν ἀκαθεκτον πόθον τοῦ Σλαύου πρὸς κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ὑποκατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Οἱ πόθοι οὗτοι εὑρίσκουσι σὺν τῷ χρόνῳ πληρεστέραν πραγμάτωσιν διὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Δευτέρας, βαπτιζούσης τὸν ἔγγονον αὐτῆς Κωνσταντῖνον καὶ ἀνακηρυττούσης αὐτὸν βασιλέα τοῦ Βυζαντίου.

Ἠδυνάμην νὰ γράψω τόμον ὁλόκληρον, ἂν ἐσκόπουν ν' ἀφηγηθῶ, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἄπιστον πολιτικὴν τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Οὐδέποτε ἐσκέφθη εἰλικρινῶς περὶ ἡμῶν, εἰλικρίνειαν ὑποκρινόμενος. Ὁσάκις ἐν τῷ παρελθόντι ἐγίνετο λόγος ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ περὶ Χριστιανῶν, καταδυναστευομένων ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἐνοῦντο κυρίως οἱ

Σλαῦοι. Οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν ὄργανα μᾶλλον ἢ σκοπὸς τῆς ἐκμηδενίσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ ἐν ἔτει 1769 ἐξέγερσις κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Χέρσου Ἑλλάδος, τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων τμημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ, διὰ σλαυϊκῶν ἐνεργειῶν ὑποκινηθεῖσα, εὑροῦσα δὲ ὄργανα ὁμοεθνεῖς, ἐμπεφορημένους τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας, παρ' ὀλίγον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς κοιτίδων, ἐγκαταλειφθεῖσης ὑπὸ τῶν ὑποκινητῶν, ἐπιζητησάντων διὰ τῆς περιφήμου Συνθήκης τοῦ Κουτσοὺκ Καϊναρτζῆ ἀποκλειστικὰ τὰ λάφυρα τῆς νίκης, ἀποσπασάντων ἀπὸ τῆς ὀσμανικῆς κυριαρχίας τὰς περὶ τὸν Εὔξεινον χώρας, παραδόντων δὲ τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει κατεχομένας εὐαρίθμους καὶ μικρὰς ἑλληνικὰς νήσους.

Ἡ σουλτανικὴ κυβέρνησις διενοήθη, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων ἐκείνην, τὴν σοβαρωτέραν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως, νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐξεγέρσεις διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐξοντώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Εὐτυχῶς ἡ ἐπίκαιρος μεσολάβησις τοῦ μεγάλου Διερμηνέως τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου Νικολάου Μαυρογένους ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς χέρσου Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ, ὅστις ἀπηγγέλθη κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐκμανέντος ἐπὶ τῇ ἐξεγέρσει τῶν Ἑλλήνων Σουλτάνου.

Ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξεγείρεται ζωηρότερος καὶ σθεναρώτερος, ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ βιαιοτέρα. Ὁ μυστηριώδης ὅσον καὶ ἄπιστος οὗτος πόλεμος εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀφορμὴ τῆς συγχρόνου κακοδαιμονίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Πάντες οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, ἀσχέτως πρὸς θρησκευτικὰς διαμάχας ἢ πολιτικὰς πεποιθήσεις, συμπαθοῦσι πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Παρὰ τοῖς σλαυϊκοῖς

λαοῖς ὁμοδόξοις καὶ ὧν οἱ πλεῖστοι ὀφείλουσι τὰ ζώπυρα τοῦ πολιτισμοῦ τῇ ἑλληνικῇ Ὀρθοδοξίᾳ, οὐδεμία ἐκδηλοῦται συμπάθεια· διότι, ὡς λέγει συγγραφεύς τις, "ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε ἡ ἐπανάστασις, ἡ ἐλευθερία, τὸ φῶς, ἡ πρόοδος τῆς Ἀνατολῆς," ἐντεῦθεν τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος.

Ἐν πάσῃ ἀποπείρᾳ διακανονισμοῦ τῶν πραγμάτων τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας γίνεται λόγος περὶ Χριστιανῶν, ἀλλ' οὓς κατ' ἐξοχὴν ὑποστηριζόμενοι τυγχάνουσιν οἱ Σλαῦοι.

Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε ἡ ἀπόκληρος φυλή, ἥτις δέον νὰ ἐκλίπῃ πρὸ τῆς μεγάλης, τῆς κοσμοϊστορικῆς τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἐμφανείας, εἰς ὃν ἀνήκει τὸ μέλλον ἐπὶ τῶν χωρῶν, αἵτινες φέρουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν.

Ἐκραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καταδικάζεται αὕτη ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀποκηρύττοντος καὶ τὸν Ὑψηλάντην· χαρακτηρίζεται δ' αὕτη ὡς ἄρνησις τῶν δογμάτων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Βερόνης ἀποδιώκονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Μονάρχου οἱ Ἕλληνες πρεσβευταί, ἀποσταλέντες πρὸς ἐπίκλησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὅταν ἡ φωνὴ τῶν Ἑσπερίων λαῶν ἐξαναγκάζῃ τὰς χριστιανικὰς κυβερνήσεις νὰ λάβωσιν οἶκτον εἰς τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ σώσωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ὀλέθρου, ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ ἐν Λονδίνῳ περιορίζει τὰ σύνορα τοῦ νέου κράτους, ἐπιδεικύουσα πλατωνικὸν ἑκάστοτε ἐνδιαφέρον, ἀλλ' οὐδέποτε ζωηρὰν ὑποστήριξιν πρὸς ἐπαρκῆ αὐτοῦ χωρογραφικὴν αὔξησιν καὶ ἐνίσχυσιν. Ἐν ἔτει 1830 μόνος ὁ Πάλμερστων κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ δὲ Ρωσσία ἀδιαφορεῖ· ἐπιφυλάσσεται νὰ δείξῃ ὅλον αὐτῆς τὸ ἐνδιαφέρον ἐν τῇ συνομολογήσει τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐπιζητοῦσα διὰ τὴν Μεγάλην Βουλγαρίαν ἑλληνικωτάτας ἐπαρχίας, αἷαι ἡ Θρᾴκη καὶ ἡ Μακεδονία.

Ἐν ἔτει 1853 ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας· ἀλλὰ τοιούτους ἐννοεῖ πάντοτε τοὺς Σλαύους, οὓς ἀναλαμβάνει ν' ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Δὲν διστάζει δὲ νὰ κηρύξῃ τοῦτο ἐμμέσως κατὰ πρῶτον, ἀμέσως μετὰ ταῦτα. Ἐν τῇ Συνθήκῃ τῶν Παρισίων, ἐν ἔτει 1856, οὐδεμία μέριμνα λαμβάνεται περὶ τῶν δικαίων τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐξετέθη, συνταχθεῖσα τῇ Ρωσσίᾳ καὶ προκαλέσασα τὴν μῆνιν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀγὼν τῶν Σλαύων ἦτο ὕπουλος, κρύφιος. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς περιφήμου συνδιαλέξεως τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου πρὸς τὸν Σέϋμουρ ἐπιχύνεται φῶς. Ὁ Σλαυϊσμὸς δὲν διστάζει νὰ καταστῇ εἰλικρινής· ἐξωθεῖ τοὺς Βουλγάρους εἰς ἀποστασίαν κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, χαρακτηριζομένου ὡς ἐχθροῦ τοῦ Σλαυϊσμοῦ. Ἐν δὲ τῇ Μόσχᾳ, τῇ ἱερᾷ αὐτοῦ πόλει, καλεῖ τὸ περίφημον ***ἐθνογραφικὸν Συνέδριον*** ἢ ***ἐθνογραφικὴν ἔκθεσιν*** τῶν Σλαύων, πρὸ τῶν ποικιλωνύμων τοῦ ὁποίου ἀντιπροσώπων κηρύττεται τὸ δόγμα τῆς πανσλαυϊστικῆς πίστεως, τοῦ ἑνιαίου ἔθνους ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς μεγάλης Ρωσσίας, ψαλλομένου τοῦ πολυθρυλήτου ᾄσματος τοῦ ποιητοῦ *Derjavine* : "Ἀκόμη ἓν βῆμα, καὶ ἀνήκει εἰς σὲ τὸ σύμπαν, ὦ πολυαγαπημένη μου Ρωσσία! . . .„

Κατὰ τὸ ἀξιομνημόνευτον τοῦτο Συνέδριον ἡ Κωνσταντινούπολις ἀνακηρύσσεται σλαυϊκὴ πόλις. Ἐν τῷ ἐπισήμῳ συμποσίῳ, τῷ δοθέντι εἰς τὰ χίλια περίπου μέλη τοῦ Συνεδρίου τὸ ὀφολόγιον, ἐν καθαρωτάτῃ σλαυϊκῇ γλώσσῃ συντεταγμένον, περιελάμβανε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς ἀπόψεις τῶν πρωτίστων σλαυϊκῶν πόλεων, Μόσχας, Κιέβου, Πράγας, Λεοπόλεως, Βελιγραδίου καὶ ***Κωνσταντινουπόλεως*** . . . Ἡ παρὰ τὸν Βό-

σπορον ἐπὶ αἰῶνας ἑλληνικὴ πόλις καὶ πρωτεύουσα ἐλάμβανεν ἐπισήμως, ὑπὸ τοὺς ἀλαλαγμοὺς τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν ἀπανταχόθεν συρρευσάντων συμποτῶν, τὸ ἐπίσημον κῦρος σλαυϊκῆς πρωτευούσης . . .

Τοιούτων προθέσεων ἐμφορούμενος κατέρχεται ἀπὸ τῶν πάγων τοῦ Βορρᾶ ὁ Πανσλαυϊσμὸς καὶ ἀπὸ τῶν στεππῶν τῆς Σιβηρίας ἐν ὅλῳ αὐτοῦ τῷ ὄγκῳ, ἀπειλῶν νὰ κατακλύσῃ τὰς κοιλάδας τῆς ἑλληνικῆς Μεσημβρίας, ἄπληστος, ὡς ἡ λευκὴ ἄρκτος, ἥτις καθ' ὅσον τρώγει, κατὰ τοσοῦτον καὶ πεινᾷ, ὡς ἔλεγεν ὁ Δεμαῖτρς.

Εἴμεθα μικροὶ κατ' ἀριθμόν, ἀλλὰ μεγάλοι κατὰ τὸ δίκαιον, καὶ κατὰ τὰς ἱστορικὰς ὑπηρεσίας, ἃς προσηνέγκομεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἂς μὴ δειλιάσωμεν ἐπὶ τῷ κινδύνῳ, ὃν διατρέχομεν. Ἡ νίκη πάντοτε ἀνήκει εἰς τοὺς τολμηροὺς καὶ τοὺς ἀγωνιζομένους.

*
* *

Τοιαῦτα ἀνελογιζόμην καὶ ἐμονολόγουν θερινήν τινα ἑσπέραν, καταλείπων μετά τινων ἡμερῶν διαμονὴν τὴν βουλγαρικὴν πρωτεύουσαν. Ἀντελαμβανόμην τοῦ κινδύνου, ὃν διατρέχει ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις κατέστη ἀπό τινος χρόνου τὸ κυριώτατον κέντρον καὶ ὁρμητήριον πάσης κατ' αὐτοῦ δολοπλοκίας καὶ ἐπιθέσεως. Ἀλλ' οὐδαμῶς ἐκαμπτόμην πρὸ τοῦ κινδύνου τούτου, βαθυτάτην τρέφων πεποίθησιν περὶ τῆς ὁριστικῆς νίκης, ἀρκεῖ μόνον νὰ κατανοήσωμεν τὰ ἐπιβαλλόμενα ἡμῖν καθήκοντα. Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἐκινδύνευσε πλέον ἢ ἅπαξ ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ, αἱ δὲ σημεριναὶ περιπέτειαι, παραβαλλόμεναι πρὸς παλαιοτέρας, εἶνε ἐλάχισται.

Ἐν τῇ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐρχομένῃ ἁμαξοστοιχίᾳ, ἐφ' ἧς ἐπέβαινον, καταλείπων τὴν βουλγαρικὴν πρωτεύουσαν, συναντῶ ἔγκριτον Ἕλληνα πολιτευόμενον, τυχόντα τῆς εὐκαιρίας νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τοῦ Σουλτάνου καὶ ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ ζωηρὰς ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ὁμοεθνῶν φράσεις. Πείθομαι εἰς τὰς εἰλικρινεῖς προθέσεις τοῦ κυρίου τοῦ Γιλδίζ, ἀλλ' ἐπεθύμουν αὗται νὰ ἐξεδηλοῦντο π ρ α γ μ α τ ι κ ώ τ ε ρ ο ν. Λυθέντος ἤδη τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, ἡ μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν διάστασις ἠδύνατο νὰ ἀρθῇ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ἐνισχύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τοῦθ' ὅ περ μᾶλλον συμφέρει καὶ τῇ κρατούσῃ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ τάξει . . .

Νομίζω, ὅτι ἡ ἐπικαιροτέρα σήμερον πολιτικὴ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων θὰ ἦτο ἡ **εἰλικρινὴς προσέγγισις**. Καὶ δὲν διστάζω νὰ εἴπω, παρῳδῶν τὸ περιβόητον τοῦ Νοταρᾶ λόγιον: ***"Προτιμῶ τὸ τουρκικὸν σαρίκι ἀπὸ τὸ βουλγαρικὸν καλπάκι.»***

III

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ
ΕΝ ΣΕΡΒΙΑ ΚΑΙ ΟΥΓΓΑΡΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΛΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

III

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΣΕΡΒΙΑ ΚΑΙ ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Ἀπεμακρυνόμην ἐκ τῆς Βουλγαρίας οὐχὶ δυσαρέστως· κατενόουν, ὅτι ἐγκατέλειπον ἐχθρικὸν ἔδαφος, χώραν, ἧς οἱ κάτοικοι, ἐκ πεποιθήσεως ἢ ἐξ ὑποβολῆς, διεξάγουσιν ἀπό τινος χρόνου φοβερώτατον κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πόλεμον. Τοῦτο ἐλαχίστους ἐκ τῶν ἡμετέρων λανθάνει, τὸ κατ' ἐμὲ δὲ φρονῶ, ὅτι ἡ ἀνίδρυσις βουλγαρικοῦ κράτους ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἔχοντος τὸ γνωστὸν αὐτοῦ πρόγραμμα, ἐκπροσωπεῖ διηνεκῆ κίνδυνον τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων. Ἀρκεῖ νὰ παραμείνῃ τις ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἵνα πεισθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι χειμαιρικὴ εἶνε, οὐχὶ μόνον ἡ συζήτησις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ σκέψις περὶ ἑλληνοβουλγαρικῆς συμπράξεως ἐν τῷ μέλλοντι. Μὲ τὴν πεποίθησιν ταύτην μετέβαινον εἰς Σερβίαν, ἐπιθυμῶν ν' ἀντιληφθῶ καὶ τῶν κατ' αὐτήν, ἥτις δι' ἱκανῶν δεσμῶν συνδέεται πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἰ καὶ ἀνεφύησαν δὲ πλέον ἢ ἅπαξ ἀφορμαὶ ψυχρότητος καὶ διχοστασίας τῶν δύο χωρῶν, ὑπάρχουσι δὲ τοιαῦται καὶ σήμερον, οὐχ ἧττον δι' ἐλαχίστης ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ ἐνεργείας δύναται ν' ἀρθῇ ἀπὸ τοῦ μέσου πᾶσα ἀφορμὴ διαστάσεως, ἐπέλθῃ δὲ συνεννόησις καὶ σύμπραξις δύο λαῶν. Ὀλίγαι ὑποχωρήσεις ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῇ

βάσει τῆς λογικῆς καὶ τοῦ δικαίου, καὶ ἡ ἑλληνοσερβικὴ συνεννόησις, μὴ ἀντιπραττούσης τῆς Ρωμουνίας, ἥτις δὲν ἔχει ἀντίθετα πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς Σέρβους συμφέροντα, τοὐναντίον δ' ἐπιβάλλεται αὐτῇ ἡ προσχώρησις, δύναται νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἰσότητι δικαίων συνεργαζόμενον μετὰ τῶν τμημάτων αὐτῆς ἐκείνων, ἅτινα τῶν αὐτῶν ἰδεῶν ἐμφοροῦνται.

Ἐν προηγουμένῃ ἐποχῇ οἱ Σέρβοι ἦσαν λογικώτεροι ἐν ταῖς ἐθνολογικαῖς αὐτῶν ἰδέαις καὶ ἀξιώσεσιν. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς γνωστῆς πολιτικῆς κατελήφθησαν καὶ οὗτοι ὑπὸ ἐθνικῆς ὑπερφροσύνης, ἀξιοῦντες νὰ ἱδρύσωσι μέγα σερβικὸν κράτος, μονονουχὶ προβαῖνον μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης.

Αἱ ἰδέαι αὗται κατ' ἐξοχὴν συνωφίσθησαν ἐν τῷ περιωνύμῳ γεωγραφικῷ πίνακι τῆς Μακεδονίας, τοῦ ὑπὸ τῆς μεγαλοσερβικῆς ἑταιρείας Ὁμλαδίνας δημοσιευθέντος, ἐν ᾧ ἀποκαλύπτονται τὰ σχέδια ταῦτα. Ὑποστάντες τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἐκτρόπων τούτων ἰδεῶν οἱ Σέρβοι, ἤρξαντο ἐργαζόμενοι μετὰ πολλοῦ ζήλου, ἀξίου ὁμολογουμένως κρείττονος ὑποθέσεως.

Δὲν προβαίνουσιν οἱ Σέρβοι μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου, εἰς ὃ προβαίνουσιν οἱ γείτονες αὐτῶν καὶ ἀνταγωνισταὶ ἀπό τινος χρόνου, οἱ Βούλγαροι. Εἶνε εὐπρεπέστεροι ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν, εἰ καὶ κατέλαβεν ἐνίους ἐπ' ἐσχάτων ἀποκλειστικὸν πνεῦμα. Δὲν μεταχειρίζονται τὴν δολοφονίαν ὡς μέσον προσηλυτισμοῦ. Οὐχ ἧττον αἱ ἐνέργειαι αὐτῶν δὲν χαρακτηρίζονται ὑπὸ πλήρους νομιμότητος. Ὑποσκελισθέντες ὑπὸ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ χάριν τῶν Βουλγάρων, θεωρηθέντων καταλληλοτέρων πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου σκοπόν, ἐνόμισαν ὅτι εἶνε ἐπιτετραμμένη αὐτοῖς ἡ χρῆσις παρομοίων τοῖς Βουλγάροις μεθόδων. Ἰδίᾳ τὴν βουλγαρικὴν μέθοδον ζητοῦσι νὰ ἐφαρμόσωσιν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι,

ὅ περ ἀπό τινος χρόνου ἐργάζονται νὰ προκαλέσωσιν ἐν τισι μακεδονικαῖς ἐπαρχίαις, ἰδίᾳ ταῖς εἰς τὴν Σερβίαν συνορευούσαις, ἐν αἷς ὑπερισχύει ὁ σερβικὸς πληθυσμός. Δὲν ἐννοῶ ὁποίαν θέλουσιν ἐκ τοιαύτης ἐνεργείας προσποριθῇ θετικὴν ὠφέλειαν ἐν Μακεδονίᾳ. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐπ' ἐσχάτων ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σερβικὴ πρεσβεία, ὑποστηριζομένη ἐνίοτε καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων, καλῶς γινωσκόντων το *διαίρει καὶ βασίλευε*, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἵνα προβῇ τοῦτο εἰς τὴν ἐκλογὴν Σέρβου ἀρχιεπισκόπου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ρακοπρεσρένης καὶ ἤδη ἀπαιτεῖ τοιοῦτό τι καὶ διὰ τὴν ἐπαρχίαν Σκοπείων. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον. Οἱ Σέρβοι κατελήφθησαν ἐκ μεγαλομανίας. Ὀνειροπολοῦσι καὶ οὗτοι τὸ βασίλειον τοῦ μεγάλου Στεφάνου Δουσχιάν, ἐπικαλοῦνται τοὺς ἐπικοὺς θρύλους τοῦ Μάρκο Κράλιεβιτς, τὸ μεγαλοσερβικὸν παρελθόν, ἐν τῇ ποιήσει μᾶλλον ὑφιστάμενον ἢ ἐν τῇ ἱστορικῇ πραγματικότητι, πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς φυλετικῆς αὐτῶν δυνάμεως ἐν Μακεδονίᾳ, ἀποπομπὴν δ' ἐξ αὐτῆς Ἑλλήνων τε καὶ Βουλγάρων. Τὸ σχέδιον ὄντως εἶνε μέγα καὶ γενναῖον, ἀλλὰ λείπουσιν ἀπ' αὐτοῦ τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ δυνάμεις τῆς πραγματώσεως, δηλαδὴ ἐπαρκὴς σερβικὸς πληθυσμὸς ἐν Μακεδονίᾳ. Μὲ τὸν ὀλίγον πληθυσμόν, ὃν διαθέτουσιν ἐν τοῖς μακεδονοσερβικοῖς τμήμασι, δὲν κατακτᾶται τόσον εὐκόλως χώρα, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑπερτεροῦσα τὴν Σερβίαν, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὑπεροχήν.

Καὶ ἐν τούτοις, δὲν ὑποχωροῦσιν ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν, οὐδὲ διστάζουσι νὰ προβῶσιν εἰς ποικίλας θυσίας, εἰ καὶ ἡ κατάστασις τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν δὲν ἐπιτρέπει τοιαύτας μεγαλοδωρίας. Ἐρρωμένως ἐργάζεται πρὸς τοῦτο ἡ ἑταιρεία τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἧς προΐσταται ὁ πρώην πρωθυπουργὸς καὶ προσωπικὸς φίλος τοῦ βασιλέως Νικολάγιεβιτς (εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἔχων

σύζυγον Ἑλληνίδα), λειτουργεῖ δὲ πρὸς τὸν τοιοῦτον σκοπὸν καὶ ἰδιαίτερον τμῆμα ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν. Δαπανῶντες σήμερον οἱ Σέρβοι ἀρκετὸν χρῆμα, δύνανται νὰ προσηλυτίσωσί τινας ἐκ τῶν κυμαινομένων πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελε διακοπῇ ἡ πρὸς τὰ ἄτομα ἢ τὰς κοινότητας χορηγία; Ἀσφαλῶς θὰ ἐπήρχετο ἡ ἐπάνοδος τοῦ ἀρχαίου καθεστῶτος.

Πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν οἱ Σέρβοι, κατ' ἀπομίμησιν τῶν Βουλγάρων, ὀνειρεύονται σερβικὴν Ἐκκλησίαν ἐν Μακεδονίᾳ, δηλαδὴ ἀρχιεπισκοπὰς ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Σέρραις, ἐν Βιτωλίοις καὶ ἀλλαχοῦ, ἐν παντὶ διαμερίσματι, ἐν ᾧ παρεπιδημοῦσι καί τινες δεκάδες Σέρβων. Τοῦτο καλεῖται *σερβικὸν δίκαιον* ἐν Μακεδονίᾳ. Περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι ἔν τισι διαμερίσμασι, πραγματουμένης τῆς αἰτήσεως ταύτης, οἱ ποιμένες ἔσονται πολυαριθμότεροι τοῦ ποιμνίου. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καὶ βλέφεις βεβαίως οὐδεμία δύναται νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου μεταξὺ τῶν διαφόρων αὐτῆς κρατῶν, ἀφοῦ τοσαύτη ἐπικρατεῖ τύφλωσις καὶ φιλαυτία, προκειμένου, οὐχὶ περὶ τῆς λύσεως, ἀλλὰ τῆς κατανοήσεως στοιχειωδεστάτων φυλετικῶν ζητημάτων.

Ἐφρόνουν πάντοτε, καὶ ἐξακολουθῶ φρονῶν, ὅτι πᾶσα ἡ δυνατὴ ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ ἐνέργεια πρὸς τὴν ἑλληνοσερβικὴν προσέγγισιν. Δυστυχῶς οἱ Σέρβοι, τὸ μὲν ἐλαυνόμενοι ἐκ μεγαλομανοῦς πολιτικῆς, τὸ δὲ καθιστάμενοι ὄργανα ἀλλοτρίων ραδιουργιῶν, αἵτινες ἀπό τινος χρόνου διευθύνουσι τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν, προβάλλουσι τοιαύτας ἀξιώσεις ἐν Μακεδονίᾳ, ὥστε καθίσταται ἐπὶ τοῦ παρόντος δυσχερεστάτη, εἰ μὴ ἀδύνατος, πᾶσα πρὸς αὐτοὺς συνεννόησις. Ἐκπροσωπούμενοι ὑπ' ἀσημάντου πληθυσμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, φρονοῦσιν ὅτι δύνανται νὰ δημιουργήσωσι τοιοῦτον αὐθαιρέτως διὰ τῆς ἱδρύσεως ὀλε-

γων σχολείων καί τινων ἐπισκοπῶν, χωρὶς ν' ἀναλογίζωνται, ὁπόσην ἀνάγκην ἔχουσι τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς συνδρομῆς καὶ ἐνισχύσεως τῶν περὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

* *
*

Αἱ σερβικαὶ ἀξιώσεις διετυπώθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ποικιλοτρόπως — δι' ἐκκλησιαστικῶν φυλλαδίων, δι' ἱστορικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν μελετῶν, διὰ στατιστικῶν πληροφοριῶν, διὰ γεωγραφικῶν πινάκων περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ δυνάμεων καὶ δικαίων τῶν Σέρβων· ἀλλ' ἐνίοτε καὶ δι' ἀπρεποῦς πολιτείας πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἔνιοι τῶν Σέρβων φιλοτιμοῦνται ν' ἀντιγράψωσιν ἐν τούτῳ τοὺς Βουλγάρους· εὔχομαι νὰ μὴ ὑπερβῶσιν αὐτούς, διότι ἑαυτοὺς μᾶλλον θέλουσι βλάψῃ ἢ τὴν γεραρὰν ἐκείνην ἐν Κωνσταντινουπόλει δύναμιν, ἥτις τοσαῦτα ἀπὸ αἰώνων κατειργάσατο ὑπὲρ τῶν Σλαύων, ἐπὶ ὀλιγωρίᾳ πολλάκις τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ συμφερόντων.

Διότι δὲν ἀμφιβάλω καὶ οὐδεὶς συνετὸς καὶ ἔντιμος ἄνθρωπος δύναται ν' ἀντιφρονῇ, ὅτι, ἂν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου περιεσώθη παρὰ τοῖς σλαυϊκοῖς πληθυσμοῖς τὸ χριστιανικὸν αἴσθημα καὶ θρήσκευμα, ἂν οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Ρωμοῦνοι δὲν ἐτούρκευσαν, ὅπως ὑπέστησαν τὸ τοιοῦτο ἀπώτερον τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἰκοῦντες λαοί, Βόσνιοι, Ἑρζεγοβίνιοι, Ἀλβανοί, τοῦτο ὀφείλεται ἰδίᾳ εἰς τὴν μεγάλην ἐπιρροήν, ἣν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἐξήσκησεν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ὑψ. Πύλης τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἀφηγοῦνται τὰ χρονικὰ τῶν μέσων αἰώνων τὸ ἑπόμενον γεγονός, μαρτυροῦν ἀείποτε τὴν ὑπεροχήν, ἣν ἐξασκεῖ ἡ πνευματικὴ δύναμις ἐπὶ τῆς πολεμικῆς ἰσχύος καὶ ἐν μέσῳ τῶν βαρβαρωτάτων ἐποχῶν καὶ ἀν-

θρώπων. Προβαίνοντος τοῦ βασιλέως τῶν Οὔνων Ἀττίλα κατὰ τῆς Ρώμης, ἐστάλη πρὸς τὸν φοβερὸν κατακτητὴν ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς πρὸς ἀποτροπὴν ἀπὸ τῆς δῃώσεως τῆς πόλεως. Ὁ κατακτητὴς ὑπεχώρησε καὶ ἡ Ρώμη ἐσώθη. Τοιοῦτό τι δὲ συνέβη καὶ πλέον ἢ ἅπαξ κατὰ τοὺς θυελλώδεις αἰῶνας τῶν μεταναστεύσεων τῶν βαρβάρων· ὁ ἀρχηγὸς τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας νὰ διεκδικῇ καὶ ν' ἀπολαύῃ μεγάλου κύρους παρὰ τῷ ἀρχηγῷ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας.

Μωάμεθ ὁ πορθητής, ἁλωθείσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προσηνέχθη ἀγριώτατα πρὸς πάντας τοὺς ὑπερέχοντας τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' ἐφείσθη μόνον τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὃν καὶ ἀνέδειξεν αὐθωρεὶ ἀρχηγὸν τῶν *Ρωμαίων*, Ἑλλήνων καὶ τῶν αὐτοῖς ὁμοθρήσκων τῆς ἱδρυθείσης νέας αὐτοκρατορίας. Ἔκτοτε ἡ δύναμις τοῦ Πατριαρχείου, παρὰ τὰς περιπετείας καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ δουλωθέντος γένους, διετέλει ἱκανῶς ἰσχυρά, ὥστε νὰ ἐπιβάλληται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπὶ τῶν Σουλτάνων, ἐπ' ἀγαθῷ οὐ μόνον τῶν ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων πληθυσμῶν τῆς αὐτοκρατορίας. «Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ἔγραφε πρό τινος χρόνου, ἀλλόθρησκος συγγραφεύς, ὅσον καὶ ἂν ἦτο ἀνίσχυρος, ἐξεπροσώπει ἐν τούτοις μέγα τι, τὴν ἑνότητα τῆς θρησκευτικῆς πίστεως τῶν ἡττηθέντων, ἐν ᾗ συνενούμενοι οἱ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγὸν κύπτοντες λαοὶ *εὕρισκον εἰσέτι πατρίδα*. Αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ πεποιθήσεις εἶνε δύναμις, ἐφ' ὅσον ἔχουσιν ἀντιπρόσωπον, διότι οἱ λαοὶ δὲν ἀποθνήσκουσιν, ἔχοντες ἀρχηγόν. Ὁ δειλὸς ἱερεύς, ὁ σήμερον μὲν διὰ σκευωρίας ἀναγορευόμενος, αὔριον δὲ ἀνατρεπόμενος διὰ συκοφαντίας, διετήρει παρὰ μυριάσιν ἀνθρώπων, διασπαρέντων καὶ μονωθέντων ὑπὸ τῆς κατακτήσεως, τὸν δεσμὸν τοῦ ὁμοθρήσκου, ὅστις ἔμελλε νὰ καταστῇ ποτε δεσμὸς φιλοπατρίας».

Τοιοῦτος ἐγένετο διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου,

ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ γλώσσης, διὰ τῆς θρησκευτικῆς μόνον ἰδέας καὶ ἑνότητος, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριάρχης (*Πατριάρχης Ρωμαίων*, ρουμ Πατριγί, *Ἐθνάρχης*, μιλὲτ μπασί), περιβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου δι' ὅλων τῶν προνομίων, ὧν ἀπήλαυεν ἐπὶ τῆς προτέρας ἑλληνικῆς διοικήσεως, προσλαβὼν δὲ καὶ ἄλλα, ἀφορῶντα εἰς τὸν κανονισμὸν ἰδιωτικῶν τινῶν σχέσεων, καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς γάμους, τὰ διαζύγια, τὰς διαθήκας καὶ ἄλλας οἰκογενειακὰς σχέσεις.

Πρὸ τῆς ἁλώσεως οἱ σλαυϊκοὶ πληθυσμοὶ τῆς Χερσονήσου, ὑποταχθέντες ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν, οὐδενὸς ἀπήλαυον προνομίου, ἤρκει, ὅτι ἔζων ἐν τῇ αὐτῶν θρησκείᾳ, ἣν καὶ πολλοὶ ἐγκατέλιπον, χάριν ἐγκοσμίων συμφερόντων. Ἀλλ' ἀναγορευθέντος τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἐθνάρχου Ρωμαίων, συμπεριελήφθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ καὶ οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Ρωμοῦνοι, πρὸς τοῦτο δὲ κατηργήθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ τὸ αὐτόνομον πατριαρχεῖον τοῦ Ἰπέκ. Τί ἄλλο ἐσήμαινε τοῦτο ἢ τὴν δύναμιν, ἣν ἐξεπροσώπει ἐν Τουρκίᾳ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον; Πῶς δὲ διεχειρίσθη ταύτην; Μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία· μαρτυρεῖ διὰ πολλῶν δεδομένων ἡ πολιτικὴ ἐκείνη, ἡ μεταβαλοῦσα γνώμην μόνον ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν, ἐνῷ πρότερον ἄλλως προσεφέρετο πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, θεωροῦσα αὐτὸ ὡς ὑπέροχον δύναμιν, τὴν κυρίως ἀντιπροσωπεύουσαν τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἤδη πᾶσαι αὗται αἱ εὐεργεσίαι ἐλησμονήθησαν, καὶ τὸ Πατριαρχεῖον καταγγέλλεται ὑπὸ τῶν πληθυσμῶν τούτων ὡς ἡ ζῶσα ἄρνησις τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν, τῆς πατρίδος, τῆς προόδου.

Ἡ σύγχυσις τῶν ἐθνικῶν ὅρων συνεπιφέρει μοιραίως καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν γνωμῶν. Ἐπεθύμουν ὁ δέκατος ἕκτος αἰὼν νὰ

ἐπεράτου εὐγενέστερον καὶ ἠθικώτερον τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ βίον.

*
* *

Ὁ προϊστάμενος τῆς ἐν Βελιγραδίῳ προπαγάνδας τοῦ Ἁγίου Σάββα, ὁ ἤδη μνημονευθεὶς Νικολάγιεβιτζ, μοὶ ὡμολόγησεν, ὅτι ἡ ἐν τῇ μέσῃ καὶ τῇ μεσημβρινῇ Μακεδονίᾳ σερβικὴ ἐνέργεια διεξάγετοι ἰδίᾳ κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἱδρύθησαν ἄρα ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Σέρραις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μακεδονίας σερβικὰ σχολεῖα πρὸς τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς καταπολεμήσεως τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν. Τοῦτο τυγχάνει ἀληθὲς μόνον μέχρι τινὸς σημείου. Καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πόλεων τούτων καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν σερβικῶν σχολείων, σοβαραὶ συγκρούσεις ἐπῆλθον μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων, τὸ σύστημα τῆς δολοφονίας ἐφαρμόζεται ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν προπαγανδῶν καὶ κατὰ τῶν Σέρβων, ὅσον καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐν γένει δὲ ἡ φυλετικὴ ἀντιπάθεια ἐκδηλοῦται παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις τούτοις λαοῖς ὁσημέραι βιαιοτέρα, παρὰ τὰς προσεγγιστικὰς ἐνεργείας ἀλλοτρίας πολιτικῆς. Ἀλλ' ἡ συνεννόησις ἔσται δυσχερεστάτη, ἐν ὅσῳ ἀμφότεροι οἱ λαοὶ φλέγονται ὑπὸ τῆς ἀσβέστου ἐπιθυμίας πρὸς ἐπικράτησιν ἐν Μακεδονίᾳ. Φρονῶ δυσχερεστάτην, εἰ μὴ ἀδύνατον, τὴν συνεννόησιν, ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν ἑκατέρωθεν ἀξιώσεων, εἰ καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ἕρμαιον παραδόξων αἰτίων, διατελεῖ δυσμενέστατα προσωπικῶς διατεθειμένος ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς πᾶσαν ἑλληνοσερβικὴν προσέγγισιν, πρὸς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὁ χρόνος παρέρχεται καὶ μετ' αὐτοῦ παρέρχονται καὶ ἰδιοτροπίαι, καὶ προκαταλήψεις, καὶ ἀντιπάθειαι πρὸ τῶν ὑπερτέρων πολιτικῶν συμφερόντων. Τὰ δὲ συμφέροντα τῆς Σερβίας ἐπιβάλλουσι μᾶλλον προσέγγισιν αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἢ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Εὐαπόδεικτον τοῦτο. Ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, Σερβία καὶ Βουλγαρία εἶνε ἀδύνατον νὰ συνυπάρξωσιν ἰσχυραὶ σλαυϊκαὶ δυνάμεις ἐν προσεχεῖ ἢ ἀπωτέρῳ μέλλοντι. Κατ' ἀνάγκην ἡ μία θέλει ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἄλλην. Ὁπότερος ἐκ τῶν δύο φυλετικῶν παραγόντων τοῦ τμήματος τούτου τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ὁ Σερβισμός, ἢ ὁ Βουλγαρισμός, κέκτηται ἀδρότερα τὰ στοιχεῖα τῆς προόδου καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἰσχύος; Τὰ ἐξωτερικὰ δεδομένα τῆς τελευταίας ταύτης εἰκοσαετίας συνηγοροῦσι βεβαίως ὑπὲρ τοῦ Βουλγαρισμοῦ, οὗ καταπληκτικῶς ἐξεδηλώθη ἡ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ δύναμις ἐν τῇ διεξαγομένῃ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργικῇ ἐργασίᾳ. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ἐν τούτοις, ὅτι αἱ βουλγαρικαὶ ἐπιτυχίαι, ἔν τε τῷ πρὸς τοὺς Σέρβους πολέμῳ καὶ ἐν τῇ εἰρήνῃ, ὀφείλονται οὐ σμικρόν, τὸ μὲν εἰς τὴν ὑποστήριξιν, φανερὰν ἢ κρυφίαν, τῶν διευθυνόντων σλαυϊκῶν κύκλων, τὸ δὲ εἰς τὴν φιλότιμον ἐνέργειαν τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἐκδήλωσιν τοῦ βουλγαρικοῦ φρονήματος, φυσικοῦ πορίσματος τῶν πραγμάτων, ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει τοῦ νέου καθεστῶτος.

Ἀλλ' οὐδεὶς οἶδε τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. Παρὰ τὴν αἴγλην, ἣν ἐμποιεῖ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ Βουλγαρισμός, ἤρξαντο ἀπό τινος χρόνου ἐπιφαινόμενα σημεῖα ἐθνικῆς κοπώσεως καὶ ἀτονίας. Ὡς ἀνέπτυξα ἤδη, παρὰ τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τῆς Βουλγαρίας, οἰκονομικὴ δυσφορία κατατρύχει τὴν χώραν· στρατὸς δὲ δὲν ὑφίσταται ἄνευ χρήματος. Αἱ ὡραῖαι ἡμέραι τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, τῶν μεγάλων ἐλπίδων, παρέρχονται πρὸ τῆς πραγματικότητος· ἂν δὲ στερηθῇ ἡ Βουλγαρία τοῦ μόνου αὐτῆς ἐγκαλλωπίσματος, τοῦ στρατεύματος, οὐδὲν ἄλλο ἀπομένει αὐτῇ ἢ χιμαιρικὴ *Μεγάλη Ἰδέα*, ἄψυχος ἔννοια, δυναμένη νὰ ἐμπνέῃ καὶ νὰ ἐνθουσιάζῃ μόνον τοὺς ἀποστόλους

καὶ τοὺς ῥήτορας τῶν ἐν Σόφιᾳ ὀργανουμένων μακεδονικῶν συνεδρίων καὶ συλλαλητηρίων.

Οὕτως ἡ Βουλγαρία, ἡ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην θεωρουμένη ὡς ὑπερέχουσα, θέλει κατέλθῃ εἰς ἴσην μετὰ τῆς Σερβίας μοῖραν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἔτι μᾶλλον θέλει ἐπιταθῇ ἡ μεταξὺ τῶν δύο λαῶν ἐχθροπάθεια.

Εἶνε ἀδύνατον νὰ λησμονήσῃ ἡ Σερβία τὴν περιφρόνησιν ἣν ὑπέστη παρὰ τοῦ Σλαυϊσμοῦ, προτιμήσαντος αὐτῆς τὴν παρεισακτον Βουλγαρίαν. Τὸ κράτος τοῦ μέλλοντος, τὸ περιθρυλούμενον, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς διοικήσεως τοῦ μεγαλοπράγμονος Μιλόσχη Ὀβρένοβιτς, ὡς προωρισμένον νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου νέαν τάξιν πραγμάτων, καθιστάμενον νοτιοσλαυϊκὸν Πεδεμόντιον, ἐκηρύχθη αἰφνιδίως ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς σλαυϊκῆς ἰδέας ἀνάξιον νὰ πρωτοστατήσῃ ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐργασίᾳ. Περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω τοὺς λόγους τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως· τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μεγάλη ἄβυσσος ἠνεῴχθη μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Σέρβων, ἥτις ἐν τῇ πρώτῃ εὐκαιρίᾳ ἐξεδηλώθη ἐν ἔτει 1885, ἅμα τῇ καταλήψει τῆς Φιππουπόλεως, διὰ τοῦ σερβοβολγαρικοῦ πολέμου, ὁπότε καὶ πάλιν τὸ σλαυϊκὸν αἴσθημα ἐξεδηλώθη ὑπὲρ τοῦ περιουσίου λαοῦ.

Ἡ ἐπελθοῦσα ἧττα τῶν Σέρβων κατέστησε τὴν ἔχθραν μᾶλλον ἀδιάλλακτον. Καὶ ἐγένοντο μὲν ἀπόπειραι συνδιαλλαγῆς, ἀλλ' οὐδὲν ἐπήνεγκον μόνιμον ἀποτέλεσμα· δύσκολον δὲ νὰ ἐπέλθῃ. Οἱ εἰδότες εἶνε πεπεισμένοι περὶ τούτου. Ὁ Σέρβος μισεῖ τὸν Βούλγαρον, ὅστις ἐπίσης περιφρονεῖ αὐτόν. Μῆλον τῆς ἔριδος εἶνε ἡ φυλετικὴ ὑπεροχή, ἀλλ' ἰδίᾳ ἡ Μακεδονία, ἣν ἀμφότεροι διεκδικοῦσιν, δημιουργοῦντες ἱστορικὰς περγαμηνάς, στατιστικὰς καὶ πᾶν ὅ τι δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐθνικῶν ἀξιώσεων.

— Τί ζητεῖτε ἐν Μακεδονίᾳ ; ἔλεγε μιᾷ τῶν ἡμερῶν Βούλγαρος πρὸς Σέρβον φιλόπατριν. Ἐκεῖ ἡ *χοιροτροφία* δὲν εὑρίσκει πολλὰ στοιχεῖα ἀναπτύξεως. Ὁ ἐξαγριωθεὶς ἐπὶ τῇ ὕβρει ταύτῃ Σέρβος ὑπέμνησεν εἰς τὸν λαλοῦντα, ὅτι οἱ ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ πάντοτε ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς σλαυϊκῆς ἀνεξαρτησίας, ὅτι Σέρβος ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐσήμαινεν *ἐπαναστάτην* καὶ ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐν ἔτει 1876 παρέδιδον εἰς τοὺς Τούρκους τὰ ὅπλα, ἅτινα εἶχον δώσῃ εἰς αὐτούς· οἱ Σέρβοι πρὸς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Σουλτάνου· καὶ ἐπὶ τέλους κατέληξεν εἰπών, ὅτι ἂν ὁ Σέρβος εἶνε καλὸς χοιροβοσκός, ὁ Βούλγαρος ἔχει *ἀνάγκην* αὐτοῦ . . . Μικροῦ δεῖν νὰ λύσῃ τὴν διαφορὰν ἡ αὐτοδικία.

Τοιούτῳ τρόπῳ ἐκδηλοῦνται τὰ φυλετικὰ μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων μίση. Οὐδεμία δύναμις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ καταστῇ ἱκανὴ νὰ συνδιαλλάξῃ αὐτούς. Ἡ καὶ ἂν ἐπήρχετο συνδιαλλαγή, αὕτη θὰ ἦτο προσωρινή. Ῥῶσσος συγγραφεὺς ἰσχυρίζεται, ὅτι πρό τινος χρόνου ἡ Ρωσσία, "θελήσασα νὰ φέρῃ συνεννόησιν μεταξὺ τῶν σερβικῶν καὶ βουλγαρικῶν ἀξιώσεων, ἐξεπόνησε σχέδιον διαμελισμοῦ, δι' οὗ θὰ παρεδίδετο ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν ἐπιρροὴν μέγα μέρος Σλαύων Μακεδόνων, λαλούντων τὴν σερβικὴν γλῶσσαν, ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ Κουτσοβλάχων. Οἱ ἐν Βελιγραδίῳ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ συμφωνήσωσι καὶ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Βουλγάρων, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν εἰς Μακεδονίαν κάθοδον τῆς Αὐστρίας„. Ἀλλὰ καὶ ἡ συνεννόησις αὕτη ἐματαιώθη, οὐδ' εἶνε τοσοῦτον εὔκολον νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη, παρὰ τὰς φιλοσλαυϊκὰς προσπαθείας τῶν ἐνδιαφερομένων μεσιτῶν. Ἐφ' ὅσον οἱ Σέρβοι θεωροῦσι τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Σλαύους ὁμοφύλους, οἱ δὲ Βούλγαροι ὡσαύτως, ἀδύνατον νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο ὁμοφύλων διαμάχη θέλει ἐξακολουθῇ, ἀμφοτέρων ἀντιθέτως ἐργαζομένων. Ἐξαπτομένων οὕτω τῶν φυλετικῶν παθῶν μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλ-

γάρων, ὁ Ἑλληνισμὸς δύναται σπουδαίως νὰ ἐπωφεληθῇ, ἐνισχύων τὰς ἐν Μακεδονίᾳ δυνάμεις αὐτοῦ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ καθιστάμενος διαιτητὴς τῶν διαμαχομένων, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς καὶ τῶν λοιπῶν μέσων, ἅτινα ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην Δύναμιν εἶνε ἱκανὸς νὰ διαθέσῃ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

*
* *

Ἀρκεῖ νὰ μεταβῇ τις ἀπὸ Βουλγαρίας εἰς Σερβίαν, καὶ τ' ἀνάπαλιν, ἵνα κατανοήσῃ τὴν μεταξὺ τῶν δύο λαῶν ὑφισταμένην ψυχρότητα, κινδυνεύουσαν νὰ προβῇ μέχρι ῥήξεως. Ἀλλ' ἐν περιπτώσει συγκρούσεως Σέρβων καὶ Βουλγάρων, τίς ἔσται ὁ νικητής; Βεβαίως τὰ μέχρι τοῦδε ἐξωτερικὰ φαινόμενα συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῶν δευτέρων. Ἡ διοίκησις αὐτῶν εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀνωτέρα τῆς τῶν Σέρβων, οἵτινες παρημέλησαν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἕνεκα ἀγόνων ἐσωτερικῶν διαμαχῶν, ἀπολέσαντες οὕτω πολύτιμον χρόνον σοβαρᾶς προπαρασκευῆς. Μέγα δυστύχημα ἐπίσης διὰ τὴν Σερβίαν ὑπῆρξεν ὁ ἐπὶ ἱκανὴν σειρὰν ἐτῶν βασιλεύσας αὐτῆς Μιλάνος, ὁ ἐκπεφυλισμένος οὗτος Ὀβρένοβιτς, ἐπανειλημμένως καταστὰς ἥρως σκανδάλων πολιτικῶν καὶ οἰκογενειακῶν, ἐπί τινα δὲ χρόνον ζηλώσας τὴν δόξαν παρισινοῦ *βουλεβαρδιέρου* Ἤδη καὶ πάλιν ὁ ἀντὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ παραιτηθεὶς ἡγεμών, οὐχὶ ἄνευ ἀποζημιώσεως ἀπὸ τοῦ σερβικοῦ ταμείου, ἀναφαίνεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀναλαμβάνων τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχιστρατήγου. Μὲ τοιαύτας δοκιμασίας καὶ ἀπογοητεύσεις ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Σερβίας συνῆλθε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς ἑαυτόν, ἐπιζητῶν ἤδη νὰ πράξῃ ὅ τι ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον βασιλεύων παρημέλει, εἰς πολλὰς ἁμαρτίας περιπεσών.

Καταλιπών, ὡς εἶπον, τὸ σερβικὸν στέμμα εἰς τὸν υἱὸν αὐ-

τοῦ, μετέβη εἰς Παρισίους, ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν εἶνε εὐάρεστος ὁ βίος τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης δι' ἐξορίστους ἢ παρηγημένους ἡγεμόνας, δὲν ἐγοήτευσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸν Σέρβον βασιλέα. Πολλὰ αἴτια, καὶ ἰδίᾳ τὸ πρώτιστον, τὸ φοβερώτατον, ἡ ἔλλειψις χρήματος καὶ πίστεως, ἀνέπτυξεν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ νοσταλγίαν πρὸς τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση τῆς γραφικῆς πατρίδος, καὶ μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ Μιλάνος, ἀποφεύγων καὶ τὰς ἐνοχλήσεις ἀδιακρίτων δανειστῶν, ἐπέστρεψεν εἰς Σερβίαν, ἐν ᾗ ἐλάμβανε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ. Φαίνεται, ὅτι δὲν διεξάγει ἀναξίως τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ λειτουργίαν. Ἐργάζεται νυχθημερὸν ὑπὲρ ἀνασυντάξεως καὶ διοργανώσεως τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ἐν Πιρὸτ καὶ Σλιβνίτζῃ ἀτυχημάτων. Ἐν Νύσσῃ, ἔνθα ἔχει στήσῃ τὸ στρατηγικὸν αὐτοῦ ἀρχηγεῖον ὁ Μιλάνος, εἶνε ὁ πραγματικὸς βασιλεὺς τῆς Σερβίας, διευθύνων αὐτὴν κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀνατρέψας πάντα τὰ κοινοβουλευτικὰ καθεστῶτα. Ἐτελειοποίησε τὸ πρό τινων ἐτῶν γενόμενον πραξικόπημα τοῦ υἱοῦ δι' αὐθαιρετωτέρας διοικήσεως, ἣν δὲν δύναταί τις βεβαίως νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἀσύμφορον τῇ Σερβίᾳ. Κράτος, ἐν διαπλάσει διατελοῦν, μὴ πληρώσαν ἔτι τὸν ἐθνικὸν προορισμὸν καὶ ἀφιέμενον εἰς ἐσωτερικὰς διαμάχας, ἀποσυνθετικὰς τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τελεσφορήσῃ. Ἡ Σερβία κατενόησεν ἀπό τινος χρόνου τὸ ἀπόρρητον τῆς ὀπισθοδρομήσεως αὐτῆς, καὶ ἤδη διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Μιλάνου προσπαθεῖ νὰ ἄρῃ τὰ αἴτια. Ἀγνοῶ, ἂν θὰ ἐπιτύχῃ, ἢ θὰ ἐπανέλθῃ βιαιοτέρα ἡ κοινοβουλευτικὴ ἀντίδρασις.

Ὅπως δήποτε κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μεσουρανεῖ καὶ πάλιν ὁ ἀστὴρ τοῦ Μιλάνου. Ἐν Νύσσῃ δὲν διατελεῖ ὁ στρατιωτικὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς Σερβίας. Ἡ Σκουπτσίνα συνεδριάζει ἔν τινι ἀστικῇ σχολῇ τῆς πόλεως, νο-

μοθετοῦσα κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου. Οὐδεὶς ἐκ τῶν βουλευτῶν εἶνε ἐπιτετραμμένον νὰ ἔρχηται εἰς συνάφειαν μεθ' οἱουδήποτε ἐκ Βελιγραδίου ἢ ἄλλοθεν ἐρχομένου ξένου, καὶ ἰδίᾳ Σέρβου ριζοσπάστου, ἵνα μὴ ὑποστῇ ἐπήρειαν οἱανδήποτε. Τὰ μεγάλα πολιτικὰ κόμματα καὶ αἱ πλαιαὶ ἐν Σερβίᾳ ἐπιρροαὶ ἐξουδετερώθησαν ἀπό τινος χρόνου ὑπὸ τὴν παντοδυναμίαν τῆς βασιλικῆς πρωτοβουλίας, ἧς αἱ αὐταρχικαὶ ροπαὶ οὐδενὶ εἶνε ἄγνωστοι, καὶ ἐν τούτοις οὐδεὶς τολμᾷ σήμερον ν' ἀντιστρατευθῇ. Πρωθυπουργὸς ἐμπεπιστευμένος τῆς νέας ταύτης τάξεως εἶνε ὁ Ἕλλην ἀποστάτης Βλάδαν Γεώργιβιτς, καταγόμενος ἐκ τοῦ μακεδονικοῦ χωρίου Μπλάτσι, τέκνον γνησίων Ἑλλήνων γονέων, ἀποκατασταθέντων ἐν Βελιγραδίῳ. Πρώην ἰατρὸς, πρώην διηγηματογράφος, πρώην διπλωμάτης ὁ Μακεδὼν οὗτος εἶνε ὁ ἔμπιστος, ἀλλὰ καὶ τὸ νευρόσπαστον τοῦ βασιλέως Μιλάνου. Οὕτως ὁ Ἑλληνισμὸς, ἂν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους δὲν διεκρίθη ἐπὶ ἐξόχῳ τινὶ ἀρετῇ, δύναται νὰ καυχηθῇ, ὅτι ἐπρομήθευσεν ἱκανὸν ἀριθμὸν πολιτικῶν ἀνδρῶν εἰς τὰ κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι τὰ συμφέροντα ἡμῶν καὶ αὐτῶν εἶνε ἀντίθετα, πολεμιώτατα. Ἀλλ' ὁ ἀποστάτης δὲν στενοχωρεῖται. Εὐχαριστεῖται, ὅτι θεραπεύονται οἱ προσωπικοὶ αὐτοῦ πόθοι καὶ αἱ φιλοδοξίαι.

Τὸ ἀνορθωτικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα ὁ Μιλάνος ἐνεκαίνισε διὰ πολλῶν περιορισμῶν. Μονονουχὶ κατήργησε τὴν δημοτικὴν αὐτοδιοίκησιν καὶ περιώρισε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ὅστις ἐπ' ἐσχάτων εἶχε προβῇ ἐν Σερβίᾳ εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Ἀλλ' ἐργάζεται μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου. Εἰ καὶ ἀμφισβητοῦνται δὲ αἱ ὑπηρεσίαι οὗται ὑπὸ τῶν ἀντιθέτων, βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐπῆλθε ποιά τις ἀνόρθωσις, ἰδίᾳ εἰς τὰ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως Δὲν φρονῶ, ὅτι εἶνε εὐχερὲς

πρὸς πραγμάτωσιν τὸ πρόγραμμα τοῦ Μιλάνου — ἡ σύνταξις ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς αἰσχύνης τοῦ 1886. Ἀλλ' ἐὰν ἐπιτύχῃ, ἐὰν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κράλη Δουσχὰν καταβάλωσι τοὺς ἀπογόνους τοῦ τσάρου Συμεῶνος, ποιά τις τροποποίησις ἐνδεχόμενον νὰ ἐπέλθῃ ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Οἱ Σέρβοι ἐν γένει δὲν στεροῦνται πλεονεκτημάτων· ἀλλὰ κατέχονται ἀπό τινος χρόνου ἐκ φιλοδοξίας, διαφθειρούσης τὰς ἀγαθὰς αὐτῶν ἰδιότητας. Ἄδηλον ποῦ στηριζόμενοι, ὑπερθεματίζουσι σήμερον καὶ οὗτοι ἐν Μακεδονίᾳ, κηρύττοντες αὐτὴν σερβικήν. Ἠδύναντο νὰ ἐπιδιώξωσιν ἐθνικὰς κατακτήσεις, ἐργαζόμενοι οὐχὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τῇ μὴ ἀνηκούσῃ αὐτοῖς, ἀλλὰ παρὰ τοῖς λοιποῖς ὁμοφύλοις, τοῖς ὑποκύπτουσιν ὑπὸ τὴν αὐστροουγγρικὴν διοίκησιν, οἵτινες ὁσημέραι ἀπορροφῶνται καὶ ἐκλείπουσι πρὸ πολιτισμοῦ ὑπερτέρου καὶ ἰσχυροτέρου, τοῦ γερμανικοῦ καὶ τοῦ οὐγγρικοῦ. Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ καθῆκον τῆς Σερβίας.

Δυστύχημα ὑπῆρξε διὰ τὸ ἐν Σερβίᾳ καθεστὼς ἡ διπλωματικὴ αὐτῆς παλιμβουλία. Ἡ πολιτικὴ τῆς χώρας ὑφίσταται καθ' ἑκάστην διακυμάνσεις· σήμερον ἀποκλίνει πρὸς τὴν αὐστριακὴν ἐπιρροήν, αὔριον πρὸς τὴν ρωσσικήν. Ἐκ τῆς ἀτέχνως μάλιστα διεξαγομένης ταύτης πολιτικῆς ἡ Σερβία οὐ σμικρὰς ὑπέστη ἐπ' ἐσχάτων ζημίας, οἰκονομικὰς ἰδίᾳ, ἀπὸ μέρους τῆς Αὐστρίας, ἥτις φιλοδοξοῦσα νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Αἰγαῖον καὶ νὰ κατακτήσῃ πάντας τοὺς Νοτίους Σλαύους, ἦτο ἔκπαλαι, εἶνε καὶ θὰ εἶνε ἐχθιστάτη πρὸς τὰ κράτη τοῦ Αἵμου, παρεμβάλλουσα πᾶσαν δυνατὴν ἀντίδρασιν πρὸς προαγωγὴν αὐτῶν καὶ ἀνάπτυξιν. Ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ ἐπίσης, διὰ τοὺς ἰδίους λόγους, ἥκιστα συμπαθεῖ πρὸς τὴν Σερβίαν, ἐνδιαφερομένη μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας τῶν Μαύ-

ρων Ὀρέων καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἐκ συστήματος δ' ἀντιδρῶσα πρὸς πᾶσαν ἐν Σερβίᾳ πρόοδον. Ἡ πολιτικὴ αὕτη δὲν εἶνε βεβαίως ἀλυσιτελὴς πρὸς τὴν μεγάλην σλαυϊκὴν ἰδέαν, ἧς πρόγραμμα τυγχάνει ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκέντρωσις πάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν αἰγῖδα τῆς μεγάλης Δυνάμεως τοῦ Βορρᾶ, τῆς μόνης ἰσχυρᾶς ν' ἀντιπροσωπεύσῃ ἐπαρκῶς τὴν σλαυϊκὴν φυλήν. Οὕτω τὸ σερβικὸν κράτος εἶνε προγεγραμμένον καὶ ἰδίᾳ ἡ βασιλεύουσα δυναστεία. Εἰσὶν οἱ φρονοῦντες, ὅτι ὁ νοτιοσλαυϊσμὸς δύναται νὰ ἐνισχυθῇ οὐ σμικρὸν ἐν τῷ μέλλοντι, ἂν ἤθελεν ἐμπιστευθῇ τὰς τύχας αὐτοῦ εἰς τὸν ἡρωϊκὸν ἡγεμόνα τῆς Τσερναγόρας, παρέχοντα εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ ἀπαραμίλλους μαχητάς. Τὸ βέβαιον καὶ ἄξιον μελέτης εἶνε, ὅτι μετὰ τὴν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπίσκεψιν τῆς Πετρουπόλεως ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν ἐπεσκέφθη εἶτα καὶ τὴν Κετίγνην. Ἄγνωστον τί ἐρρήθη μεταξὺ ἀμφοτέρων καὶ τί διετάχθη νὰ ρηθῇ. Ὅ τι μόνον γινώσκω εἶνε τὸ τεμάχιον τοῦ Λόγου τοῦ Ἡγεμόνος πρὸς τὴν Σοβράνιε περὶ τῆς εὐτυχοῦς ταύτης ἐπισκέψεως:

"Τὰ φιλικὰ αἰσθήματα, ἅτινα συνδέουσι τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ αἱ πολύτιμοι προσωπικαὶ σχέσεις μὲ παρεκίνησαν, ὅπως ἐπισκεφθῶ κατὰ τὸ θέρος τοῦτο τὸν Κυρίαρχον τοῦ γενναίου μαυροβουνιωτικοῦ λαοῦ. Θέλω τηρήσῃ ἀνεξάλειπτον τὴν ἀνάμνησιν τῆς θερμῆς ὑποδοχῆς, ἧς ἔτυχον παρὰ τῇ ἀδελφῇ καὶ ἐνδόξῳ ἐκείνῃ χώρᾳ„.

Ὡς ἔχουσι σήμερον τὰ σερβικὰ πράγματα, ἡ κατὰ τῆς χώρας ταύτης ἐκδηλουμένη ἀντίδρασις τῶν τε Αὐστριακῶν καὶ τῶν Ρώσσων, ἰδίᾳ τῶν πρώτων, προσπαθούντων παντὶ τρόπῳ νὰ ἐξουδετερώσωσιν αὐτὴν πάσης ἐνεργείας ἐν τοῖς σερβικοῖς διαμερίσμασι τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἐπιβάλλει, ἵνα ἡ Σερβία, ἀντὶ τῶν ματαίων καὶ ἀσκόπων αὐτῆς ἐνεργειῶν ἐν τῇ μέσῃ καὶ τῇ μεσημβρινῇ

Μακεδονίᾳ, ἐν ᾗ οὐδεὶς Σέρβος ὑπάρχει περιορίσῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς ἐν τοῖς τμήμασιν ἐκείνοις, ἐν οἷς ἔκπαλαι ἐπεκράτει τὸ σερβικὸν στοιχεῖον, διὰ πονηρίας δὲ ὑποκατέστη εἰς αὐτὸ τὸ βουλγαρικόν [1]. Ἡ Σερβία, τοιαύτην πολιτικὴν μετερχομένη καὶ ὀρέγουσα τὴν χεῖρα αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, δύναται νὰ πορισθῇ ἐν τῷ μέλλοντι μεγάλα ὠφελήματα. Τὰ δὲ παράτολμα σχέδια ἐφάμιλλα πρὸς τὰ βουλγαρικά, ἡ κατάκτησις τοῦ μείζονος μέρους τῆς Μακεδονίας, ἡ κατάληψις λιμένος αὐτῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ ὅ τι ἄλλο ὀνειροπολεῖται ὑπὸ τῶν Μεγαλοσέρβων, ἐκθέτει μὲν τὴν σερβικὴν μεγαλοπραγμοσύνην ἀπὸ τοῦ σοβαροῦ εἰς τὸ γελοῖον, δημιουργεῖ δὲ διαστάσεις μεταξὺ λαῶν, οἵτινες, ἀπὸ αἰώνων συναγωνισθέντες ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, προσήνεγκον ἀπαραμίλλους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀποκατάστασιν αὐτονόμου ἐν αὐτῇ καθεστῶτος. Τὸ καθεστὼς τοῦτο ἂς προσπαθήσωσιν ἀμφότεροι οἱ λαοὶ νὰ ἐμπεδώσωσιν ἐπὶ κοινῷ ἀγαθῷ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πολιτισμοῦ.

Οἵ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρβοι συνεδέθησαν πρὸς ἀλλήλους διὰ κοινῶν θυσιῶν. Ἡ ἑλληνοσερβικὴ σύμπραξις δὲν εἶνε μέλημα τοῦ τελευταίου τούτου καιροῦ. Ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἤδη πλέον ἢ ἅπαξ διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις καὶ ἐνέργειαι κατεβλήθησαν. Δυστυχῶς ἑκάστοτε ἐπῆλθον δυσχέρειαι καὶ προσκόμματα. Οὐ τοῦ παρόντος ἡ συζήτησις περὶ τοῦ ἀντικει-

---

1 Ὅτε ἱδρύετο ἡ βουλγαρικὴ ἐξαρχία, δὲν ἠρώτησαν τοὺς Σλαύους τῆς Μακεδονίας, ἂν εἶνε Σέρβοι, Βλάχοι ἢ Ἀλβανοί, ἀλλ' ἠρώτων αὐτούς, ἂν ἦσαν Βούλγαροι ἢ Ἕλληνες καὶ οὕτω πάντας τοὺς μὴ Ἕλληνας ὑπέταξαν τῷ Ἐξάρχῳ, ἔκτοτε δὲ ἡ Ἐξαρχία κατέστη ἵδρυμα πολιτικόν, σκοπὸν θέμενον τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. (Ν. Δουρνωβώ, ἡ βουλγαρικὴ Προπαγάνδα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα).

μένου τούτου, ἥτις βλάβην μᾶλλον ἢ ὠφέλειαν ἤθελε προκαλέσῃ ἀμφοτέροις. Τό γε νῦν ἔχον, ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἡ σύμπραξις αὕτη, πρὸς τοῖς ἄλλοις περιορίζουσα τὴν κατακτητικὴν βουλιμίαν τῶν γειτονευόντων μεγάλων κρατῶν, ὧν τὸ ἀνόσιον πρόγραμμα ὁσημέραι καθίσταται ἐναργέστερον, συνιστάμενον εἰς τὴν βιαίαν ἢ εἰρηνικὴν ὑποδούλωσιν πληθυσμῶν, κεκτημένων πάντα τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ προσόντα λαῶν ἐλευθέρων.

*
* *

Κατὰ τὴν ἐν Σερβίᾳ διαμονήν μου, εἴτε ἐν Νύσσῃ, εἴτε ἐν Βελιγραδίῳ, πλέον ἢ ἅπαξ ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ αἰσθανθῶ τὸ ἄλγος, ὅ περ τοσοῦτον κατέβαλε τὴν ψυχήν μου ἐν Βουλγαρίᾳ, τοῦ ὁσημέραι προβαίνοντος ἐκφυλισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ Κοινοτήτων. Ἐν Νύσσῃ, ἐν Βελιγραδίῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Σερβίας πολυάριθμοι ὑπῆρχον ὁμογενεῖς κοινότητες, ἐκ Μακεδόνων καὶ Ἠπειρωτῶν ἰδίᾳ ἀποτελούμεναι, μονονουχὶ ἐκλιποῦσαι κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν. Σήμερον ὀνόματα ἐπισώζονται ἐκσερβισθέντα ἢ ἐκσερβιζόμενα, οἱ δ' ἐπιζῶντες Ἕλληνες ὁσημέραι ἀπομακρύνονται ἐκ τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν παραδόσεων, ἀδιαφορούντων τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Φρίττω, κατὰ καθῆκον σημειῶν ἐνταῦθα, ὅτι ἐν Νύσσῃ ὑπῆρξε προξενικὸς πράκτωρ τῆς Ἑλλάδος ἄνθρωπος, καταχρασθεὶς παρὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁμογενῶν δεκαπέντε χιλιάδας φράγκων, ἐπ' ἐσχάτων δὲ φωραθεὶς καὶ προδότης. Τοιοῦτος ἄνθρωπος ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ αἴσθημα ἐθνισμοῦ παρὰ πληθυσμοῖς, μακρόθεν μόνον γινώσκουσι τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα; Οἱ πολλοὶ προσέρχονται εἰς τοὺς ξένους· οἱ ὑπολειπόμενοι ἀδιαφοροῦσιν.

Ἐκ Θράκης, ἐξ Ἠπείρου, ἐκ Μακεδονίας κατήγοντο ἄλλοτε οἱ πρόκριτοι τῆς Σερβίας. Ἡ νέα ἱστορικὴ μεταμόρφωσις μετέβαλε τὰ πράγματα καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν γενῶν ἐκείνων, τέλεον ἐκσερβισθέντες, κατέστησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων. Θέλω ποιήσῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τούτου εὐρύτερον λόγον ἐν τῷ προσεχεῖ κεφαλαίῳ. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἐκφράσω, περατῶν τὰς περὶ Σερβίας συντόμους σημειώσεις, καὶ πάλιν τὴν λύπην μου. Τόσος νοῦς, τόση ἐνέργεια δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσι κατ' ἄλλον τρόπον ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων; Καὶ δὲν εἶνε ἀπαίσιον ν' ἀντιλαμβάνηταί τις ἐν τῇ πραγματικότητι, ὅτι μέγιστοι ἐχθροι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνεδείχθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες;

*
* *

Ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως, ἐξεδήλου τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, οὐχὶ μόνον ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἥτις ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν στάδιον τῆς ἀκαθέκτου δράσεως τῆς καταβληθείσης φυλῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς περικειμέναις χώραις. Συντετριμμένος καὶ ὑπόδουλος ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, κατέλειπε τὸ ἔδαφος αὐτῆς, πρὸς ἄλλους λαοὺς μεταφέρων τὸ ἀκοίμητον καὶ ἄσβεστον πῦρ τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοψυχίας καὶ μεγαλοπραγμοσύνης. Ἑκάστη ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καταστροφή, μερικὴ ἢ γενική, συναπέφερε καὶ τὸν ἀκούσιον ἐκπατρισμὸν ὁμοεθνῶν, μὴ δυναμένων νὰ συνεχίσωσι βίον ἀβίωτον ὑπὸ τὰς φρικτὰς τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ συνθήκας. Ὅσον καὶ ἂν ἦτο προσφιλὲς τὸ πάτριον ἔδαφος, πρὸς ὃ συνεδέοντο οὗτοι ἐξ ἀμνημονεύτου χρόνου, κατελίμπανον αὐτὸ ἐξ ἀνάγκης, ἀνταλλάσσοντες ἀντὶ τῆς ξένης γῆς — τῆς

ξενητειᾶς. Οὕτως ἀπετελέσθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας πολυάριθμοι ἑλληνικαὶ Κοινότητες, περιθάλπουσαι ἐν τοῖς ἀδύτοις τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς τὴν ἱερὰν ἰδέαν τῆς ἀναγεννήσεως. Ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τοὺς λαούς, τοὺς φιλοξενοῦντας αὐτόν, κατίσχυεν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν οὗτος, ἅτε κεκτημένος μείζονα ψυχικὰ πλεονεκτήματα, ὑπὸ πᾶσαν δ' ἔποψιν ἐπρωτοστάτει. Ὁ τοιοῦτος ἐκπατρισμὸς ἐστέρει μὲν τὴν ἀτυχήσασαν πατρίδα δραστηριωτάτων χαρακτήρων, ἀλλ' ἦσαν τοιαῦται αἱ περιστάσεις, ὥστε ἂν οἱ ἐκπατριζόμενοι παρέμενον ἐν τῇ γενετείρᾳ, οὐδὲν θὰ ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει θὰ ἐτόλμων νὰ ἐπιδείξωσιν ἀνεξάρτητον καὶ ἐλεύθερον ἦθος, ἤθελον ἀμειφθῇ διὰ τῆς ἀγχόνης.

Ἕνεκα τῶν ἀφορμῶν τούτων ἐγκατέστησαν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας τοῦ Ἕλληνος ηὐδοκίμησαν καὶ προώδευσαν αἱ ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος παραχθεῖσαι αὗται Κοινότητες. Γνωστὸν τυγχάνει ὁπόσας ὑπηρεσίας προσήνεγκον οἱ τῶν κοινοτήτων τούτων ὁμογενεῖς, μὴ ἐπιλαθόμενοι τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν. Ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων κεφαλαίων αὐτῆς εἶνε ἡ ἐνέργεια τῶν Κοινοτήτων, ὧν δὲν ἐγράφη δυστυχῶς εἰσέτι ἡ ἱστορία καὶ αἵτινες, καὶ περ μεμονωμέναι καὶ ἀσύνδετοι πρὸς ἀλλήλας, συνεδέοντο ἐξ ἐνστίκτου πρὸς τὴν ὅλην ἰδέαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, χωρὶς αἱ νέαι συνθῆκα τοῦ βίου, ὃν ἀπεδέχοντο, ὁ πλοῦτος, αἱ τιμαὶ νὰ μεταβάλωσι καὶ ἐπ' ἐλάχιστον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τὴν πρὸς τὴν γενέτειραν ἀφοσίωσιν.

Πρέπει νὰ ἐπισκεφθῇ τις τὰς χώρας ἐκείνας, ἐν αἷς ἐγκατέστησαν, τὸν τελευταῖον πρὸ τῆς ἀναγγεννήσεως αἰῶνα, αἱ Κοινότητες αὗται, νὰ ἐπισκεφθῇ ὅ τι ἐκ τοῦ βίου αὐτῶν ὑπελείπεται, καὶ ἰδίᾳ τὰς Ἐκκλησίας, ἵν' ἀντιληφθῇ τῆς προτέρας ἀκμῆς. Ἡ ἑλληνικὴ ἰσχὺς καταδείκνυται ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐνεργείᾳ.

Τὸ θέαμα τοῦτο λαοῦ, καὶ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταπεινώσει ἐμφορουμένου τῆς ἰδέας τοῦ μεγαλείου καὶ μὴ ἀπογοητευομένου ἐκ τῶν δοκιμασιῶν, μὲ ἐξέπληξε πολλαχοῦ μὲν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἡ γειτνίασις τῆς Μακεδονίας παρεῖχεν εἰς τοὺς πληθυσμοὺς αὐτῆς, τοὺς ὑφισταμένους τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, τὴν εὐκαιρίαν τῆς μεταναστεύσεως, τῆς δημιουργίας νέου ἐθνικοῦ ἐδάφους ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῶν Μαγυάρων, ἧς τὴν φιλοξενίαν ἐπεζήτουν οἱ ἀπόκληροι τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. Τοσαύτης δὲ τιμῆς ἀπήλαυον οἱ Ἕλληνες παρὰ τοῖς πληθυσμοῖς τούτοις, ὥστε πλέον ἢ ἅπαξ ἀπεδόθη καταγωγὴ ἑλληνικὴ εἰς ἐπισημοτάτους Οὔγγρους πολίτας. Καὶ ἐντεῦθεν ἀναμφιβόλως ὁ θρῦλος, καθ' ὃν ὁ μέγιστος καὶ ἐναρετώτατος τῶν συγχρόνων Οὔγγρων πολιτικῶν, ὁ Φραγκίσκος *Déak*, κατήγετο ἐκ Μακεδονίας.

Παρακολουθῶν κατὰ τὴν ἀποδημίαν μου τὴν ἐξέλιξιν, τὴν σταδιοδρομίαν, τὰς ποικίλας ἐν γένει περιπετείας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐν τῇ δουλείᾳ αὐτῆς, ἐνόμισα, ὅτι καθῆκον εἶχον μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν, τῶν ἀνηκόντων κυρίως εἰς τὸ σύστημα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὰς ἐν Οὐγγαρίᾳ ἑλληνικὰς Κοινότητας, συνεχιζούσας ὑπό τινα ἔποψιν τὴν δρᾶσιν τῆς ἡμετέρας φυλῆς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ. Πανταχοῦ συνήντησα ἐρείπια. Ἐκ τῆς Κοινότητος τοῦ Σεμλίνου μόλις εὗρον τρεῖς ἢ τέσσαρας ἑλληνικὰς οἰκογενείας· ὁ μεγαλοπρεπὴς αὐτῆς ναὸς μετὰ τῆς κοινοτικῆς περιουσίας, ὑπερβαινούσης τὰς ἑκατὸν χιλιάδας φιορινίων, θὰ περιέλθῃ, ὡς περιῆλθε τοσούτων ἄλλων ἑλληνικῶν Κοινοτήτων ἡ περιουσία, εἰς τοὺς Σέρβους, εἰς ὧν τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν. ἐλλείψει ἑλληνικῆς ἱεραρχίας, ὑπάγονται αὗται. Ἐν Νεοφύτῳ (Neusatz), ἐν ᾧ ὑπῆρχε ποτὲ ἀκμαία ὁμοεθνὴς Κοινότης, ὁ τελευταῖος *Ἕλλην*, Politis, εἶνε κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ κορυφαῖος τοῦ κόμματος

τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ Σέρβων. Οὕτως ὁ Ἑλληνισμὸς παρέχει πανταχοῦ ὑπερμάχους ἐθνικῶν ἰδεῶν, μηδεμίαν ἐχουσῶν πρὸς αὐτὸν σχέσιν, ἐπιλανθανομένους τῶν παραδόσεων φυλῆς, ἧς ἀδυνατοῦσι νὰ ἐκτιμήσωσι πλέον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὰς ἐπιβαλλομένας ὑποχρεώσεις.

Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Οὐγγαρίας ἐπισώζονται σήμερον, τέλεον ἐκπεπτωκυῖαι, ἐλάχισται. Ἄξιαι ἰδίας μνείας εἶνε ἡ τῆς Στεφανουπόλεως (Kronstadt, Brasso), ἀκμαία ἄλλοτε ἐπὶ φιλογενείᾳ κεκτημένη δὲ σημαντικὸν κληροδότημα πρὸς συντήρησιν ἑλληνικῆς Σχολῆς. Τίς μεριμνᾷ περὶ τούτου; Ἐπίσης ἡ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Οὐγγαρίας πλουσιωτάτη "βουδαπεσταία ὀρθόδοξος Κοινότης τῶν Ἑλλήνων καὶ Μακεδονοβλάχων„, ἀποτελουμένη ἐξ Ἑλλήνων καὶ Μακεδονοβλάχων τὴν καταγωγήν, ἐκκλησιαστικῶς δ' ἀμφοτέρων Ἑλληνογλώσσων, αὐτοδιοικεῖται, ἐκλέγει αὐτοπροκιρέτως τοὺς δύο ἑλληνογλώσσους ἐφημερίους αὐτῆς καὶ ὑπάγεται αὐτογνωμόνως καὶ οἰκειοθελῶς ὑπὸ τὴν σερβικὴν ἐπισκοπὴν τῆς "Βούδας καὶ Σεντ-Ἐνδρέ.„ Καὶ τοῦτο, διότι οὐδέποτε ὑφίστατο ἐν Οὐγγαρίᾳ *ἑλληνικὴ ἱεραρχία*, ἔκπαλαι δὲ δύο μόνον ὀρθόδοξοι ἱεραρχίαι ὑπῆρχον, ἡ ρωμουνικὴ καὶ ἡ σερβική.

Ἀλλ' ἦτο δύσκολον ἀράγε τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχεῖον νὰ ἐλάμβανε τὴν προσήκουσαν μέριμναν περὶ τῆς κατὰ τὸ ἐνὸν συντηρήσεως τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Οὐγγαρίας, αἵτινες ἄλλοτε ἀνήρχοντο εἰς τριάκοντα ὀκτώ, κεκτημέναι μεγάλην περιουσίαν ἐκ κληροδοτημάτων χάριν φιλανθρωπικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων; Μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐκκλησιαστικὰς διενέξεις καὶ ἀποστασίας Ρωμούνων καὶ Σέρβων, ἐκδηλωθέντος τοσούτου αὐτῶν μίσους κατὰ τῶν ἡμετέρων πραγμάτων, δὲν εἶχε καθῆκον τὸ Πατριαρχεῖον, συμπραττούσης καὶ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος, νὰ λάβῃ πάντα τὰ προ-

σήκοντα μέτρα πρὸς σωτηρίαν τῶν ὁσημέραι, ἐκ τῆς ἡμετέρας ὀλιγωρίας, ἐκλειπουσῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων; Ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ἄλλως τε, μὴ εὐνοϊκῶς διατεθειμένη ἀπό τινος χρόνου πρός τε τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ρωμούνους ἐπὶ τῇ ἀρνητικῇ αὐτῶν πολιτικῇ ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, πιθανῶς νὰ μὴ ἐδίσταζεν, ἐπιτρέπουσα τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἑλληνικῆς Ἐπισκοπῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ρίπτω πρὸς συζήτησιν τὴν ἰδέαν ταύτην, ἐπικαλούμενος τὴν γνώμην τῶν ἁρμοδίων. Ἴσως δὲν εἶνε δυσχερὲς τοῦτο. Καὶ φρονῶ, ὅτι οὐδὲν εἶνε δυσχερὲς εἰς τὸν βουλόμενον ν' ἀγωνισθῇ, καὶ ἰδίᾳ ἐν ᾗ περιπτώσει ἐκ τοῦ ἀγῶνος τούτου μέλλουσι νὰ προέλθωσιν ὠφελήματα, ἀντάξια τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

* * *

Ἡ ἐθνικὴ συγκέντρωσις ἀπεδείχθη ἑκάστοτε ἰσχύς· ἀλλ' οὐχ ἧττον, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐξαντλούμενος ὁ λαὸς ἐκεῖνος, οὗτινος μέλη καταλείπουσι τὸ πάτριον ἔδαφος πρὸς εὐρυτέραν σταδιοδρομίαν. Δὲν διασπᾶται εὐχερῶς ὁ δεσμὸς μεταξὺ Μητροπόλεως καὶ ἀποικιῶν, ἀρκεῖ αὕτη νὰ μεριμνᾷ περὶ αὐτῶν, θεωροῦσα ὡς ἴδια μέλη. Δυστυχῶς ἐν τῇ πολιτικῇ ἀναγεννήσει καὶ ἀποκαταστάσει τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐμελετήθη σοβαρῶς τὸ πρόβλημα τοῦτο.

Ἐγκαταλειφθεῖσαι αἱ ἀποικίαι εἰς τὴν τύχην αὐτῶν, ἐλησμόνησαν τὴν Μητρόπολιν.

Ἡμέραν τινά, κατὰ τὴν ἐν Οὐγγαρίᾳ διαμονήν μου, ἐπεσκέφθην ἔν τινι πόλει αὐτῆς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος.

Ὁ θυρωρὸς ἐν ἀμφιβόλῳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ προφορᾷ μοὶ διηγήθη τὰ κατὰ τὴν ἀρχήν, τὰς περιπετείας καὶ τὴν ὁσημέραι

προβαίνουσαν ἔκλειψιν τῆς Κοινότητος ἐκείνης, ἧς οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ὑπῆρξαν ἱδρυταί, οὗτος δὲ διατελεῖ ἐκ τῶν τελευταίων, διότι τὰ τέκνα αὐτοῦ, ἄρρενά τε καὶ θήλεα, οὐδὲ λέξιν ἑλληνικὴν γινώσκουσιν, ἐντελῶς ἐξουγγρισθέντα. — *Τί τὰ θέλεις ; αὐτὴ ἦτανε ἡ τύχη μας . . .*

Μετ' ὀλίγον προσῆλθε καὶ ὁ προϊστάμενος τῆς Κοινότητος καὶ ἐπίτροπος τῆς Ἐκκλησίας. Πληροφορηθεὶς περὶ τῆς ἐθνικότητος, εἰς ἣν ἀνῆκον, μὲ περιεπτύχθη σχεδὸν παραφόρως ὡς ἀδελφόν, ἐξ ἀποδημίας πολυχρονίου ἐπανελθόντα. Ἀπεπειράθη κατὰ πρῶτον νὰ συνδιαλεχθῇ μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ μητρικὸν ἰδίωμα, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο δυσχερές, μὲ ἠρώτησεν ἂν δύναμαι νὰ συνεννοηθῶ μετ' αὐτοῦ γερμανιστί.

Ἐπὶ τῇ καταφατικῇ ἀποκρίσει μου ὁ στερηθεὶς τῆς μητρικῆς γλώσσης ὁμογενὴς μὲ παρέλαβεν ἐξερχόμενον τοῦ ναοῦ, ὁδηγήσας με εἰς τὸν παρακείμενον προγονικὸν αὐτοῦ οἶκον.

Μὲ εἰσήγαγεν εἰς αἴθουσαν, πλουσίως ἠὐπρεπισμένην. Μικραὶ καὶ μεγάλαι εἰκόνες ἀνηρτῶντο ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτῆς. Ἦσαν ἐκ τῶν πρώτων ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ δεσμώτης τοῦ Munkatz, Ρῆγας ὁ Φερραῖος, ὁ Καποδίστριας, ὁ βασιλεὺς Ὄθων καί τινες σκηνογραφίαι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Κατελήφθην ἐξ ἱερᾶς συγκινήσεως ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν ἐθνικῶν τούτων ἀναμνήσεων. Μὲ προσέβλεψεν ὁ εὐγενὴς ξεναγός, ἐνῷ δάκρυ ἀνέβλυσεν ἀπὸ τῶν γεροντικῶν ὀφθαλμῶν του.

— Ἀπώλεσα σχεδὸν τὴν γλῶσσαν τῶν γονέων, μοὶ εἶπε περίλυπος, προσθεὶς μετὰ πολλῆς βραδύτητος, μὴ στερουμένης χάριτος: — *Βεβαρβάρωμαι, χρόνιος ὢν ἐν βαρβάροις.*

Βλέπεις, ὅτι ἡ τραχεῖα οὐγγρικὴ προφορά, εἰς ἣν ἀπὸ δεκαετηρίδων εἰθίσθην, δὲν ἐφόνευσεν ὅλως τὸ ἐμμελὲς τῆς φωνῆς μου, μοὶ εἶπε περιφιλαύτως. Καὶ ἐν τούτοις δὲν ἀπώλεσα τὸ αἴσθημα, παρὰ τὰς ἀπογοητεύσεις, ἃς ἐπανειλημμένως ὑπέστην

ἕνεκα τῆς φίλης πατρίδος. Εὑρίσκομαι περὶ τὴν δύσιν τοῦ βίου, ἀλλὰ τὸ ἴνδαλμα τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς νεότητός μου διατελεῖ τὸ αὐτό. Ἐν μέσῳ ξένου πληθυσμοῦ παρέμεινα Ἕλλην.

Καὶ μοὶ διηγήθη τὰ τοῦ βίου του, ἅτινα ἐκθέτω ἐν συντομίᾳ ἄνευ σχολίων.

— Ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, οἵτινες κατήγοντο ἐκ Μακεδονίας, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, κατέλιπον τὴν εὐμάρειαν αὐτῶν ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ τῆς Πέστης καὶ ἀπήρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ αὐτῆς, ὡς ἔπραξαν τὸ τοιοῦτο τοσοῦτοι ἄλλοι ἐκ τῶν ὁμογενῶν τῆς διασπορᾶς. Μετ' αὐτῶν εἶχε συναπέλθῃ καὶ ὁ *Ἕλλην τοῦ Ὀλύμπου* [1]. Διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος, ἐφονεύθη ὁ θεῖός μου, ἡρωϊκῶς μαχόμενος, ὁ δὲ πατήρ μου, φεισθείσης αὐτὸν τῆς σφαίρας τοῦ ἐχθροῦ, περισωθεὶς ἐκ τῆς μεγάλης ἑκατόμβης, ἣν προσήνεγκεν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τμήματος αὐτῆς, προωρισμένου νὰ συνεχίσῃ τὸ ἱστορικὸν ἔργον τῶν αἰώνων, παρέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, προσληφθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ὑπηρεσίαν ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Εὐδοκίμως παρέμεινεν ὑπηρετῶν μέχρι τοῦ Συντάγματος τοῦ 1843. Γινώσκεις τὴν *ἀποφράδα* ἐκείνην ἡμέραν, καθ' ἣν διεχωρίσθη τὸ ἑλλληνικὸν γένος εἰς *αὐτόχθο-*

---

1. Ὁ Ζήσης Σωτηρίου. Ἀλησμόνητος ἔμεινεν ἐν Πέστῃ ἡ ἡμέρα τῆς καταβάσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπαναστήσασαν Ἑλλάδα. Φέρων ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν, ὑπὸ πολλῶν δ' ὁμοεθνῶν παρακολουθούμενος, μετέβη ἔφιππος εἴς τινα τῶν πλατειῶν τῆς πόλεως. Ἐκεῖ, ἐν μέσῳ πολλοῦ πλήθους Ἑλλήνων καὶ Οὔγγρων, ἔστησεν ὁμοίωμα Τούρκου, πυρπολήσας αὐτὸ ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ πλήθους, ἐν συγκινήσει συνοδεύσαντος μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πόλεως τοὺς ἀπερχομένους Ἕλληνας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος.

νας καὶ ἑτερόχθονας. Ἀγνοῶ ὁποία σατανικὴ ἐπίνοια προὐκάλεσε τὸ ψήφισμα τῆς Συνελεύσεως ἐκείνης, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ὑπῆρξε τοῦτο τὸ κυριώτατον κτύπημα κατὰ τῆς μεγάλης ἰδέας τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὁ πατήρ μου ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὑπηρεσίας ὡς ἑτερόχθων μετά τινα χρόνον. Κατελήφθη ἐκ δυσθυμίας καὶ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν ἠὐλογημένην ταύτην γῆν τῶν Μαγυάρων, εὑρὼν τοὺς πατρικοὺς φίλους, οἵτινες παρέσχον εἰς αὐτὸν πάντα τὰ μέσα τῆς ἐργασίας καὶ τῆς προόδου. Ἀναχθεὶς εἰς ὑπέροχον περιωπήν, τιμηθεὶς ποικιλοτρόπως ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, δὲν παρεσύρθη ὑπὸ τῶν τιμῶν, οὐδ' ἐλησμόνησε τὰ ὄνειρα τῆς πρώτης νεότητος, τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ, ὡς ἔπραξαν τοῦτο τοσοῦτοι ἄλλοι ἐκ τῶν ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ ὁμοεθνῶν. Δὲν ἐμνησικάκησεν ἐπὶ τῇ ἀχαριστίᾳ τῆς ἐλευθέρας πατρίδος· τοὐναντίον πλεον ἢ ἅπαξ ἔπεμψε τὸν ὀβολόν, ἐν ἑκάστῃ αὐτῆς ἀνάγκῃ. Ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν, ἐνθυμούμενος πάντοτε τὴν πατρίδα, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ θάρρος νὰ τὴν ἐπανίδῃ. Τελευταῖος αὐτοῦ λόγος ἦτο νὰ παραμείνω σταθερὸς ἐν τῷ ἐθνισμῷ τῶν προγόνων μου.

Ἐτήρησα τὴν τελευταίαν ἐντολὴν τοῦ γεννήτορος· ἤμην τὸ μόνον αὐτοῦ τέκνον, ἀποσυρθεὶς ἐν τῇ ὡραίᾳ ταύτῃ πόλει τῆς Οὐγγαρίας, ἐν ᾗ ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ ὑφίστατο ἑλληνομακεδονικὴ Κοινότης, ἧς κατέστην ὁ πρόεδρος. Οἱ πλεῖστοι τῶν ὁμογενῶν, ἱδρυταὶ καὶ τέκνα τῶν ἱδρυτῶν τῆς Κοινότητος, ἀπῆλθον ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, χωρὶς νὰ λησμονήσωσι τὴν γενέτειραν αὐτῶν, ἀλλὰ θλιβόμενοι πάντοτε διὰ τὴν δυστυχῆ αὐτῆς μοῖραν. Δυστυχῶς τὰ τέκνα αὐτῶν, ὑποστάντα τὴν ἐπιρροὴν ξενικῆς παιδεύσεως, ἀπογοητευθέντα ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων ἐθνικῶν σφαλμάτων καὶ ἀτυχημάτων, κατελήφθησαν ἐξ ἀδιαφορίας πρὸς τὰς ἐθνικὰς ὑποχρεώσεις. *Ἐξεμαγαρίσθησαν*...

Παρακολουθῶ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὰ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι

καὶ τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ ἀπὸ δεκάδων ἐτῶν συμβαίνοντα. Σφάλματα, σφάλματα. . . . Δὲν εἰσέρχομαι εἰς λεπτομερείας, φρονῶν ὅτι εἶνε ἄκαιρον νὰ σᾶς ἐνοχλήσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην. Παρατηρῶ μόνον τὰ ἑξῆς :

Ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τετάρτης δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνος τούτου ἀποκατέστη ἡ Ἑλλὰς εἰς βασίλειον μὲ πεπολιτισμένην κυβέρνησιν, οἱ πλεῖστοι τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἦσαν ἄγνωστοι καὶ καταφρονημένοι. Τί ἦτο ἡ Οὐγγαρία, ἡ Ἰταλία. ἡ Βοημία ; ποῦ ὑπῆρχεν ἡ Ρωμουνία, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία ; Τὰ τρία μάλιστα ταῦτα κράτη ἐκυβερνῶντο περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, προσέβλεπον δέ, παρὰ τὰς καταβαλλομένας πρὸς ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν ραδιουργίας, πρὸς τὴν ἀστέρα τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἐσωτερικὴ πολιτική σας τοὺς ἀπεμάκρυνε, μεταβαλοῦσα εἰς ἐχθροὺς τοὺς λαοὺς τούτους καὶ μετ' αὐτῶν καὶ τὰς κυβερνώσας ἑλληνικὰς οἰκογενείας, αἵτινες ἐπιλαθόμεναι τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, ἀπεστάτησαν, βαπτισθεῖσαι ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ Ρωμουνισμοῦ, τοῦ Σερβισμοῦ, τοῦ Βουλγαρισμοῦ καὶ γενόμεναι φανατικώτεραι.

Τὸ ἐλεύθερον κράτος, ἀντὶ νὰ περιλαβῇ ἐν τῷ προγράμματι τῆς ἐργασίας ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν, παρενόησε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀποστολήν, τὸν *ἀπεκέντρωσεν*, ἀντὶ νὰ τὸν *συγκεντρώσῃ*. Καὶ γνωρίζετε ποῖα ὑπῆρξαν τὰ ὄργανά του ; Φρικτὸν εἰπεῖν: οἱ ἐθνικοὶ ἀντιπρόσωποι . . . Μὴ στενοχωρῆσθε διὰ τὰς ἐκφράσεις μου. Γινώσκω τὰ πάντα, διότι ἐπεσκέφθην ἐπανειλημμένως τὴν ὑπόδουλον πατρίδα καὶ τὰς πανταχοῦ ἑλληνικὰς Κοινότητας, χωρὶς νὰ λαβω ποτὲ τὸ θάρρος νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ πολυθρύλητον ἄστυ, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις θὰ ἐνθυμηθῶ, ἀπερχόμενος ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Εἶμαι ἄγαμος — ἴσως χάριν τῆς πατρίδος, προσέθηκε περιλύπως . . .»

Ἐσιωπήσομεν ἀμφότεροι. Μετ' ὀλίγον παρετίθετο ἡ τράπεζα,

δοῦσα ἀφορμὴν νὰ παραδοθῶμεν ἀμφότεροι εἰς ἐμπιστευτικωτέρας συνδιαλέξεις, ἃς δὲν δύναμαι νὰ ἀναγράψω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ γεύματος, ἐξηγέρθην πρὸς ἀναχώρησιν. Ὁ ἔξοχος Ἕλλην μὲ συνώδευσε μέχρι τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου, ὅπου ἀπεχωρίσθημεν, ἐναγκαλισθέντες ἀλλήλους ἀδελφικώτατα.

Τελευταῖος λόγος του ἦτο — ὁ *Θεὸς θὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα*...

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΔΕΣΧ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

IV

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΡΩΜΟΥΝΙΑ

ΛΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

IV

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΡΩΜΟΥΝΙΑ

Ὑπὸ μείζονος ἔτι καταλαμβάνεται θλίψεως ὁ Ἕλλην, ἐπισκεπτόμενος τὴν Ρωμουνίαν. Τις ἀγνοεῖ τὰς δύο παραδουναβίους Ἡγεμονίας, τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυΐαν, μὲ τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν παίδευσιν, τὰς ἑλληνικὰς ἰδέας, αἵτινες ἐθεραπεύοντο ἐν ταῖς χώραις ταύταις μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ διαφέροντος, μεθ' οὗ ἐθεραπεύοντο καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἑλληνικοῖς τμήμασι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου; Δὲν κεῖται ἀπώτερον ἡμῶν ὁ χρόνος, καθ' ὃν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἦτο τὸ πρωτεῦον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, μεταδίδον τὸν φωτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως εἰς τοὺς κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων ἀριθμουμένους ὁμογενεῖς πληθυσμοὺς καὶ εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, φιλοτιμουμένους νὰ παρουσιάζωνται ὡς Ἕλληνες. Ἐγνώρισα ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ μου Ρωμούνους σπουδαστὰς ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης· ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἐκμανθάνωσι καὶ νὰ γινώσκωσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὰ μάλα χρησιμεύουσιν αὐτοῖς ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ἐν ᾗ κατ' ἐξοχὴν ἐπεκράτει καὶ ἐδέσποζε, κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς, τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον.

Ἐν μιᾷ γενεᾷ μετεβλήθησαν τὰ πάντα. Καὶ διακρίνεται μὲν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ πλείστων αὐτοῦ ἀντιπροσώπων, ἰδίᾳ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐνεργείᾳ, ἀλλ' αὕτη τυγχάνει δειλὴ καὶ περιωρισμένη ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν παλαιοτέραν Ἡ νέα Ρωμουνία, ἀφ' ἧς ἡμέρας συνενωθεῖσαι μετωνομάσθησαν οὕτως αἱ δύο παραδουνάβιοι ἡγεμονίαι, ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαυία, κατέστη καὶ ἀνακηρύττεται ὑπὸ πάντων τῶν καλῶς τὰ κατ' αὐτὴν γινωσκόντων, ἡ καταβόθρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν τῷ χωνευτηρίῳ αὐτῆς ἐκλείπουσιν ὁσημέραι καὶ ἀφομοιοῦνται, συγχωνευόμενοι μετὰ τῶν ἰθαγενῶν, ἑλληνικώτατοι πληθυσμοί. ὧν ἔνιοι πρὸ μιᾶς μόλις γενεᾶς ἦλθον καὶ ἐγκατέστησαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Ὁ ἐκρυλισμὸς οὗτος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀλγεινός· μαρτυρεῖ τὴν λιποψυχίαν αὐτοῦ, εὐχερῶς πολλαχοῦ καταβληθέντες ἐκ τῶν ἐπισκηψασῶν δυσχερειῶν καὶ ἀπογοητεύσεων· κατελήφθη ἀπαράσκευον ἐκ τῶν ἀτυχημάτων καὶ ἤδη νομίζει, ὅτι περισώζεται, καταφεῦγον πρὸς ξένους πληθυσμούς, ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον ὑπό τινας ἐπόψεις καθιστάμενον, μὴ διστάζον νὰ ρίψῃ μετ' αὐτῶν τὸν λίθον τῆς ἀποδοκιμασίας καὶ τοῦ ἀναθέματος, τοῦ ἐξ αἰσχρᾶς κερδοσκοπίας ἀπαγγελλομένου ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν, κατὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ.

Εἶνε θλιβερὸν τὸ θέαμα τοῦτο λαοῦ, ἀπαρνουμένου καὶ ἀποδοκιμάζοντος τοὺς γεννήτορας, μὴ διστάζοντος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξύφανσιν ἀτίμων κατ' αὐτῶν συκοφαντιῶν πρὸς πορισμὸν ἐλαχίστου κέρδους. Πωλεῖ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς πατρίδος ἀντὶ ποσοῦ, ὀλιγωτέρου καὶ τῶν τριάκοντα ἀργυρίων.

Καὶ θλιβερώτερον ἀκόμη διὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ Ἑλληνισμοῦ, ὅτι οἱ μεγαλήτεροι τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ δὲν εἶνε οἱ

παλαιοὶ ἰθαγενεῖς, Βογιάροι ἢ Τσαράνοι, ἀλλ' ἔκφυλοι Ἕλληνες, πρὸ μιᾶς ἢ δύο γενεῶν ἐγκατασταθέντες ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Συμβαίνει μάλιστα ἐνίοτε ἐκ τούτων τινές, καταλιπόντες τὴν πατρίδα πρὸ δέκα ἢ δέκα πέντε ἐτῶν, ἐκμανθάνοντες τὴν γλῶσσαν τῆς χώρας, λαμβάνοντες δημοσίαν ὑπηρεσίαν, νὰ ὑποκρίνωνται ὁλοτελῶς τὸν Ρωμοῦνον, ἀποφεύγοντες νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων ἐν ταῖς πρὸς τοὺς χθὲς ὁμοεθνεῖς συνδιαλέξεσιν.

Ἀναγράφω τὰ συμβαίνοντα. Ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐθνικὴν ἀντίληψιν τῶν ἐκτρόπων τούτων φαινομένων, τὴν ἄρσιν διὰ τοῦ κρείττονος τρόπου. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐνόσησε πολλαχοῦ. Καὶ ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ δὲν διστάζει, ἐκ συμφέροντος καὶ μόνον, ν' ἀπαρνηθῇ τὴν παλαιὰν ἐθνικὴν πίστιν.

Κατήγγειλα τὴν ἐκ τῶν κυβερνητικῶν κύκλων ἐπιβαλλομένην ἀποστασίαν ἐν Βουλγαρίᾳ. Οἱ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁμογενεῖς ἀναγκάζονται νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν βίαν. Ἀλλὰ τίς ἐκβιάζει αὐτοὺς ἐνταῦθα; Ἐπικαλοῦνται πρὸς ἀπολογίαν οἰκονομικὰ συμφέροντα, οὗ ἕνεκα καταλείπουσι τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα ἢ τὴν ὀθωμανικὴν ὑπηκοότητα, διότι πολλοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρωμουνίας κατάγονται ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ ἀποδέχονται τὴν ρωμουνικήν. Ἔστω καὶ τοῦτο· ἀλλὰ τίνος λόγου ἕνεκα ἡ πολιτογράφησις νὰ συνεπιφέρῃ καὶ τὴν ἐθνικὴν ἀποστασίαν; Ἰουδαῖοι καὶ Γερμανοὶ κατὰ χιλιάδας πολιτογραφοῦνται ἐν Ρωμουνίᾳ· καὶ ἐν τούτοις, οἱ μὲν πρῶτοι παραμένουσι, παρὰ τοὺς διωγμούς, οὓς ὑφίστανται, μετὰ ζήλου προσηλωμένοι εἰς τὰ θρησκευτικὰ δόγματα τῶν πατέρων, οἱ δὲ δεύτεροι μένουσι πάντοτε Γερμανοί. Μόνοι οἱ Ἕλληνες δυστυχῶς ὑποβάλλονται οἰκειοθελῶς εἰς τὴν ἀπεμπόλησιν ταύτην τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, τοῦ τιμαλφεστάτου τῶν ἀγαθῶν παντὸς τιμίου ἀνθρώπου.

Πρὸ δωδεκαετίας ἐγνώρισα ἐνταῦθα νέον Ἠπειρώτην, προσελθόντα ἵνα μετάσχῃ τοῦ πολέμου. Ματαιωθέντος τούτου, ἀπῆλθεν εἰς Ρωμουνίαν, μὴ γενόμενος δεκτὸς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην διατελεῖ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας, ἐκ τῶν *ἐμπίστων* γενόμενος τοῦ πρωθυπουργοῦ Στούρτζα. Ζητοῦνται βαρύτατα ἀνταλλάγματα διὰ τὴν παροχὴν τῶν τοιούτων θέσεων. Καὶ τί ἄλλο βαρύτερον ἀντάλλαγμα τῆς ἐκποιήσεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἀνθελληνικοῦ κηρύγματος ; Καθὰ πληροφοροῦμαι, ὁ νεοφώτιστος Ρωμοῦνος διπλωμάτης ἀποφεύγει νὰ συνδιαλεχθῇ μετὰ τῶν πρώην ὁμοεθνῶν ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν πατέρων αὐτοῦ. Καὶ ἐν τούτοις, καθ' ἣν στιγμὴν πρὸ δωδεκαετίας μὲ ἀπεχαιρέτιζε, μεταβαίνων εἰς Ρωμουνίαν, μοὶ ὥρκίζετο, ὅτι οὐδέποτε ἤθελε διαπράξῃ τοιοῦτον ἔγκλημα. [Φαίνεται, ὅτι οἱ ἐθνικοὶ ὅρκοι διαγράφονται ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καὶ οἱ ἐρωτικοὶ ὅρκοι . . .

Τυχαίως ἐμνημόνευσα ἑνὸς παραδείγματος ἐκ πλείστων τοιαύτης ἐθνικῆς λιποψυχίας καὶ ἀποστασίας. Ζητήσατε τοὺς καταλόγους τῶν λειτουργῶν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας τῆς Ρωμουνίας, τῶν μεγιστάνων τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως Καρόλου. Τὰ δύο τρίτα, εἰμή τι πλέον, φέρουσιν ἑλληνικά, γνωστότατα ὀνόματα. Καὶ οὗτοι δὲν ἀμφισβητοῦσι τοῦτο· οὐχ ἧττον σήμερον καλοῦνται Ρωμοῦνοι, καυχώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ ἐθνικῷ βαπτίσματι. Πάντες σχεδὸν δὲν ἐδίστασαν, ἐν τῷ ζήλῳ αὐτῶν, νὰ προσκολλήσωσι ρωμουνικὰς καταλήξεις εἰς τὰ ἐπώνυμα πρὸς ἀποφυγὴν ὑπονοίας περὶ τῶν νέων διαθέσεων.

Ἐκ τῶν τοιούτων ἀποστατῶν ἐστρατολογήθησαν ἐν Ρωμουνίᾳ τὰ ἀνθελληνικώτερα στοιχεῖα, μετὰ φανατικοῦ ζήλου συνεργαζόμενα μετὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐκ Τρασυλβανίας Ρωμούνων κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ παντὸς ἑλληνικοῦ. Εἶνε ἀπίστευτον

τοῦτο· καὶ ἐν τούτοις ἀληθές. Τοσοῦτον ἀπετύφλωσέ τινας τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐγκατασταθέντων ὁμοεθνῶν τὸ συμφέρον, ὥστε μετ' ἀναισχυντίας πρωτακούστου οὐ μόνον ἀρνοῦνται τὸ πάτριον ὄνομα, ἀλλὰ καὶ ἄνευ βίας κηρύττονται οἱ μέγιστοι τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος.

*
* *

Ἐν Ρωμουνίᾳ ζῶσιν οἱ μισελληνικώτατοι τῶν Ἑλλήνων. Οὐχ ἧττον ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω μετ' ἄκρας εὐχαριστήσεως, ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εὗρον ἐπίσης καὶ τοὺς πατριωτικωτάτους τῶν ὁμοεθνῶν. Κατὰ μυριάδας εἶνε διεσπαρμένοι ἀνὰ τὰς παραδουναβίους πόλεις, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας. Ἔμποροι, γαιοκτήμονες, ἐπιστήμονες, ἐκμισθωταὶ κτημάτων, ἐκπροσωποῦσι κατὰ τὴν σιγμὴν ταύτην ἰσχυρότατον στοιχεῖον, πράγματι κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν δύναμιν, ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ λαμβανομένην ὑπ' ὄψει ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, παρὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς δυσπιστίαν καὶ ἀποστροφήν. Ἐπιβάλλονται κατ' ἀνάγκην, ὡς ἐπιβάλλεται τὸ πνεῦμα ἐπὶ τῆς ὕλης, ἡ ἐνέργεια ἐπὶ τῆς ἀδρανείας· διότι, ἂν ὁ Ἕλλην ὡς σύνολον ὑστερεῖ πολλάκις, ὡς μονάς, ὡς ἄτομον, εἶνε ἀπαράμιλλος. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει δὲν κάμπτεται ἡ σπονδυλικὴ αὐτοῦ στήλη ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ συμφέροντος, ἐκδηλοῖ ἐθνικὸν χαρακτῆρα ἀπαράμιλλον· βαίνει πρὸς τὸν σκοπόν, ἀδιαφορῶν πρὸ τῶν προσκομμάτων· θὰ ἐκριζώσῃ πάντα βράχον ἀντιστάσεως, θὰ ἰσοπεδώσῃ τὸ ἔδαφος, θὰ καταστήσῃ αὐτὸ στάδιον ἐνεργείας, ἵνα ἱδρύσῃ τὸ μέγαρον αὐτοῦ, μνημεῖον ἀδαμάστου χαρακτῆρος.

Τοιοῦτος ἐκδηλοῦται ὁ Ἕλλην ἐν Ρωμουνίᾳ, ὅπως καὶ πολλαχοῦ τοῦ κόσμου· οὐδαμῶς κάμπτεται πρὸ τῶν ἑκάστοτε παρεμβαλλομένων κατὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ προσκομμάτων. Τούτου

τοῦ λόγου ἕνεκα δὲν ἀπελπίζομαι περὶ τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος. Θὰ ὑποχωρήσῃ ἴσως ἐπί τινα χρόνον, ἀλλὰ βεβαιώθητε, ὅτι ἡ ὑποχώρησις αὕτη δὲν θὰ εἶνε διηνεκής. Θὰ ἐπαναλάβῃ αὖθις τὴν σταδιοδρομίαν αὐτοῦ· θὰ προχωρήσῃ· θὰ νικήσῃ· διότι ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ ἱστορικοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ εὑρίσκεται γεγραμμένον :

"Κἦν με φάγῃς ἐπὶ ρίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
ὅσσον ἐπισπεῖσαί σοι, τράγε, θυομένῳ. . .„

Τό γε νῦν ἔχον, ὁ Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται ἐν Ρωμουνίᾳ σοβαρὰν κρίσιν, ἀξίαν μελέτης καὶ ἀντιλήψεως ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων. Ἦτο ἄλλοτε ἀκμαιότατος, συγκεντρῶν πᾶσαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν δύναμιν τῆς χώρας ταύτης, ἐφ' ἧς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἑκάστοτε ἐπεβάλλετο· σήμερον ἐν τούτοις ὑποχωρεῖ, ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐλαττοῦται, παρακμάζει ἐν γένει, παρὰ τὴν μερικὴν δύναμιν, ἣν ἐκδηλοῦσι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης οὐκ ὀλίγοι τῶν ὁμοεθνῶν. Ἐντεῦθεν οἱ φόβοι, οἱ καταλαβόντες αὐτούς, μετὰ φρίκης προσβλέποντας τὴν ἡμέραν τῆς ἐντελοῦς καταστροφῆς.

Τίνα εἶνε τὰ αἴτια τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ ; Δὲν λείπουσιν αἱ ἐξηγήσεις. Τὸ μὲν ἡ ἀντίδρασις τῶν ρωμουνικῶν ἀρχῶν κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ διὰ νομοθετικῶν καὶ διοικητικῶν κωλυμάτων, τὸ δὲ ἡ ἀνὰ μυριάδας κάθοδος τῶν Ἰουδαίων, ἐπιδραμόντων εἰς τὴν Ρωμουνίαν, ἕνεκα τοῦ διωγμοῦ αὐτῶν ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εὑρίσκουσιν οὗτοι στάδιον ποικίλης ἐργασίας, μετὰ κυνισμοῦ διατρανοῦντες τὰ ἔνστικτα τῆς φυλῆς, ὧν ἕνεκα κατέστησαν ἔκπαλαι τοσοῦτον βδελυροὶ καὶ τοσοῦτον ἐπίφοβοι. Ὁ λεγόμενος *Ἀντισημιτισμός*, καταλαβὼν ἀπό τινος χρόνου τοὺς εὐγενεστάτους καὶ ἐλευθερωτάτους τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ὅστις δὲν εἶνε γέννημα τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν, ἀλλ' ἀπ' αἰώνων ἀναφαίνεται ὑπὸ διαφόρους μορφάς, εἶνε ἀποτέλε-

σμα ἀναγκαῖον τῆς ἐνεργείας τῆς περιπλανωμένης φυλῆς ἐν ταῖς χώραις, ἐν αἷς ἐγκαθίσταται. Πρὸς τοῖς ἄλλοις στάδιον τῆς ἐργασίας αὐτῆς κατέστη ἀπό τινος χρόνου ἡ Ρωμουνία. καὶ ἰδίᾳ ἡ Μολδαυΐα, ἥτις, ἐξελισσομένου ἐν αὐτῇ τοῦ ἰουδαϊκοῦ στοιχείου κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε γεωμετρικὴν πρόοδον, ἀντιθέτως πρὸς τὸ κατ' ἀριθμητικὴν μόνον πρόοδον ἀναπτυσσόμενον ἰθαγενές, θέλει ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι καταστῇ πραγματικὴ Παλαιστίνη.

Καταλαβόντες τὴν χώραν ταύτην οἱ Ἰουδαῖοι, ἐγίνωσκον, ὅτι εἶχον ν' ἀνταγωνισθῶσι πρὸς τὸ ἀπὸ αἰώνων κρατοῦν ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ἐν δὲ τῇ ἐγνωσμένῃ αὐτῶν πονηρίᾳ δὲν ἐδυσκολεύθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι πᾶν μέσον, θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον, πρὸς ἐξόντωσιν τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν. Οὕτω συνεβάλοντο καὶ οἱ ἀποδιοπομπαῖοι οὗτοι τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πόλεμον ἐν Ρωμουνίᾳ. Πολεμοῦσιν αὐτὸν διὰ τῆς ραδιουργίας, τῆς δολιότητος, τῆς προδοσίας παρὰ τοῖς κυβερνῶσι κύκλοις. Ἀλλ' ἐπίσης κέκτηνται καὶ ἕτερον πλεονέκτημα, οὗ στεροῦνται οἱ Ἕλληνες, τὴν σύμπραξιν, τὴν ἀλληλοβοήθειαν τῶν ὁμοφύλων, οὗ ἕνεκα ὁ λαὸς οὗτος ἀπ' αἰώνων κατέστη ἀήττητος.

Κατὰ τοιούτου ἐχθροῦ εἶνε δυσχερὴς ὁ ἀγών Ἐντεῦθεν ὁ ἐν Εὐρώπῃ βίαιος διωγμὸς αὐτῶν. — Πῶς δυνάμεθα ν' ἀνταγωνισθῶμεν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους; ἔλεγέ μοι ἔγκριτος ὁμογενὴς ἔν τινι ρωμουνικῇ πόλει. Ἐργάζονται οὗτοι διὰ παντὸς ἐκθέσμου τρόπου· ἀναλαμβάνουσι κολοσσαίας ἐπιχειρήσεις, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν, ἐν γνώσει τῆς ἀποτυχίας. Ἐξ αὐτῆς δὲν θέλουσιν ἐξέλθῃ ζημιωμένοι, τοὐναντίον ὠφελημένοι. Ἡ χρεωκοπία εἶνε τὸ πρώτιστον παράγγελμα τῆς ἰουδαϊκῆς κατηχήσεως· θεωρεῖται ὑπό τινας ἐπόψεις ἱερὸν ἔργον τοῦ λαοῦ τούτου — νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ἀλλόφυλον, νὰ καταβροχθίσῃ τὴν

περιουσίαν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν νόμων πρόοδος τῶν ἀνθρώπων τούτων, μὴ δισταζόντων νὰ μετέλθωσι τὸν μᾶλλον ἐπονείδιστον τρόπον κτήσεως κέρδους.

Μὲ τοιαύτην μέθοδον ἐργαζόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι, κατώρθωσαν νὰ δεσπόσωσιν οἰκονομικῶς τῆς Ρωμουνίας, νὰ ἐκτοπίσωσιν ἄρα τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ἐκ τῶν στατιστικῶν δεδομένων τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς Μολδαυΐας, τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων ὑποσκελισθέντων τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτῶν ὁρμῇ ἔθηκαν ἤδη τὸν πόδα καὶ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, φιλοδοξοῦντες τὴν κτῆσιν ναυτικῶν δαφνῶν οἱ τέως χερσαῖοι καὶ ἀθαλάσσωτοι· ἠγόρασαν ἐπ' ἐσχάτων οὐκ ὀλίγα μεταγωγικὰ ἀτμόπλοια, ἀνήκοντα τέως εἰς Ἕλληνας, ὁσημέραι ὑποχωροῦντας ἐν τῇ ποταμοπλοΐᾳ τοῦ Δουνάβεως.

Βεβαίως τὰ τοιαῦτα φαινόμενα δὲν εἶνε τοσοῦτον ἀπελπιστικά, ὅσον ἐκ πρώτης ἀπόψεως ὑποτίθενται. Ὁ Ἑλληνισμός, παρὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ ἀπωλείας, διατελεῖ σημαίνων οἰκονομικὸς παράγων, τοὐλάχιστον ἐν τῷ Δουνάβει. Ὀφείλομεν ἐν τούτοις νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι οὗτος, πρό τινος ἔτι χρόνου, ἦτο ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικός, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη, ὅσον ἔδει, νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν νέων ἐν τῷ ποταμῷ μεταρρυθμίσεων. Οὐχ ἧττον, ἡ κίνησις τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶνε εὐχάριστος ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως.

Ἐν ἔτει 1898, κατ' ἐπίσημον στατιστικήν, ἀνέπλευσαν τὸν Δούναβιν τὰ ἑξῆς πλοῖα :

Γερμανικὰ 27. — Αὐστριακὰ 142. — Βελγικὰ 4. — Βουλγαρικὰ 1, ἱστιοφόρα 4. — Δανικὰ 5. — Ἱσπανικὰ 1. — Γαλλικὰ 34. — Ἀγγλικὰ 446. — *Ἑλληνικὰ* ἱστιοφόρα 80, *ἀτμόπλοια* 143. — Ὁλλανδικὰ ἱστιοφ. 3, ἀτμόπλοια 7. — Ἰταλικὰ ἱστιοφ. 4, ἀτμόπλοια 81. — Νορβηγικὰ ἀτμόπλοια 4. —

Ρωμουνικὰ ἱστιοφ. 11, ἀτμόπλοια 38. — Ρωσσικὰ ἱστιοφ 25, ἀτμόπλοια 119. — Σαμιακὰ 8. — Τουρκικὰ ἱστιοφ. 202, ἀτμόπλοια 40.

Οὕτως ἡ Ἑλλὰς κατέχει σήμερον ἐν τῷ Δουνάβει τὴν δευτέραν μετὰ τὴν Ἀγγλίαν θέσιν, ἡγουμένη τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Τουρκίας, ἥτις εἶχεν ἄλλοτε δευτέραν θέσιν ἐν τῇ ἐμπορικῇ κινήσει τοῦ Δουνάβεως διὰ τῶν ὑπὸ ὀθωμανικὴν σημαίαν πλοίων, τῶν πλείστων ὄντων ἑλληνικῶν. Καὶ ἐκδηλοῦται μὲν οὐ σμικρὰ ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὐχ ἧττον ἀπό τινος χρόνου ἡ πρόοδος αὐτοῦ ὑπεχώρησεν, ἕνεκα τῶν εἰρημένων αἰτίων.

Νομίζω, ὅτι ὁ ἐν Ρωμουνίᾳ Ἑλληνισμὸς ἠδύνατο ν' ἀνακόψῃ τὴν πρὸς τὰ κάτω φορὰν αὐτοῦ, ἂν ἐγίνωσκε ν' ἀνασυνταχθῇ καὶ νὰ διοργανωθῇ ἐπὶ τῶν νέων βάσεων τῆς κοινωνικῆς τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος προόδου. Οὐδὲ δυσχερές. οὐδ' ἀκατόρθωτον εἶνε τοῦτο. Αἱ μεγάλαι καὶ ἱκανῶς εὔποροι ἑλληνικαὶ Κοινότητες τῆς Ρωμουνίας κἀθῆκον ἔχουσι καὶ συμφέρον νὰ συνεννοηθῶσι — τῇ μεσολαβήσει καὶ τῇ συνεργασίᾳ τῶν ἁρμοδίων, πρὸς γενικὴν κοινοπραξίαν τῶν τε ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ τῆς ἀλυτρώτου πατρίδος καταγομένων ὁμοεθνῶν· οὕτω δύναται ν' ἀποτελεσθῇ κοινοτική τις Συμπολιτεία, σκεπτομένη καὶ ἐργαζομένη κατὰ τὸ αὐτὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα καὶ διεξάγουσα τὴν αὐτὴν κοινὴν ἐνέργειαν, ἣν εὐχερεστάτην καθίστησιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἡ συγκοινωνία. Τῆς ἑνώσεως ταύτης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης κατορθουμένης, ἡ ἀνασύνταξις καὶ ἀναδιοργάνωσις τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ Ἑλληνισμοῦ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ κατ' εὐχερέστατον τρόπον.

Πρῶτον μέλημα τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ὁμογενῶν ἔστω ἡ διοργάνωσις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων συστήματος, λαμβάνοντος πραγματικωτέραν ἐξέλιξιν καὶ ὑπόστασιν, σώ-

ζοντος μᾶλλον ἢ φθείροντος τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ἵδρυσις ἔν τινι τῶν ἑλληνικῶν κέντρων μεγάλου ἐθνικοῦ λυκείου, δυναμένου ἐπιτυχῶς ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὰ ἐν τῇ χώρᾳ λειτουργοῦντα τοιαῦτα ἰθαγενῆ ἢ ξένα, ἀνταποκρινομένου πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς προόδου. Τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων δὲν θὰ εἶνε ἐξηναγκασμένα νὰ προσέρχονται εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τῷ ἐκπαιδευτικῷ διεξάγοντα καὶ ἐθνικὸν προσηλυτισμόν, ποτιζόμενα οὕτως ἐν τρυφερᾷ ἡλικίᾳ τὰ νάματα τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς καταφρονήσεως παντὸς ἑλληνικοῦ. Πρὸς τῷ ἀνωτάτῳ τούτῳ ἐκπαιδευτηρίῳ, προεισαγωγικὰ αὐτοῦ καὶ συμπληρωτικά, δέον νὰ ἱδρυθῶσι καὶ πανταχοῦ τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τὰ προσήκοντα ἐκπαιδευτήρια, προφυλάσσοντα τὴν ἑλληνικὴν νεότητα ἀπὸ τῶν πλεκτανῶν τοῦ ξενικοῦ προσηλυτισμοῦ.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ παίδευσις, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἐθνικὴ καὶ τελεσφόρος, νὰ ἐντείνῃ τὰς δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ. Δέον πρὸς ταύτῃ νὰ συνταχθῇ καὶ ὀργανωθῇ ἡ οἰκονομικὴ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν λειτουργία, καθισταμένη ἱκανὴ ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τοὺς ξένους, καὶ ἰδίᾳ τοὺς Ἰουδαίους. Πρὸς τοῦτο δ' εἶνε ἀναγκαία ἡ προσήκουσα χρησιμοποίησις τῶν ἑλληνικῶν κεφαλαίων διὰ τῆς ἱδρύσεως μεγάλης ἐν Ρωμουνίᾳ τραπέζης, σκοπὸν ἐχούσης τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας, γεωργικῆς, ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς, ναυτιλιακῆς. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἶνε βέβαιον, ὅτι αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ θὰ λάβωσι τὴν πρωτέραν ἔντασιν καὶ ἐξάπλωσιν. Τὸ ἑλληνικὸν γόητρον θέλει αὖθις ἀναγεννηθῇ καὶ ἐπικρατήσῃ, ἀναγνωριζόμενον παρά τε τῶν ξένων καὶ τῶν ἰθαγενῶν, ὧν τοσοῦτον ἠλαττώθη ἀπό τινος χρόνου ἡ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα ἐμπιστοσύνη.

Δὲν νομίζω ἐπιβαλλόμενόν μοι ν' ἀναπτύξω τὸ ἀντικείμενον-

Παρὰ πάτων ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνάγκη τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων ἐν τῷ βίῳ τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Ρωμουνίας. Δὲν λείπει ἡ δύναμις, λείπει ἡ ἀπόφασις.

Πρόχειρον παράδειγμα ἡ ἐπ' ἐσχάτων γενομένη ἐν Βουκουρεστίῳ μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος, τιμώσης τοὺς ἀναλαβόντας τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν, ἵδρυσις ἑλληνικοῦ ναοῦ, πρεσβευτικοῦ μεγάρου καὶ σχολείων.

*
* *

Ὁ μεταβαίνων ἐξ Εὐρώπης εἰς Ρωμουνίαν νομίζει, ὅτι συνεχίζει τὴν πορείαν αὐτοῦ ἐπὶ ἐδάφους, ἀπὸ αἰώνων ὠργανωμένου καὶ πεπολιτισμένου· ἐλαχίστη διαφορά. Ἡ Ρωμουνία ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀνήκει ἀπό τινος χρόνου εἰς τὸ σύστημα τῶν δυτικῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ὁσημέραι φιλοτιμουμένη ν' ἀφομοιωθῇ πρὸς αὐτά, νὰ τὰ παρακολουθήσῃ, νὰ καταστῇ ἐφάμιλλος. Εἶνε ἄξιος ἐκτιμήσεως ὁ τόπος οὗτος, τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἐπιτελέσας προόδους ἐν διαστήματι μιᾶς γενεᾶς, ἀφ' ὅτου διὰ τοῦ βασιλέως Καρόλου εἰσῆλθεν εἰς νέαν περίοδον κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου.

Πρὸ τριάκοντα ἀκόμη ἐτῶν ἡ Ρωμουνία, ὑποτελὴς οὖσα τῇ Τουρκίᾳ ἡγεμονία, ἐθεωρεῖτο χώρα, ἄσχετος πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον. Δὲν ὑπῆρχε λαός, ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ ἦτο ζώη καὶ τὸ μηδέν, ἡ δὲ χώρα ἀπετελεῖτο ἐξ εὐαρίθμων γαιοκτημόνων, Βογιάρων, καὶ τῆς πανσπερμίας τῶν ξένων ἐκμεταλλευτῶν. Οἰκτρὰ ἦτο ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ τε ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς ἐξοχαῖς διαβιοῦντος Ρωμούνου, μόλις δυναμένου νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' ἀκαταπαύστου ἐργασίας, καθισταμένου ἑρμαίου φαυλοτάτης κερδοσκοπίας· ἡ δὲ διοίκησις ἀναξία παντὸς λόγου, καταστρέφουσα μᾶλλον ἢ προσ-

βιβάζουσα τὰ συμφέροντα τῶν λαϊκῶν τάξεων. Καὶ ἐξεδηλοῦτο μὲν ἀπό τινος χρόνου, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1848, ροπή τις πρὸς βελτίωσιν τῶν σχέσεων τῆς χώρας, πρὸς πρόοδον αὐτῆς καὶ ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ βραδύτατα ἐτελεῖτο πᾶσα πρόοδος. Διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν δύο ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, ἀποτελεσασῶν τὴν Ρωμουνίαν, καὶ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ ἡγεμόνος Κούζα εἰς τὴν ὑπάτην ἀρχήν, ἐπῆλθεν εὐρυτέρα βελτίωσις, ἐπενεχθεισῶν πολλῶν μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τάξει τοῦ νεοτεύκτου κράτους. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ γεγονός, ὅπερ ἀπετέλεσε περιφανῆ σταθμὸν προόδου διὰ τὴν Ρωμουνίαν, εἶνε ἡ μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Κούζα ἀνάρρησις εἰς τὸν ἡγεμονικὸν αὐτῆς θρόνον Πρώσσου ἡγεμονόπαιδος, τοῦ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Χοεντζόλλερν Καρόλου ἐν ἔτει 1866.

Δύναμαι εἰπεῖν, ὅτι εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν ἡ ἀναγέννησις τῆς Ρωμουνίας, ἡ ἀνύψωσις αὐτῆς εἰς τὴν περιωπήν, εἰς ἣν διατελεῖ σήμερον ὡς κράτος πεπολιτισμένον καὶ γενναῖον ἐπιδιῶκον σκοπόν. Ὁ Κάρολος, ὡς Ρωμοῦνος μονάρχης, τυγχάνει ἐκπληκτικὸν παράδειγμα τῆς εὐεργετικῆς ἐπιρροῆς. Ἠδύναται νὰ ἐξασκήσῃ πεφωτισμένος ἡγεμών, ἀναλαμβάνων διοικήσῃ χώραν, ἐστερημένην τῶν προσηκόντων στοιχείων τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῆς καταστάσεως αὐτῆς. Πᾶν ὅ τι ἐγένετο ἐν Ρωμουνίᾳ ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὀρθοφροσύνην, εἰς τὴν σιδηρᾶν ὄντως ἐνέργειαν, μεθ' ἧς ἐπεδίωξε τὴν πραγμάτωσιν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δύναται νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστάτων πολιτικῶν μεταρρυθμιστῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, πράγματι τέλειος τύπος Μονάρχου, χρησιμοποιήσας τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάπλασιν, τὴν ἰσχύν, τὸ μεγαλεῖον τῆς νέας πατρίδος.

Δὲν διῆλθον τὰ πρῶτα τοῦ Καρόλου ἔτη ἥρεμα καὶ ἀνέφελα

ἐν τῇ χώρᾳ τῶν κακοσυνειθισμένων Βογιάρων καὶ λοιπῶν ἐκμεταλλευτῶν τῆς Ρωμουνίας. Δυσδιοίκητοι πολιτικαὶ ὁμάδες, ἀξιοῦσαι, ὅτι ἀντιπροσωπεύουσι τὴν χώραν, παρενέβαλλον εἰς τὴν διοίκησιν αὐτοῦ πᾶν δυνατὸν πρόσκομμα. Ἀσθενέστερος τὸν χαρακτῆρα ἡγεμὼν θὰ ὑπεχώρει εἰς τὰς κακὰς ἕξεις τῶν ἀνθρώπων τούτων. ἢ θὰ παρητεῖτο τὸ ἀκάνθινον στέμμα τῆς Ρωμουνίας. Οὔτε τὸ πρῶτον, οὔτε τὸ δεύτερον ἔπραξεν. Ἐνεκαρτέρησεν, ἀναλαβὼν μετὰ μεγάλου ζήλου τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἀνατεθέντος αὐτῷ ἔργου. Κατίσχυσε κατὰ τῶν προσκομμάτων, ἐπιβληθεὶς εἰς τὴν Ρωμουνίαν, ἐξασφαλίσας τάξιν, ἐργασίαν, πρόοδον, γενόμενος αἴτιος τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς αὐτῆς παλιγγενεσίας.

Ἡ Ρωμουνία ἐστερεῖτο τῶν πάντων κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀναβασιν τοῦ Καρόλου. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, ἀφ' ἧς ἀνελάμβανε τὸ στέμμα, ἤρχετο τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας. Μετερρύθμιζε τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα, ὠργάνου τὰ οἰκονομικά, ἀνέπτυσσε τὴν συγκοινωνίαν τῆς χώρας διὰ κατασκευῆς σιδηροδρόμων, ἕνεκα τῆς εὐθηνίας αὐτῶν διευκολυνόντων τὴν μεταφορὰν ἀνθρώπων καὶ πραϊόντων, ἐβελτίου τὴν ἐκπαίδευσιν, μονονουχὶ ἐλλείπουσαν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἔπραττε πᾶν ὅ τι ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ ἀνεκτὴν τὴν κατάστασιν αὐτοῦ ὡς ἀνθρωπίνου ὄντος. Ἀλλ' ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ κατ' ἐξοχὴν ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ καὶ τὴν μέριμναν ὁ δημιουργικὸς ἡγεμών, ἦτο ἡ σύνταξις καὶ ἡ ὀργάνωσις πραγματικοῦ στρατοῦ, δυναμένου νὰ καταστήσῃ τὴν Ρωμουνίαν ἰσχυρὸν παράγοντα ἐν τῷ συστήματι τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Δὲν ὑπῆρχε πρότερον στρατός, στρατιωτικαὶ παραδόσεις, φρόνημα· οἱ ἀξιωματικοὶ ἐχρησίμευον μόνον εἰς τὰς παρατοξεις τῶν ἑορτασίμων ἡμερῶν, ἱππόται τῶν αἰθουσῶν τοῦ Βουκουρεστίου, ἀμφίβολον ἔχοντες τὴν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος.

Ἀλλ' ὑπὸ τὴν δραστηρίαν προσωπικὴν διεύθυνσιν τοῦ Καρόλου, περιορίσαντος μετὰ πολλῆς δεξιότητος πᾶσαν τῶν φατριῶν ἀντενέργειαν, αὐτοῦ πρώτου παρασχόντος τὸ παράδειγμα τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος, ἐν μιᾷ δεκαετίᾳ κατηρτίσθη τοιοῦτος ὁ ρωμουνικὸς στρατός, ὥστε ἐν ἔτει 1877, ἐν τῇ πολυθρυλήτῳ μάχῃ τῆς Πλεύνας, ὁ ρωμουνικὸς στρατός, ἀνδρείως ἀγωνισθεὶς ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Κάρολον, συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην τῶν ρωσσικῶν ὅπλων. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ Ρωμουνία ἐξησφάλισεν ἑαυτῇ περίοπτον θέσιν.

Ὁ βασιλεὺς Κάρολος, διότι ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ Βερολίνου ἀνεγνωρίσθη βασίλειον ἡ Ρωμουνία, ἔδρεψε πλουσιοπαρόχως τοὺς καρποὺς γενναίων ἀγώνων. Ἔκτοτε ἡ δύναμις αὐτοῦ κατέστη ἐπικρατεστέρα ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι, ἀναγνωρισάσῃ τὸν κατ' ἐξοχὴν δημιουργὸν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς καὶ ἐθνικῆς ἰσχύος. Καὶ σήμερον ἡ Ρωμουνία διεκδικεῖ τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, μετὰ δικαίας φιλαυτίας κηρύττουσα ἑαυτὴν πρόσκοπον τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀξιοῦσα καὶ νὰ πρωταγωνιστήσῃ.

* *
*

Ὅπως ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Σερβία ἐπιζητοῦσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως ἀναλώμασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὕτω καὶ ἡ Ρωμουνία. Ἐδημιούργησε καὶ αὕτη κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν τὴν ἰδέαν μεγάλης Ρωμουνίας, μονονουχὶ ἐπεκτεινομένης καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν. Εὐάριθμος πληθυσμός, ἀπὸ αἰώνων ἐγκατεστημένος ἔν τισι τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, μὴ καταλιπὼν εἰσέτι τὰς νομαδικὰς αὐτοῦ διαθέσεις, τὸν μὲν χειμῶνα ἐγκαθιστάμενος ἐν ταῖς πόλεσι, τὸ δὲ θέρος ἀνερχόμενος εἰς τὰ ὄρη, ἐβαπτίσθη ρωμουνικὸς ὑπό τινων πρωτοτύπων ἐθνολόγων

τῆς Ρωμουνίας, συνεπικούρους λαμβανόντων Εὐρωπαίους τινάς, καὶ ἰδίᾳ Γερμανούς, σοφούς, περὶ ὧν καὶ ἀλλαχοῦ εἶπον τὰ δέοντα, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι, ἃς ἀπὸ αἰώνων κατοικεῖ. Δυστυχῶς ὁ πληθυσμός, ὃν διεκδικοῦσι σήμερον οἱ Ρωμοῦνοι, οὐ μόνον οὐδεμίαν ἔχει πρὸς αὐτοὺς γλωσσικὴν ἢ ἐθνολογικὴν σχέσιν καὶ συνάφειαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πρωτοφανοῦς ἐπιμονῆς διατελεῖ στερρῶς προσηλωμένος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν ἐν Μακεδονίᾳ, παρασχὼν ὑπὲρ αὐτῆς περιφανεῖς ὑπηρεσίας καὶ θυσίας, καθὰ καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων πολεμίων ὁμολογεῖται. Ἀλλ' ἕνεκα πολιτικῶν συμφερόντων καὶ ὑπολογισμῶν ἡ νέα Ρωμουνία, προεξάρχοντος ἐν τούτῳ τοῦ βασιλέως Καρόλου, ἐσκέφθη νὰ δημιουργήσῃ ρωμουνικὸν ζήτημα ἐν Μακεδονίᾳ, ἄρα ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ρωμουνικοὺς πληθυσμοὺς ἀλυτρώτους, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνταλλαγμάτων ἐν ἐνδεχομένῃ διανομῇ τῶν λειφάνων τοῦ ἐν Εὐρώπῃ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Μεγαλοπράγμων πολιτικὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν· ἀλλ' εἶνε δυνατὴ πραγματώσεως;

Ἕλλην ἀποστάτης, ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης, ἀνέλαβεν ἐπὶ μισθῷ τὸν ἀνόσιον ἀγῶνα ν' ἀναδείξῃ τὴν ρωμουνικὴν ἰδέαν ἐν Μακεδονίᾳ. Δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ὑποστηριχθῇ. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἡ αὐστριακὴ πολιτική, ἀμφότεραι ἔχουσαι συμφέρον ἐν τῇ διαιρέσει τῶν ἐθνῶν τῆς Χερσονήσου, ἡ βουλγαρικὴ ἐπὶ τέλους προπαγάνδα, οὐ σμικρὸν ὑπεστήριξαν τὰς ρωμουνικὰς ἐνεργείας, ὡς κατ' ἐξοχὴν σκοπούσας, οὐχὶ τὴν κατάκτησιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ψευδορωμουνικῶν πληθυσμῶν, ἀλλὰ τὴν βλάβην τῶν ἑλληνικῶν ἐν αὐτῇ δικαίων. Οὐχ ἧττον τὰ πράγματα εἶνε πολλάκις ὑπέρτερα τῶν προσωπικῶν πόθων. Παρὰ τὰς κολοσσαίας δαπάνας, εἰς ἃς ὑπεβλήθη τὸ ρωμουνικὸν κράτος πρὸς δημιουργίαν ἐθνικῶν δικαίων ἐν Μακεδονίᾳ, ἡ ἰδέα διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον χιμαιρική. Οἱ λεγόμενοι Μακεδονορωμοῦνοι ἢ Κουτσό-

βλαχοι, μάλιστα οἱ ἐξ αὐτῶν ἀνεπτυγμένοι πληθυσμοί, διατελοῦσι μέχρι τῆς σήμερον ἑλληνικώτατοι, μὴ σαγηνευόμενοι δι' οἱωνδήποτε παγίδων ἢ ὑποσχέσεων. Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψει καὶ οἰκτείρων τὴν ἀποτύφλωσιν τῶν τε ἐπισήμων καὶ τῶν ἀνεπισήμων κύκλων ὁ πρόεδρος τῶν μακεδονορωμουνικῶν ἐνεργειῶν Οὐρέκιας, Γερουσιαστὴς καὶ Καθηγητὴς ἐν Ρωμουνίᾳ, δὲν ἐδίστασε πρό τινος χρόνου διὰ τῆς ἑαυτοῦ ὑπογραφῆς ἐν ἐφημερίδι τοῦ Βουκουρεστίου ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν σκοπιμότητα τῶν ἐνεργειῶν τούτων, ἐπαισθητῶν καθισταμένων μόνον ἐπὶ τοῦ δημοσίου ταμείου τοῦ ρωμουνικοῦ κράτους, διότι τὸ ἔθνος γινώσκει περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀδελφῶν ὅσα καὶ περὶ οἱουδήποτε ἄλλου ξένου λαοῦ.

Ἀρκοῦσι πρὸς τοῦτο ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης καὶ ὁ ἄξιος αὐτοῦ ἑταῖρος Γουσταῦος Βάϊγανδ, καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας.

Ἐν Βουκουρεστίῳ εὑρίσκει ἀπό τινος χρόνου ἐπίσημον ἀποδοχὴν καὶ ὑποστήριξιν καὶ ἄλλη νέα ἰδέα, ἡ ἀλβανική. Ὅπως ὑπάρχει μακεδονορωμουνικόν, οὕτως ὑπάρχει καὶ ἀλβανικὸν (σκιπηταρικὸν) κομιτάτον, ἐξ εὐαρίθμων προσώπων ἀποτελούμενον, θορυβωδῶς μᾶλλον ἢ πρακτικῶς ἐργαζόμενον ὑπὲρ τῆς ἀλβανικῆς ἰδέας καὶ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὃν ἐπίσης ἡ αὐτὴ αἰσχρὰ πολιτικὴ κηρύττει τὸν μέγιστον ἐχθρὸν καὶ τῶν Ἀλβανῶν, ὅπως ἐγένετο τοιοῦτος τῶν Βουλγάρων, τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ρωμούνων. Ὑποτίθεται ὅτι τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς Ρωμουνίας δὲν εἶνε ξένον πρὸς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ κομιτάτου τούτου, ἀποτελουμένου κατ' ἐξοχὴν ἐκ φυγοδίκων παντὸς φυράματος. Ὡς εἶπον, ἐργάζεται θορυβωδῶς μᾶλλον ἢ θετικῶς· περὶ ἐπιτυχίας οὐδεὶς λόγος. Ἀλλ' ὅπως δήποτε μαρτυρεῖ καὶ τὸ φρονούμενον τοῦτο τὸ ἐν τῇ ἐπισήμῳ Ρωμουνίᾳ κρατοῦν ἀνθελληνικὸν πνεῦμα.

*
* *

Ὁ ἀνθελληνισμὸς τῶν ἐπισήμων ρωμουνικῶν κύκλων δὲν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς χθές· παρουσιάζει νοσηρὸν φαινόμενον ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως τοῦ λαοῦ τούτου, ὅπως καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ. Ὑπούλως καὶ ἐπιδεξίως ἐκηρύχθη παραίτιον τῆς δουλείας αὐτοῦ καὶ τῆς κακοδαιμονίας τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖου, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἐπί τινα χρόνον ἐν Ρωμουνίᾳ ἡγεμονεύσαντες Φαναριῶται. Ὅ τι αἰσχρὸν καὶ ἀνόσιον δύναται νὰ φαντασθῇ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἐρρήθη καὶ ἐγράφη κατὰ τῶν ἀνθρώπων τούτων, ὧν τινες μάλιστα, διὰ τοῦ φακοῦ τῆς ἀληθοῦς ἱστορικῆς ἐρεύνης ἐξεταζόμενοι, ὑπῆρξαν εὐεργέται καὶ μεταρρυθμισταί, πρῶτοι εἰσαγαγόντες τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων Βογιάρων κατατρυχομένῃ ἐπὶ αἰῶνας ταύτῃ χώρᾳ. Καὶ ἐπῆλθε μὲν ποιά τις ἀντίδρασις κατὰ τῶν ἀνθελληνικῶν ἰδεῶν, πρωταγωνιστούντων ἐγκρίτων λογίων καὶ ἱστοριοδιφῶν [1], ἀλλ' αἱ προλήψεις, καὶ μάλιστα αἱ ἐθνικαί, δὲν ἐκρι-

1. Μεταξὺ τῶν νέων ἀνδρῶν ἐν Ρωμουνίᾳ, τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, δικαίως καταλέγεται ἐκ τῶν πρώτων ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βουκουρεστίου καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας κ. *N. Jorga*, γράψας ἐπ' ἐσχάτων ἀξιολογωτάτην ἀπολογίαν ὑπὲρ τῆς φαναριωτικῆς διοικήσεως ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ: «Περὶ τῆς ὑπὸ τοὺς Φαναριώτας ρωμουνικῆς μορφώσεως „. (La Cultura Romina supt fanariotis, 1898). Ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ ἱστοριοδίφου τούτου ἐξαγνίζεται διὰ πειστικωτάτων ἐπιχειρημάτων ἡ διοίκησις αὕτη. Ὡς ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ, συντάσσων τὸ ἔργον αὐτοῦ, "πρόθεσιν ἔσχε ν' ἀνορθώσῃ τοὺς Φαναριώτας καὶ ἐκ τῶν ἐστιγματισμένων ἀνδρῶν τῶν ἱστορικῶν ἐγχειριδίων νὰ πλάσῃ ἔντιμα πρόσωπα... Τὸ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως ἐστὶ π α τ ρ ι ω τ ι κ ό ν... Οἱ Φαναριῶται ἦσαν ἄνθρωποι μεμορφωμένοι, εὐμοιροῦντες δ' ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς· πεπροικισμένοι διὰ διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν προσόντων καὶ ἀνήκοντες εἰς διαπρεπεῖς καὶ ἐπιλέκτους οἴκους, δὲν

ζοῦνται τοσοῦτον εὐκόλως, καὶ μάλιστα ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπιδιώκονται διὰ τῆς ὑποθάλψεως αὐτῶν ἐθνικὰ ἢ πολιτικὰ συμφέροντα. Τὸ ἀνθελληνικὸν ρεῦμα ἐξακολουθεῖ καὶ θὰ ἐξακολουθῇ ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον ἐπικρατοῦν καὶ ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐφ' ὅσον τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα θὰ διέπωνται ἐν τοῖς πλείστοις τῶν κρατῶν τῆς περιμαχήτου Χερσονήσου ὑπ' ἀλλοτρίας πολιτικῆς, ἐκμεταλλευομένης τοὺς λαοὺς αὐτῶν παντὶ τρόπῳ, θεμιτῷ καὶ ἀθεμίτῳ.

Εἶνε γνωστὸν ὁπόσον ἀπαισίως ἐξεδηλώθη ὁ ρωμουνικὸς ἀνθελληνισμὸς κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ πρόγραμμα τῆς ὁποίας, τὸ πρόγραμμα τοῦ Ρήγα, περιελάμβανε καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μολδοβλαχίας, ἐν ᾗ κατὰ πρῶτον ἐδημοσιεύθη τὸ κήρυγμα τοῦ Ὑψηλάντου. Ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν ἐπροδόθη ὑπὸ τῶν Ρωμούνων, μὴ αἰδεσθέντων καὶ νὰ βοηθήσωσι τοὺς Τούρκους. Ἔκτοτε συστηματικὴ ἐνεκαινίσθη ἐνέργεια κατὰ παντὸς Ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐπετάθη αὕτη ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ αἰῶνος τούτου διὰ τῶν ραδιουργιῶν ξένης ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς, γινωσκούσης νὰ ἐκμεταλλεύηται πᾶσαν ἐθνικὴν ἀδυναμίαν. Ὁ ἀνθελληνισμὸς οὗτος διετρανώθη βιαιότερον ἔτι διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τοῦ ἡγεμόνος Κούζα, Ἕλληνος ἐκ μητρός, καταδιώξαντος μετ' ἀγρίας ὁρμῆς πᾶν ὅ τι ἑλληνικόν, καὶ πρὸς ἐπίμετρον δημεύσαντος τὰ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εὑρισκόμενα μοναστηρικὰ κτήματα, ὧν αἱ πρόσοδοι ἀπὸ

ἦτο δυνατὸν νὰ μεταμορφωθῶσιν εἰς τοὺς τερατώδεις ἐκείνους τύπους τῶν Καισάρων τῆς παρακμῆς, μόνον διότι ἔζων ἐν τῷ Φαναρίῳ ἐκείνῳ, ἔνθα εὑρίσκετο πᾶν ὅ τι ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἐκέκτητο ἐκλεκτὸν καὶ σπουδαῖον ἔν τε τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ„ . . . Πλείονα ἀναγνώτω ὁ βουλόμενος ἐν τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι ἀξιολόγῳ βιβλίῳ τοῦ κ. Θ. Μουχοπούλου ἐν Βουκουρεστίῳ: Οἱ Φαναριῶται ἀπολογούμενοι ἐκ τοῦ τάφου.

αἰώνων ἦσαν καθωρισμέναι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δωρητῶν. ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν σκοπῶν ἔν τε τῇ Ρωμουνίᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι. Ὁ ἀνόσιος ἡγεμὼν δὲν ἐδίστασε νὰ βάλῃ χεῖρα ἐπὶ τῶν κτημάτων τούτων, μηδένα φοβηθεὶς θεῖον ἢ ἀνθρώπινον νόμον.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Κούζα κατ' ἐξοχὴν ἐγκαινισθεῖσα αὕτη πολιτικὴ ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον καὶ ὑπὸ τὴν ἄλλως τε πεφωτισμένην διοίκησιν τοῦ βασιλέως Καρόλου. Δύναμαι εἰπεῖν, ὅτι κατέστη ψύχωσις ἐν τῇ συγχρόνῳ Ρωμουνίᾳ, ἀριθμοῦσα ἀτυχῶς μεταξὺ τῶν κυριωτάτων αὐτῆς θυμάτων ἀρνησιπάτριδας Ἕλληνας, ὑπερβαίνοντας τοὺς ἐκ Τρανσυλβανίας Ρωμούνους, τὰ ἀνόσια ταῦτα ὄργανα τῆς ἀεὶποτε διατελεσάσης μισελληνικωτάτης αὐστριακῆς πολιτικῆς καὶ τοὺς Ἰουδαίους, μὴ αἰδουμένους ν' ἀναθεματίζωσιν ἐν ἀγενεστάτῃ παραφορᾷ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς προγόνους ὡς ἐχθροὺς τῆς νέας αὐτῶν ρωμουνικῆς πατρίδος.

Ἀγνοῶ, ἂν θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον λυμαινομένη τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν Ρωμούνων ἡ ἀνθελληνικὴ αὕτη ψύχωσις, ἥτις εὐτυχῶς προσέβαλε μόνον τοὺς ἐπισήμους καὶ πολιτευομένους κύκλους, διότι ὁ ἰθαγενὴς ρωμουνικὸς λαὸς φιλικώτατα ἀεὶποτε διάκειται πρὸς τοὺς Ἕλληνας, παρὰ τὰς κατ' αὐτῶν ραδιουργίας. Ἀδιστάκτως φρονῶ, πρὸς τὸ συμφέρον αὐτὸ τῆς Ρωμουνίας, ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως ἀνθελληνικὴ πολιτικὴ αὐτὴν κατὰ πρῶτον οὐ σμικρὸν βλάπτει. Καθῆκον ἔχει νὰ μελετήσῃ τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς πρόβλημα, ῥίπτουσα τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ πίνακος τῆς Εὐρώπης. Ἐπὶ τρῦ σημείου, ἐφ' οὗ εὑρίσκεται ἡ λέξις *Ρωμουνία*, ἐπιπλανᾶται σκιά, ὀφείλουσα νὰ προκαλέσῃ τὴν μελέτην αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνέργειαν. Ἐχθρὸς τῆς Ρωμουνίας δὲν εἶνε ὁ Ἑλληνισμός, ἀλλ' οἱ πέριξ αὐτῆς ἐνεδρεύοντες λαοί,

οἱ Σλαῦοι ἑκατέρωθεν, οἱ Αὐστριακοί, οἱ Οὔγγροι. Ἐκεῖ κεῖται ὁ πραγματικὸς κίνδυνος, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ ἀπωτέρᾳ Ἑλλάδι, ἧς τὰ τέκνα ἀείποτε ὑπῆρξαν ἐκ τῶν δραστηριωτάτων παραγόντων τῆς ρωμουνικῆς δυνάμεως καὶ προόδου, ἠθικῆς τε καὶ ὑλικῆς.

Ἡ ἄσκοπος καὶ ἄδικος καταδίωξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐν μοίρᾳ Ἰουδαίων τεθειμένου διὰ τῆς λήψεως παντὸς νομοθετικοῦ καὶ διοικητικοῦ μέτρου, αἱ κατ' αὐτοῦ ἀντενέργειαι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ, ἡ συνεργασία μετὰ πάντων τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν ἄνευ συμφέροντος, τὴν Ρωμουνίαν μόνον θέλει βλάψῃ. Ἔστω βεβαία περὶ τούτου. Τοὐναντίον ἡ μετ' αὐτοῦ εἰλικρινὴς σύμπραξις θέλει δημιουργήσῃ ἰσχυρὸν σύμμαχον καὶ παράγοντα ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, δυνάμενον νὰ φανῇ ἴσως ἐν δεδομένῃ στιγμῇ χρήσιμος καὶ ἐπωφελής, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ βουλιμία τῶν παραδουναβίων γειτόνων, ὑποστηριζομένων ὑπὸ φανερῶν ἢ κρυφίων ἐχθρῶν, ἐπωφελουμένη τῶν περιστάσεων, ἠδύνατο νὰ διακυβεύσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς καὶ ἱστορικὴν ὑπόστασιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἂν ὁ Ἑλληνισμὸς εὗρε τὸν μέγιστον αὐτοῦ ἐχθρὸν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐν τῷ Πανσλαυϊσμῷ, πρὸς ὃν διεξάγει φοβερὰν γιγαντομαχίαν, δυστυχῶς ἀπό τινος χρόνου εὐθύνεται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπὶ ταῖς ἀπωλείαις, ἃς ὑφίσταται. Τούτου ἕνεκα εἶνε καιρὸς νὰ ρηθῇ ἡ ἀλήθεια, νὰ κατανοηθῇ ἡ κατάστασις τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δυνάμεων καὶ σχέσεων πανταχοῦ, ὅπου τὸ ἑλληνικὸν γένος διατελεῖ ἐγκατεστημένον. Ἐξαιρουμένων τῶν πληθυσμῶν, τῶν διεσπαρμένων ἰδίᾳ ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ κατοικούντων τὰς παρακειμένας αὐτῇ νήσους, οἵτινες προοδεύουσιν ὁσημέραι αὐτομάτως, ἄνευ γενικωτέρας ἐνεργείας, ἀδρανούντων τῶν ἁρμοδίων, ἀλλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἐν Θρᾴκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ καὶ καθεξῆς, ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκδηλώσῃ οἵαν ἠδύνατο ἐνέργειαν, ἀπορρέουσαν ἀπὸ τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ πλεονεκτημάτων. Δισταγμός, ἀδιαφορία, ἀπαισιοδοξία κατέλαβον μέγα μέρος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ὅπου αὕτη καὶ ἂν διεξάγῃ τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα. Ἀγνοῶ πῶς νὰ χαρακτηρίσω τὴν τοιαύτην ψυχικὴν κατάστασιν ἐν αἰῶνι, καθ' ὃν ἡ ἀνθρωπότης βαίνει πρὸς τὴν πρόοδον, μὴ φειδομένη μόχθων καὶ ταλαιπωριῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Φυλαί, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑποδεέστεραι, βαίνουσι πρὸς τὰ πρόσω,

μονονουχὶ καταλείπουσαι ἡμᾶς ὄπισθεν, ἐνῷ λογικὸν ἦτο νὰ ἕπωνται.

Ἔσται ἡ ὑποχώρησις αὕτη προσωρινή, ἢ προέρχεται ἐκ καμάτου, κατόπιν τῶν τεραστίων πρὸς ἐθνικὴν ἀναβίωσιν ἀγώνων, οὓς κατεβάλομεν ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος; Τούτου δὲ παρερχομένου, θέλομεν ἀναλάβῃ αὖθις τὴν προτέραν πίστιν καὶ ῥώμην πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἐθνικῆς σταδιοδρομίας; Ἀλλὰ θὰ εἶνε τότε καιρός; ἢ ὁ σημερινὸς ἀπωλέσθη ἐπὶ ματαίῳ;

Ὑπέδειξα ποῖα τὰ αἴτια, τὰ συντελοῦντα οὐ σμικρὸν εἰς τὴν ἐπίτασιν τῆς ἐθνικῆς ἀποκαρτερήσεως—ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας καὶ οἱ μετ' αὐτῆς συμπράττοντες καὶ συλλειτουργοῦντες ἐθνικοὶ παράγοντες — ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Σχολεῖον.

Πάντες οἱ ὁμογενεῖς, οἱ ψυχρότερον ἡμῶν καὶ ἀμεροληπτότερον ἐξετάζοντες καὶ παρακολουθοῦντες τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, ὁμοφώνως ἀποδέχονται ταῦτα.

Ἀποτέλεσμα τῆς χαλαρώσεως τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος τῶν Ἑλλήνων εἶνε ἰδίᾳ ὁ κοσμοπολιτισμός, ὁ καταλαβὼν πλείστους τῶν ὁμογενῶν, μὴ διστάζοντας ἄνευ λόγου νὰ κηρυχθῶσιν *ἀποστάται*, ἀποδεχομένους τὴν πρώτην ἐθνικὴν ἰδιότητα, ἣν καὶ μεταβάλλουσιν, εὐθὺς ὡς ἤθελεν ἐπιβάλῃ τοῦτο νεώτερόν τι συμφέρον. — *Τὰ συμφέροντά μου δὲν ἐπιτρέπουσι νὰ λέγωμαι καὶ νὰ φαίνωμαι Ἕλλην.* Οὔτε εἷς, οὔτε δύο παρουσιάζονται καθ' ἑκάστην ὡς τοιοῦτοι. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν *Λεγεών*.

*
* *

Νομίζω, ὅτι ἓν ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς ἡμῶν πάντοτε μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, ἐντὸς καὶ

ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, εἶνε ἡ ἄκρα ἐπιείκεια, ἣν δεικνύομεν πρὸς τοὺς παραβαίνοντας τὰ ἐθνικὰ καθήκοντα καὶ εὐρύτερον πρὸς τοὺς ἀρνουμένους τὸν ἐθνισμὸν αὐτῶν. Συγχωροῦμεν αὐτούς, προσπαθοῦμεν μάλιστα καὶ νὰ τοὺς δικαιολογήσωμεν. Δὲν ἤκουσα κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τοσούτων ἀτυχημάτων καὶ ἀποστασιῶν, πολλάκις μέχρι προδοσίας προβαινουσῶν, τὴν παραδειγματικὴν τιμωρίαν ἐθνικοῦ τινος ἀποστάτου, ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἀγνώμονες δειχθέντες πρὸς τὴν πατρίδα αὐτῶν, δὲν ἠδέσθησαν νὰ ὑπηρετήσωσιν ἀντὶ κέρδους τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς καὶ διώκτας. Δὲν ἐκηρύχθησαν ἐκτὸς παντὸς νόμου. Ἂν τοῦτο συνέβαινεν ἅπαξ ἢ δίς, δὲν ἤθελε τολμᾷ ὁ πρῶτος ἀσυνείδητος κερδοσκόπος νὰ ἐξέρχηται δημοσίᾳ ἐχθρὸς τῆς πατρίδος. Ἂν δὲ τὸ τοιοῦτον εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν βδελυρόν, προκειμένου περὶ ἀνθρώπων, μὴ ἐκτελούντων ὑψηλὴν ἐθνικὴν διακονίαν, καθίσταται ἐγκληματικώτατον, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ ἀποστάτης ἐξέρχεται ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας ἢ τοῦ Σχολείου, προδίδων τὰ ἐθνικὰ ταῦτα φρούρια πρὸς κτῆσιν μισθοῦ ἀνωτέρου, ἢ πρὸς κορεσμὸν ταπεινῶν παθῶν. Θέλω εὐχαριστηθῇ, ἂν πληροφορηθῶ, ὅτι ἐθνικὴ τιμωρία (Lynz National justiz) ἐφηρμόσθη ἐπὶ ἀνθρώπου, προδώσαντος τὰ ἱερὰ τῆς πατρίδος διὰ τῆς ἕνεκα συμφέροντος ἐγκαταλείψεως αὐτῆς.

Εἶνε γνωστή, ὅσον καὶ βδελυρά, ἡ λογικὴ τοῦ ἀρνησιθρήσκου — ἐθνικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ. Εὑρίσκει ἐπιχειρήματα δικαιολογητικὰ τῆς ἐπονειδίστου πράξεως. Δὲν διστάζει ἐνίοτε νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ αὐτὸ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος.

Πρό τινων ἐτῶν νέος τις ἐπιστήμων, γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ἐν Ἀθήναις ἐκ γνωστῶν γονέων, χάριν ἀσημάντου κέρδους ἀποδεχθεὶς τὰ δόγματα τοῦ καθολικισμοῦ ἐν Ρώμῃ, ἐδικαιολογεῖτο ἐπὶ τῇ πράξει ταύτῃ ἐνώπιον ὁμίλου ὁμοεθνῶν, ὅτι προέβη

εἰς τὸ διάβημα τοῦτο ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, αὐτῆς τῆς Ὀρθοδοξίας !..

Ὁ ἀποστάτης γινώσκει νὰ εὑρίσκῃ πάντοτε προφάσεις. Ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Σερβίᾳ, ἐν Ρωμουνίᾳ ἐπικαλεῖται τὰ προσωπικά, τὰ οἰκογενειακὰ αὐτοῦ συμφέροντα, ἅτινα εἶνε ἐκτεθειμένα εἰς καταστροφήν, ὑποσχόμενος, ὅτι θέλει ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἐθνισμὸν αὐτοῦ, παρερχομένου τοῦ κινδύνου. Ἐνίοτε ἐπικαλεῖται αὐτὰ τὰ συμφέροντα τῆς Κοινότητος καὶ τῶν ὁμοεθνῶν ἐν γένει. Εὑρίσκων διὰ τῶν τοιούτων δικαιολογιῶν τὴν ἐπιείκειαν, καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ κυνικώτερος καὶ θρασύτερος. μεταμορφοῦται εἰς φανερὸν πολέμιον τῶν πατρίων καὶ ἐνθουσιώδη θαυμαστὴν τῆς νέας πίστεως. Ἂν τυχὸν μάλιστα καταλάβῃ δημοσίαν θέσιν, μεταβάλλεται ἀποτόμως καὶ εἰς κατάσκοπον καὶ διώκτην τῶν τέως ὁμοεθνῶν, προστατῶν πολλάκις καὶ φίλων. Λησμονεῖ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, πάντας τοὺς παλαιοὺς δεσμούς, δὲν λαλεῖ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν καὶ μετὰ τῆς μητρός, διότι φοβεῖται τὴν σκιὰν αὐτοῦ, δηλαδὴ τὴν ἀπὸ τῆς δημοσίας θέσεως ἀπαλλαγήν. Πρώτη αὐτοῦ μέριμνα ἐπίσης εἶνε νὰ τροποποιήσῃ τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον ἐπὶ τὸ *εὐφωνότερον*, δηλαδὴ κατὰ τὴν κατάληξιν τοῦ ἔθνους, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἐθνισμὸν *ἐβαπτίσθη* [1].

Ἀποκρύπτω τὸ πρόσωπον ἐξ αἰσχύνης πρὸ τοῦ ἀπαισίου

---

1 Ἐφημερὶς ἑλληνική, ἐν Φιλιππουπόλει ἐκδιδομένη, αἱ «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου», ἔγραφε πρό τινος χρόνου τὰ ἑξῆς :

«Οὔτε ὁ χῶρος, οὔτε ὁ χρόνος μᾶς ἐπιτρέπουσι σήμερον νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ αἴτια τῆς ἀμελείας ἡμῶν καὶ ἀδιαφορίας εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν ἐξωτερικὴν οὕτως εἰπεῖν ἐθνικὴν ἡμῶν παράστασιν. ἂν π. χ. αὗται ὀφείλωνται εἰς συμφεροντολογικὴν ὑστεροβουλίαν ἢ εἰς φυσικὸν ἐλάττωμα· δὲν δυνάμεθα ὅμως καὶ νὰ μὴ σημειώσωμεν αὐτὰς δημοσίᾳ. Ἀλλ' ἐλησμονήσαμεν, ὅτι πρὸ τούτων ὑπάρχει παρ' ἡμῖν ἔλλειψις σπουδαιοτέρα καὶ κινδυνωδεστέρα διὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν ζωτικότητα τῆς φυλῆς

τούτου θεάματος τῶν ἐθνικῶν ἀποστασιῶν. Ἀλλ' ἔχω καθῆκον ν' ἀναζητήσω τὰ αἴτια, νὰ καταγγείλω ταῦτα. Καὶ δυστυχῶς δὲν εἶνε δυσχερὲς τοῦτο. Εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι εἰς τὰς ἀθρόας ἀπό τινος χρόνου ἐπελθούσας ἀποστασίας, ἀναντίρρητον ἀποτέλεσμα ἐθνικῆς λιποψυχίας, συνετέλεσαν, ὡς μὴ ὤφειλεν, οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς.

Οἱ παράγοντες τῆς ἐθνικῆς ἀνατροφῆς ὀφείλουσι νὰ κατανοήσωσι τοῦτο. Ὅσον καὶ ἂν ἤθελον θεωρηθῇ ὑπερβολικὰ τὰ κατὰ τῆς δράσεως αὐτῶν κατηγγελλόμενα, δὲν στεροῦνται βάσεως. Οἱ ποικίλοι λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας, οἱ μυσταγωγοὶ τῆς ἐθνικῆς μορφώσεως δὲν ἐμφοροῦνται τοῦ προσήκοντος σθένους πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐνέργειαν. Ἐργάζονται **τυπικῶς** μόνον, ὁσάκις ἐργάζονται, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἑαυτῶν καθήκοντος, ἀλλὰ περὶ τῆς οὐσίας ἀδιαφοροῦσιν. Ὁ δισταγμὸς αὐτῶν περὶ τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος οὐ σμικρὸν συναποφέρει καὶ τὸν δισταγμὸν τῶν ὁμογενῶν, οὓς ἐκλήθησαν νὰ φωτίσωσι καὶ νὰ διαπαιδαγωγήσωσιν. Ἀπαράμιλλος εἶνε ἡ ἐθνικὴ ζύμη· ἀλλὰ λείπουσιν οἱ πλάσται. Τοιούτους ἠδύναντο νὰ

ἡμῶν, εἶνε δ' αὕτη ἡ παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν Ἑλλήνων τὸ γένος ἐνταῦθα κατοίκων ἔλλειψις τῆς συνειδήσεως τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν.

«Τολμῶμεν δημοσίᾳ νὰ τὸ διακηρύξωμεν πρὸς αἶσχος ἡμῶν, ὅτι εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀθίγγανοι δὲν δέχονται ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐθνικότητά των, οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες, οὐχὶ πάντες βεβαίως, ἀλλὰ πάντως οἱ πλεῖστοι, ἐρωτώμενοι, εἴτε ἐν δικαστηρίοις, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐκτελούντων τὴν ἀπογραφὴν τῶν κατοίκων τοῦ κράτους, ἀποκρύπτουσι τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν, ἐγγραφόμενοι ὡς Βούλγαροι, ἐνῷ πολλοὶ τούτων κατάγονται ἐξ αὐτῆς τῆς Θεσσαλίας, τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας καὶ δὴ καὶ τῆς Ἠπείρου· ὑπάρχουσι παραδείγματα τούτου, δυνάμενα νὰ ἐκπλήξωσι καὶ τὸν μᾶλλον ἀναίσθητον ἐξ ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ πλέον τούτου. Πόσαι ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι χάριν τοῦ Βουλγάρου γαμβροῦ των δὲν ἐξεβουλγαρίσθησαν ὁλόκληροι ;»

παραγάγωσι μόνον ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Σχολεῖον. Ἀλλ' ἀμφότεροι οὗτοι οἱ ἐθνικοὶ παράγοντες ἀποδεικνύονται δυστυχῶς ὀσημέραι ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι τυγχάνουσι κατώτεροι τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν.

Οὕτως ἀπωλέσθησαν, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου. προώρως καὶ ἀδίξως, οὐκ ὀλίγαι ἑλληνικώταται τέως Κοινότητες καὶ ὀσημέραι ἀπόλλυνται ἢ κινδυνεύουσι ν' ἀπολεσθῶσιν αἱ ὑπολειπόμεναι, ἕνεκα ἐλλείψεως προνοίας τῶν ἁρμοδίων. Αἱ δὲ περιουσίαι αὐτῶν περιέρχονται εἰς ξένους πληθυσμούς, ἂν καί τινες ἦσαν διατεθειμέναι ὑπὲρ ἐθνικῶν ἐκπαιδευτικῶν σκοπῶν.

Τις ἐμερίμνησε περὶ τούτων;

* * *

Περατῶν ἐνταῦθα τὰς σημειώσεις μου, εἰ μή τι ἄλλο, ἐπικαλοῦμαι τὴν προσοχὴν τῶν ὁμοεθνῶν. Θὰ ἀποζημιωθῶ, ἂν ἐξεγείρω ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἐλάχιστον ποσοστὸν τοῦ ἄλγους, ὃ καθ' ἑκάστην ἠσθανόμην, περιπλανώμενος ἀπὸ ἐρειπίου εἰς ἐρείπιον τῆς ἑλληνικωτάτης πρότερον Χερσονήσου, κηρύττων τὴν πανελλήνιον ἰδέαν, προσπαθῶν νὰ συντελέσω εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ μιᾶς μόνης ἐθνικῆς ψυχῆς, ἐκ τῶν κινδυνευουσῶν ν' ἀπολεσθῶσιν ἕνεκα τῆς ἡμετέρας ὀλιγωρίας.

Πρώτιστον μέλημα οὐχ ἧττον φρονῶ τῶν δυναμένων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀνόρθωσιν τὴν βελτίωσιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι. Ἐδῶ, πρὸς τὸ κέντρον, σύμπας ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει τὰ βλέμματα ἐστραμμένα. Ἐνταῦθα εὑρίσκεται τὸ σφυγμόμετρον τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ ὑγιείας. Ἡμῶν προοδευόντων, ἐνισχυομένων, εὐτυχούντων, τιμωμένων παρακολουθεῖ καὶ συμμερίζεται τὴν πρόοδον ἡμῶν καὶ τὴν εὐτυχίαν σύμπας

τὸ ἑλληνικόν. Τὸ ἐναντίον ἐπιφέρει ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ἐπὶ τῆς πίστεως αὐτῆς πρὸς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ὑπόστασιν τῆς πατρίδος. Τοῦτο κατεδείχθη πρὸ τριετίας.

Ἐνθυμούμεθα πάντες τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν καταλαβόντα τὸ ἅπανταχοῦ Ἑλληνικὸν ἐπὶ τῇ ἐπιτυχεῖ διεξαγωγῇ τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, προκαλεσάσῃ τὰ συγχαρητήρια τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ὁ Ἑλληνισμὸς κατελήφθη ἐξ ἀπαραμίλλου φρονήματος, ὅ περ ἔτι μᾶλλον ἐκορυφώθη ἐκ τῶν πρώτων θρυλημάτων περὶ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐν Σερβίᾳ, ἐν Βουλγαρίᾳ, πανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς διασπορᾶς, πλεῖστοι ἐνεφανίζοντο ὡς Ἕλληνες, θεωροῦντες τοῦτο καύχημα καὶ τιμήν. Μετ' ὀλίγον ... Ἡ παρὰ τὰ σύνορα ὑποχώρησις ἔσχεν ἄμεσον ἀντίκτυπον τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος ἐν τῇ πέραν τῶν συνόρων Ἑλλάδι.

Οὐδέποτε θέλω λησμονήσῃ τὴν παρατήρησιν γηραιοῦ Κεφαλλῆνος ἔν τινι πόλει τῆς Ρωμουνίας. Φιλοπάτριδες ὁμογενεῖς, ἐκ Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου ἰδίᾳ καταγόμενοι, ᾤκτειρον τὴν ὁσημέραι ἐκδηλουμένην ἐθνικὴν ἀπογοήτευσιν καὶ ἀποστασίαν τῶν ἔξω Ἑλλήνων, αὐξηθεῖσαν ἰδίᾳ μετὰ τὰ τελευταῖα δυστυχῆ γεγονότα.

Ὁ παρατυχὼν Κεφαλλὴν ἐστράφη πρός με, λέγων:

— Πάντα ταῦτα ἀληθῆ· ἀλλ' ἡ αἰτία εὑρίσκεται ἐκεῖ κάτω, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἑλληνοφρονήσατε σεῖς, προσπαθήσατε νὰ καταστῆτε ἄξιοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀντιπρόσωποι, καὶ θὰ ἐπανέλθῃ πάλιν ἡ προτέρα κατάστασις τῆς ἐθνικῆς πίστεως καὶ ἐργασίας.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟΝ

Ἐσημείωσα ἀρκετὰ περὶ τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐνεργουμένου διωγμοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ. Δὲν διστάζω νὰ ἀναγράψω ἐνταῦθα, ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου, τὸ τελευταῖον γεγονὸς ἐκ τοῦ διωγμοῦ τούτου, ὡς ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐφημερίδι τοῦ Βουκουρεστίου, τῇ "Πατρίδι„ :

"Ὑφίστανται ἀπὸ αἰώνων ἑλληνικὰ ἐν Μεσημβρίᾳ σχολεῖα. Συνίστανται δὲ ταῦτα ἐξ Ἀρρεναγωγείου μὲ 5 τάξεις καὶ Παρθεναγωγείου μὲ 4. Βούλγαρος οὐδεὶς ὑπάρχει ἐν Μεσημβρίᾳ καὶ ὅμως λειτουργεῖ πλῆρες βουλγαρικὸν Ἀρρεναγωγεῖον, πρὸς δὲ καὶ Νηπιαγωγεῖον, ὅπερ, συστηθὲν τὸ παρελθὸν ἔτος, ἤρξατο ποιούμενον θραῦσιν εἰς τὰ μικρὰ Ἑλληνόπαιδα. Οἱ Μεσημβρινοί, καθ' ὃ πτωχοί, δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ συντηρήσωσι νηπιαγωγεῖον, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας συντηροῦσι τὸ ἀρρεναγωγεῖον. Εὐνόητον τυγχάνει διατί κατὰ πάντα τρόπον πιέζονται οἱ Ἕλληνες καὶ τίς ὁ σκοπὸς τοῦ βιαίου ἐκβουλγαρισμοῦ αὐτῶν. Οὐδεμίαν ὁδὸν ἔστρωσαν οἱ Βούλγαροι ἀπὸ ἐτῶν, καὶ τοῦτο ἵνα οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ μένωσι μεμονωμένοι καὶ πτωχοί, ἐνῷ οἱ δυστυχεῖς συχνότατα ὑποβάλλονται εἰς ἀγγαρείας καὶ τακτικώτατα πληρόνουσι τοὺς φόρους διὰ τὰς ὁδούς. Ἐὰν δέ τις τολμήσῃ νὰ ἐγείρῃ φωνὴν διαμαρτυρίας, ξυλοκοπεῖται βανδαλικῶς καὶ παντοιοτρόπως καταδιώκεται. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπιδεινοῦται καὶ οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μεσημβρίας ὑφίστανται μαρτύρια ἀνήκουστα. Αὕτη λοιπὸν εἶνε ἡ ἐκπολιτιστικὴ τῶν Βουλγάρων

ἀποστολὴ καὶ οὕτω τηροῦνται τἄρθρα τῶν συνθηκῶν καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐννοοῦσιν οἱ Βούλγαροι νὰ αὐτονομήσωσι τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ διοικήσωσι ξένους λαούς; Καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω ἄλλα γεγονότα, μαρτυροῦντα ἀριδήλως περὶ τῆς καταπληκτικῆς ταύτης τῶν Βουλγάρων τακτικῆς κατὰ ξένων πληθυσμῶν, σᾶς ἀναφέρω καὶ τό δε τὸ γεγονός, λαβὸν χώραν ἐσχάτως καὶ προκαλῶ τὸν ἀμφιβάλλοντα νὰ μὲ διαψεύσῃ.

"Τὴν 11ην Μαΐου τρέχοντος, ἑορτὴν τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἣν οἱ Βούλγαροι μεγαλοπρεπῶς ἑορτάζουσιν, ἐγένετο τελετὴ καὶ ἐν τῇ ἐν Μεσημβρίᾳ βουλγαρικῇ σχολῇ. Τὴν ἱεροτελεστίαν ἐπηκολούθησε λόγος τοῦ διευθυντοῦ τῆς σχολῆς, ἐξάραντος τὴν διὰ τοὺς Βουλγάρους σημασίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Κατόπιν οἱ μικροὶ Ἑλληνόπαιδες ἔψαλαν ᾄσματα καὶ ἀπήγγειλαν διάφορα ποιήματα, πάντα βουλγαριστί, ἐννοεῖται, ἐξαίροντα τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν προαιωνίων καὶ μόνων τοῦ βουλγαρισμοῦ ἐχθρῶν, τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὰς διηγήσεις ταύτας, αἱ ὁρδαὶ τοῦ Κροὺμ καὶ τοῦ Συμεῶνος τοῦ Μεγάλου, τοῦ φοβήτρου τοῦ Βυζαντίου, παρήλασαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐξελθὼν ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ἔπεσε γονυκλινὴς πρὸ τοῦ ἡγέτου τῶν Βουλγάρων, ὃν παρεκάλει νὰ λάβῃ τὸν χρυσόν του, ἀλλὰ νὰ φεισθῇ τοῦ θρόνου του. (sic)!!! κτλ. κτλ.

"Ἐν τέλει μία διδασκάλισσα τοῦ παρθεναγωγείου, οὐχὶ ἀμέμπτων ἠθῶν, ἐγερθεῖσα ἐπέθηκε τὴν σφραγῖδα τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὑβρεολογίου, ἐκφωνήσασα λόγον μεστὸν ὕβρεων καὶ συκοφαντιῶν, δι' ὧν ἀπεκαλοῦντο οἱ Ἕλληνες αὐτολεξεὶ ἀπαταιῶνες καὶ διεφθαρμένοι, ἡ δὲ φιλολογία των μηδ' ἀμινή.

"Σημειώσατε δὲ ὅτι πάντες οἱ μαθηταὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἶνε Ἑλληνόπαιδες, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν παίδων δύο ἢ

τριῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, καὶ τούτων ἐχόντων μητέρας ἑλληνίδας.

"Οἱ παρευρεθέντες εἰς τὴν τελετήν, πάντες Ἕλληνες, κατηγανάκτησαν καὶ διαφοροτρόπως ἐξεδήλωσαν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἀποδοκιμασίαν αὐτῶν. Τινὲς μάλιστα ἐν δικαίᾳ παραφορᾷ καθήψαντο τῆς διδασκαλίσσης καὶ καθ' ὁδόν, ἀλλ' ἀνεφάνη ὁ προστάτης αὐτῆς, νεαρὸς ἀξιωματικός, Ἕλλην! δ' ἐκ Μακεδονίας, διοικῶν τὰς παραλίους τελωνοφυλακάς, ἀπειλήσας διὰ ξυλοκοπήματος καὶ διωγμοῦ πάντα, ὅστις ἤθελε τολμήσῃ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν κατὰ τῆς προστατευομένης διδασκαλίσσης δυσαρέσκειαν. Οὐαὶ δὲ εἰς τὸν πίπτοντα εἰς χεῖράς του! Ξυλοκοπεῖται μέχρις ἀναισθησίας, χωρὶς νὰ δύναται νὰ εὕρῃ οὐδαμοῦ ἱκανοποίησιν καὶ δικαιοσύνην„.

. . . . . .

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

		ἀντὶ	γράφε
Σελ. 142,	στίχ. 17	θ' ἀνθίστατο,	θ' ἀνθίσταται
» 310,	» 30	γενικῆς,	ξενικῆς
» 357,	» 10	Δεμαΐτρς,	Δεμαΐτρος

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I

Πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ἡ Κωνσταντινούπολις πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. — Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. — Δύναμις αὐτοῦ. — Ἐθνικὴ ἀδράνεια. — Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ σλαυϊκὴ πολιτική. — Τὸ ἱστορικὸν πρόβλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Τὸ μέλλον αὐτῆς. 1.

II

Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ νέα Βουλγαρία.

Α'.

Ἡ νέα Βουλγαρία.

Ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. — Βουλγαρικὴ ἐξέγερσις κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον. — Ὑποβολὴ αὐτῆς καὶ προστασία. — Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς βουλγαρικῆς ἐγκαταστάσεως ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. — Ἡ διαθήκη τοῦ Μεγάλου Πέτρου. — Ὁ Πανσλαυϊσμὸς καὶ ἡ Νέα Βουλγαρία. — Ἐξέγερσις τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου — Τὸ Σχίσμα. — Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. — Σύνοδος τοῦ Βερολίνου· βουλγαρικὴ Ἡγεμονία καὶ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. — Τὸ πραξικόπημα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ ἡ ἕνωσις τῶν δύο Βουλγαριῶν. 37.

Β'.

Διωγμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ.

Βουλγαρικαὶ βιαιοπραγίαι ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. — Δικτατορία Σταμπολώφ καὶ ὁ διωγμὸς τῶν Ἑλλήνων. — Ἐθνικαὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ δυνάμεις (Ἐκκλησία, Σχολεῖον, ἀντιπροσωπεία τοῦ ἐλευθέρου κράτους)· ἀποτυχία αὐτῶν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας. — Φιλιππούπολις· ἁρπαγὴ ναῶν καὶ μονῶν. — Στενήμαχος· ἐθνικὸν φρόνημα — Ἡ διὰ τῶν γάμων Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐπιδιωκομένη διάλυσις τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας. 101.

Γ'.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας.

Ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ σημασία τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης. — Χαρακτὴρ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ – Κοινωνικὰ ἤθη. — Ἐκπαίδευσις ἐν Βουλγαρίᾳ. — Διοικητικὴ ὀργάνωσις καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς πρόοδος. 159.

Δ'.

Ὁ Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας

Δυναστεία καὶ πολιτικὰ κόμματα. — Ἐθνικὴ πολιτικὴ Ἡγεμόνος. — Ἄρασις αὐτοῦ μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Σταμπολώφ. — Σχέσεις τῶν κομμάτων πρὸς τὸν Ἡγεμόνα. — Πολιτικὰ ἤθη. — Ὁ Κοινοβουλευτισμὸς ἐν Βουλγαρίᾳ. 185.

Ε'.

Στρατὸς καὶ Οἰκονομικὴ κατάστασις ἐν Βουλγαρίᾳ

Ἡ Βουλγαρία στρατιωτικὸν κράτος. — Οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα.— Ἐπικειμένη πτώχευσις 201.

ΣΤ'.

Ἡ Βουλγαρία ἐν Εὐρώπῃ

Πανσλαυϊστικοὶ διαφημίσεις ὑπὲρ τῆς νέας Βουλγαρίας.—Μεμελετημένη δυσφήμησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. — Ἀπόστολοι τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἐν Εὐρώπῃ. — Ἐξαγορὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου. 221.

Ζ'.

Ἐθνικὸν Πρόγραμμα

Ὁ Βουλγαρισμὸς καὶ ἡ Μακεδονία.—Ἐθνικὴ πολιτικὴ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. 237.

Η'.

Σλαυοβουλγαρικαὶ Ἐνέργειαι ἐν Μακεδονίᾳ

Ἡ Μεγάλη Βουλγαρία καὶ τὰ κομιτάτα τῆς Σόφιας. — Βουλγαρικαὶ βιαιοπραγίαι ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν Ἑλλήνων.—Δολοφονίαι.—Ἐπίσημος καὶ ἀνεπίσημος προσηλυτισμός. Τὰ περὶ μακεδονικῆς αὐτονομίας καὶ περὶ μεταρρυθμίσεων Σχέδια καὶ Ψηφίσματα τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων.—Ὁ Ἄθως καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ σλαυϊκαὶ ἐνέργειαι 251.

Θ'.

Τὸ ἑλληνικὸν μέλλον ἐν Μακεδονίᾳ

Ἡ Μακεδονία ἑλληνικὴ χώρα.—Ἀνάγκη ἐθνικῆς ἐργασίας πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν.—Τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ. — Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ. — Κατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος· ὑποχωρήσεις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπελπισία. 293.

Ι'.

Ἑλληνισμὸς καὶ Βουλγαρία

Κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ Βουλγαρίας καὶ Σλαυϊσμοῦ. 351.

III

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Σερβίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ

Ἀξιώσεις τῶν Σέρβων ἐπὶ τῆς Μακεδονίας. Ἐνέργειαι κομιτάτων — Μῖσος κατὰ τῶν Βουλγάρων. — Ἡ βασιλεία ἐν Σερβίᾳ καὶ τὸ ἀνορθωτικὸν αὐτῆς πρόγραμμα. — Ἐπιβαλλομένη ἑλληνοσερβικὴ σύμπραξις. 361.

IV

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Ρωμουνίᾳ

Πολιτικὴ πρόοδος τῆς χώρας. — Ὁ βασιλεὺς τῆς Ρωμουνίας καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ. — Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις Ἀνθελληνισμὸς ἐν Ρωμουνίᾳ. - Ἀποστασίαι Ἑλλήνων· αἴτια. — Ἑλληνικὴ φιλοπατρία ἐν Ρωμουνίᾳ. Προπαγάνδαι κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. — Ἑλληνορωμουνικὴ προσέγγισις. 381.

Ἐπίλογος 411·